

أَفْعَالُ الصَّحِيحِ

SAHÎH-İ MUSLİM
VE
TERCEMESİ

Terceme:

Mehmed Sofuoğlu

İRFAN

SAHÎH-İ MUSLİM
VE
TERCEMESİ

CİLD
5

الْبَيْهَقِيُّ
ص ١٢٧

لِلْإِمَامِ أَبِي الْحُسَيْنِ مُسْلِمِ بْنِ الْحَجَّاجِ الْقُشَيْرِيِّ لَبَّيْ سَابُورِي

Ebu'l-Hüseyin Muslimu'bnu'l-Haccâc
el-Kuşeyrî en-Niysâbüri
(206-261)

SAHÎH-İ MUSLİM VE TERCEMESİ

CİLD

5

Mütercim :
MEHMED SOFUOĞLU
İst. Yüksek İslâm Enstitüsü Öğretim Üyesi

**İRFAN
YAYIMCILIK VE TİCARET**

Çatalçeşme Sk. Defne Han No: 27/14
Cağaloğlu - İSTANBUL
Tel: 511 09 60

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: خَطَبَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ تَوُوبُوا إِلَى اللَّهِ
وَبَادِرُوا بِالْأَعْمَالِ الصَّالِحَةِ قَبْلَ أَنْ تُشْغَلُوا
وَصِلُوا الَّذِي بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ رَبِّكُمْ بِكَثْرَةِ ذِكْرِكُمْ
لَهُ وَكَثْرَةِ الصَّدَقَةِ فِي السِّرِّ وَالْعَلَانِيَةِ تُرْزَقُوا وَتُنْصَرُوا وَتُجْبَرُوا.

CÂBİR İBN ABDİLLÂH'DAN; DEDİ Kİ: RASÛLULLAH (S) BİZE
HİTÂB EDİB ŞÖYLE BUYURDU: EY İNSANLAR! ÖLMEDEN ÖNCE
TEVBE EDİN, MEŞGÛL KILINMANIZDAN EVVEL (YANİ FIRSAT
ELDE İKEN) İYİ İŞLER YAPMAYA KOŞUN.

RABBI ÇOK ÇOK ANMAK, GİZLİ VE ALENİ ÇOK SADAKA VER-
MEK SÛRETİYLE RABBİNİZLA ARANIZDAKİ İLGİYİ EKLEYİB DU-
RUN (YANİ ÜZERİNİZDEKİ ALLAH HAKLARINI ÖDEYİN). BÖYLE
YAPARSANIZ RIZIKLANDIRILIRSINIZ, YARDIM EDİLİRSİNİZ VE
KAÇIRMİŞ OLDUĞUNUZ ŞEYLER SİZE TELÂFİ EDİLİR...»¹

1. İbn Mâce, Sünen, bâbun fi farzı'l-cumua, 1, 343 «1081».

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٢١ - كتاب البيوع

(١) باب إبطال بيع الملامسة والمنازعة

١ - (١٥١١) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانَ ، عَنْ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ الْمَلَامَسَةِ وَالْمَنَابَذَةِ .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ قَالَا : حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ أَبِي الزُّنَادِ ، عَنْ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، مِثْلُهُ .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا ابْنُ مُنْذِرٍ وَأَبُو أُسَامَةَ . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ ابْنُ مُنْذِرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ . كُلُّهُمْ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ، عَنْ خُبَيْبِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، عَنْ حَفْصِ بْنِ عَاصِمٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، مِثْلُهُ .

(...) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا يَمْقُوبُ (يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ) عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، مِثْلُهُ .

RAHMÂN VE RAHİM OLAN ALLÂH'IN İSMİYLE

21 — KİTÂBU'L-BUYÛ'¹

(Alış-verişler Kitâbı)

1. *Bey'*: Alış veriş demektir. Lugatta mutlak mubâdele yani malı mala veya malı semene değışmek ma'nâsınadır. Satmak ve satın almak ma'nâsına da kullanılmışdır. Malı milkten çıkarmayı ve malı milke katmayı ifâde eder. Bu cihetle bey' zıd ma'nâlı kelimelerdendir. Şırâ lâfzı da satmak ve almak ma'nâlarına konulmuş olduğundan zıd ma'nâlı kelimelerdendir. Bey'in cem'i buyû' gelir. Bey'in çeşitli şekilleri ve nevi'leri vardır.

(1) MÜLÂMESE VE MÜNÂBEZE² (SÜRETLERİYLE YAPILAN) ALİŞ VERİŞLERİN BÂTIL KILINMASI BÂBİ

1 — (1511) : Ebû Hureyre (R) den : Rasûlullah (S) mülâ-mese ve munâbeze sûretleriyle alış veriş yapmakdan nehy etmiştir.

() : Bu seneddeki râviler de yine Ebû Hureyre'den, o da Peygamberden aynı hadîsin benzerini rivâyet etmişlerdir.

() : Buradaki tarîklerin râvileri de yine Ebû Hureyre'den, o da Peygamberden bu hadîsin benzerini rivâyet etmişlerdir.

() : Bu senedin râvileri de Ebû Hureyre'den, o da Peygamberden yine aynı hadîsin benzerini rivâyet etmişlerdir.

٢ — (...) (وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ عَنْ عَطَاءِ بْنِ مَيْمَنٍ أَنَّهُ سَمِعَهُ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ قَالَ : نَهَى عَنْ يَبِيعَتَيْنِ : الْمَلَامَسَةِ وَالْمُنَابَذَةِ . أَمَّا الْمَلَامَسَةُ فَإِنَّ يَدَيْكَ كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا تَوْبَ صَاحِبِهِ بِغَيْرِ تَأْمُلٍ . وَالْمُنَابَذَةُ أَنْ يَنْبِذَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا تَوْبَهُ إِلَى الْآخَرِ ، وَلَمْ يَنْظُرْ وَاحِدٌ مِنْهُمَا إِلَى تَوْبِ صَاحِبِهِ .

2 — () : Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir : İki türlü alış verişten yani mülâme ve munâbeze sûretiyle alış veriş etmekten nehy

2. *Bey'u mülâme* yahut *bey'u limâs* ile *bey'u munâbeze* yahut *bey'u nibâz*, câhiliyet günlerindeki alış veriş nevi'lerinden ikisinin adıdır. İslâm kanûnu ile yasak edilmiş oldukları için bittabi her ikisi tatbikatdan düşmüş ve bu yüzden mâzideki icrâ keyfiyetleri hakkında çeşit çeşit tefsirlere yol açılmıştır.

Bey'u mülâmesinin keyfiyeti hakkında şu tefsirler gelmiştir :

a. Alış veriş yapacak iki kişi : «Ben senin kumaşına, sen de benim kumaşıma dokundun mu alış veriş tahakkuk etsin yani muhayyerlik hakkımız sâkit olsun» diye pazarlık etmek.

b. Bâyl' : «Bu metâi sana şu kadara sattım, sana dokundum mu bey' vâcib olsun» demek, yahut müşteri böyle söylemek.

c. Müşteri dürülmüş bir kumaşı açıp bakmaksızın yalnız eliyle dışından yoklayıp — açıp baktığında muhayyerlik hakkı olmamak şartıyla — iştirâ eylemek; yahut bâyl' : «Kumaşa dokundun mu sana satmış olayım» demek. Yahut da bâyi' malını, müşteri ona el sürünce bey' lâzım olmak, yani muhayyerlik sâkit olmak şartıyla satmak.

d. Müşterinin satılacak kumaşa — gece veya gündüz — eliyle dokunması ve kumaşı açıp çevirmesiyle beraber alış verişin tamam olmasıdır ki bunda ne düşünme vardır, ne de icâb ve kabûl ile tahakkuk eden rizâlaşma.

e. Müşteri mala bakmaksızın, satan da ihbâr ve ta'rif etmeksizin yapılan alış verişdir.

f. Ebû Hureyre'nin *Sunen Nesâî*'deki ta'rifine göre birinin diğerine : «Ben kumaşımı senin kumaşınla trampa edeceğim» demesi ve hiçbirisi diğerinin malını tedkik etmeyip yalnız kumaşa dokunmanın alış verişin şartı kabûl edilmesi.

Muhaddislerin bu muhtelif tefsirlerini Şâfiî fakihleri üç sûrette cem' etmişlerdir : Birincisi ve en sahihi, bâyi' herhangi bir hey'etde gece dürülmüş olarak bir kumaş getirip, müşteri eliyle kumaşın dışından dokunur ve mal sâhibi müşteriye : «Bunu sana

edildi. Mulânese, iki kişiden herhangi birinin arkadaşının kumaşına temmülsüz olarak el sürmektir. Munâbeze ise iki kimseden herhangi birinin kendi kumaşını diğerine — bunlardan hiç biri arkadaşının kumaşına bakmıyarak — atmasıdır.

۳ — (۱۵۱۲) وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى (وَالْفَقْطُ لِحَرَمَلَةَ) قَالَا : أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ . أَخْبَرَنِي عَامِرُ بْنُ سَعْدٍ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ : أَنَّ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ قَالَ : نَهَانَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ يَتَعَتِينَ وَلَيْسَتَيْنِ : نَهَى عَنْ الْمَلَامَةِ وَالْمُنَابَذَةِ فِي الْبَيْعِ . وَالْمَلَامَةُ لِمَسِّ الرَّجُلِ ثَوْبَ الْآخَرِ بِيَدِهِ بِاللَّيْلِ أَوْ بِالنَّهَارِ . وَلَا يَقْلِبُهُ إِلَّا بِذَلِكَ . وَالْمُنَابَذَةُ أَنْ يَنْبِذَ الرَّجُلُ إِلَى الرَّجُلِ ثَوْبَهُ وَيَنْبِذَ الْآخَرُ إِلَيْهِ ثَوْبَهُ . وَيَكُونُ ذَلِكَ يَتَعَتَانِ مِنْ غَيْرِ نَظَرٍ وَلَا تَرَاضٍ .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ عَمْرُو النَّاقِدُ . حَدَّثَنَا يَمْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ . حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ .

3 — (1512) : Ebû Saïd el-Hudri (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) bizleri iki türlü alış veriştten ve iki türlü giyiniştten nehyetti : Mulânese ve munâbeze sûretiyle alış veriş etmekten nehyetti. Mulânese kişinin geceleyin yahut gündüzleyin arkadaşının kumaşına eliyle dokun-

su kadara — dokunman, bakman yerine geçmek ve gördükten sonra muhayyerlik hakkın olmamak şartıyla — sattım demesi. İkincisi, alış verişe mahsûs olan sigalardan hiçbirini kullanmaksızın dokunmanın kendisini bey' saymaları. Üçüncüsü, dokunmayı, meclis muhayyerliğini kesmeye şart kılmaları.

Bey'u munâbezenin de muhtelif ta'rifleri vardır :

a. Alış veriş edecek iki kişiden her biri diğerine kendi kumaşını atar ve hiçbirinin malına ve râzî olup olmadığına bakmaz. Bu atışma ile bey' gerçekleşir ve muhayyerlik hakkı düşer.

b. Malın atılmasını bizzat bey' addetmek.

c. «Sana sattım fakat malı üzerine atınca muhayyerlik munkatı' ve bey' lâzım olsun» demek.

d. Munâbezeden maksat hissi nebzdır yani taş atmakdır. Taş atmanın da iki sûreti vardır: Biri, «atacağım taş bu kumaşlardan hangisine isâbet ederse onu şu kadara sattım»; diğeri de: «Şu arâzinin bulunduğum yerden itibaren atacağım taş nereye varırsa oraya kadarını sana sattım» demek.

e. «Şu malı sana sattım, şukadar ki bu taşı fırlatıncaya kadar muhayyerlik hakkın bâkîdir» demek.

f. Taş atmanın kendisini bey' saymak ve meselâ «bu kumaşa taşı fırlattığım vakıtda o kumaşı sana şu kadara satmış olayım» demek.

Şâfiî fakihleri bey' munâbezenin bu tefsirlerini de üç sûrete ircâ' etmişlerdir : Birincisi ve en sahihi — bey' mulânesede olduğu gibi — iki alış verişcinin bizzat atmayı bey' addetmeleri. İkincisi, siga kullanmaksızın atmayı bey' saymaları. Üçüncüsü, atmayı muhayyerlik hakkını kesici addetmeleri (Tecrid Ter., II, 244-246),

masıdır ki o bu kumaşı bundan başka bir sûretle evirip çeviremez. Mu-nâbeze de bir kimsenin kendi kumaşını diğer bir kimseye atması, diğ-e-rinin de kendi kumaşını berikine atmasıdır. Bu atma, bakmadan ve kar-sılıklı rızâlaşmadan onların alış veriş olur³.

() : Buradaki râviler de yine ibn Şihâb'dan bu isnadla rivâyet etmişlerdir.

(۲) باب بطور بيع الحصاة، والبيع الذي فيه غرر

۴ - (۱۵۱۳) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ وَيَحْيَى بْنُ سَمِيدٍ وَأَبُو سَامَةَ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ . وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ (وَاللَّفْظُ لَهُ) . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَمِيدٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ . حَدَّثَنِي أَبُو الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ بَيْعِ الْحَصَاةِ ، وَعَنْ بَيْعِ الْغَرَرِ .

(2) TAŞ ATMA SATIŞININ VE KENDİSİNDE ALDATMA BULUNAN ALIŞ VERİŞİN BÂTILLIĞI BÂBİ

4 — (1513) : Ebû Hureyre (R) : Rasûlullah (S) taş atma sa-tışından⁴ ve kendisinde aldatma⁵ bulunan alış verişten nehyetti, dedi.

3. Hadîsde men' edilen iki alış veriş şekli tefsir edilmiş, fakat men' edilen iki giyiniş tef-sir edilmemiştir. Tefsir edilmeyen bu giyinişler *istimâlu's-sammâ* ile ihtibâ şekilleridir.

•İstimâlu's-sammâ, sevble arabın büründükleri gibi bürünmektir ki ihrâmı sağ vânibinden sol koluna ve sol omuzunun üzerinden götürüb ba'dehu arkadan sol kolu-nun ve sol omuzunun üzerinden atmakla tamâmen bürünmekten ibârettir ki elleri ve ayakları ve bütün âzâsı mesdûd olur. Bir kavle göre izâr ve ihrâm makûlesinden yal-nıncı bir kat sevbi bürünmekten ibârettir...» (Kamûs Ter., IV, 371). Ahmed Naîm Bey merhûmun da işâret ettiği vechile birinci ta'rifin tercemesinde ihtimâl müstensih hatası vardır: «Ba'dehu arkadan sol» değil, «sağ kolun ve sağ omuzunun üzerinden» demek lâzım gelir.

•el-Ihtibâ, bir adam sevbine sarılıb bürünmektir. Bir kavle göre dülbent ve kemer makûlesiyle sırtını ve baldırlarını sarıp toplamak ma'nâsınadır...» (Kamûs Ter., IV, 319). Daha kolay tefsiri, insan ilyeleri üzerine oturub bacaklarını da dikerek o hey'et üzere sarınmaktır. İstimâlu's-sammâ ile ihtibâdaki nehyin sebebi harâm olan avret yer-lerinin açılması korkusudur. Avret yerlerinin açılmasına mahal vermiyecek derecede olursa harâm olmazlar.

4. *Bey'u'l-hasât* : Bunda üç te'vil vardır: Biri «atacağım taş bu kumaşlardan hangisine isâ-bet ederse onu sana şu kadara sattım» yahut «şu arâzinin, bulunduğum yerden l'tibâren atacağım taş nereye varırsa oraya kadarını sana sattım» demektir. İkineisi, «bu taşı fırlatıncaya kadar muhayyerlik hakkın bâkî' kalmak üzere şu malı sana sattım» demek. Üçüncüsü de bizzât taş atmayı bey' kılmaları ve meselâ «bu kumaşa taşı fırlattığım vakitte o kumaşı sana şu kadara satmış olayım» demektir.

5. *Ğarar*, aslında tehlikeye denir. *Ğurûr* da aldatmak ma'nâsınadır. *Bey'u'-ğarar*, bir kaç vakilde ta'rif edilmiştir: «Bâyî' ile müşterinin kühnünü idrâk etmediği bey'dir»; «ya memni yahut müsemmeni yahut va'desi mechûl bulunub muhâtaralı olan bey'dir». Bu

(۳) باب تحريم بيع جبل الحبل

۵ - (۱۵۱۴) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَ مُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ . قَالَا : أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ . ع وَ حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؛ أَنَّهُ نَهَى عَنْ بَيْعِ حَبْلِ الْحَبْلَةِ .

(3) «HABELU'L-HABELE» ALIŞ VERİŞİNİN TAHRİMİ BÂBİ

5 — (1514) : Abdullah ibn Umer (R) den : Rasûlullah (S) Habelu'l-habele⁶ alış verişinden (yani ana karnındaki yavruyu ve onun yavrusunu satmaktan) nehyetmiştir.

۶ - (...) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى (وَاللَّفْظُ لِرُحَيْمِرٍ) . قَالَا : حَدَّثَنَا يَحْيَى (وَهُوَ الْقَطَّانُ) عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ . أَخْبَرَنِي نَافِعٌ عَنْ ابْنِ عُمَرَ . قَالَ : كَانَ أَهْلُ الْجَاهِلِيَّةِ يَنْبَأُونَ لَحْمَ الْجَزُورِ إِلَى حَبْلِ الْحَبْلَةِ . وَ حَبْلُ الْحَبْلَةِ أَنْ تُنْتَجِ النَّاقَةُ ثُمَّ تَحْمِلَ الَّتِي تُجِبُّ . فَهَآمُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَنْ ذَلِكَ .

6 — () : İbn Umer (R) şöyle dedi : Câhiliyet halkı deve etini, habelu'l-habeleye kadar va'de ile alış veriş ederlerdi. Habelu'l-habele, gebe bir devenin doğurması, sonra doğurulan dişi yavrunun hâmile kalmasıdır. Rasûlullah (S) onları bu türlü alış verişten nehy etti.

(۴) باب تحريم ابيع الرجل على بيع أفعه ، وسوم على سوم . وتحريم النجس . وتحريم النصرية

۷ - (۱۴۱۲) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا يَبِيعُ بَعْضُكُمْ عَلَى بَيْعِ بَعْضٍ » .

ta'riflerin hepsi mechûlün bey'ini ve neticede bir tehlikenin varlığını ifâde etmiştir. Bey'u'l-ğarerden nehy, alış verişlere âid aslı mes'elelerden büyük bir asıdır. Buna, mevcûd olmayan şeyin satışı, mechûlün satışı, satıcının henüz sâhib olmadığı bir şeyin satışı, ana karnında olub henüz doğmamış yavrunun satışı gibi birçok satışlar ve benzerleri dâhildir.

6. Zaleme, zâlimin; fecere, fâcirin; ketebe, kâtibin cem'i olduğu gibi, habele de hâbilin cem'idir. Lisân âlimleri gebe kalmak ma'nâsına olan hamel masdârının insanlara, habel masdârının da diğer hayvanlara mahsûs olduğunu söylemişlerdir. Âlimler bu hadîsde nehyedilen «habelu'l-habele bey'i»nden ne kasdedildiğinde ihtilâf ettiler. Bir cemâat: Bu, gebe bir devenin doğurmasına, sonra bu doğan dişi yavru da hâmile olub karnındaki cenini doğurmasına kadar te'cil edilmiş bir semen mukabilinde bir satış yapmaktır, dedi. Diğerleri de: Gebe olan devenin karnındaki yavruyu satmaktır dediler. Hülâsa gerek bunun bey'i, gerek buna ta'lîk edilerek başka bir şeyin bey'i haklarında husûsi nasslar gelmek sûretiyle yasak edilen bey'ul-ğarer nevi'lerinden bir alış verişdir. Çünkü bunlar, içinde tehlike yani aldanma ve aldatma bulunan ve bundan dolayı yasak edilen alış verişlerdir.

(4) KİŞİNİN, KENDİ (DİN VE TOPRAK) KARDEŞİNİN ALIŞ VERİŞİ ALEYHİNE ALIŞ VERİŞ ETMESİ VE ONUN PAZARLIĞI ALEYHİNE PAZARLIĞA GİRİŞMESİNİN TAHRİMİ İLE SATICI ALICI ARASINA GİRİB FİAT YÜKSELTMENİN, SATILACAK HAYVANLARIN MEMELERİNDE SÜT BİRİKTİRMENİN TAHRİMİ BÂBİ⁷

7 (1412) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib şöyle dedi : Ben Mâlik'in huzurunda okudum. O da Nâfi'den, o da ibn Umer'den : Rasûlullah (H) : «Sizden ba'zınız diğerinin alış veriş sözleşmesi yapmakda bulunduğu bir metâ' üzerine alış verişe girişmesin» buyurdu.

۸ - (...) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى (وَاللَّفْظُ لِرُحْمَهِ) قَالَ : حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللَّهِ . أَخْبَرَنِي نَافِعٌ عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . قَالَ « لَا يَبِيعُ الرَّجُلُ عَلَى يَتِيمٍ أَخِيهِ . وَلَا يَخْطُبُ عَلَى خِطْبَةِ أَخِيهِ . إِلَّا أَنْ يَأْذَنَ لَهُ » .

H () : İbn Umer (R) den : Peygamber (S) şöyle buyurdu : «Kardeşi bir metâ'ı satın almak üzere iken diğer bir kimse o metâ'ı almağa kalkışmasın. Herhangi bir kimse de kardeşinin evlenmek üzere tâlib olduğu bir kadını istemeğe kalkmasın. Ancak birinci isteyen, ikincisine istemek izni vermesi hâli müstesnâdır».

7. Bu bâbın hadislerinde Rasûlullah (S) tarafından muslim gayr-ı muslim bütün beşeriye-tin mübtelâ olduğu müzmin ictimâi hastalıklara temas edilmiş, tedâvileri için gerekli tedbir ve tavsiyeler yapılmıştır. Bunlar şöylece özetlenebilir :

a. Satıcı ile alıcı arasına girerek ve kendisini alıcı gibi göstererek müsterfiyi kandırıp fiyatını yükseltmeye çalışmak nehyedilmiştir.

b. Bir kimsenin diğerinin alış verişine müdâhale etmesi yasaklanmıştır. Yasaklanın bu müdâhale iki sûretle olabilir: Hâriçten bir şahıs muhayyerlik hakkı olan bir müsterfiye : «Alış verişini feshet, ben sana aynı malı daha ucuz fiyatla alırım» der, yahut bir satıcıya : «Bey'i feshet, ben malını daha yüksek bir fiyatla satarım» der. İşte bu sûretlerle üçüncü bir şahsın alış verişe müdâhale etmesi ve bozmaya çalışması men' edilmiştir.

c. Bir kadına söz kesilib mehrde ittifak edilerek evlenme akdi yapmak üzere bulunan bir kardeşin bu hitbesi üzerine, başka birisinin kalkıp da mehri artırmak veya diğer sûretlerle evlenme talebinde bulunması men' edilmiştir.

d. Malını satmak isteyen bedevî köylülerin şehir tâcir ve simsârları tarafından daha yolda karşılanmaları, pazara gelmekte olan malların aracılara geçerek halk zararına fiyat yükselmelerine sebep olacağından men' edilmiştir. Aynı zamanda pazara gelmiş olan malların bu gibi simsârlar tarafından toplanıp fiyat yükseltmek için satıktan geri bırakmak sûretiyle piyasayı tazyik ve halkı zarara ve darlığa düşürme şekilleri de men' edilmiştir.

e. Satılacak sağmal hayvanların sütlerini memelerinde biriktirmek sûretiyle çok mütlü gösterip satışa arz etmek ve benzeri hileli yollar tamamıyla men' edilmiştir.

f. Bir kadının, muslim veya gayr muslim diğer bir kadının refah ve saâdetine göz dikmesi ve onun yuvasını bozma teşebbüsü en sert şekilde men' edilmiştir.

٩ - (١٥١٥) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَمِيدٍ وَابْنُ حُجْرٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (وَهُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ) عَنِ الْمَلَاءِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا يَسْمُ الْمُسْلِمُ عَلَى سَوْمِ أَخِيهِ » .

9 — (1515) : Ebû Hureyre (R) den : Rasûlullah (S) : «Musliman bir kimse kardeşinin pazarlıklaştığı fiyat üzerine kıymet artırması yapmasın» buyurdu.

١٠ - (...) وَحَدَّثَنِيهِ أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ . حَدَّثَنِي عَبْدُ الصَّمَدِ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْعَلَاءِ وَسُهَيْلٍ ، عَنْ أَبِيهِمَا ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ .

حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . ع وَحَدَّثَنَا عُبيدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَدِيِّ (وَهُوَ ابْنُ ثَابِتٍ) ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى أَنْ يَسْتَأْمَ الرَّجُلُ عَلَى سَوْمِ أَخِيهِ . وَفِي رِوَايَةِ الدَّوْرَقِيِّ : عَلَى سَيْمَةِ أَخِيهِ .

10 — () : Buradaki üç tarîk râvîleri de yine Ebû Hureyre'den; Rasûlullah (S), herhangi bir kişinin kardeşinin pazarlıklaştığı fiyat üzerine artırma yapmasını nehyetti diye rivâyet etmişlerdir. Bunlardan Devrakî'nin rivâyetinde : «Kardeşinin satın almak üzere kararlaşan fiyatı üzerine» şeklindedir.

١١ - (...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنْ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا يُتَلَّقَى الزَّكَاةُ لِيَبِيعَ . وَلَا يَبِيعُ بَعْضُكُمْ عَلَى بَيْعِ بَعْضٍ . وَلَا تَنَاجَشُوا . وَلَا يَبِيعُ حَاضِرٌ لِبَادٍ . وَلَا تَعْرُوا الْإِبِلَ وَالنَّعَمَ . فَمَنْ ابْتَاعَهَا بَعْدَ ذَلِكَ فَهُوَ بِخَيْرِ النَّظَرَيْنِ ، بَعْدَ أَنْ يَحْلِبَهَا . فَإِنْ رَضِيَهَا أَمْسَكَهَا . وَإِنْ سَخِطَهَا رَدَّهَا وَصَافَا مِنْ نَمْرٍ » .

11 — () Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib dedi ki : Ben Mâlik'in huzûrunda okudum, o da Ebû'z-Zinâd'dan, o da el-A'rac'dan, o da Ebû Hureyre'den : Rasûlullah (S) şöyle buyurmuşdur : «Satmak için eşyâ getiren süvâriler (pazar hâricinde) karşılanmaz. Sizden ba'zınız diğer ba'zısının alış verişi üzerine alış verişe girişmesin. Müşteri kandırıp kızıştırmayınız. Şehirli (ihtikâr maksadıyla) bedevinin malını satmasın. Satışa çıkarılacak olan deve ve davarların sütlerini sağmamak sûretiyle memelerinde biriktirmeyiniz. Herkim sütü sağılmayıb göğsünde biriktirilmiş hayvan satın alırsa, alan şahıs bu alış veriş akdinin arkasından ken-

disi o hayvanı sağdıktan sonra muhayyerdir. Eğer bu hayvandan râzıy olursa hayvanı alıkoyar, râzıy olmaz ise hem o hayvanı geri verir, hem de (südünü sağması karşılığında) bir sâ' hurma verir».

۱۲ — (...) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ النَّخَعِيُّ. حَدَّثَنَا أَبِي. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَدِيِّ (وَهُوَ ابْنُ ثَابِتٍ) عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنِ التَّلْقِ لِلزُّكَّانِ. وَأَنْ يَبِيعَ حَاضِرٌ لِبَادٍ. وَأَنْ تَسْأَلَ الْمَرْأَةُ طَلَاقَ أُخْتِهَا. وَعَنِ النَّجَشِ. وَالتَّصْرِيقِ. وَأَنْ يَسْتَأْمَ الرَّجُلُ عَلَى سَوْمٍ أُخِيهِ.

(...) وَحَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ. حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ. ع. وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنَا وَهْبُ ابْنِ جَرِيرٍ. ع. وَحَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ بْنُ عَبْدِ الصَّمَدِ. حَدَّثَنَا أَبِي. قَالُوا جَمِيعًا: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ. فِي حَدِيثِ غُنْدَرٍ وَوَهْبٍ: نَهَى. وَفِي حَدِيثِ عَبْدِ الصَّمَدِ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى. بِمِثْلِ حَدِيثِ مُعَاذٍ عَنْ شُعْبَةَ.

12 — () : Ebû Hureyre (R) den : Rasûlullah (S), satmaya eyyâ getiren süvârieleri karşılamayı, şehirlinin (ihtikâr va'diyle) bedevî malını satmasını, kadının (dîn ve toprak) kardeşi diğer bir kadının talâkını istemesini, satıcı ile alıcı arasında müştêrî kızıştırmayı, satılacak süt hayvanlarının sütlerini sağmıyarak göğüslerinde birikdirmeyi ve kardeşinin kararlaştırdığı fiatda artırma yapmayı nehyetmiştir.

() : Buradaki üç tarîk râvîleri de bu hadîsi rivâyet etmişlerdir. Bunlardan Gunder ile Vehb'in hadîsinde : Nehyedildi şeklinde, Abdussamed'in hadîsinde ise Muâz'ın, Şu'be'den gelen (12 rakamlı) hadîsi gibi : Rasûlullah (S) nehyetti tarzındadır.

۱۳ — (۱۵۱۶) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ مُرَّةٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنِ النَّجَشِ.

13 — (1516) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib dedi ki : Ben Mâlik'in huzûrunda okudum. O da Nâfi'den, o da ibn Umer'den : Rasûlullah (S) necşden (alış verişte müştêriyi yanıltmaktan) nehyetmiştir⁸.

8. Necş : Metâ' sâhibi, müştêriye metânı medh ve vasf ederken tervic için bir kimse de sâhibine muvâfakat eylemek yani beraberce medh ve vasf eylemektir. Bir kavle göre satın almak arzusu değil iken ziyâde paha ile satılmak için musanna' olmak üzere « metâa daha çok paha ile müştêri olmak ma'nâsınadır. Bir görüşe göre, insanları bir metâ'dan zem ve kötöleme ile nefret ettirib, diğer bir metâa sarf ve meyl eylemek ma'nâsınadır (Kamûs Ter., II, 1131).

Alım satım işlerine bu menfûr şekillerden hangi sûretle olursa olsun müdâhalenin çirkinliği besbellidir.

(5) باب تحریم تلقی الجلب

١٤ - (١٥١٧) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي زَائِدَةَ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا يَحْيَى (يَعْنِي ابْنَ سَعِيدٍ) . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ مُعْمِرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . كُلُّهُمْ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى أَنْ تُتَلَّقَ السَّلْعُ حَتَّى تَبْلُغَ الْأَسْوَاقَ . وَهَذَا لَفْظُ ابْنِ مُعْمِرٍ . وَقَالَ الْآخَرَانِ : إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى عَنْ التَّلَقُّ .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ وَإِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ . جَمِيعًا عَنْ ابْنِ مَهْدِيٍّ ، عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمِثْلِ حَدِيثِ ابْنِ مُعْمِرٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ .

(5) SATILMAK ÜZERE GETİRİLEN ERZÂK VE TİCÂRET MADDELERİNİ YOLDA KARŞILAMANIN TAHRİMİ BÂBİ

14 — (1517) : İbn Umer (R) den : Rasûlullah (S) ticaret maddelerinin pazar yerlerine ulaşmadan önce karşılanmasını nehyetmiştir. Bu, râvîlerden İbn Numeyr'in rivâyet ettiği lâfızdır. Diğer iki râvî ise : Peygamber (S) ticâret maddelerini karşılamaktan nehyetti demişlerdir⁹.

() : Buradaki râvîler de İbn Numeyr'in Ubeydullah'dan rivâyet ettiği yukarıki hadîsin benzerini bin Umer vâsıtasıyla Peygamber'den rivâyet etmişlerdir.

١٥ - (١٥١٨) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُبَارَكٍ عَنِ الثَّيْمِيِّ ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهُ نَهَى عَنْ تَلَقُّي الْبُيُوعِ .

15 — (1518) : Abdullah (İbn Mes'ûd) dan : Peygamber (S) satılık malları yolda karşılamaktan nehy buyurdu.

١٦ - (١٥١٩) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنْ هِشَامٍ ، عَنْ ابْنِ سِيرِينَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يُتَلَّقِيَ الْجَلْبَبُ

9. Erzak ve ticârî eşyâ getiren pazarcıları, pazar yerlerine gelmeden evvel yolda karşılamaya *telâkkıy rukbân* denir. Mal sâhiblerini böyle pazar hâricinde karşılamak, bunları pazara gelib âmme nazarlarına arzedilmekten önlemek gayesine ma'tûfdur. Bundan hem satıcılar yani eşyâlarını pazara getirmekde olanlar zarar görür, hem de âmmenin hukûku ziyâa uğrar. İşte bu türlü ticârî ve iktisâdî kötülükler Peygamber tarafından men' edilmek sûretiyle ferdin ve âmmenin hakları korunmuş olmaktadır.

16 — (1519) : Ebû Hureyre (R) : Rasûlullah (S) satılmak üzere getirilmekte olan erzak ve eşyâların yolda (simsârlar tarafından) karşılanmasını nehy etti, dedi.

١٧ — (...) حَدَّثَنَا أَبُو أَبِي مُعَرٍّ . حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي هِشَامُ الْقُرْدُوسِيُّ عَنْ ابْنِ سِيرِينَ . قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا تَلْقُوا الْجَلْبَ . فَمَنْ تَلَقَّاهُ فَاشْتَرَى مِنْهُ ، فَإِذَا أَتَى سَيِّدُهُ السُّوقَ ، فَهُوَ بِالْخِيَارِ » .

17 — () : İbn Sîrîn dedi ki : Ben Ebû Hureyre'den işittim şöyle diyordu : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Satılmak üzere getirilmekte olan erzak ve ticâret maddelerini yolda karşılamayınız. Her kim ticâret metânını yolda karşılar ve ondan satın alır da arkasından malını yolda satan mal sâhibi çarşıya gelir, râyic fiatı öğrendiğinde (aldandığını anlarsa) o malı geriye almak husûsunda muhayyerlik hakkına sâhib olur».

(٦) بَابُ نَهْيِ بَيْعِ الْحَاضِرِ لِلْبَادِ

١٨ — (١٥٢٠) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمَرُو النَّافِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ سَمِيدِ بْنِ الْمُسَيْبِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، يَتْلُغُ بِهِ النَّبِيُّ ﷺ . قَالَ « لَا يَبِيعُ حَاضِرٌ لِبَادٍ » .

وَقَالَ زُهَيْرٌ : عَنْ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهُ نَهَى أَنْ يَبِيعَ حَاضِرٌ لِبَادٍ .

(6) ŞEHİRLİNİN BEDEVİ — KÖYLÜ — NÂMINA MALINI SATMASININ TAHRİMİ BÂBİ

18 — (1520) : Ebû Hureyre (R) haber verir ki Peygamber (S) : «Hiç bir şehirli bedevî — köylü — hisâbına malını satmasın» buyurmuştur. Râvî Zuheyr ibn Harb : Peygamber (S) şehirlinin bedevî nâmina malını satmasını nehy etmiştir dedi.

١٩ — (١٥٢١) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ ابْنِ طَاوُسٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ . قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يُتْلَقَ الرُّكْبَانُ . وَأَنْ يَبِيعَ حَاضِرٌ لِبَادٍ .

قَالَ : فَقُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ : مَا قَوْلُهُ : حَاضِرٌ لِبَادٍ ؟ قَالَ : لَا يَكُنْ لَهُ يَمْسَارًا .

19 — (1521) : İbn Abbâs (R) : Rasûlullah (S) metâ' getiren

muvârilere (pazar hâricinde) karşılannmalarını ve şehirlinin bedevî nâmına malını satmasını nehy etti dedi.

Râvî Tâvûs dedi ki : Bunun üzerine ben İbn Abbâs'a : «Şehirli, bedevî hisâbına malını satmasın» sözünün ma'nâsı nedir? diye sordum. İbn Abbâs : Şehirli, bedevîye simsâr olmasın dedi¹⁰.

٢٠ - (١٥٢٢) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ . أَخْبَرَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ .
ع وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ . حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ . حَدَّثَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ
« لَا يَبِيعُ حَاضِرٌ لِّبَادٍ . دَعُوا النَّاسَ يَرْزُقُوا اللَّهَ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ » . غَيْرَ أَنَّ فِي رِوَايَةِ يَحْيَى : « يَرْزُقُ » .
(...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرُو النَّاقِدُ . قَالَا : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ،
عَنْ جَابِرٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمِثْلِهِ .

20 — (1522) : Câbir (R) dedi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Hiç bir şehirli, hiç bir bedevî nâmına malını satmasın. İnsanları (alış verişlerinde) kendi hallerine bırakınız. Allah insanları birbirlerinden rızıklandırır». Yahyâ'nın rivâyetinde : «(İnsanlar birbirlerinden) rızıklandırılır» şeklindedir.

() : Buradaki râviler de Câbir'den Peygamberin aynı hadisini rivâyet etmişlerdir.

٢١ - (١٥٢٣) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنْ يُونُسَ ، عَنْ ابْنِ سِيرِينَ ، عَنْ أَنَسِ
ابْنِ مَالِكٍ . قَالَ : نَهَيْنَا أَنْ يَبِيعَ حَاضِرٌ لِّبَادٍ . وَإِنْ كَانَ أَخَاهُ أَوْ أَبَاهُ .

21 — (1523) : Enes İbn Mâlik : Kardeşi yahut babası bile olsa şehirlinin bedevî nâmına malını satmasından bizler nehy edildik dedi.

٢٢ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ ابْنِ عَوْنٍ ، عَنْ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَنَسٍ .
ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا مُعَاذٌ . حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ عَنْ مُحَمَّدٍ . قَالَ : قَالَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ : نَهَيْنَا عَنْ أَنْ
يَبِيعَ حَاضِرٌ لِّبَادٍ .

22 — () : Muhammed (İbn Sîrin) şöyle dedi : Enes İbn

10. Bu İbn Abbâs hadîsi rivâyet ehli arasında *telâkkıy rıkbân hadîsi* diye ma'rûfdur. Hadîsdeki *simsâr*, aslında kayyım ve hâfız ma'nâsıdır. Sonra alış verişde satıcı ile alıcı arasına girib ücretle başkalarına delâlet ve aracılık eden kimse ma'nâsına kullanılmıştır ki *meyâncı* ta'bîr olunur. Bu dellâlden başkadır.

Mâlik : Şehirlinin, bedevî nâmına malını satmasından bizler nehy olunduk, dedi.

(۷) باب مِمَّ يَبِيعُ الْمَصْرَاءَ

۲۳ — (۱۵۲۴) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ مَعْنٍ . حَدَّثَنَا دَاوُدُ بْنُ قَيْسٍ عَنْ مُوسَى بْنِ بَسَّارٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ اشْتَرَى شَاةَ مُصْرَاءَ فَلْيَنْقَلِبْ بِهَا . فَلْيَحْلُبْهَا . فَإِنْ رَضِيَ حِلَابَهَا أَمْسَكْهَا . وَإِلَّا رَدَّهَا وَمَعَهَا صَاعٌ مِنْ تَمْرٍ » .

(7) SÜDÜ SAĞILMAYIB MEMESİNDE BİRİKTİRİLMİŞ OLAN HAYVANIN SATILMASININ HÜKMÜ BÂBİ

23 — (1524) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Her kim südü memesinde birikdirilmiş olan bir koyun satın alırsa onunla beraber evine dönsün ve onun südünü sağsin. Şâyet südünü sağmakdan hoşnud olursa o koyunu alkoysun. Dilerse bu koyunu bir sâ'¹¹ hurma ile birlikte geriye versin»¹².

۲۴ — (...) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ (يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْقَارِيَّ) عَنْ سُهَيْلٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « مَنْ ابْتَاعَ شَاةَ مُصْرَاءَ فَهُوَ فِيهَا بِالْخِيَارِ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ . إِنْ شَاءَ أَمْسَكْهَا وَإِنْ شَاءَ رَدَّهَا . وَرَدَّ مَعَهَا صَاعًا مِنْ تَمْرٍ » .

11. «Sâ', sâvâ', suvâ', sav' : Bir gûna ölçek ismidir ki muslimanların hükümleri onun üzerinde devreder. Yani keyl husûsunda ehl islâmın muâmeleleri onunla mütedâvel ve müteâver olur. Bu kelime, Yûsuf sûresi 72 nci âyetinde de mevcûd olup yukarıda zikredilen lugatlarla okunur. Bazıları indinde sâ', suvâ'ın gayridir. Yani sâ', zikrolunan kiyleye; suvâ', su içecek maşrabaya denir. Zikrolunan sâ' dört müdd mahsûl alan kiyledir. Her müdd bir ritl ve üçde bir ritl vezn mikdârıdır. Müellifin müddü tefsiri Şâfil ve Hicazlıların itibârına göredir. Sâ' beş ritl ile üçde bir ritldan ibâret olur. Amma İmâm A'zam ve Irak ehli indinde iki ritl olduğu için sekiz ritldan ibâret olur (İntehâ). Ve Dâvûdî dedi ki: Sâ'ın muhtelif olmayan yani muvâfık mi'yârı büyük ve küçük olmayan iki pençe ile dört kerre avucların alabildiği mahsûldur. Zira her mahalde peygamber sâ'ı bulunmaz. Hâsılı ortaca bir kimse iki pençesini birden doldurub dört defa böylece avuclayıp bir yere koysa işte onun mikdârı nesne istiâb eden kiyle peygamber sâ'ının mikdârı olur. Müellif der ki: Bunu kendim tecrübe eyledim, sahîh ve muvâfık buldum...» (Kamûs Ter., III, 329).

12. Hayvan sağılıbda sâhibine red ve iâde edildiği takdirde sağılan süt mukabilinde bir sâ' hurma verilmesi, yalnız musarrât olan (südü memesinde birikdirilen) koyuna hâs değildir; deve, sığır gibi eti yenilen her hayvana şâmilidir. Eti yenilen her sağım hayvanı böyle südü birkaç gün sağılmayıp göğsünde biriktirilerek kiyle ile satılır da müşteri sağdıktan sonra beğenmeyib iâde ederse bunlarda da birlikde bir sâ' hurma vermesi vacib olur. Tasriyyeden yani südü memede birikdirmekten nehy ve muhayyerliğin sübûtu cihetine gelince bu nehy ile muhayyerliğin, eti yenilen ve yenilmeyen bütün hayvanlara şumûlu vardır.

24 — () : Ebû Hureyre (R) den : Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur : «Südü memesinde birikdirilmiş bir koyun satın alan bir kimse o koyun husûsunda üç gün muhayyedir. Dilerse o koyunu alı koyar, dilerse red eder. Fakat red ederken onu bir sâ' hurma ile beraber reddeder».

٢٥ — (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو بْنُ جَبَلَةَ بْنِ أَبِي رَوَادٍ . حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ (يَعْنِي الْعَقْدِيُّ) حَدَّثَنَا قُرَّةٌ عَنْ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « مَنْ اشْتَرَى شَاةً مُصْرَاءَ فَهُوَ بِالْخِيَارِ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ . فَإِنْ رَدَّهَا رَدَّ مَعَهَا صَاعًا مِنْ طَعَامٍ ، لَا سَمْرَاءَ » .

25 — () : Ebû Hureyre (R) den : Peygamber (S) şöyle buyurmuştur : «Her kim südü memesinde birikdirilmiş bir koyun satın alırsa o üç gün muhayyedir. Eğer koyunu red ederse onu bir sâ' mikdârı yiyecek şey ile beraber geri verir, buğday ile değil».

٢٦ — (...) حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ اشْتَرَى شَاةً مُصْرَاءَ فَهُوَ بِخَيْرِ النَّظَرَيْنِ . إِنْ شَاءَ أَمْسَكَهَا ، وَإِنْ شَاءَ رَدَّهَا . وَصَاعًا مِنْ تَمْرٍ ، لَا سَمْرَاءَ » .

26 — () : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Her kim südü memesinde birikdirilmiş olan bir koyun satın alırsa o şahıs iki şıkda muhayyedir; dilerse onu alıkor, dilerse red eder. Red ettiği takdirde, bir sâ' da hurma verir. Red için aynıyle buğday vermesi vâcib olmaz».

٢٧ — (...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّهْمَنِ عَنْ أَيُّوبَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ « مَنْ اشْتَرَى مِنَ النَّعَمِ فَهُوَ بِالْخِيَارِ » .

27 — () : Abdulvahhâb, Eyyûb'dan bu isnâd ile tahdîs etmiş ancak o : «Her kim koyun cinsinden böyle bir şey satın alırsa, o muhayyedir» diye rivâyet etmiştir.

٢٨ — (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ . قَالَ : هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا . وَقَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا مَا أَحَدُكُمْ اشْتَرَى لِقِصَّةً مُصْرَاءَ أَوْ شَاةً مُصْرَاءَ ، فَهُوَ بِخَيْرِ النَّظَرَيْنِ بَعْدَ أَنْ يَحْلُبَهَا . إِمَّا هِيَ ، وَإِلَّا فَلْيَرُدَّهَا وَصَاعًا مِنْ تَمْرٍ » .

28 — () : Hemmâm ibn Münebbih : Bu, Ebû Hureyre'nin Rasûlullah'dan bize tahdis ettikleridir dedi ve birçok hadisler zikretti. Bunlardan biri şudur : Ebû Hureyre dedi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Sizden herhangi biriniz südü memesinde biriktirilmiş olan sağmal bir deve yahut südü göğsünde birikdirilmiş bir koyun satın aldığı zaman kendisi o hayvanı sağmasından sonra iki şıkda muhayyerdir: Ya o hayvanı alıkoyar, yahut bir sâ' hurma ile birlikte geriye verir».

(۸) باب بطون بيع الميع قبل القبض

۲۹ — (۱۵۲۵) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، ع وَحَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ التَّمِيمِيُّ وَثَيِّبَةُ قَالَا : حَدَّثَنَا حَمَّادُ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ طَاوُسٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «مَنْ ابْتَاعَ طَعَامًا فَلَا يَبِيعُهُ حَتَّى يَسْتَوْفِيَهُ» .
قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : وَأَخْسِبُ كُلَّ شَيْءٍ مِثْلَهُ .

(...) حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ وَأَحْمَدُ بْنُ عُبْدَةَ . قَالَا : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، ع وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ (وَهُوَ الثَّوْرِيُّ) . كِلَاهُمَا عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ، نَحْوَهُ .

(8) SATILMIŞ OLAN METÂ'IN KABZDAN (TESLİM ALINMADAN) ÖNCE SATILMASININ BÂTILLIĞI BÂBİ

29 — (1525) : İbn Abbâs (R) dan, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur : «Her kim bir yiyecek maddesi satın alırsa onu tamamiyle — ölçü yahut tartı ile — kabz ve tesellüm etmedikçe başkasına satmasın».

İbn Abbâs : Öyle sanıyorum ki her şey, kabzdan önce satılmamak hükmünde yiyecek maddesi gibidir, demiştir.

() : Buradaki râvîlerin her ikisi de Amru'bnü Dînâr'dan bu isnâd ile bu hadisin benzerini rivâyet etmişlerdir.

۳۰ — (...) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ (قَالَ ابْنُ رَافِعٍ : حَدَّثَنَا . وَقَالَ الْآخَرَانِ : أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ) . أَخْبَرَنَا مَعْمَرُ عَنْ ابْنِ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «مَنْ ابْتَاعَ طَعَامًا فَلَا يَبِيعُهُ حَتَّى يَقْبِضَهُ» .
قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : وَأَخْسِبُ كُلَّ شَيْءٍ بِمَنْزِلَةِ الطَّعَامِ .

30 — () : İbn Abbâs (R) dedi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Her kim bir yiyecek maddesi satın alırsa onu kabz etmedikçe başkasına satış yapmasın».

İbn Abbâs : Her şey, yiyecek maddesi menzilesindedir zannederim, demiştir.

٣١ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ (قَالَ إِسْحَاقُ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرَانِ : حَدَّثَنَا وَكِيعٌ) عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ ابْنِ طَاوُسٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ ابْتَاعَ طَعَامًا فَلَا يَبِيعُهُ حَتَّى يَكْتَالَهُ » .
فَقُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ : لِمَ ؟ فَقَالَ : أَلَا تَرَاهُمْ يَتَبَايَعُونَ بِالذَّهَبِ ، وَالطَّعَامُ مُرْجَأٌ ؟
وَلَمْ يَقُلْ أَبُو كُرَيْبٍ : مُرْجَأٌ

31 — () : İbn Abbâs (R) dedi ki, Rasûlullah (S) : «Her kim ölçeklenmiş olarak bir gıda maddesi satın alırsa onu ölçekle ölçüb teslim almadıkça başkasına satış yapmasın» buyurdu.

Râvî Tâvûs, İbn Abbâs'a : Böyle bir satıştan nehyin sebebi nedir? diye sordum. İbn Abbâs : Onları görmez misin ki altın ile alış veriş ediyorlar, halbuki yiyecek maddesi te'hîr edilmiştir diye cevap verdi.

Râvîlerden Ebû Kureyb : «Murceen (geri bırakılmış)» sözünü söylememiştir ¹³.

٣٢ - (١٥٢٦) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ الْقَنْيَنِيُّ . حَدَّثَنَا مَالِكٌ . ع وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمرَ : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « مَنْ ابْتَاعَ طَعَامًا فَلَا يَبِيعُهُ حَتَّى يَسْتَوْفِيَهُ » .

13. Bu hadis Buhârî'de bir ziyâde ile rivâyet edilmiştir :

İbn Abbâs (R) dan : Peygamber (S), kişiyi satın aldığı yiyecek maddesini teslim etmedikçe başka bir müşteriye satmaktan nehy etmiştir. (Hadîsin tâbil râvîl Tâvûs tarafından) İbn Abbâs'a :

— Böyle bir satıştan nehyin sebebi nedir? diye soruldu, o da :

— Müşterinin aldığı herhangi bir gıda maddesini kabz ve nakl etmeden başkasına satması, parayı para ile satmak demektir. Halbuki ortada satın alınmış olan malın edâsı te'hîr edilmiştir diye cevâb vermiştir (Buhârî, Buyû', bâbu mâ yuzkeru fi bey'l't-taâmi ve'l-hukreti, III, 141 -82°).

İbn Abbâs : «Bu, malsız dirhemi dirheme satmaktır» tarzındaki cevâbı, bu muâmelenin ribâ kısımlarından va'deye ta'lîk edilen nesie olduğunu beyân etmiştir. Bu ise bizzât ribâ'dan (tefecilikten) daha çirkin bir muâmeledir. Çünkü ribânın zararı kaasırdır, yalnız borç alanın nefsine munhasırdır. Fakat gıda maddelerinin böyle teslim edilmesi elden ele geçmesi fiatların yükselmesini mücib olduğundan zararı sârlı ve bütün cemiyete şâmilidir. Bu şumûlünden dolayıdır ki ihtikâr sâhibleri cemiyet aleyhine cebhe alan şerli kimseler addedilerek her yerde ve her devirde cemiyetin lâ'net ve tahkîrine uğramışlardır.

32 — (1526) : İbn Umer (R) den : Rasûlullah (S) : «Herhangi bir gıda maddesi satın alan kimse o malı tamamıyla teslim almadıkca başkasına satmasın» buyurdu.

۳۳ — (۱۵۲۷) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ، قَالَ : كُنَّا فِي زَمَانِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ نَبْتَاعُ الطَّعَامَ . فَيَمِئْتُ عَلَيْنَا مِنْ يَأْمُرُنَا بِاتِّقَالِهِ مِنَ الْمَكَانِ الَّذِي ابْتَعْنَاهُ فِيهِ . إِلَى مَكَانٍ سِوَاهُ . قَبْلَ أَنْ نَبِيعَهُ .

33 — (1527) : İbn Umer (R) şöyle dedi : Bizler Rasûlullah (S) zamanında bir gıda maddesi satın alır (ve onu kabz etmeden satmak ister) idik. Fakat Rasûlullah bize birini gönderib o malı satmadan evvel satın aldığımız yerden başka bir yere nakledilmesini emreder idi¹⁴.

۳۴ — (۱۵۲۶) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُثْمِيرٍ (وَاللَّفْظُ لَهُ) . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « مَنْ اشْتَرَى طَعَامًا فَلَا يَبِيعُهُ حَتَّى يَسْتَوْفِيَهُ » .
(۱۵۲۷) قَالَ : وَكُنَّا نَشْتَرِي الطَّعَامَ مِنَ الرُّكْبَانِ جِزَاقًا . فَهَذَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ نَبِيعَهُ ، حَتَّى نَنْقُلَهُ مِنْ مَكَانِهِ

34 — (1526) : İbn Umer (R) den, Rasûlullah (S) : «Her kim bir yiyecek maddesi satın alırsa onu tamamıyla teslim almadıkca başkasına satış yapmasın» buyurdu.

(1527) İbn Umer (R) şöyle dedi : Biz gıda maddelerini bu maddeleri getiren süvârilere tartısız ve ölçeksiz olarak tahmînen oranlama sûretiyle satın alıyorduk. Rasûlullah (S) bizleri o malı satın aldığımız yerden başka yere nakletmedikce satmaktan nehy etti.

۳۵ — (۱۵۲۶) حَدَّثَنَا حَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ . حَدَّثَنِي عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « مَنْ اشْتَرَى طَعَامًا فَلَا يَبِيعُهُ حَتَّى يَسْتَوْفِيَهُ وَيَقْبِضَهُ » .

35 — (1526) : Abdullah ibn Umer (R) den, Rasûlullah (S) : «Her kim bir gıda maddesini satın alırsa onu tamamıyla tesellüm ve kabz etmedikce başkasına satmasın» buyurmuşdur.

14. Bu nakl sûretiyle kabz hâsıl oluyordu. Zira menkûlun kabzı, bir yerden diğer yere nakli ve tahvili sûretiyle hâsıl olur (İbn Melek).

۳۶ - (...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ (قَالَ يَحْيَى) أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ . وَقَالَ عَلِيُّ : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ مُرَّةٍ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ ابْتَاعَ طَعَامًا فَلَا يَبِيعُهُ حَتَّى يَغْبِضَهُ » .

36 — () : Abdullah ibn Dînâr, Abdullah ibn Umer'den şöyle dediğini işitmiştir : Rasûlullah (S) : «Kim, herhangi bir gıda maddesi satın alırsa, onu kabz etmedikçe başkasına satmasın» buyurdu.

۳۷ - (۱۰۲۷) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى عَنْ مَعْمَرٍ ، عَنْ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ سَالِمٍ ، عَنْ ابْنِ مُرَّةٍ ؛ أَنَّهُمْ كَانُوا يُضْرَبُونَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، إِذَا اشْتَرَوْا طَعَامًا جِزَافًا ، أَنْ يَبِيعُوهُ فِي مَكَانِهِ حَتَّى يُحْوَلُوهُ .

37 — (1527) : İbn Umer (R) den, kendileri Rasûlullah zamanında tartışız, ölçeksiz oranlama sûretiyle bir gıda maddesi satın aldıklarında o malı satın aldıkları yerde satmak kerih olduğu için, o yerden uzaklaşıncaya (tahvil edinceye) kadar hareket ettirilirdi (yahut da: Dövülürlerdi).

۳۸ - (...) وَحَدَّثَنِي حَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى . حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ . أَخْبَرَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ ؛ أَنَّ أَبَاهُ قَالَ : قَدْ رَأَيْتُ النَّاسَ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، إِذَا ابْتَاَعُوا الطَّعَامَ جِزَافًا ، يُضْرَبُونَ فِي أَنْ يَبِيعُوهُ فِي مَكَانِهِمْ . وَذَلِكَ حَتَّى يُؤْوُوهُ إِلَى رَحَالِهِمْ . قَالَ ابْنُ شِهَابٍ : وَحَدَّثَنِي عُبيدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُرَّةٍ ؛ أَنَّ أَبَاهُ كَانَ يَشْتَرِي الطَّعَامَ جِزَافًا ، فَيَحْمِلُهُ إِلَى أَهْلِهِ .

38 — () : Abdullah ibn Umer'in oğlu Sâlim şöyle haber vermiştir : Babası ona dedi ki : Ben, Rasûlullah (S) zamanında insanların tartışız ve ölçeksiz olarak oranlama sûretiyle bir gıda maddesi satın aldıklarında o malı (kabzetmeden evvel) satın aldıkları yerlerinde satmaları sebebiyle döğüldüklerini gördüm¹⁵. Bu döğme, o maddeyi kendi menzillerine kadar nakl ederek tam kabz sûretiyle almaları içindi.

15. Bu, cemiyetin aleyhine olacak fâsit alış verişler yapan kimselerin ulu'l-emr'in dövmek veya diğer sûretlerle münâsib göreceği cezâları tatbik edebileceğine delildir. Nitekim fıkıh kitaplarında bu husûs takrîr ve tesbîh olunmuştur (Nevevî).

Mücâzefe yani tartı ve ölçüye vurmaksızın oranlama sûretiyle diğer deyişle götürü pazarlıkla mal almak meşrû' ve halâl görülmüştür. Ancak bu sûretle alınan malı kabz ve nakl etmeden başka bir müşteriye satmak ciheti men' edilmiştir. Çünkü bu ihtikâra kapu açan bir alış veriş şeklidir. Satın alınan malı kabz ve tesellüm etmeden satış yolu açık bırakılırsa bir anbarda depo edilmiş bir mal, yerinden oynamadan elden ele, dilden dile dolaşa dolaşa sebepsiz olarak fiatların yükselmesine mûcib olur. Buna mâni' olmak

Râvî İbn Şihâb şöyle dedi : Bana Abdullah ibn Umer'in oğlu Ubeydullah tahdîs etti ki babası oranlama sûretiyle gıda maddesi satın alır, sonra o malı âilesinin yanına kadar taşırdı.

۳۹ - (۱۵۲۸) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ مَعْيَرٍ وَأَبُو كُرَيْبٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ حُبَّابٍ عَنْ الضَّحَّاكِ بْنِ عُثْمَانَ ، عَنْ بُكَيْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْأَشَجِّ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « مَنْ اشْتَرَى طَعَامًا فَلَا يَبْعُهُ حَتَّى يَكْتَالَهُ » .
وَفِي رِوَايَةِ أَبِي بَكْرٍ « مَنْ ابْتَاعَ » .

39 — (1528) : Ebû Hureyre (R) den; Rasûlullah (S) : «Kim herhangi bir gıda maddesi satın alırsa onu ölçüb kabz etmedikce başkasına satmasın» buyurdu. Râvîlerden Ebû Bekr'in rivâyetinde : «Men ibtâa (= kim satın alırsa)» lâfzıyla.

۴۰ - (...) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْحَارِثِ الْمَخْزُومِيُّ . حَدَّثَنَا الضَّحَّاكُ ابْنُ عُثْمَانَ عَنْ بُكَيْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْأَشَجِّ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّهُ قَالَ لِمَرْوَانَ : أَخْلَلْتَ يَنْعَ الرَّبَا . فَقَالَ مَرْوَانُ : مَا فَعَلْتُ . فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ : أَخْلَلْتَ يَنْعَ الصُّكَّالِ . وَقَدْ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ يَنْعِ الطَّعَامِ حَتَّى يُسْتَوْفَى . قَالَ : نَخْطِبُ مَرْوَانَ النَّاسَ ، فَنَعَى عَنْ يَنْعِهِمَا . قَالَ سُلَيْمَانُ : فَتَنَظَرْتُ إِلَى حَرَسٍ يَأْخُذُونَهَا مِنْ أَيْدِي النَّاسِ .

için hadîsde satın alınan hubûbatın kabzı lâzım olduğuna İbn Umer tarafından işâret edilerek : Mülcâze sùretiyle alınan malın sâhibleri bu mallarını hayvanlara yükleyip pazara götürünceye kadar sıra dayacağına çekilirdi, deniliyor ki bu malın bulunduğu yerden kaldırılıp nakl edilmesi şeriatın fiat yükselmesine mâni' olmak üzere hedef edindiği kabz ve tesellümdür.

Hakr, zulm etmek; haker, fiat yükselmesi için hapsedilmiş mala denir. İhtikâr, lugaten fiatların yükselmesini gözetliyerek halkın muhtac olduğu malları satmayıp habsetmekdir. Fakîhler buna ba'zı şartlar ilâve etmişlerdir. Nevevî'ye göre erzak fiatlarının yükselmeye yüz tuttuğunu görerek mal alıp daha yüksek piyasayı beklemek sùretiyle habsetmekdir.

Erzaktan başka mallara gelince Nevevî bunda ihtikâr yokdur diyor. İmâm MÂlik ihtikâr hakkındaki nassların umûmu ile istidlâl ederek harâm olan ihtikâr, yenilen ve yenilmeyen, halkın muhtac olduğu her nevi' eşyâda câridir demişdir. Ba'zıları bahsimiz olan bu hadîsde ihtikâra delâlet eden «rızıkları habs» keyfiyeti yokdur demişlerse de şeklen ihtikâr olmasa bile hakikat olarak vardır. Erzak, kabz ve nakl ile âmmenin, nazarlarına arzedilmiyerek bulunduğu deposunda ihtikâr sâhiblerinin oynacağı olmaktadır. Hadîsde bildirildiği üzere halk tarafından bu çeşit tesellümsüz satışa mâni' olunarak oradan nakledinceye kadar muhtekir müşteriler dövülmüşdür. İhtikârın zemmi ve bu fena i'tiyâddan sakındırmak için pek çok hadîsler vardır. Beşeriyetin en musibetli zamanlarında hemcinslerinin gıdâi ve hayâtî maddeleriyle oynayarak servet kazanmaya çalışan, halkın felâketiyle saâdet te'mîn etmek isteyen mühtekirler beşeriyetin en sefil zâlimler tabakası olduğu için İslâm Dîni bunlara karşı çetin bir cidâl açmıştır.

40 — () : Ebû Hureyre (R) Mervân'a :

— Sen ribâ alıp satmayı halâl kıldın dedi. Mervân :

— Ben ne yaptım ki? dedi. Bunun üzerine Ebû Hureyre :

— Sen şahıslar adına birtakım haklar yazılmış olan çeklerin (maâş ta'yini pusulalarının) alınıb satılmasını halâl kıldın. Halbuki Rasûlullah (S) tamâmıyle kabz ve tesellüm olunmadıkca taâmın alınıb satılmasını nehy etmiştir, dedi. Bunun üzerine Mervân insanlara bir hitâbe yaptı ve bu çeklerin alınıb satılmasını yasak etti.

Râvî Süleymân ibn Yesâr : Ben müteâkiben muhâfız askerlerini bu çekleri halkın ellerinden ahırlarken gördüm demiştir¹⁶

٤١ — (١٥٢٩) حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا رَوْح . حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . حَدَّثَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « إِذَا ابْتِغْتَ طَعَامًا ، فَلَا تَبِعْهُ حَتَّى تَسْتَوْفِيَهُ » .

41 — (1529) : Ebuzzubeyr, Câbir ibn Abdillâh'dan şöyle derken işitmiştir : Rasûlullah (S) şöyle buyuruyordu : «Her hangi bir gıda maddesi satın aldığın zaman onu kabz ve tesellüm etmedikce başkasına satma».

(٩) بَابُ مَحْرَمِ بَيْعِ صَبْرَةِ التَّمْرِ الْمَهْرُورَةِ الْقَدْرِ بِنِ

٤٢ — (١٥٣٠) حَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ أَحْمَدُ بْنُ عَمْرٍو بْنِ سَرِجٍ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . حَدَّثَنِي ابْنُ جُرَيْجٍ ؛ أَنَّ أَبَا الزُّبَيْرِ أَخْبَرَهُ قَالَ : سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ بَيْعِ الصَّبْرَةِ مِنَ التَّمْرِ ، لَا يُعْلَمُ مَكِيلَتُهَا ، بِالسَّكِيلِ الْمُسْتَقَى مِنَ التَّمْرِ .

(...) حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ . حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، بِمِثْلِهِ . غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَذْكُرْ : مِنَ التَّمْرِ . فِي آخِرِ الْحَدِيثِ .

16. Ebû Hureyre'nin: Ribâ satışını halâl kıldın, yani ondan nehyi terk etmek sûretiyle bunu câiz kıldın demesi, Mervân'a karşı işi ağırlaştırmaktır. Mervân o zaman Muâviye tarafından Medîne üzerinde vâli bulunuyordu. Ebû Hureyre'nin sözü üzerine kendi fiilini anlamak için: Ben ne yaptım ki dedi. Ebû Hureyre de: Sen çeklerin alış verişini halâl yani câiz kıldın. Bu sûretle sanki sen bu işi halâl kıldın dedi. Çekleri satmak, işlerinde şahıs adına yazılı bulunan hakları satmak demektir. Arabcadaki bu sakk kelimesi farscadaki çekin arabçalaşmış telâffuzudur. Cem'i sukûh ve sikâk gelir. Ordudan ve diğerlerinden hak sâhiblerine ta'yin edilmiş bulunan muayyen rızıklar çekler hâlinde yazılırdı. Akabinde bunlar yazılmış olarak piyasaya çıkar ve alınıb satılırdı. Bugünkü ta'bîrle bunlar birer «maâş ta'yini pusulası» idi. Mervân'ın hutbesinden sonra bunlar halkın elinden toplatıldı ve adları yazılı kimselere verildi (Mehmed Zihni)..

(9) MİKDÂRİ BİLİNMEYEN HURMA YIĞININI (MİKDÂRİ MUAYYEN) HURMAYA MUKÂBİL SATMANIN HARÂM KILINMASI BÂBİ

42 — (1530) : Ebuzzubeyr haber verib dedi ki; ben Câbir ibn Abdillâh'dan işittim şöyle diyordu : Rasûlullah (S), kiyle mikdârı bilinmeyen hurma kümesini, kiyle mikdârı tesmiye (yani ta'yîn) edilmiş hurmaya mukabil satmayı nehy buyurdu.

() : Ebu'z-Zubeyr haber verdi ki, kendisi Câbir ibn Abdillâh'dan geçen hadîsin benzeri olarak Rasûlullah (S) nehy buyurdu dörken işitmiştir. Ancak burada hadîsin sonundaki «hurmadan» beyânını sikk etmemiştir¹⁷.

(۱۰) بَابُ ثَبُوتِ خِيَارِ الْمُبْتَاعِينَ

۴۳ — (۱۰۳۱) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمرَ أَن رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « الْبَيْعَانِ ، كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا بِالْخِيَارِ عَلَى صَاحِبِهِ ، مَا لَمْ يَتَفَرَّقَا . إِلَّا يَنْعَ الْخَبَارُ » .

(...) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . قَالَا : حَدَّثَنَا يَحْيَى (وَهُوَ الْقَطَّانُ) . ع وَ حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشِيرٍ . ع وَ حَدَّثَنَا ابْنُ مُعْزٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . كُلُّهُمْ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . ع وَ حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ ، ع وَ حَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ وَأَبُو كَامِلٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا حَمَّادٌ (وَهُوَ ابْنُ زَيْدٍ) . جَمِيعًا عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . ع وَ حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى وَ ابْنُ أَبِي عُمرَ . قَالَا : حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ . قَالَ ، سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ . ع وَ حَدَّثَنَا ابْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فَدْيَكٍ . أَخْبَرَنَا الضَّحَّاكُ . كِلَاهُمَا عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . نَحْوَ حَدِيثِ مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ .

(10) SATICI İLE ALICININ BİRİBİRLERİNDEN AYRILANA KADAR MECLİS MUHAYYERLİĞİNİN SUBÛTU BÂBİ

17. Bu hadîs, aralarındaki mümâselet bilininceye kadar hurmanın hurmaya mukabil satımının harâm kılınmasını tasrîh etmiştir. Çünkü bu bâbda mümâseletin bilinmemesi hakkı bir fazlalık gibidir. Diğer ribâ maddelerinin hükmü de bir kısmı diğer bir kısma mukabil satıldığında hurmanın hurma ile satılmasındaki hüküm gibidir (Nevevî).

Bunda bir tarafın mechûl olması, alıcı ile satıcıdan birinin mutlaka zarara uğraması ihtimâlini taşımaktadır. Ferdlerden birinin bile bile zarara gitmesine buna karşılık diğerinin emîn bir kazanç sağlamasına İslâmiyet râzıy olmamıştır.

43 — (1531) : İbn Umer (R) den, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur : «Satıcı ile alıcı, bunlardan her biri birbirlerinden ayrılmadıkça arkadaşına karşı muhayyerlik hakkına mâlikdir. Ayrıldıkları anda alış veriş kesinleşir. Ancak içinde muhayyerlik şartı olan bir alış veriş yapmışlarsa o müddet doluncaya kadar alış veriş kesinleşmez».

() : Buradaki altı tarîk râvîlerinin hepsi de İbn Umer'den, o da Peygamber'den, İmâm Mâlik'in İbn Umer'den yaptığı yukarıki hadîs tarzında rivâyet etmişlerdir.

٤٤ — (...) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ . ع . وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؛ أَنَّهُ قَالَ « إِذَا تَبَايَعَ الرَّجُلَانِ فَكُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا بِالْخِيَارِ مَا لَمْ يَتَفَرَّقَا ، وَكَانَا جَمِيعًا ، أَوْ يُخَيَّرُ أَحَدُهُمَا الْآخَرَ . فَإِنْ خَيَّرَ أَحَدُهُمَا الْآخَرَ فَبَيَّاعًا عَلَى ذَلِكَ ، فَقَدْ وَجَبَ الْبَيْعُ . وَإِنْ تَفَرَّقَا بَعْدَ أَنْ تَبَايَعَا وَلَمْ يَتْرَكَ وَاحِدٌ مِنْهُمَا الْبَيْعَ ، فَقَدْ وَجَبَ الْبَيْعُ »

44 — () : İbn Umer (R) den, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur : «İki kimse birbirlerinden alış verişe giriştikleri zaman akd meclisinde beraber bulunurlarken, birbirinden ayrılmadıkları sürece yahut da onlardan biri diğerini muhayyer kılması hâlinde akdi tamamlayıp tamamlamamak husûsunda muhayyerdirler. Şâyet ikisinden biri diğerini akdi yapıp yapmamakta muhayyer kılar ve öteki de akdi ihtiyâr ederse akd bu sûretle tahakkuk etmiş olur. Alış veriş akdine girişmelerinin ardından iki taraftan biri alış verişi terk etmediği halde birbirlerinden ayrılırlarsa bu takdîrde de akd kesinleşmiş (ve muhayyerlik son bulmuş) olur»¹⁸.

18. «Satıcı ile alıcı birbirlerinden ayrılmadıkça muhayyerdirler» cümlesinin te'vilinde fakihler ihtilâf etmişlerdir. Ebû Hanîfe ile Mâlik'in dâhil olduğu birtakım fakihler iki tarafın birbirinden ayrılması icâb ve kabûlu söyliyerek kavlen ayrılmaktır. Satıcı sattım, alıcı da aldım deyince hadîsde bildirilen ayrılma hâsıl olmuştur; bundan sonra tarafların muhayyerliği kalmaz, alış veriş tamam olur. Artık alıcının satılan şeyi red etmeğe hakkı kalmaz. Bundan sonra yalnız görmek, ayb ve şart muhayyerlikleriyle red edebilir.

Ebû Hanîfe ashâbından bazılarına göre, alış verişte muhayyerliği kesen ayrılış, sözler ile değil fakat alış verişe dâir görüşüb müşterinin kabûlünden evvel vukû' bulan bedenler ile ayrılıktır. Binaenaleyh satıcı sattım dedikten sonra müşterinin satıcıdan ayrıluncaya kadar kabûl etmek hakkı vardır. İki taraf birbirinden ayrılınca bu muhayyerlik hakkı kalmaz.

Şâfiî, Ahmed ve diğerleri hadîsdeki ayrılmadan maksad bedenen ayrılmaktır, satıcı ile alıcı birbirlerinden ayrıluncaya kadar alış veriş akdi tamam olmaz demişler ve meclis muhayyerliği kabul etmişlerdir.

٤٥ - (...) وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَابْنُ أَبِي مُرَّةٍ كِلَاهُمَا عَنْ سُفْيَانَ . قَالَ زُهَيْرٌ : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ ابْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ . قَالَ : أَمَلْتُ عَلَى نَافِعٍ ؛ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مُرَّةٍ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا تَبَايَعَ الْمُتَبَايِعَانِ بِالْبَيْعِ فَكُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا بِالْخِيَارِ مِنْ بَيْعِهِ مَا لَمْ يَتَفَرَّقَا . أَوْ يَكُونَ يَتَمُومَا مِنْ خِيَارٍ . فَإِذَا كَانَ يَتَمُومَا عَنْ خِيَارٍ ، فَقَدْ وَجَبَ » .
 زَادَ ابْنُ أَبِي مُرَّةٍ فِي رِوَايَتِهِ : قَالَ نَافِعٌ : فَكَانَ إِذَا بَايَعَ رَجُلًا فَأَرَادَ أَنْ لَا يَقِيلَهُ ، قَامَ فَمَشَى هُنَا . ثُمَّ رَجَعَ لِإِلَيْهِ .

45 - () : İbn Cureyc şöyle dedi : Bana Nâfi' imlâ ettirdi ki; kendisi Abdullah ibn Umer'den şöyle derken işitmiştir : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Satıcı ile alıcı bir akd üzerinde bulundukları zaman bunlardan her biri (meclisi terk ile) birbirlerinden ayrılmadıkca akdini yapıp yapmamakta muhayyerdir. Yahut da alış veriş akdleri muhayyerlik üzere olur. Alış veriş akdleri muhayyerlik üzere olursa (ihtiyâr etme akabinde) akd vâcib olur, yahut da muhayyerlik şartı sâbit olub ayrılmakla düşmez».

Râvîlerden İbnu Ebî Umer kendi rivâyetinde şu ziyâdeyi nakletti : Nâfi' dedi ki : İbn Umer bir kimse ile alış veriş akdi yaptığı ve bu alış veriş fesh etmemek istediği zaman yerinden kalkar ve müteâkiben biraz-
 ok yürür sonra (aldığı şeyi tahsîl etmek üzere) o kimseye gelirdi.

٤٦ - (...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَيَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ (قَالَ يَحْيَى بْنُ يَحْيَى) أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرُونَ : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَنْفَرٍ (عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ مُرَّةٍ يَقُولُ) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « كُلُّ بَيْعٍ لَا يَتَعَيَّنُ يَتَمُومُ حَتَّى يَتَفَرَّقَا . إِلَّا بَيْعُ الْخِيَارِ » .

46 - () : Abdullah ibn Dînâr, ibn Umer'den şöyle derken işitmiştir : Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Satıcı ile alıcı birbirlerinden ayrılmadıkca aralarında (tam) bir alış veriş akdi mevcûd değildir. (Ayrılmakla akd tamam olur, artık dönülmez). Ancak muhayyerlik şartıyla yapılan akd müstesnâdır ¹⁹.

19. Bunda, râvî İbn Umer'in fiilen tefsir ettiği gibi hadîsdeki ayrılmanın bedenlerle olduğuna bir delil mevcûddur. Kezâ burada ayrılmayı sözle yani icâb ve kabûl ile te'vîl edenlere de bir redd vardır. O da beyyi' (müşteri) lâfzıdır (Nevevî).

(۱۱) باب الصرع في البيع واليه

٤٧ — (۱۵۳۲) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ شُعْبَةَ . ع وَحَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُهْدِيٍّ . قَالَا : حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَبِي الْحَلِيلِ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ ، عَنْ حَكِيمِ بْنِ حِزَامٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . قَالَ « الْبَيْعَانِ بِالْخَبَارِ مَا لَمْ يَتَفَرَّقَا . فَإِنْ صَدَقَا وَبَيَّنَّا بُورِكَ لَهُمَا فِي بَيْعِهِمَا . وَإِنْ كَذَبَا وَكَتَمَا مُحِقَّتْ بَرَكَةُ بَيْعِهِمَا » .

(...) حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُهْدِيٍّ . حَدَّثَنَا هَمَامٌ عَنْ أَبِي التَّيَّاحِ . قَالَ : سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الْحَارِثِ يُحَدِّثُ عَنْ حَكِيمِ بْنِ حِزَامٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمِثْلِهِ . قَالَ مُسْلِمُ بْنُ الْحَجَّاجِ : وَلَدَ حَكِيمُ بْنُ حِزَامٍ فِي جَوْفِ الْكُفَيْبَةِ . وَعَاشَ مِائَةً وَعِشْرِينَ سَنَةً .

(11) ALIŞ VERİŞDE VE (HER TÜRLÜ) BEYÂNDÂ DOĞRU OLMAK VE GERÇEK SÖYLEMEK BÂBİ

47 — (1532) : Hakîm ibn Hizâm (R) dan; Peygamber (S) şöyle buyurmuştur : «Satıcı ile alıcı birbirlerinden ayrılmadıkca muhar-yerliğe mâlikdirler. Bunların her ikisi doğru olup da (mala ve paraya âid husûsları birbirlerine olduğu gibi yani vâkıya mutâbık olarak) beyân ederlerse bu alış verişleri kendilerine mübârek kılınır. Eğer iki taraf (mal ve semen ile ilgili husûsları) gizlerler ve yalan söylerlerse bu alış veriş-lerinin bereketi giderilir».

() Bize Amr ibn Ali tahdîs etti. Bize Abdurrahmân ibn Mehdiyy tahdîs etti. Bize Hemmâm, Ebû Teyyâcdan, o da Peygamber'den yukarı-ki hadîsin benzerini tahdîs ediyordu.

Muslim ibn Haccâc dedi ki : Hakîm ibn Hizâm Kâ'be'nin ortasında doğuruldu ve yüz yirmi sene yaşadı²⁰.

20. Bu şöyle olmuştur: Annesi Safiyyetu'l-Esediyye hâmile olduğu halde Kureys'den birta-kım kadınlarla beraber Kâ'be'ye girmişti. O sırada doğum başladı ve hemen orada Ha-kîm'i doğurdu. Bu Hakîm, feth günü musliman olanlardandır. Kendisi hem câhiliyet, hem İslâm devirlerinde Kureys'in eşrafından ve ileri gelenlerinden idi. O, Hadice bintü Huveylid'in erkek kardeşinin oğlu idi. Aynı zamanda Zubeyr ibn Avvâm'ın da amca oğlu idi. Altmış sene câhiliyetde, altmış sene de İslâmda olmak üzere yüz yirmi sene yaşamıştır. Elli dördüncü hicret yılında vefât etmiştir (Usdu'l-Gâbe).

(۱۲) باب من يجمع في البيع

٤٨ - (۱۵۳۳) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَيَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ (قَالَ يَحْيَى بْنُ يَحْيَى) أَخْبَرَنَا. وَقَالَ الْآخَرُونَ : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ (عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ : أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عُمَرَ يَقُولُ : ذَكَرَ رَجُلٌ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ يُخَدِّعُ فِي الْيُوعِ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : « مَنْ بَايَعْتَ فَقُلْ : لَا خِيَابَةَ » .

فَكَانَ إِذَا بَايَعَ يَقُولُ : لَا خِيَابَةَ

(...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . حَدَّثَنَا سُفْيَانٌ . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . كِلَاهُمَا عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، وَثَلَاثَةٌ . وَلَيْسَ فِي حَدِيثِهِمَا : فَكَانَ إِذَا بَايَعَ يَقُولُ : لَا خِيَابَةَ .

(12) ALIŞ VERİŞDE ALDATILAN KİMSEYE DÂİR BÂB

48 — (1533) : Abdullah ibn Dînâr, Abdullah ibn Umer'den şöyle derken işitmiştir : Bir kimse Rasûlullah'a alış verişlerde dâima kendisinin aldatıldığını arz etti. Rasûlullah (S) buna cevâben : «Sen de kendisinden bir şey satın almak istediğin kimseye (İslâm Dîninde) aldatmak yokdur de» buyurdu.

Artık o zât alış veriş edeceği zaman : Lâ hıyâbete (= yani ziyâna uğramak yokdur) der idi ²¹.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de yine Abdullah bin Dînâr'dan bu isnâd ile aynı hadîsin benzerini rivâyet etmişlerdir. Ancak bunların hadisinde : Artık alış veriş ettiğin zaman : Lâ hiyâbete der idi, fıkrası yokdur.

21. Bu zâtın kim olduğunda ihtilâf varsa da ba'zı kimseler bunun Habbân ibn Munkız olduğunu rivâyet etmişlerdir. Nevevî de Habbân olduğuna kanidir. Habbân sahâbî oğlu sahâbîdir, Ensârdandır. Uhud ve ondan sonraki harblerde bulunmuştur. Usmân zamanında vefât etmiştir. Rasûlullah ile beraber huldugu bir gazvede bir kal'aya hücum ederken başına bir taş isâbet etmiş bu sebeble bir parça konuşması ve akli melekesi bozulmuşdu. Maamâfih mümeyyize ve müfekkiye kuvvetleri yerinde idi tamâmiyle bozulmamışdı.

Ba'zı Mâlikî fakihleri bu hadîsden aldanma muhayyerliği (hiyârgâbn)nın luzûmuna kaail olmuşlardır. Ba'zı melekelerine zaiflik ârız olan bu sahâbîyi Peygamber alış verişe izin vermiştir. Bu izin Hanefilerce ufak tefek his ve şûûr zaafıyle şahsî hurriyetin ve ferdi tasarrufların tahdidinin doğru olmadığına delil kabul edilmiştir.

(۱۳) باب النهى عن بيع الثمار قبل بدو صلاحها بغير شرط القطع

٤٩ - (١٥٣٤) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ يَبِيعِ الثَّمَرِ حَتَّى يَبْدُوَ صَلاَحُهَا . نَهَى الْبَائِعَ وَالْمُبْتَاعَ .

(...) حَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْمٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمِثْلِهِ .

(13) SALÂHLARI MEYDANA ÇIKMADAN ÖNCE YAŞ MEYVALARI SATMAKDAN KAT'İYYET ŞARTI OLMAYARAK NEHY BÂBİ

49 — (1534) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdis edib şöyle dedi : Ben Mâlik'in huzûrunda okudum, o da Nâfi'den, o da ibn Umer'den ki Rasûlullah (S), salâhları meydana çıkmadıkca (ağaç üzerinde henüz olgunlaşmamış olan) yaş meyvaların satışından nehy etmiştir. (Rasûlullah) hem satanı, hem de alıcıyı (bundan) nehy etmiştir.

() : Buradaki râvîler de İbn Umer'den, o da Peygamber'den bunun benzerini rivâyet etmişlerdir.

٥٠ - (١٥٣٥) وَحَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ ، وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ يَبِيعِ النَّخْلِ حَتَّى يَرْهُوَ . وَعَنِ السَّنْبُلِ حَتَّى يَبْيَضَ . وَيَأْمَنَ الْعَاهَةُ . نَهَى الْبَائِعَ وَالْمُشْتَرِيَ .

50 — (1535) : İbn Umer'den; Rasûlullah (S) meyveler hurma ağacı üzerinde kızarıp sararmak sûretiyle salâhları meydana çıkmadıkca hurmayı satmaktan, tamâmıyla beyazlaşıp âfetlerden eminliğe çıkmadıkca da başağı satmaktan nehy etmiştir. Rasûlullah böyle satıcıyı da alıcıyı da nehy etmiştir.

٥١ - (١٥٣٤) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا تَبْتَاعُوا الثَّمَرِ حَتَّى يَبْدُوَ صَلاَحُهُ وَتَذْهَبَ عَنْهُ الْآفَةُ » . قَالَ : يَبْدُوَ صَلاَحُهُ ، مُحَرَّتُهُ وَصُفْرَتُهُ .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . وَابْنُ أَبِي عُمَرَ . قَالَا : حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ عَنْ يَحْيَى ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، حَتَّى يَبْدُوَ صَلاَحُهُ . لَمْ يَذْكُرْ مَا بَعْدَهُ .

(...) حَدَّثَنَا ابْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ . أَخْبَرَنَا الضَّعَّاكُ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمِثْلِ حَدِيثِ عَبْدِ الْوَهَّابِ .

(...) حَدَّثَنَا سُؤَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ مَيْسَرَةَ . حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمِثْلِ حَدِيثِ مَالِكٍ وَعُبَيْدِ اللَّهِ .

51 — (1534) : İbn Umer (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «(Ağaç üzerindeki yaş) meyveyi (yenilmeye) elverişli olup da kendisinden âfet gidinceye kadar satın almayınız» buyurdu.

Râvî : Salâhı meydana çıkıncaya kadar demek, kırmızılığı ve sarılığı meydana çıkıncaya kadar demektir demiştir.

() : Burada Abdulvahhâb, Yahyâ'dan bu isnâdla, salâhı meydana çıkana kadar diye rivâyet etmiş, bundan sonrasını zikretmemiştir.

() : Buradaki râvîler de İbn Umer'den, o da Peygamber'den yukarıda geçen Abdulvahhâb hadîsi gibi rivâyet etmişlerdir.

() : Buradaki râvî de İbn Umer'den, o da Peygamber'den, 40 rakamıyla geçen Mâlik ve onu ta'kîb eden Ubeydullah hadîsi tarzında rivâyet etmiştir.

52 — (...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَيَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ (قَالَ يَحْيَى بْنُ يَحْيَى) أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرُونَ : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (وَهُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ) عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عُمَرَ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا تَبِيعُوا الثَّمَرَ حَتَّى يَبْدُوَ صَلَاحُهُ » .

(...) وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ عَنْ سُفْيَانَ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُنْثَى . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . كِلَاهُمَا عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَزَادَ فِي حَدِيثِ شُعْبَةَ : فَقِيلَ لَابْنِ عُمَرَ : مَا صَلَاحُهُ ؟ قَالَ : تَذْهَبُ عَاقَتُهُ .

52 — () : Abdullah ibn Dinâr, ibn Umer'den şöyle dediğini işitmiştir : Rasûlullah (S) : «Yaş meyveyi salâhı meydana çıkana kadar (ağacı üstünde) satmayınız» buyurdu.

() : Buradaki iki râvî de Abdullah ibn Dinârdan bu isnâd ile rivâyet ettiler. Bunlardan Şu'be hadîsinde şu ziyâde vardır : İbn Umer'e, meyvenin salâhı nedir? diye soruldu. İbn Umer : Âfeti gider diye cevâb verdi.

٥٣ - (١٥٣٦) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ . ع وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ . حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ . حَدَّثَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ . قَالَ : نَهَى (أَوْ نَهَاَنَا) رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ يَسْعِ الشَّمْرِ حَتَّى يَطِيبَ .

53 — (1536) : Câbir, Rasûlullah (S), leziz ve hoş oluncaya kadar (ağaç üstündeki) yaş meyveyi satmaktan nehy etti (yahut bizleri nehy etti) dedi.

٥٤ - (...) حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُمَانَ التَّوْفَلِيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ . ع وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ (وَاللَّفْظُ لَهُ) . حَدَّثَنَا رَوْحٌ . قَالَ : حَدَّثَنَا زَكَرِيَّا بْنُ إِسْحَاقَ . حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ ابْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ يَسْعِ الشَّمْرِ حَتَّى يَبْدُوَ صَلَاحُهُ .

54 — () : Amr ibn Dinâr tahdîs etti ki, kendisi Câbir ibn Abdillâh'dan şöyle derken işitmiştir : Rasûlullah (S) salâhı meydana çıkıncaya kadar (ağaç üstündeki) yaş meyveyi satmaktan nehy etti.

٥٥ - (١٥٣٧) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو بْنِ مَرْثَةَ ، عَنْ أَبِي الْبَخْتَرِيِّ . قَالَ : سَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ عَنْ يَسْعِ النَّخْلِ ؛ فَقَالَ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ يَسْعِ النَّخْلِ حَتَّى يَأْكُلَ مِنْهُ أَوْ يُوَكَّلَ . وَحَتَّى يُوَزَنَ . قَالَ فَقُلْتُ : مَا يُوَزَنُ ؛ فَقَالَ رَجُلٌ عِنْدَهُ : حَتَّى يَحْزَرَ .

55 — (1537) : Ebu'l-Bahtarî şöyle dedi : İbn Abbâs'a hurma satmaktan sordum? Rasûlullah (S), yeninceye yahut yenilmeye elverişli oluncaya ve hatta tartıluncaya kadar hurma satmaktan nehy etti dedi. Bunun üzerine ben : Ne tartılacak? dedim. İbn Abbâs'ın yanında bulunan bir kimse : Tahmîn ve takdîr edinceye kadar diye cevap verdi.

٥٦ - (١٥٣٨) حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ ابْنِ أَبِي نَعْمٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا تَبْتَاعُوا الشَّمَارَ حَتَّى يَبْدُوَ صَلَاحُهَا » .

56 — (1538) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Salâha kavuşmaları meydana çıkıncaya kadar (ağaç üzerindeki) yaş meyveleri satın almayınız» buyurdu.

۵۷ — (۱۵۳۴) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ الزُّهْرِيِّ. ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْمٍ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ (وَاللَّفْظُ لَهُمَا) قَالَا: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ. حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ عَنْ سَالِمٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى عَنْ يَبِيعِ الثَّمَرِ حَتَّى يَبْدُوَ صَلَاحُهُ. وَعَنْ يَبِيعِ الثَّمَرِ بِالثَّمَرِ.

(۱۵۳۹) قَالَ ابْنُ عُمَرَ: وَحَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَخَّصَ فِي يَبِيعِ الْعَرَايَا زَادَ ابْنُ عُثَيْمٍ فِي رِوَايَتِهِ: أَنَّ ثُبَاعَ.

57 — (1534) : Zuhri, Sâlim'den, o da İbn Umer'den tahdîs etti ki; Peygamber (S) salâhı meydana çıkıncaya kadar (ağaçdaki) yaş meyveyi satmaktan ve yine yaş meyveyi (ağacında ölçekle tahmîn ederek) kuru hurma ile satmaktan nehy etmiştir.

(1539) İbn Umer şöyle dedi : Bize Zeyd ibn Sâbit tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) — böyle yaş hurmanın kurusuyla tebdîlini nehy ettikten sonra — ariyyeleri (muayyen bir ağaçdaki yaş hurmaları yaş veya kuru hurma ile) satmak husûsunda ruhsat vermiştir²².

Râvî İbn Numeyr, kendi rivâyetinde : Satılmasını diye bir ziyâde nakletmiştir.

۵۸ — (۱۵۳۸) وَحَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرَمَلَةُ (وَاللَّفْظُ لِحَرَمَلَةَ) قَالَا: أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ. أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ. حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ وَأَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ؛ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «لَا تَبْتَاعُوا الثَّمَرَ حَتَّى يَبْدُوَ صَلَاحُهُ. وَلَا تَبْتَاعُوا الثَّمَرَ بِالثَّمَرِ». قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: وَحَدَّثَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، مِثْلَهُ، سِوَاهُ.

58 — (1538) : Ebû Hureyre (R) dedi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Salâhı meydana çıkıncaya kadar (ağaç üzerindeki yaş) meyveyi satın almayınız ve yine böyle yaş meyveyi kuru hurma ile tebdîl etmeyiniz».

Râvî İbn Şihâb şöyle dedi : Yine bana Abdullah ibn Umer'in oğlu Sâlim babasından, o da Peygamberden müsâvî olarak geçen hadîsin benzerini tahdîs etti.

22. Ariyye, bahçe sâhibinin muayyen bir ağacın hurmasını kuruduğunda şukadar okka tahmîn ederek satış meclisinde bu tahmîn edilen kuru hurma mikdârına satmasıdır. Satıcı kuru hurmayı alır, alıcıya bir ağaç hurmayı teslim ederdi. Bu 1539 müteselsil rakamlı Zeyd ibn Sâbit hadîsinde ve bundan sonraki 14 üncü bâb hadîslerinde ictimâî ihtiyaclar dolayısıyla buna izin verildiğini görüyoruz.

(۱۴) باب تحريم بيع الرطب بالتمر إلا في العربا

۵۹ - (۱۵۳۹) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا حُجَيْنُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ ، عَنْ ابْنِ مِهَابٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ بَيْعِ التَّمْرِ ابْنَةِ وَالْمُحَافَلَةِ . وَالتَّمْرِ ابْنَةِ أَنْ يُبَاعَ تَمْرُ النَّخْلِ بِالتَّمْرِ . وَالْمُحَافَلَةُ أَنْ يُبَاعَ الزَّرْعُ بِالتَّمْعِ . وَاسْتَكْرَاهُ الْأَرْضَ بِالتَّمْعِ . قَالَ : وَأَخْبَرَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ « لَا تَبْتَاعُوا التَّمَرَ حَتَّى يَبْدُوَ صَلَاحُهُ . وَلَا تَبْتَاعُوا التَّمَرَ بِالتَّمْرِ » .

وَقَالَ سَالِمٌ : أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؛ أَنَّهُ رَخَّصَ بَعْدَ ذَلِكَ فِي بَيْعِ الْعَرَبِيَّةِ بِالرُّطْبِ أَوْ بِالتَّمْرِ . وَلَمْ يُرَخَّصْ فِي غَيْرِ ذَلِكَ .

(14) ARIYYELERDE OLMAK MÜSTESNÂ TÂZE HURMAYI KURU HURMAYA MUKABİL SATMANIN TAHRİMİ BÂBİ

59 — (1539) : Saïd ibn Müseyyeb'den Rasûlullah (S) muzâbene ve muhâkale sûretiyle satmakdan nehy etti. Muzâbene, hurma ağacının üzerindeki yaş meyvenin kuru hurma karşılığında satılmasıdır. Muhâkale ise, başaktaki ekinin, samandan ayrılmış buğday karşılığında satılmasıdır. Kezâ muhâkale, samanından çıkarılmış sâfi buğday karşılığında tarla kiralamak demektir.

İbn Müseyyeb şöyle dedi: Bana Abdullah'ın oğlu Sâlim, Rasûlullah'dan haber verdi ki Rasûlullah (S) : «(Ağaç üzerindeki) yaş meyveyi yenilmeye elverişli olduğu meydana çıkıncaya kadar satın almayınız. Kezâ böyle ağacın üzerindeki yaş hurmayı da kuru hurma ile tebdîl etmeyiniz» buyurmuştur.

Sâlim de şöyle dedi: Bana Abdullah, Zeyd ibn Sâbit'den, o da Rasûlullah'dan haber verdi ki Rasûlullah öyle yaş hurmanın kurusu ile tebdîlini nehy ettikten sonra ariyyenin yaş veya kuru hurma ile tebdiline musâade etti. Bundan mâadasında ruhsat vermedi²³.

23. Ariyye, meyvesi yenilmekle boş kalmış ağaca denir. Ve bir kimse hurmalığı satış ve icâr ederken akd ve pazarlıktan dışarda koyub ifrâz ve istisnâ eylediği ağaca da denir. (Kamûs Ter.). Bu bâbın hadislerinde beyân edilen ariyyeler hep bu boşaltma, ayırma, istisnâ ve âriyet verme ma'nâlarıyla ilgilidir.

Kezâ ariyye, bahçe sâhibinin hurma ağaçları arasından mahsûlunu satmak üzere ayırdığı ağaçtır. Sâhibi, mâişetini te'mîn için üstündeki mahsûlu kuruduktan sonra kaç ölçek geleceğini tahmîn eder ve bu tahmîn edilen kuru hurma karşılığında bu ağacı müşteriye teslim eder. Bu şekilde tahmîn edilen yaş hurmayı (yani mustakbel kuru hurmayı) hâzır kuru hurma ile tebdîl etmeye de bey'u ariyye denir. Satıcı kuru hur-

٦٠ - (...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَخَّصَ لِمَا حَبِ الْعَرَبِ أَنْ يَدِيمَهَا بِحَرْصِهَا مِنَ التَّمْرِ.

60 — () : İbn Umer'den, o da Zeyd ibn Sâbit'den, Rasûlullah (S) ariyye sâhibine, ariyye olarak ayırdığı ağaç üzerindeki yaş hurma kuru hurma olduğu zaman ne mikdâr geleceğini takdir ve tahmîn ederek hâzır kuru hurma mukabilinde satmasına ruhsat vermiştir.

٦١ - (...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. أَخْبَرَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ. أَخْبَرَنِي نَافِعٌ؛ أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ يُحَدِّثُ؛ أَنَّ زَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ حَدَّثَهُ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَخَّصَ فِي الْعَرَبِ أَنْ يَأْخُذَهَا أَهْلُ الْبَيْتِ بِحَرْصِهَا تَمْرًا. يَا كُلُّوْنَهَا رُطْبًا.

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ. قَالَ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ يَقُولُ: أَخْبَرَنِي نَافِعٌ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ، مِثْلَهُ.

61 — () : Nâfi' haber verdi ki kendisi Abdullah ibn Umer'den tahdîs ederken işitmiştir. Ona da Zeyd ibn Sâbit şöyle tahdîs etmiştir: Rasûlullah (S), ariyye husûsunda ruhsat verdi. Bir ev halkı ariyye olarak ayrılan hurma ağacındaki yaş hurmanın ne kadar kuru hurma geleceğini tahmîn eder, o kadar kuru hurma mukabilinde o ağacı teslim alır ve meyvesini yaş hurma olarak yerler.

() : Yine Nâfi' bu isnâd ile aynı hadîsi haber vermiştir.

٦٢ - (...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ. غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: وَالْعَرَبُ النَّخْلَةُ تُجْمَلُ لِلْقَوْمِ فَيَبِيعُونَهَا بِحَرْصِهَا تَمْرًا.

62 — () : Buradaki râviler yine bu isnâdla haber vermişlerdir. Ancak burada râvî şöyle demiştir: Ariyye, bir kavm için ayrılan hurma ağacıdır ki onlar, üzerindeki yaş hurmanın ne kadar kuru hurma geleceğini tahmîn ederek o mikdâr kuru hurma mukabilinde bu ağacı satın alırlar.

mayı alır müşteriye bir ağaç yaş hurmayı teslim eder. Bu bey' ve tebdil fakir zirâatçıların kuru hurmaya, öbür tarafın da yaş meyveye ihtiyacı üzerine müsâade edilmiştir.

Muzâbene, ağacı üstündeki yaş hurmayı kuru hurma ile bey' ve tebdil etmektir ki yukarda izâh edilmişti.

Muhâkale, savrulub samanından ayrılmış buğday ile başaktaki buğdayın tahmîn edilerek bey' ve tebdil edilmesidir. Semen ile satılan şey arasında mûmâselet ma'lûm olmadığı için bu satış men' edilmiştir.

٦٣ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ بْنُ الْمَهَاجِرِ . حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، مَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ . حَدَّثَنِي زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَخَّصَ فِي يَسَعَ الْعَرِيَّةِ بِخَرْصِهَا تَمْرًا . قَالَ يَحْيَى : الْعَرِيَّةُ أَنْ يَشْتَرِيَ الرَّجُلُ تَمَرَ النَّخْلَاتِ لِطَعَامِ أَهْلِهِ رُطْبًا ، بِخَرْصِهَا تَمْرًا .

63 — () : Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir : Bana Zeyd ibn Sâbit tahdîs etti ki Rasûlullah (S), üzerindeki yaş hurmanın ne kadar kuru hurma geleceğini tahmîn sûretiyle ariyye alış veriş husûsunda ruhsat vermiştir.

Râvî Yahyâ ibn Saîd şöyle demiştir : Ariyye, kişinin kendi âile halkının yaş hurma ihtiyacı için birkaç hurma ağacının yaş meyvelerini, ne mikdâr kuru hurma geleceğini tahmîn edib bu mikdâr kuru hurma mukabilinde satın almasıdır.

٦٤ - (...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْمٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ . حَدَّثَنِي نَافِعٌ عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَخَّصَ فِي الْعَرَايَا أَنْ تُبَاعَ بِخَرْصِهَا كَيْلًا .

64 — () : Yine Nâfi', Abdullah ibn Umer'den o da Zeyd ibn Sâbit'den, Rasûlullah (S) in ariyyeler husûsunda onlardaki tâze hurmaların, kaç ölçek kuru hurma geleceğini tahmîn etmek sûretiyle o kadar kuru hurma mukabilinde alınıp satılmasını müsâade ettiğini haber vermiştir.

٦٥ - (...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَقَالَ : أَنْ تَوَازَخَ بِخَرْصِهَا .

65 — () : Buradaki râviler de bu isnâdla aynı hadîsi rivâyet etmişlerdir. Fakat burada râvî : Getireceği kuru hurma mikdârı tahmînine mukabil ariyyenin satın alınmasına (müsâade etti) demiştir.

٦٦ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو الرَّيِّعِ وَأَبُو كَامِلٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا حَمَّادٌ . ع وَحَدَّثَنِيهِ عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ . كِلَاهُمَا عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ نَافِعٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَخَّصَ فِي يَسَعَ الْعَرَايَا بِخَرْصِهَا .

66 — () : Buradaki iki tarîk râvîleri de Eyyûb'dan, o da Nâfi'den isnâdıyla Rasûlullah (S) in getirecekleri kuru hurmanın tahmînini mukabilinde ariyyelerin satılıp alınması husûsunda ruhsat verdiğini rivâyet etmişlerdir.

٦٧ - (١٥٤٠) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ الْقَعْنَبِيُّ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ (يَعْنِي ابْنَ بِلَالٍ) ، عَنْ يَحْيَى (وَهُوَ ابْنُ سَعِيدٍ) ، عَنْ بُشَيْرِ بْنِ يَسَارٍ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنْ أَهْلِ دَارِهِمْ . مِنْهُمْ سَهْلُ بْنُ أَبِي حَنْمَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ يَتِّعِ الشَّعْرَ بِالشَّعْرِ . وَقَالَ « ذَلِكَ الرَّبَا ، تِلْكَ الْمُرَابَّنَةُ » إِلَّا أَنَّهُ رَخَّصَ فِي يَتِّعِ الْعَرِيَّةِ . النَّخْلَةَ وَالنَّخْلَتَيْنِ يَأْخُذُهَا أَهْلُ الْبَيْتِ بِمَخْرَصِهَا تَمْرًا . يَأْكُلُونَهَا رُطَبًا .

67 — (1540) : Süleymân ibn Bilâl, Yahyâ ibn Saïd'den, o da Buşeyr ibn Yesâr'dan, o da kendi mahallesi sâkini olan Rasûlullah'ın ba'zı sahâbîlerinden — ki onlardan biri Sehlu'bnü ebî Hasme'dir — Rasûlullah (S) ağaç üzerindeki yaş hurmanın kuru hurma mukabilinde satılmasını nehy etti hadîsini rivâyet etti. Ve şunları söyledi : «Bu ribâdır, bu munâbezedir». Rasûlullah, ancak bir ve iki ağaçtan ibâret olan ariyye satışı husûsunda ruhsat verdi. Bir ev halkı getireceği tahmîn edilen kuru hurma mukabilinde o ağaçların yaş meyvelerini satın alırlar ve onları rutab hâlinde yaş hurma olarak yerler.

٦٨ - (...) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ . م وَحَدَّثَنَا ابْنُ رُمَيْحٍ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَحْيَى (ابْنِ سَعِيدٍ) ، عَنْ بُشَيْرِ بْنِ يَسَارٍ ، عَنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُمْ قَالُوا : رَخَّصَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي يَتِّعِ الْعَرِيَّةِ بِمَخْرَصِهَا تَمْرًا .

68 — () : Leys, Yahyâ ibn Saïd'den, o da Buşeyr ibn Yesâr'dan, o da Rasûlullah'ın sahâbîlerinden haber verdi ki onlar : Rasûlullah (S), kuru hurma olarak tahmîni yapılmak sûretiyle ariyye satışına müsâade etti demişlerdir.

٦٩ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ . جَمِيعًا عَنْ الثَّقَفِيِّ . قَالَ : مِمَّتْ يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ يَقُولُ : أَخْبَرَنِي بُشَيْرُ بْنُ يَسَارٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، مِنْ أَهْلِ دَارِهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى . فَذَكَرَ عِنْدَ حَدِيثِ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلَالٍ عَنْ يَحْيَى . غَيْرَ أَنَّ إِسْحَاقَ وَابْنَ الْمُثَنَّى جَمَعَا (مَكَانَ الرَّبَا) الرَّبْنَ . وَقَالَ ابْنُ أَبِي عُمَرَ : الرَّبَا .

(...) وَحَدَّثَنَا عَمْرُو النَّاقِدُ وَابْنُ عُثَيْمٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ بُشَيْرِ بْنِ يَسَارٍ ، عَنْ سَهْلِ بْنِ أَبِي حَنْمَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . نَحْوَ حَدِيثِهِمْ .

69 — () : Buradaki üç râvî de beraberce Sakaffî'nin : Ben Yahyâ ibn Saïd'den işittim şöyle diyordu : Bana Buşeyr ibn Yesâr kendi

yurdu ahâlisinden bulunan Rasûlullah'ın ba'zı sahâbilerinden haber verdi. Rasûlullah nehy etmiştir ki... dediğini rivâyet edib bundan evvelki Suleymân ibn Bilâl'in Yahyâ'dan gelen hadîsi gibi zikrettiler. Şu kadar var ki bu râvîlerden Ishâk ile ibn Müsennâ (ribâ yerine) zebn²⁴ sözünü koydular. Diğer râvî ibn Ebî Umer ise ribâ demiştir.

() : Buradaki râvîler de Buşeyr ibn Yesâr'dan, o da Sehl ibn Ebî Hasme'den, o da Peygamber (S), yukarıki râvîlerin hadîsleri tarzında rivâyet etmişlerdir.

۷۰ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَحَسَنُ الْخُلَوَانِيُّ. قَالَ : حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنِ الْوَلِيدِ بْنِ كَثِيرٍ. حَدَّثَنِي بُشَيْرُ بْنُ يَسَارٍ مَوْلَى ابْنِ حَارِثَةَ ؛ أَنَّ رَافِعَ بْنَ خَدِيجٍ وَسَهْلَ بْنَ أَبِي حَفْصَةَ حَدَّثَاهُ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنِ الْمَزَابِنَةِ . الثَّمَرِ بِالثَّمَرِ . إِلَّا أَصْحَابَ الْمَرَائِيا . فَإِنَّهُ قَدْ أَذِنَ لَهُمْ .

70 — () Bize Ebû Bekr ibn Ebî Şeybe ve Hasen el-Hulvânî tahdîs edib şöyle dediler : Bize Ebû Usâme, el-Velîd ibn Kesîr'den tahdîs etti. Bana Hârîse oğullarının azadlısı olan Buşeyr ibn Yesâr tahdîs etti. Ona da Râfî' ibn Hadîc ile Sehl ibn Ebî Hasme tahdîs etmişlerdir : Rasûlullah (S) Muzâbeneden²⁵ (yani yaş hurmayı ağacında ölçmekle tahmîn ederek kuru hurma ile satmaktan) nehy etti, ancak ariyye sâhib'lerini nehy etmedi. Hiç şüphe yok ki ariyye sâhiblerine izin verilmiştir.

24. Zebn: Öte kakmak, def' ma'nâsıdır. Ve yemiş henüz ağacında iken meselâ bir ölçek yahut iki ve daha ziyâde ölçek yemiş mukahili satmak ma'nâsıdır.

Muzâbene, müdâfaa ma'nâsıdır ve ağacında olan tâze hurmayı bir adama bir mikdâr hurmaya mukabil satmak ma'nâsıdır ve bundan nehy sâdır oldu. Zira aldanmak cehâleti mütezammın olduğundan muhâsama ve müdâfaaya götürür. İmâm Mâlik indinde bey'u muzâbene mutlaka kiylesi ya adedi yahut tartısı bilinmeyen nesneyi özenilmeden şu kadar mikyel (ölçek) ya şu kadar adetli yahut tartılı olan nesneye satmaktan ibâretidir. Meselâ kiylesiz bir küme buğdayı on küme buğdaya satmak gibi. Yahut ma'lûm olan nesneyi yine cinsinden mechûl olan nesneye satmaktan ibâretidir. Meselâ on kiyle buğdayı bir adamın kiylesi bilinmeyen bir küme buğdayına satmak gibi. Yahut mechûlü yine cinsinden olan mechûle satmaktan ibâretidir. Ba'zılarına göre muzâbene, aldanma satışından (bey'u muğâbeneden) ibâretidir ki ğabn (aldanma) câiz olmayan cinsde biribirini aldatmak vechiyle olan pazarlıktan ibâretidir... (Kamûs Ter. IV, 640).

25. Muzâbene, def' ma'nâsına olan zebn kökünden mufâaledir. İki kişi arasında müdâfaa ma'nâsındadır. Bâîr'lardan her biri bu alış verişdeki hakkını diğerine karşı müdâfaa ettiği için muzâbene denilmiştir. Müzâbene bey'i de, ağacı üzerindeki tâze hurmayı tahmîn ve takdîr ederek kuru hurma ile satmaya denir. Bu takdîr ve tahmîn hatadan sâlim olmadığı için âkidlerden biri diğerine karşı dâima aldanıp aldatılmak iddiâ ederek alış verişi fesh etmek ister. Öbürüsü bey'in devâmını taleb ederek satıcı ile alıcı birbirine karşı muâraza ve müdâfaadan hâli olmazlar. Bey' de müsâvaat şarttır. Halbuki ağacı üstündeki mahsûlun mikdârını tahmîn hatâdan sâlim olmamasından dolayı iki taraf arasında nizâi mûcib olur. Esas i'tibarıyla nehyin sebebi de, budur.

٧١ - (١٥٤١) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنُ قَمْنِبٍ . حَدَّثَنَا مَالِكٌ . ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى (وَاللَّفْظُ لَهُ) . قَالَ : قُلْتُ لِمَالِكٍ : حَدَّثَكَ دَاوُدُ بْنُ الْحَصَنِ عَنْ أَبِي سُفْيَانَ (مَوْلَى ابْنِ أَبِي أَحْمَد) ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَخَّصَ فِي يَبِيعِ الرَّمَايَا بِخَرْصِهَا فِيمَا دُونَ خَمْسَةِ أَوْسُقٍ أَوْ فِي خَمْسَةِ (بَشَكْ دَاوُدُ قَالَ : خَمْسَةَ أَوْدُونَ خَمْسَةً) ؟ قَالَ : نَعَمْ .

71 — (1541) : Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib dedi ki : İmâm Mâlik'e :

- Dâvûd ibn Husayn, Ebû Sufyân vâsıtasıyla Ebû Hureyre'den; Rasûlullah (S), tahmîn edilmeleri sûretiyle beş veskdan az yahut beş vesk mikdârındaki ariyyelerin satışını müsâade buyurdu hadîsini sana tahdîs etti mi? diye sordum. Mâlik :

-- Evet (tahdîs etti) dedi ²⁶.

٧٢ - (١٥٤٢) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ مَرْثَدٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ الْمَزَابَنَةِ . وَالْمَزَابَنَةُ يَبِيعُ الثَّمَرِ بِالثَّمَرِ كَيْلًا . وَيَبِيعُ الْكُرْمِ بِالزَّيْبِ كَيْلًا .

72 — (1542) : İbn Umer'den (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S) muzâbeneden nehy buyurdu. Muzâbene ise yaş hurmayı (ağacında) ölçekle (tahmîn ederek), kuru hurma mukabilinde satmaktır. Yaş üzümü de (asmasında yine böyle) ölçekle (tahmîn ederek) kuru üzüm ile satmaktır.

٧٣ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَحُمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ ثَعْلَبَةَ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشِيرٍ . حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى عَنْ الْمَزَابَنَةِ ، يَبِيعُ ثَمَرِ النَّخْلِ بِالثَّمَرِ كَيْلًا ، وَيَبِيعُ الْعِنَبَ بِالزَّيْبِ كَيْلًا ، وَيَبِيعُ الزَّرْعَ بِالْحِنْطَةِ كَيْلًا .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي زَائِدَةَ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

73 — () : Abdullah ibn Umer (R) Nâfi'e şöyle haber ver-

26. Bu hadis, hadisi öğrenme ve alma yollarından el-kirâatu ale's-seyh diğer deyişle arz yoluyla alınmıştır. Bu yol tâlibin hadisi şeyhine okuması ve onun tasdik edib kendisinden bu sûretle rivâyetine izin vermesidir.

Bu hadîse göre ariyye (yani azıkk hurma) satışı ve tebdîlinde beş veski geçmesi husûsunda âlimler ittifak etmişlerdir. Bir fakirin ihtiyacını karşılamaya bu mikdâr kâfidir denilmiştir. Vesk, Hicaz âlimlerine göre 320, Irak âlimlerine göre 480 rıttır. Bu ihtilâf da o iki hukûk mektebi mensûblarının sâ' ve müdd mikdârlarındaki ihtilâflarına dayanır. Sâ' ve müdd hisâbı hakkında bundan önceki cildde izâhat verilmişti.

mişdir : Rasûlullah (S) muzâbeneyi yani hurma ağacının yaş meyvesini ölçekle (tahmîn ederek) kuru hurma mukabilinde satmayı; kuru üzümü yaş üzümle (yine böyle tahmînî) ölçekle satmayı; başaktaki yaş ekini de ölçekle (tahmîn ederek) samanından çıkarılmış sâfi buğday mukabilinde satmayı nehy etti.

() : İbn Ebî Zâide de, Ubeydullah'dan yine bu isnâdla aynı hadisi rivâyet etmiştir.

٧٤ - (...) حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ مَعِينٍ وَهَرُونَ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ وَحُسَيْنُ بْنُ عِيسَى . قَالُوا : حَدَّثَنَا أَبُو أَسَامَةَ . حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْمُرَابَنَةِ . وَالْمُرَابَنَةُ يَنْعُمُ ثَمَرِ النَّخْلِ بِالثَّمَرِ كَيْلًا . وَيَنْعُمُ الزَّيْبُ بِالْمَنْبِ كَيْلًا . وَعَنْ كُلِّ ثَمَرٍ يَخْرُجُ مِنْهُ .

74 — () : İbn Umer (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) muzâbeneden nehy etti. Muzâbene, hurma ağacının yaş meyvesini ölçekle (tahmîn ederek) kuru hurma mukabilinde; kuru üzümü, yaş üzümle (yine böyle tahmînî) ölçek mukabilinde satmaktır. Rasûlullah her türlü yaş meyveyi tahmînî ölçek mukabilinde satmaktan nehy buyurmuştur.

٧٥ - (...) حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (وَهُوَ ابْنُ إِبْرَاهِيمَ) عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنِ الْمُرَابَنَةِ . وَالْمُرَابَنَةُ أَنْ يُبَاعَ مَا فِي رُؤُسِ النَّخْلِ بِثَمَرٍ ، بِكَيْلِ مُسَمَّى . إِنْ زَادَ قَلِي ، وَإِنْ نَقَصَ فَعَلَى .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ وَأَبُو كَامِلٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا حَمَّادٌ . حَدَّثَنَا أَيُّوبُ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ .

75 — () : İbn Umer'den Rasûlullah (S) muzâbeneden nehy buyurdu. Muzâbene, hurma ağaçları üzerinde bulunan yaş meyvelerin adedi ta'yîn edilmiş ölçek sayısınca, kuru hurma mukabilinde satılmasıdır. Eğer fazla gelirse benim lehimedir, eksik gelirse benim aleyhimdir ²⁷.

27. Bunun misâlîle takriri şöyledir: Taraflardan biri diğerine: Şu bir ağaç hurmamın üstündeki mahsûlunu meselâ elli kilo tahmîn ediyorum. Mahsûl kesilib toplandıktan sonra eğer elli kilodan fazla gelirse bu fazlalık benimdir, eğer eksik gelirse elli kiloya tamam-larım der. İşte bu da muzâbenedir ve nehy edilmiştir.

Muzâbenenin doğuşu: Muzâbene sûretiyle alış veriş diğer alış verişler gibi iki tarafın ihtiyacı üzerine arz ve talep ile doğar. Birisinin mahsûlu yetişmeden azığı tükenir. Öbürüsünün tâze üzüm ve tâze hurma yemeğe ihtiyacı bulunur. İki taraftan birinin arzı, diğerinin talebi üzerine muzâbene bey'i meydana gelirdi.

Nehy edilme sebebi: Yukarıki hadislerde geçtiği üzere muzâbene, ağaç üstünde bulunan mahsûl, ne ölçek, ne tartı ve ne de adet cihetiyle ma'lûm olmayarak vücûd buluyordu. Bu yüzden Peygamber'e sık sık şikâyetler arzediliyordu. İşte nizâ' vesilesi olan bu şekildeki alış verişten nehy buyuruldu. Fakat halkın ve bilhassa fakir zirâatçıların ihtiyacı durmuyordu. Bu ihtiyacın tatmini icâb ediyordu. Nitekim bir müddet sonra Me-

() : Buradaki râvîler, Eyyûb'un da bu isnâd ile geçen hadîs tarzında tahdîs ettiğini rivâyet etmişlerdir.

۷۶ - (...) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ . ع وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْمَزَابَةِ : أَنْ يَبِيعَ ثَمَرَ حَائِطِهِ ، إِنْ كَانَتْ لِحْدًا ، بِثَمَرٍ كَثِيلًا . وَإِنْ كَانَ كَرْمًا ، أَنْ يَبِيعَهُ بِزَيْبٍ كَثِيلًا . وَإِنْ كَانَ زَرْعًا ، أَنْ يَبِيعَهُ بِكَيْلِ طَعَامٍ . نَهَى عَنْ ذَلِكَ كُلِّهِ .

وَفِي رِوَايَةِ قُتَيْبَةَ : أَوْ كَانَ زَرْعًا .

(...) وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . حَدَّثَنِي يُونُسُ . ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ . أَخْبَرَنِي الضَّعَّاكُ . ع وَحَدَّثَنِي سُؤَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ مَيْسَرَةَ . حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ . كُلُّهُمْ عَنْ نَافِعٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَ حَدِيثِهِمْ .

76 — () : Abdullah ibn Umer (R) şöyle dedi : Rasûlullah (ﷺ) muzâbeneden nehy etmiştir : Eğer hurmalık olursa, hurma bahçesinin yaş meyvesini (ağacında) ölçekle (tahmîn ederek) kuru hurma mukabilinde satmayı; eğer üzüm bağı olursa, yaş üzümü yine ölçekle tahmîn edilib o kadar kuru üzüm mukabilinde satmayı; şâyet ekin tarlası olursa onun ekinini de başağında iken muayyen ölçek ekin mukabilinde satmayı, işte bu türlü alış verişlerin hepsini nehy etti.

Kuteybe'nin rivâyetinde : Yahut ekin olursa şeklindedir.

() : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de Nâfi'den bu isnâd ile yukarıdakilerin hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir.

(۱۵) بَابُ مَنْ بَاعَ ثَمَرَهُ عَلَيْهِ نَهْرٌ

۷۷ - (۱۵۴۳) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُبَرَ : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « مَنْ بَاعَ ثَمَرَهُ قَدْ أَبْرَتْ ، فَتَمَرُّهَا لِلْبَائِعِ . إِلَّا أَنْ يَشْتَرِطَ الْمُبْتَاعُ » .

(15) ÜSTÜ MEYVELİ HURMA AĞACI SATAN KİMSEYE DÂİR BÂB

77 — (1543) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib şöyle dedi : Ben Mâlik'in huzûrunda okudum, o da Nâfi'den, o da İbn Umer'den ki Rasûlullah

dine fakirleri Peygamber'e mürâcaat ederek: Yâ Rasûlallah! Siz îaze hurma ile kuru hurmayı mübâdele etmeyi nehy ettiniz. Fakat bizim altın, gümüş paramız yok ki onunla kuru erzak satın alalım demişlerdi. Bunun üzerine Peygamber, ariyye sûretiyle mübâdeleye ve satışı müsâade buyurdu.

(S) şöyle buyurmuştur : «Her kim çiçeklerine erkek çiçeği aşılansmış bir hurma ağacı satarsa, bu ağacın (yetiyecek) meyvaları satıcıya âiddir. Ancak müşterinin bu meyvelerle beraber satın almayı şart kılması hâlinde yetiyecek meyveler müşteriye âid olur»²⁸.

٧٨ — (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ . ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ ثُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . جَمِيعًا عَنْ عَبْدِ اللَّهِ . ع وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ (وَاللَّفْظُ لَهُ) . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشِيرٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « أَيْمًا نَخْلٍ اشْتَرَى أَصُولُهَا وَقَدْ أُبْرِتْ ، فَإِنَّ تَمَرَهَا لِلَّذِي أَبْرَاهَا . إِلَّا أَنْ يَشْتَرِطَ الَّذِي اشْتَرَاهَا » .

78 — () : Buradaki üç tarîk râvîleri de İbn Umer'den rivâyet ettiler ki Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur : «Çiçeklerine erkek hurma çiçeği aşılansmış olduğu halde asılları satın alınan hurma ağaçlarının meyveleri onlara erkek çiçeği aşıl原因 kimseye âiddir. Ancak ağaçları satın alan kişinin meyvelere sâhib olmayı da şart kılması hâli müstesnâdır».

٧٩ — (...) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ . ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ رُمَيْحٍ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « أَيْمًا ائْرِي أَبْرَ نَخْلًا ، ثُمَّ بَاعَ أَصْلَهَا ، فَلِلَّذِي أَبْرَ تَمَرُ النَّخْلِ . إِلَّا أَنْ يَشْتَرِطَ الْمُبْتَاعُ » .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو الرَّيِّعِ وَأَبُو كَامِلٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا حَمَّادٌ . ع وَحَدَّثَنِيهِ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ . كِلَاهُمَا عَنْ أَبِي ثَوْبٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ .

79 — () : İbn Umer'den, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur : «Hurma ağaçlarını erkek hurma çiçeği aşılansmış olan kimse sonra bu ağaçların asıllarını satarsa ağaçların o defaki yetiyecek meyveleri erkek çiçek aşıl原因 kimseye âiddir. Ancak müşterinin meyvelere sâhib olmayı şart kılması hâlinde müşteriye âid olur».

28. İncir ağaçlarına incirler doğduktan sonra telkîh için baba incir asıldığı gibi, hurma ağaçlarına da salkımlar doğduğu ve büyümeğe başladığı zaman erkek hurma çiçeği asılır.

Bu hadis meyvenin telkihi zamanı, meyvenin müşteriye yahut satana âid olduğunu ta'yîn için ayrıncı bir hadd oluyor. Bu hadisle olgunlaşmadan ağacın üzerinde meyve satışının mübâh olduğu da istidlâl olunabilir. Çünkü Peygamber: «Ağacın mahsûlu satana âiddir, meğer ki müşteriye âid olduğu şart kılınmış olsun» buyurmuştur. Bu sûretde ağaç ile üstündeki meyvası yetişmeden satılmış oluyor.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de Eyyûb'dan, o da Nâfi'-den bu isnâd ile yukarıki hadîs tarzında rivâyet etmişlerdir.

٨٠ - (...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَ مُحَمَّدُ بْنُ رُمْح . قَالَا : أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ . ع وَ حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ . قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « مَنْ ابْتَاعَ نَخْلًا بَعْدَ أَنْ تُؤْبَرَ فَشَرَّهَا لِلَّذِي بَاعَهَا . إِلَّا أَنْ يَشْتَرِطَ الْمُبْتَاعُ . وَمَنْ ابْتَاعَ عَبْدًا فَمَالُهُ لِلَّذِي بَاعَهُ . إِلَّا أَنْ يَشْتَرِطَ الْمُبْتَاعُ » .

(...) وَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ (قَالَ يَحْيَى : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرَانِ : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ) عَنِ الزُّهْرِيِّ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

(...) وَ حَدَّثَنِي حَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ . حَدَّثَنِي سَالِمُ ابْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّ أَبَاهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ . بِمِثْلِهِ .

80 — () : Abdullah ibn Umer (R) dedi ki : Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Her kim çiçeklerine erkek hurma çiçeği aşılanmasından sonra hurma ağaçları satın alırsa, o ağaçların bu meyveleri ağaçları satana âiddir. Ancak müşterinin bu meyveleri de şart kılması hâli müstesnâdır. Her kim bir köle satın alırsa, o kölenin malı onu satana âiddir. Ancak satın alan müşterinin köleyi malı ile beraber satın aldım diye şart koşması hâlinde malı müşteriye âid olur».

() : Buradaki râvîler de Zuhri'den bu isnâdla o hadîsin benzerini rivâyet etmişlerdir.

() : Buradaki râvîler de İbn Umer'in : Ben Rasûlullah'dan işittim şöyle buyuruyordu diyerek geçen hadîsin benzerini haber verdiğini rivâyet etmişlerdir.

(١٦) باب النهي عن المحاقلة والمزابنة، وعن المخابرة وبيع الثمرة قبل بدو صلاحها،

وعن بيع العاونة وهو بيع السنين

٨١ - (١٥٣٦) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُثَيْمٍ وَ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . قَالُوا جَمِيعًا : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ ، عَنْ عَطَاءٍ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْمُحَاقَلَةِ وَالْمَزَابِنَةِ وَالْمَخَابِرَةِ . وَعَنْ بَيْعِ الثَّمَرِ حَتَّى يَبْدُوَ صَلَاحُهُ . وَلَا يُبَاعُ إِلَّا بِالْذِّبَارِ وَالذَّرَمِ . إِلَّا الْمَرَايَا .

(...) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ مُهَيْدٍ . أَخْبَرَنَا أَبُو قَاصِمٍ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ عَنْ عَطَاءٍ وَأَبِي الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّهُمَا سَمِعَا جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَذَكَرَ بِمِثْلِهِ .

(16) MUHÂKALEDEN, MUZÂBENEDEN, MUHÂBARADAN,
MEYVELERİN SALÂHI MEYDANA ÇIKMADAN ÖNCE
SATILMASINDAN, BİRKAÇ YILLIK MAHSÛLÜ
SATMAK DEMEK OLAN MUÂVAMA
SATIŞINDAN NEHY BÂBİ

81 — (1536) : Câbir ibn Abdillâh (R) dedi ki : Rasûlullah (S) muhâkaleden, muzâbeneden, muhâbaradan ve salâhı meydana çıkıncaya kadar (ağaç üstündeki) yaş meyveyi satmaktan nehy etti. Ve bu yaş meyve nacak dînâr ile, dirhem ile (yani alış verişte müşterek kıymet ölçüsü olan paralar ve ticâret metâ'ları ile) satılır. Yalnız ariyyeler müstesnâdır (azıklıkdan ibâret olan ariyyeler yaş veya kuru hurma ile satılabilir) buyurdu ²⁹.

() : Atâ ve Ebu'z-Zubeyr, Câbir ibn Abdillâh'dan işitmişlerdir ki o, Rasûlullah nehyetti diyerek yukarıki hadîsin benzerini rivâyet etmiştir.

٨٢ — (...) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ . أَخْبَرَنَا تَائِبُ بْنُ يَزِيدَ الْجَزَرِيُّ . حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ الْمَخَابِرَةِ وَالْمَحَاقَلَةِ وَالْمَزَابِنَةِ . وَعَنْ بَيْعِ الثَّمَرَةِ حَتَّى تُطْعِمَ . وَلَا تَبَاعَ إِلَّا بِالْدَّرَاهِمِ وَالْدَنَانِيرِ . إِلَّا الْمَرَايَا .

قَالَ عَطَاءٌ : فَسَّرَ لَنَا جَابِرٌ قَالَ : أَمَّا الْمَخَابِرَةُ فَالْأَرْضُ الْبَيْضَاءُ يَذْفَعُهَا الرَّجُلُ إِلَى الرَّجُلِ فَيُنْفِقُ فِيهَا ، ثُمَّ يَأْخُذُ مِنَ الثَّمَرِ . وَزَعَمَ أَنَّ الْمَزَابِنَةَ بَيْعُ الرُّطْبِ فِي النَّخْلِ بِالثَّمَرِ كَيْلًا . وَالْمَحَاقَلَةُ فِي الزَّرْعِ عَلَى نَحْوِ ذَلِكَ . يَبِيعُ الزَّرْعَ الْقَائِمَ بِالْحَبِّ كَيْلًا .

29. Muhâkale : Tarla demek olan haklden türemiş bir masdardır. Bir taraf tarlayı, diğer taraf da yetiştireceği mahsûlün üçde bir veya dörtde bir gibi muayyen bir mahsûl payını vermek üzere yapılan bir ortaklık veya kirâ akdidir.

Muzâbene, daha önceki hadislerde izâh edilmişti.

Muhâbara da, muzâraa manâsına bir ortaklık akdidir. Bir taraf arâziyi diğer taraf da çalışmasını ve amelini ortaya kor. Tohum arâzi sâhibi tarafından verilirse muzâraa, işçi tarafından sarf edilirse muhâbaradır denilmiştir. Bu iki akdi daha başka türlü ta'rif edenler de vardır.

Muâvama, yıl ma'nâsına gelen âmdan yapılmış bir masdardır. Bir veya birkaç yıllık mahsûlün satışı ile ilgili kirâ yahut bir alış veriş veya bir ortaklık akdidir.

112 — () : Atâ, Câbir ibn Abdillâh (R) dan haber verdi ki Rasûlullah (S), **muhâbaradan**, **muhâkaleden**, **muzâbeneden** ve yemeğe el-verişli oluncaya kadar da ağaçdaki koruk yaş meyveleri satmaktan nehy etmiştir. Ve bu koruk yaş meyveler ancak dînâr ile dirhem ile satılır. Yalnız azıklık için ayrılmış olan **ariyyeler** müstesnâdır (onlar yaş veya kuru hurma ile satılabilir) buyurmuştur.

Atâ dedi ki : Câbir, bu ta'birleri bize tefsîr edip şöyle dedi : **Muhâbara** şudur : Bir kimse toprağı temiz bir arâziyi diğer birine teslim eder o da bu arâzide madde ve gayret sarf eder. Sonra tarla sâhibi yetişen mahsûlden bir kısmını alır. **Muzâbene**, ağaçdaki yaş hurmanın muayyen ölçekteki kuru hurmaya mukabil satılmasından ibâretdir. **Muhâkale** ise ekin mahsûlu husûsunda hurmadaki muzâbene tarzı üzere yapılan bir akddır: Kişi henüz tarlada başak hâlinde bulunan ekini muayyen ölçekte **âfi hubûbat** mukabilinde satar.

۸۳ — (...) — حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَحُمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي خَلْفٍ . كِلَاهُمَا عَنْ زَكْرِيَّا . قَالَ ابْنُ أَبِي خَلْفٍ : حَدَّثَنَا زَكْرِيَّا بْنُ عَدِيٍّ . أَخْبَرَنَا عُيَيْنَةُ اللَّهِ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي أَنَسَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ الْمَكِّيُّ (وَهُوَ جَالِسٌ عِنْدَ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاجٍ) عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنِ الْمُحَاقَلَةِ وَالْمَزَابَةِ وَالْمُخَابَرَةِ . وَأَنْ تُشْتَرَى النَّخْلُ حَتَّى تُنْقَهَ . (وَالْإِنْقَاءُ أَنْ يَحْمَرَ أَوْ يَصْفَرَّ أَوْ يُؤْكَلَ مِنْهُ شَيْءٌ) وَالْمُحَاقَلَةُ أَنْ يُبَاعَ الْحَقْلُ بِكَيْلٍ مِنَ الطَّعَامِ مَعْلُومٍ . وَالْمَزَابَةُ أَنْ يُبَاعَ النَّخْلُ بِأَوْسَاقٍ مِنَ التَّمْرِ . وَالْمُخَابَرَةُ الثَّلَاثُ وَالرُّبْعُ وَأَشْبَاهُ ذَلِكَ . قَالَ زَيْدٌ : قُلْتُ لِعَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاجٍ : أَسَمِعْتَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَذْكُرُ هَذَا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؟ قَالَ : نَعَمْ .

83 — () : Ebu'l-Velîd el-Mekkî (Atâ ibn Ebî Rebâh'ın yanında otururken) Câbir ibn Abdillâh'dan tahdîs etti ki Rasûlullah (S) **muhâkaleden**, **muzâbeneden**, **muhâbaradan**, hurma koruğu renklenmeğe başlamadıkça satın alınmasından (burada he ile işkâh, kızarması, sararması, yahut kendisinden alacalanmış bir şeyin yenilmesi demektir) nehy buyurmuştur. **Muhâkale**, tarlanın hubûbatdan muayyen ölçek mukabilinde satılmasıdır. **Muzâbene**, hurma ağacı mahsûlünün, muayyen ölçek kuru hurma mukabilinde satılmasıdır. **Muhâbara** ise (tarladan) üçde bir, dörtde bir yahut bunun benzeri bir pay (almak üzere çiftci ile akd yapmak) dır.

Râvî Zeyd ibn Ebî Uneyse dedi ki : Ben Atâ ibn Ebî Rebâh'a : Sen

bu hadîsi Câbir ibn Abdillâh'dan, Rasûlullah'dan diye zikrederken işittin mi? dedim. Atâ : Evet, işittim dedi.

٨٤ — (...) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ هَاشِمٍ . حَدَّثَنَا بِهِزٌ . حَدَّثَنَا سَلِيمُ بْنُ حَيَّانَ . حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مِينَاءَ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْمَزَابِنَةِ وَالْمُحَاقَلَةِ وَالْمُخَابَرَةِ . وَعَنْ يَسَّعِ الثَّمَرَةَ حَتَّى تُشْقِحَ .
قَالَ قُلْتُ لِسَعِيدٍ : مَا تُشْقِحُ ؟ قَالَ : تَحْمَارُ وَتَصَغَارُ وَيُؤْكَلُ مِنْهَا .

84 — () : Câbir ibn Abdillâh (R) : Rasûlullah (S), muzâ-beneden, muhâkaleden, muhâbaradan, renklenmeğe başlamadıkca meyveyi satmaktan nehy etti, dedi.

Râvî Suleym ibn Hayyân dedi ki : Ben Saîd ibn Mînâ'ya tuşkıhu ne demektir? diye sordum. Kızarır, sararır ve kendisinden yenilir demektir dedi.

٨٥ — (...) حَدَّثَنَا عُيَيْنَةُ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ وَعُمَرُ بْنُ عُيَيْنَةَ الْكُوفِيُّ (وَاللَّفْظُ لِعُيَيْنَةَ) قَالَ : حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ . حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ أَبِي الزَّيْتَرِ وَسَعِيدِ بْنِ مِينَاءَ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْمُحَاقَلَةِ وَالْمَزَابِنَةِ وَالْمُعَاوَمَةِ (قَالَ أَحَدُهُمَا : يَبْعُ السَّيْنِ هِيَ الْمُعَاوَمَةُ) وَعَنِ الثَّنْبَا وَرَخْصَ فِي الْعَرَايَا .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ . قَالَ : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (وَهُوَ ابْنُ عُلَيَّةَ) عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ أَبِي الزَّيْتَرِ ، عَنْ جَابِرٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، عَلَيْهِ . غَيْرَ أَنَّهُ لَا يَذْكُرُ : يَبْعُ السَّيْنِ هِيَ الْمُعَاوَمَةُ .

85 — () : Câbir ibn Abdillâh (R) : Rasûlullah (S), muhâkaleden, munâbezeden, muâvamadan, muhâbaradan (râvîlerden biri : Bir kaç seneliğine satmak muâvamadır, dedi), bir alış veriş akdinde meçhûl bir şey'in müstesnâ kılınmasından³⁰ nehy etti. Azıklık için ayrılan ariy-yeler husûsunda da ruhsat verdi, dedi.

() : Buradaki râvî de Câbir'den, o da Peygamberden yukarıdaki hadîsin benzerini rivâyet etmiştir. Şukadar var ki bu râvî : «Bir kaç seneliğine satmak muâvamadır» fıkrasını zikretmez.

30. Bu yığını, bir kısmı müstesnâ olmak üzere sana sattım demek gibi.

۸۶ - (...) وَحَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْمَجِيدِ . حَدَّثَنَا رَبَاحُ بْنُ أَبِي مَرْوَفٍ . قَالَ : سَمِعْتُ عَطَاءَ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ كِرَاءِ الْأَرْضِ . وَعَنْ بَيْعِهَا السَّنِينَ . وَعَنْ يَبْعِ الثَّمَرِ حَتَّى يَطِيبَ .

86 — () : Câbir ibn Abdillâh (R) : Rasûlullah (S) arâzîyi kirâyâ vermekden, arâzî mahsûlünü birkaç seneliğine satmaktan, tâze meyvayı yemesi hoş oluncaya kadar satmaktan nehy etti demiştir³¹.

(۱۷) بَابُ كِرَاءِ الْأَرْضِ

۸۷ - (...) وَحَدَّثَنِي أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ (يَعْنِي ابْنَ زَيْدٍ) عَنْ مَطَرٍ الْوَرَّاقِ ، عَنْ عَطَاءَ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ كِرَاءِ الْأَرْضِ .

(17) ARÂZİYİ KİRÂYA VERMEK BÂBİ

87 — () : Câbir ibn Abdillâh'dan (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S) arâzîyi kiraya vermekden nehy etti.

۸۸ - (...) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْفَضْلِ . (لَقَبُهُ حَارِمٌ ، وَهُوَ أَبُو الثُّمَّانِ السَّدُومِيُّ) . حَدَّثَنَا مَهْدِيُّ بْنُ مَيْمُونٍ . حَدَّثَنَا مَطَرُ الْوَرَّاقِ عَنْ عَطَاءَ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ كَانَتْ لَهُ أَرْضٌ فَلْيَزْرِعْهَا . فَإِنْ لَمْ يَزْرِعْهَا فَلْيَزْرِعْهَا أَخَاهُ » .

88 — () : Câbir ibn Abdillâh (R) dedi ki : Rasûlullah (S) : «Kimin bir arâzîsi varsa onu eksin. Eğer ekmezse onu kardeşine ekdirsin» buyurdu.

۸۹ - (...) حَدَّثَنَا الْحَكَمُ بْنُ مُوسَى . حَدَّثَنَا هِشَامُ (يَعْنِي ابْنَ زَيْدٍ) عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ ، عَنْ عَطَاءَ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : كَانَ لِرَجَالٍ فُضُولُ أَرْضِينَ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ كَانَتْ لَهُ فُضُولُ أَرْضٍ فَلْيَزْرِعْهَا أَوْ لِيَمْنَحْهَا أَخَاهُ . فَإِنْ أَبَى فَلْيُمْنِكْ أَرْضَهُ » .

31. Bütün bu nehiylerin sebebi âkidlerden herhangi birini zarara düşmekden korumaktır. Bir tarafı mechûl olan bir alış veriş akdine musâade edilmemekle ticâret hayâtının ve alış veriş muâamelelerinin düzgün gitmesine önemli derecede yardım edilmiş ve böylece ferdi ve kütleî büyük zararlara düşülmesi önlenmiştir. İslâm Dininin yani Kur'ân-ı Kerim ve Hz. Peygamberin bütün emirleri ve nehiyleri istisnâsız hep insanlığın yararına sayısız hayırlar ve iyilikler celb, şerleri ve kötülükleri def etmektedir. Böyle bir dinin sâlikleri olup da bu ilâhî emir ve nehiylere göre hayât süren mü'minlere ne mutlu!

89 — () : Câbir ibn Abdillâh (R) şöyle dedi : Rasûlullah'ın sahâbîlerinden birtakım insanların fazla arâzîleri vardı. Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Her kimin fazla bir arâzîsi varsa onu ya kendisi eksin, yahut kardeşine versin. Kardeşi de bunu âriyet olarak kabûl etmezse tarlasını muattal tutsun»³².

٩٠ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا مُعَلَّى بْنُ مَتَّصُورٍ الرَّازِيُّ . حَدَّثَنَا خَالِدٌ . أَخْبَرَنَا الشَّيْبَانِيُّ عَنْ بُكَيْرِ بْنِ الْأَخْنَسِ ، عَنْ عَطَاءٍ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يُؤْخَذَ لِلْأَرْضِ أَجْرٌ أَوْ حَظٌّ .

90 — () : Câbir ibn Abdillâh (R) : Rasûlullah (S) arâzî için bir ücret yahut bir pay alınmasını nehy etti demiştir.

٩١ - (...) حَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْمٍ حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ عَنْ عَطَاءٍ ، عَنْ جَابِرٍ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ كَانَتْ لَهُ أَرْضٌ فَلْيَزْرَعْهَا . فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِيعْ أَنْ يَزْرَعْهَا ، وَحَجَرَ عَنْهَا ، فَلْيَمْنَحْهَا أَخَاهُ الْمُسْلِمَ وَلَا يُؤَاجِرْهَا لِإِيَّاهُ . »

91 — () : Câbir (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Her kimin bir arâzîsi varsa onu kendisi eksin. Şâyet onu ekmeye muktedir olamaz ve ekmekten âciz kalırsa onu muslim kardeşine (âriyet olarak) versin. Tarlayı ona icâra vermesin».

٩٢ - (...) وَحَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ قَرُوخٍ . حَدَّثَنَا هَمَّامٌ . قَالَ : سَأَلَ سُلَيْمَانُ بْنُ مُوسَى عَطَاءً فَقَالَ : أَخْبَرْتُكَ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « مَنْ كَانَتْ لَهُ أَرْضٌ فَلْيَزْرَعْهَا ، أَوْ لِيَزْرَعْهَا أَخَاهُ ، وَلَا يُكْرِمْهَا » قَالَ : نَعَمْ .

92 — () Yine bize Şeybân ibn Ferrûh tahdîs etti. Bize Hemmâm tahdîs edib dedi ki : Süleymân ibn Mûsâ, Atâ'ya :

— Câbir ibn Abdillâh sana Peygamber (S) buyurdu ki «her kimin bir arâzîsi varsa onu ya kendisi eksin, yahut kardeşine ekdirsin, tarlayı kiraya vermesin» hadîsini tahdîs etti mi? diye sordu. Atâ :

— Evet, tahdîs etti, dedi.

32. Yahut da «tarla sâhibi, ekmekten ve âriyet vermekden imtinâ' ederse (kirâya vermeyib) tarlasını muattal tutsun» demektir. Bu takdîrde «arâzîsini tutsun» emri bir tevbih olur. Bu hadîsde halkı faydalandırmanın mustehab olduğu hükmü vardır.

٩٣ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ صَمْرُو ، عَنْ جَابِرٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى عَنِ الْمُخَابَرَةِ .

93 — () Bize Ebû Bekr ibn Ebî Şeybe tahdîs etti. Bize Sufyân, Amr'dan, o da Câbir'den, Peygamber (S) muhâbaradan nehy buyurdu diye tahdîs etti.

٩٤ - (...) وَحَدَّثَنِي حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ . حَدَّثَنَا عُمَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْمَجِيدِ . حَدَّثَنَا سَلِيمُ بْنُ حَيَّانَ . حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مِينَاء . قَالَ : سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : « إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « مَنْ كَانَ لَهُ فَضْلُ أَرْضٍ فَلْيَزْرِعْهَا ، أَوْ لِيُزْرِعْهَا أَخَاهُ . وَلَا يَبِيعُوهَا » فَقُلْتُ لِسَعِيدٍ : مَا قَوْلُهُ : وَلَا يَبِيعُوهَا ؟ يُعْنِي الْكِرَاءُ ؟ قَالَ : نَعَمْ .

94 — () : Saîd ibn Minâ tahdîs edib dedi ki : Ben Câbir ibn Abdillâh (R) dan işittim, Rasûlullah (S) : «Her kimin fazla bir arâzisi varsa onu ya kendisi eksin, yahut da kardeşine ekdursin. Tarlayı (kirâ ile) satmayınız» buyurdu diyordu. Râvî Suleym ibn Hayyân der ki, ben Saîd ibn Minâ'ya :

— «Tarlayı satmayınız» sözünün ma'nâsı nedir, kirâya vermeyiniz mi demek istiyor acaba? diye sordum. Saîd :

— Evet, dedi.

٩٥ - (...) حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ . حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ . حَدَّثَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ . قَالَ : كُنَّا مُخَابِرِينَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَتَصِيبُ مِنَ الْقَصْرِىِّ وَمِنْ كَذَا . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ كَانَتْ لَهُ أَرْضٌ فَلْيَزْرِعْهَا أَوْ فَلْيُخْرِجْهَا أَخَاهُ . وَإِلَّا فَلْيَدَعْهَا » .

95 — () : Câbir (R) şöyle dedi : Biz Rasûlullah (S) zamanında muhâbara sûretiyle ortaklık yapardık da harmanda başaklar dövenlendikten sonra başakları içinde kalan hubûbatdan ve şundan (belki samandan) nasîb alırdık. Muteakiben Rasûlullah : «Her kimin bir arâzisi varsa onu ya kendisi zirâat etsin, yahut da kardeşine sürdürsün. Yoksa o tarlayı bıraksın» buyurdu.

٩٦ - (...) حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَأَحْمَدُ بْنُ عِيسَى . جَمِيعًا عَنْ ابْنِ وَهْبٍ . قَالَ ابْنُ عِيسَى : حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ . حَدَّثَنِي هِشَامُ بْنُ سَعْدٍ ؛ أَنَّ أَبَا الزُّبَيْرِ الْمَكِّيَّ حَدَّثَهُ . قَالَ : سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : « كُنَّا فِي زَمَانِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ نَأْخُذُ الْأَرْضَ بِالثَّلَثِ أَوْ الرَّبْعِ . بِالْمَآذِيَانَتِ . فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي ذَلِكَ فَقَالَ « مَنْ كَانَتْ لَهُ أَرْضٌ فَلْيَزْرِعْهَا . فَإِنْ لَمْ يَزْرِعْهَا فَلْيَمْنَحْهَا أَخَاهُ . فَإِنْ لَمْ يَمْنَحْهَا أَخَاهُ فَلْيُمْسِكْهَا » .

96 — () : Ebu'z-Zubeyr el-Mekki tahdis edib dedi ki; ben Câbir ibn Abdillâh'dan işittim şöyle diyordu : Biz Rasûlullah (S) zamanında arâziyi üçde bir yahut dörtde bir karşılığında ve su arklarının iki yanlarında biten mahsûller karşılığında alırdık. Bir gün Rasûlullah ayağa kalktı ve bu hususda şöyle buyurdu : «Kimin tarlası ve toprağı varsa onu kendisi zirâat etsin. Eğer kendisi ekmiyecekse kardeşine menîha yani âriyet olarak versin. Şâyet kardeşine de âriyet olarak vermiyecekse artık tarlayı muattal tutsun»³³.

٩٧ — (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَمَّادٍ . حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ سُلَيْمَانَ . حَدَّثَنَا أَبُو سَفْيَانَ عَنْ جَابِرٍ . قَالَ : سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ « مَنْ كَانَتْ لَهُ أَرْضٌ فَلْيَهَبْهَا أَوْ لِيُؤْتِهَا » .

97 — () : Câbir (R) dedi ki; Peygamber (S) den işittim : «Kimin (fazla) bir arâzisi varsa onu ya hibe etsin yahut da âriyet olarak versin» buyuruyordu.

٩٨ — (...) وَحَدَّثَنِي حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ . حَدَّثَنَا أَبُو الْجَوَابِ . حَدَّثَنَا عَمَّارُ بْنُ زُرَيْقٍ عَنِ الْأَشْعَثِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ « فَلْيُزْرَعْهَا أَوْ فَلْيُزْرَعْهَا رَجُلًا » .

98 — () : Burada Ammâr ibn Zurayk, A'meş'den bu isnâd ile ayni hadîsi rivâyet etti. Şu kadar var ki bunda : «Ya onu kendisi ek-sin, yahut da bir kimseye ekdirsin» demiştir.

٩٩ — (...) وَحَدَّثَنِي مَرْوَنُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ . حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي عَمْرُو (وَهُوَ ابْنُ الْحَارِثِ) ؛ أَنَّ مُبَكِّزًا حَدَّثَهُ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي سَلَمَةَ حَدَّثَهُ عَنِ الثُّعَيْنَانِ بْنِ أَبِي عِيَّاشٍ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ كِرَاءِ الْأَرْضِ .

قَالَ مُبَكِّزٌ : وَحَدَّثَنِي رَافِعٌ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عُمَرَ يَقُولُ : كُنَّا نُسْكِرُ أَرْضَنَا ثُمَّ تَرَكَنَا ذَلِكَ حِينَ تَمَمْنَا حَدِيثَ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ .

33. Hadîsdeki *mâziyânât* kelimesi *mâziyân* sözünün cem'idir. Su yolları, arklar, cedveller, kanallar, nehirler ma'nâsına yahut da su yollarının iki kenarında biten mahsûller ma'nâsınadır. Bu arabca değildir, arapcalastırılmış bir kelimedir.

Bu lâfızların ma'nâsı şudur: Arâzi sâhibleri tarlalarını kendi tohumlarıyla ekecek olanlara, su yataklarının kanal başlarının veya sulu bölgelerin yetiştireceği mahsûller arâzi sâhiblerinin olmak, diğer yerlerinki de işcinin olmak üzere teslim ederlerdi. Bunda dâima bir aldatma mevcûd olduğu için nehy edilmiştir.

Hadîsin «eğer kardeşine âriyet olarak vremiyecekse artık tarlayı muattal tutsun» fıkrası halkın menfaati aleyhine olan bu kabil kimselere sert bir tevbih ve azarlama ma'nâsını ifâde etmektedir.

99 — () : Buradaki râviler, Câbir ibn Abdillâh (R) ın : Rasûlullah (S) arâzîyi kirâya vermeyi nehy etti dediğini rivâyet etmişlerdir. Bu râvilerden Bukeyr şöyle dedi : Bana Nâfi' tahdis etti ki kendisi ibn Umer'den şöyle derken işitmiştir : Biz arâzîlerimizi kirâya verdik. Sonra Râfi' ibn Hadîc (in tarlaları kiralamakdan nehye dâir) hadîsini işittiğimiz zaman bu kirâ verme işini terk eyledik.

۱۰۰ — (...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. أَخْبَرَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ، قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ يَتِّعِ الْأَرْضَ الْبَيْضَاءَ سَتَتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا.

100 — () : Câbir ibn Abdillâh (R) : Rasûlullah (S) boş arâzîyi iki yahut üç yıllığına satmaktan nehy etti demiştir.

۱۰۱ — (...) وَحَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرُو النَّاقِدِ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. قَالُوا: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ مُعْمَدٍ الْأَعْرَجِ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ عَتِيقٍ، عَنْ جَابِرٍ. قَالَ: نَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنْ يَتِّعِ السَّيْنِ.

وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ أَبِي شَيْبَةَ: عَنْ يَتِّعِ الثَّمَرِ سَيْنِ.

101 — () : Buradaki râviler Câbir ibn Abdillâh (R) ın, Peygamber (S) arâzîyi birkaç seneliğine satmaktan nehy etti dediğini rivâyet ettiler. Bunlardan ibn Ebî Şeybe'nin rivâyetinde : (Müstakbel) bir kaç senelik mahsûlü (peşinen) satmaktan tarzındadır.

۱۰۲ — (۱۵۴۴) وَحَدَّثَنَا حَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلَوَانِيُّ. حَدَّثَنَا أَبُو تَوْبَةَ. حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «مَنْ كَانَتْ لَهُ أَرْضٌ فَلْيَزْرِعْهَا أَوْ لِيَسْخَهَا أَخَاهُ. فَإِنْ أَبَى فَلْيَبْسِكْ أَرْضَهُ».

102 — (1544) : Ebû Hureyre (R) dedi ki Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Her kimin bir arâzîsi varsa onu ya kendisi eksin, yahut da kardeşine âriyet olarak versin. Eğer böyle yapmakdan çekinirse artık arâzisini muattal tutsun».

۱۰۳ — (۱۵۳۶) وَحَدَّثَنَا الْحَسَنُ الْحُلَوَانِيُّ. حَدَّثَنَا أَبُو تَوْبَةَ. حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ؛ أَنَّ يَزِيدَ بْنَ نَعْمَانَ أَخْبَرَهُ؛ أَنَّ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ أَخْبَرَهُ؛ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «عَنِ الْمَرْأَةِ بَنَةِ الْحَقُولِ. فَقَالَ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: الْمَرْأَةُ بَنَةُ الثَّمَرِ بِالْثَمَرِ. وَالْحَقُولُ كِرَاءُ الْأَرْضِ».

103 — (1536) : Câbir ibn Abdillâh (R), kendisinin Rasûlullah (S) dan muzâbene ve hukûl akdini nehyederken işittiğini haber ver-

miştir. Mûteâkiben Câbir ibn Abdillâh : Muzâbene, ağaç üzerindeki yaş hurmayı kuru hurma mukabilinde satmak, hukûl ise tarlaları kirâya vermekdir demiştir.

۱۰۴ - (۱۵۴۵) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. حَدَّثَنَا بَقِيَّةُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْقَارِي (يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْقَارِي) عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ. قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْمُحَاكَلَةِ وَالْمَزَابِنَةِ.

104 — (1545) : Ebû Hureyre (R); Rasûlullah (S) muhâkale ve muzâbeneden nehyetti demiştir.

۱۰۵ - (۱۵۴۶) وَحَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ. أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ. أَخْبَرَنِي مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ عَنْ دَاوُدَ بْنِ الْحَصِينِ؛ أَنَّ أَبَا سُفْيَانَ مَوْلَى ابْنِ أَبِي أَحْمَدَ أَخْبَرَهُ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِي يَقُولُ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْمَزَابِنَةِ وَالْمُحَاكَلَةِ. وَالْمَزَابِنَةُ اشْتِرَاءُ الثَّمَرِ فِي رُؤُسِ النَّخْلِ. وَالْمُحَاكَلَةُ كِرَاءُ الْأَرْضِ.

105 — (1546) Bana Ebû Tâhir tahdîs etti. Bize İbn Vehb haber verdi. Bana Enes ibn Mâlik, Dâvûd ibn Husayn'dan haber verdi, ona da İbn Ebî Ahmed'in mevlâsı Ebû Sufyân haber vermiş, o da Ebû Saîd Hudrî'den şöyle derken işitmiştir : Rasûlullah (S) muzâbeneden, muhâkaleden nehy etti. Muzâbene henüz hurma ağaçlarının başında bulunan yaş meyveyi satın almaktır. Muhâkale ise arâzi kiralamaktır.

۱۰۶ - (۱۵۴۷) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو الرَّيِّعِ الْقَتَكِيُّ (قَالَ أَبُو الرَّيِّعِ: حَدَّثَنَا: وَقَالَ يَحْيَى: أَخْبَرَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ) عَنْ عَمْرِو. قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ يَقُولُ: كُنَّا لَا نَرَى بِالْخَبَرِ بَأْسًا. حَتَّى كَانَ مَامُ أَوَّلَ. فَرَعَمَ رَافِعٌ أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْهُ.

106 — (1547) : Amr ibn Dînâr dedi ki, ben İbn Umer'den işittim şöyle diyordu : Biz evvelki seneye kadar muhâbara akdinde bir be's görmüyorduk. Nihâyet Râfî' : Allah'ın Peygamberi ondan nehy etti, dedi.

۱۰۷ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا سُفْيَانُ. ع. وَحَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ وَإِبْرَاهِيمُ ابْنُ دِينَارٍ. قَالَا: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (وَهُوَ ابْنُ عُلْيَةَ) عَنْ أَيُّوبَ. ع. وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ. أَخْبَرَنَا وَكِيعٌ. حَدَّثَنَا سُفْيَانُ. كُلُّهُمُ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ، مِثْلَهُ. وَزَادَ فِي حَدِيثِ ابْنِ عُيَيْنَةَ: فَتَرَكَنَاهُ مِنْ أَجْلِهِ.

107 — () : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de Amr ibn Dînâr'dan bu isnâdla geçen hadîsin benzerini rivâyet ettiler. Bunlardan

İbn Uyeyne'nin hadisinde : Artık biz muhâbarayı bu hadîsden dolayı terk eyledik ziyâdesi vardır.

۱۰۸ - (...) وَحَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ أَبِي الْحَلِيلِ ، عَنْ مُجَاهِدٍ قَالَ : قَالَ ابْنُ عُمَرَ : لَقَدْ مَنَعَنَا رَافِعٌ نَفْعَ أَرْضِنَا .

108 — () : Mucâhid dedi ki, İbn Umer : Yemin olsun Râfi' bizim arâzilerimizin menfaatını bizden men' etmiştir, dedi.

۱۰۹ - (...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْجٍ عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ كَانَ يُكْرِى مَزَارِعَهُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . وَفِي إِمَارَةِ أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ وَعُثْمَانَ وَصَدْرًا مِنْ خِلَافَةِ مُعَاوِيَةَ . حَتَّى بَلَغَهُ فِي آخِرِ خِلَافَةِ مُعَاوِيَةَ ؛ أَنَّ رَافِعَ بْنَ خَدِيجٍ يُحَدِّثُ فِيهَا بِنَعْيٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . فَدَخَلَ عَلَيْهِ وَأَنَا مَعَهُ . فَسَأَلَهُ فَقَالَ . كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَنْهَى عَنْ كِرَاءِ الْمَزَارِعِ . فَتَرَكَهَا ابْنُ عُمَرَ بَعْدَهُ . وَكَانَ إِذَا سُئِلَ عَنْهَا ، بَعْدَهُ ، قَالَ : زَعَمَ رَافِعُ بْنُ خَدِيجٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْهَا .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو الرَّيِّسِ وَأَبُو كَامِلٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا حَمَّادٌ . ع وَحَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ . كِلَاهُمَا عَنْ أَيُّوبَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ . وَزَادَ فِي حَدِيثِ ابْنِ عُثَيْمٍ : قَالَ : فَتَرَكَهَا ابْنُ عُمَرَ بَعْدَ ذَلِكَ . فَكَانَ لَا يُكْرِىهَا .

109 — () Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs etti. Bize Yezîd ibn Zurray', Eyyûb'dan, o da Nâfi'den haber verdi ki İbn Umer, Rasûlullah (S) ın zamanı ile Ebû Bekr'in, Umer'in, Usmân'ın emirlikleri zamanında ve Muâviye'nin hilâfetinin başlangıcında tarlalarını kirâyaya veriyordu. Nihâyet Muâviye'nin hilâfetinin sonunda Râfi' ibn Hadîc'in bu kirâ husûsunda Peygamberden bir nehy tahdîs eder olduğu haberi kendisine ulaşınca hemen İbn Umer, ben Nâfi' kendisi ile beraber iken Râfi' ibn Hadîc'in yanına girdi ve mes'eleyi ondan sordu. Râfi' : «Rasûlullah (S) tarlaları kirâyaya vermekden nehy ederdi» dedi. İbn Umer bundan sonra tarlaları kirâyaya verme işini terk eyledi. Bundan sonra kendisine bu kirâ mes'elesi sorulduğunda : «Râfi' ibn Hadîc, Rasûlullah'ın bundan nehy ettiğini söyledi» der idi.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de Eyyûb'dan bu isnâd ile aynı hadîsi rivâyet ettiler. Bunlardan ibn Uyeyne'nin hadisinde şu ziyâde vardır : Nâfi' dedi ki : Bundan sonra İbn Umer kirâ vermeyi terk etti ve artık tarlalarını kirâyaya vermez oldu.

۱۱۰ - (...) وحَدَّثَنَا ابْنُ عُثْمِيرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ . قَالَ : ذَهَبْتُ مَعَ ابْنِ أُمَرَ إِلَى رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ . حَتَّى أَتَاهُ بِالْبَلَّاطِ . فَأَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ كِرَاءِ الْمَزَارِعِ .

(...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي خَلْفٍ وَحَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ . قَالَا : حَدَّثَنَا زَكَرِيَّا بْنُ عَدِيٍّ . أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ ابْنُ عُمَرَ عَنْ زَيْدٍ ، عَنْ الْحَكَمِ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّهُ أَتَى رَافِعًا . فَقَدَرَ هَذَا الْحَدِيثَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ .

110 — () : Bu rivâyetde Nâfi : Ben de İbn Umer'le beraber Râfi' ibn Hadîc'e gittim. Nihâyet Balât'da³⁴ onun yanına vardığında Râfi' ona Rasûlullah (S) tarlaları kiraya vermekten nehy etti diye haber verdi.

() : Buradaki râviler de Nâfi'den, o da İbn Umer'den, İbn Umer'in Râfi'a geldiğini ve onun da bu hadîsi Peygamberden nakl eylediğini rivâyet ettiler.

۱۱۱ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْثَرِ . حَدَّثَنَا حُسَيْنٌ (يَعْنِي ابْنَ حَسَنِ بْنِ بَسَّارٍ) . حَدَّثَنَا ابْنُ عُوْنٍ عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ كَانَ يَأْجُرُ الْأَرْضَ . قَالَ : فَتُبِّي حَدِيثًا عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ . قَالَ : فَأَنْطَلَقَ بِي مَعَهُ إِلَيْهِ . قَالَ : فَقَدَرَ عَنْ بَعْضِ عُمُومَتِهِ ، ذَكَرَ فِيهِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهُ نَهَى عَنْ كِرَاءِ الْأَرْضِ . قَالَ : فَتَرَكَهُ ابْنُ عُمَرَ فَلَمْ يَأْجُرْهُ .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ هُرُوفٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ عُوْنٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَقَالَ : حَدَّثَهُ عَنْ بَعْضِ عُمُومَتِهِ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ .

111 — () : İbn Avn, Nâfi'den, İbn Umer'in arâziyi icâra verir olduğunu tahdîs etti. Nâfi' dedi ki, İbn Umer'e, Râfi' ibn Hadîc'den bir hadîs haber verildi. Akabinde beni de beraberine alarak Râfi'e gitti. Râfi, amucalarının birinden ve Peygamber (S) den olmak üzere Peygamber'in arâzî kirâsından nehy ettiğini zikretti. Bunu ta'kîben İbn Umer kirâyâ vermeyi terk etti ve artık tarla ücreti almadı.

() : İbn Avn, bu isnâdla tahdîs etmiştir. Burada râvî :

34. Balât: Akça tahtası gibi düz ve yalabık yere denir. Kaldırım taşlarına da, kaldırım taşlarıyla, tuğla ve kireç ile döşenmiş yere de Balât denir. Balât, birçok yerin adıdır. Şam'da, Endelüs'de ve İstanbul'da da Balât adıyla semtler vardır. Medîne'de Peygamber'in mescidi ile karşı arasında bir yerin adıdır ki kaldırım taşları ile döşenmişti. Hadisdeki Balât, işte Medîne'de kaldırım taşları ile döşeli olup bu adla ma'rûf olan o yerdir. (Kamûs Ter., III, 26).

Akabinde Râfî', İbn Umer'e amucalarının birinden ve Peygamber'den tahdîs etti demiştir.

۱۱۲ - (...) وَحَدَّثَنِى عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبٍ بْنُ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ . حَدَّثَنِى أَبِي عَنْ جَدِّى . حَدَّثَنِى عُقَيْلُ بْنُ خَالِدٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : أَخْبَرَنِى سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمرَ كَانَ يُكْرِى أَرْضِيهِ . حَتَّى بَلَغَهُ أَنَّ رَافِعَ بْنَ خَدِيجٍ الْأَنْصَارِيَّ كَانَ يَنْهَى عَنْ كِرَاءِ الْأَرْضِ . فَلَقِيَهُ عَبْدُ اللَّهِ فَقَالَ : يَا ابْنَ خَدِيجٍ ! مَاذَا تَحَدَّثُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي كِرَاءِ الْأَرْضِ ؟ قَالَ رَافِعُ بْنُ خَدِيجٍ لِعَبْدِ اللَّهِ : سَمِعْتُ عُمَى (وَكَانَا قَدْ شَهِدَا بَدْرًا) يُحَدِّثَانِ أَهْلَ الدَّارِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ كِرَاءِ الْأَرْضِ . قَالَ عَبْدُ اللَّهِ : لَقَدْ كُنْتُ أَعْلَمُ ، فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، أَنَّ الْأَرْضَ تُكْرَى . ثُمَّ خَشِيَ عَبْدُ اللَّهِ أَنْ يَكُونَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَخَذَ فِي ذَلِكَ شَيْئًا لَمْ يَكُنْ عَلَيْهِ . فَتَرَكَ كِرَاءَ الْأَرْضِ .

112 — () : İbn Şihâb şöyle dedi : Bana Abdullah'ın oğlu Sâlim haber verdi ki, Abdullah ibn Umer kendi arâzîlerini kirâyâ verirdi. Nihâyet kendisine, Râfî' ibn Hadîc el-Ensârî'nin arâzî kirâsından nehy eder olduğu haberi ulaştı. Bunun üzerine Abdullah onunla buluşub :

— Ey Hadîc oğlu! Arâzî kirâsı hakkında Rasûlullah'dan ne tahdîs ediyorsun? dedi. Râfî' ibn Hadîc, Abdullah'a hitâben :

— Ben amucalarımın işittim (onların ikisi de Bedr'de hâzır bulunmuşlardı) ikisi de ev halkına Rasûlullah'ın arâzî kirâsından nehy ettiğini tahdîs ediyorlardı, dedi. Abdullah :

— Yemîn olsun ben Rasûlullah zamanında arâzînin kirâyâ verildiğini kat'iyetle biliyordum, dedi. Sonra Abdullah (ibn Umer) Rasûlullah'ın arâzî kirâsı (nın neshi) hakkında kendisinin muttali' olmadığı bir hüküm ihdâs etmiş olmasından korkarak (her ihtimâlê karşı) arâzîyi kirâyâ vermeyi terk etti³⁵.

35. Tahâvî'nin bu hadîse dâir olan rivâyeti maksadı daha açık ifâde ediyor :

Nâfî der ki : Bir kere İbn Umer benim yanında dayanıp otururken Râfî' ibn Hadîc geldi ve Abdullah ibn Umer'e : Amucalarımın (bir kere) Rasûlullah'ın huzûruna gittiklerini, sonra döñüp geldiklerinde Rasûlullah'ın ekin tarlalarını kirâlamakdan nehy etti dediklerini haber verdi. Bunun üzerine Abdullah ibn Umer : Biz pek iyi biliriz ki amucan, içinden sular akan kısımları muhtevî arâziye mâlikdi. Rasûlullah zamanında bunları —sulak kısımlarının mahsûlü kendilerine âid olmak ve samandan da hisse verilme üzere— kirâlarlardı. Bilmem ki bu nehyin mâhiyeti nedir! Bu yoldaki icâra mı âiddir? dedi.

İbn Umer'in bu hadîsinin ifâde ettiği hakikat şudur : İbn Umer Rasûlullah'ın arâzî kirâsını mutlak sûrette nehyettiğini Râfî'a karşı inkâr etmiş ve böyle umûmî bir telâkkiyi red etmiştir. Demıştır ki : Rasûlullah'ın nehy ettiği arâzî kirâsı, içinde fâsîd şart bulunan kirâ akdidir. Râfî' âilesi sulak kısmın mahsûlü kendilerine âid olmak, samandan da bir hisse verilme üzere kirâlardı. Bu ise akdi mechûl üzerine binâ' etmektir.

(۱۸) بَابُ كِرَاءِ الْأَرْضِ بِالطَّعَامِ

۱۱۳ - (۱۵۴۸) وَحَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّمْدِيُّ وَيَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . قَالَ : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (وَهُوَ ابْنُ عَلِيَّةَ) عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ يَعْلَى بْنِ حَكِيمٍ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بَسَّارٍ ، عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ قَالَ : كُنَّا نُحَاقِلُ الْأَرْضَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَتُكْرِمُهَا بِالثُّلُثِ وَالرُّبْعِ وَالطَّعَامِ الْمُسْتَى . تَجَاءُ نَا ذَاتَ يَوْمٍ رَجُلٌ مِنْ عُمُومَتِي . فَقَالَ : نَهَانَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ أَمْرِ كَانَ لَنَا نَافِعًا . وَطَوَاعِيَةُ اللَّهِ وَرَسُولِهِ أَنْتُمْ لَنَا . نَهَانَا أَنْ نُحَاقِلَ بِالْأَرْضِ فَتُكْرِمُهَا عَلَى الثُّلُثِ وَالرُّبْعِ وَالطَّعَامِ الْمُسْتَى . وَأَمَرَنَا رَبُّ الْأَرْضِ أَنْ يَزْرَعَهَا أَوْ يُزْرِعَهَا . وَكَرِهَ كِرَاءَهَا ، وَمَا سِوَى ذَلِكَ .

(...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ . قَالَ : كَتَبَ إِلَى يَعْلَى بْنِ حَكِيمٍ . قَالَ : سَمِعْتُ سُلَيْمَانَ بْنَ بَسَّارٍ يُحَدِّثُ عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ . قَالَ : كُنَّا نُحَاقِلُ بِالْأَرْضِ فَتُكْرِمُهَا عَلَى الثُّلُثِ وَالرُّبْعِ . ثُمَّ ذَكَرَ بَعْثَ حَدِيثِ ابْنِ عَلِيَّةَ .

(...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ . حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ . ع وَحَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى . ع وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا عَبْدُهُ . كُلُّهُمْ عَنْ ابْنِ أَبِي عَرُوبَةَ ، عَنْ يَعْلَى بْنِ حَكِيمٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

(...) وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ عَنْ يَعْلَى بْنِ حَكِيمٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . وَلَمْ يَقُلْ : عَنْ بَعْضِ عُمُومَتِهِ .

(18) ZAHİRE MUKABİLİNDE ARÂZİ KİRÂLAMAK BÂBİ

113 — (1548) : Râfi' ibn Hadîc (R) şöyle dedi : Biz Rasûlullah zamanında arâzî iycârı (muhâkale) akdi yapardık da tarlaları mahsûlün üçde biri yahut dörtde biri, yahut kararlaştırılan zahîre mukabîlinde kirâya verirdik. Bir gün bize amucalarımızdan biri geldi ve şöyle dedi :

Bu akd, arâzinin bir kısmı az, bir kısmı çok mahsûl vermek, taraflardan arâzî sâhibine çok, zirâatçıya az isâbet etmek gibi nizâi mûcib haller meydana getirici idi. Her halde hadîsdeki nehyin ilgilendiği bu nevi' fâsîd şartı muhtevî bulunan iycârelerdir. Yoksa bu nehyin arâzî mahsûlünün üçde bir veya dörtde bir veyahut bunlara benzer şâyi' bir cüz' mukabîlinde arâzî kirâlamaya şumûlû sâbit olmamıştır.

Rasûlullah (S) bizleri, bizim için menfaatlı olan bir işten nehy etti. Allah'a ve Rasûlüne itâat etmek ise bizim için daha menfaatlıdır. Rasûlullah bizleri arâzî iycârı akdi yapıp da tarlaları mahsûlün üçde biri yahut dörtde biri, yahut kararlaştırılan mikdâr zahîre karşılığında kirâyâ vermekden nehy etti. Ve arâzî sâhibine, tarlasını kendisinin ekmesini yahut başkasına (ücretsiz verib) ektirmesini emir buyurdu. Tarlanın kirâyâ verilmesini ve ekib ektirmekten gayrısını kerîh gördü ³⁶.

() : Râvî Eyyûb şöyle dedi : Bana Ya'lâ ibn Hakîm yazıb şöyle dedi : Ben Süleyman ibn Yesâr'dan işittim, kendisi Râfî' ibn Hadîc'den tahdîs ediyordu. Râfî' : Biz tarla iycârı akdi yapıp, tarlaları mahsûlün üçde biri, yahut dörtde biri... karşılığında (yani bu mikdâr ekininin, gerisi tarla sâhibinin olmak üzere) kirâyâ verirdik diyerek (113 rakamıyla) geçen İbn Uleyye hadîsi gibi zikretti.

() : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de İbn Ebî Arûbc'den, o da Ya'lâ ibn Hakîm'den bu isnâd ile ayni hadîsin benzerini rivâyet etmişlerdir.

() Bu hadîsi bana Ebu't-Tâhîr tahdîs etti. Bize İbn Vehb haber verdi. Bana Cerri ibn Hâzım, Ya'lâ ibn Hakîm'den bu isnâdla Râfî' ibn Hadîc'den, o da Peygamber'den haber verdi. Bunda Râfî', «amucalarımın birinden» demedi.

١١٤ - (...) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ . أَخْبَرَنَا أَبُو مُسْهِرٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَمْزَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو عَمْرِو الْأَوْزَاعِيُّ عَنْ أَبِي النَّجَّاشِيِّ ، مَوْلَى رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ ، عَنْ رَافِعٍ ؛ أَنَّ ظَهْرَ بْنَ رَافِعٍ (وَهُوَ عَمُّهُ) قَالَ : أَتَانِي ظَهْرٌ فَقَالَ : لَقَدْ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ أَمْرِ كَانَ بِنَا رَافِعًا . فَقُلْتُ : وَمَا ذَلِكَ ؟ مَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَبُورَ حَقٌّ . قَالَ : سَأَلَنِي كَيْفَ تَصْنَعُونَ بِحَافِلِكُمْ ؟ فَقُلْتُ : نُوَاجِرُهَا ، يَا رَسُولَ اللَّهِ عَلَى الرَّبِيعِ أَوْ الْأَوْسُقِ مِنَ التَّمْرِ أَوْ الشَّعِيرِ . قَالَ « فَلَا تَقْمَلُوا . ازْرَعُوهَا . أَوْ ازْرَعُوهَا . أَوْ أَمْسِكُوهَا » .

(...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ عِكْرِمَةَ بْنِ عَمَّارٍ ، عَنْ أَبِي النَّجَّاشِيِّ ، عَنْ رَافِعٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِهَذَا . وَلَمْ يَذْكُرْ : عَنْ عَمِّهِ ظَهْرٍ .

36. Bu hadîsin zâhirine bakarak ba'zı âlimler mahsûlün bir cûz'ü ile tarla iycârının kerâhatine kaail olmuşlardır. Halbuki hadîsin vürûd sebebi böyle bir nisbet ile iycâra vermek değildir. Bu men'in asıl sebebi bundan sonraki hadîsde gelen rabî' lâfzının ifâde ettiği tarzdaki muzâraa akdidir. Yani arâzinin sulak kısmı mal sâhibinin, kurak tarafı ekincinin olmak üzere muzâraa akdi yapılmasıdır. Bu nevi' akd ise sa'y ve emek sâhibi olan işçi zirâatçının aleyhine oluyordu. İşte Peygamber âdil olmayan bu nevi' ortaklık

114 — () Bana Ishâk ibn Mansûr tahdîs etti. Bize Ebû Mushir haber verdi. Bana Yahyâ ibn Hamze tahdîs etti. Bana Ebû Amr el-Evzâî, Râfî' ibn Hadîc'in kölesi Ebu'n-Necâşî'den, o da Râfî'den tahdîs etti ki Zuheyr ibn Râfî' (ki o Râfî' ibn Hadîc'in amucasıdır) ³⁷ Râfî'e gelib :

— Vallâhi Rasûlullah (S) bize suhûletli ve kolay olan bir işi nehy etti, dedi. Ben de :

— Bu iş nedir? Rasûlullah'ın söylediği söz muhakkak bir hakîkattir dedim. Zuheyr :

— Rasûlullah benden «tarlalarınızı nasıl idâre edersiniz?» diye sordu. Ben de : Bunları sulak tarafı (bizim) olmak üzere ³⁸ ve hurmadan, arpadan, vesk (denilen ölçek)ler mukabilinde iycâra veririz dedim. Rasûlullah (S) : «Öyle yapmayınız. Bunları ya kendiniz ekiniz, yahut başkasına (ücretsiz verib) ekdiriniz, yahut da boş tutunuz» buyurdu ³⁹.

() : Buradaki râvî de Râfî'den böylece rivâyet etmiş fakat «amucası Zuheyr'den» isnâdını zikretmemiştir.

(۱۹) باب كراء الأرض بالذهب والورق

۱۱۵ - (۱۵۴۷) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، عَنْ حَنْظَلَةَ بْنِ قَبِيصٍ ؛ أَنَّهُ سَأَلَ رَافِعَ بْنَ خَدِيجٍ عَنْ كِرَاءِ الْأَرْضِ ؛ فَقَالَ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ كِرَاءِ الْأَرْضِ . قَالَ فَقُلْتُ : أَلِالذَّهَبِ وَالْوَرَقِ ؛ فَقَالَ : أَمَّا بِالذَّهَبِ وَالْوَرَقِ ، فَلَا بَأْسَ بِهِ .

akdlerini men' ediyordu. Yoksa muayyen nisbetlerle ortaklık akdi — yukarıdaki İbn Umer Hadisinde geçtiği üzere — sarîh olarak nehy edilmemişti. Nihâyet hadis, sahîh iycâreden nehy için değil, belki iycârenin cevâzı ile beraber ücretsiz ektirilerek mu'minin mu'mine yardımının daha hayırlı olduğunu ta'lîm ediyordu.

37. Bu hadisin subûtunun sıhhatını ifâde eden iki özelliği vardır. Bunlardan biri semâa (ışıtmeğe) müstenid olarak rivâyet edilmiş olmasıdır. Râfî' ibn Hadîc'in râvisi kendi kölesi Ebu'n-Necâşî Atâ ibn Suheyb'dir. Ebu'n-Necâşî bu hadisi efendisi Râfî' ibn Hadîc'in lisânından bizzat işittiğini bildirmiştir. Beyhâkî'nin rivâyetinde Ebu'n-Necâşî'nin altı sene Râfî' ibn Hadîc'in hizmet ve refâkatinde bulunduğu zikredilmiştir.

Hadisin ikinci özelliği de sahâbînin sahâbîden rivâyet etmiş bulunmasıdır. Hakîkaten Zuheyr ibn Râfî' sahâbî olduğu gibi, Râfî' ibn Hadîc de sahâbîdir. Hicrî 74 tarihinde vefât etmiştir.

38. Rabî' lâfzı bahar mevsiminde yağan yağmura denildiği gibi tarla, bağ ve bistanın sulak olan kısmına da denir. Ve hadîsde bu ikinci ma'nâ kastedilmiştir. Binâenaleyh Zuheyr ibn Râfî' tarlanın sulak kısmı bize âid, kurak tarafı ekicinin olmak üzere iycâra veririz demiş oluyor. Bu kabil muzâraa kadinde işçi zarar göreceği için Peygamber bunu nehy etmiştir. Yoksa dörtde bir ve diğer nisbetlerle yapılan muzâraa akdi meşrû'dur.

39. Evsuk lâfzı veskin cem'idir. Vesk de altmış sâ' mikdârı hubûbat alabilen ölçeğe denir. Şu kadar ki sâ' ve müdd ölçülerinin mikdârları Hicaz ve Irak âlimlerine göre ayrı ayrıdır. Hicaz'lılar 320 rıtl, Irak'lılar 480 rıtl kabûl ederler. Buna âid tafsîlât daha evvel geçmişti. Bu ihtilâfıdan dolayı olsa gerek ki bazı âlimler vesk'i yuvarlak hisâb, «bir deve yükü hubûbattan ibâretdir» diye ta'rîf etmişlerdir.

(19) ALTUN VE GÜMÜŞ (PARA) MUKABİLİNDE
ARÂZİ KİRÂLANMASI BÂBİ

115 — (1547) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib dedi ki; ben Mâlik'in huzûrunda okudum, o da Rabîa ibn Ebî Abdirrahmân'dan, o da Hanzala ibn Kays'dan : Hanzala, Râfi' ibn Hadîc'e arâzî kirâlanmasını sormuşdur. Râfi' cevâben : Rasûlullah (S) arâzî kirâlanmasından nehy etti dedi. Hanzala dedi ki : Bunun üzerine ben :

— Altun ve gümüş (para) ile arâzî kirâlamayı da nehy etti mi? diye sordum. Râfi' :

— Altun ve gümüş (para) ile arâzî kirâlamakda be's yoktur, dedi.

١١٦ — (...) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ . أَخْبَرَنَا عِيْسَى بْنُ يُونُسَ . حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ عَنْ رَيْبَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ . حَدَّثَنِي حَنْظَلَةُ بْنُ قَيْسٍ الْأَنْصَارِيُّ قَالَ : سَأَلْتُ رَافِعَ بْنَ خَدِيجٍ عَنْ كِرَاءِ الْأَرْضِ بِالذَّهَبِ وَالْوَرِقِ ؟ فَقَالَ : لَا بَأْسَ بِهِ . إِنَّمَا كَانَ النَّاسُ يُوْاجِرُونَ ، عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ ، عَلَى الْمَادِيَّاتِ . وَأَقْبَالَ الْجَدَاوِلِ . وَأَشْيَاءَ مِنَ الزَّرْعِ . فَيَتْلِكُ هَذَا وَيَسْلُمُ هَذَا . وَيَسْلُمُ هَذَا وَيَهْلِكُ هَذَا . فَلَمْ يَكُنْ لِلنَّاسِ كِرَاءٌ إِلَّا هَذَا . فَلِذَلِكَ زَجَرَ عَنْهُ . فَأَمَّا شَيْءٌ مَعْلُومٌ مَضْمُونٌ ، فَلَا بَأْسَ بِهِ .

116 — () : Hanzalatu'bnü Kays tahdîs edib şöyle demiştir : Ben Râfi' ibn Hadîc'den, altun ve gümüş para ile arâzî kirâlanmasını sordum? Şöyle cevap verdi : Bunda be's yoktur. İnsanlar Peygamber zamanında su yatakları (yahut su yatakları civârında biten mahsûller), kanal başları (arâzî sâhibine âid olmak üzere) ve ekinden bir mikdâr mahsûl karşılığında arâzîleri iycârlaşıyorlardı. Ba'zan bunun mahsûlü helâk olur, bunun malı selâmetde kalır, ba'zan da bu selâmete çıkar şu helâk olurdu. İnsanlar için bundan başka bir kirâ (tarzı da) yoktu. İşte bu (mechûl) zarardan ötürü böyle kirâya vermek men' olunmuşdur. Amma ma'lûm ve te'mînâthı bir şey olursa onunla kirâya vermekde be's yoktur.

١١٧ — (...) حَدَّثَنَا عَمْرُو النَّاقِدُ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ حَنْظَلَةَ الزُّرَقِيِّ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ رَافِعَ بْنَ خَدِيجٍ يَقُولُ : كُنَّا أَكْثَرَ الْأَنْصَارِ حَقْلًا . قَالَ : كُنَّا نُكْرِى الْأَرْضَ عَلَى أَنْ لَنَا هَذِهِ وَلَهُمْ هَذِهِ . فَرُبَّمَا أَخْرَجَتْ هَذِهِ وَلَمْ تُخْرِجْ هَذِهِ . فَتَهَانَا عَنْ ذَلِكَ . وَأَمَّا الْوَرِقُ فَلَمْ يَنْهَنَا .

(.) حَدَّثَنَا أَبُو الرَّيِّعِ . حَدَّثَنَا حَمَّادٌ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ . جَمِيعًا عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ .

117 — () : Hanzalatu'z-Zurakiyy, Râfi' ibn Hadîc'den, şöyle derken işitmiştir : Biz, Ensârın en çok tarlası olanı idik. Arâzînin şurası bizim şurası da işçilerin olmak üzere tarlalarımızı kirâyâ verirdik. Ba'zan arâzînin şurası mahsûl çıkarır, şurası da çıkarmazdı. Nihâyet Rasûlullah (S) bizleri bu te'mînâtsiz kirâ akdinden nehy etti. Amma gümüş para ile olursa ondan nehy etmedi ⁴⁰.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de topluca Yahyâ ibn Saîd'den bu isnâd ile bu tarzda rivâyet etmişlerdir.

(۲۰) بَابُ فِي الْمَزَارَعَةِ وَالْمَوَاجِرَةِ

۱۱۸ — (۱۵۴۹) : حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ. ح. وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ. كِلَاهُمَا عَنِ الشَّيْبَانِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ السَّائِبِ. قَالَ : سَأَلْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مَعْقِلٍ عَنِ الْمَزَارَعَةِ ؟ فَقَالَ : أَخْبَرَنِي ثَابِتُ بْنُ الضَّحَّاكِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنِ الْمَزَارَعَةِ . وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ أَبِي شَيْبَةَ : نَهَى عَنْهَا . وَقَالَ : سَأَلْتُ ابْنَ مَعْقِلٍ . وَلَمْ يُسَمِّ عَبْدَ اللَّهِ .

(20) ORTAKLIK AKDİNE VE TARLA KİRÂLAMAYA DÂİR BÂB

118 — (1549) : Abdullah ibn Sâib dedi ki; Abdullah ibn Ma'kıl'e muzâraa (ekincilik) akdini sordum. Bunun üzerine Abdullah ibn Ma'kıl: Bana Sâbit ibn Dahhâk, Rasûlullah'ın muzâraa akdinden nehy ettiğini haber verdi, dedi.

Ebû Bekr ibn Ebî Şeybe'nin rivâyetinde ise; muzâraadan nehyetti tarzındadır. Bir de: İbn Ma'kıl'e sordum demiş fakat Abdullah ismini söylememiştir.

۱۱۹ — (...) : حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ. أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ حَمَّادٍ. أَخْبَرَنَا أَبُو عَوَّانَةَ عَنْ سُلَيْمَانَ الشَّيْبَانِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ السَّائِبِ. قَالَ : دَخَلْنَا عَلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَعْقِلٍ فَسَأَلْنَاهُ عَنِ الْمَزَارَعَةِ ؟ فَقَالَ : زَعَمَ ثَابِتٌ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنِ الْمَزَارَعَةِ . وَأَمَرَ بِالْمَوَاجِرَةِ . وَقَالَ « لَا بَأْسَ بِهَا » .

119 — () : Abdullah ibn Sâib şöyle dedi : Abdullah ibn

40. Mahsûllerinin üçde biri, dörtde biri gibi muayyen bir mikdârı mukabilinde arâzî kirâ-lamanın cevâz veya kerâhatini ifâde eden iki muhtelif rivâyet karşısında nakdlerle kirâlanmasının cevâzında ihtilâf edilmemiştir. Şârih İbn Battâl nukûd ile arâzî kirâsının cevâzını şöyle belirtir :

Arâzî kirâsının nakdeyn ile (yani altın ve gümüşle) cevâzı Râfi'den merfû'an rivâyet edilmiştir. Bu rivâyet cevâz hükmünde hâss olan bir nass'dır. Bunun mukabilindeki rivâyetler ise altın ve gümüş ile kirâ istisnâ edilmeyerek umûmî sûrette nehy ifâde eden haberlerdir. Hâss ile âmm olan haberler taâruz etmemek için usûlen hâss ile amel edilir. Âmmın hükmünden hâssın mikdârı ıskat ve tenzîl olunur.

Ma'kıl'ın huzûruna girib kendisinden muzâraa akdini sorduk. Bunun üzerine: Sâbit, Rasûlullah (S) muzâraa akdinden nehy edib ücretle tarla kirâlamayı emretti ve «bunda be's yokdur» diye cevâb verdi ⁴¹.

(۲۱) بَابُ الْأَرْضِ نَمَحَ

۱۲۰ - (۱۵۵۰) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. أَخْبَرَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ عَمْرِو؛ أَنَّ مُجَاهِدًا قَالَ لِبَطَاوُسٍ: انْطَلِقْ بِنَا إِلَى ابْنِ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ. فَاسْمَعْ مِنْهُ الْحَدِيثَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. قَالَ فَاتَّهَرَهُ. قَالَ: إِنِّي وَاللَّهِ! لَوْ أَعْلَمُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْهُ مَا فَعَلْتُهُ. وَلَكِنْ حَدَّثَنِي مَنْ هُوَ أَعْلَمُ بِهِ مِنْهُمْ (يَعْنِي ابْنَ عَبَّاسٍ)؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «لَا يَمْنَحُ الرَّجُلُ أَخَاهُ أَرْضَهُ خَيْرَ لَهُ مِنْ أَنْ يَأْخُذَ عَلَيْهَا خَرْجًا مَمْلُومًا».

(21) «ARÂZİ (ÂRİYET OLARAK) VERİLİR» BÂBİ

120 — (1550) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs etti. Bize Hammâd ibn Zeyd, Amr ibn Dînâr'dan haber verdi ki Mucâhid, Tâvûs'a : Bizi Râfi' ibn Hadîc'e götür de ondan bu hadîsi işit, — babasından, o da Peygamber'den olmak üzere — dedi. Tâvûs, Mucâhid'i azarladı ve : Vallâhi eğer ben Rasûlullah'ın bundan nehy ettiğini bilmiş olsaydım onu yapmazdım. Lâkin bana bunu onlardan daha iyi bilen kimse (İbn Abbâs'ı kastediyor) tahdîs etti ki Rasûlullah (S) şöyle buyurmuşdur: «Yemîn olsun kişinin kendi arâzisini (ekmek üzere) kardeşine (meccânen) vermesi, kendisi için o arâzî mukabilinde muayyen bir ücret almasından elbetde daha hayırlıdır».

41. Muzâraa, zer'den alınmış olub tohum ekmek, tarla sürmek ma'nâlarına bir masdardır. Şeriat örfünde ise muzâraa, bir taraftan arâzî, öbür taraftan sa'y ve amel üzerine yani zirâat olunacak hâsılât aralarında taksîm olunmak üzere yapılan bir nevi' ortaklık akdidir. Bu, halk arasında bilhassa zirâatçılar ile arâzî sâhibleri arasında dâima akdedilen bir ortaklık akdidir. Ortaklara ortakçı derler. Bu ortaklık, âkidlerin ehliyetleri, payları muzâraa müddeti, tarla, tohum, sa'y ve amel gibi rûkûnler ve şartlara göre muhtelif şekiller arz eder. Rasûlullah tarafından men' edileni şüphesiz mechûller ihtivâ eden, âdil olmayan, bir tarafın zararını doğuracak olan nevi'lerdir. Para ile kirâlamağa gelince bunda ma'lûm bir karşılık olduğu ve bir te'mînât bulunduğu için buna cevâz verilmiştir.

١٢١ - (...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرِو ، وَابْنِ طَاوُسٍ عَنْ طَاوُسٍ ؛ أَنَّهُ كَانَ يُخَابِرُ . قَالَ عَمْرُو : فَقُلْتُ لَهُ : يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ ! لَوْ تَرَكْتَ هَذِهِ الْمَخَابِرَةَ فَأَتَيْتُمْ يَزِيدَ عُمُونَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى عَنِ الْمَخَابِرَةِ . فَقَالَ : أَيْ عَمْرُو ! أَخْبَرَنِي أَعْلَمُهُمْ بِذَلِكَ (يَعْنِي ابْنَ عَبَّاسٍ) ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمْ يَنْهَ عَنْهَا . إِنَّمَا قَالَ « يَمْنَعُ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ خَيْرَ لَهُ مِنْ أَنْ يَأْخُذَ عَلَيْهَا خَرَجًا مَمْلُومًا » .

(...) حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا الثَّقَفِيُّ عَنْ أَيُّوبَ . ع وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَاسْتَحَقُّ ابْنُ إِبْرَاهِيمَ . جَمِيعًا عَنْ وَكَيْعٍ ، عَنْ سُفْيَانَ . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ . ع وَحَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ . حَدَّثَنَا الْفَضْلُ بْنُ مُوسَى عَنْ شَرِيكَ ، عَنْ شُعْبَةَ . كُلُّهُمْ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ طَاوُسٍ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . نَحْوَ حَدِيثِهِمْ .

121 — () Yine bize İbn Ebî Umer tahdîs etti. Bize Sufyân, Amr'-dan, Tâvûs'un oğlu da babasından tahdîs etti ki Tâvûs, ekicilik akdi yapardı. Amr dedi ki: Ben Tâvûs'a :

— Yâ Eba Abdîrrahmân! Bu ekicilik akdini keşki terk etsen! Çünkü Peygamber'in bu ekicilik akdinden nehyettiğini söylüyorlar dedim. Bunun üzerine Tâvûs :

— Ey Amr! Bana bunu onların en iyi bileni (yani İbn Abbâs) haber verdi ki Peygamber (S) muhâbara (ekicilik) akdinden nehy etmemiş ancak: «Sizden birinizin tarlasını (ekmek için dîn) kardeşine (ücretsiz olarak âriyeten) vermesi, kendi lehine o tarla mukabilinde belli bir ücret almasından daha hayırlıdır» buyurmuştur.

() : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de Amr ibn Dî-nâr'dan, o da Tâvûs'dan, o da İbn Abbâs'dan, o da Peygamber (S) den olmak üzere yukarıkilerin hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir.

١٢٢ - (...) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ (قَالَ عَبْدُ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ ابْنُ رَافِعٍ : حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ) . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ ابْنِ طَاوُسٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « لَأَنْ يَمْنَعَ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ أَرْضَهُ خَيْرَ لَهُ مِنْ أَنْ يَأْخُذَ عَلَيْهَا كَذًّا وَكَذًّا » (لِشَيْءٍ مَعْلُومٍ) . قَالَ : وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : هُوَ الْحَقْلُ . وَهُوَ بِلِسَانِ الْأَنْصَارِ الْمُحَافَلَةُ .

122 — () : Bize Ma'mer, Tâvûs'un oğlundan, o da babası Tâvûs ibn Keysân'dan, o da İbn Abbâs'dan haber verdi ki Peygamber (S) şöyle buyurmuştur : «Yemîn olsun sizden birinizin, arâzisini (dîn)

kardeşine (ücretsiz, âriyeten) vermesi kendisi için o arâzî karşılığında şunu şunu (yani belli bir şey) almasından elbette daha hayırlıdır»⁴².

Râvî Tâvûs dedi ki : İbn Abbâs, (alma yolunu beyân ederek) o — belli bir şey mukabilinde tarlayı kirâya vermek — haklıdır, halbuki o Ensârın dilinde muhâkaledir, dedi.

١٢٣ — (...) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ الرَّقِّي . حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرِو عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي أَنَسَةَ ، عَنْ عَيْدِ الْمَلِكِ بْنِ زَيْدٍ ، عَنْ طَاوُسٍ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ، مَنِ النَّبِيُّ ﷺ قَالَ « مَنْ كَانَتْ لَهُ أَرْضٌ فَإِنَّهُ أَنْ يَمْتَحَهَا أَخَاهُ خَيْرٌ » .

123 — () : Buradaki râvîler de Tâvûs'dan, o da İbn Abbâs'dan, Peygamber (S) : «(Fazla) bir arâzisi olan kimsenin bu arâzisini (okmesi için) kardeşine ücretsiz vermesi daha hayırlıdır» buyurdu diye rivâyet etmişlerdir.

42. Bu İbn Abbâs hadîsinden çıkan hüküm, arâzî sâhibi için kirâ bedeli ve ücret almanın câiz olduğudur. Bu hadîsde kişinin toprağını mu'min kardeşine bedelsiz olarak zirâat ettirmesinin daha hayırlı olduğunun ta'lîm buyurulması, ücret almanın cevâzını ifâde eder. Çünkü ücreti terk etmenin hayır ve fazîlet olması, ücret almanın cevâzına aykırı değildir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٢٢ - كتاب المساقاة

(١) باب المساقاة والعامر مجزء من التمر والزروع

١ - (١٥٥١) حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ (وَاللَّفْظُ لَزُهَيْرٍ) قَالَا: حَدَّثَنَا يَحْيَى (وَهُوَ الْقَطَّانُ) عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ . أَخْبَرَنِي نَافِعٌ عَنْ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَامَلَ أَهْلَ خَيْبَرَ بِشَطْرِ مَا يَخْرُجُ مِنْهَا مِنْ تَمَرٍ أَوْ زَرْعٍ .

RAHMÂN VE RAHÎM OLAN ALLÂH'IN İSMİYLE

22 — KİTÂBU'L - MUSÂKAT¹

(Sulayib tımar etme akdi kitâbı)

(1) AĞAÇLAR HUSÛSUNDA MEYVENİN, TARLA HUSÛSUNDA EKİNİN MUAYYEN BİR KISMI İŞÇİYE ÂİD OLMAK ÜZERE İŞÇİ İLE SULAYIB BAKMA VE ÇALIŞMA AKDİ YAPMA BÂBİ

1 — (1551) Bize Ahmed ibn Hanbel ve Zuheyr ibn Harb tahdîs edib şöyle dediler (lâfız Zuheyr'indir): Bize Yahyâ el-Kettân, Ubeydullah'dan tahdîs etti. Bana Nâfi', bin Umer'den haber verdi ki Rasûlullah (S) Hayber arâzîsinden çıkan meyvadan, ekinden her mahsûlün yarısı Hayber

1. *Musâkat*: Lugat yönünden sulamak ma'nâsına olan saky masdarından alınmıştır. Ağaçları sulayib bakmak, terbiye etmek, ıslâh etmek demektir. Fakîhler örfünde sâhibinin, ağacı mahsûlünün bir kısmı mukabilinde sulayib bakmak, terbiye ve ıslâh etmek üzere bir işçiye vermesidir, diye ta'rif olunur. *Musâkat*, bir taraftan ağaçlar, öbür taraftan ağaçlara bakıp terbiye ve tımar etmek, yetişen meyvelerin aralarında belli bir nisbette taksim olunmak üzere ağaç sâhibi ile bahçıvan arasında akdedilen bir nevi' ortaklıktır.

ahâlisine âid olmak üzere onlarla sulayıb bakma ve ekme muâmelesi (ak-di) yapmıştır.

۲ - (...) وَحَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ . حَدَّثَنَا عَلِيٌّ (وَهُوَ ابْنُ مُسْهِرٍ) . أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ . قَالَ : أَعْطَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَيْبَرَ بِشَطْرِ مَا يَخْرُجُ مِنْ تَمَرٍ أَوْ زَرْعٍ . فَكَانَ يُعْطَى أَزْوَاجُهُ كُلُّ سَنَةٍ مِائَةَ وَسْقٍ : ثَمَانِينَ وَسَقًا مِنْ تَمَرٍ ، وَعِشْرِينَ وَسَقًا مِنْ شَعِيرٍ . فَلَمَّا وَلِيَ عُمَرُ قَسَمَ خَيْبَرَ . خَيْرَ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ ﷺ ، أَنْ يُقَطَعَ لَهُنَّ الْأَرْضُ وَالْمَاءُ ، أَوْ يَضْمَنَ لَهُنَّ الْأَوْسَاقُ كُلُّ قَامٍ . فَاخْتَلَفْنَ . فَمِنْهُنَّ مَنْ اخْتَارَ الْأَرْضَ وَالْمَاءَ . وَمِنْهُنَّ مَنْ اخْتَارَ الْأَوْسَاقَ كُلُّ قَامٍ . فَكَانَتْ عَائِشَةُ وَحَفْصَةُ مِمَّنْ اخْتَارَتَا الْأَرْضَ وَالْمَاءَ .

2 — () : İbn Umer (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) Hayber'e meyvadan ve ekinden çıkan mahsûlün yarısını verdi. Rasûlullah her sene bu mahsûlden kadınlarına yüz vesk verir idi ki bunun seksen veski² hurma, yirmi veski arpa idi. Sonra Umer halife olunca Hayber arâzisini parçalara ayırdı ve Peygamber'in zevcelerini ya bu arâziden ve suyundan birer parça vermesini, yahut Peygamber zamanında olduğu gibi mahsûllerinden her sene kendilerine veskler te'mîn etmesini tercih eylemelerini teklif etti. Kadınlar ihtilâf ettiler. Onlardan kimi arâziyi ve suyu tercih etti, kimi de her sene (verilecek) veskleri tercih etti. Âişe ile Hafsa arâzi ile suyu tercih edenlerdendi.

۳ - (...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْمٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ . حَدَّثَنِي نَافِعٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَامَلَ أَهْلَ خَيْبَرَ بِشَطْرِ مَا خَرَجَ مِنْهَا مِنْ زَرْعٍ أَوْ تَمَرٍ . وَاتَّعَصَّ الْحَدِيثُ بِنَحْوِ حَدِيثِ عَلِيِّ بْنِ مُسْهِرٍ . وَلَمْ يَذْكُرْ : فَكَانَتْ عَائِشَةُ وَحَفْصَةُ مِمَّنْ اخْتَارَتَا الْأَرْضَ وَالْمَاءَ . وَقَالَ : خَيْرَ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ ﷺ أَنْ يُقَطَعَ لَهُنَّ الْأَرْضُ . وَلَمْ يَذْكُرِ الْمَاءَ .

3 — () : Burada Nâfi', İbn Umer'den tahdis edib Rasûlullah (S) arâziden çıkan ekin ve meyve mahsûlünün yarısı onların olmak üzere Hayber ahâlisi ile muâmele yaptı dedi ve hadisin tamâmını Ali ibn Mushir'in bundan önce geçen hadisi tarzında anlattı. Âişe ile Hafsa arâzi ile suyu tercih edenlerdendir sözünü zikretmeyib : Kendileri için

2. Vesk, Peygamber'in sâ'ı ile altmış sâ'dır. Sâ' ve müdd hisâbı hakkında daha önce izâhât vermiş ve Hanefilere göre bir sâ'ın bin kırk (1040) dirhem olduğunu da orada bildirmişdik.

arâziyi kıt'alara ayırmak husûsunda Peygamber'in zevcelerini muhayyer kıldı dedi de suyu zikretmedi.

٤ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهَبٍ . أَخْبَرَنِي أَسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ اللَّيْثِيُّ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ . قَالَ : لَمَّا افْتَتِحَتْ خَيْبَرُ سَأَلَتْ يَهُودُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَنْ يُقَرَّمُ فِيهَا . عَلَى أَنْ يَتَمَكَّنُوا عَلَى نِصْفِ مَا خَرَجَ مِنْهَا مِنَ الشَّعْرِ وَالزَّرْعِ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «أَيُّكُمْ فِيهَا عَلَى ذَلِكَ مَا شِئْنَا » ثُمَّ سَأَلَ الْحَدِيثَ بِخَوِ حَدِيثِ ابْنِ مُعْمَرٍ وَابْنِ مُسْهِرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ . وَزَادَ فِيهِ : وَكَانَ الشَّعْرُ يُقَسَّمُ عَلَى الشَّهْمَانِ مِنْ نِصْفِ خَيْبَرٍ . فَيَأْخُذُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْخُمْسَ .

4 — () : Abdullah ibn Umer : Hayber feth olunduğu zaman yahûdiler Rasûlullah'dan Hayber'de çıkan meyve ve ekin mahsûlünün yarısı kendilerinin olmak üzere yarıcı olarak tarlalarında çalışmaları için kendilerini orada bırakmasını istediler. Rasûlullah : «Sizleri Hayber'de bu yarıcılık şartı üzerine dilediğimiz vakte kadar yerlerinizde bırakıyorum» buyurdu dedi. Sonra hadîsi bundan evvelkilerin hadîsleri tarzında sevk eyledi. Burada şu ziyâde vardır : Hayber mahsûlünün yarısından olan meyvalar paylara göre taksîm edilirdi. Rasûlullah (S) da bundan beşte bir alırdı.

٥ - (...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ رُمَيْحٍ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ : أَنَّهُ دَفَعَ إِلَى يَهُودِ خَيْبَرَ تَحْلَ خَيْبَرَ وَأَرْضَهَا . عَلَى أَنْ يَتَمَكَّنُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ . وَارَسُولُ اللَّهِ ﷺ شَطْرُ تَمَرِهَا .

5 — () : Burada da Nâfi', Abdullah ibn Umer'den Rasûlullah'ın Hayber hurmalarını ve arâzisini kendi malları ve âletleri ile orada çalışmaları ve çıkacak mahsûlün yarısı Rasûlullah'ın olmak üzere Yahûdilere bıraktığını haber vermiştir.

٦ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . وَإِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ رَافِعٍ) . قَالَا : حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ عُقَيْةٍ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ أَجَلَى الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى مِنْ أَرْضِ الْحِجَازِ . وَأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَمَّا ظَهَرَ عَلَى خَيْبَرَ أَرَادَ إِخْرَاجَ الْيَهُودِ مِنْهَا . وَكَانَتْ الْأَرْضُ ، حِينَ ظَهَرَ عَلَيْهَا ، لِلَّهِ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُسْلِمِينَ . فَأَرَادَ إِخْرَاجَ الْيَهُودِ مِنْهَا . فَسَأَلَتْ

الْيَهُودُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَنْ يُقْرَأُ بِهَا. عَلَى أَنْ يَكْفُوا عَمَلَهَا. وَلَهُمْ نِصْفُ الثَّمَرِ. فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «تَقْرَأُكُمْ بِهَا عَلَى ذَلِكَ، مَا شِئْنَا» فَقَرَأُوا بِهَا حَتَّى أَجْلَاهُمْ عُمَرُ إِلَى تَيْمَاءَ وَأَرْيَحَاءَ .

6 — () : İbn Umer (R) den : Umer ibn Hattâb (halifeliği zamanında) Yahûdileri ve Hristiyanları Hicaz toprağından çıkardı. Ra-sûlullah (S) Hayber'i feth edince Yahûdileri Hayber'den çıkarmak iste-mişti. (Çünkü) Hayber feth olunduğu zaman Hayber arâzisi Allah'ın, Ra-sûlünün ve muslimanların olmuşdu. Bundan dolayı Rasûlullah Yahûdileri oradan çıkarmak istemişti. Bunun üzerine Yahûdiler Rasûlullah'dan hur-maları tımar etmek ve mahsûlün yarısı kendilerine âid olmak üzere yurt-larında kalmalarına müsâade etmesini istediler. Rasûlullah bunlara : «Söylediğiniz şartlara göre dilediğimiz müddetce sizleri bırakıyoruz» bu-yurdu. Bu sûretle Yahûdiler, Umer onları Teymâ ve Eriha'ya sürünceye kadar Hayber'de kaldılar³.

3. Teyma, Arab yarımadasının kuzey kesiminde Şâm ile Vâdi'l-kurâ arasında bir kasabadır. Şâm hacılarının yolu üzerindedir. Tebuk'un 190 km. doğusunda, Medîne'nin de 350 km. kuzeyindedir. Şârihlerin bildirdiğine göre Teymâ, Tayy kabilesinin meşhûr beldelerin-dendir, deniz kenarındadır. Şâm'a buradan çıkılır. Ahdine vefâkârlıkda darb mesel olan meşhûr *Samav'el'in* kal'ası *Hısnı ablak* bunun üstünde bulunub Teymâu'l-Yahûd diye ma'rûfdur. Peygamber, Vâdi'l-Kurâ'ya geldiğinde Teymâ Yahûdileri itâat arz-etmişler ve cizye vermeğe râzı olmuşlardı. Tercemesini verdiğimiz bu İbn Umer hadisinde bildirildiği üzere Hz. Umer tarafından Hayber Yahûdileri Arab yarımadasından çık-a-rılıb sürüldüklerinde Hayberliler de Teymâ'ya gelmişlerdi.

Eriha, Şâm havâlisinde bir kasabadır. Buna Erih de denir. Arab coğrafyacıları Eriha'nın Kudûs'ün 20 km. kuzey doğusunda ve Lût denizinin kuzey batısında küçük bir kasaba olduğunu kaydederler. İsa (A) nın bu kasabaya geldiği ve bir a'mânın göz-lerini iyi ettiği rivâyet olunur. Hz. Umer tarafından Arabistan'dan sürülen Yahûdilerin bir kısmı da buraya gelib yerleşmişlerdi.

Hayber Yahûdilerinin sürülme sebebi

İslâm Dini'nin ilk hedefi şirke karşı tevhidî hâkim kılmakdı. Tevhid akidesinin muslimanlık ile kitâb ehli arasında müsterek bir da'vâ olduğunu her fırsatta ilân et-mekden hâli kalmamıştı. Ehli kitâbın malları, canları, müsliman mal ve canı gibi masûn tutuluyordu. Bu cihetle Peygamber Medîne'ye hicret ettiğinde orada yegâne kitâbî mil-let olan Yahûdilere din ve âyin serbestisi bahşedilmişdi. Orada iktisâdî üstünlüğü el-lerinde tutan bu sarraf ve tefeci milletin iktisâdî vaz'iyetlerine dokunulmamıştı, eskisi gibi kat kat kazanıyorlardı. Fakat bu simsâr millet rahat durmadı. Kendilerine bahş-e-dilen bu müsâadeleri korkaklığa hamlederek ilk fırsatta ahdlerini bozdular. İslâm Dî-nini ortadan kaldırmaya çalışan müşriklerle mesâillerini birleştirdiler. Bunun üzerine peygamber Hicaz kıt'asını gayr muslim unsurlardan temizlemek ve burasını yekpare bir millet ve vatan hâline getirib bir mefkûre etrafında toplamadıkca İslâm Dini'nin inki-şâfı ve muslimanların yükselmesinin kolay olmayacağını bildi. Hicaz'ı ictimâî bir bir-liğe kavuşturmak için Yahûdî ve Hristiyan unsurlardan temizlemeyi siyâsî programına mühim bir umde olarak aldı. Bu esâsın tahakkuku için ahidli kabîlelerden ahdlerini bozan kabîlelere karşı savaşmış, kahren feth ettiği yerlerin Yahûdilerini Hicaz hâricine çıkarmışdı. Çünkü bu hadiste görüldüğü üzere zorla feth edilen arâzî, feth hakkı ola-rak Allah'a, Rasûlüne ve umûm muslimanlara âid oluyordu, bir kelime ile *beytu'l-mâln* hakkı idi. Fethan alınan yerlerin ahâlisinden yurtlarında nâmûslarıyla yarıcı olarak ça-

۷ - (۱۰۰۲) حَدَّثَنَا ابْنُ مُنِيرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ عَنْ عَطَاءٍ ، عَنْ جَابِرٍ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَغْرِسُ غَرْسًا إِلَّا كَانَ مَا أَكَلَ مِنْهُ لَهُ صَدَقَةٌ . وَمَا سُرِقَ مِنْهُ لَهُ صَدَقَةٌ . وَمَا أَكَلَ السَّبْعُ مِنْهُ قَبُولَهُ صَدَقَةٌ . وَمَا أَكَلَتِ الطَّيْرُ مِنْهُ قَبُولَهُ صَدَقَةٌ . وَلَا يَرْزُوهُ أَحَدٌ إِلَّا كَانَ لَهُ صَدَقَةٌ » .

(2) AĞAÇ DİKMENİN VE EKİN EKMENİN FAZİLETİ BÂBİ

7 — (1552) : Câbir (R) dedi ki : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Bir musliman bir ağaç dikerse o ağaçdan yenilen mahsûl o musliman için muhakkak bir sadaka olur. O ağaçdan çalınan meyve de onun için bir sadakadır. Vahşî hayvanların yediği de o kimse hisâbına bir sadakadır. Kuşların yediği de sadakadır. Her insanın ondan yeyip eksilttiği mahsûl de onu diken muslimana âid bir sadakadır.

۸ - (...) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ أَبِي الزَّيْبِرِ ، عَنْ جَابِرٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ دَخَلَ عَلَى أُمِّ مُبَشِّرٍ الْأَنْصَارِيَّةِ فِي نَخْلٍ لَهَا . فَقَالَ لَهَا النَّبِيُّ ﷺ « مَنْ غَرَسَ هَذَا النَّخْلَ ؟ أَمْسَلِمٌ أَمْ كَافِرٌ ؟ » فَقَالَتْ : بَلْ مُسْلِمٌ . فَقَالَ « لَا يَغْرِسُ مُسْلِمٌ غَرْسًا ، وَلَا يَرْزَعُ زَرْعًا ، فَيَأْكُلُ مِنْهُ إِنْسَانٌ وَلَا دَابَّةٌ وَلَا شَيْءٌ ، إِلَّا كَانَتْ لَهُ صَدَقَةٌ » .

8 — () : Leys ibn Sa'd, Ebu'z-Zubeyr'den, o da Câbir'den şöyle haber verdi : Ummu Mubessir el-Ensâriyye⁴ kendisine âid bir hurmalıkta iken yanına Peygamber (S) girdi ve kadına :

— Bu hurmalığı kim te'sis etti, muslim mi, kâfir mi? diye sordu. Kadın :

alışmak isteyenlerle, sulhan alınan toprakların kitâb ehli unsurları Peygamber istenilen bir zamana kadar yerlerinde bırakılmakda bir mahzûr görmedi. Peygamber vefâtı sırasında bu müddetin nihâyete erdiğini bildirmiş ve gayr muslim unsurların Arap yarımadasından tamâmen çıkarılmalarını vasiyyet etmişti. Ebû Bekr irtidâd beliiyesinin izâlesiyle meşgûl olduğu için buna vakit bulamamış Hz. Umer ise bu arzuyu tahakkuk ettirmişdi.

4. Ummu Mubessir, bu hadislerin ba'zı tariklerinde sahîh olarak geldiğine göre Zeyd ibn Hârise'nin karısıdır. Nevevî, Ummu Mubessir denildiği gibi Ummu Beşir de denilir diyor. Bu kadın Berâ ibn Ma'rûr'un kızıdır, musliman olup Rasûlullah'a bey'at etmiştir. Ummu Mubessir'in Sahihayn'da müştereken bir hayli hadisi rivâyet edilmiştir. Muslim yalnız iki hadisini munferiden rivâyet etmiştir ki birisi bu hadistir. Bu sebeple Hadis-cilerin çoğu arasında bu hadis «Ummu Mubessir Hadisi» diye şöhet bulmuştur.

Muslim diye cevap verdi. Bunun üzerine Peygamber :

— Bir musliman bir ağaç diker, bir ekin eker de onun mahsûlünden herhangi bir insan, bir hayvan veya herhangi bir şey yerse, o mahsûl, ağacı diken veya eken muslim kimse için muhakkak bir sadaka olmuştur buyurdu.

٩ - (...) وحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَامِرٍ وَابْنُ أَبِي خَلْفٍ . قَالَ : حَدَّثَنَا رَوْحٌ . حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « لَا يَغْرِسُ رَجُلٌ مُسْلِمٌ غَرْسًا ، وَلَا زَرْعًا ، قَبْلَ كُلِّ مِنْهُ سَبْعٌ أَوْ طَائِرٌ أَوْ شَيْءٌ ، إِلَّا كَانَ لَهُ فِيهِ أَجْرٌ » . وَقَالَ ابْنُ أَبِي خَلْفٍ : طَائِرُ شَيْءٍ .

9 — () : Ebu'z-Zubeyr, Câbir ibn Abdillâh (R) den şöyle derken işittiğini haber verdi : Ben Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Musliman bir kimse bir ağaç diker, bir ekin eker de onun mahsûlünden bir canavar yahut bir kuş veya herhangi bir şey yerse o yenilen mahsûlden dolayı kendisi için muhakkak bir ecr hâsıl olmuştur».

١٠ - (...) حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ . حَدَّثَنَا زَكَرِيَّا بْنُ إِسْحَاقَ . أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : دَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ ، عَلَى أُمِّ مَعْبِدٍ ، حَاتِلًا . فَقَالَ « يَا أُمُّ مَعْبِدٍ ! مَنْ غَرَسَ هَذَا النَّخْلَ ؟ أُمُّسْلِمٌ أَمْ كَافِرٌ ؟ » فَقَالَتْ : بَلْ مُسْلِمٌ . قَالَ « فَلَا يَغْرِسُ الْمُسْلِمُ غَرْسًا ، قَبْلَ كُلِّ مِنْهُ إِنْسَانٌ وَلَا دَابَّةٌ وَلَا طَيْرٌ ، إِلَّا كَانَ لَهُ صَدَقَةٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ » .

10 — () : Amr ibn Dînâr haber verdi ki kendisi Câbir ibn Abdillâh (R) dan şöyle derken işitmiştir : Peygamber (S) bir bahçe içindeki Ummu Ma'bed'in yanına girdi ve :

— Yâ Umme Ma'bed! Bu hurmalığı kim dikti, muslim mi, yoksa kâfir mi? dedi. Kadın :

— Bir musliman diye cevâb verdi. Peygamber :

— Musliman kimse bir ağaç diker de ondan herhangi bir insan, herhangi bir hayvan ve herhangi bir kuş yerse o şey kıyâmet gününe kadar onu diken için muhakkak bir sadaka olur buyurdu.

۱۱ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ . ع وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ
وإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . جَمِيعًا عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ . ع وَحَدَّثَنَا عَمْرُو النَّاقِدُ . حَدَّثَنَا قَهَّارُ بْنُ مُحَمَّدٍ . ع وَحَدَّثَنَا
أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا ابْنُ فَضِيلٍ . كُلُّ هَؤُلَاءِ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي سَفْيَانَ ، عَنْ جَابِرٍ .
زَادَ عَمْرُو فِي رِوَايَتِهِ عَنْ قَهَّارٍ ، وَأَبُو كُرَيْبٍ فِي رِوَايَتِهِ عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ . فَقَالَا : عَنْ أُمِّ مُبَشَّرٍ . وَفِي رِوَايَةِ
ابْنِ فَضِيلٍ : عَنْ امْرَأَةِ زَيْدِ بْنِ حَارِثَةَ . وَفِي رِوَايَةِ إِسْحَاقَ ، عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ ، قَالَ : رُبَّمَا قَالَ عَنْ أُمِّ مُبَشَّرٍ
عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . وَرُبَّمَا لَمْ يَقُلْ . وَكُلُّهُمْ قَالُوا : عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِنَحْوِ حَدِيثِ عَطَاءٍ وَأَبِي الزَّيْنِ وَعَمْرُو
ابْنِ دِينَارٍ .

11 — () : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de A'meş'-den, o da Ebû Sufyân'dan, o da Câbir'den bu hadîsi rivâyet etmişlerdir. Bunlardan Amr en-Nâkıd, Ammâr'dan, Ebû Kurayb de Ebû Muâviye'den yaptıkları rivâyetlerinde onlar: Ummu Mubeşşir'den dediler ziyâdesi vardır. İbn Fudayl'ın rivâyetinde: Zeyd ibn Hârise'nin kadınından; Ishâk'ın Ebû Muâviye'den yaptığı rivâyetinde ise belki Ummu Mubeşşir'den dedi ve belki de demedi tarzındadır. Bu râvîlerin hepsi de Peygamber'den bundan önceki Atâ'nın, Ebu'z-Zubeyr'in ve Amr ibn Dînâr'ın hadîsi tarzında söylemişlerdir.

۱۲ - (۱۰۰۳) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ الْعَبْرِيُّ (وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى)
(قَالَ يَحْيَى: أَخْبَرَنَا. وَقَالَ الْآخَرَانِ: حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ) عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ
« مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَغْرِسُ غَرْسًا ، أَوْ يَزْرَعُ زَرْعًا ، فَيَأْكُلُ مِنْهُ طَيْرٌ أَوْ إِنْسَانٌ أَوْ بَهِيمَةٌ ، إِلَّا كَانَ لَهُ بِهِ
صَدَقَةٌ » .

12 — (1553) : Enes ibn Mâlik (R) dedi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: «Hiç bir musliman yoktur ki o ağaç diksin, yahut ekin eksin ve mahsûlünden kuş, insan veya herhangi bir hayvan yesin de kendisi için bir sadaka olmasın».

۱۳ - (...) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . حَدَّثَنَا أَبَانُ بْنُ زَيْدٍ . حَدَّثَنَا قَتَادَةُ .
حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ ؛ أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ دَخَلَ نَخْلًا لِأُمِّ مُبَشَّرٍ ، امْرَأَةٍ مِنَ الْأَنْصَارِ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ
« مَنْ غَرَسَ هَذَا النَّخْلَ ؟ أَمْسَلِمٌ أَمْ كَافِرٌ ؟ » قَالُوا : مُسْلِمٌ . بِنَحْوِ حَدِيثِهِمْ .

13 — () : Yine Enes ibn Mâlik (R) yukarıkilerin hadîsleri tarzında Allah'ın Peygamber'i (S), Ensâr'dan bir kadın olan Ummu Ma-

bed'in bir hurmalığına girdi de: «Bu hurmalığı kim dikti, muslim mi, kâfir mi?» diye sordu. Oradakiler: Muslim cevâbını verdiler diye tahdîs etmiştir⁵.

(۳) باب وضع الجوامع

۱۴ - (۱۵۵۴) حَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ ؛ أَنَّ أَبَا الزُّبَيْرِ أَخْبَرَهُ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « إِنْ بَعْتَ مِنْ أَخِيكَ تَمْرًا » . وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبَادٍ . حَدَّثَنَا أَبُو ضَمْرَةَ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَوْ بَعْتَ مِنْ أَخِيكَ تَمْرًا ، فَأَصَابَتْهُ جَائِحَةٌ ، فَلَا يَحِلُّ لَكَ أَنْ تَأْخُذَ مِنْهُ شَيْئًا . بِمِ تَأْخُذُ مَالَ أَخِيكَ بِغَيْرِ حَقٍّ ؟ » .

(...) وَحَدَّثَنَا حَسَنُ الْحُلَوَانِيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

(3) SATICININ, ÂFETLERİN TELEF ETTİĞİ ZARÂRİ KARŞILAYACAK MİKDÂRİ ALICININ PAHASINDAN DÜŞÜRMESİ BÂBİ

14 — (1554) : Ebu'z-Zubeyr, Câbir ibn Abdillâh'dan haber verdi ki, Rasûlullah (S) : «Eğer kardeşine bir meyve satsan...» buyurmuştur. - H - Ebu'z-Zubeyr, Câbir ibn Abdillâh'dan şöyle derken işitmiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Kardeşine bir meyve satmış olsan akabinde o meyveye bir âfet isâbet etse artık ondan herhangi bir şey almaklığın sana halâl olmsa. Sen (ey satıcı) kardeşin demek olan müşterinin malını (parasını) haksız olarak neye karşılık alacaksın?».

() Bize Hasen el-Hulvânî tahdîs etti. Bize Ebû Âsım ibn Cureyc'den bu isnâd ile o hadîsin benzerini tahdîs etti.

5. Bu zirâat ve ağaç dikme hadisi on kadar sahâbîden muhtelif tarîklerle ve müteaddid metinlerle rivâyet edilmiştir. Sıhhat ve itibâr cihetiyle müstesnâ bir mevki vardır. Hadis, ağaç dikimine ve ekinciliğe en teşvik edici bir uslûbdadır. Hiç şüphesiz Peygamber ekim ve dikime pek büyük bir ehemmiyet vermiş ve bunu ashâbına dâima tavsiye etmiştir. Ağaç dikmenin İslâm Dînindeki pek yüksek değeri, ağacın insan hayâtının başlıca dayanaklarından bulunması, bir de cârî sadaka olmasındandır. Bir memleketin sıhhat, zenginlik ma'mûrluk ve saâdet vesîlelerinin başında o memleketin zirâatı ve ormanları gelir. Ormanları ve ağaçları olmayan ülkeler yaşanmaya elverişli değildir.

Kur'ân-ı Kerim'de zirâat ve ekin ile ilgili âyetlerden bazıları şunlardır: Yâsîn: 33-35; er-Ra'd: 3-4; Kaf: 8-11; er-Rahmân: 9-13; el-Mu'minûn: 18-20; el-Vâkıa: 26-29; Abe-se: 23-32; el-En'âm: 98-99; el-Hacc: 5; en-Nahl: 9-11; el-A'râf: 56-57.

١٥ - (١٥٥٥) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ ، عَنْ مُعَيْدٍ ، عَنْ أَنَسٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى عَنْ يَبِيعِ تَمْرِ النَّخْلِ حَتَّى تَرْهُو . فَقُلْنَا لِأَنَسٍ : مَا زَهْوُهَا ؟ قَالَ : تَحْمَرُ وَتَصْفَرُ . أَرَأَيْتَكَ إِنْ مَنَعَ اللَّهُ الثَّمَرَةَ ، بِمَ تَسْتَحِلُّ مَالَ أَخِيكَ ؟

(..) حَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي مَالِكٌ عَنْ مُعَيْدِ الطَّوِيلِ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ يَبِيعِ الثَّمَرَةِ حَتَّى تُرْهَى . قَالُوا : وَمَا تُرْهَى ؟ قَالَ : تَحْمَرُ . فَقَالَ : إِذَا مَنَعَ اللَّهُ الثَّمَرَةَ ، فِيمَ تَسْتَحِلُّ مَالَ أَخِيكَ ؟

15 — (1555) : Enes ibn Mâlik'den : Peygamber (S) hurma ağacındaki kuruğun zehv (denilen alacalanma) devresine kadar satışını nehy etti (demiştir).

(Râvî der ki:) Biz Enes'e: Hurmanın alacalanması nedir? dedik. Enes: Kızarır ve sararır. Haydi söyleyin bakalım, Allah (müşterinin aldığı bu) meyveyi (bir âfetle) men' ederse satıcı, kardeşi olan müşterinin parasını nasıl halâl sayacak? dedi.

() : Buradaki râvîler de Enes ibn Mâlik'den Rasûlullah alacalanma devrine girinceye kadar hurma kuruğunu satmaktan nehy etti diye rivâyet ettiler. Râvîler Enes'e :

— Alacalanma nedir? dediler de Enes :

— Kızarır dedi ve şöyle ilâve etti: Allah bu meyveyi (bir âfetle) men' ettiği zaman kardeşin demek olan o müşterinin malını (parasını) neye mukabil halâl sayacaksın?

١٦ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَيْدٍ ، عَنْ أَنَسٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « إِنْ أَمَّ يَثْمِرُهَا اللَّهُ ، فِيمَ يَسْتَحِلُّ أَحَدُكُمْ مَالَ أَخِيهِ ؟ » .

16 — () : Buradaki râvîler de Enes'den Peygamber (S) in : «Şâyet Allah o meyveyi müsmir kılmazsa o takdîrde sizden herhangi biriniz, kardeşinin malını (yani parasını) neye karşılık halâl sayacaktır?» buyurduğunu rivâyet etmişlerdir⁶.

6. Hadîsde hurma kuruğunun alacalanma devrinden evvel satılmasından nehyin hikmeti en belîğ bir uslûb ile ifâde buyurulmuştur. İstifhâm sûretiyle irâd edilib emir kasdedilmesi en belîğ bir kinâye yoludur. Koruklar olgunluk devrine yaklaşmadan ihtirâs ile alel acele ağaç üstünde satıldığında, bunların Allah tarafından bir âfet ile mahvolması hâlinde alıcının zarâra uğrayacağı binâenaleyh bu şekilde parayı tam alan satıcının bu parayı haksız almış olacağı anlatılmıştır.

Suâl tarzındaki bu şiddetli sakındırma yalnız hurmaya munhasır değildir. Üzüm, incir, vişne, kayısı gibi ağaç üstünde satım ve alımı mu'tâd olan her nevi meyveye

۱۷ - (۱۰۰۱) حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ الْحَكَمِ وَابْرَاهِيمُ بْنُ دِينَارٍ وَعَبْدُ الْجُبَّارِ بْنُ الْعَلَاءِ (وَاللَّفْظُ لِبِشْرِ) قَالُوا : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ مُحَمَّدٍ الْأَعْرَجِ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ قَتِيبٍ ، عَنْ جَابِرٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَمَرَ بِوَضْعِ الْجَوَاحِمِ . قَالَ أَبُو إِسْحَاقَ (وَهُوَ صَاحِبُ مُسْلِمٍ) : حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ بِشْرِ عَنْ سُفْيَانَ ، بِهَذَا .

17 — (1554) : Buradaki râviler, Câbir'den Peygamber (S) in, âfetlerin telef ettiği zarârı karşılayacak mikdâr parayı müşteriden indirmekle emrettiğini rivâyet ettiler.

(Muslim'in arkadaşı olan) Ebû Ishâk : Bize Abdurrahmân ibn Bişr, Sufyân'dan bu isnâdla tahdis etti demiştir⁷.

(۴) باب استجاب الوضع من الدين

۱۸ - (۱۰۰۶) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ بُكَيْرٍ ، عَنْ عِيَّاضِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ : أُصِيبَ رَجُلٌ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي ثَمَارٍ ابْتَاعَهَا . فَكَثُرَ دَبْتُهُ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « نَصَدَّقُوا عَلَيْهِ » فَتَصَدَّقَ النَّاسُ عَلَيْهِ . فَلَمْ يَبْلُغْ ذَلِكَ وَفَاءَ دَيْنِهِ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِقَرَمَاتِهِ « خُذُوا مَا وَجَدْتُمْ . وَلَيْسَ لَكُمْ إِلَّا ذَلِكَ » .

(...) حَدَّثَنِي يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى . أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ بُكَيْرِ بْنِ الْأَشَجِّ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

sâmildir. Hepsinin rengi ve her meyvenin kendisine hâss olan diğer vasıfları l'tibârıyla olgunlaşma devrine erişmeden alınıp satılmaları nehy edilmiştir. Bu husûsdaki nehy en gâlib hallere göre gelmiştir. Mahsûllere insanların ellerinde olmıyan bir takım âfetlerin âriz olması olgunlaşma devrinden evvel olduğu gibi sonra da olur. Fakat meyvelerin renginde ve diğer olgunluk vasıflarında değişiklik başladığı zamanla mahsûlün kesim zamanı arasındaki müddet evvelki devre nisbetle çok kısadır. Bu nisbette de âfât tehlikesi azdır. Mahsûller ekseriyetle sis, duman gibi âfetlerden ilk devirlerinde müteessir olur. Bu sebeble o devirlerde satıştan nehy edilmiştir.

İmâm Buhârî bu bâbında : -Salâhı zâhir olmadan satılıp da bir âfet âriz olursa, zarâr satıcıya âiddir. diyor (Buhârî, buyû' bâbun izâ bân's-simâra kable en yebduve salâhuhâ sümme esâbethu âhetun fe hüve mine'l-bây').

7. Bu Ebû Ishâk, el-Câmiu's-Sahîh'i Muslim'den rivâyet eden İbrâhim ibn Muhammed ibn Sufyân'dır. Râvînin bu sözünden maksadı, kendisinin bir kimseye daha yükseldiğini ve dolayısıyla bu hadisin rivâyetinde şeyhi Muslim gibi olduğunu ifâde etmektir. Kendisi ile onun arasında yalnız bir kimse vardır.

(4) BORÇLUNUN BORCUNDA (ALACAKLI TARAFINDAN) İNDİRME YAPISMASININ MUSTEHABLIĞI BÂBİ

18 — (1556) : Ebû Saïd Hudrî (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) zamanında bir kimse satın aldığı meyveleri âfet dokunduğu için zararâ uğradı. Bu yüzden borcu çoğaldı. Rasûlullah: «Buna sadaka veriniz» buyurdu. Halk o şahsa sadakalar verdiler. Fakat bu verilen şeyler borcuna yetecek mikdâra ulaşmadı. Bunun üzerine Rasûlullah alacaklılarına hitâben: «Bulduğunuz kadar şeyi alınız. Sizlere bundan başka bir şey yokdur» buyurdu.

() : Burada da Amru'bnu'-Hâris yine Bukayru'bnu'l-Eşecc'-den bu isnâdla bu hadîsin benzerini haber vermiştir.

۱۹ — (۱۰۰۷) وَحَدَّثَنِي غَيْرُ وَاحِدٍ مِنْ أَصْحَابِنَا قَالُوا : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي أُوَيْسٍ ، حَدَّثَنِي

أَخِي عَنْ سُلَيْمَانَ (وَهُوَ ابْنُ بِلَالٍ) ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ أَبِي الرَّجَالِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ؛ أَنَّ أُمَّهُ عَمْرَةَ بِنْتَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَتْ : سَمِعْتُ عَائِشَةَ تَقُولُ : سَمِعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ صَوْتَ خُصُومٍ بِالْبَابِ ، عَالِيَةً أَصْوَاتُهُمَا . وَإِذَا أَحَدُهُمَا يَسْتَوْضِعُ الْآخَرَ وَيَسْتَرْفِقُهُ فِي شَيْءٍ ، وَهُوَ يَقُولُ : وَاللَّهِ ! لَا أَفْعَلُ . تَخْرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَيْهِمَا . فَقَالَ « أَيْنَ الْمُتَأَلَّى عَلَى اللَّهِ لَا يَفْعَلُ الْمَعْرُوفَ ؟ » قَالَ : أَنَا ، يَا رَسُولَ اللَّهِ ! فَلَهُ أَيُّ ذَلِكَ أَحَبُّ .

19 — (1557) : Abdurrahmân kızı Amre şöyle demiştir : Ben Âişe'den işittim şöyle diyordu : Rasûlullah (S) bir kere kapu önünde (bir alacak da'vâsından) hasımların yüksek sesle nizâ' ettiklerini işitdi. Bir de baktı ki iki muhâsımdan biri diğerinden borcunun bir mikdârını bağışlamasını ve alacağını da yumuşaklıkla talep etmesini istiyordu. Alacaklı olan ise :

— Vallâhi bağışlamam! diye yemîn edib duruyordu. Bunun üzerine Rasûlullah bu iki muhâsımın yanına çıkarak :

— Ma'rûf olan bir iyiliği işlememek üzere Allâh'a yemîn eden nerededir (kimdir)? diye sordu. Alacaklı :

— Benim yâ Rasûlallah! Artık borçlu nasıl arzu ederse öyle olsun, dedi.

٢٠ - (١٥٥٨) حَدَّثَنَا حَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهَبٍ، أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ كَعْبٍ بْنِ مَالِكٍ، أَخْبَرَهُ عَنْ أَبِيهِ؛ أَنَّهُ تَقَاضَى ابْنُ أَبِي حَذَرٍ دَيْنًا كَانَ لَهُ عَلَيْهِ، فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فِي الْمَسْجِدِ، فَأَرْفَعَتْ أَصْوَاتُهُمَا، حَتَّى سَمِعَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ فِي بَيْتِهِ، فَفَرَجَ إِلَيْهِمَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى كَشَفَ سِجْفَ حُجْرَتِهِ، وَنَادَى كَعْبَ بْنَ مَالِكٍ، فَقَالَ «يَا كَعْبُ!» فَقَالَ: لَبَّيْكَ! يَا رَسُولَ اللَّهِ! فَأَشَارَ إِلَيْهِ يَدِهِ أَنْ ضَمَّ الشُّطْرَ مِنْ دَيْنِكَ. قَالَ كَعْبٌ: قَدْ فَعَلْتُ، يَا رَسُولَ اللَّهِ! قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «قُمْ فَأَقْضِهِ».

20 — (1558) : Kâ'b ibn Mâlik'in oğlu Abdullah tahdîs etti ki babası Kâ'b ibn Mâlik (R) ⁸, İbnu Ebî Hadred zimmetindeki bir alacağı-
nı ⁹ mescidde (hasmının yakasına yapışıp) istemiş. Her ikisinin de sesleri
evinde bulunan Rasûlullah işidecek derecede yükselmiş. Bunun üzerine
Rasûlullah (S) onlara doğru çıkıp hücrenin perdesini aralamış ve Kâ'b
ibn Mâlik'e: «Yâ Kâ'b!» diye nidâ etmiş. Kâ'b da: LEBBEYK YÂ RA-
SÛLALLAH! deyince mübârek elleriyle işâret vererek: «Alacağından
yarısını bağışla» buyurmuş. Kâ'b: Bağışladım yâ Rasûlallah! demiş. Bu-
nun üzerine Rasûlullah, (Hadred oğluna): «(Şimdi) kalk, borcunu öde»
diye emretmiştir.

٢١ - (...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أَخْبَرَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمرٍ، أَخْبَرَنَا يُونُسُ عَنْ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبٍ بْنِ مَالِكٍ؛ أَنَّ كَعْبَ بْنَ مَالِكٍ أَخْبَرَهُ؛ أَنَّهُ تَقَاضَى دَيْنًا لَهُ عَلَى ابْنِ أَبِي حَذَرٍ، بِثَلْثِ حَدِيثِ ابْنِ وَهَبٍ.

(...) قَالَ مُسْلِمٌ: وَرَوَى اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ: حَدَّثَنِي جَعْفَرُ بْنُ رَيْمَةَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ هُرْمُزٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبٍ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ؛ أَنَّهُ كَانَ لَهُ مَالٌ عَلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي حَذَرٍ الْأَسْلَمِيِّ، فَلَقِيَهُ فَلَزِمَهُ، فَتَكَلَّمَا حَتَّى ارْتَفَعَتْ أَصْوَاتُهُمَا، فَمَرَّ بِهِمَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، فَقَالَ «يَا كَعْبُ!» فَأَشَارَ يَدِهِ، كَأَنَّهُ يَقُولُ النِّصْفَ، فَأَخَذَ نِصْفًا مِمَّا عَلَيْهِ، وَتَرَكَ نِصْفًا.

21 - () : Yûnûs, Zuhri'den, o da Kâ'b ibn Mâlik'in oğlu Abdullah'dan haber verdi ki Kâ'b ibn Mâlik (R), Ebû Hadred'in oğlu

8. Kâ'b ibn Mâlik, Tebuk gazvesinden geri kalıp, sonradan tevbelерinin kabûl olunduğuna dâir âyet nâzil olan üç Ensârinin biridir. O da Hassân gibi meşhûr bir şâirdir.

9. Taberânî'nin rivâyetine göre bu alacak iki ûkiyye yani seksen dirhem imiş. Bu dirhemlerin altın mu, yoksa gümüş mü oldukları belli edilmeden böylece mübhem olarak rivâyet edilmiştir.

üzerinde bulunan bir alacağını talep etmiştir. Bu hadis de (20 rakamıyla) geçen İbn Vehb hadisi gibidir.

() Muslim der ki : Leys ibn Sa'd¹⁰ şöyle rivâyet etti. Bana Ca'fer ibn Rabia, Abdurrahmân ibn Hürmüz'den, o da Kâ'b ibn Mâlik'in oğlu Abdullah'dan, o da Kâ'b ibn Mâlik'den ki bu Kâ'b'ın, Eslemî Abdullah ibn Hadred üzerinde bir alacağı varmış. Bir kere Kâ'b, Abdullah'a kavuşmuş ve ondan alacağını talep etmiş. Her ikisi de ileri geri söylenmişler, hatta sesleri yükselmiş. Bu sırada Peygamber (S) onların yanına uğramış da : «Yâ Kâ'b!» deyip Abdullah'ın üzerindeki alacağının yarısını al der gibi eliyle işâret etmiştir. Kâ'b da Eslemî'nin üzerinde bulunan alacağının yarısını almış da öbür yarısından vaz geçmiştir¹¹.

(5) بَابُ مَنْ أَدْرَكَ مَا بَاعَ عِنْدَ الْمُشْتَرَى ، وَقَدْ أَفْلَسَ ، فَدَا الرُّجُوعَ فِيهِ

٢٢ - (١٥٥٩) حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يُونُسَ . حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ . أَخْبَرَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ عَمْرٍو بْنُ حَزْمٍ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ابْنَ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ (أَوْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ) « مَنْ أَدْرَكَ مَالَهُ بِعَيْنِهِ عِنْدَ رَجُلٍ قَدْ أَفْلَسَ (أَوْ إِنْسَانٍ قَدْ أَفْلَسَ) فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ مِنْ غَيْرِهِ » .

(...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ . ع . وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَ مُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ . جَمِيعًا عَنْ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ . ع . وَحَدَّثَنَا أَبُو الرَّيِّعِ وَيَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ قَالَا : حَدَّثَنَا حَمَّادٌ (يَعْنِي ابْنَ زَيْدٍ) . ع . وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ . ع . وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ ، وَيَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ ، وَحَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ . كُلُّ هَؤُلَاءِ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، فِي هَذَا الْإِسْنَادِ بِمَعْنَى حَدِيثِ زُهَيْرٍ . وَقَالَ ابْنُ رُمْجٍ ، مِنْ يَتْنِهِمْ فِي رِوَايَتِهِ : أَيْمًا اُنْزِيَتْ فُلْسٌ .

(5) SATTIĞI ŞEY'İ, İFLÂS ETMİŞ HALDEKİ MÜŞTERİNİN NEZDİNDE BULAN KİMSE İÇİN, O SATIŞI FESH ETMEK HAKKI VARDIR BÂBİ

10. Bu, görünüşe göre Muslim Sahih'indeki maktâ' hadislerden biridir. Buna muallâk ismi verilir. Bunun bir benzeri bu isnâdla teyemmüm bahsinde geçmişti. Burada zikredilen bu hadis Leys tarafından muttasıldır. Bunu Buhârî de kendi Sahih'inde rivâyet etmiştir.

11. Peygamber, bu borç isteyişe vâkıf olduğu halde, borç istemeği men' etmemiş ancak Kâ'b'a, alacağının yarısını mürüvvet olarak bağışlamasını emretmiştir. Yarısını bırakmak bir mûsâmahadır. Yoksa herhalde bırakmak lâzım gelmez. Binâenaleyh bu hadis de hak talep edilmesinin meşrûfiyetini isbât etmektedir.

22 — (1559) : Bize Yahyâ ibn Saîd tahdîs etti. Bana Ebû Bekr bin Muhammed ibn Amr ibn Hazm haber verdi; ona da Umer ibn Abdulazîz haber verdi; ona da Ebû Bekr ibn Abdîrrahmân ibn Hâris ibn Hişâm haber verdi. O da Ebû Hureyre'den şöyle derken işitmiştir : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu (yahut Rasûlullah'dan işittim şöyle diyordu) : «Her kim (veresiye) satmış olduğu malını, iflâs etmiş olan kimsenin — yahut insanın — yanında aynıyle ulaşırsa, o kimse o mala sâhib olmaya başkalarından daha haklıdır»¹².

() : Buradaki beş tarîk râvîlerinin hepsi de Yahyâ ibn Saîd'den bu isnâd içinde yukarıki Zuheyir hadîsinin ma'nâsıyla rivâyet etmişlerdir. Bu râvîlerin içinde İbn Rumh: İflâs ettiğine hükmolunmuş herhangi bir kimse demiştir.

٢٣ — (...) حَدَّثَنَا أَبُو عُمَرَ . حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ سُلَيْمَانَ (وَهُوَ ابْنُ عِكْرِمَةَ بْنِ خَالِدِ الْمَخْزُومِيِّ) عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ . حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي حُسَيْنٍ ؛ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ بْنَ مُحَمَّدٍ بْنَ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْغَزِيرِ حَدَّثَهُ عَنْ حَدِيثِ أَبِي بَكْرٍ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، عَنْ حَدِيثِ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، فِي الرَّجُلِ الَّذِي يُعْدِمُ ، إِذَا وَجِدَ مِنْهُ الْمَتَاعُ وَلَمْ يُفَرِّقْهُ « أَنَّهُ لِصَاحِبِهِ الَّذِي بَاعَهُ » .

23 — () : Ebû Hureyre (R), Peygamber (S) den, yokluğa düşmüş olan kimse hakkında, henüz yanında dağıtmamış halde mal bulunursa: «O mal onu satan sâhibininindir» hadîsini rivâyet etmiştir.

٢٤ — (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ . قَالَا : حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ ، عَنِ النَّضْرِ بْنِ أَنَسٍ ، عَنْ بَشِيرِ بْنِ نَهْيٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « إِذَا أَفْلَسَ الرَّجُلُ ، فَوَجَدَ الرَّجُلُ مَتَاعَهُ بِعَيْنِهِ ، فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ » .

(...) وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . حَدَّثَنَا سَعِيدٌ : ع وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ أَيْضًا . حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ . حَدَّثَنِي أَبِي . كِلَاهُمَا عَنْ قَتَادَةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ . وَقَالَا « فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ مِنَ الْفَرَمَاءِ » .

24 — () : Ebû Hureyre (R) den; Peygamber (S) şöyle bu-

12. Fels: Pula ve mangıra denir. Selefde meskûk ve muteâmel idi. Cem'i, eflus ve fulûs gelir. İflâs, bir adamın malı tükenmek ma'nâsıdır ki muflis olmak ta'bir olunur, hemzisi selb içindir. Gûya ki akçeleri fulûs oldu, yahut bir hâle vardı ki yanında bir pulu yok demeğe mahal oldu. Teflis, tef'il vezninde kaadî bir adamın muflis olduğuna hükmeylemek ma'nâsıdır (Âsım Mulla, Kamûs Ter., II, 981).

yurdu : «Bir kimse iflâs ettiği ve alacaklı kimse de satmış olduğu malını aynıyle onun yanında bulduğu zaman mal sâhibi malını almağa daha haklıdır».

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de bu isnâdla bu hadisin benzerini rivâyet edib: «Malın sâhibi o malı geri almağa diğer alacaklılardan daha haklıdır» dediler.

٢٥ - (...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي خَلْفٍ وَحَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ . قَالَ : حَدَّثَنَا أَبُو سَلَمَةَ الْخَزَاعِيُّ (قَالَ حَجَّاجُ : مَنْصُورُ بْنُ سَلَمَةَ) . أَخْبَرَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ عَنْ خُثَيْمِ بْنِ عِرَالٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : « إِذَا أَفْلَسَ الرَّجُلُ ، فَوَجَدَ الرَّجُلَ عِنْدَهُ سِلْمَةً بِعَيْنِهَا ، فَهُوَ أَحَقُّ بِهَا » .

25 — () : Ebû Hureyre (R) den; Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: «Kişi iflâs ettiği ve alacaklı kimse de malını onun yanında aynen bulduğu zaman, malın sâhibi olan kimse o malı almağa daha haklıdır».

(٦) بَابُ فَضْلِ إِنْظَارِ الْمِسْرِ

٣٦ - (١٥٦٠) حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يُونُسَ . حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ . حَدَّثَنَا مَنْصُورُ عَنْ رَبِيعِ بْنِ حِرَاشٍ ؛ أَنَّ حُذَيْفَةَ حَدَّثَهُمْ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : « تَلَقَّتِ الْمَلَائِكَةُ رُوحَ رَجُلٍ يَمُنُّ كَانَ قَبْلَكُمْ . فَقَالُوا : أَعْمَلْتَ مِنَ الْخَيْرِ شَيْئًا ؟ قَالَ : لَا . قَالُوا : تَذَكَّرَ . قَالَ : كُنْتُ أَدَايُنُ النَّاسَ . فَأَمَرُ فِتْيَانِي أَنْ يُنْظَرُوا الْمُسِيرَ وَيَتَجَوَّزُوا . قَالَ : قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ : تَجَوَّزُوا عَنْهُ » .

(6) FAKİR BORÇLUYA MÜHLET VERMENİN FAZİLETİ BÂBİ

26 — (1560) : Rıb'ıyyu'bnu Hırâş'dan : Huzeyfe (R) onlara tahdîs edib şöyle demiştir : Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Sizden evvel geçen milletlerden (semâhatlı) bir kişinin rûhunu melekler karşıladılar da :

- Dünyâda hayırdan bir şey işledin mi? diye sordular. O kimse :
- Hayır dedi. Melekler :
- Hatırlamağa çalış, dediler. O kimse :
- Ben insanlara borç verirdim, sonra bunları toplayan me'mûrlarıma; fakîr olan borçluya mühlet veriniz, zengin olan borçluya da musâ-

maha ediniz sûretinde emrederdim diye cevâb verdi. Aziz ve Celil olan Ailah : (Bu müsâmaha asıl bize lâyıktır) bu kulumdan vazgeçiniz buyurdu (onu afvetti).

٢٧ - (...) حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ حُجْرٍ) قَالَا : حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنِ الْمُنِيرَةِ ، عَنْ نُعَيْمِ بْنِ أَبِي هِنْدٍ ، عَنْ رَبِيعِ بْنِ حِرَاشٍ . قَالَ : اجْتَمَعَ حُذَيْفَةُ وَأَبُو مَسْعُودٍ . فَقَالَ حُذَيْفَةُ « رَجُلٌ لَقِيَ رَبَّهُ فَقَالَ : مَا عَمِلْتُ ؟ قَالَ : مَا عَمِلْتُ مِنَ الْخَيْرِ ، إِلَّا أَنِّي كُنْتُ رَجُلًا ذَا مَالٍ . فَكُنْتُ أَطَالِبُ بِهِ النَّاسَ . فَكُنْتُ أَقْبِلُ الْمَيْسُورَ وَأَتَجَاوِزُ عَنِ الْمَعْسُورِ . فَقَالَ : تَجَاوَزُوا عَنْ عَبْدِي » قَالَ أَبُو مَسْعُودٍ : هَكَذَا سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ .

27 — () : Rıb'ıyyu'bnü Hırâş şöyle dedi : Huzeyfe ve Ebû Mes'ûd birleşdiler. Müteâkiben Huzeyfe şöyle dedi : «Bir kimse Rabbına kavuştu. Rabbı ona : Ne amel yaptın? dedi. O kimse : Ben hiçbir hayır yapmadım, ancak ben mal sâhibi olan bir kimse idim. (Halka borç verir) ve borçların da te'diyesini insanlardan talep ederdim. Bu talebde kolayca tedârük edebilenden alır, fakîr (ve zorluk içinde) olana da müsâmaha ederdim dedi. Bunun üzerine Allah : Bu kulumdan vazgeçiniz buyurdu». Bunu dinledikten sonra Ebû Mes'ûd : Ben de Rasûlullah (S) dan böyle söylerken işittim dedi.

٢٨ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ ، عَنْ رَبِيعِ بْنِ حِرَاشٍ ، عَنْ حُذَيْفَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ : « أَنَّ رَجُلًا مَاتَ فَدَخَلَ الْجَنَّةَ . فَقِيلَ لَهُ : مَا كُنْتَ تَعْمَلُ ؟ (قَالَ : فَأَمَّا ذِكْرٌ وَإِمَّا ذِكْرٌ) فَقَالَ : إِنِّي كُنْتُ أَبَا بَيْعٍ النَّاسِ . فَكُنْتُ أَنْظِرُ الْمَعْسِيرَ وَأَتَجَاوِزُ فِي السُّكَّةِ أَوْ فِي النَّقْدِ . فَقِيلَ لَهُ » فَقَالَ أَبُو مَسْعُودٍ : وَأَنَا سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ..

28 — () : Yine Huzeyfe (R) den; Peygamber (S) şöyle buyurmuşdur : «Bir kimse öldü ve (şöyle) cennete girdi: Ona: Ne amel yaptın? diye soruldu. (Râvî dedi ki : Ya kendisi hatırladı, ya ona hatırlatıldı da) şöyle dedi : Ben (dünyâda) halka alış veriş yapardım da alacaklarımı toplardım. Bu toplamada kâh fakîr borçluya mühlet verir, kâh basılmış dinâr ve gümüş paralardan yahut nakdden vaz geçer bağışlardım dedi. Bunun üzerine o'kul mağfiret olundu». Bunu ta'kiben Ebû Mes'ûd (R) : Ben de bunu Rasûlullah (S) dan işittim dedi.

٢٩ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ . حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ الْأَعْمَرُ عَنْ سَعْدِ بْنِ طَارِقٍ ، عَنْ رَبِيعِ بْنِ جِرَاشٍ ، عَنْ حُذَيْفَةَ . قَالَ : « أَتَى اللَّهَ عَبْدٌ مِنْ عِبَادِهِ ، آتَاهُ اللَّهُ مَالًا . فَقَالَ لَهُ : مَاذَا جِئْتَنِي فِي الدُّنْيَا ؟ (قَالَ : وَلَا يَكْتُمُونَ اللَّهَ حَدِيثًا) قَالَ : يَا رَبِّ أَتَيْتَنِي مَالَكَ . فَكُنْتُ أَبَايَعُ النَّاسَ . وَكَانَ مِنْ خُلُقِ الْجَوَارِ . فَكُنْتُ أَتَيْسِرُ عَلَى الْمُوسِرِ وَأُنْظِرُ الْمُعْسِرَ . فَقَالَ اللَّهُ : أَنَا أَحَقُّ بِذَا مِنْكَ . تَجَاوَزُوا عَنْ عَبْدِى . » . فَقَالَ عَقْبَةُ بْنُ عَامِرٍ الْجُهَنِيُّ ، وَأَبُو مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيُّ : هَكَذَا سَمِعْنَاهُ مِنْ فِي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ .

29 — () : Huzeyfe (R) şöyle dedi : «Allah'a kullarından kendisine mal ihsân ettiği bir kul getirildi de ona : Dünyâda ne hayır işledin? diye soruldu. (Râvî : لا يكتُمون الله حديثاً : Allah'dan hiçbir sözü gizlemezler... — en-Nisâ : 41 — dedi) O kul da : Ey Rabbim! Bana malından ihsân ettin. Ben de insanlarla alış veriş ederdim. Benim huyum alış verişde (borç talep etmekte) müsâmaha ve kolaylık göstermekden ibâretti. Onun için ben hâli vakti yerinde olan borçluya kolaylık gösterir, fakir borçluya da mühlet verirdim diye cevâb verdi. Bunun üzerine Allah : Bu müsâmaha asıl bana lâyıkdır, bu kulumdan vazgeçiniz» buyurdu.

Ukbetu'bnü Âmir el-Cühenî ve Ebû Mes'ûd el-Ensârî : Bu hadîsi Rasûlullah (S) ın ağzından böylece işitdik dediler.

٣٠ - (١٥٦١) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كَرَيْبٍ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ (وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى) (قَالَ يَحْيَى : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرُونَ : حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ) عَنْ الْأَعْمَشِ ، عَنْ شَقِيقٍ ، عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « حُوسِبَ رَجُلٌ مِمَّنْ كَانَ قَبْلَكُمْ . فَلَمْ يُوْجَدْ لَهُ مِنْ الْخَيْرِ شَيْءٌ . إِلَّا أَنَّهُ كَانَ يُخَالِطُ النَّاسَ . وَكَانَ مُوسِرًا . فَكَانَ يَأْمُرُ غُلَمَانَهُ أَنْ تَجَاوَزُوا عَنِ الْمُعْسِرِ . قَالَ : قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ : نَحْنُ أَحَقُّ بِذَاكَ مِنْهُ . تَجَاوَزُوا عَنْهُ . » .

30 — (1561) : Ebû Mes'ûd (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Sizden evvelki ummetlerden bir kimse hisâba çekildi de hayırdan hiçbir şeyi bulunamadı. Ancak o kimse zengindi ve insanlarla ticârî muâmelelere girişirdi. Borçlularından para toplayan adamlarına da : Fakir borçludan vazgeçin diye emrederdi. Peygamber dedi ki : Azîz ve Celîl olan Allah : Bu müsâmaha asıl bizim ilâhî şânımıza lâyıkdır, o kuldan vazgeçiniz! buyurdu».

۳۱ - (۱۵۶۲) حَدَّثَنَا مَنْصُورُ بْنُ أَبِي مُزَاحِمٍ وَ مُحَمَّدٌ بْنُ جَعْفَرٍ بْنُ زِيَادٍ (قَالَ مَنْصُورُ : حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ . وَقَالَ ابْنُ جَعْفَرٍ : أَخْبَرَنَا إِبْرَاهِيمُ (وَهُوَ ابْنُ سَعْدٍ) عَنِ ابْنِ شِهَابٍ) عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : «كَانَ رَجُلٌ يُدَانِ النَّاسَ . فَكَانَ يَقُولُ لِقَتَاهُ : إِذَا أَتَيْتَ مُعْسِرًا فَتَجَاوَزْ عَنْهُ . أَمَلَّ اللَّهُ يَتَجَاوَزَ عَنَّا . فَلَقِيَ اللَّهَ فَتَجَاوَزَ عَنْهُ » .

(...) حَدَّثَنِي حَرَمَةُ بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّ عُبَيْدَ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ حَدَّثَهُ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ . بِمِثْلِهِ .

31 — (1562) : Ebû Hureyre (R) den; Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Halka ödünç veren bir kimse vardı. Bu zât alacaklarını toplayan hizmetçisine : Fakire geldiğin zaman ona müsâmaha et, umulur ki Allah da bizlere müsâmaha edib vazgeçer demek âdetinde idi. Nihâyet Allah'a kavuştu ve Allah da ona müsâmaha buyurdu».

() : Buradaki râvî de Ebû Hureyre'den : Rasûlullah'dan işittim derken duymuştur. Bu hadîs de yukarıki hadîsin benzeridir.

۳۲ - (۱۵۶۳) حَدَّثَنَا أَبُو الْهَيْثَمِ خَالِدُ بْنُ خِدَاشٍ بْنُ جَحْلَانَ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ ؛ أَنَّ أَبَا قَتَادَةَ طَلَبَ غَرِيماً لَهُ فَتَوَارَى عَنْهُ . ثُمَّ وَجَدَهُ . فَقَالَ : إِنِّي مُعْسِرٌ . فَقَالَ : اللَّهُ ؟ قَالَ : اللَّهُ . قَالَ : فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « مَنْ سَرَّهُ أَنْ يُنَجِّيه اللَّهُ مِنْ كَرْبٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَلْيُنْفُسْ عَنْ مُعْسِرٍ ، أَوْ يَضَعْ عَنْهُ » .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ عَنْ أَيُّوبَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ .

32 — (1563) : Abdullah ibn Ebî Katâde'den; Ebû Katâde (R), bir alacaklısını aradı. O zât da Ebû Katâde'den gizlendi. Sonra Ebû Katâde onu buldu. Bu sefer de borçlu : Ben bir fakirim dedi. Ebû Katâde : Vallâhi mi? dedi, o da : Vallâhi diye yemin etti. Ebû Katâde : Öyle ise ben Rasûlullah (S) dan işittim, şöyle buyuruyordu : «Her kim, Allah'ın kıyâmet günü gamlarından onu kurtarması kendisini sevindirirse bir fakiri borçdan nefes aldırır, yahut ondan borcu indirsin»¹³.

13. Ödünç vermek Kur'an'ın şu âyetlerinde tekrar tekrar emir ve tavsiye edilmiştir :

«Kimdir o ki Allah'a güzel bir ödünç versin de (Allah da) onu kat kat bir çok artırsın? Allah daraltır, genişletir. Siz ancak ona döndürüleceksiniz» (el-Bakara: 245).

«...Ben muhakkak sizinle beraberim. Celâlim hakkı için eğer namazı kılar, zekâtı

() : Buradaki râvî Cerir ibn Hâzım da Eyyûb'dan bu isnâd ile o hadîs tarzında haber vermiştir.

(۷) باب تحريم مطل الفتي . وصحة الحوانه ، واستحباب قبولها إذا أميل على ملي

۳۳ - (۱۵۶۴) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَلِكٍ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «مَطْلُ الْغَنِيِّ ظُلْمٌ . وَإِذَا أَتَيْتَ أَحَدَكُمْ عَلَى مَلِيٍّ فَلْيَتْبَعْ .»

(...) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . قَالَ جَمِيعًا : حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنِيَّةٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمِثْلِهِ .

(7) ZENGİN KİŞİNİN, BORCUNU ÖDEMİYİ UZATMASININ TAHRİMİ, HAVÂLENİN SAHİHLİĞİ VE BİR ZENGİNE HAVÂLE EDİLDİĞİ ZAMAN KABÜLÜNÜN MÜSTEHABLIĞI BÂBİ

33 — (1564) : Ebû Hureyre (R) den; Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Zengin kişinin, borcunu ödemeyi uzatması bir zulümdür. Sizin

verir, peygamberlerime inanır, onlara kuvvetle yardım eder, Allah'a güzel bir ödünç ile ikrâz ederseniz elbette sizden kusûrları örterim. Herhalde sizi altından ırmaklar akan cennetlere sokarım...» (el-Mâide: 12)

«Eğer Allah'a gönül hoşluğu ile ödünç verirsiniz, onu sizin için kat kat artırır, hem de sizi mağfiret eder. Allah az (hayır) a çok mükâfat verendir. Cezâ husûsunda da acele etmeyendir» (et-Teğâbun: 17).

«...Namazı dosdoğru kılın. Zekâtı verin. Allah'a gönül hoşluğu ile ödünç verin. Önden nefisleriniz için ne hayır gönderirseniz, onu Allah'ın nezdinde bulursunuz, hem bu daha hayırlı, sevabca daha büyük olmak üzere. Allah'dan mağfiret isteyin. Şüphesiz ki Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir» (el-Müzemmil: 20).

«Allah'a karz-ı hasenle ödünç verecek olan kim? İşte o, bunu kat kat artıracaktır. Ona çok değerli bir mükâfat da vardır» (el-Hadîd: 11).

Bu son âyetle ilgili tefsîr şöyledir :

«Karz yani ödünç, ibtidâen âriyet; intihâen bey'u sarf olan bir muâmeledir. Karz-ı hasen, güzel ödünç demek ise de burada malın en iyisini seçib Allah rızası için ihlâs ile en faziletli cihetlere sarf etmektir. Demişlerdir ki, karz-ı hasen on sıfatı câmi' olan- dır: Birincisi, halâlden olmalı, çünkü Allah Teâlâ temizdir, temiz olmayanı kabûl etmez. İkincisi, kişinin mâlik olduğu malın en iyisinden olmalı. Üçüncüsü, kişi sıhhatda olub yaşamak ümidini besler ve fakirlikten korkar muktesid olmalı. Dördüncüsü, en muhtac ve evlâ olana vermeli. Beşincisi, ketm etmeli söylememeli. Altıncısı, arkasından başa kakmamalı, ezâ etmemeli. Yedincisi, maksadı sırf Allah rızası olmalı. Sekizincisi, verdiği çok olsa da az ve ehemmiyetsiz görmeli. Dokuzuncusu, en sevdiği malından olmalı. Onuncusu, fakire ulaştırılmasında evine götürüvermek gibi onu en ziyâde memnûn edecek şekli seçmeli. Burada Allah'a karz-ı hasen ta'biri mecâzdır. Malının en iyisini en faziletli cihetleri seçerek Allah yolunda ihlâs ile Allah'ın kat kat ecr ve ıvâzını taahhüd buyurması i'tibâriyle bir karz-ı hasene teşbih ve istiâre yapılmıştır...» (Hak Dîni, VI, 4738-4739).

biriniz (in taleb ettiği şey'in edâsı) bir zengine havâle edildiğinde (havâleyi kabûl ile ona) mürâcaat etsin»¹⁴.

() : Buradaki senedde de Ma'mer, Hemmâm ibn Münebih'den, o da Ebû Hureyre'den, o da Peygamber'den bu hadîsin benzerini rivâyet etmiştir.

(۸) بَابُ تَحْرِيمِ فَضْلِ يَسْعِ الْمَاءِ الَّذِي يَكُونُ بِالْفَلَاحَةِ وَيَخْتِاجُ إِلَيْهِ لِرَعْيِ الْكَلْبِ .

وتحريم منع بزمه . وتحريم بيع شراب الفحل

۳۴ - (۱۰۶۵) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . أَخْبَرَنَا وَكِيعٌ . ع وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ .

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ . حَيْمًا عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ يَسْعِ فَضْلِ الْمَاءِ .

(8) SAHRÂDA BULUNAN VE CİVÂRINDA HAYVÂN OTLATMAK İÇİN KENDİSİNE İHTİYÂC DUYULAN SUYUN FAZLASINI SATMANIN, DAĞITIM VE SARFINI MEN' ETMENİN TAHRİMİ İLE DAMIZLIK ERKEK HAYVÂNIN TOHUMUNU SATMANIN TAHRİMİ BÂBİ

34 — (1065) : Câbir ibn Abdillâh (R) : Rasûlullah (S) suyun (ihtiyâcdan) fazlasını satmaktan nehy etti dedi.

14. *Matlu'l-ğaniyy* : Cumhûra göre masdarın fâiline izâfeti kabilindendir. Binâenaleyh hâli vakti yerinde olub borcunu ödemeğe kadir olan kimsenin borcunu ödemeği geri bırakması zulmdür, harâmdır. Ğaniyy kaydıyle, borç ödmeden âciz olan hâric kalır. Ba'zıları da matlu ğaniyy terkiibini, masdarın mef'ûlüne izâfeti kabilinden demişler. Buna göre borç veren zengin olsa bile ödemek vâcibdir demektir, dâyin'in zengin olması, borçlunun borcunu te'hîr etmesi için bir sebep olmaz. Borç ödemek zengin hakkında bu kadar sıkı olursa, fakir olan hak sâhibi hakkında borç ödemenin vucûbu bi-tarîki'l-evlâ sâbittir.

Havâle : Tahavvulden türemiş bir kelimedir, intikal ma'nâsınadır. Şeriat örfünde havâle, borcu *muhîlin* (havâle edenin) zimmetinden, *muhâlutun aleyh* (kendî nâmına gelen havâleyi kabûl eden kimse) in zimmetine nakl ve tahvilden ibârettir (Seyyid Şerif, et-Ta'rîfât).

Daha açık ifâde ile havâle, borcu bir zimmetden diğer bir zimmete nakl etmektir. Bunun asıl masdarı *ihâle*dir.

Muhîl : Havâle eden kimsedir ki borçludur.

Muhâlutun leh : Dâyin olan kimsedir.

Muhâlutun aleyh : Kendi nâmına gelen havâleyi kabûl eden kimsedir.

Muhâlutun bih : Havâle olunan maldır.

۳۵ - (...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ . حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ يَبْسِ ضِرَابِ الْجَمَلِ . وَعَنْ يَبْسِ الْمَاءِ وَالْأَرْضِ إِتَخَرَتْ . فَمَنْ ذَلِكَ نَهَى النَّبِيُّ ﷺ .

35 — () : Ebu'z-Zubeyr haber verdi ki kendisi Câbir ibn Abdillâh'dan şöyle derken işitmiştir : Resûlullah (S) tohumluk erkek devenin dişiye aşmasını satmaktan, suyu ve zirâat yapmak için arâziyi icâra vermekten nehy etti, Peygamber bunlardan nehy buyurdu.

۳۶ - (۱۵۶۶) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ . وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ . كِلَاهُمَا عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا يُبْنَعُ فَضْلُ الْمَاءِ لِيُبْنَعَ بِهِ الْكَلَاءُ » .

36 — (1566) : Ebû Hureyre (R) den; Rasûlullah (S) : «(Sâhibinin ihtiyâcından artan) su fazlası (nı kullanmaktan kimse) men' edilemez. Bu men' ile binnetice (mubâh olan) ot, (hayvan sâhiblerinden) men' edilmiş olur» buyurdu¹⁵.

۳۷ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرَمَلَةُ (وَاللَّفْظُ لِحَرَمَلَةَ) . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ . حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ وَأَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ؛ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا تَتَمَنَّوْا فَضْلَ الْمَاءِ لَتَمْنَعُوا بِهِ الْكَلَاءُ » .

37 — () : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Suyun (ihtiyâcınızdan) fazlasını (ihtiyâc sâhiblerinden) men' etmeyiniz. Bu men' ile binnetice otu men' etmiş olursunuz» buyurdu¹⁶.

15. Hadisin ma'nâsı cumhûra göre şöyle tasvîr ediliyor :

Bir kimsenin sahrâda mâlik olduğu kuyusunun civârında bir mer'â bulunuyor ki burada başka bir su bulmak mümkün değildir. Bu cihetle o kuyudan hayvanları sulamadıkça mer'âda otlatmak ve barındırıp yaşatmak imkânı da yoktur. Bu halde kuyu sâhibinin zâtî ihtiyâcından fazla suyunu diğer koyun sâhiblerinden men' etmesi onları

mer'âdan men' etmek demektir. Hadîsdeki « لِيُبْنَعَ بِهِ الْكَلَاءُ » = li-yumnea bihi'l-

keleu• lâfzındaki lâm'a nahivciler ta'tîl lâmı derlerse de burada âkibeti beyân için olan âkîbet lâmıdır. Tercemede buna işâret edilmiştir.

16. Ahmed ibn Hanbel'in Müsned'inde: Amr ibn Şuayb vâsıtasıyla şu hadîs vardır :

من منع فضل ماء أو فضل كلاء منه الله عز وجل فضله

= Her kim ihtiyâcından fazla suyunu, fazla otunu (halkın kullanmasından) men' ederse Aziz ve Celîl olan Allah da ondan fadlu keremini men' eder•.

۳۸ - (...) وحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُمَرَ النَّوْفَلِيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو حَاسِمٍ الضَّحَّاكُ بْنُ مَخْلَدٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي زِيَادُ بْنُ سَمْدٍ ؛ أَنَّ هِلَالَ بْنَ أَسَمَةَ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ أَبَا سَلَمَةَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا يُبَاعُ فَضْلُ الْمَاءِ لِبَيْعٍ بِهِ الْكَلَاءُ » .

38 — () : Ebû Hureyre (R) şöyle diyordu; Rasûlullah (S) : «Suyun (ihtiyâcdan) fazlası satılmaz. Binnetice bu men' sebebiyle ot da satılmaz» buyurdu.

(۹) باب تحريم ثمن الكلب ، وملوكة الالهن ، ومهر البغى . والنهي عن بيع النور

۳۹ - (۱۵۶۷) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، عَنْ أَرِ مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ ثَمَنِ الْكَلْبِ ، وَنَهَى الْبَغِيَّ ، وَخُلُوعَ الْكَاهِنِ .

(...) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَ مُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ عَنْ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ . م وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ . كِلَاهُمَا عَنْ الزُّهْرِيِّ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ . وَفِي حَدِيثِ اللَّيْثِ مِنْ رِوَايَةِ ابْنِ رُمْجٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا مَسْعُودٍ .

(9) KÖPEK BEDELİNİN, KÂHİNLİK ÜCRETİNİN, ZİNÂ (FÂHİŞELİK) KAZANCININ TAHRİMİ VE KEDİ SATMANIN NEHYİ BÂBİ

39 — (1567) : Ebû Mes'ûd el-Ensârî (R); Rasûlullah (S) ın köpek pahasından, zinâ kazancından, kâhinlik ücretinden nehy ettiğini rivâyet etmiştir.

() : Buradaki iki tarik râvîlerinin her ikisi de Zuhri'den bu isnâdla o hadisin benzerini rivâyet etmişlerdir.

Uç = ثلاث لا يبيع : الماء والكلأ والنار . İbn Mâce'deki rivâyetlerden biri de : şey asla men' edilmez: Su, ot ve ateş» tarzındadır.

Su, fîrâten ot gibi Allah'ın mübâh kıldığı en büyük bir ni'met olduğu halde zâtî ihtiyâcdan fazlasının hâcet sâhiblerinden men' edilmesi en şiddetli bir cimrilikdir. Bilhassa köy hayatında müslimanlar arasında arzu edilen hayır-hahlıktan çekinmek demek olan bu ictimâî cimrilikden en veciz sûrette men' edilmektedir.

٤٠ - (١٥٦٨) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ الْقَطَّانُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ ، قَالَ : سَمِعْتُ السَّائِبَ بْنَ يَزِيدَ يُحَدِّثُ عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ . قَالَ : سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ « شَرُّ الْكَسْبِ مَهْرُ النِّبِيِّ ، وَفَنُّ الْكَلْبِ ، وَكَسْبُ الْحَجَّامِ » .

40 — (1568) : Muhammed ibn Yûsuf dedi ki : Ben Sâib ibn Yezîd'den işittim, o Râfi' ibn Hadîc'den tahdis ediyordu. O, şöyle demiştir : Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Kazancın en şerlisi, zinâ bedeli, köpek pahası ve kan alıcının kazancıdır».

٤١ - (...) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ . حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ قَارِظٍ عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ . حَدَّثَنِي رَافِعُ بْنُ خَدِيجٍ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ « فَنُّ الْكَلْبِ خَبِيثٌ . وَمَهْرُ النِّبِيِّ خَبِيثٌ . وَكَسْبُ الْحَجَّامِ خَبِيثٌ » .

(...) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلُهُ .

(...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا النَّضْرُ بْنُ شُمَيْلٍ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ . حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ . حَدَّثَنَا رَافِعُ بْنُ خَدِيجٍ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . مِثْلُهُ .

41 — () : Râfi' ibn Hadîc, Rasûlullah (S) ın şöyle buyurduğunu tahdis etmiştir : «Köpek parası bir necâsettir, fuhuş yolu ile kazanç bir necâsettir, kan alıcının kazancı da bir necâsettir»¹⁷.

17. *Mehru bağv*'ı, zinâ kazancı diye terceme ettik. *Mehr*, lugaten evlendirme esnasında kadına ta'yîn olunan nikâh bedelidir. Buna fıkıh örfünde *sadak* da denir. Burada bu lugat ma'nâsı matlûb değildir. Burada *mehr*, zinâ eden kadının zinâ bedeli olarak aldığı ücrettir. Şeklen mehre benzediği için mecâzen böyle ta'bir edilmiştir. *Bağv* de zinâ ma'nâsıdır.

وَلَا تَكْرَهُوا قِتَابَتَكُمْ عَلَى الْبَهَاءِ إِنْ أَرَدْتُمْ تَحَصُّنًا لِّتَبْتَغُوا عَرَضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمِنْ بَكْرِهِمْ

فَإِنَّ اللَّهَ مِنْ بَدِ أَكْرَاهِهِمْ غَفُورٌ رَحِيمٌ

: Siz câriyelerinizi fuhşa mecbûr etmeyin. Kim onları buna mecbûr ederse şüphesiz ki Allah onlara (o câriyelere) kendilerinin ikrâhlarından sonra da çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir» (en-Nûr: 33) âyetinde bu ma'nâyadır. Nâmus ve ismetinin muhâfazası size emânet edilmiş hulunan câriyelerinizi fuhşa sevk etmeyiniz demektir. Böyle fuhuş yolu ile kazanılan para bir kadının ismetinin bedelidir. Bu mubâdele bir hayâsızlıktır. İsmetle hayâsızlık mubâdelesini kadar aldanıklı ve acıklı bir mubâdele ve satış olmadığından zinâkârlık kazancı nehyedilmiştir.

() : Burada Ma'mer, Yahyâ ibn Kesir'den bu isnâdla aynı hadîsin benzerini haber vermiştir.

() : Burada da Râfi' ibn Hadîc, Rasûlullah'dan bunun benzerini rivâyet etmiştir.

٤٢ - (١٥٦٩) حَدَّثَنَا سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ . حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَعْيَنَ . حَدَّثَنَا مَعْقِلٌ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ .

قَالَ : سَأَلْتُ جَابِرًا عَنْ ثَمَنِ الْكَلْبِ وَالسُّتُورِ ؛ قَالَ : زَجَرَ النَّبِيُّ ﷺ عَنْ ذَلِكَ .

42 — (1569) : Ebu'z-Zubeyr şöyle dedi: Câbir'e köpek ve kedi bedelinden sordum? Peygamber (S) bundan men' etti dedi¹⁸.

(١٠) بَابُ الْأَمْرِ بِقَتْلِ الْكِلَابِ . وَيُجَاهُ نَسَمِهِ . وَيُجَاهُ تَحْرِيمِ اقْتِنَائِهَا ،

إِلَّا لِحَبْرٍ أَوْ زَرْعٍ أَوْ مَاشِيَةٍ وَغَيْرِ ذَلِكَ

٤٣ - (١٥٧٠) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ مَرْمَرٍ ؛ أَنَّ

رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَمَرَ بِقَتْلِ الْكِلَابِ .

(10) KÖPEKLERİN ÖLDÜRÜLMESİNİ EMİR, BU EMİRİN KALDIRILDIĞINI BEYÂN İLE AV, ZİRÂAT, ÇOBAN VE BENZERİ HİZMETLER İÇİN OLANLAR MÜSTESNÂ, KÖPEK EDİNİLMESİNİN TAHRİMİNİ BEYÂN BÂBİ

43 — (1570) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs etti. Dedi ki : Ben (İmâm) Mâlik'in huzûrunda okudum, o da Nâfi'den, o da İbn Umer'den ki Rasûlullah (S) köpeklerin öldürülmelerini emir buyurmuştur.

٤٤ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ . حَدَّثَنَا عُيَيْنَةُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ

ابْنِ مَرْمَرٍ . قَالَ : أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِقَتْلِ الْكِلَابِ . فَأُرْسِلَ فِي أَقْطَارِ الْمَدِينَةِ أَنْ تُقْتَلَ .

44 — () : İbn Umer (R) dedi ki; Rasûlullah (S) köpeklerin öldürülmesini emir buyurdu ve müteâkiben de öldürülmeleri için Medîne'nin etrafına insanlar gönderdi.

Kâhin: Mustakbel zamanda zuhûr edecek olaylardan haber veren, gayb sırlarını muttali' olduğunu iddia eden falcıdır.

Hulvânü kâhin terkibi, falcının tatlılığı ve şirinliği demektir. Falcı kehânet ücretini külfetsiz, meşakkatsiz kolaylıkla ve tatlılıkla aldığı için böyle ta'bîr buyurulmuştur.

18. Köpek ve kedi bedelinin hükmünde müctehidler ihtilâf etmişlerdir: Harâm diyenler, bu hüküm ba'zı mahâretli hayvanlarda câizdir diyenler, mensûhtur diyenler vardır. Bu iki cins hayvân hakkındaki bu menfi ve müsbet hükmü yurtıcı hayvanlardan; domuz, pars, arslan, kaplan, kurt, ayı ve benzeri azı dişli hayvanlara da teşmil edenler vardır.

٤٥ — (...) وحديثي حميد بن مسعدة. حدثنا بشر (يعني ابن المفضل). حدثنا إسماعيل (وهو ابن أمية) عن نافع، عن عبد الله، قال: كان رسول الله ﷺ يأمر بقتل الكلاب. فتنبئت في المدينة وأطرافها فلا ندع كلباً إلا قتلناه. حتى إذا لقمنا كلباً المريبة من أهل البادية، يتبعها.

45 — () : Abdullah ibn Umer (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) köpeklerin öldürülmesini emir buyururdu da biz hemen fırlar Medine'nin içinde ve etrafında hiçbir köpek bırakmaz muhakkak öldürürdük. Hattâ bizler çölden gelen ve kendisini ta'kib etmekte bulunan bir kadıncağızın köpeğini bile mutlaka öldürürdük.

٤٦ — (١٥٧١) حديثي يحيى بن يحيى. أخبرنا حماد بن زيد عن عمرو بن دينار، عن ابن عمر؛ أن رسول الله ﷺ أمر بقتل الكلاب. إلا كلب صيد أو كلب غنم، أو ماشية. فقيل لابن عمر: إن أبا هريرة يقول: أو كلب زرع. فقال ابن عمر: إن لابي هريرة زرعاً.

46 — (1571) : Amr ibn Dînâr'dan (şöyle demiştir) : İbn Umer (R), Rasûlullah (S) av köpeği, koyun yahut davar köpeği müstesnâ diğer köpeklerin öldürülmesini emir buyurdu dedi. Bunun üzerine İbn Umer'e, Ebû Hureyre : Yahut zirâat köpeği müstesnâdır diyor denildi de o : Şüphesiz ki Ebû Hureyre bir zirâat sâhibidir diye cevâb verdi ¹⁹.

٤٧ — (١٥٧٢) حديثي محمد بن أحمد بن أبي خلف. حدثنا روح. ح. وحديثي إسحق بن منصور. أخبرنا روح بن عبادة. حدثنا ابن جريج. أخبرني أبو الزبير؛ أنه سمع جابر بن عبد الله يقول: أمرنا رسول الله ﷺ بقتل الكلاب. حتى إن المرأة تقدم من البادية بكلبها فنقتله. ثم نهى النبي ﷺ عن قتلها. وقال «عليكم بالأسود البهيم ذي النقطين». فإنه شيطان.

47 — (1572) : Ebu'z-Zubeyr haber verdi ki kendisi Câbir ibn Abdillâh'dan şöyle derken işitmiştir : Rasûlullah (S) bizlere köpeklerin öldürülmesini emretti. O kadar ki bir kadın köpeği ile çölden gelirdi de biz onun köpeğini de öldürürdük. Sonra Peygamber köpekleri öldürmekden nehyetti de şöyle buyurdu : «Gözlerinin üstünde iki beyaz noktası bulunan, bundan başka kendisinde hiç beyaz olmayan simsiyah köpekleri öldürünüz. Çünkü öylesi (çok şerli olan) şeytan (gibi) dır».

19. Abdullah ibn Umer bu cevâbı ile Ebû Hureyre'nin bu rivâyetini tesbît etmiş bulunuyor. Ebû Hureyre'nin zirâat sâhibi olması, san'atı hakkındaki rivâyetinde isâbetini ifâde eder. Zirâat sâhibi bir sahâbi şüphesiz mesleğine âid hükümleri herkesden iyi bilmeğe muhtâcdır.

٤٨ - (١٥٧٣) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي التَّيَّاحِ . سَمِعَ مُطَرِّفَ

ابْنَ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ ابْنِ الْمُغْفَلِ . قَالَ : أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِقَتْلِ الْكِلَابِ . ثُمَّ قَالَ « مَا بِالْأُنْثَى وَبِالْكَِلَابِ ؟ » ثُمَّ رَخَّصَ فِي كَلْبِ الصَّيْدِ وَكَلْبِ النَّمْرِ .

48 — (1573) : Abdullah ibn Muğaffel (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) köpeklerin öldürülmesini emretti, sonra : «Onların köpeklerle işleri ne (yani onları terk etsinler)» buyurdu. Daha sonra av köpeği ve koyun köpeği husûsunda ruhsat verdi.

٤٩ - (...) وَحَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ . حَدَّثَنَا خَالِدٌ (يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ) . ع وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ . ع وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْوَلِيدِ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . ع وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا النَّضْرُ . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ . كَلَّمَهُمْ عَنْ شُعْبَةَ . بِهَذَا الْإِسْنَادِ .

وَقَالَ ابْنُ حَاتِمٍ فِي حَدِيثِهِ عَنْ يَحْيَى : وَرَخَّصَ فِي كَلْبِ النَّمْرِ وَالصَّيْدِ وَالزَّرْعِ .

49 — () : Buradaki beş tarîk râvîlerinin hepsi de Şu'be'den bu isnâd ile aynı hadisi rivâyet etmişlerdir. Bunlardan İbn Hâtim, Yahyâ'dan olan rivâyetinde : Koyun köpeği, av köpeği ve zirâat köpeği husûsunda Rasûlullah ruhsat verdi demiştir.

٥٠ - (١٥٧٤) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ أَقْتَى كَلْبًا إِلَّا كَلْبَ مَاشِيَةٍ أَوْ ضَارَى ، نَقَصَ مِنْ عَمَلِهِ ، كُلَّ يَوْمٍ ، قِيرَاطَانِ » .

50 — (1574) : İbn Umer (R) dedi ki; Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Her kim koyun köpeği yahut av köpeği müstesnâ olarak (eylence nev'inden) bir köpek edinir (evinde muhâfaza eder) se, o kimsenin her gün işlediği hayır amelinin sevâbından iki kırât eksilir»²⁰.

20. Kırât, lûgat yönünden bir ölçü adıdır. Hicâzlılara ve Iraklılara göre ayrı ayrı mikdârları gösterir. Burada ise kırât, Allah indinde ma'lûm olan bir mikdârdan ibârettir ki lüzûmsuz yere köpek besleyen mu'minin amelinden bir kısmının eksilmesini ifâde eder. Rivâyetlerin ba'zısında bir, ba'zısında iki kırât denilmesi, köpeğin zararının şiddet derecesi, köpek edinen kimsenin medenî ve köylü olması gibi sebeplerle ecrin eksilmesine âid bir ayrılık olur.

Ecir eksilmesinin sebeplerinden köpeğin, gelib geçenlere zarar vermesi, ne derece öğretilmiş olursa olsun hiç olmazsa insanları korkutması, dinen pis olan şeyleri yemesi, en mühim bir sebep de köpeğin birçok hastalıkların ve bilhassa kuduz hastalığının nakli ve yayılması vâsıtası olması sayılabilir.

٥١ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَابْنُ عُثَيْمٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ سَالِمٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . قَالَ « مَنْ اقْتَنَى كَلْبًا ، إِلَّا كَلْبَ صَيْدٍ أَوْ مَاشِيَةٍ ، نَقَصَ مِنْ أَجْرِهِ ، كُلَّ يَوْمٍ ، فِرَاطَانٍ » .

51 — () : İbn Umer (R) den : Peygamber (S) : «Her kim av yahut koyun köpeği olmak müstesnâ, (eylence ve süs nev'inden) köpek edinirse, o kimsenin her gün işlediği hayrın sevâbından iki kırât eksilir» buyurdu.

٥٢ - (...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَبُخَيْرُ بْنُ أَبِي أُيُوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ (قَالَ يَحْيَى بْنُ يَحْيَى : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرُونَ : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ) (وَهُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ) عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عُمَرَ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ اقْتَنَى كَلْبًا إِلَّا كَلْبَ صَارِيَةٍ أَوْ مَاشِيَةٍ ، نَقَصَ مِنْ عَمَلِهِ ، كُلَّ يَوْمٍ ، فِرَاطَانٍ » .

52 — () : Abdullah ibn Dinâr, İbn Umer'in şöyle dediğini işitmiştir : Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Av yahut davar köpeği olmak müstesnâ her kim bir köpek edinirse onun her gün işlediği hayır amelinin sevâbından iki kırât noksanlaşır».

٥٣ - (...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَبُخَيْرُ بْنُ أَبِي أُيُوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ (قَالَ يَحْيَى : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرُونَ : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ عَنْ مُحَمَّدٍ) (وَهُوَ ابْنُ أَبِي حَرْمَلَةَ) عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « مَنْ اقْتَنَى كَلْبًا إِلَّا كَلْبَ مَاشِيَةٍ أَوْ كَلْبَ صَيْدٍ ، نَقَصَ مِنْ عَمَلِهِ ، كُلَّ يَوْمٍ ، فِرَاطٌ » .

قَالَ عَبْدُ اللَّهِ : وَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ : «أَوْ كَلْبَ حَرْثٍ» .

53 — () : İbn Umer (R) den; Rasûlullah (S) : «Çoban köpeği yahut av köpeği müstesnâ, her kim (süs nev'inden bir köpek edinirse günlük amelinin sevâbından her gün iki kırât eksilir» buyurdu. Abdullah, Ebû Hureyre'nin «yahut zirâat köpeği müstesnâ» dediğini de söyledi.

٥٤ - (...) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا وَكِيعٌ . حَدَّثَنَا حَنْظَلَةُ بْنُ أَبِي سُفْيَانَ عَنْ سَالِمٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ « مَنْ اقْتَنَى كَلْبًا إِلَّا كَلْبَ صَارٍ أَوْ مَاشِيَةٍ ، نَقَصَ مِنْ عَمَلِهِ ، كُلَّ يَوْمٍ ، فِرَاطَانٍ » .

قَالَ سَالِمٌ : وَكَانَ أَبُو هُرَيْرَةَ يَقُولُ : «أَوْ كَلْبَ حَرْثٍ» وَكَانَ صَاحِبَ حَرْثٍ .

54 — () : Abdullah ibn Umer (R); Rasûlullah (S) : «Av köpeği yahut davar köpeği müstesnâ, her kim bir köpek edinirse onun amelinden her gün iki kırât eksilir» buyurdu.

Abdullahın oğlu Sâlim : Ebû Hureyre dâima «yahut zirâat köpeği müstesnâ» der idi, kendisi zirâat sâhibi idi demiştir.

٥٥ — (...) حَدَّثَنَا دَاوُدُ بْنُ رُشَيْدٍ . حَدَّثَنَا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ . أَخْبَرَنَا عُمَرُ بْنُ حُمَزَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ . حَدَّثَنَا سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَيْمًا أَهْلُ دَارٍ اتَّخَذُوا كَلْبًا إِلَّا كَلْبَ مَاشِيَةٍ أَوْ كَلْبَ صَائِدٍ ، نَقَصَ مِنْ عَمَلِهِمْ ، كُلَّ يَوْمٍ ، قِيرَاطَانِ » .

55 — () : Abdullah ibn Umer (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Herhangi bir ev halkı davar köpeği, yahut avcı köpeği müstesnâ (süs nevinden) bir köpek edinirlerse onların amellerinden her gün iki kırât eksilir».

٥٦ — (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى) قَالَ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَبِي الْحَكَمِ . قَالَ : سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ يُحَدِّثُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « مَنْ اتَّخَذَ كَلْبًا إِلَّا كَلْبَ زَرْعٍ أَوْ غَنَمٍ أَوْ صَيْدٍ ، يَنْقُصُ مِنْ أَجْرِهِ ، كُلَّ يَوْمٍ ، قِيرَاطٌ » .

56 — () : Ebu'l-Hakem dedi ki, ben İbn Umer'den işittim, kendisi Peygamber (S) in şöyle buyurduğunu tahdis ediyordu : «Her kim zirâat köpeği yahut koyun köpeği, yahut av köpeği olmak müstesnâ (eylence ve süs nev'inden) bir köpek edinirse onun ecrinden hergün bir kırât eksilecektir».

٥٧ — (١٥٧٥) وَحَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرَمَلَةُ . قَالَ : أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . قَالَ « مَنْ أَقْتَنَى كَلْبًا لَيْسَ بِكَلْبِ صَيْدٍ وَلَا مَاشِيَةٍ وَلَا أَرْضٍ ، فَإِنَّهُ يَنْقُصُ مِنْ أَجْرِهِ قِيرَاطَانِ ، كُلَّ يَوْمٍ » . وَلَيْسَ فِي حَدِيثِ أَبِي الطَّاهِرِ « وَلَا أَرْضٍ » .

57 — (1575) : İbn Şihâb, Saîd ibn Müseyyeb'den, o da Ebû Hureyre'den, Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Her kim av köpeği, davar köpeği veya arâzî (bekleme) köpeği olmayarak (eylence ve süs nev'inden) bir köpek edinirse hiç şüphe yok ki her gün onun ecrinden iki kırât eksilecektir» ²¹.

21. Bütün bu hadisler zirâat, çoban ve av köpekleri gibi insanlara ba'zı hizmetler gören faydalı köpeklerden mâadâsının beslenmesinin doğru olmadığını ifade ediyor. «Her günün amelinden bir veya iki kırât eksilir» ta'biri sarâhaten bu üç maksadın dışında kö-

Buradaki râvilerden Ebu't-Tâhir'in hadîsinde «arâzi köpeği» kısmı yoktur.

٥٨ - (...) حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ اتَّخَذَ كَلْبًا ، إِلَّا كَلْبَ مَاشِيَةٍ أَوْ صَيْدٍ أَوْ زَرْعٍ ، انْتَقَصَ مِنْ أَجْرِهِ ، كُلَّ يَوْمٍ ، قِيرَاطٌ » .

قَالَ الزُّهْرِيُّ : فَذِكْرُ ابْنِ عُمَرَ قَوْلُ أَبِي هُرَيْرَةَ . فَقَالَ : يَرْحَمُ اللَّهُ أَبَا هُرَيْرَةَ ! كَانَ صَاحِبَ زَرْعٍ .

58 — () : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi; Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Her kim davar ve av köpekleriyle zirâatçı köpeği müstesnâ olmak üzere köpek edinib beslerse, her günkü ecrinden bir kırât eksilir».

Zuhri dedi ki : İbn Umer'e, Ebû Hureyre'nin bu sözü (hadîsi) zikrolundu da siz ne dersiniz? diye soruldu. İbn Umer : Allah Ebû Hureyre'ye rahmet etsin. Ebû Hureyre zirâat sâhibi idi diye cevâb verdi.

٥٩ - (...) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . حَدَّثَنَا هِشَامُ الدَّسْتَوَائِيُّ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ أَمْسَكَ كَلْبًا فَإِنَّهُ يَنْقُصُ مِنْ عَمَلِهِ ، كُلَّ يَوْمٍ ، قِيرَاطٌ . إِلَّا كَلْبَ حَرْثٍ أَوْ مَاشِيَةٍ » .

(...) حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا شُعَيْبُ بْنُ إِسْحَقَ . حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ . حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ . حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ . حَدَّثَنِي أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . بِمِثْلِهِ .

(...) حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْمُنْذِرِ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ . حَدَّثَنَا حَرْبٌ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ ، بِمِثْلِ الْإِسْنَادِ ، مِثْلُهُ .

pek beslemenin câiz olmadığını ifâde etmiyor. Bundan dolayı Şâfiilerce en sahîh olan kavle göre kapu ve ev bekçiliği için de köpek kullanılması câizdir. Bunda Şâfiiler mansûs olmayan husûslardaki hadisleri mansûs olan üç vucûha kıyâsla tecvîz etmişlerdir. Buradan polis, posta ve sair beşerî hizmetler için de köpek tutulabileceği anlaşılıyor. Bunların dışında hiçbir beşerî hizmet görmeyen ve sâdece eğlence ve süs olarak köpek beslemek elbette doğru değildir. Büyük Peygamber bu ölümsüz tavsiyeleriyle insanlığa sırf tüketim unsuru olması ve kıymetli zamanları fuzûlî yere işgâl etmesi gibi ısrâflarına karşı çok değerli bir uyarma yapmış oluyor. Çünkü köpek bir insanın yiyeceği kadar bir yiyecek istihlâkine sebep olabileceği gibi, yukarıda işaret ettiğimiz zararlarından başka kıymetli vakıtları alıkoyması ile de fuzûlî, faydasız ve lüks bir meşgale ve isrâf olur. İnsanlardan büyük bir kısmının yarı aç yaşadığı bir dünyâda böyle faydasız isrâf kapularını kapamak, büyük Peygamber'in eskimez tavsiyelerine kulak tutmak, elbette insanlığın hayrına en yararlı bir davranıştır (Mütercim).

59 — () : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi; Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Her kim (yanında) bir köpek tutarsa her gün o kimse-
nin amelinden muhakkak bir kırât eksilir. Ancak o köpek zirâat yahut
davara köpeği olmak müstesnâdır».

() : Buradaki râvîler de Yahyâ ibn Kesîr'den, Ebû Hurey-
re'nin Rasûlullah'dan aynı hadîsi tahdîs ettiğini rivâyet etmişlerdir:

() : Burada da Yahyâ ibn Kesîr, bu isnâdla onun benzeri
olan hadîsi rivâyet etmiştir.

٦٠ — (...) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ (بَعْنَى ابْنِ زَيْدٍ) عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ سُبَيْعٍ .

حَدَّثَنَا أَبُو زَرِينٍ . قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «مَنْ أَخَذَ كَلْبًا لَيْسَ بِكَلْبِ صَيْدٍ وَلَا غَنَمٍ ، نَقَصَ مِنْ عَمَلِهِ ، كُلَّ يَوْمٍ ، قِيرَاطٌ» .

60 — () : Ebû Rezîn tahdîs edib dedi ki : Ben Ebû Hurey-
re'den, şöyle derken işittim; Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Her kim av kö-
peği yahut koyun köpeği olmayarak bir köpek edinirse, o kimsenin ame-
linden her gün bir kırât eksilir».

٦١ — (١٥٧٦) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ خُصَيْفَةَ ؛ أَنَّ السَّائِبَ ابْنَ زَيْدٍ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ سُفْيَانَ بْنَ أَبِي زُهَيْرٍ (وَهُوَ رَجُلٌ مِنْ شَوْءَةٍ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ) قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ «مَنْ اقْتَنَى كَلْبًا لَا يُفْنِي عَنْهُ زَرْعًا وَلَا ضَرْعًا ، نَقَصَ مِنْ عَمَلِهِ ، كُلَّ يَوْمٍ ، قِيرَاطٌ» قَالَ : أَنْتَ سَمِعْتَ هَذَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؟ قَالَ : إِي ، وَرَبُّ هَذَا الْمَسْجِدِ !

(. .) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ عَنْ زَيْدِ بْنِ خُصَيْفَةَ . أَخْبَرَنِي السَّائِبُ بْنُ زَيْدٍ ؛ أَنَّهُ وَفَدَ عَلَيْهِمْ سُفْيَانُ بْنُ أَبِي زُهَيْرٍ الشَّيْثِيُّ . فَقَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . بِعَمَلِهِ .

61 — (1576) : (Küçük sahâbilerden) Sâib ibn Yezîd şöyle haber verdi, kendisi Sufyân ibn Ebî Zuheyr'den şöyle dediğini işitmiştir (ki o kimse Ezdu Şenûe kabîlesinden ve Rasûlullah'ın sahâbilerinden bir zâtı). Bu zât şöyle demiştir : Ben Rasûlullah'dan işittim, şöyle buyuru-
yordu : «Her kim ne ekin, ne de sağım hayvânı muhâfazasına yaramıyan
bir köpek edinir kullanırsa onun amelinden her gün bir kırât eksilir». Sâib o zâta: Hakikaten sen bu hadîsi Rasûlullah'dan işittin mi? diye sor-
du. O da cevâben ve Kâ'beye işâret ederek : Evet şu mescidin sâhibine
yemin ederim ki deyib rivâyetini yemin ile tevsik etti.

() : Burada da Sâib ibn Yezid, Sufyân ibn Ebi Zuheyr eş-Şeneiy'nin kendilerine (Yemen'den) hey'et olarak geldiğini ve Rasûlullah şöyle buyurdu diyerek yukarıki hadisin aynini rivâyet ettiğini haber vermiştir.

(۱۱) بَابُ مِلْ أَمْرَةِ الْحَجَّامِ

۶۲ — (۱۵۷۷) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (يَمُونُ بْنُ جَمْرِ) عَنْ مُحَمَّدٍ . قَالَ : سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ عَنِ كَتِّبِ الْحَجَّامِ ؟ فَقَالَ : احْتَجَمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . حَجَمَهُ أَبُو طَيْبَةَ . فَأَمَرَ لَهُ بِصَاعَيْنِ مِنْ طَعَامٍ . وَكَلَّمَ أَهْلَهُ فَوَضَعُوا عَنْهُ مِنْ خَرَا جِهِ . وَقَالَ « إِنِّ أَفْضَلَ مَا تَدَاوَيْتُمْ بِهِ الْحَجَّامَةُ . أَوْ هُوَ مِنْ أَمْثَلِ دَوَائِكُمْ » .

(11) KAN ALDIRMA ÜCRETİNİN HALÂLLİĞİ BÂBİ

62 — (1577) : Humeyd şöyle dedi : Enes ibn Mâllk'e kan alan (haccâm) kimsenin kazancından soruldu. Bunun üzerine Enes : Rasûlullah (S) kan aldırdı. Kendisini Ebû Taybete hicâmet etmişti de hicâmet ücreti olmak üzere ona iki sâ' hurma verilmesini emir buyurmuştu. Ve ayrıca Ebû Taybe'nin sâhibleriyle konuştu da onlar Ebû Taybe'nin harâc vergisinden bir kısmını indirmişlerdi. Ve Rasûlullah (bir hutbesinde) : «Sizin, kendisi ile tedâvi olduğunuz şeyin en faziletli olanı, kan aldırma'dır. Yahut o, devâlarınızın en iyilerindendir» buyurdu.

۶۳ — (...) حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا مَرْوَانُ (يَعْنِي الْفَزَارِيَّ) عَنْ مُحَمَّدٍ ، قَالَ : سَمِعْتُ أَنَسَ عَنِ كَتِّبِ الْحَجَّامِ ؟ فَذَكَرَ بِئْسَ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ « إِنِّ أَفْضَلَ مَا تَدَاوَيْتُمْ بِهِ الْحَجَّامَةُ وَالْقُسْطُ الْبَحْرِيُّ وَلَا تُعَذِّبُوا صِبْيَانَكُمْ بِالْقَمْرِ » .

63 — () : Humeyd, Enes'e kan alıcının kazancından soruldu? diyerek yukarıki hadisin benzerini zikretti. Şukadar var ki burada Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur : «Kendisi ile tedâvi olduğunuz şeyin en faziletlisi kan aldırma ve bir de el-kustu'l-bahrî (= topalak) dir. Sakın çocuklarınızı anjinden kurtarmak için bâdemciği sıkarak azâb etmeyiniz (ûdi Hindî ile tedâviye ihtimâm ediniz)»²².

22. Kust ki bizim topalak dediğimiz nebâtdır. Cevherî kust'u, kendisi ile tedâvi olunan bir ot yemişidir diye ta'rif ediyor. İbnü'l-Arabî de bunun Hindî nev'i siyah, Bahrî nev'i beyaz olduğunu ve Hindî'si Bahrîsinden daha ziyâde harâreti hâiz olduğunu bildiriyor. Hindîsi, Hindistan'dan; Bahrîsi Yemen'den ve Mağrib diyârından getirilir. Üçüncü bir nev'i de vardır ki kustu murr (= acı kust) denilir. Bu da Şâm havâlisinde ve bilhassa sâhilde çok bulunur (Aynî, Kastallânî).

٦٤ - (...) حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْجَسَنِ بْنِ خِرَاشٍ . حَدَّثَنَا شَبَابَةُ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مُحَمَّدٍ . قَالَ : سَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ : دَخَا النَّبِيُّ ﷺ غُلَامًا لَنَا حَبَامًا . فَجَعَلَهُ . فَأَمَرَ لَهُ بِصَاعٍ أَوْ مَدًّا أَوْ مُدَيْنٍ . وَكَلَّمَ فِيهِ . فَخَفَّفَ عَنْ ضَرِيَّتِهِ .

64 — ()Humeyd dedi ki; Enes'den işittim şöyle diyordu : Peygamber (S) bizim kan alıcısı olan bir kölemizi çağırdı. Akabinde o kimse Rasûlullah'dan kan aldı. Rasûlullah o kimseye bir sâ' yahud bir müdd, veyahut da iki müdd verilmesini emir buyurdu. Bir de o kimse hakkında konuştu da, o kimsenin vergisinden bir mikdâr hafifletildi.

٦٥ - (١٢٠٢) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ . م وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا الْمَخْزُومِيُّ . كِلَاهُمَا عَنْ وَهَبٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ اخْتَجَمَ وَأَعْطَى الْحَجَّامَ أَجْرَهُ ، وَاسْتَعَطَّ

65 — (1202) : İbn Abbâs (R) dan, (şöyle demiştir); Rasûlullah (S) kan aldırdı ve kan alıcıya ücretini verdi. Bir de Rasûlullah buruna ilâç çekme tedâvisini kendisine tatbîk etti ²³.

٦٦ - (...) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ (وَاللَّفْظُ لِعَبْدٍ) . قَالَا : أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ عَاصِمٍ ، عَنْ الشَّعْبِيِّ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ . قَالَ : حَجَمَ النَّبِيُّ ﷺ عَبْدَ لَبْنِي بِيَاضَةَ . فَأَعْطَاهُ النَّبِيُّ ﷺ أَجْرَهُ . وَكَلَّمَ سَيِّدَهُ فَخَفَّفَ عَنْهُ مِنْ ضَرِيَّتِهِ . وَلَوْ كَانَ سُحْتًا لَمْ يُعْطِهِ النَّبِيُّ ﷺ .

66 — () : Ma'mer, Âsım'dan, o da Şa'bî'den, o da İbn Abbâs'dan haber verdi. İbn Abbâs (R) şöyle dedi : Beyâda oğullarının bir kölesi Peygamberi hicâmet etti. Akabinde Peygamber (S) onun ücretini

Diğer bir hadîsde bu bitkiden Üdi Hind'i diye de bahsedilmiştir. Uzre hastalığı — ki belki de boğazda küçük dilin yanında çocuklara ârız olan bâdemciklerin iltihablanıp şişmesi hastalığıdır - saâdet asrında Arab kadınları eski bir göreneğe göre parmaklarına bir bez parçası sararak bu hastalığa tutulan çocukların ağzına sokub bâdemciği sıkırlar ve kanını alırlardı. Fakat bu iş, nâzik bir tıbbî müdâhale olduğu için Peygamber bundan men' edib : «Çocuklarınızı bu yolda tedâvî ederek, azâb etmeyiniz, üdu Hindî ile tedâvî ediniz» buyurmuştur.

23. السموط (= Saût) : Sebûr vezninde buruna çekecek devâyaya denir. استعط (= Istiât) : İftiâl vezninde buruna devâ çekmek ma'nâsınadır (Kamûs Ter).

verdi. Bir de onun efendisi ile konuştu da bu sebeple o kölenin vergisinden bir mikdâr hafifletildi. Eğer ücret vermek harâm olsaydı, Peygamber o kimseye ücret vermezdi²⁴.

(۱۲) باب تحريم بيع الخمر

٦٧ - (١٥٧٨) حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى أَبُو هَمَّامٍ . حَدَّثَنَا سَعِيدُ الْجُرَيْرِيُّ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ . قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يُخْطِبُ بِالْمَدِينَةِ قَالَ « يَا أَيُّهَا النَّاسُ ! إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى بَعِثَ بِالْخَمْرِ . وَلَسَّ اللَّهُ سَيُّزِلُ فِيهَا أَمْرًا . فَمَنْ كَانَ عِنْدَهُ مِنْهَا شَيْءٌ فَلْيَتَّقِ اللَّهَ وَنِيَّتْ فَيْعْ بِهِ » . قَالَ : فَمَا لَبِثْنَا إِلَّا بِسِيرًا حَتَّى قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى حَرَّمَ الْخَمْرَ . فَمَنْ أَدْرَكَ كُنْهَ هَذِهِ الْآيَةِ وَعِنْدَهُ مِنْهَا شَيْءٌ فَلَا يَشْرِبُ وَلَا يَبِيعُ » قَالَ : فَاسْتَقْبَلَ النَّاسُ بِمَا كَانَ عِنْدَهُ مِنْهَا ، فِي طَرِيقِ الْمَدِينَةِ ، فَسَفَكُوهَا

(12) ALKOLLÜ İÇKİ SATMANIN TAHRİMİ BÂBİ

67 — (1578) : Ebû Saîd Hudrî (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) dan işittim, kendisi Medîne'de hutbe îrâd ederek şöyle buyurdu : «Ey insanlar! Şüphesiz ki Allah Teâlâ alkollü içkinin harâmlığını ta'riz etmektedir. Umulur ki Allah yakın gelecekte alkollü içkiler husûsunda bir emr indirecektir. Binâenaleyh her kimin yanında bu alkollü içkilerden bir şey bulunursa, onu hemen satsın ve onunla bir menfaat sağlasın».

Ebû Saîd der ki : Ancak az bir zaman eylenmiştik, nihâyet Peygamber : Muhakkak yüce Allah alkollü içkiyi harâm kıldı. Artık her kimin yanında bu içkilerden bir şey bulunduğu halde kendisine şu (el-Mâide: 90-91) âyeti erişirse onu içmez ve satmaz (yani içmesin ve satmasın)» buyurdu. Bunun üzerine halk hemen dönüb evlerinde bulunan alkollü içkileri Medîne sokaklarında döktüler²⁵.

24. Bu bâbda Enes ibn Mâlik ve İbn Abbâs'dan gelen bu hadisler Peygamber'in kan aldır-
dığını ve kan alıcı kimseye kan alma ücreti verdiğini sarâhaten ifâde etmekte ve bu
yolda san'at icrâ etmenin ve ücret almanın cevâzını açıkca göstermektedir. Bunun için İbn
Abbâs da «kan aldırma ücreti harâm olsaydı Peygamber bu san'atkâra ücret vermezdi»
demek sûretiyle hadisin bu husûsdaki nasslığını takrîr etmiştir. Şu da hâtırdan çıkarıl-
mamalıdır ki kan aldırma ve benzeri tıbbî işler ve bunların icrâsı husûsî tahsîl ve ma-
hâreti gerekli kıldığı için, ulu orta herkes bunları icrâyâ kalkışmamalıdır.

25. Hamrın tahriminde dört safhalı bir tedric siyâseti ta'kib edilmiştir :

- a. Mekke'de iken, en-Nahl: 67;
- b. Medîne'de, el-Bakara: 219-220;
- c. Medîne'de, en-Nisâ: 43;
- d. Medîne'de: el-Mâide: 90-91.

٦٨ - (١٥٧٩) حَدَّثَنَا سُؤَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ. حَدَّثَنَا حَنْفِصُ بْنُ مَيْمَرَةَ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ وَعْلَةَ (رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ مِصْرَ)؛ أَنَّهُ جَاءَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ مَعَ وَحَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ (وَاللَّهُ ظُهُلُهُ). أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ. أَخْبَرَنِي مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ وَغَيْرُهُ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ وَعْلَةَ السَّبْيَئِيِّ (مِنْ أَهْلِ مِصْرَ)؛ أَنَّهُ سَأَلَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ عَمَّا يُنْصَرُّ مِنَ الْعَنْبِ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: إِنَّ رَجُلًا أَهْدَى لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ رَاوِيَةً غَيْرِي. فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «هَلْ عَلِمْتَ أَنَّ اللَّهَ قَدْ حَرَّمَهَا؟» قَالَ: لَا. فَأَرَانَا. فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «بِمَ سَارَرْتَهُ؟» فَقَالَ: أَمَرْتُهُ بِبَيْعِهَا. فَقَالَ: «إِنَّ الَّذِي حَرَّمَ شُرْبَهَا حَرَّمَ بَيْعَهَا» قَالَ: فَفَتَحَ الْمَزَادَ حَتَّى ذَهَبَ مَا فِيهَا.

(...) حَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ. أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ. أَخْبَرَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ وَعْلَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، مِثْلُهُ.

68 — (1579) : (Mısır ahâlisinden) Abdurrahman ibn Va'le es-Sebeî, İbn Abbâs'a üzümünden sıkılan içkinin hükmünü sordu? İbn Abbâs (R) şöyle dedi: Bir kimse Rasûlullah'a şarab dolu bir kırba hediye etti de Rasûlullah (S) ona: «Allâh'ın şarâbı harâm ettiğini bilmiyor musun?» dedi. O zât: Hayır dedikten sonra bir insana gizlice bir şey konuştu. Rasûlullah tekrar ona: «Onunla gizlice ne konuştun? diye sordu. O zât: Bu şarâbı satmasını emrettim dedi. Rasûlullah: «Allah içmesini harâm ettiği şey'in satmasını da harâm kılmıştır» buyurdu. Bunun üzerine şarâb dolu kırbanın ağzını açtı ve nihâyet o kırba da bulunanın hepsi dökülüb gitti.

() : Buradaki râviler de yine İbn Va'le'den, o da İbn Abbâs'dan, o da Rasûlullah'dan olmak üzere bu hadisin benzerini rivâyet ettiler.

٦٩ - (١٥٨٠) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ (قَالَ زُهَيْرٌ: حَدَّثَنَا. وَقَالَ إِسْحَاقُ: أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ) عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ أَبِي الصُّحَيْ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ. قَالَتْ: لَمَّا تَرَاتِ الْآيَاتُ مِنْ آخِرِ سُورَةِ الْبَقَرَةِ. خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَاقْتَرَأَهُنَّ عَلَى النَّاسِ. ثُمَّ نَهَى عَنِ التَّجَارَةِ فِي الْحُمْرِ.

69 — (1580) : Âişe (R) şöyle demiştir: el-Bakara sûresinin sonundaki (ribâ) âyetleri²⁶ inzâl olduğu vakıt Rasûlullah (S) mescide

26. Bu âyetler el-Bakara: 275 den 279 a kadar devâm eden beş âyettir.

çıktı ve bu âyetleri halka okudukdan sonra alkollü içki husûsundaki ticâreti (yani alınmasını, satılmasını) nehy etti²⁷.

۷۰ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ (وَاللَّفْظُ لِأَبِي كُرَيْبٍ) قَالَ إِسْحَاقُ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرَانِ : حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ (عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ مُسْلِمٍ ، عَنْ مَسْرُوقٍ ، عَنْ قَائِشَةَ . قَالَتْ : لَمَّا أُنْزِلَتِ الْآيَاتُ مِنْ آخِرِ سُورَةِ الْبَقَرَةِ ، فِي الرِّبَا ، قَالَتْ : خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى الْمَسْجِدِ ، فَحَرَّمَ التَّجَارَةَ فِي الْخَمْرِ .

70 — () : Âişe (R) şöyle dedi : Bakara sûresinin sonundaki ribâ husûsundaki âyetler inzâl olunduğu vakıt, Rasûlullah (S) mescide çıktı ve bu âyetleri halka okuduktan sonra alkollü içki hakkındaki ticâreti (yani alınmasını, satılmasını) harâm kıldı.

(۱۳) باب تحريم بيع الخمر والميتة والخنزير والأصنام

۷۱ - (۱۵۸۱) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ ، عَامَ الْفَتْحِ ، وَهُوَ بِمَكَّةَ « إِنَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ حَرَّمَ بَيْعَ الْخَمْرِ وَالْمَيْتَةِ وَالْخَنزِيرِ وَالْأَصْنَامِ » فَقِيلَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَرَأَيْتَ شُحُومَ الْمَيْتَةِ فَإِنَّهُ يُطْلَى بِهَا السُّفُنُ وَيُذْهَنُ بِهَا الْجُلُودُ وَيَسْتَصْبَحُ بِهَا النَّاسُ ؟ فَقَالَ « لَا . هُوَ حَرَامٌ » ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : « عِنْدَ ذَلِكَ قَاتَلَ اللَّهُ الْيَهُودَ . إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَمَّا حَرَّمَ عَلَيْهِمْ شُحُومَهَا . أَجْلَوْهُ ثُمَّ بَاعُوهُ . فَأَكَلُوا مِمَّنَّه » .

(...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ مُمْنٍ . قَالَا . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ عَبْدِ الْحَمِيدِ بْنِ جَعْفَرٍ ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ ، عَنْ عَطَاءٍ ، عَنْ جَابِرٍ . قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَامَ الْفَتْحِ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا الضَّحَّاكُ (يَعْنِي أَبَا عَاصِمٍ) عَنْ عَبْدِ الْحَمِيدِ . حَدَّثَنِي يَزِيدُ بْنُ أَبِي حَبِيبٍ . قَالَ : كُتِبَ إِلَيَّ عَطَاءٌ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ، عَامَ الْفَتْحِ ، يَقُولُ : حَدِيثُ اللَّيْثِ .

27. Ribânın harâmlığı en son tebliğ buyurulan şer'i hükümlerdendir. Peygamber'in şarâb ticâretinin tahrimini ribâ âyeti ile birlikte tebliğ etmesinden, şarâb hurmetinin de o zamana kadar gecikmiş olduğuna istidlâl edilebilirse de şarâb hurmetinin çok evvel olduğu muhakkaktır. Evvelce yalnız aynı, yani yalnız içilmesi harâm olmuştu da alış ve rişindeki hurmet bu vakte kadar gecikmişdi diyenler varsa da bu te'vil uzaktır. Zîra

(13) ALKOLLÜ İÇKİ, ÖLMÜŞ HAYVÂN, DOMUZ VE PUTLAR ALIM, SATIMININ HARÂM KILINMASI BÂBİ

71 — (1581) : Atâ ibn Ebî Rebâh'dan : Câbir ibn Abdillâh (R) Rasûlullah (S) dan işitmiştir. Rasûlullah feth yılı Mekke'de iken : «Allah ve Allah'ın Rasûlu şarâbın, meytenin, domuzun, putların alınması ve satılmasını harâm kıldı» buyuruyordu. Kendisine : Yâ Rasûlallah! Murdar ölmüş hayvânın iç yağı hakkında ne buyurursunuz? Ölü hayvanların iç yağları ile gemiler cilâlanır, deriler yağlanır, onlarla insanlar da (kandillerde yakar, mum yapar) ışıklanır diye soruldu. Rasûlullah : «Hayır, murdar yağı alıb satmayın, bu alış veriş harâmdır» buyurdu. Sonra Rasûlullah bunun ardından : «Allah Yahûdileri öldürsün. Çünkü Aziz ve Celîl olan Allah, ölmüş hayvân yağlarını onlara harâm kıldığında, kendileri bu yağları erittiler, sonra sattılar da bedellerini yediler» buyurdu.

() : Yezîd ibn Ebî Habîb tahdîs edib şöyle dedi : Atâ bana yazdı ki : Kendisi Câbir ibn Abdillâh'dan şöyle derken işitmiştir : Ben feth yılı Rasûlullah'dan işittim... Bu hadîs de yukarıdaki Leys hadîsinin benzeridir ²⁸.

şarâbın aynı harâm olunca alış veriş sûretiyle aynından faydalanmanın da harâm olmuş olduğu şüphesizdir. Şarâb haramlığının bu vesîle ile de te'kidine ve hükmün yayılmasında mubâlağa maksadına, yahut ticâretinin tahrîmi hakkındaki hüküm kendilerine ulaşmamış kimseler mecliste hâzır bulundukları için i'lâmı takrîr ihtimâli ile olması akla daha mulâyim geliyor (Ahmed Nâim, *Tecrid Ter.* II, 331).

28. Bu hadîsin sevk ve isnâdındaki husûsiyet, kitâbetle yani yazılı olarak alınıb rivâyet edilmiş olmasıdır. Bu hadîsin üçüncü râvisi Yezîd ibn Ebî Habîb (ki Ebû Racâ el-Mısrîdir ve Mısır'ın en nâmlı âilelerindenidir) : Câbir ibn Abdillâh'ın bu hadîsini bana Atâ ibn Ebî Rebâh Mekke'den gönderdiği bir mektubla bildirdi diyor. Buhârî ile Muslim ve diğer bir şokları bu hadîsin kitâbetle alınmış bulunmasıyla, kitâbetle alınmanın sıhhatına ihticâc etmişlerdir. Bu usûlle hadîs almayı sahîh görmiyen az bir gurup da vardır.

Meyte : Dinin gerektirdiği vechile kesilmiyerek murdar ölen hayvândır. Ölmüş hayvânın satışı harâm olduğundan âlimlerin ittifâkı vardır.

Sanem : İbnü'l-Esir *en-Nihâye*'sinde : « ما آخذها من دواب الله = Allah'dan başka ilâh edinilen şeydir » diye ta'rif ediyor. Yine İbn Esir *Vesen* maddesinde şöyle diyor : *Vesen*, insan sûreti gibi taştan, ağaçtan yontulmuş yahut arz cevherlerinden herhangi bir mâdenden yapılmış cüsseli nesnedir ki bir yere dikilir, müşrikler tarafından ibâdet edilir. *Sanem* de cüssesiz sûretten ibârettir diyor. Ba'zı lugatçılar da bu iki kelimenin her iki ma'nâda kullanıldığını bildiriyorlar.

Hulâsa şarâb, ölmüş hayvân, domuz ve sanemler, dinde mal sayılmıyor. Bunların alınıb satılması bâtil olduğu gibi, bunlarla bir mal satın almak da fâsid oluyor.

İslâm Dini esâsen pis olan şeylerin yenilmesini ve kullanılmasını harâm kılmış olduğu gibi, alış verişini de harâm kılmıştır. Domuzun ve ölmüş hayvân iç yağlarının harâmlığı hep bu pislikden dolaydır.

٧٢ - (١٥٨٢) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ (وَاللَّفْظُ لِأَبِي بَكْرٍ) . قَالُوا : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَمْرِو ، عَنْ طَاوُسٍ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ، قَالَ : بَلَغَ عُمَرُ أَنَّ سَمُرَةَ بَاعَ خَمْرًا . فَقَالَ : قَاتَلَ اللَّهُ سَمُرَةَ . أَلَمْ يَعْلَمْ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَعَنَ اللَّهُ الْيَهُودَ . حُرِّمَتْ عَلَيْهِمُ الشُّحُومُ فَبَاعُوهَا »

(...) حَدَّثَنَا أُمَيَّةُ بْنُ بِسْطَامٍ . حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْجٍ . حَدَّثَنَا رَوْحُ (يَعْنِي ابْنَ الْقَاسِمِ) عَنْ عَمْرِو ابْنِ دِينَارٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

72 — (1582) : İbn Abbâs (R) şöyle dedi : Umer'e, Semure'nin şarâb sattığı haberi erişti de Umer : Allah Semure'nin canını alsın! O, Rasûlullah (S) ın; «Allah Yahûdilere lâ'net etsin! Kendilerine bu ölmüş hayvân yağları harâm kılındığında onları erittiler ve sattılar» buyurduğunu bilmedi mi ?dedi.

() : Buradaki râvîler de Amr İbn Dînâr'dan bu isnâd ile aynisini rivâyet ettiler.

٧٣ - (١٥٨٣) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ . أَخْبَرَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ . حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي ابْنُ شِهَابٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ؛ أَنَّهُ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . قَالَ « قَاتَلَ اللَّهُ الْيَهُودَ . حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِمُ الشُّحُومَ فَبَاعُوهَا وَأَكَلُوا أَمْثَلَهَا » .

73 — (1583) : İbn Şihâb, Said ibn Museyyeb'den haber verdi. Said'e de Ebû Hureyre (R) tahdîs etmiştir ki Rasûlullah (S) : «Allah Yahûdilerin canını alsın! Allah onlara ölmüş hayvanların iç yağlarını harâm etti de onlar bunları sattılar ve bedellerini de yediler» buyurdu.

٧٤ - (...) حَدَّثَنَا حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « قَاتَلَ اللَّهُ الْيَهُودَ . حُرِّمَ عَلَيْهِمُ الشُّحُومُ فَبَاعُوهَا وَأَكَلُوا أَمْثَلَهَا » .

74 — () : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Allah Yahûdileri öldürsün! Kendilerine iç yağı harâm kılındı da onlar bunu sattılar ve parasını da yediler».

(۱۴) بَابُ الرِّبَا

۷۵ - (۱۵۸۴) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «لَا تَبِيعُوا الذَّهَبَ بِالذَّهَبِ إِلَّا مِثْلًا بِمِثْلٍ. وَلَا تَشْفُوا بَعْضَهَا عَلَى بَعْضٍ وَلَا تَبِيعُوا الْوَرِقَ بِالْوَرِقِ إِلَّا مِثْلًا بِمِثْلٍ. وَلَا تَشْفُوا بَعْضَهَا عَلَى بَعْضٍ. وَلَا تَبِيعُوا مِنْهَا غَائِبًا بِنَاجِزٍ.»

(14) RİBÂ BÂBİ 29

75 — (1584) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdis edib şöyle dedi: 'Ben Mâlik'in huzûrunda koudum, o da Nâfi'den, o da Ebû Saîd Hudrî'den ki Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: «Altunu altun ile satmayınız, ancak bunlardan ba'zısını ba'zısına ziyâde etmeyerek misli misline (musâvî sûretde) satış yapınız. Gümüşü gümüşle satmayınız, ancak bunlardan ba'zısını ba'zısına ziyâde etmeyerek misli misline (müsâvî sûretde) satış yapınız. Bunlardan müddetlenmiş olanı da muaccel (peşin) ile satmayınız».

29. Ribâ: Lugatda ziyâdelenmek, fazlalanmak, nemâlanıb artmak ma'nâsına masdardır. Sonra fâiz denilen husûsî ziyâdeye isim olmuştur. Şeriat örfünde ribâ iki âkidden birisine şart kılınmış ve karşılıksız olan ziyâdedir (Seyyid Şerif, et-Ta'rifât).

Cinsi, mikdârı bir olan iki şey birbiriyle mübâdele edildiğinde bir taraf için kabûl edilen mal fazlasına ribâ denir. Binâenaleyh birisine ödünç verilen 100 kuruşa ve va'desinde 100 kuruş alınırsa bunda ribâ yoktur. Bu bir bey'u sarfdır; 100 kuruşu 100 kuruşla mübâdeleden ibârettir. Paranın cinsi ve mikdârı mütakâbil bulunduğundan meşrû'dur. 100 kuruş yerine 110 kuruş verilirse şeriat örfünde bu 10 kuruş bedelsiz verilmiş bir fazla olduğundan ribâdır.

Hulâsa ribâ, borç verene, alınan mikdârdan fazlasıyla iâdesi şart kılınan ödünçdür. Ribâ üç kısımdır:

a. Ribe'n-nesie (= Te'hîr fâizi): Ziyâdesi geç ödemediği yani bir müddetden ibâret olan ribâdır.

b. Ribe'l-fadl: Karşılığında hiç bir şey bulunmayan ziyâdedir.

c. Ribe'l-yed: Bir cinsden iki şeyi teslim ve tesellümsüz satmaktır.

RİBÂ HAKKINDA BA'Zİ ÂYETLER

«Ribâ (fâiz) yiyenler kendilerini şeytan çarpmışdan başka bir halde kalmazlar. Böyle olması da onların: Alım satım da ancak ribâ gibidir demelerindendir. Halbuki Allah alış veriş halâl, ribâyı harâm kılmıştır. Bundan böyle her kim Rabbindan kendisine bir öğüt gelib de ribâdan vazgeçerse artık geçmiş ona ve işi Allah'a âdiddir. Kim de tekrar fâize dönerse, onlar o ateşin yaranıdır ki orada onlar ebedî kalıcıdır. Allah ribânın bereketini tamâmen giderir, sadakaları ise artırır. Allah (harâmı halâl tanımakta ısrâr eden) çok kâfir, çok günahkâr hiçbir kimseyi sevmez. İymân eden, iyi iyi amellerde bulunan, namazı dosdoğru kılan, bir de zekâtı veren kimseler, onların Rabları indinde mükâfatları vardır. Onlara hiçbir korku yoktur, onlar mahzûn da olacak değildirler. Ey imân edenler, gerçek mu'minler iseniz Allah'dan korkun, fâizden kalamı bırakın. İşte böyle yapmazsanız Allah ve Rasûlüne karşı harb bilin. Eğer tevbe ederseniz mallarınızın başları (sermayeleriniz) yine sizindir, ne haksızlık yapmış, ne de haksızlığa uğratılmış olmazsınız. Eğer (borçlu) darlık içinde bulunuyorsa ona geniş bir zamana kadar mühlet verin. Sadaka olarak bağışlamanız ise sizin için daha hayırlıdır

eğer bilerseniz. Öyle bir günden sakının ki 'hepiniz) o gün Allah'a döndürüleceksiniz. Sonra herkese kazandığı tıstamam verilecek, onlara haksızlık edilmeyecektir» (el-Bakara: 275-281).

Bu öyetlerin tefsirinden bir özetleme

•Bir akidde cins ve mikdârı bir iki mal, birbirine tekâbül ettirilerek mübâdele edilmiş olduğu halde arada bir tarafa bedelsiz bir fazla tahakkuk ederse işte bu ribâdır, karşılıksızdır. Meselâ birine bedelini sonra almak üzere 10 lira ödünç verdiniz, harc etti. Bir müddet sonra yerine 10 lira getirib verdi, verdiği anda bu muâmele bey'u sarf sûretiyle iki 10 lirayı bir mübâdeledir. Bunlar cins ve mikdârda tamâmen mütekâbildir. Fakat o, 10 lira yerine meselâ 10 lira 10 kuruş verilirse bu 10 kuruş açıkdan, bedelsiz verilmiş bir ziyâdedir. İşte yukarıki âyetler nâzil olduğu zaman böyle altın veya gümüş borç vermekle olan ribâ câhiliye Arablarında ma'rûf idi. Hattâ zenginlerinin ekseriya yediği içtiği hep fâiz demekdi. Biri diğerine bir va'de ile altın veya gümüş bir mikdâr para borç verir ve o müddet için borç vermeğe aralarındaki anlaşmaya göre bir mikdâr ziyâde de şart kılardı. Herhangi bir borçda va'de geldiği zaman borçlu veremezse alacaklısına: Veremeyeceğim, artır derdi. Yine bir mikdâr daha fâiz ilâve edilir ve bu sûretle va'de yenilendikçe borcun mikdârı artardı. Ve arta arta aslının bir veya birkaç mislini bulurdu. Borcun aslına re'su'l-mâl yani ana para, ziyâdesine de ribâ ta'bir edilirdi. Her va'denin yenilenmesinde eklenecek ribânın yalnız anapara hisâbiyle veya evvelkinin anaparaya eklenmesiyle tamâmı üzerine yürütülmesi de anlaşmaya tâbi olurdu ki zamanımız ta'biriine göre biri basit fâiz, biri mürekkeb fâiz (yani bileşik fâiz) demek-tir. Ribânın anaparayı geçib kat kat olması bileşik fâizde daha sür'atli olmakla beraber ikisinde de vâki' olur.

Dünyânın bu günkü fâiz muâmeleleri de mâhiyet i'tibâriyle câhiliye devrinin bu âdetinden başka bir şey değildir. Zaman zaman fâiz mikdârının ve şekillerinin çoğalması veya azalması ise, muâmelenin mâhiyetini değiştirmez. İşte Arablarda ribâ tam ma'nâsiyle zamanımızda paraların fâizi veya neması ta'bir olunan fazlasıdır.

Fâiz nisbetlerinin düşüklüğü medeniyet ve ilerilikle doğru orantılıdır fikri, yavaş yavaş garbda da anlaşılmaya başlamıştır. Bu fikir İslâm'ın görüşüdür. İslâm, fâizi düşürmekle kalmamış sifra indirmek sûretiyle en yüksek medeniliği gerçekleştirmiştir.

Fâiz hükümleri Mekke fethi sıralarında nâzil olmuş ve hattâ umûmî tatbikatı ve ilânı Vedâ baccına tesâdüf etmişti. Bu sıralarda ise: «Bugün size dininizi kemâle ulaştırdım...» (el-Mâide: 3) âyeti gereğince İslâm Dininin kemâle ulaştığı bir devir idi. Bu bize gösterir ki ribânın kaldırılması bir tekâmül gâyesidir. Fâiz câri olan topluluk henüz tekemmül etmemiştir. Ve tekemmül etmeyen milletlerden ise fâiz kaldırılamıyacaktır. Ahlâkı yükselmemiş, ictimâî yardımlaşması ağızlardan kalblere geçememiş, toplulukları tagallub ve tahakkümden kurtulub kardeşlik dâiresine girememiş olan cemiyetler fâizden kurtulamazlar. Kurtulmadıkca da Hakk'ın râzıy olduğu ahlâkî ve ictimâî kemâli bulamaz, umûmî menfaatlarla husûsî menfaatlerin çarpışmasını kaldıramazlar. Herhangi bir toplulukda fâizsiz yaşanamıyacağı hissi çoğalmaya ve fâizin meşrûiyyetine çâreler aranmaya başlandı mı, orada düşme ve câhiliye devrine doğru gerileme başlamıştır. Zarûret ise ibâha kapusunu açar. Bugünkü insanlığın fâiz devrinden kurtulabilmesi, ciddi bir ictimâî salâh kazanmasına bağlıdır. Fakirlik azalıb ictimâî salâh ilerledikçe fâizler düşecek ve bir gün gelib kalkacaktır. Fakat fâiz devam ettikçe de servetler inhisârdan kurtulamıyacak, fakirlik azalmıyacaktır. Umûmî olarak bugünün dünyasında fâizin kaldırılması bir mefkûre olarak düşünülmeğe başlamış ise de doğrusu hâl hâzır temâyüller henüz kaldırmağa değil, azaltma üzerine dolaşabilmektedir. İşte bütün dünyanın benüz gerçekleştiremediği bu hedef, Allah tarafından İslâm cemiyetinde gerçekleşmişti. Bu sûretle Kur'ân hâl hâzırdaki bütün insanlığa da en yüksek bir tekâmülün ilhâmını bahşedecek ilâhî bir kanûndur...

Fâizci fâiz almak için dâima bir muhtâc gözedir ve her fâiz, bir bedel verilmeden alınan açık bir fazla olduğu için muhtâcın ihtiyâcını hafifletmek yerine, sa'y ve amelini mukabilsiz gasb ederek dolayısıyla şiddetlendirir ve hakikatde o cemiyet fâizcilere

٧٦ - (...) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ قَالَ لَهُ رَجُلٌ مِنْ بَنِي لَيْثٍ : إِنَّ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ يَأْتُرُ هَذَا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فِي رِوَايَةِ قُتَيْبَةَ : فَذَهَبَ عَبْدُ اللَّهِ وَنَافِعُ مَعَهُ . وَفِي حَدِيثِ ابْنِ رُمْجٍ : قَالَ نَافِعٌ : فَذَهَبَ عَبْدُ اللَّهِ وَأَنَا مَعَهُ وَاللَّيْثُ . حَتَّى دَخَلَ عَلَى أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ . فَقَالَ : إِنَّ هَذَا أَخْبَرَنِي أَنَّكَ تُخْبِرُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ يَتِجَ الْوَرِقَ بِالْوَرِقِ إِلَّا مِثْلًا بِمِثْلٍ وَعَنْ يَتِجَ الذَّهَبَ بِالذَّهَبِ إِلَّا مِثْلًا بِمِثْلٍ . فَأَشَارَ أَبُو سَعِيدٍ بِإِصْبَعِهِ إِلَى عَيْنَيْهِ وَأُذُنَيْهِ . فَقَالَ : أَبْصَرْتُ عَيْنَايَ وَسَمِعْتُ أُذُنَايَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « لَا تَبِيعُوا الذَّهَبَ بِالذَّهَبِ . وَلَا تَبِيعُوا الْوَرِقَ بِالْوَرِقِ . إِلَّا مِثْلًا بِمِثْلٍ . وَلَا تُشْفُوا بَعْضَهُ عَلَى بَعْضٍ . وَلَا تَبِيعُوا شَيْئًا غَائِبًا مِنْهُ بِنَاجِزٍ ، إِلَّا يَدًا بِيَدٍ » .

(...) حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ (يَعْنِي ابْنَ حَازِمٍ) . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ . قَالَ : سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ ابْنِ عَوْنٍ . كُلُّهُمْ عَنْ نَافِعٍ . بِنَحْوِ حَدِيثِ اللَّيْثِ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ .

76 — () Bize Kuteybetu'bnu Saîd tahdîs etti. Bize Leys tahdîs etti. Yine bize Muhammed ibn Rumh tahdîs etti. Bize Leys, Nâfi'den haber verdi ki, Leys oğullarından bir kimse İbn Umer'e hitâben : Ebû Saîd Hudrî, Rasûlullah (S) dan şu hadîsi rivâyet ediyor dedi. Kuteybe'nin rivâyetinde : Abdullah ve Nâfi' beraberce gittiler. Rumh'un hadîsinde Nâfi' şöyle demiştir: Ben de beraberinde olduğum halde Abdullah ile Leysî olan

münhasır olur. Fükarâ kısmı ne kadar faziletli olursa olsun, cemiyetin dışında yabancılar vaz'iyetinde bırakılır. Bu da o cemiyeti mütemâdiyen ihtilâle sürükler. İlâhî rahmet, zenginler ile fakirlerin samîmî bir yardımlaşma içinde hilkat sofrasından ni'metlenmelerini gerektirirken bunun zıddına hareket eden ve karşılarında fakirlik ihdâs etmedikçe ni'metlenemeyeceğini zanneden cemiyetler, hiçbir zaman ictimâî ızdırâb ve ihtilâlden kurtulamazlar.

Şu halde bu âyetler düşünülüşü zaman hiçbir mu'min şüphe etmemelidir ki topluluğun salâhını araştırarak yerde ondan yüz çevirip de Kur'ân'ın beyânlarının zıddına olarak fâiz için cevâz yolları araştırmasına kalkışmakta fâide değil büyük zarar ve tehlikeler vardır...

Müfessirler fâizin tahrimi için şu sebepleri zikretmişlerdir :

a. Ribâ, insanın malını karşılıksız almaktır. 100 lirayı 101 liraya peşin veya veresiye satmak, şüphesiz bir lirayı karşılıksız almaktır. İnsanın malı da ihtiyacı ile ilgili olduğundan büyük hurmeti hâizdir.

b. Fâiz insanları kazanç ve üretimle uğraşmaktan men' eder. Çünkü para sâhibi kimseler fâizcilikle parasını peşin veya veresiye artırmak imkânını bulunca malîyetini kazanmak için kolay bir yol bulmuş olur. Ve o zaman zahmetli olan ticâretler, san'atlarla kazanmak külfetine tahammül edememeğe başlar. Bu ise, yüksek üretime kabiliyetli

kimse birlikde gittiler, nihâyet Ebû Saîd Hudrî'nin yanına girdiler. Abdullah ibn Umer, Ebû Saîd'e hitâben ve yanındaki kimseyi göstererek : Bu zât bana haber verdi ki sen, Rasûlullah (S) gümüşü gümüş ile satmakdan nehy etti, ancak misli misline (müsâvî sûretde) olmak müstesnâ. Altunu altunla satmakdan nehy etti, ancak misli misline olmak müstesnâ hadîsini haber veriyormuşsun? dedi. Bunun üzerine Ebû Saîd iki parmağı ile gözlerine ve kulaklarına işâret ederek şöyle dedi : Rasûlullah (S) şöyle buyururken iki gözüm gördü ve iki kulağım işitti : «Altunu altun ile satmayınız. Gümüşü de gümüş ile satmayınız. Ancak bunlardan ba'zısını ba'zısına ziyâde etmeyerek misli misline (müsâvî sûretde) satış yapınız. Bunlardan elde mevcûd olmayan bir şeyi, mevcûd olan bir şeye mukabil satmayınız. Ancak elden ele peşin olmak müstesnâdır».

() : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de Leys'in Nâfi'den ve Ebû Saîd'den olan yukarıki hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir.

۷۷ - (...) (وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْقَارِيَّ) عَنْ سُهَيْلٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «لَا تَبِيعُوا الذَّهَبَ بِالذَّهَبِ وَلَا الْوَرِقَ بِالْوَرِقِ، إِلَّا وَزْنًا بِوِزْنٍ، مِثْلًا بِمِثْلٍ، سَوَاءٌ بِسَوَاءٍ».

77 - () : Ebû Saîd Hudrî (R) den : Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Altunu altunla, gümüşü de gümüşle satmayınız. Ancak bunları ağırlığı ağırlığına, misli misline, müsâvî sûretde satabilirsiniz».

۷۸ - (۱۰۸۵) (وَحَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ، وَهَرُونَ بْنُ سَعِيدٍ الْآتِلِيُّ، وَأَحْمَدُ بْنُ عِيسَى . قَالُوا : حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي نَحْرَمَةُ عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : سَمِعْتُ سُلَيْمَانَ بْنَ يَسَارٍ يَقُولُ : إِنَّهُ سَمِعَ مَالِكَ بْنَ أَبِي عَامِرٍ يُحَدِّثُ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «لَا تَبِيعُوا الدِّينَارَ بِالدِّينَارِ وَلَا الدِّرْهَمَ بِالدِّرْهَمِ» .

78 - (1585) : Mahreme haber verdi ki, babası şöyle demiştir : Ben Suleymân ibn Yesâr'dan işittim şöyle diyordu : Muhakkak ki

birçok şahısları bu faaliyetden alıkoyarak çalışmaktan ve umûma fâideli olmakdan alıkor...

c. Fâizcilik insanlar arasında ihtiyâca göre karz-ı hasen sûretiyle (karşılıksız ödünç vermek sûretiyle) hayır ve yardımlaşmanın kesilmesine sebep olur.

d. Fâizi tecvîz etmek, zenginlere fakirlerden fazla bir mal çekmek imkânını bahsetmektedir ki bu da Rahmân Rahîm'in rahmetine aykırıdır...

e. Bunların herbiri fâizin çirkinliğini göstermekle beraber, Allah katında harâmlığının tam sebepleri olmaları da gerekmez. İhtimal ki bunun bilinmeyen daha birçok mefsedetleri vardır. Asıl fâizin harâmlığı nass ile sâbit olmuştur. Ve bütün tekliflerin hikmetleri, mükellef olan halk tarafından bilinmesi de vâcib değildir. Binâenaleyh biz sebepleri tam bilmesek bile fâizin ka'iyen harâm olduğunu tanımamız vâcib olur... (Hak Dini, I, 950-968).

Suleymân, Mâlik ibn Ebî Âmir'den işitmiştir, o Usmân ibn Affân'dan tahdis ediyordu : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Bir dînârı iki dînâra, bir dirhemi de iki dirhem mukabilinde satmayınız».

(۱۵) باب الصرف ويبيع الذهب بالورق نفرا

۷۹ - (۱۵۸۶) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ . ع . وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ مَالِكِ بْنِ أَوْسٍ بْنِ الْحَدَثَانِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : أَقْبَلْتُ أَقُولُ : مَنْ يَصْطَرِفُ الدَّرَاهِمَ ؟ فَقَالَ طَلْحَةُ بْنُ عُيَيْدٍ اللَّهِ (وَهُوَ عِنْدَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ) : أَرِنَا ذَهَبَكَ . ثُمَّ اثْنَانِ ، إِذَا جَاءَ خَادِمُنَا ، نَعْطِكَ وَرَقَكَ . فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ : كَلَّا ، وَاللَّهِ ! لَتَمُطِّينَهُ وَرَقَهُ . أَوْ لَتَرُدَّنَّ إِلَيْهِ ذَهَبَهُ . فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « الْوَرِقُ بِالذَّهَبِ رِبًا إِلَّا هَاءُ وَهَاءُ . وَالْبُرُّ بِالْبُرِّ رِبًا إِلَّا هَاءُ وَهَاءُ . وَالشَّعِيرُ بِالشَّعِيرِ رِبًا إِلَّا هَاءُ وَهَاءُ . وَالتَّمْرُ بِالتَّمْرِ رِبًا إِلَّا هَاءُ وَهَاءُ » .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَاقُ بْنُ أَبِي عُيَيْنَةَ ، عَنْ الزُّهْرِيِّ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ .

(15) SARRAFLIK YAPMAK VE ALTUNU GÜMÜŞLE NAKDEN SATMAK BÂBİ

79 — (1586) : Mâlik ibn Evs ibn Hadesân şöyle dedi : Bir kere bir sahâbî meclisine geldim ve : Aranızda para bozacak var mıdır? dedim. (Umer ibn Hattâb'ın yanında bulunan) Talhatu'bnü Ubeydillah : Altununu bize göster, sonra bize gel. Hizmetçimiz geldiği zaman gümüş paralarını sana veririz dedi. Bunun üzerine Umer ibn Hattâb : Hayır val-lâhi, muhakkak gümüş parasını ona vereceksin yahut da onun altununu kendisine iâde edeceksin. Çünkü Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Gümüşü altunla değiştirmek ribâdır, meğer ki (iki taraftan biri diğerine) ha al! (o da öbürüne :) ha ver! diye (rek elden ele peşin verib almış olsunlar). Buğdayı, buğdayla tebdîl etmek de ribâdır. Meğer ki (iki taraf biribirine) ha al! ha ver! diye (rek peşin alib verirler). Hurmayı hurma ile satmak da ribâdır. Meğer ki ha al! ha ver! denilsin»³⁰.

30. Sarf : Lugaten def ve redd demektir. Fakihlere göre bey'in bir nev'idir, parayı para ile satmaktır. Bu tebdîl muâmelecisine sarrâf denir.

Buhârî'deki şu hadis bu sarrâflık işini daha açık ifade etmektedir :

« عن زيد ابن ارقم والبراء بن عازب قالا : كنا تاجرین علی عهد رسول الله صلّم فسلنا

رسول الله صلّم عن الصرف فقال : ان كان يداً بيد فلا بأس وان كان نساء لا يصلح

: Zeyd ibn Erkam ile Berâ' ibn Âzib şöyle dediler : Biz Rasûlullah (S) zamanında iki

() : Buradaki râviler de Zuhri'den bu isnâd ile ayni hadisi rivâyet etmişlerdir.

٨٠ - (١٥٨٧) حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ. حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي فِلَالَةَ، قَالَ: كُنْتُ بِالشَّامِ فِي حَلَقَةٍ فِيهَا مُسْلِمٌ بْنُ يَسَارٍ. فَجَاءَ أَبُو الْأَشْعَثِ. قَالَ: قَالُوا: أَبُو الْأَشْعَثِ، أَبُو الْأَشْعَثِ. فَجَلَسَ فَقَالَ لَهُ: حَدَّثَ أَخَانَا حَدِيثَ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ. قَالَ: نَعَمْ. غَرَوْنَا غَزَاةً. وَعَلَى النَّاسِ مُعَاوِيَةُ. فَغَنِمْنَا غَنَائِمَ كَثِيرَةً. فَكَانَ، فِيمَا غَنِمْنَا، آتِيَةٌ مِنْ فِضَّةٍ. فَأَمَرَ مُعَاوِيَةُ رَجُلًا أَنْ يَبِيعَهَا فِي أُعْطِيَاتِ النَّاسِ. فَتَسَارَعَ النَّاسُ فِي ذَلِكَ. فَبَلَغَ عُبَادَةَ بْنَ الصَّامِتِ فَقَامَ فَقَالَ: إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: يَبِيعُ الذَّهَبَ وَالذَّهَبُ وَالْفِضَّةُ وَالْفِضَّةُ وَالْبُرُّ وَالْبُرُّ وَالشَّعِيرُ وَالشَّعِيرُ وَالنَّمْرُ وَالنَّمْرُ بِالْمِائَةِ إِلَّا مِائَةُ بِسَوَاءٍ بِسَوَاءٍ. عَيْنًا بِعَيْنٍ. فَمَنْ زَادَ أَوْ زَادَ فَقَدْ أَرَبَى. فَرَدَّ النَّاسُ مَا أَخَذُوا. فَبَلَغَ ذَلِكَ مُعَاوِيَةَ فَقَامَ خَطِيبًا فَقَالَ: أَلَا مَا بَالُ رِجَالٍ يَتَحَدَّثُونَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَحَادِيثَ. قَدْ كُنَّا نَشْهَدُهُ وَنُصَحِّبُهُ فَلَمْ نَسْمَعْهَا مِنْهُ. فَقَامَ عُبَادَةُ بْنُ الصَّامِتِ فَأَعَادَ الْقِصَّةَ. ثُمَّ قَالَ: لَنُحَدِّثَنَّ بِمَا سَمِعْنَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَإِنْ كَرِهَ مُعَاوِيَةُ (أَوْ قَالَ: وَإِنْ رَغِمَ). مَا أَبَالِي أَنْ لَا أَصْحَبُهُ فِي جُنْدِهِ لَيْلَةً سَوْدَاءَ. قَالَ حَمَّادٌ: هَذَا أَوْ نَحْوُهُ.

(...) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ. جَمِيعًا عَنْ عَبْدِ الْوَهَّابِ الثَّمَنِيِّ، عَنْ أَيُّوبَ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ، نَحْوُهُ.

tâcir idik. Bir kere Rasûlullah'a sarf (ın hükmün) den sorduk da Rasûlullah: «(Bir mecliste) bir elden bir ele verilir alınrsa be's yokdur. Eğer va'de ile olursa sâlih olmaz» buyurdu (Buhârî, buyû', bâbu men lem yubâli min hayru kesebe'l-mâle, III, 117 «14»).

Onların Peygamber'den sordukları semeni semen ile tebdilin megrû' olub olmadığdır. Peygamber: Bir mecliste verib almak sûretiyle* para tebdilinde be's yokdur. Eğer muccel olursa meselâ, bugün bana bozukluk beş lira veriniz de ben size yarın bütününü getiririm diye para bozmak câiz değildir buyurmuşdur.

Bu hadise istinâden bütün âlimler sarrâfi muâmelede iki tarafın parayı kabz etmeleri şart olduğunda ittifâk etmişlerdir. Yalnız sarf ve tebdil mukabili olarak bir şey almak câiz midir? meselesinde ihtilâf etmişlerdir. En sahîh olan görüşe göre, bir cinsden olan paranın tebdilinde fazla ve ziyâde câiz olmadığıdır.

Metindeki Hz. Umer hadisinde bildirilen muâmele de, bey'u sarfdır ki semeni semen ile değiştirmekden ibârettir yani sarrâfi muâmeledir. Va'desiz, bir mecliste elden ele ziyâdesiz para tebdilinden ve bunun cevâzından bahsetmektedir. Bu hadîsde .

وها . (illâ hâe ve hâe = ha al, ba sen de ver!) lâfızları, ribâdan istisnâ edilen para tebdilini gösterir. Hâe lâfzı, bir şey el ile uzadılıp sunulurken söylenilen harfdır. İki tarafın birbirine ha al, ha ver! demesi ve bu sûretle tekâbuz ve tesellümün kavlen vukû'udur.

80 — (1587) : Ebû Kılâbe şöyle dedi. Ben Şâm'da bir ders halkasında bulundum. O balkada Muslim ibn Yesâr da vardı. Derken Ebu'l-Eş'as da geldi. Oradakiler : Ebu'l-Eş'as, Ebu'l-Eş'as! diye söylediler. Ebu'l-Eş'as gelib oturunca ben ona : Kardeşimiz! Ubâdetu'bnu's-Sâmit hadîsini tahdîs et dedim. Evet deyib şöyle anlattı : Bir gazvede bulunduk. İnsanların başında Muâviye (kumandan) idi. O gazvede birçok ganîmetler elde ettik. Aldığımız ganîmetler içinde gümüşden bir kab vardı. Muâviye bir kimseye, bu kabı insanların atıyyeleri içinde satmasını emretti. İnsanlar bunu satın almak husûsunda yarışdılar. Derken bu iş Ubâdetu'bnu's-Sâmit'e ulaştığında ayağa kalkıb şöyle dedi: Ben Rasûlullah (S) dan işittim, altuna mukâbil altun; gümüşe mukâbil gümüş, buğdaya mukâbil buğday; arpaya mukâbil arpa, hurmaya mukâbil hurma; tuza mukâbil tuz satmaktan nehy buyuruyordu. Ancak aynı maddeyi aynı madde ile eşit mikdâr ölçekle mübâdeleyi müsâade etti. Artık her kim artırır yahut fazla alırsa o harâm kılınan ribâ işi yapmıştır. Bunun üzerine halk almış oldukları şeyleri geriye verdiler. Bu haber Muâviye'ye ulaşınca Muâviye ayağa kalkıb halka hitâb ederek : Dikkat edin! Rasûlullah'dan hadîsler tahdîs eden bir takım kimselere ne oluyor? Bizler de Rasûlullah'la beraber hâzır olduk ve onunla arkadaşlık yaptık fakat bunları kendisinden işitmedik dedi. Bunun üzerine Ubâdetu'bnu's-Sâmit ayağa kalkıb yukarıki kıssayı tekrar ettikten sonra şöyle dedi : Vallâhi Muâviye hoşlanmasa da (yahut: Muâviye hakîr olsada demiştir) biz Rasûlullah'dan işittiğimiz şeyleri muhakkak tahdîs edeceğiz ve karanlık bir gece içinde onun ordusunda onunla beraber olmamaklığımı da hiç aldırmam!

Hammâd : Bu, yahut bunun benzeri dedi.

() : Buradaki râvîler de Eyyûb'dan bu isnâd ile bu hadîs tarzında rivâyet ettiler.

٨١ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، وَعَمْرُو النَّافِذُ، وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ (وَالْفُظْ لَابِنْ أَبِي شَيْبَةَ) (قَالَ إِسْحَاقُ: أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرَانِ: حَدَّثَنَا وَكِيعٌ). حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ خَالِدِ الْحَذَّاءِ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ أَبِي الْأَشْمَثِ، عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ . قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «الذَّهَبُ بِالذَّهَبِ . وَالْفِضَّةُ بِالْفِضَّةِ . وَالْبُرُّ بِالْبُرِّ . وَالشَّيْبُرُ بِالشَّيْبُرِ . وَالتَّمْرُ بِالتَّمْرِ . وَالْمِلْحُ بِالْمِلْحِ . مِثْلًا بِمِثْلٍ . سِوَاهُ سِوَاهُ . يَدًا بِيَدٍ . فَإِذَا اخْتَلَفَتْ هَذِهِ الْأَصْنَافُ ، فَيَبْعُوا كَيْفَ شِئْتُمْ ، إِذَا كَانَ يَدًا بِيَدٍ .»

81 — () : Ubâdetu'bnu's-Sâmit (R) şöyle dedi; Rasûlullah (S) buyurdu : «Altuna mukabil altun, gümüşe mukabil gümüş, buğdaya mukabil buğday, arpaya mukabil arpa, hurmaya mukabil hurma, tuza mukabil tuz (sâdece) misli misline, müsâvîsi müsâvîsine ve elden ele peşin olarak mübâdele edilecektir. Şâyet bu sınıflar başka nevi şeylerle mübâ-

dele ediliyorsa, artık bunları teslim tesellüm satış yerinde olmak ve sonradan yapılacak bir teslimde dayanmamak üzere istediğiniz tarz ve şekilde satabilirsiniz».

۸۲ - (۱۵۸۴) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُسْلِمٍ الْعَبْدِيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو الْمُتَوَكَّلِ النَّاجِيُّ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «الذَّهَبُ بِالذَّهَبِ . وَالْفِضَّةُ بِالْفِضَّةِ . وَالْبُرُّ بِالْبُرِّ . وَالشَّعِيرُ بِالشَّعِيرِ . وَالتَّمْرُ بِالتَّمْرِ . وَالْمِلْحُ بِالْمِلْحِ . مِثْلًا بِمِثْلٍ . يَدًا بِيَدٍ . فَمَنْ زَادَ أَوْ اسْتَزَادَ فَقَدْ أَرَبَى . الْآخِذُ وَالْمُعْطَى فِيهِ سَوَاءٌ » .

(...) حَدَّثَنَا عَمْرُو النَّاقِدُ . حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَرُونَ . أَخْبَرَنَا سُلَيْمَانُ الرَّبْعِيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو الْمُتَوَكَّلِ النَّاجِيُّ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «الذَّهَبُ بِالذَّهَبِ مِثْلًا بِمِثْلٍ» فَذَكَرَ بِمِثْلِهِ .

82 — (1584) : Ebû Saîd Hudrî (R) dedi ki; Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Altunla altun, gümüşle gümüş, buğdayla buğday, arpa ile arpa, hurma ile hurma, tuz ile tuz, misli misline ve elden ele (mubâdele edilmesi câiz) dir. Her kim artırır yahut fazla almak isterse, muhakkak ribâ yapmış olur. Bunda (yani artırma işinde), alan ve veren müsâvidir».

() : Buradaki râvîler de Ebû Saîd'in, Rasûlullah «altuna mukabil altun misli misline» (aynî vasıf ve mikdârlarda olarak mubâdele edilir) buyurdu dediğini yukarıki hadîs gibi rivâyet ettiler.

۸۳ - (۱۵۸۸) حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ وَوَاصِلُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى . قَالَا : حَدَّثَنَا ابْنُ فَضِيلٍ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «التَّمْرُ بِالتَّمْرِ . وَالْحِنْطَةُ بِالْحِنْطَةِ . وَالشَّعِيرُ بِالشَّعِيرِ . وَالْمِلْحُ بِالْمِلْحِ . مِثْلًا بِمِثْلٍ . يَدًا بِيَدٍ . فَمَنْ زَادَ أَوْ اسْتَزَادَ فَقَدْ أَرَبَى إِلَّا مَا اخْتَلَفَتْ أَلْوَانُهُ » .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ أَبُو سَعِيدٍ الْأَشْجُ . حَدَّثَنَا الْمُحَارِبِيُّ عَنْ فَضِيلِ بْنِ غَزْوَانَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَلَمْ يَذْكُرْ : «يَدًا بِيَدٍ» .

83 — (1588) : Ebû Hureyre (R) dedi ki; Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Hurma hurma ile, buğday buğday ile, arpa arpa ile, tuz tuz ile misli misline ve elden ele mubâdele edilir. Her kim artırır yahut artırmasını ister ve bunu alırsa muhakkak ribâ yapmış olur. Ancak bunların cinsleri ayrı ayrı olursa müstesnâdır».

() : Buradaki râvî de Fudayl ibn Gazvâne'den bu isnâd ile rivâyet etmiş fakat «elden ele» sözünü zikretmemiştir.

٨٤ — (...) حَدَّثَنَا أَبُو كَرِيبٍ وَوَاصِلُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى . قَالَ : حَدَّثَنَا ابْنُ فَضِيلٍ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ ابْنِ أَبِي نَعْمٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «الذَّهَبُ بِالذَّهَبِ وَزَنًا بِوزنٍ . وَمِثْلًا بِمِثْلٍ . وَالْفِضَّةُ بِالْفِضَّةِ وَزَنًا بِوزنٍ . وَمِثْلًا بِمِثْلٍ . فَمَنْ زَادَ أَوْ اسْتَزَادَ فَهُوَ رِبَاً» .

84 — () : Ebû Hureyre (R) dedi ki; Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: «Altun altunla vezni veznine ve misli misline; gümüş gümüşle vezni veznine ve misli misline (mubâdele yapmak kabil) dir. Kim artırır yahut artmasını isterse, o artık şey ribâdır».

٨٥ — (...) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ الْقَنْبَرِيُّ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ (يَعْنِي ابْنَ بِلَالٍ) عَنْ مُوسَى بْنِ أَبِي تَمِيمٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ بِسَارٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «الدِّينَارُ بِالدِّينَارِ لَا فَضْلَ بَيْنَهُمَا . وَالذَّرْهَمُ بِالذَّرْهَمِ لَا فَضْلَ بَيْنَهُمَا» .

(...) حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ . قَالَ : سَمِعْتُ مَالِكَ بْنَ أَنَسٍ يَقُولُ : حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ أَبِي تَمِيمٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

85 — () : Ebû Hureyre (R) den; Rasûlullah (S) : «Altunla altun, aralarında hiçbir fazlalık olmuyarak; gümüşle gümüş yine aralarında hiçbir fazlalık olmuyarak (tebdilleri kabil) dir» buyurdu.

() : Buradaki râvîler de Mûsâ ibn Ebî Temîm'in, bu isnâdla aynı hadîsi tahdîs ettiğini haber vermişlerdir.

(١٦) باب النهي عن بيع الورق بالذهب وبنا

٨٦ — (١٥٨٩) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ بْنُ مَيْمُونٍ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي الْمُهَالِ . قَالَ : بَاعَ شَرِيكَ لِي وَرَقًا بِنَسِيئَةٍ إِلَى الدَّوْسِمِ ، أَوْ إِلَى الْحُجِّ . فَجَاءَ إِلَيَّ فَأَخْبَرَنِي . فَقُلْتُ : هَذَا أَمْزٌ لَا يَصْلُحُ . قَالَ : قَدْ بَعَثَهُ فِي السُّوقِ . فَلَمْ يُنْكِرْ ذَلِكَ عَلَيَّ أَحَدٌ . فَأَتَيْتُ الْبَرَاءَ بْنَ عَازِبٍ فَسَأَلْتُهُ . فَقَالَ : قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ الْمَدِينَةَ وَتَحَنَّنَ نَبِيعُ هَذَا الْبَيْعِ . فَقَالَ «مَا كَانَ يَدًا يَدِي ، فَلَا بَأْسَ بِهِ . وَمَا كَانَ نَسِيئَةً فَهُوَ رِبَاً» وَأَتَتْ زَيْدَ بْنَ أَرْقَمَ فَإِنَّهُ أَعْظَمَ تِجَارَةً مِنِّي . فَأَتَيْتُهُ . فَسَأَلْتُهُ . فَقَالَ مِثْلَ ذَلِكَ .

(16) GÜMÜŞÜ, ALTUNA MUKABİL VA'DELİ BORÇ OLARAK SATMAKDAN NEHY BÂBİ

86 — (1589) : Ebu'l-Minhâl dedi ki : Şerîk bana, (ödenmesi) hacc mevsimine yahut hacca kadar te'hîrli olarak bir gümüş satmışdı. Mu-teâkiben bana gelib haber verdi. Ben : Bu iyi olmayan bir işdir dedim. Kendisi de : Ben onu (bu şekilde) çarşıda sattım da hiç kimse benim bu işimi red etmedi dedi. Bunun üzerine ben, Berâ' ibn Âzib'e gelib bunu ondan sordum. Berâ cevâben: Peygamber (S) Medîne'ye geldi, biz bu sa-tışı yapmakda idik. Peygamber : «Elden ele peşin olursa bunda be's yok-dur. Veresiye olanına gelince, işte o ribâdır» buyurdu. Ve sen Zeyd ibn Erkam'a da git, çünkü o benden daha büyük ticâret sâhibi idi dedi. Aka-binde ben Zeyd'e geldim ve bunu kendisinden sordum, Zeyd de böyle söyledi.

۸۷ — (...) حَدَّثَنَا اللَّهُ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ حَبِيبٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا الْإِثْمَالِ يَقُولُ : سَأَلْتُ الْبَرَاءَ بْنَ عَازِبٍ عَنِ الصَّرْفِ ؛ فَقَالَ : سَلْ زَيْدَ بْنَ أَرْقَمَ فَهُوَ أَعْلَمُ . فَسَأَلْتُ زَيْدًا

فَقَالَ : سَلِ الْبَرَاءَ فَإِنَّهُ أَعْلَمُ . ثُمَّ قَالَ : نَعَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ يَسَعَ الْوَرَقِ بِالذَّهَبِ دِينَارًا

87 — () : Ebu'l-Minhâl der ki : Berâ' ibn Âzib'e sarrâflı-ğın hükmünden sordum? Berâ' : Zeyd ibn Erkam'a sor, çünkü o daha iyi bilendir dedi. Bunun üzerine ben, Zeyd ibn Erkam'a da aynı şeyi sordum. Zeyd de : Berâ'ya sor, çünkü o daha iyi bilendir dedi. Sonra ikisi de : Ra-sûlullah (S) gümüşü, va'deli borç olarak altuna mukabil satmayı nehy etti dediler ³¹.

31. *Bey'u sarf* : Sarrâfî muâmeledir, iki nakdden birisini öbür nakd ile bey' ve tebdîldir. Bu bey' ve tebdîl, bir meclisde elden ele vermek almak sûretiyle meşrû'dur. Fakat va'-deye muallak veresiye olursa nehy edilmiştir, câiz değildir.

Bundan evvel terceme ettiğimiz hadislerde görüldüğü üzere altunu altun ile, gü-müşü de gümüş ile bey' ve tebdilde harâmlık yoktur. Fakat bu harâm olmamak :

a. Her ikisi de veznen müsâvî olmak, birisi diğerinden ziyâde olmamak;

b. Bu sarrâfî muâmelenin bir meclisde hâlen ve peşinen ifâ ve istifâ edilmesi şartlarına bağlıdır. İkinci şart, bu hadisin sarâhatı mûcibince iki muhtelif ma'denin bey' ve tebdilinde de şarttır. Altunun gümüş ile, gümüşün de altun ile tebdilinde ziyâde bu-lunması ribâ harâmlığına mûcib değildir. Fakat bunlardan birisi va'deye bırakılırsa ribâ harâmlığı tahakkuk eder. Nitekim 79 rakamıyla tercemesi geçen Mâlik ibn Evs hadisinde Talha, Evs'den altunları almış gümüş parayı kesedârının gelmesine ta'lîk et-mişti de Hz. Umer Evse, gümüş dirhemleri almadıkça bu meclisden ayrılma. Rasûlul-lah: «Ancak ha al, ha al!» buyurdu demişti. Hattâ İmâm Mâlik Hz. Umer'in bu hadisine binâen icâb ve kabûlün aldım verdim diye kavlen tekellümünü de mustakil şart kılmış-dır. Ebû Hanîfe ile Şâfilî fi'len tekabuzu kâfi görüb veznen müsâvâtı bir' de peşin olma-sını şart olarak kabûl etmişlerdir.

۸۸ - (۱۵۹۰) حَدَّثَنَا أَبُو الرَّيِّعِ التَّمَكِّيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ الْعَوَّامِ أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي إِسْحَقَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي بَكْرَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ : نَعَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْفِضَّةِ بِالذَّهَبِ وَالذَّهَبِ بِالذَّهَبِ . إِلَّا سَوَاءً بِسَوَاءٍ . وَأَمَرَنَا أَنْ نَشْتَرِيَ الْفِضَّةَ بِالذَّهَبِ كَيْفَ شِئْنَا . وَنَشْتَرِيَ الذَّهَبَ بِالْفِضَّةِ كَيْفَ شِئْنَا . قَالَ : فَسَأَلَهُ رَجُلٌ فَقَالَ : يَدَا يَدَا فَقَالَ : هَكَذَا سَمِعْتُ .

(...) حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ صَالِحٍ حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ عَنْ يَحْيَى (وَهُوَ ابْنُ أَبِي كَثِيرٍ) عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي إِسْحَقَ أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ أَبِي بَكْرَةَ أَخْبَرَهُ أَنَّ أَبَا بَكْرَةَ قَالَ : نَهَانَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِمِثْلِهِ .

88 — (1590) : Ebû Bekre (R) şöyle dedi; Rasûlullah (S) gümüşü gümüşle ve altunu altunla satmaktan nehy buyurdu. Ancak bunların müsâvî sûrette olmasını istisnâ etti ve bizlere, gümüşü altun mukabilinde nasıl istersek satmamızı; altunu da gümüş mukabilinde nasıl istersek öyle satmamızı emir buyurdu ³².

Râvî der ki : Bir kimse ondan sorub : Elden ele (şartı yok mu)? dedi. Cevâben : İşte böyle işittim dedi.

() : Buradaki râvîler de Ebû Bekre'nin : Rasûlullah bizleri nehy etti diye yukarıki hadisin benzerini haber verdiğini rivâyet etmişlerdir.

(۱۷) بَابُ بَيْعِ الْقَدَرَةِ فِيهَا فَرَزُ وَذَهَبِ

۸۹ - (۱۵۹۱) حَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ أَحْمَدُ بْنُ عَمْرٍو بْنِ سَرِجٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنَا أَبُو هَانِيٍّ الْخَوْلَانِيُّ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ عَلِيَّ بْنَ رَبَاجٍ النَّخَعِيَّ يَقُولُ : سَمِعْتُ فَضَالَهَ بْنَ عُبَيْدٍ الْأَنْصَارِيَّ يَقُولُ : أُنِّي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، وَهُوَ بِخَيْبَرَ ، بِقِلَادَةٍ فِيهَا خَرَزٌ وَذَهَبٌ وَهِيَ مِنَ الْمَنَاقِمِ تَبَاعُ . فَأَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالذَّهَبِ الَّذِي فِي الْقِلَادَةِ فَتُرْعَ وَحْدَهُ . ثُمَّ قَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « الذَّهَبُ بِالذَّهَبِ وَزُنْزَا زَنْ » .

(17) KENDİSİNDE CEVHER (BONCUK) İLE ALTUN BULUNAN GERDANLIĞIN SATIMI BÂBİ

89 — (1591) Bana Ebu't-Tâhir Ahmed ibn Amr ibn Serh tahdîs etti. Bize İbn Vehb haber verdi. Bana Ebû Hânî el-Havlânî haber verdi ki ken-

32. Aynı zamanda ve bir mecliste teslim ve tesellüm olmak şartıyla müsâvî veya ziyâdeli satmamızı demek ister (Nevevî).

disi Uleyye ibn Rebâh el-Lahmiyy'den söyle derken işitmiştir : Ben Fedâle ibn Ubeyd el-Ensârî'den işittim şöyle diyordu : Hayber'de iken Rasûlullah'a bir gerdanlık getirildi. Ganîmetlerden olan bu gerdanlıkta boncuk ile altun vardı ve satılmakda idi. Rasûlullah (S) hemen gerdanlıkdaki altunun ayrılmasını emretti de altun yalnız olarak çıkarıldı. Sonra Rasûlullah onlara : «Altun altunla veznen bi-veznindir (yani tartısı tartısı ile satılır)» buyurdu.

٩٠ - (...) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ أَبِي شُجَاعٍ سَعِيدِ بْنِ يَزِيدَ ، عَنْ خَالِدِ بْنِ أَبِي عِمْرَانَ ، عَنْ حَنْشِ الصَّنَعَانِيِّ ، عَنْ فَضَالَةَ بْنِ عُبَيْدٍ . قَالَ : اشْتَرَيْتُ ، يَوْمَ خَيْبَرٍ ، قِلَادَةً بَاثْنِي عَشَرَ دِينَارًا . فِيهَا ذَهَبٌ وَخَرَزٌ . فَقَصَلْتُهَا . فَوَجَدْتُ فِيهَا أَكْثَرَ مِنْ اثْنِي عَشَرَ دِينَارًا . فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ « لَا تُبَاعُ حَتَّى تُقَصَلَ » .

(...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا ابْنُ مُبَارَكٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ يَزِيدَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ .

90 — () : Fedâletu'bnu Ubeyd şöyle dedi : Ben Hayber gününde on iki dînâr mukabilinde bir gerdanlık satın aldım. Bu gerdanlıkta altun ile boncuk vardı. Akabinde ben onun altununu ve boncuğunu ayırdım da onda on iki dînârdan fazla (kıymet) buldum. Bunu Peygamber'e zikrettiğimde : «Bu gerdanlık, altunu boncuğundan ayrılmadıkca satılmaz» buyurdu.

() : Buradaki iki râvî de : Bize İbn Mubârek, Saîd ibn Yezîd'den bu isnâd ile aynisini rivâyet etti demişlerdir.

٩١ - (...) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ ابْنِ أَبِي جَمْفَرٍ ، عَنْ الْجَلَّاحِ أَبِي كَثِيرٍ . حَدَّثَنِي حَنْشُ الصَّنَعَانِيِّ عَنْ فَضَالَةَ بْنِ عُبَيْدٍ . قَالَ : كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ خَيْبَرٍ . نُبَايِعُ الْيَهُودَ ، الْوُقَيْةَ الذَّهَبَ بِالدِّينَارَيْنِ وَالثَّلَاثَةَ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا تَبِيعُوا الذَّهَبَ بِالذَّهَبِ ، إِلَّا وَزْنًا بِوَزْنٍ » .

91 — () : Fedâletu'bnu Ubeyd dedi ki : Biz Hayber günü Rasûlullah'ın maiyyetinde bulunduk. Biz Yahûdîlerden bir ûkiyye — kırk dirhem ağırlığındaki — altun (ve boncuk karışımı) nı iki dînâra veya üç dînâra satın alıyorduk. Rasûlullah (S) : «Altun ile altunu, ancak tartısı tartısına olmak üzere alıp satınız» buyurdu.

٩٢ - (...) حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ قُرَّةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمَعْفَرِيِّ وَهَمْرٍو بْنِ الْحَارِثِ وَغَيْرِهِمَا ؛ أَنَّ عَامِرَ بْنَ يَحْيَى الْمَعْفَرِيَّ أَخْبَرَهُمْ عَنْ حَنْشٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : كُنَّا مَعَ فَضَالَةَ بْنِ عُبَيْدٍ فِي غَزْوَةٍ . فَطَارَتْ لِي وَلِإِصْحَابِي قِلَادَةٌ فِيهَا ذَهَبٌ وَوَرَقٌ وَجَوْهَرٌ . فَأَرَدْتُ أَنْ أَشْتَرِيَهَا . فَسَأَلْتُ فَضَالَةَ بْنَ عُبَيْدٍ فَقَالَ : انْزِعْ ذَهَبَهَا فَاجْعَلْهُ فِي كِفَّةٍ . وَاجْعَلْ ذَهَبَكَ فِي كِفَّةٍ . ثُمَّ لَا تَأْخُذَنَّ إِلَّا بِمِثْلٍ بِمِثْلٍ . فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يَأْخُذَنَّ إِلَّا بِمِثْلٍ بِمِثْلٍ » .

92 — () : Âmir ibn Yahyâ el-Meâfiriyy haber verib şöyle demiştir : Biz bir gazvede Fedâletu'bnü Ubeyd ile beraber bulunduk. Bana ve arkadaşlarıma (ganîmetden) bir gerdanlık isâbet etti. Bu gerdanlıkda altın, gümüş ve boncuk (cevher) vardı. Ben bu gerdanlığı satın almak istedim de bunu Fedâletu'bnü Ubeyd'den sordum. O cevâben şöyle dedi : Gerdanlığın altununu çıkar, sonra o çıkardığın altunu terâzînin bir kefesine, bedel olarak hazırladığın altununu da diğer kefesine koy. Sonra da ancak misli misline olmak üzere alırsın. Ben Rasûlullah (S) dan işittim : «Allah'a ve âhiret gününe inanan her kimse sakın misli misline olmakdan başka türlü almasın!» buyuruyordu.

(١٨) بَابُ بَيْعِ الطَّعَامِ مِثْرًا بِمِثْلٍ

٩٣ - (١٥٩٢) حَدَّثَنَا هَرْمُوتُ بْنُ مَرْثُوفٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي عَمْرٌو . مَعِ وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ عَمْرٍو بْنِ الْحَارِثِ ؛ أَنَّ أَبَا النَّضْرِ حَدَّثَهُ ؛ أَنَّ بُسْرَ بْنَ سَعِيدٍ حَدَّثَهُ عَنْ مَعْمَرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ؛ أَنَّهُ أَرْسَلَ غُلَامَهُ بِصَاحٍ قَمْحٍ . فَقَالَ : بَعُهُ ثُمَّ اشْتَرِ بِهِ شَعِيرًا . فَذَهَبَ الْغُلَامُ فَأَخَذَ صَاعًا وَزِيَادَةً بِمِثْلِ صَاحٍ . فَلَمَّا جَاءَ مَعْمَرًا أَخْبَرَهُ بِذَلِكَ . فَقَالَ لَهُ مَعْمَرٌ : لِمَ فَعَلْتَ ذَلِكَ ؟ انْطَلِقْ فَرُدَّهُ . وَلَا تَأْخُذَنَّ إِلَّا بِمِثْلٍ بِمِثْلٍ . فَإِنِّي كُنْتُ أَسْمَعُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « الطَّعَامُ بِالطَّعَامِ مِثْلًا بِمِثْلٍ » قَالَ : وَكَانَ طَعَامُنَا ، يَوْمَئِذٍ ، الشَّعِيرَ . قِيلَ لَهُ : فَإِنَّهُ لَيْسَ بِمِثْلِهِ . قَالَ : إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُضَارَعَ^(٢) .

(18) AYNİ CİNS İKİ YİYECEK MADDESİNDEN BİRİNİ DİĞERİYLE MİSLİ MİSLİNE SATMAK BÂBİ

93 — (1592) : Ma'mer ibn Abdillâh, hizmetcisini bir sâ' buğday ile gönderib : Bunu sat, sonra bunun karşılığında arpa satın al diye emretti. Hizmetçi gitti, bir sâ' ve sâ'ın biraz daha fazlası arpa satın aldı. Sonra Ma'mer'e gelib bunu kendisine haber verince Ma'mer ona hitâben

şunları söyledi : Neden böyle yaptın? Git ve bunu geriye ver ve bundan böyle misli misline olmak hâric, sakın bir cinsden yiyecek maddesi satın alma. Çünkü ben Rasûlullah (S) dan devamlı işitirdim o : «Yiyecek maddesi, (aynı cins) yiyecek maddesine mukabil misli misline (müsâvî sûretde satılıp tebdil edilecek) dir» buyuruyordu. O zamanlar bizim yiyecek şeyimiz arpa idi diye ilâve etti. Kendisine : Arpa buğday cinsinden değildir (ki ribâ olsun) denildi. Ma'mer : Ben bu iki yiyecek maddesinin birbirine benzer olub da harâm kılınan ribâ hükmünde olmasından korkarım dedi.

٩٤ - (١٥٩٣) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ (يَعْنِي ابْنَ بِلَالٍ) عَنْ عَبْدِ الْمَجِيدِ بْنِ سُهَيْلِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ يُحَدِّثُ ؛ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ وَأَبَا سَعِيدٍ حَدَّثَاهُ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَعَثَ أَخَا بَنِي عَدِيَّ الْأَنْصَارِيِّ فَاسْتَعْمَلَهُ عَلَى خَيْرٍ . فَقَدِمَ بِتَمْرٍ جَنِيبٍ . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَكُلْ تَمْرَ خَيْرٍ مَكْدَاً ؟ » قَالَ : لَا ، وَاللَّهِ ! يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنَّا لَنَشْتَرِي الصَّاعَ بِالصَّاعَيْنِ مِنَ الْجَمْعِ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا تَفْعَلُوا . وَلَكِنْ مِثْلًا بِمِثْلِ . أَوْ يَمُوهَا هَذَا وَاشْتَرُوا بِمِثْلِهِ مِنْ هَذَا . وَكَذَلِكَ الْمِيزَانُ » .

94 — (1593) : Saïd ibn Müseyyeb tahdîs ediyordu ki kendisine de Ebû Hureyre ile Ebû Saïd şöyle tahdîs etmişlerdir : Rasûlullah (S) Ensârdan Adıyy oğullarının bir kardeşini Hayber üzerine vâlî yaparak gönderdi. Sonra bu zât Hayber'den cenîb (denilen en iyi cins) hurma ile geldi. Rasûlullah ona : «Hayber'in bütün hurmaları böyle midir?» diye sordu. O sahâbî : Vallâhi hepsi böyle değildir yâ Rasûlallah! Biz bu iyi hurmadan bir sâ' ölçeğini, âdi hurmanın iki sâ' ölçeği mukabilinde satın alırdık dedi. Bunun üzerine Rasûlullah : «Böyle yapmayın, lâkin misli misline (müsâvî sûretde) satın alın. Yahut bunu para mukabilinde satın da, parası ile bu iyi hurmadan satın alın. Tartılabilen ribâ maddeleri hep böyledir (fazlalık harâmdır)» buyurdu.

٩٥ - (...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ عَبْدِ الْمَجِيدِ بْنِ سُهَيْلِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ابْنِ عَوْفٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ، وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ اسْتَعْمَلَ رَجُلًا عَلَى خَيْرٍ . فَجَاءَهُ بِتَمْرٍ جَنِيبٍ . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَكُلْ تَمْرَ خَيْرٍ مَكْدَاً ؟ » فَقَالَ : لَا ، وَاللَّهِ ! يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنَّا لَنَأْخُذُ الصَّاعَ مِنْ هَذَا بِالصَّاعَيْنِ . وَالصَّاعَيْنِ بِالثَّلَاثَةِ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « فَلَا تَفْعَلْ بِجِ الْجَمْعِ بِالثَّلَاثَةِ . ثُمَّ ابْتَغِ بِالثَّلَاثَةِ جَنِيبًا » .

95 — () : Ebû Saîd Hudrî ve Ebû Hureyre şöyle demişlerdir : Rasûlullah (S) Hayber üzerine sahâbîlerden bir kimseyi vâlî tayin etti. Sonra bu zât Hayber'den cenîb (denilen en iyi cins) hurma ile geldi. Rasûlullah bu vâlîye : «Hayber'in bütün hurmaları böyle midir?» diye sordu. O zât : Vallâhi hepsi böyle değildir yâ Rasûlallah! Biz bu en iyi hurmadan bir sâ' ölçeğini, âdî hurmanın iki sâ' ölçeği ile; (yine bu iyi hurmadan) iki sâ' ölçeğini üç sâ' ölçek âdî hurma mukabilinde satın alırsız dedi. Rasûlullah : «Böyle yapma! Âdî hurmayı para ile sat, sonra bu paralarla cenîb (cinsi) hurma al» buyurdu³³.

٩٦ — (١٥٩٤) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ . أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ صَالِحٍ الْوُحَاظِيُّ . حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ . ع وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ سَهْلٍ التَّمِيمِيُّ ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِيُّ (وَاللَّفْظُ لَهُمَا) . جَمِيعًا عَنْ يَحْيَى ابْنِ حَسَّانَ . حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ (وَهُوَ ابْنُ سَلَامٍ) . أَخْبَرَنِي يَحْيَى (وَهُوَ ابْنُ أَبِي كَثِيرٍ) . قَالَ : سَمِعْتُ عُقْبَةَ ابْنَ عَبْدِ النَّافِرِ يَقُولُ : سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ يَقُولُ : جَاءَ بِلَالٌ بِتَمْرٍ بَرْنِيٍّ . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مِنْ أَيْنَ هَذَا ؟ » فَقَالَ بِلَالٌ : تَمْرٌ ، كَانَ عِنْدَنَا ، رَدِيٍّ . فَبِئْتُ مِنْهُ صَاعَيْنِ بِصَاعٍ . لِيَطْعَمَ النَّبِيُّ ﷺ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ، عِنْدَ ذَلِكَ « أَوْه » . عَنِ الرَّبَّاءِ . لَا تَفْعَلْ . وَلَكِنْ إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَشْتَرِيَ التَّمْرَ فَبِمَا يَبِيعُ آخَرَ . ثُمَّ اشْتَرِ بِهِ .
لَمْ يَذْكُرْ ابْنُ سَهْلٍ فِي حَدِيثِهِ : عِنْدَ ذَلِكَ .

96 — (1594) : Yahyâ ibn Ebî Kesîr haber verib şöyle dedi : Ben Ukbetu'bnü Abdilgâfir'den şöyle derken işittim : Ben Ebû Saîd (R) den işittim şöyle diyordu : Bilâl en iyi cins bir hurma getirdi. Rasûlullah (S) ona : «Bu hurma neredendir?» diye sordu. Bilâl: Bizde âdî hurma vardı, Peygamber'in yemesi için işte bu âdî hurmadan iki sâ' ölçeğini, bir sâ' ölçeği iyi hurma karşılığında sattım dedi. Bu sözlerin ardından Rasûlullah heyecanla şöyle dedi : «Eyvâh, eyvâh! Bu, ribânın tam kendisidir. Sakın böyle yapma. Lâkin iyi cins hurma almak istediğin zaman önce âdî

33. «Bir kişi hurmasını daha iyi hurma ile değiştirmek isterse ribâdan sâlim olan değiştirme yolu nasıldır?» Bunun yolu bu hadîsde beyân buyurulduğu üzere âdî hurmayı satmak, o para ile iyi hurma satın almaktır. Bu yolda yapılan muâmele, bir safhada aynı cins yiyecek maddesi ile fazlasını hâiz olarak ribâlî bir alış veriş değildir. Hadîsdeki tebdîl şekli iki defa bey'dir ki ribâdan sâlimdir.

Hayber esâsen hurması bol ve iyi cins hurmalarıyla meşhûrdur. Hicâz'ın doğu hudûdunda ve Medîne'nin 170 km. kuzeyinde bir kasaba idi. Güzel bir vâ'dinin ortasında olmakla yarım adanın en nefis hurma meyvesini yetiştirirdi. Yahûdîlerle meskûn bulunan Hayber, yedinci hicret yılında Hudeybiye'den dönüldüğünde feth edilmiştir.

hurmayı para mukabili bir satışla sat, sonra eline geçen para ile iyi cins hurma satın al».

Râvîlerden İbn Sehl kendi hadîsinde : Bunun ardından, sözünü söylemedi.

٩٧ - (...) وَحَدَّثَنَا سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ. حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَعْيَنَ. حَدَّثَنَا مَعْقِلٌ عَنْ أَبِي قُرْعَةَ الْبَاهِلِيِّ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ. قَالَ: أُنِيَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِتَمْرٍ. فَقَالَ «مَا هَذَا التَّمْرُ مِنْ تَمْرِنَا» فَقَالَ الرَّجُلُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! إِنَّمَا تَمْرُنَا صَاعَتَيْنِ بِصَاعٍ مِنْ هَذَا. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «هَذَا الرَّبَّاءُ. فَرَدُّوهُ. ثُمَّ يَبْعُوا تَمْرَنَا وَاشْتَرُوا لَنَا مِنْ هَذَا».

97 — () : Ebû Saîd (R) şöyle dedi : Rasûlullah'a bir nevi hurma getirildi. Rasûlullah (S) : «Bu hurma bizim hurmalarımızdan değildir» dedi. Hurmayı getirmiş olan zât : Yâ Rasûlallah! Biz bu hurmadan bir sâ' ölçeği mukabilinde kendi hurmalarımızdan iki sâ' ölçeği hurma verdik dedi. Bunun üzerine Rasûlullah : «Bu, ribâdan ibâretidir, binâenaleyh bunu geriye veriniz. Sonra bizim hurmaları para mukabili satınız da bize bu hurmadan satın alınız» buyurdu.

٩٨ - (١٥٩٥) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ. حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى عَنْ شَيْبَانَ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ. قَالَ: كُنَّا نُرْزَقُ تَمْرَ الْجَمْعِ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. وَهُوَ الْخَلْطُ مِنَ التَّمْرِ. فَكُنَّا نَبِيعُ صَاعَتَيْنِ بِصَاعٍ. فَبَلَغَ ذَلِكَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ «لَا صَاعِي تَمْرٍ بِصَاعٍ وَلَا صَاعِي حِنْطَةٍ بِصَاعٍ. وَلَا دِرْهَمٌ بِدِرْهَمَيْنِ».

98 — (1595) : Ebû Saîd Hudrî (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) zamanında biz (mucâhidler)e (beytu'l-mâlin) her çeşit karışık hurma yığınınından rızık (tayın) verilirdi. Biz de onun iki sâ' ölçeğini bir sâ' ölçek hurmaya mukabil satardık. Bu, Rasûlullah'a ulaştınca: «İki sâ' ölçek hurmayı bir sâ' ölçek mukabilinde; iki sâ' ölçek buğdayı bir sâ' ölçek buğday mukabilinde; bir dirhemi de iki dirhem mukabilinde satmayınız» buyurdu ³⁴.

34. *Beytu'l-mâlin* sadakadan toplanmış hurması karışık olurdu. İçinde iyisi, olgunu, olmamış bulunurdu. Bunun iki sâ' ölçeğini bir sâ' ölçeği iyi hurma ile mübâdele ederlerdi. Sonra Peygamber böyle fazla lie mübâdeleyi men' etmiştir. Hurma, bir cins yiyecek maddesi olduğu için bunun iyisini, fenasını ayırt etmeği uygun bulmuyordu. Hurma böyle olduğu gibi, diğer erzak ve hubûbatın da bir cinsden olduğu halde ziyâdesiyle satılıp tebdil edilmesi câiz değildir, men' edilmiştir. Buğdayla arpa gibi iki cins olanın birini diğeriyle satma ve değiştirmede fazlalık câizdir. İki dirhem gümüşü, bir dirhemle mübâdele de nehy edilmiştir.

٩٩ - (١٥٩٤) حَدَّثَنِي عَمْرُو النَّاقِدُ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ سَعِيدِ الْجَرِيرِيِّ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ . قَالَ : سَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ عَنِ الصَّرْفِ ؟ فَقَالَ : أَيْدَا يَبِيدُ ؟ قُلْتُ : نَعَمْ . قَالَ : فَلَا بَأْسَ بِهِ . فَأَخْبَرْتُ أَبَا سَعِيدٍ . فَقُلْتُ : إِنِّي سَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ عَنِ الصَّرْفِ ؟ فَقَالَ : أَيْدَا يَبِيدُ ؟ قُلْتُ : نَعَمْ . قَالَ : فَلَا بَأْسَ بِهِ . قَالَ : أَوْ قَالَ ذَلِكَ ؟ إِنَّا سَنَكْتُبُ إِلَيْهِ فَلَا يُفْتِيكُمْوه . قَالَ : فَوَاللَّهِ ! لَقَدْ جَاءَ بَعْضُ فِتْيَانِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِتَمَرٍ فَأَنْكَرَهُ . فَقَالَ « كَأَنَّ هَذَا لَيْسَ مِنْ تَمَرِ أَرْضِنَا » . قَالَ : كَانَ فِي تَمَرِ أَرْضِنَا (أَوْ فِي تَمَرِنَا) ، الْعَامَ ، بَعْضُ النَّبِيِّ . فَأَخَذْتُ هَذَا وَزِدْتُ بَعْضَ الزِّيَادَةِ . فَقَالَ « أَضَعَفْتُ . أَرَيْتَ . لَا تَقْرَبَنَّ هَذَا . إِذَا رَأَيْتَ مِنْ تَمَرٍ شَيْءٌ فِيهِ قَبِيحَةٌ . ثُمَّ اشْتَرِ الَّذِي تُرِيدُ مِنَ التَّمَرِ » .

99 — (1594) : Ebû Nadre şöyle dedi : Abbâs'ın oğluna sarraflık işinin hükmünden sordum. Elden ele peşin mi? dedi. Evet diye cevâb verdim. Böylesinde be's (yani günâh) yoktur dedi. Müteâkiben ben bunu Ebû Said'e haber verib : Ben Abbâs oğluna sarraflıktan sordum da o, elden ele peşin olarak mı? diye sordu. Ben evet deyince, böylesinde günâh yoktur diye cevâb verdi, (sen ne dersin?) dedim. Abbâs oğlu böyle mi söyledi? Biz ona, sizlere böyle fetvâ vermemesini yazacağız deyib şunu ilâve etti : Vallâhi Rasûlullah (S) in gençlerinden biri kendisine bir nevi hurma getirmişdi de o bunu red etmiş ve : «Galiba bu bizim arâzîlerimizden yetişdirdiği hurmalardan değildir» buyurmuşdu. O getiren zât : Bu sene bizim arâzîlerin yetişdirdiği hurmalarda (yahut bizim hurmalarımızda) biraz çirkinlik oldu. İşte bu sebebdan dolayı ben de bizim hurmalardan biraz fazla vererek bu iyi hurmayı aldım dedi. Bunun üzerine Peygamber : «Katladın, ribâ yaptın. Sakın birdaha bu işe yaklaşma! Kendi hurmandaki bir çirkinlik sana şüphe verdiği zaman, onu para ile sat sonra da o para ile arzu ettiğin iyi hurmayı satın al» buyurdu.

١٠٠ - (...) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى . أَخْبَرَنَا دَاوُدُ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ . قَالَ : سَأَلْتُ ابْنَ عُمَرَ وَابْنَ عَبَّاسٍ عَنِ الصَّرْفِ ؟ فَلَمْ يَرَيَا بِهِ بَأْسًا . فَلَمَّا لَقَا عِدُّ عِنْدَ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ فَسَأَلْتُهُ عَنِ الصَّرْفِ ؟ فَقَالَ : مَا زَادَ قَهْوَرِبَا . فَأَنْكَرْتُ ذَلِكَ ، لِقَوْلِهِمَا . فَقَالَ : لَا أَحَدُكُمْ إِلَّا مَا سَمِعْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . جَاءَهُمَا صَاحِبُ نَخْلٍ بِصَاعٍ مِنْ تَمَرٍ طَيِّبٍ . وَكَانَ تَمَرُ النَّبِيِّ ﷺ هَذَا اللَّوْنُ . فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ « أَتَى لَكَ هَذَا ؟ » قَالَ : انْطَلَقْتُ بِصَاعَيْنِ فَاشْتَرَيْتُ بِهِ هَذَا الصَّاعَ . فَإِنَّ سِعْرَ هَذَا فِي السُّوقِ كَذَا . وَسِعْرُ هَذَا كَذَا . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « وَيْلَكَ ! أَرَيْتَ : إِذَا أَرَدْتَ ذَلِكَ فَبِيعْ

تَمَرِكَ بِسِلْعَةٍ . ثُمَّ اشْتَرِ بِسِلْعَتِكَ أَيَّ تَمَرٍ شِئْتَ .

قَالَ أَبُو سَعِيدٍ : فَالْتَمَرُ بِالْتَمَرِ أَحَقُّ أَنْ يَكُونَ رَبًّا أَمْ الْفِضَّةُ بِالْفِضَّةِ ؟ قَالَ : فَأَتَيْتُ ابْنَ عُمَرَ ، بَعْدُ ، فَنَهَانِي . وَلَمْ آتِ ابْنَ عَبَّاسٍ . قَالَ : أَخَذَنِي أَبُو الصَّهْبَاءُ أَنَّهُ سَأَلَ ابْنَ عَبَّاسٍ عَنْهُ بِعَكَّةَ ، فَكَرِهَهُ .

100 — () : Ebû Nadre şöyle dedi : İbn Umer'e ve İbn Abbâs'a sarrâflıktan sordum? Onlar bu işde bir günah görmediler. Mütââkıben ben Ebû Saïd'in yanında otururken bu sarraflık işini ondan da sordum? O : Fazla olan her şey ribâdır dedi. Ben, İbn Umer ve İbn Abbâsın sözlerinden dolayı bu cevâbı beğenmeyib red ettim. Bunun üzerine Ebû Saïd şöyle dedi : Ben sana başka değil, yalnız Rasûlullah'dan işittiğimi söylüyor, tahdîs ediyorum. Bir defa Peygamber'in hurma bahçesinin kâhyası Peygamber'e iyi nev' bir hurma getirdi. Halbuki Peygamber'in hurmaları şu kıymetsiz âdi nevi hurmalardandı. Peygamber (S) ona : «Bunlar sana nereden?» diye sordu. Kâhya : Bizim hurmadan iki sâ' ölçek götürdüm de bu iki sâ' ölçeği verib bir sâ' ölçek bu iyi nevi hurmayı satın aldım. Çünkü şunun fiatı çarşıda şu kadar para, şunun fiatı da şu kadar paradır dedi. Bunun üzerine Rasûlullah : «Sana yazıklar olsun! Sen ribâ yaptın. Böyle iyi hurma almak istediğin zaman, önce kendi hurmanı bir fiatla sat. Sonra bu paran ile de hangi hurmayı istersen onu satın al» buyurdu.

Ebû Saïd : Hurmaya mukabil hurma mı, yoksa gümüşe mukabil gümüş mü ribâ olmaya daha lâyıkdır? dedi de şöyle anlattı : Bir zaman sonra İbn Umer'e geldim de o, beni bundan nehyetti. Artık İbn Abbâs'a gitmedim. Râvî der ki : Bana Ebu's-Sahbâ tahdîs etti ki kendisi Mekke'de İbn Abbâs'a bunu sormuş da o da, bunu kerih görmüştür.

١٠١ — (١٥٩٦) حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ . جَمِيعًا عَنْ سُفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَةَ .

(وَاللَّفْظُ لِابْنِ عَبَّادٍ) قَالَ : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرِو ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ . قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ يَقُولُ : الدِّينَارُ بِالدِّينَارِ ، وَالْدَّرْهَمُ بِالدَّرْهَمِ ، مِثْلًا بِمِثْلٍ . مَنْ زَادَ أَوْ أَزَادَ فَقَدْ أَرْبَى . فَقُلْتُ لَهُ : إِنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ غَيْرَ هَذَا . فَقَالَ : لَقَدْ لَقِيتُ ابْنَ عَبَّاسٍ . فَقُلْتُ : أَرَأَيْتَ هَذَا الَّذِي تَقُولُ أَشَى ؟ سَمِعْتَهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَوْ وَجَدْتَهُ فِي كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ ؟ فَقَالَ : لَمْ أَسْمَعْهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . وَلَمْ أَجِدْهُ فِي كِتَابِ اللَّهِ . وَلَكِنْ حَدَّثَنِي أَسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ : أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ «الرِّبَا فِي النَّسِئَةِ» .

101 — (1596) : Ebû Sâlih şöyle dedi : Ben Ebû Saïd Hudrî (R) den işittim : Altun, altun ile, gümüş de gümüş ile misli misline (ziyâdesiz tebdil edilir). Kim artırır, yahut artık alırsa muhakkak ribâ yapmış olur diyordu. Ben de kendisine : İbn Abbâs bunun gayrısını söylüyor

(böyle söylemiyor) dedim. Bunun üzerine Ebû Said : Ben İbn Abbâs'a kavuşub : Bana haber ver, bu söyleyip durduğun (ribânın veresiye muâmeleye munhasır olduğu) fikri Rasûlullah'dan işittiğin bir şey mi, yoksa Azîz ve Celîl olan Allah'ın Kitâbında böyle bir hüküm mü buldun? dedim. İbn Abbâs cevâben : Ben bunu ne Rasûlullah'dan işittim ve ne de ALLÂH'IN KİTÂBında buldum. Lâkin Usâmetu'bnü Zeyd bana Peygamber (S) : «Ribâ (fazlalıkda değil) veresiyededir» buyurdu hadisini tahdîs etti dedi.

١٠٢ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرُو النَّافِذُ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ (وَالْفَلَّظُ لِعَمْرُو) (قَالَ إِسْحَاقُ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرُونَ : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ) عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي زَيْدٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ : أَخْبَرَنِي أَسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « إِنَّمَا الرِّبَا فِي النَّسِيئَةِ » .

102 — () : Ubeydullah ibn Yezîd, İbn Abbâs'dan şöyle derken işitmiştir : Bana Usâmetu'bnü Zeyd haber verdi ki Peygamber (S) : «Ribâ ancak veresiyede cârîdir» buyurmuştur.

١٠٣ - (...) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا عَفَّانُ . ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا بَهْزٌ . قَالَا : حَدَّثَنَا وَهْبٌ . حَدَّثَنَا ابْنُ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ، عَنْ أَسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا رِبَاَ فِيمَا كَانَ يَدًا يَدٍ » .

103 — () : Burada Tâvûs'un oğlu babasından, o da İbn Abbâs'dan, o da Usâmetu'bnü Zeyd'den Rasûlullah (S) ın : «Elden ele peşin alınıp verilen şeylerde ribâ yoktur» buyurduğunu tahdîs etmiştir.

١٠٤ - (...) حَدَّثَنَا الْحَكَمُ بْنُ مُوسَى . حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ الْأَوْزَاعِيِّ . قَالَ : حَدَّثَنِي عَطَاءُ بْنُ أَبِي رَبَاحٍ ؛ أَنَّ أَبَا سَمِيدٍ الْحَذْرِيَّ لَقِيَ ابْنَ عَبَّاسٍ فَقَالَ لَهُ : أَرَأَيْتَ قَوْلَكَ فِي الصَّرْفِ ، أَشَدُّ سَمِئَةً مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، أَمْ شَيْنًا وَجَدْتَهُ فِي كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ ؟ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : كَلَّا . لَا أَقُولُ . أَمَّا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَنْتُمْ أَعْلَمُ بِهِ . وَأَمَّا كِتَابُ اللَّهِ فَلَا أَعْلَمُهُ . وَلَكِنْ حَدَّثَنِي أَسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « إِلَّا إِنَّمَا الرِّبَا فِي النَّسِيئَةِ » .

104 — () : Evzâî şöyle dedi : Bana Atâ ibn Ebî Rebâh tahdîs etti ki, bir kere Ebû Saîd Hudrî, İbn Abbâs'a kavuşub ona : Şu senin, sarrâflık hakkındaki re'yin Rasûlullah (S) dan işittiğin bir şey mi, yoksa Azîz ve Celîl olan ALLÂH'IN KİTÂBında bulduğun bir hüküm mü? diye

sordu. İbn Abbâs cevâben : Hayır, ne onu, ne de bunu ben söylemem. Rasûlullah'a gelince, sizler onu daha iyi bilirsiniz. Allâh'ın Kitâbı'na gelince, onda da böyle bir hüküm bulunduğunu bilmiyorum. Şukadar var ki bana Usâmetu'bnü Zeyd, Rasûlullah (S) ın : «Haberiniz olsun ribâ (fazla olmakda değil) ancak veresiyede cârîdir» buyurduğunu tahdis etti dedi ³⁵.

(۱۹) بَابُ لَعْنِ أَكْلِ الرِّبَا وَمُؤْكَلِهِ

۱۰۵ — (۱۵۹۷) حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ (وَاللَّفْظُ لِعُثْمَانَ) (قَالَ إِسْحَاقُ: أَخْبَرَنَا. وَقَالَ عُثْمَانُ: حَدَّثَنَا جَرِيرٌ) عَنْ مُغِيرَةَ. قَالَ: سَأَلَ شِبَّاکُ إِبْرَاهِيمَ. فَحَدَّثَنَا عَنْ عَلْقَمَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ. قَالَ: لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَكْلَ الرِّبَا وَمُؤْكَلَهُ. قَالَ قُلْتُ: وَكَاتِبُهُ وَشَاهِدُهُ؟ قَالَ: إِنَّمَا نَحْدُثُ بِمَا سَمِعْنَا

(19) RİBÂ (FÂİZ) YİYENE VE YEDİRENE LÂ'NET BÂBİ

105 — (1597) : Muğîre dedi ki : Şibâk İbrâhîm'e sordu. Bu-

35. Bu Ebû Saîd hadîsinin, Hâkim'in, Ebû Hayyân el-Adevî'den olan rivâyeti daha mufassaldır. Ebû Hayyân der ki: Bir kere Ebû Miclez'e bey'u sarfın hükmünden sordum? Bana cevâben dedi ki: Bir zamanlar İbn Abbâs aynen ve elden ele peşin sarf ve tebdildeki ribâ ve ziyâdede be's görmezdi. Ribâ ancak veresiyede nehy edilmiştir der idi. Sonra kendisine Ebû Saîd Hudrî kavuştu. Aralarında yukarıda gördüğümüz konuşma cereyân etti ve Ebû Saîd : «Altun, altun ile; gümüş, gümüş ile; arpa, arpa ile elden ele peşin ve misli misline müsâvî olarak bey' edilir. Kim, misline bir şey artırırsa o artık şey ribâdır, harâmdır» hadîsini rivâyet etti. Bu hadîsi İbn Abbâs işidince Allah'a tevbe ve istiğfâr ederim dedi. Bundan sonra da İbn Abbâs, elden ele ribâdan da veresiye gibi şiddetle nehy ederdi.

Maamâfih Usâme hadîsinin sıhhatı hakkında âlimlerin ittifakı vardır. Yalnız Usâme hadîsi ile Ebû Saîd hadîsinin arasını cem' ve te'lîf husûsunda ihtilâf etmişlerdir. Ba'zısı, Usâme hadîsinin mensûhluğunu ileri sürer, ba'zıları ribânın târihi seyri içinde evvelâ veresiyecilikte ribânın nehy edilmiş olduğunu, ribe'l-fadlın men'i ise geri bırakıldığını ileri sürer. Ba'zısı da bu iki hadîs arasını te'lîf için şu ma'kûl vechi ileri sürer: «Ribâ yalnız veresiyede nehy edilmiştir» kavli ile altunun, altunla veya gümüşün, gümüşle bey'u sarfındaki fazlalığın cevâzı kastedilmiyor. Belki muhtelif cinslerin sarf ve tebdilindeki ziyâde, ribâ mâhiyetinde değildir denilmiş oluyor. Hakikaten altun, gümüşle; gümüş, altunla tebdil edilir de sarf ücreti olarak bir mikdâr ziyâde verilirse, bu ziyâde ribâ değildir.

Bundan evvel terceme ettiğimiz birçok hadîslerde görüldüğü üzere altunu, altun ile; gümüşü de gümüş ile bey' ve tebdilde harâmlık yoktur. Fakat bu harâm olmama:

a. Her ikisi de veznen müsâvî olmak, birisi diğerinden ziyâde olmamakla şartlanmıştır;

b. Bir de bu sarrâfî muâmelenin bir mecliste hâlen ve elden ele ifâ edilmesi şart kılınmıştır. Bu ikinci şart, iki muhtelif maddenin satış ve tebdilinde de şarttır. Altunun gümüş ile, gümüşün de altun ile tebdilinde ziyâde bulunması ribâ hurmetini mûcib değildir. Fakat bunlardan biri va'deye bırakılmış olursa ribâ hurmeti tahakkuk eder. On altıncı bâbdaki 86, 87 ve 88 rakamlı hadîslerde bu va'deli meselesi gâyet açık sûrette beyân buyurulmuştur.

nun üzerine İbrâhim bize Alkame'den, o da Abdullah (ibn Mes'ûd) dan tahdîs etti ki Abdullah : Rasûlullah (S) fâiz yiyene ve yedirene lâ'net etti demiştir. Râvî dedi ki : Ben : Fâiz muâmelesinin yazıcısına ve iki şâhidine de mi? diye sordum. O da cevâben : Biz ancak işittiğimiz sözleri tahdîs ederiz dedi.

١٠٦ - (١٥٩٨) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَعُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . قَالُوا : حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ . أَخْبَرَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ ، قَالَ : لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ آكِلَ الرِّبَا ، وَمُوكِلَهُ ، وَكَاتِبَهُ ، وَشَاهِدَيْهِ ، وَقَالَ : هُمْ سَوَاءٌ .

106 — (1598) : Câbir (R) : Rasûlullah (S), ribâ yiyene, yedirene, ribâ muâmelesini yazı ile tesbîf edene ve bu işin iki şâhidine lâ'net etti ve onlar (günâhda) müsâvidirler buyurdu dedi.

(٢٠) بَابُ أَفْعَادِ الْحَوْلِ وَزَكَاةِ الشُّبُهَاتِ

١٠٧ - (١٥٩٩) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ ثُمَيْرٍ الْهَمْدَانِيُّ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا زَكَرِيَّا عَنْ الشَّعْبِيِّ ، عَنِ الثُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ . قَالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ (وَأَهْوَى الثُّعْمَانُ بِإِصْبَعَيْهِ إِلَى أُذُنَيْهِ) « إِنْ الْحَلَالَ بَيِّنٌ وَإِنَّ الْحَرَامَ بَيِّنٌ » وَيَنْتَهَمَا مُشْتَبِهَاتٌ لَا يَعْلَمُهُنَّ كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ . فَمَنْ اتَّقَى الشُّبُهَاتِ اسْتَبْرَأَ لِدِينِهِ وَعِرْضِهِ . وَمَنْ وَقَعَ فِي الشُّبُهَاتِ وَقَعَ فِي الْحَرَامِ . كَالرَّاعِي يَرْعَى حَوْلَ الْحِمَى . يُوشِكُ أَنْ يَرْتَعَ فِيهِ . أَلَا وَإِنَّ لِكُلِّ مَلِكٍ حِمًى . أَلَا وَإِنَّ حِمَى اللَّهِ عِمَارَتُهُ . أَلَا وَإِنَّ فِي الْجَسَدِ مُضْغَةً ، إِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ وَإِذَا فَسَدَتْ ، فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ . أَلَا وَهِيَ الْقَلْبُ » .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ . قَالَا : حَدَّثَنَا زَكَرِيَّا ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

(...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ مُطَرِّفٍ وَأَبِي فَرْوَةَ الْهَمْدَانِيِّ . ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا يَمْقُوبُ (يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْقَارِيَّ) عَنْ ابْنِ عَجْلَانَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ابْنِ سَعِيدٍ . كُلُّهُمْ عَنِ الشَّعْبِيِّ ، عَنِ الثُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، بِهَذَا الْحَدِيثِ عِزَّ أَنْ حَدَّثَ زَكَرِيَّا أَنَّهُمْ مِنْ حَدِيثِهِمْ ، وَأَكْثَرُ .

(20) HALÂL ŞEYLERİ ALMAK VE ŞÜPHELİLERİ TERK EYLEMEK BÂBİ

107 — (1599) : Nu'mân ibn Beşîr (R) — iki parmağını iki kulağına doğru uzadıb yakînen duyduğunu işâret ederek — dedi ki : Ra-sûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Muhakkak halâl belli, harâm da bellidir. İkisi arasında da (halâl mı, harâm mı belli olmayan) bir takım şüpheli şeyler vardır ki, çok kimseler onları bilemezler. Şüpheli şeylerden her kim sakınırsa, dînini de ırzını da kurtarmış olur. Her kim şüpheli şeylere dalarsa, harâma düşer. Nitekim (içine girmek yasak olan beylik) koru etrafında (davarlarını) otlatan çoban da çok sürmez harâm sâhada otlatılabilir. Haberinizi olsun, her hükümdârın (kendisine mahsûs) bir korusu olur. Gözünüzü açın, Allah'ın (yer yüzündeki) korusu da harâm ettiği şeylerdir. Uyanık olunuz! Cismin içinde bir lokmacık et vardır ki, iyi olursa bütün cesed iyi olur, bozuk olursa bütün cesed bozulur. Dikkat edin! İşte o (et parçası) kalbdır»³⁶.

() : Buradaki iki râvî de, bize Zekerıyyâ tahdîs etti diyerek bu isnâdla yukarıki hadîsin aynıını rivâyet etmişlerdir.

() : Buradaki râvilerin hepsi de Şa'bi'den, o da Nu'mân ibn Beşîr'den, o da Peygamber'den bu hadîsi rivâyet etmişlerdir. Şukadar ki Zekerıyyâ'nın hadîsi ötekilerin hadîsine nazaran daha tamâm ve daha uzundur.

36. Ba'zı âlimlere göre bu hadis, İslâm Dîninin dönüb dolaştığı medârı olan dört hadîsden biridir. Diğer üç hadîs de şunlardır :

«Ameller niyetlere göre kıymet kazanır»;

«Kişinin iyi bir musliman olması, mâ lâ ya'niyi (ki dünyâya ve âhirete fâidesi olmayan işleri) terk etmesidir»;

«Sizden hiçbiriniz kendisi için arzu ettiği hayrı, mu'min kardeşi için de dilemedikçe hakiki mu'min olamaz».

Metindeki hadîse göre hükümler üç kısma ayrılır :

a. Hakkında nass vârid olup işlenmesi Şâri' tarafından emr ve taleb olunur, terkine de azâb terettüb eder. Bu kısım, beyâna muhtâc olmayarak herkesin bildiği dîni bedîhiyyâtdır.

b. Nassın terki istenen ve işlenmesine vald terettüb eden şeydir. Bu kısım da apaçık harâm olan, beyâna muhtâc olmayarak herkesin bildiği dîni muharremâtdır.

c. Halâllığı ve harâmlığı açık olmayan ve herkesce bilinmeyen şeylerdir.

Bu halâl ve harâmlığı şüpheli olanlar nelerden ibârettir? Bu husûsda çeşitli görüşler ileri sürülmüşdür: Birincisi, bunlar halâl ve harâm olduğunda âlimlerin ihtilâf ettiği şeyler olmasıdır. Beygir etinin yenilmesi, halâl veya harâm olması hakkındaki ihtilâf gibi.

İkincisi, halâl ile harâm arasındaki şüpheli işler, mekrûh şeyler olması görüşüdür. Mekrûh, harâm ile halâl arasında bir merhale olmak i'tibârıyla terki takvâ iycâbıdır.

Üçüncüsü, malına harâm karışmış bir mai sâhibi ile muâmele yapılmasıdır.

۱۰۸ - (...) **حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبٍ بْنُ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ . حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي . حَدَّثَنِي خَالِدُ بْنُ يَزِيدَ . حَدَّثَنِي سَمِيدُ بْنُ أَبِي هِلَالٍ عَنْ عَوْنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنْ عَامِرِ الشَّعْبِيِّ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ نَعْمَانَ بْنَ بَشِيرٍ بْنَ سَعْدٍ ، صَاحِبَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ يَخْطُبُ النَّاسَ بِحِمَصَ . وَهُوَ يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « الْحَلَالُ بَيْنَ وَالْحَرَامِ يَنْ » . فَذَكَرَ يَنْتَلِ حَدِيثَ زَكَرِيَاءَ عَنِ الشَّعْبِيِّ . إِلَى قَوْلِهِ : « يُوْشِكُ أَنْ يَقَعَ فِيهِ »**

108 — () : Âmir eş-Şa'bî, Rasûlullah'ın sahâbîsi Nu'mân ibn Beşir ibn Sa'd'dan işitmiştir. Nu'mân ³⁷ Hımıs şehrinde bir hutbe yaparken : Ben Rasûlullah (S) dan işittim O : «Halâl bellidir, harâm da bellidir...» buyuruyor. Râvî burada hadîsi «koru etrafında otlatan, çok sürmez koru sahasına düşebilir» sözüne kadar, Zekerîyyâ'nın Şa'bîden olan hadîsi gibi zikretmiştir.

(۲۱) بَابُ يَسِيعِ الْبَعِيرِ وَاسْتِنَاءِ كَوْبِهِ

۱۰۹ - (۷۱۵) **حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُنِيرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا زَكَرِيَاءُ عَنْ عَامِرٍ . حَدَّثَنِي جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَسِيرُ عَلَى أَجَلٍ لَهُ قَدْ أَغْيَا . فَأَرَادَ أَنْ يُسَيِّبَهُ . قَالَ : فَلَحِقَنِي النَّبِيُّ ﷺ . فَقَامَا لِي وَضَرَبَهُ . فَسَارَ سِيرًا لَمْ يَسِرْ مِثْلَهُ . قَالَ « يَمْنِيهِ بُوَيْيَّةٌ » قُلْتُ : لَا . ثُمَّ قَالَ « يَمْنِيهِ » فَبِعْتُهُ بُوَيْيَّةً . وَاسْتَنْثَنِي عَلَيْهِ مُخْلَانَهُ إِلَى أَهْلِي . فَلَمَّا بَلَغْتُ أَتَيْتُهُ بِالْجَمَلِ . فَتَقَدَّرَنِي مَنَّهُ . ثُمَّ رَجَعْتُ . فَأَرْسَلَ فِي أَثَرِي . فَقَالَ « أَرَأَيْتَ مَا كَسَبْتَكَ لَا خُذْ جَمْلَكَ ؟ خُذْ جَمْلَكَ وَدَرَاهِمَكَ . فَهُوَ لَكَ » .**

(...) **وَحَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ . أَخْبَرَنَا عَيْسَى (يَعْنِي ابْنَ يُونُسَ) عَنْ زَكَرِيَاءَ ، عَنْ عَامِرٍ . حَدَّثَنِي جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ . يَنْتَلِ حَدِيثِ ابْنِ مُنِيرٍ .**

(21) YOLCULUK ESNASINDA İKEN BİR SÜRE DAHA BİNMESİNİ İSTİSNÂ EDEREK DEVE SATIMI BÂBİ

37. Nu'mân ibn Beşir, Ensâr'dandır. En sahîh rivâyete göre hicretin on dördüncü ayının başında doğmuştur. Hicretden sonra Ensâr arasında ilk doğan çocukdur. Nasıl ki Muhâcir âileleri içinde ilk doğan çocuk da Abdullah ibn Zubeyr'dir. Annesi, Abdullah ibn Revâha'nın kız kardeşi Umre'dir. Muâviye zamanında Kûfe vâlisi idi. Yezîd zamanında da bu vazife kendisinde bırakılmışdır. Yezîd öldükten sonra Sufyânîlere muhâlefet edib Abdullah ibn Zubeyr hisâbına çalıştığından 65 yaşında maktûlen vefât etmiştir. Babası Beşir de sahâbidir. Tahîyyât'da okuduğumuz salavâtların râvilerindendir. Sahâbîler arasında Nu'mân ibn Beşir adını taşıyan başka kimse yoktur. Metindeki hadîsi Nu'mân biz-zât Rasûlullah'dan işitmek sûretiyle alib rivâyet etmiştir.

109 — (715)³⁸ : Câbir ibn Abdillâh (R), sâhibi bulunduğ u bir deve üzerinde yol alırken, devesinin gereğ i gibi yürüyemez hâle geldiğ ini, bu sebeble deveyi âzâd etmek istediğ ini anlatıp şöyle dedi : Nihâyet (ben kafileden gerilediğ im bir zamanda) Peygamber (S) bana kavuştu, benim için duâ etti ve deveyi de kamçladı. Mûteâkiben benim yürümez deve, o ana kadar hiç yürümediğ i bir süratle yürüyüş e geçti. Rasûlullah : «Bunu bana bir ûkiyyeye sat» buyurdu. Ben : Hayır dedim. Sonra yine : «Onu bana sat» buyurdu. Ben de deveyi Peygamber'e bir ûkiyyeye bedeline sattım ve aynı zamanda âilemin yanına varıncaya kadar yüklerimi taşıtmayı istisnâ ettim. Nihâyet yerime ulaştığ ım zaman deveyi kendisine getirdim. Peygamber de devenin bedelini bana teslim etti. Sonra ben bedeli alıp döndüm. İzimce birini yollayıb beni çağ ırdı ve : «Deveni daha ucuza almak için fiat eksiltmesi yapacağ ımı mı zannettin? Deveni de, dirhemlerini de al, o da senindir!» buyurdu.

() : Buradaki râvîler de Câbir ibn Abdillâh'ın yukarıki İbn Numeyr hadisi gibi tahdîs ettiğ ini rivâyet etmişlerdir.

۱۱۰ - (...) حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ (وَاللَّفْظُ لِعُثْمَانَ) (قَالَ إِسْحَاقُ: أَخْبَرَنَا. وَقَالَ عُثْمَانُ: حَدَّثَنَا جَرِيرٌ) عَنْ مُعِينَةَ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ. قَالَ: غَزَوْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. فَتَلَّحَقَ بِي. وَتَحَنَّنِي نَاصِحٌ لِي قَدْ أَغْيَا وَلَا يَكَادُ يَسِيرُ. قَالَ: فَقَالَ لِي «مَا لِبَعِيرِكَ؟» قَالَ قُلْتُ: عَليْلٌ. قَالَ: فَتَخَلَّفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَزَجَرَهُ وَدَعَا لَهُ. فَمَا زَالَ بَيْنَ يَدَيَّ إِلَّا بِلْ قَدَّامَهَا يَسِيرُ. قَالَ: فَقَالَ لِي «كَيْفَ تَرَى بَعِيرَكَ؟» قَالَ قُلْتُ: بِخَيْرٍ. قَدْ أَصَابَتْهُ بَرَكَتُكَ. قَالَ «أَفْتَبِيعُ مِنْهُ؟» فَاسْتَحْيَيْتُ. وَلَمْ يَكُنْ لَنَا نَاصِحٌ غَيْرُهُ. قَالَ فَقُلْتُ: نَعَمْ. فَبِعْتُهُ إِيَّاهُ. عَلَى أَنَّ لِي فَقَارَ ظَهْرِهِ. حَتَّى أَبْلُغَ الْمَدِينَةَ. قَالَ فَقُلْتُ لَهُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! إِنِّي عَرُوسٌ. فَاسْتَأْذَنْتُهُ. فَأَذِنَ لِي. فَتَقَدَّمْتُ النَّاسَ إِلَى الْمَدِينَةِ. حَتَّى انْتَهَيْتُ. فَلَقَيْتَنِي خَالِي فَسَأَلَنِي عَنِ الْبَعِيرِ. فَأَخْبَرْتُهُ بِمَا صَنَعْتُ فِيهِ. فَلَامَنِي فِيهِ. قَالَ: وَقَدْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ لِي حِينَ اسْتَأْذَنْتُهُ «مَا تَزَوَّجْتَ؟ أِبْكَرًا أَمْ ثَيِّبًا؟» فَقُلْتُ لَهُ: تَزَوَّجْتُ ثَيِّبًا. قَالَ «أَفَلَا تَزَوَّجْتَ بَكْرًا تُتْلَعُ بِكَ وَتُتْلَعُ بِهَا؟» فَقُلْتُ لَهُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! تَوُفِّي وَالِدِي (أَوْ اسْتَشْهِدْ) وَلِي أَخَوَاتُ صِغَارٍ. فَكَرِهْتُ أَنْ أَتَزَوَّجَ إِلَيْهِنَّ وَمِثْلَهُنَّ. فَلَا تُؤَدِّبُهُنَّ وَلَا تَقُومَ عَلَيْهِنَّ. فَتَزَوَّجْتُ ثَيِّبًا لَتَقُومَ عَلَيْهِنَّ وَتُؤَدِّبُهُنَّ. قَالَ: فَلَمَّا قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمَدِينَةَ، غَدَوْتُ إِلَيْهِ بِالْبَعِيرِ، فَأَعْطَانِي مَنَّهُ، وَرَدَّهُ عَلَيَّ.

38. Bu hadis, «KİTÂBU SALATIL-MUSAFİRİN VE KASRIHA, iki rek'at tahiyyetu'l-mescid namazının müstehablığı...» bâbında 71 sıra rakamında geçmişti. Bundan dolayı o hadisin müteselsil rakamını aynen burada da muhâfaza etmektedir.

110 — () : Câbir ibn Abdillâh (R) şöyle dedi : Ben Rasûlullah'ın maiyyetinde (Mekke fethi) gazâsına gittim. (Dönüşde) Rasûlullah bana kavuştu. Altımda da benim saka devem vardı. Devem yorgunluktan bitmiş, nerede ise yürüyemez hâle gelmişti. Rasûlullah bana :

— Devene ne oldu? diye sordu.

— Bir illetli oldu dedim. Bu sırada Rasûlullah arkaya geçti, deveyi dürtükledi ve ona duâ etti. Bundan sonra benim deve, diğer develerin önünde yürümekten ayrılmadı. Rasûlullah bana :

— Deveni nasıl görüyorsun? buyurdu.

— Gâyet iyi görüyorum. Ona muhakkak senin bereketin isâbet etti dedim.

— Onu bana satar mısın? diye sordu. Bizim bundan başka su çekecek devemiz olmadığı halde utandım da :

— Evet satarım dedim. Akabinde tâ Medîne'ye ulaşınca kadar devenin sırtı benim olmak üzere (yani binmek hakkım bâkî olmak üzere) deveyi Rasûlullah'a sattım. Bunun ardından da :

— Yâ Rasûlallah! Ben yeni güveyim diyerek kendisinden çabuk gitmek üzere izin istedim. O da bana izin verdi. Ben insanların önüne geçib Medîne yoluna koyuldum. Nihâyet vardım. Beni dayım karşıladı ve bana devemin hâlini sordu. Ben de kendisine devem hakkında yaptıklarımı haber verdim. Dayım da bu husûsda beni azarladı.

Rasûlullah (S) kendisinden izin istediğim zaman bana :

— Neyi kendine eş aldın, kız mı dul mu? diye sormuşdu. Ben de ona :

— Dul ile evlendim dedim.

— Onun seninle, senin de kendisi ile oynaşacağın bâkire bir kızla neye evlenmedin? dedi. Ben de :

— Yâ Rasûlallah! Babam Abdullah öldü (yahut şehîd oldu). Benim küçük kız kardeşlerim var. Doğrusu onlara kendileri gibi bir kız getirib de onunla evlenmeyi istemedim. Çünkü böyle bir kız, onları terbiye etmez ve onların işlerini görmez. İşte onlara bir mürebbiye olması ve onların işlerini görmesi için bir dul kadınla evlendim dedim. Nihâyet Rasûlullah Medîne'ye geldiğinde, bir kuşluk vakti deveyi kendisine götürdüm. Rasûlullah devenin parasını bana verdi, deveyi de (hediye olarak) bana iâde etti.

۱۱۱ - (...) حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنِ الْأَنْعَشِ ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ ، عَنْ جَابِرٍ . قَالَ : أَقْبَلْنَا مِنْ مَكَّةَ إِلَى الْمَدِينَةِ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَأَتَلَّ جَمَلِي . وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِقِصَّتِهِ . وَفِيهِ : ثُمَّ قَالَ لِي « بِنِي جَمَلِكَ هَذَا » قَالَ قُلْتُ : لَا . بَلْ هُوَ لَكَ . قَالَ « لَا . بَلْ بِنِيهِ » . قَالَ قُلْتُ : لَا . بَلْ هُوَ لَكَ . يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَالَ « لَا . بَلْ بِنِيهِ » . قَالَ قُلْتُ : فَإِنَّ لِرَجُلٍ عَلَى أُوقِيَّةٍ ذَهَبٌ . فَهُوَ لَكَ بِهَا . قَالَ « قَدْ أَخَذْتُهُ . فَتَبَلَّغْ عَلَيْهِ إِلَى الْمَدِينَةِ » قَالَ : فَلَمَّا قَدِمْتُ الْمَدِينَةَ ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِبِلَالٍ « أَعْطِهِ أُوقِيَّةً مِنْ ذَهَبٍ . وَزِدْهُ » قَالَ : فَأَعْطَانِي أُوقِيَّةً مِنْ ذَهَبٍ . وَزَادَنِي قِيرَاطًا . قَالَ فَقُلْتُ : لَا تُفَارِقْنِي زِيَادَةُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . قَالَ : فَكَانَ فِي كَيْسٍ لِي . فَأَخَذَهُ أَهْلُ الشَّامِ يَوْمَ الْحَرَّةِ .

111 - () : Câbir (R); Rasûlullah (S) in maiyyetinde Mekke'den Medîne'ye dönerken, benim deve hastalandı diyerek hadisi bütün kıssasıyla anlattı. Bu hadîsde şunlar vardır : Sonra Rasûlullah bana hitâben :

- Bu deveni bana sat buyurdu. Ben :
- Hayır satmam, fakat deve senin olsun dedim.
- Hayır onu bana sat dedi. Ben :
- Hayır o senin olsun yâ Rasûlallah! dedim.
- Hayır olmaz, onu bana sat dedi. Ben :
- Bir kimsenin benim üzerimde bir ûkiyye altun alacağı vardır. Bu borcuma mukabil deve senin olsun dedim. Rasûlullah :
- Aldım, kabûl ettim. Fakat sen bu deveye binerek Medîne'ye kadar ulaş buyurdu. Nihâyet Medîne'ye geldiğimde Rasûlullah Bilâl'e :
- Bir ûkiyye altun tart, birâz da artırarak Câbir'e ver buyurdu. O da bana bir ûkiyye altun verdi, bir kırât da fazladan verdi. Câbir der ki : Rasûlullah'ın bu ziyâde ihsânı artık benden ayrılmasın dedim. Bu, bana âid bir kesenin içinde durdu. Nihâyet bu ihsânlı keseyi Harre vak'asında Şâm askerleri aldılar ³⁹.

۱۱۲ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ . حَدَّثَنَا الْجَرِيرِيُّ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي سَفَرٍ . فَتَحَلَّفَ نَاصِحِي . وَسَاقَ الْحَدِيثَ . وَقَالَ فِيهِ : فَتَخَسَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . ثُمَّ قَالَ لِي « اِرْكَبْ بِاسْمِ اللَّهِ » وَزَادَ أَيْضًا : قَالَ : فَمَا زَالَ يَزِيدُنِي وَيَقُولُ « وَاللَّهِ يُغْفِرُ لَكَ » .

39. Harre vak'ası, Medîne civârındaki kara taşlıkda hicrî 63 yılında Şâm'dan gelen bir ordunun Medine halkı ile harb edib katliâm ve soygunlar yaptığı vak'adır.

112 — () : Burada da Câbir (R) : Biz bir seferde Peygamber (S) in maiyyetinde idik. Benim saka devem yolda yürümekden geri kaldı, diyerek hadîsi bütünü ile sevk etti. Burada şöyle dedi : Rasûlullah deveyi dürtükledi, sonra bana : «BİSMİLLÂH ile bin» buyurdu ve yine devenin bedelini artırdı. Böylece devenin bedelini artırmakdan «ve Allah sana mağfiret buyursun!» demekten vaz geçmedi.

۱۱۳ - (...) وَحَدَّثَنِي أَبُو الرَّيِّعِ التَّمَكِيُّ . حَدَّثَنَا حَمَّادٌ . حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ أَبِي الزَّيْرِ، عَنْ جَابِرٍ . قَالَ : لَمَّا أَتَى عَلَى النَّبِيِّ ﷺ ، وَقَدْ أَغْيَا بِمَعِيرَى ، قَالَ : فَتَخَسَّهُ فَوْتِبَ فَكُنْتُ بَعْدَ ذَلِكَ أَحْبَسُ خِطَامَهُ لِأَسْمَعَ حَدِيثَهُ ، فَمَا أَقْدِرُ عَلَيْهِ . فَلَحَقَنِي النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ « بِمَنْيِهِ » فَبِمَنْتُهُ مِنْهُ بِخَمْسِ أَوَاقٍ . قَالَ قُلْتُ : عَلَى أَنَّ لِي ظَهْرَهُ إِلَى الْمَدِينَةِ . قَالَ « وَلَئِكَ ظَهْرُهُ إِلَى الْمَدِينَةِ » قَالَ : فَلَمَّا قَدِمْتُ الْمَدِينَةَ أَتَيْتُهُ بِهِ ، فَزَادَنِي وَقِيَّةً ، ثُمَّ وَهَبَهُ لِي .

113 — () : Câbir (R) şöyle dedi. Peygamber (S) benim yanıma geldiği zaman devem yürümekden âciz hâle gelmişti. Peygamber (elindeki eğri uclu değnekle) deveye vurdu. Deve hemen ileri sıçradı ve artık bundan sonra ben Peygamber'in konuşmasını işitmek maksadiyle devenin dizginini geri çekmeye başladım. Fakat deveyi durdurmağa muktedir olamıyordum. Derken Peygamber bana (tekrar) kavuşub : «Deveyi bana sat» buyurdu. Ben de beş ûkiyye mukabilinde deveyi ona sattım. Ancak Medîne'ye kadar devenin sırtı benim olmak üzere, dedim. Peygamber : «Medîne'ye kadar devenin sırtı (yani binmek hakkı) senin olsun» buyurdu. Medîne'ye gelince deveyi kendisine getirdim. Peygamber, bedelini bir ûkiyye daha ziyâde ederek bana verdi, sonra deveyi de bana hibe etti.

۱۱۴ - (...) حَدَّثَنَا عُقْبَةُ بْنُ مُكْرَمٍ الْأَمَّيُّ . حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِسْحَاقَ . حَدَّثَنَا بِشِيرُ بْنُ عُقْبَةَ عَنْ أَبِي الْمُتَوَكِّلِ النَّاجِيٍّ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : سَافَرْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ . (أُظُنُّهُ قَالَ غَازِيًا) . وَاقْتَصَّ الْحَدِيثَ وَزَادَ فِيهِ : قَالَ « يَا جَابِرُ ! أَتَوَفَيْتَ الثَّمَنَ ؟ » قُلْتُ : نَعَمْ . قَالَ « لَكَ الثَّمَنُ وَلَكَ الْجَمَلُ . لَكَ الثَّمَنُ وَلَكَ الْجَمَلُ » .

114 — () : Buradaki râvî de Câbir (R) in : Seferlerinin birinde Rasûlullah (S) in maiyyetinde (râvî : Gâziy olarak dediğini zannederim demiştir) yolculuk ettim dediği hadîsini tamâmiyle nakletti. Burada şu ziyâde vardır : Rasûlullah : «Yâ Câbir! Devenin bedelini tasta-mâm aldın mı?» buyurdu. Ben de : Evet aldım dedim. Rasûlullah : «De-

venin bedeli de, deve de senindir, devenin bedeli de, deve de senindir» buyurdu.

۱۱۵ - (...) حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مُحَارِبٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : اشْتَرَى مِنِّي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَعِيرًا بِوَقِيتَيْنِ وَدِرْهَمٍ أَوْ دِرْهَمَيْنِ . قَالَ : فَلَمَّا قَدِمَ صِرَارًا أَمَرَ بِبَقَرَةٍ فَذُبِحَتْ . فَأَكَلُوا مِنْهَا . فَلَمَّا قَدِمَ الْمَدِينَةَ أَمَرَنِي أَنْ آتِيَ الْمَسْجِدَ فَأُصَلِّيَ وَكُتِبَنِي . وَوَزَنَ لِي ثَمَنَ الْبَعِيرِ فَأَرْجَعَ لِي .

115 — () : Şu'be, Muhârib'den tahdîs etti ki, kendisi Câbir ibn Abdillâh'dan şöyle derken işitmiştir : Rasûlullah (S) iki ûkiyye⁴⁰ ile bir dirhem, yahut iki dirhem mukabilinde (yolda) benden bir deve satın aldı. Nihâyet Medîne yakınında Sırâr denilen yere geldiği zaman bir sığır kesilmesini emir buyurdu. Akabinde sığır kesildi. Kafil halkı ondan yediler. Sonra Medîne'ye gelince Rasûlullah bana, mescide gelib iki rek'at (geliş namazı) kılmamı emretti ve benim için devenin bedeli olan mikdârı ağır ağır fazlasıyla tarttı.

۱۱۶ - (...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ . حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . أَخْبَرَنَا مُحَارِبٌ عَنْ جَابِرٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِهَذِهِ الْقِصَّةِ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ : فَاشْتَرَاهُ مِنِّي بِثَمَنٍ قَدْ نَمَّاهُ . وَلَمْ يَذْكُرِ الْوَقِيتَيْنِ وَالْدِّرْهَمَ . وَقَالَ : أَمَرَ بِبَقَرَةٍ فَذُبِحَتْ ، ثُمَّ قَسَمَ لَحْمَهَا .

116 — () : Yine Muhârib, Câbir'den Peygamber'le olan bu deve alım satımı kıssâsını olduğu gibi haber verdi. Şukadar var ki burada Câbir : Peygamber ta'yîn ettiği bir fiatla benden deveyi satın aldı, dedi de iki ûkiyye ile bir dirhem yahut iki dirhem sözlerini zikretmedi. Bir de burada Câbir : Bir sığırla ilgili emrini verdi de o sığır nahr edildi, sonra etini taksim etti demiştir.

۱۱۷ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي زَائِدَةَ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ ، عَنْ عَطَاءٍ ، عَنْ جَابِرٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لَهُ « قَدْ أَخَذْتُ جَمَلَاتٍ بِأَرْبَعَةِ دَنَانِيرَ . وَلَكَ ظَهْرُهُ إِلَى الْمَدِينَةِ » .

117 — () : Buradaki râviler de Câbir'den, Peygamber'in ona hitâben : «Deveni dört dinâr mukabilinde aldım, Medîne'ye kadar da

40. Ükiyye, ûkiye, vukiyye : Ağırlık ölçülerindendir. Yedi misgâl ve kırk dirhem olan ölçüye denir. Cem'i «yâ» nun teşdidi ve tahfifi ile evâkiyy ve ukıyy, bakâyâ vezninde vakâyâ gelir. Şârih, bunun vezni udhûke gibi ufûledir der (Kamûs Ter. Vikâye maddesi, IV, 1222).

onun sırtı (yani binme hakkı) senindir» buyurduğunu rivâyet etmişlerdir⁴¹.

(۲۲) باب من استسلف شيئاً ففنى غيره ، و «فبركم أمكنكم قضاء»

۱۱۸ — (۱۶۰۰) حَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ أَحْمَدُ بْنُ عُمَرَوُ بْنُ سَرِجٍ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ ، عَنْ أَبِي رَافِعٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ اسْتَسْلَفَ مِنْ رَجُلٍ بَكْرًا . فَقَدِمَتْ عَلَيْهِ إِبِلٌ مِنْ إِبِلِ الصَّدَقَةِ . فَأَمَرَ أَبَا رَافِعٍ أَنْ يَقْضِيَ الرَّجُلَ بَكْرَهُ . فَرَجَعَ إِلَيْهِ أَبُو رَافِعٍ فَقَالَ : لَمْ أَجِدْ فِيهَا إِلَّا خِيَارًا رِبَاعِيًّا . فَقَالَ « أَعْطِهِ إِيَّاهُ . إِنَّ خِيَارَ النَّاسِ أَحْسَنُهُمْ قَضَاءً » .

(22) BİR ŞEY ÖDÜNC ALIB DA, ALDIĞI ŞEYİ DAHA HAYIRLI OLARAK ÖDEYEN KİMSE İLE «EN HAYIRLINIZ ÖDEYİŞİ EN GÜZEL OLANINIZDIR» HADİSİ BÂBİ

118 — (1600) : Ebû Râfi' (R) den, (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S) bir kimseden genç bir deve ödünç almışdı. Sonra Peygamber'e zekât develerinden bir gurub deve geldi. Peygamber hemen Ebû Râfi'e o kimsenin alacağı olan genç deveyi kendisine ödemesini emir buyurdu. Ebû Râfi' gidib tekrar Peygamber'in yanına dönerek : Develerin içinde altısını bitirib yedisine girmiş vaz'iyette olan ve onun devesinden daha iyi rabâî develerden başkasını bulamadım dedi. Bunun üzerine Rasûlullah : «O şahsa bu iyi deveyi ver. Çünkü insanların en hayırlıları, ödemeleri daha güzel olanlarıdır» buyurdu.

۱۱۹ — (...) حَدَّثَنَا أَبُو كَرِيبٍ . حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ . سَمِعْتُ زَيْدَ بْنَ أَسْلَمَ . أَخْبَرَنَا عَطَاءُ بْنُ يَسَارٍ عَنْ أَبِي رَافِعٍ ، مَوْلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، قَالَ : اسْتَسْلَفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَكْرًا . بِمِثْلِهِ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ « فَإِنَّ خَيْرَ عِبَادِ اللَّهِ أَحْسَنُهُمْ قَضَاءً » .

119 — () : Rasûlullah'ın âzâdlısı Ebû Râfi'; Rasûlullah (S), üç yaşında genç bir deve ödünç aldı diyerek bundan önceki hadisin

41. Bu hadîs ilim ehli arasında *hadîsu'l-baîr* adıyla meşhûrdur. Buhâri bu hadîsi *Sahîhinin* yirmi kadar yerinde rivâyet etmiştir. Muslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Neseî de muhtelif rivâyetler ve değişik senedlerle bu hadîsi rivâyet etmişlerdir. Bu Câbir hadîsinin rivâyetinde en çok ihtilâf edilen nokta, Câbirin devesinin kıymetine âiddir. Kadîy İyâd, bunun sebebi, hadîsin ma'nâ i'tibârıyla nakledilmiş olmasıdır diyor. Saâdet asrında devenin zekât nisâbı beş deve olduğunu görmüşdük. Gümüşün nisâbı da iki yüz dirhem olduğuna göre bir devenin saâdet asrında ortalama kıymeti kırk dirhem olduğu anlaşılır. Diğer rivâyetleri te'yîd eden bir cihet varsa o da, Peygamber'in Câbir hakkında fazla semâhatlı bulunmaları ve en sonu deveyi de bedelini de kendisine ihsân etmele-ridir.

benzerini rivâyet etti. Şukadar ki burada «çünkü Allah'ın en hayırlı kulları, ödemeleri en güzel olanlardır» demiştir.

۱۲۰ - (۱۶۰۱) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ بْنُ عُمَانَ الْمُبْدِيُّ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ كَهَيْلٍ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : كَانَ لِرَجُلٍ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ حَقٌّ . فَأَعْلَظَ لَهُ . فَهَمَّ بِهِ أَصْحَابُ النَّبِيِّ ﷺ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « إِنَّ لِصَاحِبِ الْحَقِّ مَقَالًا » . فَقَالَ لَهُمْ « اشْتَرُوا لَهُ سِنًا فَأَعْطُوهُ إِيَّاهُ » فَقَالُوا : إِنَّا لَا نَجِدُ إِلَّا سِنًا هُوَ خَيْرٌ مِنْ سِنَةٍ . قَالَ « فَاشْتَرَوْهُ فَأَعْطُوهُ إِيَّاهُ . فَإِنَّ مِنْ خَيْرِكُمْ - أَوْ خَيْرِكُمْ - أَحْسَنُكُمْ قَضَاءً » .

120 — (1601) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Bir kimsenin Rasûlullah (S) ın üzerinde bir alacak hakkı vardı. O kimse gelib sert ve kaba bir şekilde bunu Peygamber'den istedi. Peygamber'in sahâbîleri de bu 'bedeviye (söz veya fiil ile) haddini bildirmek istediler. Bunun üzerine Peygamber : «İNNE Lİ-SÂHİBİ'L-HAKKI MAKALEN = Her hak sâhibinin söz hakkı vardır»⁴² buyurdu ve onlara : «Bu kimse için devesi yaşta bir genç deve satın alın da onu kendisine verin» diye emretti. Sahâbîler : Biz onun devesi yaşta genç deve bulamıyoruz. Ancak onunkinden daha değerli yaşda olanını buluyoruz dediler. Peygamber : «Binâenaleyh o daha iyi olanı satın alın da onu kendisine verin. Çünkü sizin en hayırlınız, borç verimi ne güzel olanınızdır — yahut borç veriş en güzel olanlarınız, en hayırlı olanlarınız cümlesindendir —» buyurdu.

۱۲۱ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ عَلِيِّ بْنِ صَالِحٍ ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ كَهَيْلٍ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : اسْتَقْرَضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ سِنًا . فَأَعْطَى سِنًا فَوْقَهُ . وَقَالَ « خِيَارُكُمْ عَاسِنُكُمْ قَضَاءً » .

121 — () : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S)

42. Bu, bütün hak sâhiblerine rehber olacak ve ebediyyen eskimiyecek çok kıymetli bir hukûk ve ahlâk vecizesidir.

«İNNE Lİ-SÂHİBİ'L-HAKKI MAKALEN = Şüphesiz hak sâhibi için hakkını söylemek hakkı vardır» şeklinde ifâde ve terceme ettiğimiz bu ölümsüz vecize ancak bir Peygamber'den sâdır olabilir. Kendisinden haşın ve sert bir dille alacağını istemeğe gelen kaba bir şahsa karşı hiç kızmayarak ve kırdıklarından dolayı onu dövmeye kalkışanları da yatıştırarak borcunu en güzel şekilde ödemeği bizzât uygulayıp öğreten ulu Peygamber'e tükenmez salâtu selâmlar olsun!

Bazı rivâyetlere göre Peygamber'in bu musâmahalı davranışı o kaba şahsı bile son derece te'sir altında bırakmış ve onda büyük bir değişiklik meydana getirmiştir. O şahıs alacağını böyle fazla aldıktan sonra : «Evfeytinî, âfâke'llâh = ey Peygamber! Sen bana hakkımı mükemmel bir sûrette verdin, Allah da sana mükâfatını eksiksiz versin» duâsını söylemiştir.

üç yaşında bir deve borç aldı da sonra ondan daha üstün olan bir deveyi onun yerine verdi. Bunu ta'kiben de : «Sizin en hayırlı olanlarınız, borçlarını en güzel ödeyenlerinizdir» buyurdu.

۱۲۲ — (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ كَهْمَلٍ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ يَتَقَاضَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَعِيرًا . فَقَالَ « أَغْطُوهُ سِنًا فَوْقَ سِنِّهِ » . وَقَالَ « خَيْرُكُمْ أَحْسَنُكُمْ قَضَاءً » .

122 — () : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Bir kimse geldi ve alacağı olan bir deveyi Rasûlullah'dan istedi. Rasûlullah (S) : «Ona kendi devesinden daha üstün yaşta bir deve veriniz» buyurdu. Ve «En hayırlınız, borcunu daha güzel sûretde ödeyendir» sözünü ilâve etti ⁴³.

(۲۳) باب جواز بيع الحيوان بالحيوان ، من جنسه ، متفاضل

۱۲۳ — (۱۶۰۲) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ وَابْنُ رُمَيْح . قَالَا : أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ . عَنْ وَحْدَانَ بْنِ قُتَيْبَةَ بْنِ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ . قَالَ : جَاءَ عَبْدُ فَبَايَعَ النَّبِيَّ ﷺ عَلَى الْهِجْرَةِ . وَلَمْ يَشْعُرْ أَنَّهُ عَبْدٌ . فَجَاءَ سَيِّدُهُ يُرِيدُهُ . فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ « بَعْنِيهِ » فَاشْتَرَاهُ بَعْدَ ثَلَاثِينَ أَسْوَدِينَ . ثُمَّ لَمْ يُبَايِعْ أَحَدًا بَعْدُ . حَتَّى يَسْأَلَهُ « أَعْبَدُ هُوَ ؟ » .

(23) HAYVÂNİ KENDİ CİNSİNDEN OLAN HAYVÂN MUKABİLİNDE BİRİBİRİNDEN FAZLA OLARAK SATMANIN CEVÂZİ BÂBİ

123 — (1602) : Câbir (R) şöyle dedi : Bir köle geldi ve hicret etmek üzere Peygamber'le bey'at yaptı. Halbuki Peygamber onun bir köle olduğunu hissetmemişti. Müteâkiben efendisi gelib onu Peygamber'den istedi. Peygamber (S) de : «Onu bana sat» dedi ve iki dâne siyah köle vermek sûretiyle o köleyi satın aldı. Sonra Peygamber artık bu hâdisenin ardından «o, köle midir?» diye sormadıkca hiçbir kimse ile bey'atlaşmamıştır.

43. İşte peygamberler ümmetlerine ve dolayısıyla bütün insanlık câmiyasına böyle her şeyin en iyi, en güzel ve ne doğrusunu öğretmişlerdir. Bu en iyi, en güzel ve en doğrular, bütün insanlığın en iyi ve en ileri medeniyet ölçüsüdür. Peygamberler, en yüksek ve en ileri medeniyet öğretmenleridirler. Onların öğrettikleri ileri ve yüksek medeniyetden gâfil olan cemiyetler, ilerilik yerine geriliklere boğulub, yok olub giderler. Şimdi beşeriyetin dinden muâşeret âdabına kadar her yaşantı sâhası için, en yüksek ve en ileri medeniyet ölçüsü yalnız Kur'ân-ı Kerim ve Hz. Muhammed'in hadisleri ile ifâdesini bulan muazzam İslâm nizâmı vardır. Bundan daha mükemmel bir dîn ve ahlâk nizâmı, imkân ve ihtimâl hâricindedir, aslâ mevcûd olamayacaktır (Mütercim).

(۲۴) باب الرهن وموارده في الحضر والسفر

۱۲۴ — (۱۶۰۳) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ (وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى) (قَالَ يَحْيَى: أَخْبَرَنَا. وَقَالَ الْآخَرَانِ: حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ) عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ مَائِشَةَ. قَالَتْ: اشْتَرَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ يَهُودِيٍّ طَعَامًا بِنَسِيئَةٍ. فَأَعْطَاهُ دِرْعَمًا لَهُ، رَهْنًا.

(24) REHN, HAZAR VE SEFERDE REHNİN CEVÂZİ BÂBİ

124 — (1603) : Âişe (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) bir Yahûdî'den veresiye bir yiyecek satın aldı da kendisine âid bir zırhı rehn olarak o Yahûdî'ye verdi.

۱۲۵ — (...) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيِّ وَعَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ. قَالَا: أَخْبَرَنَا عَيْسَى بْنُ يُونُسَ عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ مَائِشَةَ. قَالَتْ: اشْتَرَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ يَهُودِيٍّ طَعَامًا. وَرَهْنَهُ دِرْعَامَيْنِ حَدِيدٍ.

125 — () : Âişe (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) bir Yahûdî'den bir yiyecek maddesi satın aldı da, satın aldığı bu yiyeceğe mukabil demirden bir zırhı ona rehn olarak bıraktı⁴⁴.

44. *Rehn* : Lugatda mutlak sûrette habs ma'nâsınadır; tutmak ve bağlamak demektir. Müddessir sûresinin « كل نفس بما كسبت رهينة » : Her insan kazandığına bağlıdır» 38 inci âyetinde *rehîne*, mahbûse ve marbûta ma'nâsınadır. Bu yüksek ictimâî düstûru ifâde eden ilâhî vecîze « كل امرئ بما كسب رهين » : Her kişi kazancına bağlıdır» (et-Tûr: 21) âyetinde de tebliğ buyurulmuştur.

Din lisânında *rehn*, bir malı kendisi sebebiyle alınması mümkün olan bir hak mukabilinde mahbûs ve mevkûf tutmaktır (Seyyid Şerif, et-Tarîfât).

Rehn, masdar ismiyle mef'ûle tesmiye olarak rehnedilmiş malda da kullanılır. *Rehn*, *rihân* ve *ruhûn* üzere cemî'lenir.

Irthân, *rehn* kabûl etmektir. *Râhin*, *rehn* veren kimsedir. *Murtehin*, *rehn* alan kimsedir. *Merhûn* ve *rehn*, *rehn* edilen maldır. Müennesinde *rehîne* denir.

Hazarda, seferde *rehn* câizdir. Bu husûsda Zâhirîler muhâlefet etmişlerdir. Onlar : « وان كنتم على سفر ولم تجدوا كاتباً فرهان مقبوضة » : Sefer üzerinde olup da (borcunuzu yazdıracak) bir kâtib bulamazsanız o zaman (te'minat medârı), alınmış *rehîne* nedir...» (el-Bakara: 283) âyeti ile istidlâl etmişlerdir.

Hakikaten bundan önceki *mudâylene* âyetinde, mu'minler birbirlerine borçlandıkları zaman medenî bir asl olarak bu borcun bir *Adâlet Kâtibi* ma'rifetiyle tesbît edilmesi öğretilmiştir. Ona mukabil bu âyetde de ekseriya yazıcı bulmak müşkil olan sefer hâlinde de vesika yazdırmak yerine *rehn* olarak borcun te'minata alınması luzûmu bildirilmiştir. Fakat bu mütekebil ilâhî ta'lîm, seferde kâtib bulunursa borcun yazdırılmasına mâ'nî teşkil etmez. Seferde kâtib bulunmadığı zaman *rehn* ile hukûkun te'mînata alın-

۱۲۶ - (...) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ . أَخْبَرَنَا الْمُعْزُومِيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ عَنِ الْأَعْمَشِ . قَالَ : ذَكَرْنَا الرَّهْنَ فِي السَّلَامِ عِنْدَ إِبْرَاهِيمَ النَّخَعِيِّ . فَقَالَ : حَدَّثَنَا الْأَسْوَدُ بْنُ يَزِيدَ عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ اشْتَرَى مِنْ يَهُودِيٍّ طَمَامًا إِلَى أَجَلٍ . وَرَهْنَهُ دِرْهَمًا لَهُ مِنْ حَدِيدٍ .

(...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ . قَالَ : حَدَّثَنِي الْأَسْوَدُ عَنْ عَائِشَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، مِثْلَهُ . وَلَمْ يَذْكُرْ : مِنْ حَدِيدٍ .

126 — () : A'meş : Biz İbrâhîm Nahâî'nin yanında selemdeki rehini zikretmişdik. Bunun üzerine İbrâhîm şöyle dedi : Bize Esved ibn Yezîd, Âişe'den tahdîs ettik ki; Rasûlullah (S) bir Yahûdî'den bir müddete kadar va'de ile bir yiyecek maddesi satın alıb kendine âid bulunan demirden bir zırhı da o Yahûdî'ye rehn olarak vermiştir ⁴⁵.

() : Burada da İbrâhîm, Esved'den, o da Âişe'den, o da Peygamber'den, geçen hadîsin benzerini tahdîs etmiş, yalnız «demirden» sözünü zikretmemiştir.

(۲۵) بَابُ السَّلَامِ

۱۲۷ - (۱۶۰۴) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَعَمْرُو النَّاقِدُ (وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى) (قَالَ عَمْرُو : حَدَّثَنَا . وَقَالَ يَحْيَى : أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ) عَنْ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَثِيرٍ ، عَنْ أَبِي الْمُنْهَالِ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ . قَالَ : قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ الْمَدِينَةَ ، وَهُمْ يُسْلِفُونَ فِي الثَّمَارِ ، السَّنَةَ وَالسَّنَتَيْنِ . فَقَالَ « مَنْ أَسْلَفَ فِي تَمْرٍ ، فَلْيُسْلَفْ فِي كَيْلٍ مَعْلُومٍ ، وَوَزْنٍ مَعْلُومٍ ، إِلَى أَجَلٍ مَعْلُومٍ » .

(25) SELEM BÂBİ ⁴⁶

127 — (1604) : İbn Abbâs (R) şöyle dedi : Peygamber (S)

masının cevâzını ifâde eder. Binâenaleyh rehn, kefil gibi vesîka yerine kâim olduğu için seferde câiz olduğu gibi hazarda da câizdir.

el-Bakara 283 üncü âyeti hakkında İbn Abbâs'ın güzel bir tefsiri şöyledir: «Borcu yazacak kâtib bulunur da, kâğıt yahut mürekkebe yahut kalem bulunmazsa, kitâbete bedel yine hak sâhibinin eline tevdi edilen rehn ile hak te'mînâta alınır» demiştir.

45. Rasûlullah'ın bir Yahûdî'den kendi âilesine rızık için arpa borç aldığı husûsu, Enes ibn Mâlik'den de rivâyet edilmiştir (Buhârî, buyû', istikrâz, cihâd, selem, şeriket, rehn bölümleri).

46. Selem ile selef vezn ve ma'nâca birbirine denkdir, aralarında hiç fark yoktur. Her ikisi de teslîm ve takdîm ma'nâsınadır. Kudûrî: İki bedelden birinin peşin, diğerinin müddetli olmasını tazammun eden bir akden ibâretdir diye ta'rif etmiştir. Selemi fakihler türlü şekillerde ta'rif etmişlerdir: Bunların içinde en cem'iyetlisi şudur:

Selem, semende derhal, müsememde müddetli olarak mülkiyeti icâb eden bir

Medine'ye geldiğinde Medine'liler meyvelerinde bir sene, iki sene va'de ile selem sûretiyle alış veriş yapıyorlardı. Bunun üzerine Rasûlullah : «Her kim hurmada selem yoluyla satış yaparsa, ölçüsü ve tartısı ma'lûm olarak belli bir va'deye kadar selem akdi yapsın» buyurdu.

۱۲۸ - (...) حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ عَنْ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ . حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ ابْنُ كَثِيرٍ عَنْ أَبِي النِّهَالِ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ . قَالَ : قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَالنَّاسُ يُسْلِفُونَ . فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ أَسْلَفَ فَلَا يُسْلِفْ إِلَّا فِي كَيْلٍ مَعْلُومٍ ، وَوزنٍ مَعْلُومٍ » .

(...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْمَاعِيلُ بْنُ سَالِمٍ . جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ ، عَنْ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَ حَدِيثِ عَبْدِ الْوَارِثِ . وَلَمْ يَذْكُرْ « إِلَى أَجَلٍ مَعْلُومٍ » .

(...) حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ . قَالَا : حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . مِثْلَ حَدِيثِ مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ . كِلَاهُمَا عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ ، بِإِسْنَادِهِمْ . مِثْلَ حَدِيثِ ابْنِ عُيَيْنَةَ . يَذْكُرُ فِيهِ « إِلَى أَجَلٍ مَعْلُومٍ » .

128 — () : İbn Abbâs (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) Medine'ye geldiğinde halk selem usûlüyle alış veriş yapıyorlardı. Rasûlullah onlara : «Her kim selem yaparsa (yani peşin para ile veresiye mal alırsa) muhakkak belli ölçü ve belli tartılı olarak selem akdi yapsın» buyurdu ⁴⁷.

akddir (Seyyid Şerîf, et-Ta'rifât). Bu ta'rifde semen, bir malın karşılığı olan para, müsemmen de, seleme tâbî olan maldır. Selemin halk dilindeki ta'rifî de: «Peşin para ile veresine mal almak» sûretinde bir vecizedir. Bu satışa selem denilmesi, alım satım meclisinde paranın peşin olarak teslim edilmesindendir. Selef denilmesi de, para ve bedelin önceden takdim edilmesinden dolayıdır.

Selemin cevâzına Kur'an'dan delil : «Ey îmân edenler! Ta'yîn edilmiş bir vakte kadar birbirinize borçlandığınız zaman onu yazınız...» (el-Bakara: 282) ile başlayan ve Kur'an-ı Kerim'in en uzun âyeti olan borçlanma âyetidir. İbn Abbâs, teslimi muayyen bir zamana bırakılmış olan selef satışını Allah, Kitâbında halâl kılmıştır diyerek huccet için bu mudâyene âyetini okumuştur. Bu âyetin selemin halâllığı ve meşrû'luğuna delâleti şöyledir: Bunda iki nevi satış zikredilmiştir:

a. Hâzır bir malı peşin para ile elden ele muaccelen satmaktır. Buna bey'u taâtî de denir. Bunun tesbît ve yazılmasında dînî bir mecbûriyet olmadığı öğretilmiştir.

b. Yazılması emrolunan, muayyen bir va'deye bağlanarak yapılan satışdır ki bu da selemidir. Selem de diğer satış gibi icâb ve kabûl ile tahakkuk eder. Meselâ, rabbu's-selem denilen müşteri, musellemun ileyh olan satıcıya: 100 kilo buğday için 100 lira selem verdim der; o da kabûl ederse selem tahakkuk etmiş olur. Selemin de mutlak satış gibi şartları ve kayıtları vardır.

47. Buhârî'deki şu hadis daha tafsilidir :

Abdullah ibn Ebî Evfâ (R) şöyle dedi : Biz Rasûlullah (S) ın hayâtında Ebû Bekr ile Umer'in devirlerinde buğday, arpa, kuru üzüm ve hurmada selem yolu ile muâmele

() : Buradaki râvî de İbn Ebî Necîh'den bu isnâd ile yukarıki (128 rakamlı) hadîsin benzerini rivâyet etmiş ve «belli bir müddete kadar» sözünü zikretmemiştir.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de Sufyân'dan, o da İbn Ebî Necîh'den, yukarıkilerin isnâdı ile (127 rakamlı) İbn Uyeyne hadîsi gibi rivâyet etmekte ve «belli bir müddete kadar» sözünü zikretmemektedirler.

(۲۶) بَابُ تَحْرِيمِ الرِّمَاطِ فِي الْأَفْوَاتِ

۱۲۹ — (۱۶۰۵) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ مَعْمَرٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ (يَعْنِي ابْنَ بَلَالٍ) عَنْ يَحْيَى (وَهُوَ ابْنُ سَعِيدٍ) قَالَ: كَانَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ يُحَدِّثُ: أَنَّ مَعْمَرًا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «مَنْ اخْتَكَرَ قَمِيصًا خَاطِيَةً» فَقِيلَ لِسَعِيدٍ: فَإِنَّكَ تَحْكِرُ؟ قَالَ سَعِيدٌ: إِنَّ مَعْمَرًا الَّذِي كَانَ يُحَدِّثُ هَذَا الْحَدِيثَ كَانَ يَحْكِرُ.

(26) GIDÂ MADDELERİNDE İHTİKÂRIN TAHRİMİ BÂBİ⁴⁸

129 — (1605) : Yahyâ ibn Saîd şöyle dedi; Saîd ibn Museyyeb tahdîs ederdi ki Ma'mer (İbn Abdillâh R) şöyle demiştir : Rasûlullah (S) : «Kim ihtikâr ederse, o bir günâhkârdır» buyurdu.

Saîd'e : Sen de ihtikâr ediyor musun? denildi de Saîd : Bu hadîsi tahdîs eden Ma'mer de ihtikâr ediyordu diye cevâb verdi.

yapardık. Diğer bir rivâyetde aynı zât : Biz, Şâm ehli zirâatçılarıyla belli bir ölçekte (ölçülmek ve muayyen tartı ile tartılmak üzere) belli bir va'deye kadar buğday, arpa, kuru üzüm (alış verişinde) selem yolu ile muâmele yapardık demiştir. İbn Ebî Evfâ'ya: Selem, musellemun fihin (yani satılan metân) aslı, mülk ve tasarrufunda bulunan kimseye mi (hâssdır)? diye soruldu da o : Satılan şeyin aslına mâlik olduklarını biz Şâm zirâatçılarına hiçbir zaman sormadık diye cevâb verdi (Buhârî, selem, bâbu's-selem ilâ men leyse indehu aslun, III, 175 •5• ve •13•).

Selem ve selef satışı, semen ve bedelde peşinen ve derhal, metâ'da da te'cilli olarak mülkiyeti icâb ve ifâde eden bir akddir demişdik. Bu da normal satışta olduğu gibi icâb ve kabûl ile tahakkuk eder. Selem bu hadîslere göre mikdârı, sıfatı ta'yîn edilebilen şeylerde sahîh ve mu'teber olur. Ölçülen şeylerin mikdârı ölçü ile, tartılan şeylerin mikdârı tartı ile, yumurta ve tuğla gibi sayılacak şeylerin mikdârı sayı ile olduğu gibi, ölçü ve tartı ile olur. Bez ve kumaşlar gibi uzunluk ölçüsü ile ölçülen şeylerde, eni, boyu, kalitesi ve hangi fabrikanın ma'mûlatından olduğu gibi husûslar belirtilerek selem akdi yapılır.

48. İhtikâr, lugatta fiatların yükselmesini gözetliyerek halkın muhtâc olduğu malı satmayıp hâbs etmektir. Fâkihler bu lugat ma'nâsına fıkıhta zikrolunan bazı şartlar ilâve etmişlerdir. Nevevî; harâm olan ihtikâr erzâka hâssdır. Erzâk fiatlarının yükselmeğe yüz tuttuğunu görerek alıp daha yüksek piyasaya intizâren malı hâbs etmektir. Gidâ maddelerinin dışında ihtikâr harâm değildir diyor...

İmâm Mâlik ihtikâr hakkındaki nassların umûmiliği ile istidlâl ederek harâm olan

۱۳۰ - (...) حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَمْرٍو الْأَشْمَعِيُّ . حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَبَلَانَ ، عَنْ

مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ عَطَاءَ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ مَعْمَرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . قَالَ : « لَا يَحْتَكِرُ إِلَّا خَاطِلٌ » .

(...) قَالَ إِبْرَاهِيمُ : قَالَ مُسْلِمٌ : وَحَدَّثَنِي بِمَعْنَى أَصْحَابِنَا عَنْ عَمْرٍو بْنِ عَوْنٍ . أَخْبَرَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ

عَنْ عَمْرٍو بْنِ يَحْيَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ مَعْمَرِ بْنِ أَبِي مَعْمَرٍ ، أَحَدِ بَنِي عَدِيٍّ ابْنِ كَنْبٍ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ . فَذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلَالٍ عَنْ يَحْيَى .

130 — () : Buradaki râvîler de Saîd ibn Museyyeb'den, o da Ma'mer ibn Abdillâh'dan, Rasûlullah (S) ın : «Günahkâr olandan başka hiçbir kimse ihtikâr yapmaz» buyurduğunu rivâyet etmişlerdir⁴⁹.

İhtikâr, gıdâ maddesi olsun, bunun gayrısı olsun halkın muhtâc olduğu her nevi eşyâda cârîdir demişdir.

İhtikârın kötülüğü hakkında bazı hadisler :

a. عن عمر ، عن النبي صلى قال : الجالب مرزوق والمحتكر ملعون

= Umer'den; Peygamber (S) : «Tâcir rızıklandırılmışdır, muhtekir ise lâ'netlenmiştir» buyurdu (İbn Mâce, Dârimî).

b. عن عمر بن الخطاب ، قال : سمعت رسول الله صلى يقول : من احتكر على المسلمين طعامهم ضرب الله بالجزام والافلاس

= Umer ibn Hattâb dedi ki; Rasûlullah (S) dan şöyle buyururken işitdim: «Her kim muslimanların yiyecek maddeleri üzerinde ihtikâr ederse, Allah o muhtekire cüzâm illeti ve iflâs belâsı erişdirir» (İbn Mâce, Beyhakî, Hâkim).

c. عن ابن عمر قال : قال رسول الله صلى : من احتكر طعاماً أربعين يوماً بريد به الفناء قد برى من الله وبرى آله منه

= İbn Umer şöyle dedi; Rasûlullah buyurdu ki : «Her kim fiatları yükselmesi maksadıyla halkın gıdâ maddesini kırk gün ihtikâr ederse, Allah'ın ahdinden uzaklaşır, Allah da ondan beri' olur» (Ahmed ibn Hanbel, Hâkim).

d. عن معاذ ، قال : سمعت رسول الله صلى يقول : بشئ العبد المحكر أن أوخس الله الاسمار حزن وان اغلاها فرح

= Muâz (ibn Cebel); Rasûlullah (S) dan işiddim: «İhtikârcı ne fena bir kuldur! Allah fiatları ucuzlatırsa onun keyfi kaçır, mahzûn olur; yükseltirse o zaman ferahlanır» buyuruyordu demişdir (el-Beyhakıyy, Şuabu'l-İymân).

49. Beğeriyyetin en musibetli demlerinde kendi nev'inin hayâtî maddeleri ile oynayarak servet kazanmaya çalışan ve bir kelime ile halkın felâketi ile saâdet te'mîn etmek isteyen muhtekirler; insanlığın en sefil tabakası olduğu için İslâm Dini bunlara karşı büyük bir cidâl açmıştır. İnsanları bu uğursuz kazançtan men' edip sakındırmak için gelen hadislerin bazıları bundan evvelki hâşiyelerde verilenlerdir.

() : Buradaki râvîler de Süleymân ibn Bilâl'in Yahyâ'dan rivâyet ettiği (129 rakamlı) hadîsin benzerini rivâyet etmişlerdir.

(۲۷) باب النهي عن الحلف في البيع

۱۳۱ - (۱۶۰۶) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا أَبُو صَفْوَانَ الْأَمَوِيُّ . ح وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى . قَالَا : أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . كِلَاهُمَا عَنْ يُونُسَ ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ ابْنِ السَّيِّبِ ؛ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « الْحَلْفُ مُنْفَقَةٌ لِلسَّلَامَةِ . تَمَحُّقَةٌ لِلرِّبْحِ » .

(27) SATIŞDA YEMİN ETMEKDEN NEHY BÂBİ

131 — (1606) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Ben Rasûlullah (S) dan işittim : «Yemîn, malın revâcı sebebidir (zannolunur). Hakikatda malın ve kazancının mahv sebebidir» buyuruyordu⁵⁰.

۱۳۲ - (۱۶۰۷) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ أَبِي شَيْبَةَ) (قَالَ إِسْحَاقُ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرَانِ : حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ) عَنِ الْوَلِيدِ بْنِ كَثِيرٍ ، عَنْ مَعْبُدِ بْنِ كَتَّابٍ ، عَنْ أَبِي مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي قَتَادَةَ الْأَنْصَارِيِّ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « إِنِّي أَكُفِّرُكُمْ بِالْحَلْفِ فِي الْبَيْعِ . فَإِنَّهُ يُنْفَقُ ثُمَّ يَمَحُّقُ » .

132 — (1607) : Ebû Katâde el-Ensârî (R); Rasûlullah (S) şöyle buyururken işitmiştir : «Sizleri alış verişde çok yemîn etmekden sakındırırım. Çünkü yemîn etmek malı revâc sağlar sonra da mahv eder».

(۲۸) باب النِّفَقَةِ

۱۳۳ - (۱۶۰۸) حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ . حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ . حَدَّثَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ . ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ كَانَ لَهُ شَرِيكٌ فِي رِبْعَةٍ أَوْ تَمَلٍّ ، فَلْيَسْ لَهُ أَنْ يَبِيعَ حَتَّى يُؤْذِنَ شَرِيكَهُ . فَإِنْ رَضِيَ أَخَذَ وَإِنْ كَرِهَ تَرَكَ » .

50. Bu hadîsin, ticâret ve piyasa konularında zamanımızda hakikatlere uymayan mübâlağalı ve hattâ büyük bir kısmı yalan propagandaları, reklâmları kapsadığı şüphesizdir. Bu gibi mübâlağalı ve yalan reklâm ve propagandalarla satış sağlamak, halkı kandırıp sömürmek, yemîn ederek malını revâc sağlıyan kişiler derekesine düşmenin tâ kendisidir. Böyle yapan ferdler ve müesseseler ve bunların varlığını gafletleri ile koruyan milletler ergec ilâhî cezâya çarpılmaya namzettirler.

(28) ŞUF'A BÂBİ⁵¹

133 — (1608) : Câbir (R) şöyle dedi; Rasûlullah (S) buyurdu : «Her kimin herhangi bir akar veya hurmalıkda bir ortağı varsa, ortağına i'lân etmedikce o malı satmak hakkı yoktur».

١٣٤ — (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُنِيرٍ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ مُنِيرٍ) (قَالَ إِسْحَاقُ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرَانِ : حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ) . حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ ، عَنْ أَبِي الزَّيْدِ ، عَنْ جَابِرٍ . قَالَ : قَضَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالْشُّفْعَةِ فِي كُلِّ شِرْكَةٍ لَمْ تُقَسَّمْ . رِبْمَةً أَوْ حَانِطًا . لَا يَحِلُّ لَهُ أَنْ يَبِيعَ حَتَّى يُؤْذَنَ شَرِيكَهُ . فَإِنْ شَاءَ أَخَذَ وَإِنْ شَاءَ تَرَكَ . فَإِذَا بَاعَ وَلَمْ يُؤْذَنْ لَهُ فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ .

134 — () : Câbir (R) şöyle dedi; Rasûlullah (S) : «Taksîm olunmayan her bir ortalıkda, akarda ve bahçede şuf'a ile hükmedib ortağına i'lân etmedikce diğerinin o malı satması halâl olamaz. Diğer ortak isterse malı alır, isterse bırakır. Ortağın biri diğerine i'lân etmeden kendi hakkını satarsa, diğer ortak o mala sâhib olmağa başlarından daha haklıdır» buyurdu.

51. Şuf'a : Lugatta bir şeyi, yanında olan diğer bir şeye zam ve ilâve etmeğe denir ki biri iki, teki çift eylemekden ibâretidir. Şeriat örfünde şuf'a, müşteri üzerinde takarrur eden şartlarla ortaklık ve komşuluk sebebiyle cebren bir buk'aya mâlik olmaktır (Seyyid Şerîf, et-Ta'rîfât).

Demek ki şuf'a, satılan bir mülk üzerinde ortaklık veya komşuluk sebebiyle o mülkte kararlaşan şartlar dâiresinde temellük hakkını hâiz olmaktır. Diğer ta'bîrle şuf'a; satılan bir malı müşteriye kaç verildiyse o fiatla mâlik olma hakkına sâhib olmaktır. Meselâ bir akarın iki veya daha fazla hissedârları, onun şâyi' bir hissesini satın alan üçüncü bir şahsa karşı şuf'a hakkını hâizdirler. Bu hak, adı geçen mülkte ortaklıktan doğmaktadır.

Kâideye göre bir şey üzerinde yalnız bir mülkiyet hakkı olabilir, müteaddid mülkiyetler olamaz. Fakat bu bir şey üzerindeki mülkiyet hakkı yalnız bir şahsa âid olduğu gibi, birden fazla kimselere de âid olabilir. Bir şey üzerinde birden fazla kimselerin mülkiyet hakkını hâiz olmaları müsterek mülkiyetle olabilir. Müsterek mülkiyet: Bir mal üzerinde müteaddid kimselerin şahsî, husûsî bir münâsebeteye dayalı olmaksızın meselâ 1/3, 1/3, 1/3 şâyi' hisselerine sâhib olmalarıdır. Hissedâr kendi şâyi' hissesinde her türlü temellük tasarruflarına hakkı vardır. Üçüncü şahıs tarafından hisse hacz olunabilir. Ortaklar kendi hisselerinde böyle serbestce tasarrufda bulunabilmek hakkını hâiz ise de gayr menkûl akarda bu husûsda bir tahdîd vardır, o da şuf'adan doğma tahdîddir. Şâyi' hissesini üçüncü bir şahsa temlik etse, her bir hissedâr üçüncü şahısdan bedellini vererek satın almak hakkını hâizdir.

۱۳۵ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ ؛ أَنَّ أَبَا الزُّبَيْرِ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّهُ مَسَّحَ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « الشُّعْبَةُ فِي كُلِّ شَرِكٍ فِي أَرْضٍ أَوْ رَجُلٍ أَوْ حَائِطٍ . لَا يَصْلُحُ أَنْ يَبِيعَ حَتَّى يَمْرُسَ عَلَى شَرِيكِهِ فَيَأْخُذَ أَوْ يَدَعَ . فَإِنْ أَبَى فَشَرِيكُهُ أَحَقُّ بِهِ حَتَّى يُؤْذَنَهُ » .

135 - () : Ebu'z-Zubeyr, Câbir ibn Abdillâh'dan şöyle derken işittiğini haber verdi : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Şuf'a, ortaklardan birisinin öbürüne arz etmeden satmak hakkını hâiz olmadığı bir arâzide yahut arsada, yahut bir bahçedeki ortaklık hakkıdır. Arz olunan ortak ya alır, ya bırakır. Eğer ortak diğerine arz etmekten çekinirse, diğer ortak kendisine i'lân edilmedikçe o malı sâhib olmağa başkalarından daha haklıdır»⁵².

(۲۹) بَابُ غَرَزِ الْخَشَبِ فِي مَدَارِ الْجَارِ

۱۳۶ - (۱۹۰۹) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا يَمْنَعُ أَحَدُكُمْ جَارَهُ أَنْ يَغْرِزَ خَشْبَةً فِي جِدَارِهِ » . قَالَ : ثُمَّ يَقُولُ أَبُو هُرَيْرَةَ : مَالِي أَرَأَيْتُمْ عَنْهَا مُغْرَضِينَ ؛ وَاللَّهِ لَا أَرْمِينَّ بِهَا بَيْنَ أَكْتَافِكُمْ

(...) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ . ع وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى . قَالَا : أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ . ع وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ . كُلُّهُمْ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ .

52. Şuf'a bahsini açıklığa kavuşturacak şu hadisler de vardır:

a. Tâbiî Amr ibn Şerîd şöyle demiştir : Bir kere ben Sa'd ibn Ebi Vakkâs'ın yanında durmuştum. Misver ibn Mahreme gelib elini Sa'd'ın omuzuna koymuştu. Bu sırada Peygamber'in kölesi Ebû Râfi' geldi :

— Ey Sa'd! Hânen içindeki iki odamı (satacağım, bunu) benden alsan diye teklif etti. Sa'd ibn Ebi Vakkâs :

— Vallâhi ben dört bin (dirhem) den fazla sana veremem. (Bu da) taksit taksit olarak dedi. Ebû Râfi' de :

— Bu iki odaya bana (başkası tarafından) beş yüz dinâr verildi. Eğer ben Rasûlullah'ın «komşu komşuya en haklı şeffî'dir» buyurduğunu işitmemiş olaydım, bu iki odalı mekânımı dört bin (dirhem) e sana vermezdim de beş yüz dinâr (veren tâlib) e verirdim dedi. Mûteâkiben Sa'd ibn Ebi Vakkâs'a verdi (Buhârî, Şuf'a, bâbu arzı's-şuf'a alâ sâhibihâ kable'l-bey'ti..., III, 179 «2»).

b. Aîşe (R) şöyle demiştir: Yâ Rasûlallah! Benim iki komşum var. (Hediye vermek istediğimde) hediyemi bunlardan hangisine (önce) vereyim? diye sordum. Rasûlullah (S) : «Kapusu sana en yakın olan komşuna ver» buyurdu (Buhârî, uf'a, bâbun eyyul-civâri akrabun, III, 179 «3»).

c. Câbri (R) : Rasûlullah (S) şuf'ayı, taksim olunmamış her maldan (cârfi) kıldı.

(29) KOMŞU DUVARINA AĞAÇ BAŞLARI KOYMAK BÂBİ

136 — (1609) : Ebû Hureyre (R) den; (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S) : «Sizden herhangi biriniz komşusunu, kendi duvarına bir ağaç başı koymakdan men' etmesin» buyurdu. Râvî dedi ki : (Ebû Hureyre bu hadisi yanındakilere rivâyet edince işidenler bunu uzak görüb başlarını öne doğru eğmişlerdi) sonra Ebû Hureyre şöyle diyordu : Ne oluyor ki ben sizleri bu sünnetden yüz çeviriyorsunuz görüyorum? Val-lâhi ben evin duvarına konacak hatıl başını, sonra muhakkak sizin omuz-larınızın arasına korum! ⁵³

() : Buradaki üç tarîk râvilerinin hepsi de Zuhri'den bu isnâdla aynı tarzda rivâyet etmişlerdir.

(۳۰) بَابُ تَحْرِيمِ الظُّلْمِ وَغَضَبِ الْأَرْضِ وَغَيْرِهَا

۱۳۷ -- (۱۶۱۰) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (وَهُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ) عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، عَنْ عَبَّاسِ بْنِ سَهْلٍ بْنِ سَعْدِ السَّاعِدِيِّ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ زَيْدِ ابْنِ عَمْرِو بْنِ قُتَيْبٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « مَنْ اقْتَطَعَ شَيْئًا مِنَ الْأَرْضِ ظُلْمًا ، طَوَّقَهُ اللَّهُ لِيَأْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ سَبْعِ أَرْضِينَ » .

Hudûd konub da yollar ta'yin edildiği zaman şuf'a yokdur demiştir (Buhârî, şeriket, şuf'a).

Şuf'anın sebepleri :

Mallardaki şuf'a üç sebebe dayanır ve üç mertebe üzerinedir : Birinci sebeb, satılan şey'in kendisinde ortaklıktır. İki kimsenin bir akarda şâyian ortaklıkları gibi. İkinci, satılan şeydeki hakda karışık ve ortak olmaktır. Husûsî şirb hakkı ve husûsî yolda ortaklık gibi. Üçüncü sebeb de satılan şeye bitişik komşu olmaktır.

Şuf'anın mertebeleri: Şuf'a bu sebeplerden birine dayandığı gibi, üç mertebe üzere tertib edilmiştir: Şuf'a hakkı evvelâ satılan şeyin nefsinde ortak olan kimsenin; ikinci olarak satılan şeydeki faydalanma hakkında ortak olanın; üçüncü olarak da bitişik komşunundur. Birinci tâlib iken diğerlerinin, ikinci tâlib iken de üçüncünün şuf'a hakkı yokdur.

53. Hadisin sevki, bir komşu ev inşaatı esnasında komşusunun duvarına bir ağaç hatıl koymak mecbûriyetinde kalıb izin istediğinde, komşusunun bunu men' etmesinin muvâfık olmadığını beyân içindir. Ahmed ibn Hanbel'in rivâyetinde: « قُلْنَا حَدَّثَهُمْ أَبُو هُرَيْرَةَ »

== Ebu Hureyre mecliste bulunanlara bu hadisi rivâyet edince hep baş-larını eğmişlerdi» sûretinde bir ziyâde bulunduğundan bu ziyâdeyi kavs içinde gösterdik. Ebû Hureyre cemâatin bu hükmü ağır bulduklarını vaz'iyetlerinden sezerek mü-teessir oldu da yeminli ve te'kidli sözlerle takviye ederek : Duvara konulacak hatıl başını sonra sizin omuzlarınıza korum demiştir.

Fakihlerin ba'zıları bu hadîsdeki emri vucûba, ba'zıları da nedbe hamletmiştir.

(30) ZULM ETMENİN, ARÂZİ VE DİĞER ŞEYLERİ GASB ETMENİN HARÂMLIĞI BÂBİ

137 — (1610) : Saïd ibn Zeyd ibn Amr ibn Nufeyl (R) den; (şöyle demiştir) Rasûlullah (S) buyurdu : «Her kim arzdan zâlimlikle bir karış yer koparıp alırsa, Allah kıyâmet gününde yedi kat yerden i'tibâren o arâzî parçasını bu zâlim kişinin boynuna (halka yapıp) geçirir»⁵⁴.

۱۳۸ - (...) حَدَّثَنِي حَرَمَةُ بْنُ يَحْيَى. أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهَبٍ. حَدَّثَنِي عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ؛ أَنَّ أَبَاهُ حَدَّثَهُ عَنْ سَعِيدِ بْنِ زَيْدِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ قَيْسٍ؛ أَنَّ أَرْوَى خَاصَمَتَهُ فِي بَعْضِ دَارِهِ. فَقَالَ: دَعُوهَا وَإِيَّاهَا. فَلَمَّا نَسِيتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ «مَنْ أَخَذَ شَيْئًا مِنَ الْأَرْضِ بِغَيْرِ حَقِّهِ، طَوَّقَهُ فِي سَبْعِ أَرْضِينَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ». اللَّهُمَّ إِنْ كَانَتْ كَاذِبَةً، فَأَعْمِ بَصَرَهَا. وَاجْعَلْ قَبْرَهَا فِي دَارِهَا. قَالَ: فَرَأَيْتُهَا عَمِيَاءَ تَلْتَمِسُ الْجَدْرَ. تَقُولُ: أَصَابَتْنِي دَعْوَةُ سَعِيدِ بْنِ زَيْدٍ. فَبَيْنَمَا هِيَ تَمْشِي فِي الدَّارِ مَرَّتْ عَلَى بَيْتٍ فِي الدَّارِ، فَوَقَفَتْ فِيهَا. فَكَانَتْ قَبْرَهَا.

138 — () : Saïd ibn Zeyd (R) den : Ervâ bintu Uveys, Saïd ibn Zeyd'i, evinin bir kısmı hakkında vâliye şikâyet etmişti. Bunun üzerine Saïd, o kadını gasb ettiği arsa ile başbaşa bırakınız. Çünkü ben Rasûlullah (S) dan işittim, «her kim hakkı olmayarak (başkasına âid) arâziden bir karış yer alırsa, kıyâmet gününde yedi kat yere kadar o arâzî kendi boynuna halka yapılır» buyuruyordu dedi ve : Yâ Allah! Eğer bu kadın bir yalancı ise onun gözünü kör eyle ve onun kabrini evinin içinde kıl! diye bedduâ etti.

Râvî dedi ki : Ben o kadını duvarları yoklıya yoklıya yürüyen bir kör olarak gördüm. Kendisi : Bana Saïd ibn Zeyd'in bedduâsı isâbet etti der dururdu. Evin içinde yürüdüğü bir sırada evde bulunan bir kuyunun başına gelmiş ve içine düşmüştü. Bu sûretle o kuyu kendi kabri olmuşdu.

54. Râvî Saïd ibn Zeyd, cennetle müjdelenen on sahâbînin biridir. Hz. Umer'in amucası oğlu ve aynı zamanda kızkardeşi Fâtıma bintu'l-Hattâb'ın kocasıdır. İlk muhâcir kâfîlesi ile Medîne'ye hicret etmiştir. Kendisinden 38 hadis rivâyet edilmiş olup 51 hicret yılında vefât etmiştir.

١٣٩ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو الرَّيِّحِ الْعَمَكِيُّ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ أَرْوَى بِنْتَ أُوَيْسٍ أَدْعَتْ عَلَى سَعِيدِ بْنِ زَيْدٍ أَنَّهُ أَخَذَ شَيْئًا مِنْ أَرْضِهَا . تَخَاصَمَتْهُ إِلَى مَرْوَانَ بْنِ الْحَكَمِ . فَقَالَ سَعِيدٌ : أَنَا كُنْتُ أَخْذُ مِنْ أَرْضِهَا شَيْئًا بَعْدَ الَّذِي سَمِعْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؟ قَالَ : وَمَا سَمِعْتَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؟ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « مَنْ أَخَذَ شَيْئًا مِنَ الْأَرْضِ ظُلْمًا هَلَوُكُهُ إِلَى سَبْعِ أَرْضِينَ » . فَقَالَ لَهُ مَرْوَانُ : لَا أَسْأَلُكَ يَبْنَءَ بَعْدَ هَذَا . فَقَالَ : اللَّهُمَّ ! إِنْ كَأَفْتُ كَاذِبَةً فَعَمَّ بَصَرُهَا وَاقْتُلْهَا فِي أَرْضِهَا .

قَالَ : فَمَا مَاتَتْ حَتَّى ذَهَبَ بَصَرُهَا . ثُمَّ يَتَنَا هِيَ تَمْشِي فِي أَرْضِهَا إِذْ وَقَعَتْ فِي حُفْرَةٍ فَمَاتَتْ .

139 — () : Urve'den, (şöyle demiştir) : Ervâ bintu Uveys, Saîd ibn Zeyd aleyhine kendine âid arâzîsinden bir kısmını aldı diye id-diâ etti ve Muâviye'nin Medîne emîri bulunan Mervân ibn Hakem'e şikâ-yet etti. Hakkındaki bu şikâyet üzerine Saîd : Ben Rasûlullah (S) dan işittiğim sözden sonra o kadının arâzîsinden bir parçasını nasıl alır mışım? dedi. Vâlî : Sen Rasûlullah'dan ne işittin? diye sordu. Saîd de : Ben Ra-sûlullah'dan işittim : «Her kim (başkasına âid) arâziden zâlimlikle bir ka-rış yer alırsa, o arâzî parçası yedi kat yere kadar bu zâlimin boynuna çember yapılır» buyuruyordu dedi. Bunun üzerine Mervân ona : Artık senden, bundan başka bir beyyine istemem dedi. Saîd : Ey Allâh'ım! Eğer bu kadın bir yalancı ise, onun gözünü kör et ve onu kendi arâzisinde öl-dür diye bedduâ etti.

Râvî : Bu kadın gözleri kör olmadan ölmedi. Kör olduktan sonra ka-dın kendi arsasında yürürken birdenbire bir çukura düştü ve öldü dedi.

١٤٠ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ زَكَرِيَّا عَنْ أَبِي زَائِدَةَ عَنْ هِشَامِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ زَيْدٍ . قَالَ : سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ « مَنْ أَخَذَ شَيْئًا مِنَ الْأَرْضِ ظُلْمًا ، فَإِنَّهُ يُطَوَّقُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ سَبْعِ أَرْضِينَ » .

140 — () : Saîd ibn Zeyd dedi ki; ben Peygamber (S) den işittim : «Herhangi bir kişi (başkasına âid) arâziden zâlimlikle bir karış yer alırsa, hiç şüphe yok kıyâmet gününde yedi kat yerden (i'tibâren o toprak parçası) onun boynuna halka yapılır» buyuruyordu.

١٤١ - (١٦١١) وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ سُهَيْلٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا يَأْخُذُ أَخْذُ شَيْئًا مِنَ الْأَرْضِ بِغَيْرِ حَقِّهِ ، إِلَّا طَوَّقَهُ اللَّهُ إِلَى سَبْعِ أَرْضِينَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » .

141 — (1611) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Hiçbir kimse hakkı olmayarak yerden bir karış toprak almaz ki Allah kıyâmet gününde yedi kat yere kadar o arz parçasını ona bir çember yapmasın» buyuruyordu.

۱۴۲ — (۱۶۱۲) حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدُّورِيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ (بِأَيْ ابْنِ عَبْدِ الْوَارِثِ) . حَدَّثَنَا حَرْبٌ (وَهُوَ ابْنُ شَدَّادٍ) . حَدَّثَنَا يَحْيَى (وَهُوَ ابْنُ أَبِي كَثِيرٍ) عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ ؛ أَنَّ أَبَا سَلَمَةَ حَدَّثَهُ ، وَكَانَ يَنْتُهُ وَيَبْنِي قَوْمِهِ خُصُومَةً فِي أَرْضٍ ، وَأَنَّهُ دَخَلَ عَلَى عَائِشَةَ فَذَكَرَ ذَلِكَ لَهَا . فَقَالَتْ : يَا أَبَا سَلَمَةَ ! اجْتَنِبِ الْأَرْضَ . فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « مَنْ ظَلَمَ فَيْدَ شِبْرٍ مِنَ الْأَرْضِ طَوَّقَهُ مِنْ سَبْعِ أَرْضِينَ » .

(...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ . أَخْبَرَنَا حَبَّانُ بْنُ هِلَالٍ . أَخْبَرَنَا أَبَانُ . حَدَّثَنَا يَحْيَى ؛ أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَهُ ؛ أَنَّ أَبَا سَلَمَةَ حَدَّثَهُ ، أَنَّهُ دَخَلَ عَلَى عَائِشَةَ . فَذَكَرَ مِثْلَهُ .

142 — (1612) : (Abdurrahmân ibn Avf'ın oğlu) Ebû Seleme şöyle anlattı : Kendisi ile kavminden ba'zı kimseler arasında bir arâzî hakkında husûmet meydana gelmiş. Kendisi Âişe'nin huzûruna girib bu husûmeti ona arz etmiş. Bunun üzerine Âişe ona : Yâ Ebâ Seleme! Yer (gasb etmek) den ictinâb et! Çünkü Rasûlullah (S) : «Kim, (başkasına âid) arâziden bir karış mikdârı (yere) tecâvüz ederse, kıyâmet gününde yedi kat yerden (i'tibâren o toprak) bu mütecâvizin boynuna halka hâlinde geçirilir» buyurdu demiştir⁵⁵.

() : Buradaki râvîler de Ebû Seleme, kendisi Âişe'nin huzûruna gittiğini tahdîs etti diyerek yukarıki hadisin benzerini rivâyet etmişlerdir.

55. Bu konuda şu hadis de mühimdir: «İbn Umer (R) şöyle dedi: Peygamber (S) : «Kim haksız olarak (başkasına âid) yerden bir şey gasbederse kıyâmet gününde bu çalınan arz ile yedi kat yere batırılır» buyurdu (Buhârî, mazâlim ve bed'ul-halk).

Bu hadisler, menkûl ve gayr menkûl mallarla akarlara vâki' olacak tecâvüzlerin harâmılığına açıkca delâlet ederler. Aynı zamanda bir arza mâlik olan kimsenin o arzun, yerin içine doğru uzanan katlarına da mâlik olduğuna delâlet ederler. Kişinin mâlik olduğu tarla ve bahçesine yerin altında lağım, izbe, in, pterol kuyusu kazmak isteyen yabancıyı men' etme hakkı vardır. Bu kazılan şeyin arsaya zararı olsun olmasın mü-sâvidir. Arâzî sâhibi yerinin altında tasarruf hakkına hâiz olduğu gibi arâzisinin üstünde de havaya doğru yükselmek hakkına da mâlikdir. Binâenaleyh dilediği kadar yüksek binâ yapabilir. Ancak âlimler onun bu haklarını, komşuların zararını mücib olmamak şartıyla kullanabileceğini de tasrih ve kayd etmişlerdir.

(۳۱) باب قدر الطريق إذا اغتصوا فيه

۱۴۳ - (۱۶۱۳) حَدَّثَنِي أَبُو كَامِلٍ فَضِيلُ بْنُ حُسَيْنٍ الْجَحْدَرِيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْقَزِيرِ بْنُ الْمُخْتَارِ حَدَّثَنَا خَالِدُ الْحَذَّاءُ عَنْ يُونُسَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ : « إِذَا اخْتَلَفْتُمْ فِي الطَّرِيقِ ، جُعِلَ عَرْضُهُ سَبْعَ أَذْرُعٍ . »

(31) ARÂZÎ SÂHİBLERİ YOL HAKKINDA İHTİLÂF ETTİKLERİ
ZAMAN YOL (GENİŞLİĞİNİN) MİKDARI BÂBİ

143 — (1613) : Ebû Hureyre (R) den (şöyle demiştir); Peygamber (S) : «Yol husûsunda ihtilâf ettiğinizde, yolun genişliği yedi zirâ' kılınmıştır» buyurdu ⁵⁶.

56. Bir köy, bir kent kurulurken veya bir yer birçok kimselere dağıtılıp da i'mâr edilirken yollarının rahatca gelib geçmeğe elverişli olması lâzımdır. Bu yolların ne genişlikde olacağını en iyi olarak zamanın ve yerin ihtiyaçları ile devrin örfleri ta'yîn eder. Rasûlullah bu husûsda bir örnek olmak üzere yol genişliğini en azından yedi zirâ' ta'yîn ve tesbît etmişdi. Hiç şüphesiz nakil vâsıtalarının mustakbel gelişmeleri ve insanlığın değişen ihtiyaçları, bu gibi husûslarda dikkate alınacak en müessir âmillerdir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۲۳ - كتاب الفرائض

۱ - (۱۶۱۴) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ (وَالْفَقْهُ لِيَحْيَى) (قَالَ يَحْيَى: أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرَانِ : حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ) عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ حُسَيْنٍ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ قُثْمَانَ ، عَنْ أَسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ : « لَا يَرِثُ الْمُسْلِمُ الْكَافِرَ . وَلَا يَرِثُ الْكَافِرُ الْمُسْلِمَ »

RAHMÂN VE RAHİM OLAN ALLÂH'IN İSMİYLE

23 — KİTÂB'UL-FERÂİZ¹

(Mîrâs payları kitâbı)

1 — (1614) : Usâmetu'bnü Zeyd (R) den (şöyle demiştir) :

1. Ferâiz, farızanın cem'idir. Farıza da yüce Allâh'ın mükellef kullarına ifâsını kat'î ve zarûrî kıldığı ibâdet demektir. Bu i'tibârla burada fa'ile vezni mefûle ma'nâsına olub Allah'ın kendi Kitâbında mirâsçılara takdîr ettiği paylardan ibâretidir. Sünnetde gelen ve icmâ ile sâbit olan hükümler de Kur'ân'daki hükümlere ilhâk edilmiştir.

Mîrâs hükümleri en-Nisâ: 11, 12, 176 ile el-Enfâl: 75 inci âyetlerinde bildirilmiştir. Bu âyetlerdeki mîrâs paylarına âid nisbetler; yarı, dördde bir, sekizde bir, üçde iki, üçde bir ve altıda bir olmak üzere altı tânedir. Şimdi bu payları ve mirâsçılara ne sûretle taksîm edileceğini Kur'ân-ı Kerîm'den izleyelim :

«Allah size mîrâs taksîmini şöyle tavsiye eder: Çocuklarınız hakkında erkeğe, iki dişinin payı mikdarıdır. Eğer çocuklar ikiden fazla kadınlar ise ölünün bıraktığının üçde ikisi onlarındır. Dişi evlâd bir tek ise o zaman terikenin yarısı onundur. (Ana babaya gelince:) Ölenin çocuğu varsa ana babadan herbirine terikenin altıda biri (verilir). Çocuğu olmayıb da ona ana ve babası mîrâsçı olduysa üçde biri anasınındır. (Erkek dışı) kardeşleri varsa o vakıt altıda biri anasınındır. (Fakat bütün bu hükümler) ölenin edeceği

Peygamber (S) : «Musliman, kâfire, kâfir de de muslimana mîrâscı olmaz» buyurdu ².

(۱) بَابُ الْفَرَائِضِ بِأَهْلِهَا فَمَا بَقِيَ فَمَوْلَى رَجُلٍ ذَكَرَ

۲ - (۱۶۱۵) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ حَمَّادٍ (وَهُوَ النَّزَّيْ) . حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ عَنْ ابْنِ طَاوُسٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَلْحَقُوا الْفَرَائِضَ بِأَهْلِهَا . فَمَا بَقِيَ فَهُوَ لِأَوْلَى رَجُلٍ ذَكَرَ » .

(1) «MİRÂS PAYLARINI SÂHİBLERİNE VERİNİZ. BU PAYLARDAN GERİ KALAN ŞEY İSE EN YAKIN ER KİŞİYE ÂİDDİR»
HADİSİ BÂBİ

2 — (1615) : İbn Abbâs (R) dedi ki; Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Mîrâs paylarını (Kur'ânda bildirilen) sâhiblerine veriniz. Bu

vasiyyetin tenfizinden veya borç (unun ödenmesin) dan sonradır. Siz babalarınızdan ve oğullarınızdan hangisinin fâide cihetinden size daha yakın olduğunu bilmezsiniz. (Bu hükümler ve hisseler) Allah'dan birer farızadır. Şüphesiz ki Allah hakkıyla bilicidir, yegâne hüküm ve hikmet sâhibidir.

Zevcelerinizin çocuğu yoksa terikesinin yarısı sizindir. Eğer onların çocuğu varsa size terikesinden (düşecek hisse) dörtde birdir. (Fakat bu da) onların edecekleri vasiyyet ve borçdan sonradır. Eğer çocuğunuz yoksa bıraktığınızdan dörtde biri onların (yani zevcelerinizin) dir. Şâyet çocuğunuz varsa terikenizden sekizde biri — edeceğiniz vasiyyet ve borcun edâsından sonra — yine onlarındır. Eğer mîrâs aranan erkek veya kadın, çocuğu ve babası olmayan bir kimse olur ve onun erkek veya kız kardeşi bulunursa bunlardan her birinin hakkı altıda birdir. Eğer onlar bu mîkdârdan çok iseler o halde onlar (ölünün) edeceği vasiyyet ve borçdan sonra üçde birde ortaktırlar. (Gerek vasiyyetde, gerek borç ikrarında mîrâscılara asla) zarar verici olmamalıdır. (Bu emirler ve hükümler) Allah'dan size bir vasiyyettir. Allah hakkıyla bilendir, halîmdir. İşte bunlar Allâh'ın sınırlarıdır. Kim Allâh'a ve Peygamberine itâat ederse, Allâh onu altından ırmaklar akan cennetlere sokar ki onlar orada ebedî kalıcıdırlar. Bu en büyük kurtuluşdur. Kim de Allah'a ve Peygamber'ine isyân eder Allah'ın sınırlarını (çiğneyip) geçerse ona da — içinde dâim kalıcı olarak — ateşe koyar. Onun için hor ve hakîr edici bir azâb vardır» (en-Nisâ: 11-14).

Kur'an-ı Kerim'in mîrâs hükümleri bu âyetlerde görüldüğü üzere pek sâdedir. Bunların özeti şudur: Bir ölünün evvelâ borcu ödenir, vasiyyeti varsa ifâ edilir. Sonra zevce veya zevceye hisseleri verilir. Ölenin çocukları yoksa ana babasının hissesi artırılır ve biraderlerle hemşirelere hisseler ayrılır. Çocukları da ana babası da olmayan bir ölünün kardeşleri ve hemşireleri bütün mîrâsını alırlar. İslâm mîrâs hukûkunun dayandığı fîtrat esâsı ile erkeğe kadın lehine yüklediği mâlî vecibeler nizâmının izâhını Hak Dîni Kur'an Dili tefsirinden okunmasını tavsiye ederim (II, 1296-1312).

2. Bu hadis dîn ihtilâfının mîrâsa mâni' olduğunu beyân ediyor. Nevevî der ki: Muslimanlar, kâfirin muslimandan mîrâs alamıyacağı husûsunda ittifak ettiler. Muslimanın kâfirden mîrâs almasında ise ihtilâf vardır. Cumhûra göre muslim de kâfirden almaz. Mürted ise bilittifak muslimana vâris olmaz. Muslimanın mürtedden alması husûsunda da ihtilâf vardır: Mâlik ve Şâfiî'ye göre musliman ondan mîrâs almaz. Ebû Hanîfe ridded hâlinde kazandığı beytu'l-mâle âiddir. İslâmında kazandığı ise musliman vârislerine âiddir dedi. İmâm Yûsuf ve Muhammed ise her iki halde kazandığıma musliman vârisleri alır demişlerdir.

paylardan geri kalan herhangi bir şey de baba tarafından en yakın olan er kişiye âiddir»³.

۳ — (...) حَدَّثَنَا أُمِّيَّةُ بْنُ بَسْطَامٍ الْعَيْشِيُّ . حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ زُرَيْجٍ . حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْقَاسِمِ عَنْ

عَبْدِ اللَّهِ بْنِ طَاوُسٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . قَالَ « أَلْحَقُوا الْفَرَائِضَ بِأَهْلِهَا . فَمَا تَرَكَتِ الْفَرَائِضُ فَلَأُولَى رَجُلٍ ذَكَرَ » .

3 — () : İbn Abbâs (R) dan; Rasûlullah (S) : «Mîrâs pay-larını sâhiblerine veriniz. Bu payların terk ettiği herhangi bir şey de en yakın olan erkek kişiye âiddir» buyurdu.

۴ — (...) حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ رَافِعٍ) (قَالَ إِسْحَقُ : حَدَّثَنَا . وَقَالَ الْآخَرَانِ : أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ) . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ ابْنِ طَاوُسٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَقْسِمُوا الْمَالَ بَيْنَ أَهْلِ الْفَرَائِضِ عَلَى كِتَابِ اللَّهِ . فَمَا تَرَكَتِ الْفَرَائِضُ فَلَأُولَى رَجُلٍ ذَكَرَ » .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ أَبُو كُرَيْبٍ التَّمْدَانِيُّ . حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ حُبَابٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَيُّوبَ ، عَنْ ابْنِ طَاوُسٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَ حَدِيثِ وَهَيْبٍ وَرَوْحِ بْنِ الْقَاسِمِ .

4 — () : İbn Abbâs (R) dedi ki; Rasûlullah (S) : «Malı pay sâhibleri arasında ALLÂH'IN KİTÂBİ'na göre taksîm ediniz⁴. O pay nisbetlerinin terk ettiği (yani onlardan arta kalan) şeyler ise en yakın erkek kişiye âiddir» buyurdu.

() : Buradaki râvîler de yine Tâvûs'un oğlundan bu isnâd ile bundan önceki Vuheyb ve Ravh ibn Kasım'ın (bir ve iki rakamlı) hadisleri tarzında rivâyet etmişlerdir.

3. Hadîsdeki *racûlûn* kelimesinden sonraki *zeker* kelimesi, *racûlûn*'ün sıfatı değil *evlânın* sıfatıdır. Şu halde ma'nâ pay sâhiblerinden geri kalan, ölünün baba tarafından en yakın olan er kişisidir, ana tarafından değil demek olur (Suheyli).

4. Allâh'ın Kitâbına göre taksîm edin demek, Allâh'ın Kitâbında tavsiye ve emir buyurduğu mîrâs hisselerine göre taksîm edin demektir. Allâh'ın Kitâbında tavsiye ve emrettiği mîrâs nisbetleri de birinci hâşiyede zikrettiğimiz gibi en-Nisâ: 11, 12 ve 176 ncı âyetlerdeki nisbetlerdir.

(۲) بَابُ مِيرَاثِ الْكَوَلَةِ

۵ - (۱۶۱۶) حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ بُكَيْرٍ النَّافِذُ. حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ. سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: مَرَّ بِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَبُو بَكْرٍ. يَعُودَانِي، مَا شِئَانِي. فَأَغْمَى عَلَىَّ. فَتَوَضَّأْتُ مِنْ وَضُوئِهِ. فَأَقَقْتُ. فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! كَيْفَ أَقْضِي فِي مَالِي؟ فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيَّ شَيْئًا. حَتَّى تَزَلَّتْ آيَةُ الْمِيرَاثِ: يَسْتَفْتُونَكَ قُلُوبُ اللَّهِ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ [۱/۱۷۶].

(2) KELÂLE MİRÂSİ BÂBİ

5 — (1616) : Câbir ibn Abdillâh (R) şöyle dedi : Ben hasta oldum, akabinde Rasûlullah ile Ebû Bekr yürüyerek bana hasta ziyâretine geldiler. Ben bayıldım. Rasûlullah abdest aldı ve abdest suyundan benim üzerime döktü. Muteâkiben ben ayıldım. Kendisine : Yâ Rasûlallah! Ben, malım husûsunda nasıl hükmedeyim? diye sordum. Rasûlullah (S) bana hiçbir cevâb vermedi. Nihâyet : «Senden fetvâ istiyorlar. De ki: Allah size kelâle (babası ve çocuğu olmayan) hakkında şöyle fetvâ veriyor...» (en-Nisâ : 176) mîrâs âyeti nâzil oldu⁵.

۶ - (...) حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ بْنُ مَيْمُونٍ. حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ. حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ. قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ الْمُنْكَدِرِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ. قَالَ: عَادَنِي النَّبِيُّ ﷺ وَأَبُو بَكْرٍ فِي بَيْتِي سَلَمَةَ يَمَشِيَانِ. فَوَجَدَنِي لَا أَعْقِلُ. فَدَعَا بِمَا وَضَّأْتُ. ثُمَّ رَشَّ عَلَيَّ مِنْهُ فَأَقَقْتُ. فَقُلْتُ: كَيْفَ أَصْنَعُ فِي مَالِي؟ يَا رَسُولَ اللَّهِ! فَزَلَّتْ: يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ الْإُنْثَى [۱/۱۷۶].

5. Bu âyete aynı zamanda kelâle âyeti de denmiştir. Kelâle, baba, ana ve çocuk cihetlerinden gayrı olan yani usûl ve furû' silsilesini teşkil eden amûdî nesebin hâricinde bulunan akribâlık demektir. Bu kelime esâsen yorulub kuvvetden düşmek veya etraftan ihâta edilmek ma'nalarına masdardır. Evvelkinden kelâl, ikincide iklâl ile munâsebetlidir. Bu akribâlık baba ve çocuk akribâlığına nisbetle zaîf veya başını veya etrafını sarmış bulunduğundan bu nâm ile isimlendirilmiştir. Karâbet, karâbet sâhibi ma'nâsına geldiği gibi; kelâle de kelâle sâhibi ma'nâsına olarak ne çocuk, ne de baba ve ana bırakmamış olan mûrise; bir de ne çocuk, ne de baba ve ana olmıyarak kalan vârise dahi denir. Meselâ kardeşlik bir kelâle, usûl ve furû'dan bir şey bırakmadan vefât eden kardeş bir kelâle, onun arkasından kalan kardeş, amuca, hala vesâire de hep kelâledir.

Kelâlenin tefsiri hakkında sahâbîlerin görüş veya sözleri değişikdir: Ebû Bekr'e göre kelâle «ana baba ve çocukdan başkaları»dır ki muhtar ve sahîb kavli de budur. Hz. Umer «kelâle, çocukdan gayrisıdır» der imiş ve sorulduğu zaman : «Ben kelâle, çocuğu olmayandır re'yinde bulunuyorum. Ebû Bekr'e muhâlefetden de hayâ ediyorum» demiştir. «Kelâle, baba ve çocukdan gayrisıdır» dediği de rivâyet edilmiştir... (Hak Dini, II, 1310).

6 — () : Câbir İbn Abdillâh (R) şöyle dedi : Beni bir hastalığımda Peygamber (S) Ebû Bekr'le beraber yayan yürüyerek Benû Seleme yurdundaki evime gelib hasta ziyâreti yaptı. Rasûlullah beni bir şey anlamaz derecede baygın bulmuşdu. Bunun üzerine abdest suyu isteyib abdest aldı, sonra abdest suyundan bir mikdârını benim üzerine serpti. Hemen ben ayıldım ve : Yâ Rasûlullah! Malımda nasıl tasarruf edeyim? diye sordum. Muteâkiben : «Allah size mirâş taksimini şöyle tavsiye eder: Çocuklarınız hakkında erkeğe iki dişinin payı mikdârı vardır...» (en-Nisâ: 11) âyeti nâzil oldu.

۷ — (...) حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ (يَعْنِي ابْنَ مَهْدِيٍّ) . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ : سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْمُنْكَدِرِ قَالَ : سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : عَادَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَنَا مَرِيضٌ ، وَمَعَهُ أَبُو بَكْرٍ ، مَاشِيَيْنِ . فَوَجَدَنِي قَدْ أَغْمِيَ عَلَى . فَتَوَضَّأَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . ثُمَّ صَبَّ عَلَى مِنِّ وَضُوئِهِ فَأَقْفَتُ . فَإِذَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! كَيْفَ أَصْنَعُ فِي مَالِي ؟ فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيَّ شَيْئًا ، حَتَّى نَزَلَتْ آيَةُ الْمِيرَاثِ .

7 — () : Sufyân tahdîs edib dedi ki; ben Muhammed ibn Munkedirden işittim şöyle dedi : Ben Câbir ibn Abdillâh'dan işittim şöyle diyordu : Ben hasta iken Rasûlullah (S) yanında Ebû Bekr de bulunduğu halde yürüyerek bana hasta ziyâretine geldi. Beni bayılmış vaz'iiyetde buldu. Bunun üzerine Rasûlullah abdest aldı, sonra abdest suyundan bir mikdârını benim üstüme döktü. Ben de ayıldım. Gözümü açınca Rasûlullah'ı yanımda gördüm ve : Yâ Rasûlallah! Malımda (mirâş husûsunda) nasıl tasarruf edeyim? diye sordum. Bana hiçbir cevâb vermedi. Nihâyet Mirâş âyeti nâzil oldu.

۸ — (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا بَهْزٌ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْكَدِرِ قَالَ : سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : دَخَلَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَأَنَا مَرِيضٌ لَا أَعْقِلُ . فَتَوَضَّأَ . فَصَبَّوْا عَلَيَّ مِنِّ وَضُوئِهِ . فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنَّمَا يَرُمُنِي كَلَالَةٌ . فَنَزَلَتْ آيَةُ الْمِيرَاثِ . فَقُلْتُ لِمُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ : يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ ؟ قَالَ : هَكَذَا أُنْزِلَتْ .

(...) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا النَّضْرُ بْنُ شَمِيلٍ وَأَبُو عَامِرٍ الْقَدِيدِيُّ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ . كُلُّهُمَّ عَنْ شُعْبَةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، فِي حَدِيثِ وَهْبِ بْنِ جَرِيرٍ .

قَزَلَتْ آيَةُ الْفَرَائِضِ . وَفِي حَدِيثِ النَّضْرِ وَالْمَقْدِيِّ : قَزَلَتْ آيَةُ الْفَرَضِ . وَلَيْسَ فِي رَوَايَةِ أَحَدٍ مِنْهُمْ : قَوْلُ شُعْبَةَ لابْنِ الْمُنْكَدِرِ

8 — () : Câbir (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) beni iyâdete geldi. Kendimi bilmiyecek derecede hasta idim. Abdest alıb, abdest suyundan üzerime su döktüler. Gözümü açtım. Yâ Rasûlallah! Benim vârislerim ancak kelâle (yani usûl ve furûumdan olmayan kimseler) dir dedim. Bunun üzerine mîrâs âyeti nâzil oldu⁶.

Râvî Şu'be, Muhammed ibn Münkedir'e : «Senden fetvâ istiyorlar. De ki : Allah size kelâle (babası ve çocuğu olmayan) hakkında fetvâ veriyor...» (âyeti mi)? diye sordum. İşte böyle inzâl olundu dedi.

() : Buradaki iki tarık râvîleri de Şu'be'den bu isnâd ile rivâyet etmişlerdir. Bunlardan Vehb ibn Cerir hadîsinde : Ferâiz âyeti nâzil oldu; Nadr ibn Şumeyl ve Ebû Âmir el-Akadî hadîsinde ise : Farz âyeti nâzil oldu şeklindedir. Bunlardan hiçbirinin hadîsinde Şu'be'nin, İbn Munkedire söylediği söz yoktur.

٩ — (١٦١٧) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمَقْدِسِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى (وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى) قَالَ : حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا هِشَامٌ . حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ ، عَنْ مَعْدَانَ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ خَطَبَ يَوْمَ جُمُعَةٍ . فَذَكَرَ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ . وَذَكَرَ أَبَا بَكْرٍ . ثُمَّ قَالَ : إِنِّي لَا أَدْعُ بَعْدِي شَيْئًا أَهَمَّ عِنْدِي مِنَ الْكَلَالَةِ . مَا رَاجَعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي شَيْءٍ مَا رَاجَعْتُهُ فِي الْكَلَالَةِ . وَمَا أَغْلَظَ لِي فِي شَيْءٍ مَا أَغْلَظَ لِي فِيهِ . حَتَّى طَعَنَ بِإِصْبَعِهِ فِي صَدْرِي . وَقَالَ « يَا عُمَرُ ! أَلَا نَكْفِيكَ آيَةَ الصِّيفِ الَّتِي فِي آخِرِ سُورَةِ النِّسَاءِ ؟ » وَإِنِّي إِنْ أَعِشْ أَقْضِ فِيهَا بِقَضِيَّةٍ ، يَقْضِي بِهَا مَنْ تَرَأَى الْقُرْآنَ وَمَنْ لَا يَقْرَأُ الْقُرْآنَ .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَلِيٍّ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي عَرُوبَةَ . عَنْ وَحْدَةَ بْنِ زُهَيْرٍ عَنْ حَرْبٍ وَإِسْحَاقَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ وَابْنَ رَافِعٍ عَنْ شَبَابَةَ بْنِ سَوَّارٍ ، عَنْ شُعْبَةَ . كِلَاهُمَا عَنْ قَتَادَةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ .

9 — (1617) : Katâde, Sâlim ibn Ebi'l-Ca'ddan, o da Ma'dân ibn Ebi Talha'dan, (şöyle demiştir) : Umer ibn Hattâb bir cumua günü

6. Buradaki mîrâs âyetinden maksad Nisâ sûresinin 11 ilâ 13 üncü âyetleri; yahut ayni sûrenin sonundaki 176 ncı âyettir ki her iki gurub âyetde de kelâleden bahsedilmektedir.

hutbe irâd edib Allâh'ın Peygamber'ini ve Ebû Bekr'i zikretti. Sonra şöyle söyledi :

Ben, nazarımda kendimden sonraya kelâle (meselesin) den daha muhim (muşkil) bir şey bırakmıyorum. Ben kelâle husûsunda olduğu kadar hiçbir husûsda Rasûlullah'a (ısrarlı) mürâcaat etmiş değilim. Kendisi de kelâle husûsunda olduğu kadar hiçbir şey husûsunda bana sert davranmamıştır. Nihâyet parmağı ile göğsümü dürttü de: «Yâ Umer! Nisâ sûresinin sonundaki yazın nâzil olmuş bulunan âyet sana kâfi gelmiyor mu?» buyurdu. Ben eğer yaşarsam o husûsda öyle bir hükmedeceğim ki, hem Kur'ânı okuyan kimseler, hem de Kur'ân'ı okumayan kimseler benim o hükmümle hükmedeceklerdir.

() : Buradaki iki tarîk râvîlerinin hepsi de yine Katâde'den bu isnâd ile aynı tarzda rivâyet etmişlerdir.

(۳) باب آخر آية أنزلت آية الكلالة

۱۰ - (۱۶۱۸) حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ . أَخْبَرَنَا وَكِيعٌ عَنْ ابْنِ أَبِي خَالِدٍ ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنِ الْبَرَاءِ ، قَالَ : آخِرُ آيَةٍ أَنْزِلَتْ مِنَ الْقُرْآنِ : يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ .

(3) «EN SON İNDİRİLEN ÂYET KELÂLE ÂYETİDİR» BÂBİ

10 — (1618) : Berâ' ibn Âzib (R); Kur'ân'dan en son inzâl edilen âyet : «Senden fetva istiyorlar. De ki : Allah size kelâle (babası ve çocuğu olmayan) hakkında şöyle fetvâ veriyor...» (en-Nisâ: 176) âyetidir dedi⁷.

۱۱ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ . قَالَ : سَمِعْتُ الْبَرَاءَ بْنَ عَازِبٍ يَقُولُ : آخِرُ آيَةٍ أَنْزِلَتْ ، آيَةُ الْكَلَالَةِ . وَآخِرُ سُورَةٍ أَنْزِلَتْ ، بَرَاءَةُ .

11 — () : Ebû Ishâk dedi ki, ben Berâ' ibn Âzib (R) den

7. Bir rivâyete göre evvelkisi kıym bu ikinci mirâs âyeti de yazın nâzil olmuş ve bunun için buna *âyetu's-sayf* (yani yazın nâzil olan âyet) denilmiştir. O yaz Vedâ haccına gidilirken Medîne'den çıkılmadan ve ba'zılarının kavline göre yolda bu âyet nâzil olmuştur.

Ebû Bekr bir hutbesinde : «Yüce Allâh'ın Nisâ sûresinde mirâs payları hakkında inzâl ettiği âyetlerden birincisi çocuk ve baba hakkındadır. İkincisi, zevce, zevce ve ana bir kardeşler hakkındadır. Üçüncüsü, ana baba bir veya baba bir kardeşler hakkındadır. Enfâl sûresinin sonundaki 75 inci âyet de *zevu'l-erhâm* hakkındadır» demiştir (Hak Dîni, II, 1540-1541).

işittim : En son inzâl edilen âyet, kelâle âyetidir; en son indirilen sûre de Berâe sûresidir diyordu.

١٢ - (...) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ أَخْبَرَنَا عَيْسَى (وَهُوَ ابْنُ يُونُسَ) . حَدَّثَنَا زَكْرِيَّا عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنِ الْبَرَاءِ ؛ أَنَّ آخِرَ سُورَةٍ أُنْزِلَتْ تَامَّةً سُورَةُ التَّوْبَةِ . وَأَنَّ آخِرَ آيَةٍ أُنْزِلَتْ آيَةُ الْكَلَالَةِ .

(...) حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى (يَمْنَى ابْنِ آدَمَ) . حَدَّثَنَا قَمَازُ (وَهُوَ ابْنُ دُرَيْقٍ) عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنِ الْبَرَاءِ . بِمِثْلِهِ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ : آخِرُ سُورَةٍ أُنْزِلَتْ كَامِلَةٌ .

12 — () : Berâ' ibn Âzib (R) den : Şüphesiz ki tam olarak indirilen en son sûre Tevbe sûresi, en son indirilen âyet de Kelâle âyeti-dir (demiştir).

() : Buradaki râviler de yine Berâ'dan ayni hadîsi rivâyet etmişlerdir. Şukadar var ki burada : Kâmil olarak indirilen en son sûre demiştir.

١٣ - (...) حَدَّثَنَا عَمْرُو النَّاقِدُ . حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ الزَّيْرِيُّ . حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ مِغْوَلٍ عَنْ أَبِي السَّفَرِ ، عَنِ الْبَرَاءِ ، قَالَ : آخِرُ آيَةٍ أُنْزِلَتْ يَسْتَقْتُونَكَ .

13 — () : Berâ' ibn Âzib (R) : En son indirilen âyet, «sen-den fetvâ istiyorlar...» (en-Nisâ: 176) âyetidir demiştir.

(٤) بَابُ مِمَّنْ تَرَكَ مَالًا فَلَوْ رَتَهُ

١٤ - (١٦١٩) وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا أَبُو صَفْوَانَ الْأُمَوِيُّ عَنْ يُونُسَ الْأَنْبَلِيِّ . ع وَحَدَّثَنِي حَرَمَةُ بْنُ يَحْيَى (وَاللَّفْظُ لَهُ) . قَالَ : أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُوقِي بِالرَّجُلِ الْمَيْتِ ، عَلَيْهِ الدِّينُ . فَيَسْأَلُ « هَلْ تَرَكَ لِدِينِهِ مِنْ قَضَاءٍ ؟ » فَإِنْ حَدَّثَ أَنَّهُ تَرَكَ وَفَاءً صَلَّى عَلَيْهِ . وَإِلَّا قَالَ « صَلُّوا عَلَى صَاحِبِكُمْ » . فَلَمَّا فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْفُتُوحَ قَالَ « أَنَا أَوْلَى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ . فَمَنْ تُوُفِيَ وَعَلَيْهِ دَيْنٌ فَمَلَّى قَضَاؤُهُ . وَمَنْ تَرَكَ مَالًا فَهُوَ لِرَدَّتِهِ » .

(...) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبٍ بْنُ اللَّيْثِ . حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي . حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ . ع وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا يَمْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . حَدَّثَنَا ابْنُ أَخِي ابْنِ شِهَابٍ . ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ عُثْمَانَ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذَنْبٍ . كُلُّهُمْ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، هَذَا الْحَدِيثُ .

(4) **-HER KİM BİR MAL BIRAKIRSA O MAL MİRÂSCILARININDIR. HADİSİ BÂBİ**

14 — (1619) : Ebû Hureyre (R) den; (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S) a üzerinde borç olduğu halde ölmüş bir kimse (nin cenâzesi) getirilirdi de Rasûlullah : «Borcu için bir ödeme bıraktı mı?» diye sorardı. Şâyet kendisine o zâtın borcunu ödeyecek bir şey bıraktığı söylenirse onun cenâze namazını kılardı. Yoksa: «Arkadaşınızın cenâze namazını kılınız» buyururdu. Nihâyet Allah kendisine birçok fetihler müyesser kılınca : «Ben bütün mu'minlere kendi öz nefislerinden daha yakınım. Binâenaleyh artık her kim üzerinde bir borç varken ölürse, o borcu ödemek bana âiddir. Her kim de bir mal bırakırsa o mal kendi mirâscılarına âiddir» buyurdu⁸.

() : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de Zuhri'den bu isnâd ile bu hadîsi rivâyet etmişlerdir.

١٥ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ. حَدَّثَنَا شَبَابَةُ. قَالَ: حَدَّثَنِي وَرْقَاهُ عَنْ أَبِي الزُّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ،

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، قَالَ «وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ ! إِنْ عَلَى الْأَرْضِ مِنْ مُؤْمِنٍ إِلَّا أَنَا أَوْلَى النَّاسِ بِهِ. فَأَبْشِرْكُمْ مَا تَرَكَ دِينًا أَوْ صَبَاحًا فَأَنَا مَوْلَاهُ. وَأَبْشِرْكُمْ تَرَكَ مَالًا فَإِلَى الْمَصْبِيَةِ مَنْ كَانَ».

15 — () : Ebû Hureyre (R) den; (şöyle demiştir) : Peygamber (S) şöyle buyurdu : «Muhammed'in nefsi elinde olan Allâh'a yemin ederim ki yeryüzünde bulunan her bir mu'mine ben muhakkak insanların en yakınımıdır. Sizin herhangi biriniz ölür de bir borç veya evlâd iyâl bırakırsa ben onun velîsiyim. Herhangi biriniz de mal bırakırsa o mal da kim olursa olsun mirâscısına, asabesine âiddir»⁹.

8. Peygamber'in, borçlu ölenlerin cenâze namazlarını kılınmaması İslâm'ın başlangıcında idi. Bu hadîste ifâde edildiği üzere fetihler başlayıp Beytu'l-Mâl genişleyince borçlu ölen mu'minlerin borçları Peygamber tarafından ödenerek namazları kılınmıştır.

Nevevî : Ba'zı âlimler Peygamber'in bu gibi ölü borçlarını, müslimanların işlerine sarf edilmek üzere beytu'l-mâlden ayırdığı husûsî — görünmez masraflar dediğimiz — bir kısımdan ödediğini; ba'zı âlimler de Peygamber'in bizzât kendi malından verip ödediğine kail olmuşlardır der.

9. «O Peygamber mu'minlere kendi öz nefislerinden daha evlâdır» sözü Ahzâb sûresinin altıncı âyetinin baş kısmıdır. Burada vahyu metluvv ile vahyu gayri metluvv te'yîd buyurulmuştur.

Bu âyetin nuzûl sebebi olarak şu rivâyet edilmiştir : Peygamber Tebuk seferine gideceğini emir ve i'lân ettiği sırada ha'zı kimseler özr beyân etme makamında ana baba

١٦ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ . قَالَ : هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . قَدْ كَرَّ أَحَادِيثَ مِنْهَا : وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَنَا أَوْلَى النَّاسِ بِالْمُؤْمِنِينَ فِي كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ . فَأَيْسُكُمْ مَا تَرَكَ دِينًا أَوْ ضَيْعَةً فَأَدْعُوَنِي فَأَنَا وَلِيُّهُ . وَأَيْسُكُمْ مَا تَرَكَ مَالًا فَلْيُؤْتِرْ بِمَالِهِ عَصَبَتُهُ . مَنْ كَانَ » .

16 — () : Bize Ma'mer, Hemmâm ibn Munebbih'den haber verdi : Hemmâm : Bu, Ebû Hureyre'nin Rasûlullah'dan bize tahdîs ettikleridir diyerek birçok hadisler zikretti. Onlardan biri şudur : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Azîz ve Celîl olan Allah'ın Kitâbında — el-Ahzâb: 6 — ben mu'minlere insanların en yakınıyım. Herhanginiz bir borç yahut (hiçbir şeysiz) evlâd, iyâl bırakırsa beni çağırınız. Ben onun velisiyim. Herhanginiz de bir mal bırakırsa onun malına her kim olursa olsun kendi asabesi tercîh olunsun»¹⁰.

ve âilelerinden izin isteyeceklerini ileri sürmüşlerdi. Bunun üzerine : Peygamber'in emir ve irşâdı nefislerinin ve âilelerinin delâletinden daha hayırlıdır şeklinde belîğ bir tebliğ ve uyarı olmak üzere bu âyet nâzil olmuştur.

İbn Abbâs'dan ve Atâ ibn Ebî Rebâh'dan bu âyet hakkında şu tefsir rivâyet edilmiştir: Peygamber mu'minleri bir şeye da'vet eder, nefisleri de başka bir şeye da'vet ederse Peygamber'in da'vetine icâbet ve itâat etmek, nefislerinin arzularına uymakdan daha hayırlıdır.

Mufessir Mukatilden de: Peygamber'in emir ve irşâdına uymak, mu'minlerin ba'zısının diğer ba'zılarının fikir ve ictehadlarına uymakdan daha hayırlıdır şeklinde bir tefsir nakledilmiştir.

Buhârî'deki rivâyetin tercemesi şöyledir :

Ebû Hureyre'den; Peygamber (S) şöyle buyurdu : «Hiçbir mu'min yokdur ki ben ona dünyâ ve âhiret (işlerin) de kendisinden daha yakın olmayayım. İsterseniz (huccet getirmek için) «en-Nebiyyu evlâ bi'l-ma'minîne min enfusihim... : Peygamber, mu'minlere kendi öz. nefislerinden daha yakındır...» (el-Ahzâb: 6) âyetini okuyunuz! Herhangi bir mu'min ölüb de mal bırakırsa bu mala kim olursa olsunlar onun asabesi mirâscı olsun. Herhangi bir mu'min de borç, yahut (fakir bir) âile bırakırsa o da bana gelsin, ben onun velisiyim» (Buhârî, İstikrâz, es-salât alâ men tereke deynen, III, 238 «15»).

10. Asabe, kişinin babası tarafından akribâsına denir. Ferâiz âlimlerine göre asabe: Allâh'ın Kitâbında farz ve takdir kılınmış payları bulunmayıp, pay sâhibleri hisselerini aldıktan sonra geri kalanı alan ve yalnız olduğu zamanda ise terikenin hepsine vâris olan kimse'nin ismidir.

۱۷ — (...) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَعَاذٍ الْقَنْبَرِيُّ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَدِيِّ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا حَازِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهُ قَالَ «مَنْ تَرَكَ مَالًا فَلِلْوَرَثَةِ . وَمَنْ تَرَكَ كَلًّا^(۱۱) فَلَيْنَا» .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ أَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ . حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ . ع وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ (بَعْنِي ابْنُ مَهْدِيٍّ) . قَالَا : حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ غُنْدَرٍ «وَمَنْ تَرَكَ كَلًّا وَلَيْنُهُ» .

17 — () : Ebû Hureyre (R) den; (şöyle demiştir) : Peygamber (S) şöyle buyurdu : «Her kim mal bırakırsa o mal mirâscılara âiddir. Her kim de borç ve âile ağırlığı¹¹ bırakırsa o ağırlık bize âiddir».

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de Şu'be'den bu isnâdla rivâyet etmiştir. Ancak bunlardan Gunder'in hadisinde : «Her kim evlâd ve iyâl ağırlığı bırakırsa ben onun velîsi olmuşumdur» tarzındadır.

11. Hadis metnindeki *kell* kelimesini, İbn Esir, *en-Nihâyesinde* : İnsana külfet veren her şeyin yüklediği ağırlıktır, gâiledir diye tefsir etmiştir ki borç da insana ağırlık veren tekellüflerin başında gelir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۲۴ - کتاب الهبات

(۱) باب کرهت شرا و اله نساہ ما نصرو بہ ممن نصرو علیہ

۱ - (۱۶۲۰) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ . حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ : سَمِعْتُ عَلَى أَفْرَسٍ عَتِيقٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ . فَأَصَاغَهُ صَاحِبُهُ . فَظَنَنْتُ أَنَّهُ بَائِعُهُ بِرُخْصٍ . فَسَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ ذَلِكَ ؟ فَقَالَ « لَا تَبْتِعُهُ وَلَا تَعُدْ فِي صَدَقَتِكَ . فَإِنَّ الْعَائِدَ فِي صَدَقَتِهِ كَالْكَلْبِ يَمُودُ فِي قَيْئِهِ » .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ (يَعْنِي ابْنَ مَهْدِيٍّ) عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَزَادَ « لَا تَبْتِعُهُ وَإِنْ أَعْطَاكَ بِدِرْهَمٍ » .

24 — KİTÂBU'L-HİBÂT

(Hibeler kitâbı)

(1) İNSANIN, SADAKA VERDİĞİ KİMSEDEN SADAKA OLARAK VERDİĞİ ŞEYİ SATIN ALMASININ KERÂHETİ BÂBİ

1 — (1620) : Umer ibn Hattâb (R) şöyle dedi : Ben bir kimseyi Allah yolunda (cihad etsin diye) iyi cins bir beygir üzerine bindirmişdim. O zât bu hayvâna iyi bakamadı. Ben herhalde bu şahıs, beygiri ucuz fiata satar diye düşündüm de bunu satın almak husûsunda Rasûlullah'a sordum? Rasûlullah (S) : «O beygiri satın alma ve tekrar sadakane dönme. Çünkü tekrar sadakasına dönen kimse, kusuğuna döne (rek y'ye)n köpek gibidir» buyurdu.

() : Abdurrahmân (yani ibn Mehdi), Enes ibn Mâlik'den bu isnâdla rivâyet etmiştir. Burada : «O kimse bu beygiri bir dirhem mukabilinde sana verse de sen onu satın alma» ziyâdesi vardır.

٢- (...) حَدَّثَنِي أُمِّيَّةُ بْنُ سِطَامٍ . حَدَّثَنَا زَيْدُ (يَعْنِي ابْنَ زُرَيْجٍ) . حَدَّثَنَا رَوْحُ (وَهُوَ ابْنُ الْقَاسِمِ) عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عُمَرَ ؛ أَنَّهُ حَمَلَ عَلَى فَرَسٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ، فَوَجَدَهُ عِنْدَ صَاحِبِهِ وَقَدْ أَضَاعَهُ . رَكَانَ قَلِيلَ الْمَالِ . فَأَرَادَ أَنْ يَشْتَرِيَهُ . فَأَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرَ ذَلِكَ لَهُ . فَقَالَ « لَا تَشْتَرِهِ . وَإِنْ أُعْطِيَتْهُ بِدَرَمٍ . فَإِنْ مَثَلَ الْمَاءِ فِي صَدَقَتِهِ ، كَمَثَلِ الْكَلْبِ يَمُودُ فِي قَيْئِهِ » .

(...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . غَيْرَ أَنَّ حَدِيثَ مَالِكٍ وَرَوْحِ أَنْتُمْ وَأَنْتُمْ .

2 — () : Ravh (ibn Kasım), Zeyd ibn Eslem'den, o da babasından, o da Umer'den şöyle tahdîs etti : Umer, Allah yolunda cihâd için bir kimseyi bir beygir üzerine bindirdi. Sonra o beygiri sâhibinin yanında sâhibi ona iyi bakmamış halde buldu. O kimse zâten malı az bir kışkı idi de bu sebebdan beygiri satmak istemişti. Umer, Rasûlullah'a gelib bunu kendisine zikretti. Peygamber (S) : «Bu beygir sana bir dirhem mukabilinde verilse bile onu satın alma. Çünkü yaptığı sadakasına tekrar dönen kimsenin meseli, kendi kusuğuna dönen köpeğin meseli gibidir» buyurdu.

() : Burada Sufyân da Zeyd ibn Eslem'den bu isnâdla tahdîs etmiştir. Şukadar var ki Mâlik ve Ravh'ın hadîsi daha tamâm ve daha çokdur.

٣- (١٦٢١) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ عُمَرَ ابْنَ الْخَطَّابِ حَمَلَ عَلَى فَرَسٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ . فَوَجَدَهُ يُبَاعُ . فَأَرَادَ أَنْ يَتَّاعَهُ . فَسَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ ذَلِكَ ؟ فَقَالَ « لَا تَبْتَعْهُ . وَلَا تَعُدْ فِي صَدَقَتِكَ » .

(...) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَابْنُ رُمَيْحٍ . جَمِيعًا عَنِ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ . ح وَحَدَّثَنَا الْمُقَدَّمِيُّ وَ مُحَمَّدُ ابْنُ الْمُثَنَّى . قَالَا : حَدَّثَنَا يَحْيَى (وَهُوَ الْقَطَّانُ) . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْمٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ ابْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ . كُلُّهُمْ عَنْ عُيَيْدٍ اللَّهِ . كِلَاهُمَا عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمِثْلِ حَدِيثِ مَالِكٍ .

huzûrunda okudum, o da Nâfi'den, o da İbn Umer'den ki Umer ibn Hat-tâb Allah yolunda olarak birini bir beygir üzerine yükledi. Muteâkiben de o beygiri satılıyor halde buldu. Onu satın almak istedi de Rasûlullah'a bunun hükmünden sordu? Rasûlullah (S) : «Onu satın alma! Sadaka yaptığın şeye de tekrar dönme!» buyurdu.

() : Buradaki dört tarîk râvîlerinin hepsi de Nâfi'den, o da İbn Umer'den, o da Peygamber'den yukarıki Mâlik hadîsi gibi rivâyet ettiler.

٤ — (...) حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ (وَالْفِظُ لِعَبْدٍ) قَالَ : أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ سَالِمٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ عُمَرَ تَحَلَّى عَلَى فَرَسٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ . ثُمَّ رَأَاهَا تَبَاعُ فَأَرَادَ أَنْ يَشْتَرِيهَا . فَسَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ ؛ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا تَمُدَّ فِي صَدَقَتِكَ ، يَا عُمَرُ ! » .

4 — () : Ma'mer, Zuhri'den, o da Sâlim'den, o da İbn Umer'den haber verdi ki, Umer Allah yolunda (cihâd için) birini bir beygir üzerine yükledi. Sonra o beygirin satılıyor olduğunu gördü de onu satın almak istedi. Peygamber'den de bunu sordu. Rasûlullah (S) : «Yâ Umer! Sadakana tekrar avdet etme!» buyurdu.

(٢) باب تحريم المربوع في الصدقة والهبة بعد القبض إلا ما وجه لولده وبه سفل

٥ — (١٦٢٢) حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى الرَّازِيُّ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . قَالَا : أَخْبَرَنَا عَيْسَى بْنُ يُونُسَ . حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ ابْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « مَثَلُ الَّذِي يَرْجِعُ فِي صَدَقَتِهِ ، كَمَثَلِ الْكَلْبِ يَقِي ثُمَّ يَعُودُ فِي قَيْتِهِ ، فَيَأْكُلُهُ » .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ الْبَارِكِ عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ . قَالَ : سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ بْنِ الْحُسَيْنِ يَذْكُرُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ .

(...) وَحَدَّثَنِي حَبَّاجُ بْنُ الشَّامِرِ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ . حَدَّثَنَا حَرْبٌ . حَدَّثَنَا يَحْيَى (وَهُوَ ابْنُ أَبِي كَثِيرٍ) . حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَمْرِو ؛ أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ فَاطِمَةَ بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ حَدَّثَهُ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَ حَدِيثِهِمْ .

(2) ÇOCUĞUNA VE AŞAĞIYA DOĞRU TORUNLARINA VERDİĞİ ŞEYLER MÜSTESNÂ, VERDİĞİ ŞAHİS TESLİM ALDIKDAN SONRA SADAKADAN VE HİBEDEN (CAYIB) GERİ DÖNMENİN HARÂMLIĞI BÂBİ

5 — (1622) : Bize Evzâî, Ebû Ca'fer Muhammedu'bnu Ali'den¹, o da İbn Museyyeb'den, o da İbn Abbâs'dan tahdîs etti ki Peygamber (S) şöyle buyurmuştur : «Sadakasından geri dönen kişinin sıfatı, kusan sonra da bu kusuğuna dönüb onu yiyen kimsenin sıfatı gibidir».

() : Evzâî; ben Muhammed ibn Ali ibn Huseyn'den bunu zikrederken işittim deyib bu isnâdla aynı tarzda rivâyet etmiştir.

() : Abdurrhamân ibn Amr el-Evzâî, kendisine Rasûlullah'ın kızı olan Fâtıma'nın torunu Muhammed'in bu isnâdla yukarıkilerin hadisi tarzında tahdîs ettiğini rivâyet etmiştir.

٦ - (...) وَحَدَّثَنِي هُرُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَنْبَلِيُّ وَأَحْمَدُ بْنُ عِيسَى . قَالَ : حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي عَمْرُو (وَهُوَ ابْنُ الْحَارِثِ) عَنْ بُكَيْرٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ يَقُولُ : سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « إِنَّمَا مَثَلُ الَّذِي يَتَصَدَّقُ بِصَدَقَةٍ ثُمَّ يَمُودُ فِي صَدَقَتِهِ ، كَمَثَلِ الْكَلْبِ يَبْقَى ثُمَّ يَأْكُلُ قَيْأَهُ » .

6 — () : Bukayr, Saîd ibn Museyyeb'den şöyle derken işitmiştir : Ben İbn Abbâs'dan işittim şöyle diyordu; ben Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Herhangi bir sadaka veren, sonra da bu sadakasından dönen kişinin sıfatı, ancak kusan, sonra da kendi kusuğunu yiyen köpek gibidir».

٧ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . قَالَ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . سَمِعْتُ قَتَادَةَ يُحَدِّثُ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهُ قَالَ « الْمَائِدُ فِي هَبْتِهِ كَالْمَائِدِ فِي قَيْئِهِ » .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدَى ، عَنْ سَعِيدٍ ، عَنْ قَتَادَةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

7 — () : Şu'be şöyle tahdîs etti : Ben Katâde'den işittim, o Saîd ibn Museyyeb'den, o da İbn Abbâs'dan tahdîs ediyordu. Peygamber (S) : «Hibesinden dönen, kusuğuna dönen gibidir» buyurmuştur.

() : Buradaki râvî de yine Katâde'nin bu isnâdla aynisini rivâyet etmiştir.

1. Bu Ebû Ca'fer Muhammed, Huseyn'in oğlu Ali'nin oğludur. Bu, İmâm Zeynu'l-âbidin'dir ki İmâm Bâkır diye ma'rûfdur.

۸ - (...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا الْمَخْزُومِيُّ . حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ « الْعَائِدُ فِي هَبَّتِهِ كَالْكَائِبِ ، بَنِي ثُمَّ يَمُودُ فِي قَيْتِهِ » .

8 — () : Bize Abdullah ibn Tâvûs, babasından, o da İbn Abbâs'dan tahdis etti ki Rasûlullah (S) : «Hibesinden dönen herhangi kişi, kusub da sonra kendi kusuguna dönen köpek gibidir» buyurdu².

(۳) بَابُ كَرَاهَةِ تَغْيِيلِ بَعْضِ الْأُورُودِ فِي الْهَبَةِ

۹ - (۱۶۲۳) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَعَنْ مُحَمَّدِ بْنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ . يُحَدِّثَانِهِ عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ : أَنَّهُ قَالَ : إِنَّ أَبَاهُ أَتَى بِهِ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ : إِنِّي نَحَلْتُ ابْنِي هَذَا غُلَامًا كَانَ لِي . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَكُلَّ وَلَدِكَ نَحْلَتَهُ مِثْلَ هَذَا » ، فَقَالَ : لَا . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « فَارْجِعْهُ » .

(3) HİBE ETMEK HUSÛSUNDA ÇOCUKLARDAN BA'ZISINI ÜSTÜN TUTMANIN KERÂHETİ BÂBİ

9 — (1623) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdis edib şöyle dedi : Ben Mâlik'in huzûrunda okudum, o da İbn Şihâb'dan, o da Humeyd ibn Abdîrahmân ile Muhammed ibn Nu'mân ibn Beşîr'den. Bu ikisi Nu'mân ibn Beşîr'den tahdis ediyorlardı ki babası Beşîr, Nu'mânı Rasûlullah'a getirib : Ben şu oğluma kendimin olan bir köleyi hibe olarak verdim dedi. Rasûlullah (S) : «Her çocuğuna bunun gibi bir hibe yaptın mı?» diye sor-du. Babam : Hayır deyince Rasûlullah : «Öyle ise bu oğluna verdiğin hi-beyi geri al» buyurdu.

۱۰ - (...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَمُحَمَّدِ بْنِ النُّعْمَانِ ، عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ . قَالَ : أَتَى بِي أَبِي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ : إِنِّي نَحَلْتُ ابْنِي هَذَا غُلَامًا . فَقَالَ « أَكُلَّ بَنِيكَ نَحَلْتُ » ، قَالَ : لَا . قَالَ « فَارْجِعْهُ » .

2. İbn Abbâs'ın bu hadisi ile ihticâc ederek, Tâvûs, İkrime Şâfiî, Ahmed ibn Hanbel ve Ishâk ibn Râhûye : «Hibe eden için hibe ettiği şeye dönmek câiz değildir. Şukadar ki babanın evlâda karşılıksız hibe ettiği şeye dönmesi sahihdir» demişlerdir.

10 — () : Nu'mân ibn Beşîr dedi ki : Babam beni Rasûlullah'a getirib : Ben şu oğluma bir köle hediye ettim dedi. Rasûlullah (S) : «Oğullarından herbirine de hibe ettin mi?» diye sordu. Babam: Hayır deyince, «öyle ise o hediyeği geri al» buyurdu.

۱۱ — (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ أَبِي مُرَّةٍ عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ. ع وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ وَابْنُ رُمَيْحٍ عَنِ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ. ع وَحَدَّثَنِي حَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى. أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ. قَالَ: أَخْبَرَنِي يُونُسُ. ع وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ بْنُ مُعْمَرٍ. قَالَا: أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ. أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ. كُلُّهُمُ عَنِ الزُّهْرِيِّ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ: أَمَّا يُونُسُ وَمَعْمَرٌ فَفِي حَدِيثِهِمَا «أَكَلَ بَيْنَكَ». وَفِي حَدِيثِ اللَّيْثِ وَابْنِ عُيَيْنَةَ «أَكَلَ وَلَدِكَ». وَرَوَايَةُ اللَّيْثِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الثُّعْمَانِ وَمُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ؛ أَنَّ بَشِيرًا جَاءَ بِالثُّعْمَانِ.

11 — () : Buradaki beş tarîk râvîlerinin hepsi de Zuhri'den bu isnâd ile o hadîsi rivâyet etmişlerdir. Bunlardan Yûnus ile Ma'mer'in hadîslerinde : «Her bir oğluna da mı?»; Leys ile İbn Uyeyne'nin hadîsinde ise : «Her bir çocuğuna da (verdin) mi?» şeklindedir. Ve Leys'in, Muhammed ibn Nu'mân'dan ve Humeyd ibn Abdîrrahmân'dan gelen rivâyeti : Beşîr, Nu'mân'ı getirdi tarzındadır.

۱۲ — (...) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ. قَالَ: حَدَّثَنَا الثُّعْمَانُ بْنُ بَشِيرٍ. قَالَ: وَقَدْ أَعْطَاهُ أَبُوهُ غُلَامًا، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ «مَا هَذَا الْغُلَامُ؟» قَالَ: أَعْطَانِيهِ أَبِي. قَالَ «فَكُلْ إِخْوَتَهُ أَعْطَيْتَهُ كَمَا أَعْطَيْتَ هَذَا؟» قَالَ: لَا. قَالَ «فَرُدَّهُ».

12 — () : Nu'mân ibn Beşîr tahdis edip dedi ki, babası kendisine bir köle hediye etmişti. Peygamber de ona : «Bu köle nedir?» diye sordu. Nu'mân : Onu bana babam hediye olarak verdi dedi. Bu sefer Peygamber babasına : «Nu'mân'a atıyye verdiğin gibi kardeşlerinin hepsine de atıyye verdin mi?» diye sordu. Beşîr : Hayır deyince Peygamber (S) : «Öyle ise bu hediyeği geri al» buyurdu.

۱۳ — (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا عَبَّادُ بْنُ الْوَّائِلِ عَنْ حُصَيْنٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ. قَالَ: سَمِعْتُ الثُّعْمَانَ بْنَ بَشِيرٍ. ع وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى (وَاللَّفْظُ لَهُ). أَخْبَرَنَا أَبُو الْأَخْوَصِ عَنْ حُصَيْنٍ عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنِ الثُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ. قَالَ: تَصَدَّقَ عَلَيَّ أَبِي بِبَعْضِ مَالِهِ. فَقَالَتْ أُمِّي عَمْرَةُ بِنْتُ رَوَاحَةَ: لَا أَرْضَى حَتَّى تُشْهَدَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ. فَأَنْطَلَقَ أَبِي إِلَى النَّبِيِّ ﷺ لِيُشْهَدَهُ عَلَيَّ صَدَقَتِي. فَقَالَ لَهُ

رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَفَعَلْتَ هَذَا بِوَلَدِكَ كُلِّهِمْ؟ » قَالَ : لَا . قَالَ « اتَّقُوا اللَّهَ وَاعْبُدُوا فِي أَوْلَادِكُمْ »
فَرَجَعَ أَبِي . فَرَدَّ تِلْكَ الصَّدَقَةَ .

13 — () : Nu'mân ibn Beşîr şöyle dedi : Babam, (anamın zoru ile) bir kısım malını bana tasadduk etti. Annem Ravâha kızı Amre, babama : Bu hibeye sen Rasûlullah'ı şâhid kılmadıkca kani olmam (yani inanmam) dedi. Bunun üzerine babam beni, bana yaptığı sadaka üzerine şâhid tutmak için Peygamber'in yanına götürdü. Rasûlullah (S) ona : «Nu'mân'a yaptığın bu bağış gibi bütün çocuklarına da yaptın mı?» diye sordu. Babam : Hayır dedi. Rasûlullah : «Allah'dan korkunuz da çocuklarınız arasında adâlet ediniz» buyurdu. Müteâkiben babam döndü ve bu sadakayı benden geri aldı.

١٤ — (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ أَبِي حَيَّانَ ، عَنِ الشَّعْبِيِّ ،
عَنِ الثُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ (وَالْفُظُّ لَهُ) . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشِيرٍ . حَدَّثَنَا
أَبُو حَيَّانَ الثُّمَيْيُّ عَنِ الشَّعْبِيِّ . حَدَّثَنَا الثُّعْمَانُ بْنُ بَشِيرٍ ؛ أَنَّ أُمَّهُ بِنْتَ رَوَاحَةَ سَأَلَتْ أَبَاهُ بَعْضَ الْمَوْهُوبَةِ
مِنْ مَالِهِ لِابْنِهَا . فَاتَّوَى بِهَا سَنَةً . ثُمَّ بَدَأَ لَهُ . فَقَالَتْ : لَا أَرْضَى حَتَّى تَشْهَدَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ
عَلَى مَا وَهَبْتَ لِابْنِي . فَأَخَذَ أَبِي يَدِي . وَأَنَا بَوْمُئِذٍ غُلَامٌ . فَأَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ !
إِنَّ أُمَّ هَذَا ، بِنْتَ رَوَاحَةَ ، أَعْجَبَهَا أَنْ أَشْهَدَكَ عَلَى الَّذِي وَهَبْتَ لِابْنِهَا . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « يَا بَشِيرُ !
أَلَيْكَ وَلَدٌ سِوَى هَذَا؟ » قَالَ : نَعَمْ . فَقَالَ « أَكُلُّهُمْ وَهَبْتَ لَهُ مِثْلَ هَذَا؟ » قَالَ : لَا . قَالَ « فَلَا تَشْهَدَنِي
إِذَا . فَإِنِّي لَا أَشْهَدُ عَلَى جَوْرِ » .

14 — () : Şa'bi'den (şöyle demiştir) : Nu'mân ibn Beşîr bana tahdis etti ki; annesi Ravâha kızı, Beşîr'in babasından malının bir kısmını kendinden doğmuş olan oğlu Nu'man'a hibe etmesini istedi. Beşîr bu kadının isteğini bir sene geciktirdi. Sonra kadının isteğini yerine getirmek fikri kendisine gâlib geldi. Kadın ise : Oğluma yaptığın bu hibe üzerine Rasûlullah'ı şâhid yapmadıkca ben buna inanmam dedi. Bunun üzerine babam, benim elimden tuttu. Ben o zaman henüz bıyığı terlememiş bir oğlan idim. Babam Rasûlullah'a gelib : Yâ Rasûlallah! Bu oğlanın anası olan Ravâha kızı Amre, oğluna yaptığım bir bağış üzerine seni şâhid tutmamı çok arzu ediyor dedi. Rasûlullah (S) : «Yâ Beşîr! Senin bundan başka çocuğun var mı?» diye sordu. Babam : Evet deyince Rasûlullah : «Onların her birine bu oğlana yaptığın gibi bir şeyler bağışladın mı?» dedi. Babam buna da hayır deyince Rasûlullah : «Öyle ise beni bu

işe şahid yapma. Çünkü ben bir adâletsizlik üzerine şahid olmam» buyurdu.

١٥ - (...) حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنِي أَبِي . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ عَنِ الشَّعْبِيِّ ، عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « أَلَا بَنُونَ سِوَاهُ ؟ » قَالَ : نَعَمْ . قَالَ « فَكُلُّهُمْ أُعْطِيتَ مِثْلَ هَذَا ؟ » قَالَ : لَا . قَالَ « فَلَا أَشْهَدُ عَلَى جَوْرِ » .

15 — () : Nu'mân ibn Beşîr'den (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S) babama :

— Senin bundan başka oğulların var mı? diye sordu. O :

— Evet, dedi. Peygamber :

— Öyle ise onların herbirine buna verdiğin gibi verdin mi? dedi.

Babam :

— Hayır, dedi. Peygamber :

— O takdirde ben düzgün ve âdil olmayan bir iş üzerine şahid olmam buyurdu.

١٦ - (...) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ حَاصِمِ الْأَخُولِ ، عَنِ الشَّعْبِيِّ ، عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لِأَيِّهِ « لَا تُشْهَدْنِي عَلَى جَوْرِ » .

16 — () : Buradaki râvîler de Nu'mân'dan, Rasûlullah'ın, baabsı Beşîre : «Beni düzgün ve âdil olmayan bir işe şahid tutma» dediğini rivâyet etmişlerdir.

١٧ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ وَعَبْدُ الْأَعْلَى . ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ

ابْنُ إِبْرَاهِيمَ وَبِشْرُ بْنُ الدَّوْرَقِ . جَمِيعًا عَنِ ابْنِ عُثَيْبَةَ (وَاللَّفْظُ لِبِشْرِ بْنِ دَاوُدَ بْنِ أَبِي هِنْدٍ ، عَنِ الشَّعْبِيِّ ، عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ قَالَ : انْطَلَقَ بِي أَبِي يَحْمِلُنِي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَشْهَدُ أَنِّي قَدْ نَحَلْتُ النُّعْمَانَ كَذًا وَكَذًا مِنْ مَالِي . فَقَالَ « أَكُلَّ نِيكَ قَدْ نَحَلْتَ مِثْلَ مَا نَحَلْتَ النُّعْمَانَ ؟ » قَالَ : لَا . قَالَ « فَأَشْهَدُ عَلَى هَذَا غَيْرِي » . ثُمَّ قَالَ « أَيْسُرُكَ أَنْ بَكُونُوا إِلَيْكَ فِي الْبَرِّ سِوَاهُ ؟ » قَالَ : بَلَى . قَالَ « فَلَا ، إِذَا » .

17 — () : Nu'mân ibn Beşîr (R) dedi ki : Babam beni yüklenerek Rasûlullah'a götürdü ve :

— Yâ Rasûlallah! Ben malımdan şunu ve şunu Nu'mân'a bağışladım, şahid ol dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (S) :

— Öbür oğullarından herbirine de Nu'mân'a bağışladığın gibi bir bağış yaptın mı? diye sordu. Babam :

— Hayır, dedi. Peygamber :

— Öyle ise buna benden başkasını şahid yap, dedikten sonra : Bütün çocuklarının sana karşı iyilik etmek husûsunda musâvî olmaları seni sevindirmez mi? diye sordu. O :

— Evet sevindirir deyince Peygamber :

— Öyle ise (çocukların arasında) böyle ayırma yapma buyurdu.

۱۸ - (...) حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُمَرَ النَّوْفَلِيُّ . حَدَّثَنَا أَزْهَرُ . حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ عَنِ الشَّعْبِيِّ ، عَنِ الثُّمَّانِ ابْنِ بَشِيرٍ . قَالَ : تَحْمِلُنِي أَبِي مُخَلًّا . ثُمَّ أَتَى بِي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لِشَهَادَةٍ . فَقَالَ « أَكُلَّ وَلَدِكَ أَعْطَيْتَهُ هَذَا ؟ » قَالَ : لَا . قَالَ « أَلَيْسَ تُرِيدُ مِنْهُمْ الْبِرَّ مِثْلَ مَا تُرِيدُ مِنْ ذَا ؟ » قَالَ : نَعَى . قَالَ « فَإِنِّي لَا أَشْهَدُ » . قَالَ ابْنُ عَوْنٍ : فَخَدَّعْتُ بِهِ مُحَمَّدًا . فَقَالَ : إِنَّمَا تَحَدَّثُنَا أَنَّهُ قَالَ « فَارْبُؤَا بَيْنَ أَوْلَادِكُمْ » .

18 — () : Nu'mân ibn Beşir (R) dedi ki : Babam bana bir bağış yaptı. Sonra da bu işe şahid yapmak için beni Rasûlullah'a götürdü. Rasûlullah (S) :

— Bunu her çocuğuna da böyle bağışladın mı? diye sordu. Babam :

— Hayır, deyince :

— Bu çocukdan arzu ettiğin iyilik (ihtimâm ve saygının) benzerini onlardan da arzu etmez misin? diye sordu. Cevâben :

— Evet, arzu ederim, dedi. Peygamber :

— Ben şahid olmam buyurdu.

Râvî İbn Avn : Bu hadisi Muhammed'e tahdîs ettim de o : Biz onun, «Çocuklarınız arasında (bağışın aslı ve mikdârı husûsunda) musâvât yapınız» buyurduğunu biribirimize tahdîs etmişizdir dedi.

۱۹ - (۱۶۲۴) حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يُونُسَ . حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ . حَدَّثَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ . قَالَ : قَالَتْ امْرَأَةٌ بِشِيرٍ : اتَّخَذَ ابْنِي غُلَامَكَ ، وَأَشْهَدُ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَأَتَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ : إِنَّ ابْنَةَ فُلَانٍ سَأَلَتْنِي أَنْ أَتَّخِلَ ابْنَهَا غُلَامِي . وَقَالَتْ : أَشْهَدُ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَ « أَلَهُ إِخْوَةٌ ؟ » قَالَ : نَعَمْ . قَالَ « أَفَكُلُّهُمْ أَعْطَيْتَ مِثْلَ مَا أَعْطَيْتَهُ ؟ » قَالَ : لَا . قَالَ « فَلَيْسَ يَصْلُحُ هَذَا . وَإِنِّي لَا أَشْهَدُ إِلَّا عَلَى أَحَقِّ » .

19 — (1624) : Câbir İbn Abdillâh (R) şöyle dedi : Beşir'in hanımı (kocasına) : Oğluma köleni bağışla da benim için Rasûlullah'ı bu işe şahid yap dedi. Beşir de Rasûlullah'a gelib : Fulânın kızı kölemi kendi oğluna bağışlamamı benden istedi ve benim için bu bağışa da Rasûlullah'ı şahid tut dedi diye arz etti. Bunun üzerine Rasûlullah :

--- Onun kardeşleri var mı? dedi. Beşir :

— Evet, deyince :

— Öyle ise Nu'mân'a bağışladığın gibi onların her birine de bağış yaptın mı? diye sordu. Beşir :

— Hayır, dedi. Rasûlullah :

— Öyle ise bu bağış elverişli ve iyi değildir. Ben de hakdan başka bir şeye şahâdet etmem buyurdu³.

(4) بَابُ الصَّمْرِ

۲۰ — (۱۶۲۵) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ

عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « أَيْمًا رَجُلٍ أَمِيرَ صَمْرَى لَهُ وَلَعَقِيهَ فَإِنَّهَا لِلَّذِي أُعْطِيَهَا . لَا تَرْجِعْ إِلَى الَّذِي أُعْطَاهَا . لِأَنَّهُ أُعْطِيَ عَطَاءً وَقَعَتْ فِيهِ الْوَارِثَةُ » .

(4) UMRÂ BÂBİ

20 — (1625) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib dedi ki : Ben Mâlik'in huzûrunda okudum, o da İbn Şihâb'dan, o da Ebû Seleme ibn Abdirrahmân'dan, o da Câbir ibn Abdillâh'dan : Rasûlullah (S) şöyle bu-

3. Bir çocuğa hibe edib de öbürlerini mahrûm etmek câiz olup olmadığında âlimler ihtilâf etmişlerdir : Ba'zı hukûkcular : Kişi çocuklarının bir kısmını mahrûm ederek öbür kısmına dünyâlık hibe ederse bu hibe bâtildir demişlerdir. Diğer ba'zı hukûkcular da : Çocuklarının bir kısmını mahrûm, bir kısmını hibe ile rızıklandırmak câizdir demişler ve bu Nu'mân ibn Beşir hadîsindeki emri mendûbluğa hamletmişlerdir. Bunlardan biri olan Aynî : İcmâ' ile sâbit bir hakıktır ki evlâd sâhibi bir kişi malını çocuklarından başkasına vermek hakkını hâizdir. Yabancı bir şahsa malını vermek salâhiyyetini hâiz olan kişi çocuklarından birisine vermek hakkından niçin men' edilsin diyerek bu ikinci fikre katılıyor. Ba'zıları da hibe edilen çocuğun fakir ve borçlu olması gibi bir tercih sebebi bulunursa, o üstün tutulabilir demişdir. Bundan mâadâ hallerde âlimler topluluğunun ictihâdı vechile evlâda hibede aralarında musâvâta riâyetin mustehab olmasıdır. Binâ-enaleyh evlâddan ba'zısının tafdlî sûretiyle hibe sahîhdır fakat mekrûhdur. Cumhûr bu bâbda gelen emirleri nedbe, nehiyleri de tenzihe hamletmişdir. Ba'zı âlimler hibede evlâd arasında adâlet, mîrâsda olduğu gibi erkeğe iki pay vermektir demişlerdir. Diğer ba'zı âlimler de erkekle kız arasında mîrâsda olduğu gibi bir farka luzûm görmemişlerdir.
4. Umrâ, buşrâ vezninde ömür kökünden alınmış bir masdardır. Bir kimse bir malı diğer bir kimseye kendisinin yahut o kimsenin hayâtına ta'lik ile tefvîz, temlik ve atâ eylemeğe denir. Meselâ bir kimsenin öbür kimseye : «Ömrüm oldukça bu evimi sana bağışladım»; yahut : «Ben sağ oldukça bu evimi sana bağışladım» diyerek hibe etmesidir. Hibe eden kimse böyle deyib de evi hibe edilen zâta teslim edince, artık ev onun olur. Bu sûretle umrâ ta'bîri, «ömrüm oldukça» veyahut «ömrün oldukça» diyerek ömürlerine nisbet edilmesinden dolayı umrâ denilmiş oluyor.

Buna yakın bir de rukbâ ta'bîri vardır ki o da, rukûb ve murâkabe ma'nâsıdır. Her iki tarafın birbirinin ölümüne müterâkûb ve muntazır olmalarından dolayı böyle isimlendirilmiştir. Bu kelime rukûbdan müştakdır. Bir kişinin öbürüsüne : «Ben senden evvel ölürsem şu malım senindir. Sen benden evvel ölürsen yine benimdir» diyerek ma-

yurdu : «Herhangi bir kimseye umrâ sûretiyle bir mal hibe edilirse o mal, artık hibe edilen kimsenin ve onun çocuklarındır. Çünkü o, hibe edilen kimsenin milkidir, hibe eden kimseye dönmez. Zîra hibe eden kimse bir bağış yapmıştır ki artık o bağışta mîrâslar vâki' olmuştur».

٢١ - (...) (حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَ مُحَمَّدُ بْنُ رُمْح . قَالَ : أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ . ع وَ حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ .

حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « مَنْ أَمَرَ رَجُلًا عُمَرَى لَهُ وَلَمَقِبِهِ ، فَقَدْ قَطَعَ قَوْلَهُ حَقَّهُ فِيهَا . وَهِيَ لِمَنْ أَمَرَ وَلَمَقِبِهِ » .

غَيْرَ أَنْ يَحْيَى قَالَ فِي أَوَّلِ حَدِيثِهِ « أَيُّمَا رَجُلٍ أَمَرَ عُمَرَى ، فَهِيَ لَهُ وَلَمَقِبِهِ » .

21 — () : Câbir ibn Abdillâh (R) şöyle demiştir : Ben Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Her kim bir insanın kendisine ve çocuklarına umrâ sûretiyle bir şey bağışlarsa artık onun bu bağışlama sözü, bağışlanan şeydeki hakkını kesmiştir. O şey, ömre ta'lîkan kendisine verilen kimseye ve onun çocuklarına âiddir».

Buradaki râvilerden Yahyâ kendi hadîsinin evvelinde : «Herhangi bir kimseye ömür zikredilerek bir mal hibe edilirse, artık o mal kendisinin ve çocuklarındır» demiştir.

٢٢ - (...) (حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ بَشِيرٍ الْعَبْدِيُّ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ .

أَخْبَرَنِي ابْنُ شِهَابٍ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، عَنْ حَدِيثِ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ؛ أَنَّ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيَّ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « أَيُّمَا رَجُلٍ أَمَرَ رَجُلًا عُمَرَى لَهُ وَلَمَقِبِهِ ، فَقَدْ أَعْطَيْتُكَهَا وَعَقَبْتُ مَا بَقِيَ مِنْكُمْ أَحَدٌ ، فَإِنَّهَا لِمَنْ أَعْطَاهَا . وَإِنَّهَا لَا تَرْجِعُ إِلَى صَاحِبِهَا . مِنْ أَجْلِ أَنَّهُ أَعْطَاهَا قَطَاءً وَفَعَلَتْ فِيهِ الْمَوَارِيثُ » .

22 — () : İbn Cureyc şöyle haber verdi : Bana İbn Şihâb, Umrâ ve Umrânın sünnetini, Ebû Seleme ibn Abdirrahmân hadîsinden olarak haber verdi. Ona da Câbir ibn Abdillâh el-Ensârî haber verdi ki

lını öbürüsünün gözetleme ve beklemesine vermektir. Birbirinin ölümünü gözetledikleri için *rukbâ* denilmiştir.

Tirmizî *rukbâ* hakkında şöyle diyor: Peygamber'in sahâbîlerinden ve diğerlerinden ba'zı ilim ehli *rukbâ*, umrâ gibi câizdir. Ahmed ibn Hanbel'in, İshâk ibn Râheveyh'in icthadları böyledir. Kûfe fakihlerinden ve başkalarından ba'zı âlimler de *rukbâ* ile umrâ arasında tefrîk yaparak umrâyı tecvîz ettikleri halde *rukbâyı* câiz değildir demişlerdir.

5. Yani o hibe edilen şey, hibe edilen kimsenin milki olmuştur. Bu sebeble ölümünden sonra diğer emlakî gibi bu da onun mîrâsçılara âid olacak, artık hibe edene dönmeyecektir. Nitekim hibe edilen şeye de dönmek câiz olmaz.

Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur : «Herhangi bir kimse, bir insana ömür sözünü söyleyerek bir mal bağışlarsa o mal bağışlananın ve çocuklarının-
dır. Şöyle ki, o kimse muhâtabına : Bunu sana ve sizden bir kimse kal-
dığı müddetce senin çocuklarına verdim dediğinde artık o şey verilen
kimseye âiddir. Veren kimse o şeyi, kendisinde mirâslar vâki' olmuşca-
sına (yani ona milk kılarcasına) verdiği için artık o mal (bir daha eski)
sâhibine dönmeyiz».

۲۳ — (...) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ (وَالْأَفْظُ لِعَبْدٍ) . قَالَ : أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ .
أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ جَابِرٍ . قَالَ : إِنَّمَا الْعُمَرَى الَّتِي أَجَازَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ،
أَنْ يَقُولَ : هِيَ لَكَ وَلِوَلَدِكَ . فَأَمَّا إِذَا قَالَ : هِيَ لَكَ مَا عِشْتَ ، فَإِنَّهَا تَرْجِعُ إِلَى صَاحِبِهَا .
قَالَ مَعْمَرٌ : وَكَانَ الزُّهْرِيُّ يُفْتِي بِهِ .

23 — () : Câbir (R); Rasûlullah (S) ın câiz kıldığı umrâ
ancak : «O senin ve senin çocuklarındır» demektir. «O mal sen yaşa-
dığın müddetce senindir» dediği zaman ise o mal tekrar sâhibine döner
dedi.

Hadîsin râvisi olan Ma'mer : Zuhri böyle fetvâ verir idi dedi.

۲۴ — (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ عَنْ ابْنِ أَبِي ذُئْبٍ ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ،
عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، عَنْ جَابِرٍ (وَهُوَ ابْنُ عَبْدِ اللَّهِ) : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَضَىٰ فِيمَنْ أُمِرَ
عُمَرَى لَهُ وَلِوَلَدِهِ ، فَهِيَ لَهُ بَشَلَةً . لَا يَخُوزُ لِلْمُعْطَى فِيهَا شَرْطٌ وَلَا تَنْيَا .
قَالَ أَبُو سَلَمَةَ : لِأَنَّهُ أُعْطِيَ عَطَاءً وَقَمَّتْ فِيهِ الْمَوَارِيثُ . فَقَطَعَتِ الْمَوَارِيثُ شَرْطَهُ .

24 — () : Câbir ibn Abdillâh (R) : Rasûlullah (S), kendi-
sine ve çocuklarına umrâ sûretiyle bir mal bağışlanan kimse hakkında :
Artık o mal kat'î, kesin ve hibe edicisine dönmiyecek bir sûretde hibe
edilen kimseye âiddir. O malda i'tâ eden için hiçbir şart ve istisnâ câiz
olmaz diye hükmetti demiştir.

Râvi Ebû Seleme : Çünkü o zât, mirâslar vâki' olan bir atâda bu-
lundu, mirâslar ise onun şartını kesti demiştir.

٢٥ - (...) حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ . حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ . حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ . حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ : سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «الْعُمْرَى لِمَنْ وَهَبَتْ لَهُ» .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ . حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ . حَدَّثَنَا أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ : أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ قَالَ : بِعْهُ .

(...) حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ . حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ . حَدَّثَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ . يَرْفَعُهُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ .

25 — () : Abdurrahmân'ın oğlu Ebû Seleme dedi ki : Ben Câbir bin Abdillâh'dan işittim şöyle diyordu. Rasûlullah (S) : «Umrâ sûretiyle bağışlanan şey, bağışlanan kimseye âiddir» buyurdu.

() : Burada yine Abdurrahman'ın oğlu Ebû Seleme, Câbir ibn Abdillâh'dan : Allah'ın Peygamberi buyurdu ki diyerek yukarıki hadisin benzerini rivâyet etmiştir.

() : Burada Ebu'z-Zubeyr, aynı hadîsi Câbir'den rivâyet etmiştir. Câbir hadîsi Peygambere ref' ediyordu.

٢٦ - (...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى (وَاللَّفْظُ لَهُ) . أَخْبَرَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «أَمْسِكُوا عَلَيْكُمْ أَمْوَالَكُمْ وَلَا تُفْسِدُوهَا . فَإِنَّهُ مَنْ أَمَرَ عُمْرَى فَنِي لِّلَّذِي أَمَرَهَا . حَبًّا وَمَبْنًى . وَلَقِيَهُ» .

26 — () : Câbir (R) dedi ki; Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Mallarınızı üzerinizde tutunuz ve onları (o malları) ifsâd etmeyiniz. Çünkü her kim umrâ sûretiyle bir mal bağışlarsa artık o mal hayâtda olarak da, ölmüş olarak da umrâ sûretiyle verilen kimsenin ve çocuklarının» 6.

6. Bununla umrânın sahîh, kat'i bir hibe olduğu; hibe edilen kimsenin ona tam olarak mâlik olacağı ve artık hibe ediciye ebediyyen dönmiyeceği muhâtablara i'lâm edilmiş oluyor. Bunu bildiklerinde artık isteyen gözünü açmış olarak umrâ sûretiyle mal bağışladı, isteyen de bu işi yapmadı. Çünkü daha evvel onlar umrâ sûretiyle bağışlamayı, âriyet gibidir vehmedib ona tekrar dönülecek sanıyorlardı (Nevevî).

٢٧ - (...) عَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشِيرٍ . حَدَّثَنَا حَبَّاجُ بْنُ أَبِي هُمَافٍ .
ع وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَاسْتَعْقُ بْنُ إِسْرَاهِيمَ عَنْ وَكِيعٍ ، عَنْ سُفْيَانَ . ع وَحَدَّثَنَا قَبْدُ الْوَارِثِ
ابْنُ عَبْدِ الصَّمَدِ . حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي ، عَنْ أَيُّوبَ . كُلُّ هَؤُلَاءِ عَنْ أَبِي الزَّيْنِ ، عَنْ جَابِرٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ
بِمَعْنَى حَدِيثِ أَبِي خَنِيمَةَ . وَفِي حَدِيثِ أَيُّوبَ مِنَ الزِّيَادَةِ قَالَ : جَمَلَ الْأَنْصَارُ يُعْمِرُونَ الْمُهَاجِرِينَ .
فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «أَمْسِكُوا عَلَيْكُمْ أَمْوَالَكُمْ» .

27 — () : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de Ebu'z-Zubeyr'den, o da Câbir'den, o da Peygamber (S) den (26 rakamı) Ebû Hayseme hadîsi ma'nâsıyla rivâyet etmişlerdir. Bu râvîlerden Eyyûbun hadîsinde : Ensâr, muhâcirlere umrâ sûretiyle mal bağışlamaya başladılar. Bunun üzerine Rasûlullah : «Mallarınızı kendi üzerlerinizde tutunuz» buyurdu ziyâdesi vardır.

٢٨ - (.) . وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَاسْتَعْقُ بْنُ مَنْصُورٍ (وَالْفُظُّ لِابْنِ رَافِعٍ) . قَالَ : حَدَّثَنَا
عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي أَبُو الزَّيْنِ عَنْ جَابِرٍ ، قَالَ : أَمَرَتِ امْرَأَةٌ بِالْمَدِينَةِ حَاطِطًا لَهَا
ابْنَاهَا ثُمَّ تَوُفِّيَ ، وَتَوُفِّيَتْ بَعْدَهُ ، وَتَرَكَتْ وَلَدًا ، وَلَهُ إِخْوَةٌ بَنُونَ لِلْمُعْمِرَةِ . فَقَالَ وَلَدُ الْمُعْمِرَةِ : رَجَعَ
الْحَاطِطُ إِلَيْنَا . وَقَالَ بَنُو الْمُعْمِرِ : بَلْ كَانَ لِأَيِّنَا حَيَاتُهُ وَمَوْتُهُ . فَاتَّخَصَّصُوا إِلَى طَارِقِ مَوْلَى عُثْمَانَ .
فَدَعَا جَابِرًا فَشَهِدَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِالْمُرَى لِصَاحِبِهَا . فَقَضَى بِذَلِكَ طَارِقٌ . ثُمَّ كَتَبَ إِلَى عَبْدِ الْمَلِكِ
فَأَخْبَرَهُ ذَلِكَ . وَأَخْبَرَهُ بِشَهَادَةِ جَابِرٍ . فَقَالَ عَبْدُ الْمَلِكِ : صَدَقَ جَابِرٌ . فَأَمَضَى ذَلِكَ طَارِقٌ . فَإِنَّ ذَلِكَ
الْحَاطِطُ لِبَنِي الْمُعْمِرِ حَتَّى الْيَوْمِ .

28 — () : Câbir (R) dedi ki : Bir kadın Medîne'de kendisine âid olan bir bahçeyi kendi oğluna umrâ sûretiyle bağışladı. Sonra o oğlan vefât etti. Kadın da bu oğlundan sonra vefât etti. Halbuki umrâ sûretiyle bağış yapan bu kadın geriye birkaç oğlan daha bırakmıştı. Kadının bu geri kalan oğlanlarından biri : Bahçe bize döner dedi. Umrâ sûretiyle bağış yapılan oğlanın oğulları da : Hayır bu mal hayâtında ve ölümünde babamıza âid idi dediler. Ve neticede Usmân ibn Affân'ın azadlısı (ve o sırada Medîne vâlisi olan) Târik'a mürâcaat edib muhâkeme oldular. Târik, Câbir'i çağırdı. Câbir : Rasûlullah (S) ın umrâ sûretiyle bağışlanan malın, bağışlanan kimseye ve çocuklarına âidiyeti ile hükmettiğine şahadet etti. Bunun üzerine Târik da böyle hükmetti. Sonra Târik bu mes'eleyi Abdulmelik'e yazarak bu hükmünü ve Câbir'in şahâdetini ona haber

verdi. Abdulmelik de cevâbında : Câbir doğru söylemiştir dedi. Bunun üzerine Târik bu hükmünü infâz etti. İşte bundan dolayı bu bahçe bugüne kadar bağış yapılmış olan zâtın çocuklarıdır⁷.

٢٩ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ (وَاللَّفْظُ لِأَبِي بَكْرٍ) (قَالَ) إِسْحَاقُ: أَخْبَرَنَا. وَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ (عَنْ عَمْرِو، عَنْ سَلِيمَانَ بْنِ يَسَارٍ؛ أَنَّ طَارِقًا قَضَى بِالْعُمَرَى لِلْوَارِثِ. لِقَوْلِ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ).

29 — () : Suleymân ibn Yesâr'dan : O, Câbir ibn Abdullah'ın Rasûlullah (S) dan naklettiği sözünden dolayı Târik, umrâ sûretiyle yapılan bağışın, bağışlanan kimsenin mirâscısına âid olduğuna hükmetti (demiştir).

٣٠ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ. قَالَا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ.

قَالَ: سَمِعْتُ قَتَادَةَ يُحَدِّثُ عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. قَالَ «الْعُمَرَى جَائِزَةٌ».

30 — () : Şu'be tahdîs edib dedi ki : Ben Katâde'den işittim, Atâ'dan, o da Câbir ibn Abdillâh'dan tahdîs ediyordu ki Rasûlullah (S) : «Umrâ sûretiyle bağış yapmak câizdir» buyurmuştur⁸.

٣١ - (...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ. حَدَّثَنَا خَالِدٌ (يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ). حَدَّثَنَا سَمِيعٌ عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ جَابِرٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ؛ أَنَّهُ قَالَ «الْعُمَرَى مِيرَاثٌ لِأَهْلِهَا».

31 — () : Saîd, Katâde'den, o da Atâ'dan, o da Câbir'den tahdîs etti ki Peygamber (S) : «Umrâ suretiyle yapılan bağış, bağışlanan kimsenin ev halkı için bir mirâsdır» buyurmuştur.

7. Bu Târik, Usmân ibn Affân'ın azadlısı olan Târik ibn Amr el-Umevî'dir. Halife Abdulmelik ibn Mervân, onu Abdullah ibn Zubeyr'in imâretinden sonra Medîne üzerine vâli ta'yîn etmiştir.

Buhârî'nin yalnız olarak rivâyet ettiği şu hadîs de bir dereceye kadar bu vâkıya benzemektedir :

Ubeydullah ibn Abdillâh ibn Ebî Muleyke'den : İbn Cüd'ân'ın kölesi olan Suhayb'ın çocukları, Mervânın huzûrunda Rasûlullah'ın, babaları Suhayb'e iki ev ile bir hücre hediye ettiğini iddiâ ettiler. Mervân : Bu husûsda size kim şahâdet eder? diye sordu. İbn Umer şahâdet eder dediler. Bunun üzerine Mervân, İbn Umer'i çağırdı. İbn Umer de : Rasûlullah'ın bu iki ev ile bir hücreyi Suhayb'e verdiğine yemin ederek şahâdet etti. Mervân, İbn Umer'in bu şahâdeti (ve tâlibin yemini) ile Suhayb'ın çocukları lehine hükmetti (Buhârî, hibe, bâbun haddesenâ İbrâhîm ibn Mûsâ, III, 326 •56•).

8. Yani o mal sonunda bağış yapılan kimseye ve mirâscılarına âid olmak üzere sahîh ve müstemirdir.

۳۲ - (۱۶۲۶) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ النَّضْرِ بْنِ أَنَسٍ ، عَنْ بَشِيرِ بْنِ نَهْيَا ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «الْعُمْرَى جَائِزَةٌ» .
 (..) وَحَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ . حَدَّثَنَا خَالِدٌ (يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ) . حَدَّثَنَا سَعِيدٌ عَنْ قَتَادَةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ «مِيرَاثٌ لِأَهْلِهَا» أَوْ قَالَ «جَائِزَةٌ» .

32 — (1626) : Ebû Hureyre (R) den (şöyle demiştir) : Peygamber (S) : «Umrâ sûretiyle bağış yapmak câizdir» buyurdu⁹.

() : Burada Saîd, Katâde'den bu isnâdla aynı hadîsi rivâyet etmiştir. Şukadar var ki burada, «kendi ehli için bir mîrâsdır», yahut da, «câizdir» demiştir.

9. Umrâ üç türüdür: Birincisi, «şu evimi sana veriyorum, vefâtında vârislerine âiddir» şeklinde bağışlamaktır. Bu bağışlama bir nevi hibedir. Bu bütün âlimlere göre sahîhtir. Nevevî : «Bu nevi umrânın sıhhatında ihtilâf yokdur, ancak ihtilâf bu bağışlanan evin rakabesine mi yoksa menfaatine mi mâlik olduğu? hakkındadır» demiştir.

İkincisi, vereseye âid olacağı zikredilmiyerek : «Bu evimi ömrüm oldukça sana verdim» demektir. Bu nevi hakkında dört türlü ictehad varsa da en sahîhi birinci kısım gibi o hayatta oldukça hibe edilen kimsenin, vefâtında da veresesinin olmasıdır. Ebû Hanîfe, Şâfiî, Ahmed ibn Hanbel, Sufyân Sevrî ve diğerlerinin görüşü budur.

Üçüncüsü, ömrüm oldukça bu ev senindir. Vefât vukûunda vârislerime avdet edecektir demektir. Bu yolda hibe de sahîhtir.

Evin rakabesinin mi, yoksa menfaatinin mı muammere intikal edeceği hakkındaki ihtilâfa gelince; eğer rakabenin mâlikiyeti intikal eder denilirse muammer için alış veriş, hibe gibi tasarruflar câiz olur. Menfaat intikal eder denilirse bu sûrette vakıf gibi olur. Âlimlerin cumhûruna göre bu temlik, malın rakabesini temlikdir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۲۵ - كتاب الوصية

۱ - (۱۶۲۷) حَدَّثَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى الْمُتَزِيُّ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى) قَالَا: حَدَّثَنَا يَحْيَى (وَهُوَ ابْنُ سَعِيدِ الْقَطَّانِ) عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ. أَخْبَرَنِي نَافِعٌ عَنْ ابْنِ مُرَّةٍ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «مَا حَقَّ امْرِئٌ مُسْلِمٍ، لَهُ شَيْءٌ يُرِيدُ أَنْ يُوصِيَ فِيهِ، يَلِيَّتُ لَيْتَتَيْنِ، إِلَّا وَصِيَّتُهُ مَكْتُوبَةٌ عِنْدَهُ».

RAHMÂN VE RAHİM OLAN ALLÂH'IN İSMİYLE

25 — KİTÂBU'L-VASIYYE¹

(Vasiyyet Kitâbı)

1 — (1627) : Nâfi', İbn Umer'den haber verdi ki; Rasûlullah (S) şöyle buyurmuşdur : «Vasiyyet etmek istediği bir şeyi bulunan mus-

1. Vasiyyet, lugatda masdar, yani iysâ ve tavsiye ma'nâsına bir isimdir. Sonra mûsâ bih ma'nâsına isim olmuştur. İysâ ve tavsiye lugaten bir kimsenin hayatı veya memâtı ile gaybûbeti hâlinde diğerlerinden bir şey yapmalarını taleb eylemektir ki türkcede ısmarlamak ta'bir olunur. İysâ, din örfünde lâm ve ilâ ile kullanılır. Her iki kullanışa göre ma'naları başkadır. Lâm ile kullanıldığında vasiyyet ve iysâ, öldükden sonra malını başkasına temlik; ilâ kullanıldığında ise öldükden sonra malında ve çocuklarının işleri husûsunda tasarrufu bir kimseye tefviz etmektir. Burada vasiyyetin birinci kullanışı bâhis konusu olduğundan fakihler vasiyyeti ba'zı ihtirâzî kayıtlarla şöyle ta'rîf etmişlerdir: Vasiyyet, bir aynı veya bir deyn ve menfaati teberru sûretiyle ölüm hâlinde sonraya izâfe etmek sûretiyle temlikden ibâretedir. Vasiyyet ölümden sonraya muzaf temlikden ibâret olduğuna göre kıyâsen câiz olmamak lâzım gelir. Çünkü ölüm mülkiyeti izâle eder. Bu sûretle temlik mülkiyetin zevâli zamanına izâfe edilmiş olacağından temlik sahîh olmak şöyle dursun, tasavvur bile edilemez. Vasiyyetde kıyâs yolu bu

liman kimseye vasiyyeti yanında yazılı bulunmadıkca iki gece yatması muhakkak sûrette câiz değildir»².

۲ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ. م وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ. حَدَّثَنِي أَبِي. كِلَاهُمَا عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ. غَيْرَ أَنَّهُمَا قَالَا «وَلَهُ شَيْءٌ يُوصَى فِيهِ» وَلَمْ يَقُولَا «يُرِيدُ أَنْ يُوصَى فِيهِ».

2 - () : Buradaki iki râvî de yine Ubeydullah'dan bu isnâdla rivâyet ettiler. Ancak bunlar, «vasiyyet etmek istediği (bir şey)» demediler de, «vasiyyet edeceği bir şeyi bulunan» tarzında söylediler.

sûretle kapalı bulunduğundan fakihler vasiyyetin cevâzını nasslar ve icmâ delîllerine dayamışlardır.

Vasiyyetle ilgili Kur'ân nasslarından bazıları şunlardır :

•Sizden birinize ölüm geldiği vakıt bir hayır — bir mal — bırakacaksa, babası, anası ve en yakın akrabân için mevrû' bir sûrette vasiyyet etmek müttakiler üzerine icrâsı vâcib bir hak olarak üzerinize yazıldı. İmdi her kim bunu duyduktan sonra onu değiştirse her halde vebâii sırf o değiştirenlerin boynunadır. Şüphe yok ki Allah hakkıyla işidici, kemâliyle bilicidir. Her kim de vasiyyet edenin bir hatâ etmesinden veya günâha girmesinden endişe eder de iki tarafın aralarını düzeltirse ona vebâl yoktur. Şüphesiz Allah gafûrdur, rahîmdir» (el-Bakara: 180-183).

•Ey imân edenler! Ölüm herhangi birinizin karnısına gelib çatığı zaman, (edeceğiniz) vasiyyet vaktında aranızda ya içinizden adâlet sâhibi iki şahid (tutun), yahut yeryüzünde sefer ettiniz de başınıza ölüm mûsibeti gelmişse sizden olmayan iki kişiyi (yani gayr muslim iki kişiyi şahid yapın)....» (el-Mâide: 106-108).

en-Nisâ: 11, 12 ve 176 ncı âyetleri de vasiyyeti infâzın mal taksiminden önce yapılacağını sarâhaten göstermektedir.

2. Hadisdeki «iki gece» kaydı te'kid ve takrîb içindir, tahdid için değildir. Az bir zaman olsa bile o müddetin vasiyyetsiz geçmesi muvâfık değildir, herhalde vasiyyetnâmesi yanında yazılı bulunmalıdır demektir. Bu hadiste vasiyyete terğîb vardır. Zâhirîler bununla ihticâc ederek vasiyyet vâcibdir demişlerdir. Selefden de buna kail olanlar vardır. Selefin diğer bir kısmı da vasiyyet vâcib değil mendûbdur demişlerdir.

Hanefî'ler : «Vasiyyet mustehabdır, çünkü vasiyyet mûsinin kendi malında diğerin mülkiyet hakkını isbâtıdır. Binâenaleyh hibe âriyet gibi vasiyyet de vâcib değildir. Vasiyyetin vucûbuna bu İbn Umer hadisi ile istidlâl de doğru değildir. Çünkü İbn Umer bile hadisin râvîsi iken vasiyyet etmemiştir. Eğer vasiyyet vâcib olsaydı İbn Umer'in, rivâyet ettiği bir hadisin hükmüne muhâlefet etmesi muhal idi. İbn Umer'in vasiyyet etmediği rivâyet edildiğine göre bu hadisi de vucûba delâlet etmez» demişlerdir.

İmâm Şâfiî : «Bu hadisin ma'nâsı, her muslimanın vasiyyetini yazıp yanında bulundurmak husûsunda basiretli ve i'tiyâdlı olmasını ta'lîmden ibârettir. Binâenaleyh her muslimanın hayâtında vasiyyetnâmesini yazması ve bu husûsda acele etmesi müstehabdır. Bu vasiyyetnâmeye kişinin muhtâc olduğu husûsları yazar ve ilerde lüzûm gördüğü şeyleri de zeyl olarak ilâve eder» der.

Kurtubî de : «Bu hadiste kitâbetin zikredilmesi, vasiyyeti tevsik husûsunda muhâlağa maksadına binâendir. En ziyâde matlûh olan vasiyyete şahidler yapılmasıdır...» demiştir.

Bu hadisden yazı şahâdetle te'yîd edilmemiş olsa bile gayrın hakkını izâle etmeyen bazı şer'i meseselerde kitâbete i'timâdın cevâzı hükmü de istifâde edilmiştir. Gayrın bir hakkını isbât veya izâle eden husûslarda ise yazının mutlaka iki şahitle te'yîdi zarûridir.

۳ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ. حَدَّثَنَا أَحْمَدُ (بِعْنِي ابْنُ زَيْدٍ). ع. وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (بِعْنِي ابْنُ عَلِيَّةَ). كِلَاهُمَا عَنْ أَيُّوبَ. ع. وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ. أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ. أَخْبَرَنِي يُونُسُ. ع. وَحَدَّثَنِي هَرُونَ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ. حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ. أَخْبَرَنِي أَسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ اللَّيْثِيُّ. ع. وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ. حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ. أَخْبَرَنَا هِشَامُ (بِعْنِي ابْنُ سَعْدٍ). كِلَاهُمَا عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. بِمِثْلِ حَدِيثِ عُبَيْدِ اللَّهِ. وَقَالُوا جَمِيعًا «لَهُ شَيْءٌ يُوَصِّى فِيهِ» إِلَّا فِي حَدِيثِ أَيُّوبَ فَإِنَّهُ قَالَ «يُرِيدُ أَنْ يُوصِيَ فِيهِ» كَرِوَايَةٍ يَحْتَسِي عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ.

3 — () : Buradaki dört tarîk râvîlerinin hepsi de Nâfi'den, o da İbn Umer'den, o da Peygamber (S) den, Ubeydullah'ın yukarıki (1 rakamıyla geçen) hadîsi gibi rivâyet etmişlerdir. Bunların hepsi birden, «vasiyyet edeceği bir şeyi olan» demişlerdir. Ancak Eyyûb'un hadîsi böyle değildir. Çünkü o, Yahyâ'nın Ubeydullah'dan yaptığı rivâyeti gibi, «vasiyyet etmek istediği» şeklinde söylemiştir.

۴ - (...) وَحَدَّثَنَا هَرُونَ بْنُ مَرْوَفٍ. حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ. أَخْبَرَنِي عَمْرُو (وَهُوَ ابْنُ الْحَارِثِ) عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِيهِ؛ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «مَا حَقُّ امْرِئٍ مُسْلِمٍ لَهُ شَيْءٌ يُوَصِّى فِيهِ، يَبِيتُ ثَلَاثَ لَيَالٍ إِلَّا وَصِيَّتُهُ عِنْدَهُ مَكْتُوبَةٌ». قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ: مَا مَرَّتْ عَلَى لَيْلَةٍ مُنْذُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ ذَلِكَ، إِلَّا وَعِنْدِي وَصِيَّتِي.

(...) وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرَمَلَةُ. قَالَا: أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ. أَخْبَرَنِي يُونُسُ. ع. وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبٍ بْنُ اللَّيْثِ. حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي. حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ. ع. وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ وَعَبْدُ ابْنِ مُحَيْدٍ. قَالَا: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ. أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ. كِلَاهُمَا عَنِ الزُّهْرِيِّ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ، نَحْوَ حَدِيثِ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ.

4 — () : Abdullah ibn Umer (R), Rasûlullah (S) dan şöyle buyurduğunu işitmiştir: «Vasiyyet edeceği bir şeyi bulunan musliman kimseye, vasiyyeti yanında yazılmış bulunmadıkca üç gece yatması câiz değildir». Abdullah ibn Umer: Bunu Rasûlullah'ın böyle söylediğini işitiğimden beri vasiyyetim yanımda olmadan üzerimden bir tek gece geçmemiştir demiştir.

() : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de Zuhri'den bu isnâd ile Amru'bnü Hâris'in (4 rakamlı) hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir.

(۱) باب الوصية بالثلث

۵ — (۱۶۲۸) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ . أَخْبَرَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عَامِرِ ابْنِ سَعْدٍ ، عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : عَادَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ ، مِنْ وَجَعٍ أَشْفَيْتُ مِنْهُ عَلَى الْمَوْتِ . فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! بَلِّغْنِي مَا تَرَى مِنْ الْوَجَعِ . وَأَنَا ذُو مَالٍ . وَلَا يَرِثُنِي إِلَّا ابْنَةٌ لِي وَاحِدَةٌ . أَفَأَتَصَدَّقُ بِشَيْءٍ مَالِي ؟ قَالَ « لَا » قَالَ قُلْتُ : أَفَأَتَصَدَّقُ بِشَظِيرَةٍ ؟ قَالَ « لَا . الثَّلَاثُ . وَالثَّلَاثُ كَثِيرٌ .

إِنَّكَ إِنْ تَذَرْتَ وَرَثَتَكَ أَغْنِيَاءَ ، خَيْرٌ مِنْ أَنْ تَذَرَهُمْ حَالَةً يَتَكَفَّفُونَ النَّاسَ . وَلَسْتَ تُنْفِقُ نَفَقَةً تَبْتَغِي بِهَا وَجْهَ اللَّهِ ، إِلَّا أَجَرْتَ بِهَا . حَتَّى اللَّقْمَةُ تَجْعَلُهَا فِي فِئِزَاتِكَ » قَالَ : قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَخْلَفْتُ بَعْدَ أَصْحَابِي ؟ قَالَ « إِنَّكَ لَنْ تُخْلَفَ . فَتَعْمَلْ عَمَلًا تَبْتَغِي بِهِ وَجْهَ اللَّهِ ، إِلَّا أَزِدَدْتَ بِهِ دَرَجَةً وَرَفْعَةً . وَلَمَّا لَكَ تُخْلَفُ حَتَّى يُنْفَعَ بِكَ أَقْوَامٌ وَيُضَرَّ بِكَ آخَرُونَ . اللَّهُمَّ ! أَمْنُصِ لِأَصْحَابِي هِجْرَتَهُمْ . وَلَا تَرُدَّهُمْ عَلَى أَعْقَابِهِمْ . لَكِنَّ الْبَائِسُ سَعْدُ بْنُ خَوْلَةَ . » قَالَ : رَأَيْتُ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ أَنْ تُؤْتَى بِمَكَّةَ .

(...) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . قَالَا : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ . ع وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرَمَلَةُ . قَالَا : أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ . ع وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَحَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . قَالَا : أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ . كُلُّهُمُ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ .

(...) وَحَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ . حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ الْحَفَرِيُّ عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ ، عَنْ سَعْدٍ . قَالَ : دَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى يَتُودِي . فَذَكَرَ بَعْضَ حَدِيثِ الزُّهْرِيِّ . وَلَمْ يَذْكُرْ قَوْلَ النَّبِيِّ ﷺ فِي سَعْدِ بْنِ خَوْلَةَ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ : وَكَانَ يَكْرَهُ أَنْ يَمُوتَ بِالْأَرْضِ الَّتِي هَاجَرَ مِنْهَا .

(1) ÜÇDE BİR DEN VASIYYET BÂBİ

5 — (1628) : Sa'd ibn Ebî Vakkâs'ın oğlu Âmir, babası Sa'd'dan, Sa'd (R) şöyle demiştir : Vedâ haccında ölüme yaklaştığım bir hastalıktan dolayı Rasûlullah (S) beni iyâdete geldi. Ben :

— Yâ Rasûlallah! Görmekde olduğunuz şu hastalık, bende bu dere-

reye varmışdır. Ben servet sâhibiyim. Bir tek kızımдан başka da bana vâris olacak yoktur. Binâenaleyh malımın üçde ikisini tasadduk edeyim mi? diye sordum. Rasûlullah :

— Hayır tasadduk etme buyurdu. Ben :

— Yarısını edeyim mi? dedim. Rasûlullah yine :

— Hayır diye cevâb verdi ve sonra şöyle buyurdu : «Üçde birini tasadduk et, üçde bir de çoktur. Ey Sa'd! Senin, vârislerini zengin bırakman, onları muhtâc ve halka (sadaka için) ellerini açar bir halde bırakmandan daha hayırlıdır. Ey Sa'd! Allah rızâsı için sarfettiğin her nafakadan şüphesiz ecrine nâil olacaksın. Hattâ (yemek yerken) hanımının ağzına verdiği bir lokmaktan da ecre nâil olacaksın». Yine ben :

— Yâ Rasulallah! (Siz Medine'ye döneceksiniz de) ben dostlarımdan geriye mi kalacağım? diye sordum. Rasûlullah buyurdu ki :

— Hayır, sen (bizden) geri bırakılmıyacaksın. (Şâyet burada kalır da) iyi amel yaparsan elbetde onunla derecen artar ve merteben yükselir. Sonra öyle zannediyorum ki sen, uzun zaman yaşıyacaksın da senden birtakım kavimler faydalanacak, diğer birtakım kavimler de zarar görecektir. Yâ Rab! Ashâbımın (Mekke'den Medine'ye) dönüşünü tamamla, onları ters izine döndürme. Lâkin en biçâre Sa'd ibn Havle'dir».

Râvi : Sa'd ibn Havle'nin Mekke'de ölmesinden dolayı Rasûlullah ona üzülüb mahzûn oldu demiştir³.

() : Buradaki üç tarîk râvilerinin hepsi de Zuhri'den bu isnâdla yukarıki hadîs tarzında rivâyet etmişlerdir.

() : Buradaki râvî de yine Âmir ibn Sa'd'dan, Sa'd ibn Ebî Vakkâs'ın : Peygamber hasta ziyâreti yapmak için benim yanıma girdi

3. Buhâri bu hadisi Sahîhinin on yerinde zikretmiştir. Bu hadîs âlimlerin senedinin sıhatında ittîfak ettikleri ve fakihler topluluğunun vasiyyetin mîkdârında şer'î bir asl olarak kabûl eyledikleri çok kıymetli bir hadîsdir. Yalnız bu hadîsin nâkilleri bazı lafızlarda ihtilâf etmişlerdir. Bunlardan biri Sufyân ibn Uyeyne'nin Mekke fethi senesi diye rivâyet etmesidir. Vedâ haccı diye rivâyet eden Zuhri'dir. İbn Abdîberr : Biz bu hadîsi Ma'mer, Yûnus ibn Yezîd, Abdulazîz ibn Seleme, Yahyâ ibn Sâid Ensârî, İbrahim ibn Sa'd tarîklerinden rivâyet ettik. Bu râvîlerin hepsi Zuhri'den Haccetu'l-vedâ diye rivâyet etmişlerdir. İmâm Mâlik'in rivâyeti de böyledir der. İbn Munzir de : Veda haccı diyenlerin rivâyeti çok doğrudur diyor.

Bu hadîsde Peygamberin ba'zı mu'cizeleri de sâbit olmuştur: Ağır hasta olan Sa'd, hayâtından ümidini kestiği ve vasiyyet etmeğe başladığı sırada :

— Yâ Rasûlallah! Siz arkadaşlarımla Medine'ye gideceksiniz de ben buralarda ölüp kalacak mıyım? diye sorduğunda Peygamber :

— Hayır sen yaşıyacaksın, hem çok yaşıyacaksın da senin hayâtından ba'zı kavimler fâide görecektir, ba'zıları da zarar görecektir buyurmuştur. Hakikaten Sa'd hicrî 55 yılında vefât ettiğine göre bu târihten sonra 45 sene daha yaşamış, yaptığı harblerle Irak ve Fars fetihlerinden islâm ve muslimanlar çok fâideler görmüş, muhâlifler ve islâm düşmanları da zararlara uğramışlardır.

dediğini, Zuhri'nin hadisi tarzında zikretti; fakat Peygamberin Sa'd ibn Havle hakkındaki sözünü zikretmedi. Ancak burada râvî Sa'd, kendisinden muhâcir olarak ayrılmış olduğu yerde ölmeyi istemiyordu demiştir.

٦ - (...) وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُوسَى. حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ. حَدَّثَنَا سِمَاكُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنِي مُصَنَّبُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ أَبِيهِ. قَالَ: مَرَّضْتُ فَأَرْسَلْتُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ. فَقُلْتُ: دَعْنِي أَقْسِمَ مَالِي حَيْثُ شِئْتُ. فَأَبَى. قُلْتُ: فَالْتَصِفْ؟ فَأَبَى. قُلْتُ: فَالْتَلُثْ؟ قَالَ: فَسَكَّتَ بَعْدَ التَّلَاثِ. قَالَ: فَكَانَ، بَعْدَ التَّلَاثِ جَائِزًا.

(...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ. قَالَا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سِمَاكٍ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ، نَحْوَهُ. وَلَمْ يَذْكُرْ: فَكَانَ، بَعْدَ التَّلَاثِ جَائِزًا.

6 — () : Burada Mus'ab ibn Sa'd, babası Sa'd ibn Ebi Vakkâs'dan tahdîs etti, Sa'd şöyle demiştir: Ben hasta oldum, akabinde Peygamber (S) e haber gönderdim. Gelince ona: Beni serbest bırak da ben malımı istediğim yere taksîm edeyim dedi. Peygamber bu husûsda beni serbest bırakmadı. Ben: Malımın yarısını taksîm edeyim? dedim, yine imtinâ' etti. Ben: Üçde birini taksîm edeyim? dediğimde Rasûlullah bu üçde bir sözünden sonra sükût etti. Râvî: Sa'd'ın bu üçde biri sormasından sonra artık üçde birle vasiyyet etmek câiz oldu demiştir.

() : Burada Şu'be yine Simâk'den bu isnâdla yukarıki hadîs tarzında rivâyet etti, ancak: «Artık bundan sonra üçde bir câiz oldu» kısmını zikretmedi.

٧ - (...) وَحَدَّثَنِي الْقَاسِمُ بْنُ زَكْرِيَّا. حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ عَنْ زَائِدَةَ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ مُصَنَّبِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ أَبِيهِ. قَالَ: عَلَاَنِي النَّبِيُّ ﷺ فَقُلْتُ: أَوْصِي بِمَالِي كُلِّهِ. قَالَ «لَا». قُلْتُ: فَالْتَصِفْ. قَالَ «لَا»، فَقُلْتُ: أَابِالْتَلَاثِ؟ فَقَالَ «نَعَمْ». وَالتَّلَاثُ كَثِيرٌ.

7 — () : Burada da Mus'ab ibn Sa'd, babası Sa'd ibn Ebi Vakkâs'ın şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Peygamber (S) bana hasta ziyâretine geldi. Ben kendisine: Malımın hepsini vasiyyet ediyorum dedim. Peygamber: «Hayır olmaz» dedi. Ben: Öyle ise yarısını (vasiyyet edeyim) dedim. Peygamber yine: «Hayır» cevâbı verdi. Ben: Üçde birini vasiyyet edeyim mi? diye sordum. Bu sefer Peygamber: «Evet, fakat üçde bir dahi çokdur» buyurdu.

۸ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عُمَرَ التَّمَكِيُّ . حَدَّثَنَا الثَّقَفِيُّ عَنْ أَيُّوبَ السَّخْتِيَانِيِّ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ سَمِيدٍ ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْجُمَيْرِيِّ ، عَنْ ثَلَاثَةِ مِنْ وَلَدِ سَعْدٍ . كُلُّهُمْ يُحَدِّثُهُ عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ دَخَلَ عَلَى سَعْدٍ يَعُودُهُ بِمَكَّةَ . فَبَكَى . قَالَ « مَا يُبْكِيكَ ؟ » فَقَالَ : قَدْ خَشِيتُ أَنْ أَمُوتَ بِالْأَرْضِ الَّتِي هَاجَرْتُ مِنْهَا . كَمَا مَاتَ سَعْدُ بْنُ خُوَلَةَ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « اللَّهُمَّ ! اشْفِ سَعْدًا . اللَّهُمَّ ! اشْفِ سَعْدًا » ثَلَاثَ مَرَّاتٍ . قَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنْ لِي مَالًا كَثِيرًا . وَإِنَّمَا يَرِثُنِي ابْنَتِي . أَفَأُوصِي بِمَالِي كُلِّهِ ؟ قَالَ « لَا » قَالَ : قَبِالْثَلَاثِينَ ؟ قَالَ « لَا » قَالَ : فَالْخَمْفُ ؟ قَالَ « لَا » قَالَ : فَالْثُلُثُ ؟ قَالَ « الْثُلُثُ . وَالثُلُثُ كَثِيرٌ . إِنْ صَدَقْتَكَ مِنْ مَالِكَ صَدَقَةٌ . وَإِنْ نَفَقْتُكَ عَلَى عِيَالِكَ صَدَقَةٌ . وَإِنْ مَا تَأْكُلُ أَرَأَيْتَ أَنْ تَكُنْ مِنْ مَالِكَ صَدَقَةٌ . وَإِنَّكَ أَنْ تَدَعَ أَهْلَكَ بِخَيْرٍ (أَوْ قَالَ بِمَيْتَةٍ) ، خَيْرٌ مِنْ أَنْ تَدْعَهُمْ يَتَكَفَّفُونَ النَّاسَ » وَقَالَ يَدِيهِ .

8 — () : Buradaki râviler de Sa'd ibn Ebî Vakkâs'ın üç oğlundan rivâyet etmişlerdir⁴. Sa'd'ın bu çocuklarının her üçü de babalarından şöyle tahdîs ediyorlardı : Peygamber (S), Mekke'de hasta ziyâreti yapmak için Sa'd'ın yanına girdi. Akabinde Sa'd ağladı. Rasûlullah :

— Seni ağlatan nedir? buyurdu. Sa'd :

— Sa'd ibn Havle'nin öldüğü gibi muhâcir olup çıktığım yerde ölmekten korktum dedi. Bunun üzerine Peygamber üç defa :

— ALLÂHUMME İŞFİ SA'DEN! ALLÂHUMME İŞFİ SA'DEN! = Yâ Allâh, Sa'd'e şifa ihsân et! Yâ Allah, Sa'd'e şifa ihsân et! diyerek duâ etti. Sa'd :

— Yâ Rasûlallah! Muhakkak ki benim çok malım vardır. Fakat bana ancak bir kızım vâris olacaktır. Binâenaleyh ben malımın hepsini vasiyyet edeyim mi? diye sordu. Peygamber :

— Hayır buyurdu. Sa'd :

— Öyle ise üçde ikisini vasiyyet edeyim mi? dedi.

— Hayır buyurdu. Sa'd :

— Yarısını vasiyyet edeyim mi? diye sordu. Rasûlullah yine :

— Hayır buyurdu. Sa'd bu defa :

— Üçde birini vasiyyet edeyim mi? diye sordu. Rasûlullah :

— Üçde bir olur, fakat üçde bir dahi çokdur. Muhakkak senin, ma-

4. Sa'd ibn Ebi Vakkâs'ın bu hastalığı sırasında Âişe yahut Ummu Hakem adında bir tek kızı varken sonradan Âmir, Mus'ab, Muhammed, İbrahim, Umer, Yahyâ, Ishâk, Abdullah, Ahdurrahmân, Umrân, Sâlih, Usmân adlarında oğlanları olmuştur. Bunlardan Âmir, Mus'ab ve Muhammed babalarından hadîs rivâyet etmişlerdir. Diğerlerinden hadîs rivâyeti zikredilmemiştir. Kız çocuklarının da on iki olduğu Buhârî şerhlerinde görülmür. Bu da Peygamber'in mu'cizeleri cümlesindendir.

lından olan sadakan büyük bir sadakadır. Âilen ile çoluk çocuğuna yaptığın sarfiyat da bir sadakadır. Senin hânımın, senin malından yemekde olduğu şey de bir sadakadır. Senin, âileni hayırda (yahut rahat bir yaşayış içinde) bırakman, onları insanlara şöyle el açar bir halde bırakmandan çok hayırlıdır, buyurdu ve eli ile isteyiş hâlini de gösterdi.

٩ - (...) وَحَدَّثَنِي أَبُو الرَّيِّعِ الْقَتَكِيُّ . حَدَّثَنَا حَمَّادٌ . حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ عَمْرِو بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحُمَيْرِيِّ ، عَنْ ثَلَاثَةٍ مِنْ وَلَدِ سَعْدٍ . قَالُوا : مَرَضَ سَعْدٌ بِمَكَّةَ . فَأَتَاهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَمُودُهُ . بَنَحُو حَدِيثَ الثَّقَفِيِّ .

(...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى . حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ . حَدَّثَنِي ثَلَاثَةٌ مِنْ وَلَدِ سَعْدِ بْنِ مَالِكٍ . كُلُّهُمْ يُحَدِّثُونِي بِعَثَلِ حَدِيثِ صَاحِبِهِ . فَقَالَ : مَرَضَ سَعْدٌ بِمَكَّةَ . فَأَتَاهُ النَّبِيُّ ﷺ يَمُودُهُ . يَثْبُلُ حَدِيثَ عَمْرِو بْنِ سَعِيدٍ عَنْ مُحَمَّدِ الْحُمَيْرِيِّ .

9 — () : Burada da yine Eyyûb, Amr ibn Saîd'den, o da Humeyd bin Abdirrahmân el-Himyerî'den, o da Sa'dın üç evlâdından tahdîs etti ki onlar : Sa'd ibn Ebî Vakkâs Mekke'de hastalandı. Rasûlullah (S) ona hasta ziyâretine geldi... diyerek (8 rakamlı) Sakafî hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir.

() : Burada Humeyd ibn Abdirrahmân : Bana Sa'd ibn Mâlik'in üç oğlu tahdîs etti. Bunların herbiri bu hadîsi bana kardeşinin hadîsi gibi tahdîs ediyordu. Her biri : Sa'd Mekke'de hastalandı. Peygamber ona hasta ziyâretine geldi... dedi. Bu hadîs de yine Amr ibn Saîd'in, Humeyd el-Himyerî'den rivâyet ettiği (8 rakamıyla geçen) hadîs gibidir.

١٠ - (١٦٢٩) حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى الرَّازِيُّ . أَخْبَرَنَا عِيسَى (يَعْنِي ابْنَ يُونُسَ) . ع وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . ع وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْمٍ . كُلُّهُمْ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ . قَالَ : لَوْ أَنَّ النَّاسَ غَضُّوا مِنَ الثَّلَاثِ إِلَى الرَّابِعِ ، فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « الثَّلَاثُ . وَالثَّلَاثُ كَثِيرٌ » . وَفِي حَدِيثٍ وَكِيعٍ « كَبِيرٌ أَوْ كَثِيرٌ » .

5. Sa'd ibn Mâlik, Sa'd ibn Ebî Vakkâs'dır. Sa'dın babası Mâlik idi. Sa'dın annesinin adı da Afrâ'dır. Sa'dın annesinin adının Afrâ olduğunu Buhârî'nin, «Kişinin vârislerini zengin bırakarak ölmesi fakir bırakmasından daha hayırlıdır» bâbındaki hadîsden öğreniyoruz. O rivâyetde Rasûlullah Sa'd'e iyâdete gittiğinde : «Allah Sa'd ibn Afrâ'ya rahmet etsin» diye duâ buyurmuşdu.

10 — (1629) : İbn Abbâs (R) şöyle dedi : Temenni olunur ki insanlar vasiyyet husûsunda üçde birden azaltarak dörtte bire gitsinler. Çünkü Rasûlullah (S) : «Üçde bir. Fakat üçde bir dahi çokdur» buyurdu *.

Râvîlerden Vekî'in hadisinde : «Üçde bir dahi büyüktür, yahut çoktur» tarzındadır.

(۲) باب وصول ثواب الصدقات إلى البت

۱۱ — (۱۶۳۰) : حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي حَبْشَةَ وَتَيْمِيَّةُ بْنُ سَعِيدٍ وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (وَهُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ) عَنِ الْمَلَاءِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَجُلًا قَالَ لِلنَّبِيِّ ﷺ : إِنْ أَبِي مَاتَ وَتَرَكَ مَالًا وَلَمْ يُوَصِّ . فَقَالَ يُكْفَرُ عَنْهُ أَنْ أَتَصَدَّقَ عَنْهُ ؟ قَالَ « نَعَمْ » .

(2) SADAKALARDAN HÂSİL OLAN SEVÂBIN ÖLÜYE ULAŞMASI BÂBİ

11 — (1630) : Ebû Hureyre (R) den (şöyle demiştir) : Bir kimse Peygamber'e :

— Babam öldü ve bir mal bıraktı. Halbuki vasiyyet de yapmadı. Benim onun adına tasadduk etmekliğim onun günahlarına keffâret olur mu? diye sordu. Rasûlullah (S) :

— Evet olur buyurdu.

۱۲ — (۱۰۰۴) : حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ . أَخْبَرَنِي أَبِي عَنْ مَالِشَةَ ؛ أَنَّ رَجُلًا قَالَ لِلنَّبِيِّ ﷺ : إِنْ أُمِّي اقْتَلَيْتْ نَفْسَهَا . وَإِنِّي أَطْنَهَا لَوْ تَكَلَّمْتُ تَصَدَّقَتْ . فَبَلَغَ أَجْرُ أَنْ أَتَصَدَّقَ عَنْهَا ؟ قَالَ « نَعَمْ » .

(...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُنِيرٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرِ . حَدَّثَنَا هِشَامُ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ مَالِشَةَ ؛ أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنْ أُمِّي اقْتَلَيْتْ نَفْسَهَا . وَلَمْ تُوَصِّ . وَأَطْنَهَا لَوْ تَكَلَّمْتُ تَصَدَّقَتْ . أَفَلَهَا أَجْرٌ إِنْ تَصَدَّقْتُ عَنْهَا ؟ قَالَ « نَعَمْ » .

6. Terikenin en çok üçte bir mikdârını vasiyyet etmek câiz olduğunda âlimlerin ittifakı vardır. Cennetle müjdeli on sahâbîden Zubeyr de malının üçde birini vasiyyet etmiştir. Kendisi ile vasiyyet câiz olan mikdâr hakkında ise dörtte bir, beşte bir, altıda bir, onda bir gibi nisbetleri kabûl edenler vardır. Zeyd ibn Sâbit : «Kişinin vârisi olmasa bile malının üçde birinden ziyâdesini vasiyyet etmesi câiz değildir. Vârisi olmayanın vârisi beytu'l-mâldır» demiştir ki İmâm Mâlik, Evzâi ve İmâm Şâfiî'nin ichtihadları da böyledir. Hulâsa bu bâbın hadisleri üzerine amel şöyledir : Âlimler kişinin, üçde birden ziyâde vasiyyet etmesini câiz bulmuyor. Üçte birden eksilmesini ise müstehâb görüyorlar.

12 — (1004) ⁷ : Âişe (R) den (şöyle demiştir) : Bir kimse Peygamber'e :

— Annem ansızın vefât etti. Öyle zannediyorum ki eğer annem söylenebilseydi tasadduk (edilmesini vasiyyet) ederdi. Şimdi ben onun nâmına sadaka versem bana da sevâb olur mu? diye sordu. Peygamber (S) :

— Evet (olur) buyurdu.

() : Yine Âişe'den (şöyle demiştir) : Bir adam Peygamber (S) e geldi ve ⁸:

— Yâ Rasûlallah! Annem ansızın vasiyyet edemedi öldü. Ben öyle zannediyorum ki eğer konuşabilseydi tasadduk ederdi. Şimdi ben onun nâmına sadaka versem annem için bir sevâb olur mu? diye sordu. Rasûlullah :

— Evet (olur) diye cevâb verdi.

۱۳ — (...) (۱۰۰۴) : وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ . ع وَحَدَّثَنِي الْحَكَمُ بْنُ مُوسَى . حَدَّثَنَا شُعَيْبُ بْنُ إِسْحَاقَ . ع وَحَدَّثَنِي أُمِّيَّةُ بْنُ إِسْطَاطَمَ . حَدَّثَنَا يَزِيدُ (بَعْنِي ابْنُ زُرَيْجٍ) . حَدَّثَنَا رَوْحُ (وَهُوَ ابْنُ الْقَاسِمِ) . ع وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ . كَلَّمَهُمْ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . أَمَّا أَبُو أُسَامَةَ وَرَوْحُ فَفِي حَدِيثِهِمَا : قَهْلَ لِي أَجْرٌ؟ كَمَا قَالَ يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ . وَأَمَّا شُعَيْبُ وَجَعْفَرُ فَفِي حَدِيثِهِمَا : أَفَلَهَا أَجْرٌ؟ كَرِوَايَةِ ابْنِ بَشِيرٍ .

13 — () : Buradaki dört tarîk râvilerinin hepsi de Hişâm ibn Urve'den bu isnâdla rivâyet etmişlerdir. Bunlardan Ebû Usâme ve Ravh'ın hadislerinde, (12 rakamlı hadîsde) Yahyâ'nın dediği gibi : Benim için bir ecir var mı? tarzındadır. Şuayb'ın ve Ca'ferin hadislerinde ise, (12 den sonraki rakamsız olan) İbn Bişr rivâyeti gibi : Onun için bir ecir olur mu? şeklindedir.

(۳) بَابُ مَا يُلْحَقُ بِرِوَايَةِ النَّبِيِّ مِنَ الثَّوَابِ بِعَرَفَانِهِ

۱۴ — (۱۶۳۱) : حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ (بَعْنِي ابْنُ سَعِيدٍ) وَابْنُ حُجْرٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (هُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ) عَنِ الْمَلَاءِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « إِذَا مَاتَ الْإِنْسَانُ انْقَطَعَ عَنْهُ عَمَلُهُ إِلَّا مِنْ ثَلَاثَةٍ : إِلَّا مِنْ صَدَقَةٍ جَارِيَةٍ . أَوْ عِلْمٍ يُنْتَفَعُ بِهِ . أَوْ وَلَدٍ صَالِحٍ يَدْعُو لَهُ »

7. Bu hadîs daha evvel geçtiği için onun mustakil rakamını almıyordır.

8. Bu Âişe hadislerinde Peygamber'e gelip de suâl soran zâtın, Sa'd ibn Ubâde olduğu haber veriliyor.

(3) ÖLÜMÜNDEN SONRA İNSANA ULAŞACAK SEVÂBLAR BÂBİ

14 — (1631) : Ebû Hureyre (R) den, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur : «İnsan ölünce kendisinden bütün amelleri kesilir. Ancak şu üç şeyden amel kesilmeyib (lehine sevâb) devâm eder : Devâm eden sadakadan, faydalanılan bir ilimden, kendisine duâ eden iyi bir evlâdan»⁹.

(1) باب العرف

١٥ - (١٦٣٢) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ. أَخْبَرَنَا سَلِيمُ بْنُ أَخْضَرَ عَنْ ابْنِ عَوْنٍ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ مَرْمٍ. قَالَ: أَصَابَ مَرْمٌ أَرْضًا بِحَيْثُ. فَأَتَى النَّبِيَّ ﷺ يَسْتَأْمِرُهُ فِيهَا. فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! إِنِّي أَصَبْتُ أَرْضًا بِحَيْثُ. لَمْ أَصِبْ مَالًا فَطُ مَوْأَقْسُ عِنْدِي مِنْهُ. فَمَا تَأْمُرُنِي بِهِ؟ قَالَ: «إِنْ شِئْتَ حَبَسْتَ أَصْلَهَا وَتَصَدَّقْتَ بِهَا». قَالَ: فَتَصَدَّقُ بِهَا عَمْرٌ؛ أَنَّهُ لَا يُبَاعُ أَصْلُهَا. وَلَا يُتَّاعُ. وَلَا يُورَثُ. وَلَا يُوهَبُ. قَالَ: فَتَصَدَّقُ مَرْمٌ فِي الْفُقَرَاءِ. وَفِي الْقُرْبَى. وَفِي الرِّقَابِ. وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ. وَابْنِ السَّبِيلِ. وَالضَّيْفِ. لَا جُنَاحَ عَلَى مَنْ وَلِيَهَا أَنْ يَأْكُلَ مِنْهَا بِالْمَعْرُوفِ. أَوْ يُطْعِمَ صَدِيقًا. غَيْرَ مُتَمَوِّلٍ فِيهِ. قَالَ: فَخَدَّعْتُ بِهَذَا الْحَدِيثِ مُحَمَّدًا. فَلَمَّا بَلَغْتُ هَذَا الْمَكَانَ: غَيْرَ مُتَمَوِّلٍ فِيهِ. قَالَ مُحَمَّدٌ: غَيْرَ مُتَأَثِّلٍ مَالًا.

قَالَ ابْنُ عَوْنٍ: وَأَنْبَأَنِي مَنْ قَرَأَ هَذَا الْكِتَابَ؛ أَنَّ فِيهِ: غَيْرَ مُتَأَثِّلٍ مَالًا.

(...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي زَائِمَةَ. ع. وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ. أَخْبَرَنَا أَزْهَرُ السَّمَّانُ. ع. وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدَى. كَلَّمَهُم مِّنْ ابْنِ عَوْنٍ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ، مِثْلَهُ. فَخَرَّ أَنْ حَدِيثَ ابْنِ أَبِي زَائِمَةَ وَأَزْهَرَ اتَّعَى عِنْدَ قَوْلِهِ «أَوْ يُطْعِمَ صَدِيقًا غَيْرَ مُتَمَوِّلٍ فِيهِ». وَلَمْ يُذَكِّرْ مَا بَعْدَهُ. وَحَدِيثُ ابْنِ أَبِي عَدَى فِيهِ مَا ذَكَرَ سَلِيمُ قَوْلَهُ: فَخَدَّعْتُ بِهَذَا الْحَدِيثِ مُحَمَّدًا إِلَى آخِرِهِ.

9. «Kendisinden ameli kesilir» demek, lehine sevâbın yenilenmesi ve devâmı kesilir demektir. Hadisdeki «sadakaton câriye» yi vakf ile tefsir etmişlerdir. Bunun da ma'nâsı, böyle bir sadaka devâm ettiği müddetce sevâbının da devâm etmesidir.

«Kendisinden insanların fayda gördüğü ilim», öğretim yapmak, kitâb yazmak veya yararlı keşf ve icâdlar meydana getirmek sûretleriyle olabilir. Burada ilmin, fayda görülen kaydı ile kayıtlanması, faydalanılamayan, ecr ve sevâb doğurmayan ilimlerden ayırmak içindir. Çocuğun da «iyi» sıfatla kayıtlanması, ecr ve sevâbın başkasından hâsıl olmayacağı içindir. Çocuğun kötülükleri ise ebeveyne ulaşmaz.

Peygamber bu hadisinde hayırla yâd edecek bir çocuğa mâlikiyeti, bir kâşifi, bir müellifin ilmi eseri ile, bir hayır sâhibinin asırlarca devâm edecek câri hayrâtı ile kıymetde müsâvî saymıştır. Böylece fertleri, çocuklarını hem kendilerine hem cemiyete faydalı bir sûrette yetiştirmeğe teşvik eylemiştir.

(۱۶۳۳) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ الْحَفَرِيُّ ثُمَرُ بْنُ سَعْدٍ ، عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ ابْنِ عَوْنٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ ثُمَرٍ ، عَنْ ثُمَرٍ . قَالَ : أَصَبْتُ أَرْضًا مِنْ أَرْضِ خَيْبَرَ . فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ : أَصَبْتُ أَرْضًا لَمْ أَصِبْ مَالًا أَحَبَّ إِلَيَّ وَلَا أَقْسَى عِنْدِي مِنْهَا . وَسَأَقِ الْحَدِيثَ بِمِثْلِ حَدِيثِهِمْ . وَلَمْ يَذْكُرْ : حَدَّثْتُ مُحَمَّدًا وَمَا بَعْدَهُ .

(4) VAKF BÂBİ

15 — (1632) : İbn Umer (R) şöyle dedi : Umer İbn Hattâb Hayber'de bir arâziye nâil olmuştu. Birgün bu arâzi husûsunda kendi-siyle istişâre etmek için Peygamber (S) e geldi ve :

— Yâ Rasûlallah! Ben Hayber'de bir arâziye sâhib oldum ki kendi nazarımda ondan daha kıymetli bir mala asla nâil olmamışımdır. Bu mal husûsunda bana ne emredersin? diye sordu. Rasûlullah :

— Eğer istersen aslını habsedersin, mahsûlunu da sadaka yaparsın buyurdu. İbn Umer dedi ki : Umer onun aslını (kökünü) alınıp satılmamak, mirâs olunmamak ve hibe edilmemek üzere tasadduk etti. Gelirinden de fakirlere, hısımlara mükâteb (kendi hürriyetini satın almak mukâvelesi yapmış olan) kölelerin hürriyete kavuşturulmasına, Allah yolundaki işlere, yolculara, konuklara tasadduk etti. Onun idâresini üzerine alan kimseye mal toplamamak şartıyla örf çerçevesinde ondan yemesinde ve bir arkadaşına yedirmesinde üzerine günâh yoktur. Râvî dedi ki : Ben bu hadisi Muhammed ibn Sîrin'e tekrar tahdis ettim. Şu «ğayre mütemevvilin fihi» sözüne geldiğim zaman o : «Ğayra müteessilin mâlen (= Mal toplayıcı olmayarak)» dedi.

Râvî İbn Avn şöyle dedi : Bana bu kitâbı okuyan kimse haber verdi ki onda, «ğayre müteessilin mâlen» tarzındadır¹⁰.

10. Bu hadis İslâm'da vakf müessesesine âid hükümleri toplayan dustûrî bir asıldır. Bu hükümlerin en önemlileri, vakfın aslı alınıp satılmak, miras olunmak, hibe edilmek gibi tasarruflardan vakf edilib durdurulacak, yani kökü Allâh'a tahsis edilecek, sâdece mahsûl ve gelirleri, şartları dâiresinde Allâh'ın kullarının istifâdesine tahsis olunacaktır. *Vakıflar, ölümden sonraya kaldıkları için vasiyyet ma'nâsını tazammun ederler.

Hattâ İmâm A'zam, vakfı vasiyyetin fer'i kılmuştur. Bunun için « فَمِنْ بَدَلِهِ » (Onu kim değiştirirse) (el-Bakara: 181) âyetinin inzârı, lâzım olan vakıflara da şâmilidir. Bu sebeble vakfiyelerde bu âyetin yazılması müteâref olmuştur. Vakıfların istibdâli ve vâ-

kıfların şartları meseleleri de « فَمِنْ خَافَ » (Kim korkarsa... — el-Bakara: 182 —) âyetine müteferridir. Câiz olanları sevâb olarak değil, nihâyet bir ruhsat olarak yapılabileceği unutulmamalıdır (Hak Dini, I, 623).

Buhârî ile Muslim'in rivâyetine göre, «siz sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamaya kadar asla iyiliğe ermiş olmazsınız. Her ne infak ederseniz Allah onu bilir» (Âlu İmrân: 92) âyeti inince Ebû Bekr Peygamber'e gelerek en sevgili malım

() : Buradaki râvilerin hepsi de İbn Avn'dan bu isnâd ile aynı hadisi rivâyet etmişlerdir. Ancak bunlardan İbn Ebî Zâide ile Ezher es-Semmân'ın hadisleri, «yahut ondan hiçbir malı kendi mülkiyetine geçirmiyerek bir arkadaşına yedirir» sözünde nihâyet bulmuş ve ondan sonrasını zikretmemiştir.

İbn Ebî Adiyy'in hadisinde Suleym'in zikrettiği : Bu hadisi ben Muhammed ibn Sîrîn'e tahdîs ettim sözü vardır.

(1633) : Buradaki râvî de Umer (R) in : Ben Hayber topraklarından bir arâziye sâhib oldum. Sonra Rasûlullah (S) a gelib : Nazarımda onun kadar sevgili ve ondan daha kıymetli bir mala sâhib olmadığım bir arâziye nâil oldum dedim... dediğini, yukarıki râvilerin hadisi gibi rivâyet etmiş fakat Muhammed ibn Sîrîn'e tahdîs ettim sözü ile sonrasını zikretmemiştir.

(۵) باب ترك الوصية لمن ليس له شيء بموجبه

۱۶ - (۱۶۳۱) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ. أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ مَالِكِ بْنِ مِغْوَلٍ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ مُصَرِّفٍ. قَالَ: سَأَلْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي أَوْفَى: هَلْ أَوْصَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ؟ فَقَالَ: لَا. قُلْتُ: فَلِمَ كُتِبَ عَلَى الْمُسْلِمِينَ الْوَصِيَّةُ، أَوْ قَلِمَ أَمْرُؤُا بِالْوَصِيَّةِ؟ قَالَ: أَوْصَى بِكِتَابِ اللَّهِ مَرَّ وَجَلَّ.

(5) VASIYYET EDİLECEK BİR ŞEYİ BULUNMAYAN BİR KİMSENİN VASIYYETİ TERK ETMESİ BÂBİ

16 — (1634) : Talhatu'bnu Musarrıf şöyle dedi : Ben Abdullah ibn Ebî Evfâ (R) ya :

— Rasûlullah (S) vasiyyet etti mi? diye sordum. Abdullah ibn Ebî Evfâ :

— Hayır, (Rasûlullah bir şey vasiyyet etmedi) dedi. Ben :

— Öyle ise muslimanlar üzerine vasiyyet niçin yazıldı, yahut niçin vasiyyetle emrolundular? dedim.

— O, Azîz ve Celîl olan ALLÂH'IN KİTÂBINA yapışmakla vasiyyet etti diye cevâb verdi ¹¹.

olan *Birhâ* bahçesini Allah yolunda tasadduk edeceğini söylemiş, Peygamber de onu sadaka olarak yakın akrabasına ve amucasının oğullarına vermesini tavsiye buyurmuş, o da öyle yapmıştır. Hz. Umer de en sevgili bir câriyesini hurriyete kavuşturmuştur. Zeyd ibn Hârise Seyl adındaki meşhûr atını Peygamber'e getirmiş, tasadduk buyurmasını ricâ etmiş, o da atı kendi oğlu Usâme ibn Zeyd'e vermiştir. Yine rivâyete göre Umer ibn Abdulazîz de fakirlere bol miktârda şeker dağıtırdı. Sebebinin sordukları zaman, «zira ben en çok onu severim» derdi.

11. İbn Ebî Evfâ cevâbında Peygamber hiçbir şey vasiyyet etmedi demek istememiştir. Çünkü Peygamber'in vefatı sırasında Arab yarımadasında iki dinin bir arada ibkâ edilmesi ve yahûdîlerin yarımada-dan çıkarılmalarını vasiyyet ettiği ma'lûmdur (*Muslim, Kitabu'l-Cihâd ve's-siyer*, 20. ve 22. bâb).

۱۷ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . كِلَاهُمَا عَنْ مَالِكِ بْنِ مِغْوَلٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ . غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ وَكِيعٍ : قُلْتُ : فَكَيْفَ أَمَرَ النَّاسُ بِالْوَصِيَّةِ ؟ وَفِي حَدِيثِ ابْنِ نُمَيْرٍ : قُلْتُ : كَيْفَ كَتَبَ عَلَى الْمُسْلِمِينَ الْوَصِيَّةُ ؟

17 — () : Buradaki iki tarîk râvilerinin her ikisi de yine Mâlik ibn Mıgvel'den bu isnâdla aynısını rivâyet ettiler. Şukadar ki bunlardan Vekî'in hadîsinde : Ben, öyle ise insanlar nasıl vasiyyetle emrolundular? dedim tarzındadır.

İbn Numeyr'in hadîsinde ise : Ben, öyle ise vasiyyet muslimanlar üzerine nasıl yazıldı? dedim şeklindedir.

۱۸ - (۱۶۳۵) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ وَأَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي وَأَبُو مُعَاوِيَةَ . قَالَا : حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ أَبِي وَائِلٍ ، عَنْ مَسْرُوقٍ ، عَنْ مَالِشَةَ . قَالَتْ : مَا تَرَكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ دِينَارًا ، وَلَا دِرْهَمًا ، وَلَا شَاةً ، وَلَا بَعِيرًا ، وَلَا أَوْصَى بِشَيْءٍ .

(...) وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَعُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . كَلَّمَهُمْ عَنْ جَرِيرٍ . ح وَحَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ . أَخْبَرَنَا عَيْسَى (وَهُوَ ابْنُ يُونُسَ) . جَمِيعًا عَنِ الْأَعْمَشِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

Binâenaleyh İbn Ebî Evfâ, vefat ederken mal vasiyyet etmedi demek istemiştir. Hakikaten Peygamber vefatında vasiyyete değer bir mal bırakmamıştı ki vasiyyet etsin. Bir mikdâr arâzi ile silâh, katır bıraktığını *Buhârî'nin Humus, cihâd ve magâzi* kitâblarındaki Amr ibn Hâris — ki Rasûlullah'ın kayın biraderi idi — rivâyetinden öğreniyoruz. Fakat aynı zamanda Rasûlullah : «Biz Peygamberler sınıfının metrûkâtı sadakadır (yani beytu'l-mâla âiddir)» buyurub bunda bütün muslimanların iştirâk hakkı bulunduğunu bildirmişdir.

Şârh Aynî, suâlin cevâbında İbn Ebî Evfâ, şîilerin kasdettiği vasiyyet keyfiyetini nefyetmiş de olabilir diyor. Filhakika ba'zı şîiler, Peygamber'in Ali'ye birtakım sırlar, dinî emirler öğrettiğini ve buna sahâbilerden hiç kimsenin vâkıf olmadığını iddiâ etmişlerdir.

Tâbîî ricâlerinden Talha ibn Musarrıfın kendi devrinde şîilerin bu iddiâsı şâyi' olmuş bulunacağından bunu sormuş olması ve İbn Ebî Evfâ'nın da; hayır Peygamber böyle bir şey vasiyyet etmemişdir diye cevâb vermiş bulunması mümkündür. Fakat İbn Hibbânın rivâyeti birinci ma'nâyı te'yid etmektedir. Bu metne göre İbn Ebî Evfâ birinci

suâle . مَا تَرَكَ شَيْئًا يَوْصِيهِ فِي (= Rasûlullah vasiyyete değer bir şey bırakmadı ki vasiyyet etsin). şeklinde cevâb vermiştir. İkinci suâldeki : «Öyle ise muslimanlar üzerine vasiyyet niçin yazıldı; yahut niçin vasiyyetle emr olundular?» terdidi râvinin şekkini ifâde etmektedir. Bu suâle İbn Ebî Evfâ'nın «Allahın kitâbına yapışmakla vasiyyet etti» şeklindeki cevâbı el-Bakara: 180-181 âyetine işâret olabileceği gibi bütün Kur'ân'a yapışmakla vasiyyet etti ma'nâsını da ifâde eder.

18 — (1635) : Âişe (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) ne bir dirhâm, ne bir dirhem, ne bir koyun, ne bir deve bırakmadı ve hiçbir şey de vasiyyet etmedi.

() : Buradaki râvîlerin hepsi de A'meş'den bu isnâdla yukarıki hadisin benzerini haber vermişlerdir.

١٩ — (١٦٣٦) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ (وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى) . قَالَ : أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَلِيٍّ عَنْ ابْنِ عَوْنٍ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ ، عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ يَزِيدَ . قَالَ : ذَكَرُوا عِنْدَ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ عَلِيًّا كَانَ وَصِيًّا . فَقَالَتْ : مَتَى أَوْصَى إِلَيْهِ ؟ فَقَدْ كُنْتُ مُسْنِدَتَهُ إِلَى صَدْرِي (أَوْ قَالَتْ حَجْرِي) فَدَمًا بِالطُّسْتِ . فَلَقَدْ انْخَنَسَ فِي حَجْرِي . وَمَا شَعَرْتُ أَنَّهُ مَاتَ . فَمَتَى أَوْصَى إِلَيْهِ ؟

19 — (1636) : Esved ibn Yezîd şöyle dedi : Bir kere Âişe (R) nin yanında Hz. Ali'nin bir vasiyy olduğunu (yani ölüm hastalığında Peygamber'in, Ali'nin vasiyyliğini — hilâfetini — vasiyyet ettiğini) zikrettiler. Bunun üzerine Âişe : (Tuhaf şey!) Rasûlullah, Ali'ye ne zaman vasiyyet etmiş? Ben Rasûlullah'ı hayâtının son deminde göğsüme (yahut kucağıma demiştir) dayamışdım. Bu sırada bir tas istedi. Mûteâkiben kucağımda bütün âzâsı sarkıverdi. (Meğer vefât etmişdi). Halbuki ben vefatını hiç anlamadım. Şu halde Rasûlullah Ali'ye ne zaman vasiyyet etmişdir? (diye onların sözlerini red etti) ¹².

٢٠ — (١٦٣٧) حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرُو النَّافِذِ (وَاللَّفْظُ لِسَعِيدٍ) . قَالُوا : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ سُلَيْمَانَ الْأَحْوَلِ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ . قَالَ : قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : يَوْمَ الْخَيْسِ ، وَمَا يَوْمُ الْخَيْسِ ؟ أَنَّمْ بَكَى حَتَّى بَلَ دَمْعُهُ الْخَيْسَ . فَقُلْتُ : يَا ابْنَ عَبَّاسٍ ، وَمَا يَوْمُ الْخَيْسِ ؟ قَالَ : اشْتَدَّ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَجَعُهُ . فَقَالَ : « ائْتُونِي أَكْتُبْ لَكُمْ كِتَابًا لَا تَضِلُّوا بَعْدِي » فَتَنَازَعُوا .

12. Ba'zı şifler Peygamber'in Ali'yi vasiyy yaptığına dâir sözler çıkarmışlardı. Hz. Âişe o dedikoduları red ve inkâr etmektedir.

•Bu, Peygamberin daha evvel vasiyyet etmiş olması ihtimâlini bertaraf etmez. Sonra Peygamber'in vasiyyet edemiyecek şekilde ansızın ölmüş olması da iktizâ etmez denilmiştir. Bu da mutasavver değildir. Çünkü Peygamber hastalığından evvel ecelinin yaklaştığını bilmiş, sonra günlerce hasta yatmışdır. Ne hastalık günlerinde, ne de daha evvel bir kimseyi vasiyy yapmamışdır. Eğer vasiyyet vâki' olsaydı, Mûsâ leh bunu iddiâ ederdi. Ali bunu nefsi için terk etmez ve hilâfeti üzerine almakdan uzaklaşmazdı. Sakife gününde de hiçbir sahâbî bundan bahsetmemişdir. Ali hakkındaki bu vasiyylik ve sair dedikoduları en kat'î sûrette bizzât Ali'den gelen hadisler red etmektedir. Ali, kendisine böyle bir şey vâki' olup olmadığı sorulduğunda : «Hayır, Rasûlullah'ın bana husûsî sûrette tebliğ ettiği bir hüküm yoktur. İslâm hükümlerinden benim bildiğim yazılı olan şey yalnız Kitâbu'llâhdan ve bir de şu kılıcımın içinde mahfûz bulunan sahîfeden ibârettdir» deyib o sahîfeyi çıkararak Medîne'nin hurmeti ve orada bid'at çıkarılmaması... ile ilgili sözleri okumuşdur (Buhârî, fadâilu'l-Medîne).

وَمَا يَنْبَغِي عِنْدَ نَبِيِّ تَنَازُعٍ . وَقَالُوا : مَا شَأْنُهُ ؟ أَهَجَرَ ؟ اسْتَفْهِمُوهُ . قَالَ « دَعُونِي . فَإِلَيْي أَنَا فِيهِ خَيْرٌ .
أَوْصِيكُمْ بِثَلَاثٍ : أَخْرِجُوا الْمُشْرِكِينَ مِنْ جَزِيرَةِ الْعَرَبِ . وَأَجِيزُوا الْوَفْدَ بِنَحْوِ مَا كُنْتُ
أَجِيزُهُمْ » . قَالَ : وَسَكَتَ عَنِ الثَّالِثَةِ . أَوْ قَالَهَا فَأَنْسَبَتْهَا .
قَالَ أَبُو إِسْحَاقَ إِبْرَاهِيمُ : حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ بِشْرِ قَالَ : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ ، بِهَذَا الْحَدِيثِ .

20 — (1637) : Saïd ibn Cubeyr dedi ki : İbn Abbâs bir kere: Hani o perşembe günü, o perşembe günü ne acı gündü! dedi de sonra ağladı. Hattâ gözyaşları kumları ıslattı. Bunun üzerine ben :

— Ey Abbâs oğlu! Perşembe günü ne oldu ki? diye sordum. O şöyle dedi :

— Rasûlullah'ın (son hastalığındaki) ağrısı arttı da : «Bana yazacak bir şey getirin. Size bir kitâb (vasiyyetnâme) yazdırayım ki benden sonra dalâlete düşmeyesiniz» buyurdu. Bunun üzerine orada bulunanlar (yazılsın yazılmasın diye) ihtilâfa düştüler. (Rasûlullah da) : «Hiç bir peygamberin yanında nizâ' ve ihtilâf etmek doğru değildir» buyurdu. Oradaki sahâbîler : Rasûlullah'a ne oluyor ki, (hastalığın şiddetinden) sayıkladı mı ne oldu? Onu anlayın bakalım dediler. Rasûlullah : «Haydi beni (kendi hâlime) bırakın! Benim içimde bulunduğum şu hâl daha hayırlıdır. Sizlere üç şey vasiyyet ediyorum : Muşrikleri Arab yarımadasından çıkarınız. Ben elçilere, hey'etlere nasıl izin verib hediyeler ikrâm ediyor idiysem siz de onlara öylece hediyeler vermek sûretiyle hürmet gösteriniz» buyurdu.

İbn Cureyc : İbn Abbâs burada üçüncüden sükût etti, yahut onu da söyledi de o bana unutturuldu dedi ¹³.

Ebû Ishâk İbrâhîm : Bize Hasen ibn Bişr tahdîs etti. Dedi ki : Sufyân da bu hadîsi bize tahdîs etti demiştir.

13. Peygamber'in vasiyyetlerinden sükût edilen yahut unutturulan üçüncü vasiyyet acaba ne idi? Hadîs şârihleri bu suâle cevâb olarak ilk önce Usâme ordusunun infâzı ve sevki vasiyyet edilmiş olması ihtimâlini bildiriyorlar. Mûte muhârebesindeki fâciaların Bizans idâresindeki Arablardan öcünü almak için Peygamber, vefatına yakın günlerde bir ordu hazırladı ve bu orduya Mûte'de şehîd olan kumandanlardan Zeyd ibn Hârise'nin oğlu Usâme'yi başkumandan ta'yîn etmişti. Fakat Peygamber hastalandığı için seferber hâlinde bulunan bu ordu hareketini te'hîr etmişti. Rasûlullah'ın defnini mütâkib bu ordunun sevk edilmesi için Ebû Bekr'e tevâli eden mürâcaatlarda «Rasûlullah bu ordunun sevk edilmesini vasiyyet etmişti» deniliyordu. Bu rivâyet yukarıki ihtimâli te'yîd etmektedir.

Ba'zı âlimler bu üçüncü vasiyyetin yahûdîlerle hristiyanların, peygamberlerinin kabirlerine putperestlik derecesinde hürmet gösterdikleri gibi kendi kabrine hürmet edilmemesini vasiyyet etmesidir demişlerdir. Cenâze kitabındaki Hz. Âişe hadîsi bu ihtimâle kuvvet verecek tarzdadır.

٢١ - (...) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا وَكِيعٌ عَنْ مَالِكِ بْنِ مِينَوٍ ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ مُصَرِّفٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : يَوْمَ الْخَلِيسِ ! وَمَا يَوْمُ الْخَلِيسِ ! ثُمَّ جَعَلَ تَسِيلُ دُمُوعَهُ . حَتَّى رَأَيْتُ عَلَى خَدَّيْهِ كَأَنَّهَا نِظَامُ اللُّوْلُؤِ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « ائْتُونِي بِالْكِتَابِ وَالذَّوَاةِ (أَوِ اللُّوْجِ وَالذَّوَاةِ) أَكْتُبْ لَكُمْ كِتَابًا لَنْ تَضِلُّوا بَعْدَهُ أَبَدًا » فَقَالُوا : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَهْجُرُ .

21 — () Bize Ishâk ibn İbrahim tahdîs etti. Bize Vekî', Mâlik ibn Mıgvel'den, o da Talhatu'bnü Musarrıf'dan, o da Said ibn Cübeyr'den, o da İbn Abbâs'dan haber verdi. İbn Abbâs (R) bir kere : Hani o perşembe günü! O perşembe günü ne acı gündü! dedi de sonra gözyaşları akmaya başladı. Hatta ben sanki inci dizisi gibi olan gözyaşlarını onun iki yanağı üzerinde gördüm. İbn Abbâs (o gün cereyân eden vâkıyı anlatarak) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Bana kürek kemiği ve devât — yazı yazacak âlet — (yahut levhâ ve devât) getiriniz. Size bir kitâb yazdırayım ki ondan sonra yolunuzu şaşırmayınız» buyurdu. Bunun üzerine sahâbîler : Muhakkak ki Rasûlullah (hastalığın şiddetinden dolayı) sayıklıyor dediler.

٢٢ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ (قَالَ عَبْدُ) أَخْبَرَنَا . وَقَالَ ابْنُ رَافِعٍ : حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ) . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ، قَالَ : لَمَّا حَضَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي الْبَيْتِ رِجَالٌ فِيهِمْ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « هَلُمُّ أَكْتُبْ لَكُمْ كِتَابًا لَا تَضِلُّونَ بَعْدَهُ » . فَقَالَ عُمَرُ : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَدْ غَلَبَ عَلَيْهِ الْوَجَعُ . وَعِنْدَكُمْ الْقُرْآنُ . حَسْبُنَا كِتَابُ اللَّهِ . فَاخْتَلَفَ أَهْلُ الْبَيْتِ . فَاخْتَصَمُوا . فَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ : قَرَّبُوا يَكْتُبْ لَكُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ كِتَابًا لَنْ تَضِلُّوا بَعْدَهُ . وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ مَا قَالَ عُمَرُ . فَلَمَّا أَكْثَرُوا اللَّفْظَ وَالِاخْتِلَافَ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « قَوْمُوا » .

قَالَ عُبَيْدُ اللَّهِ : فَكَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ يَقُولُ : إِنَّ الرِّزْيَةَ كُلَّ الرِّزْيَةِ مَا حَالَ يَيْنَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَيَيْنَ أَنْ يَكْتُبَ لَهُمْ ذَلِكَ الْكِتَابَ ، مِنْ اخْتِلَافِهِمْ وَلَنَطِيمِ .

22 — () : İbn Abbâs (R) şöyle dedi : Rasûlullah'a ölüm yaklaştırıldığı zaman evde bir takım insanlar vardı. Onların içinde Umer ibn Hattâb da mevcûddu. Bir aralık Peygamber (S) : «Haydi getirin sizlere bir kitab yazdırayım ki ondan sonra dalâlete düşmeyesiniz» buyurdu. Bunu ta'kiben Umer de orada bulunanlara : Muhakkak ki Rasûlullah'ın hastalığı ağırlaşmıştır. Yanınızda ise KUR'ÂN vardır. ALLÂHIN

KİTÂBI bize yeter dedi. Bunun üzerine evde bulunanlar (yazılsın yazılmasın diye) ihtilâf ettiler ve birbirleriyle çekiştirdiler. Şöyle ki : Onlardan kimi : Yazı malzemesini yakınlaştırınız, Rasûlullah size bir kitab yazdır-sın ki artık ondan sonra aslâ yolunuzu sapıtmayasınız diyor. Kimi de : Umer'in dediği sözü söylüyordu. Nihâyet Rasûlullah'ın yanında konuş-mayı ve ihtilâfı çoğalttıklarında Rasûlullah : «Yanımdan kalkın!» bu-yurdu ¹⁴.

14. İbn Abbâs'dan gelen bu rivâyet şiflerin Hz. Umer'e karşı kullana geldikleri bir ta'n ve düşmanlık silâhıdır. Güya Peygamber tarafından Hz. Ali'nin hilâfeti murad edilmiş de Umer'in buna mâni' olması, hakkın hak sâhibine varmasını geciktirmiş ve muhâ-lefete sebeb de Ebû Bekr'e gizli bir tarafdarlık olmuştur. Hele *Buhârî* ve *Muslim* — 22 rakamlı — hadîsinin sonundaki İbn Abbâs'ın bu kelâmı râvî Ubeydullah ibn Abdillâh'a naklettikten sonra odadan çıkmağa davranış, çıkarken de : « ان الرزية كل الرزية ما »

Hal bin رسول الله صلعم وين كتابه = Ah! Ne büyük musibetdir o büyük musibet ki Ra-sûlullah ile yazmak istediği kitab arasına hâil oldu» demiş olması da bu konudaki de-dikoduyu son hadde vardiıyor. Halbuki öyle büyük bir sahâbi hakkında böyle hüküm-ler vermeden evvel çok düşünmek ve çok ihtiyâd etmek gerekir :

a. Hazarda seferde dâimâ Peygamber'den ayrılmamış, sıhriyet ve akribâlık do-layısıyla Peygamber katında mahremiyet kazanmış, mu'dil ve müşkil işlerde müsteşâr ve mu'temin edinilmiş, yirmi bu kadar defa re'yini ve bazan lâfzını doğruluyarak vahy nâzil bulunmuş olan Umer'in fıkhi ve hal karinelerinden istinbat edilebilecek ilmi el-bette — o sıralarda henüz çocuk denecek yaşta olan — İbn Abbâs'ına kıyas edilemez.

b. Bu hadîsin içinde Hz. Umer'in itâba giriftâr olduğuna delâlet eder bir söz ol-madığı gibi iyâdet meclisi hâricinde de hakkı ayakta tutmaya bu kadar hâris olan hâzır ve gâib sahâbilerden hiçbirisi tarafından o günkü muhâlefeti dolayısıyla kendisine ta'n edildiğine delâlet eder hiçbir rivâyet naklolunmadığına ve sahâbilerin kendisine hurmeti günden güne arttığına göre, herhangi ilâhi bir hükmü tebliğden Peygamberi men etmiş olmakla ithâmı büyük bir cür'et sayılır.

c. Peygamberin vefatı günü — bu vâkıa henüz pek taze iken — İmâm nasbı için Muhâcirler ile Ensâr arasında ihtilâf meydana gelmiş, ihtilâfı izâle etmeği Peygamberi defn etmek vazifesinden bile önemli gören Ebû Bekr ve Umer, Benû Sâide Sakîfesine varıp nizâyı yatışdırmış ve Ebû Bekr'e ilk bey'at eden Umer olmuşdu. Böyle iken bunca Muhâcir ve Ensârdan hiçbirisi çıkıp da «sen Rasûlullah'ın hak sâhibini ta'yin etmesine daha dün mâni' olmuş bir kimsesin. Sana söz söylemek düşmez» demediği gibi, son-radan Ebû Bekr'in kendisini halef ta'yin etmesine de, kendisinin işi şûrâyâ havâle et-mesine de i'tirâz eden olmamıştır.

d. İbn Abbâs, Umer'in yakınlarında bulunduğu ve büyük ilminden çok istifade eden bahtiyarlardan olduğu için o sözü ona töhmet atfı ma'nâsına söyleyebileceği aslâ hâtıra gelmez.

e. Ahmed ibn Hanbel'in Müsnedindeki rivâyete göre : «İ'tûnî bi-kitâbin (= bana yazı yazacak şey getiriniz)!» emri Hz. Ali'ye verilmiştir. Ali'nin hilâfetine tazammun edecek bir mektûbun kendisine yazdırılması, hatta yazı âletlerinin hazırlanması emrinin kendisine verilmesi herhalde aklen çok uzaktır. Böyle bir şey başkasına yazdırılmak, hatta malzemenin hazırlanması başkasına emredilmek — töhmet kokusuna meydan ver-memek için — daha ziyâde yakışık alırdı.

f. Yazılacak kitâb, vahy icâbı tebliğ edilecek dîni vecibelerden olaydı Umer'in sözü üzerine tebliğden vazgeçilmek biç tasavvur edilebilir mi? Her ne pahasına olursa olsun ilâhî emir tebliğ edilir ve : «Yanımdan savulun, benim yanımda nizâ olmaz» de-mekle yetinilmezdi. Bil'akis hiçbir şey yazdırmadan oradakileri savması, Umer'in re'yini doğru gördüğünü gösterir. Hâssaten bu vâkıa — nakle göre — perşembe günü cereyân

Râvî Ubeydullah dedi ki; İbn Abbâs : Âh, ne büyük musibetdir o musibet ki ihtilâfları ve gürültülerinden dolayı Rasûlullah ile onlara bu kitabı yazması arasına hâil oldu! der idi.

etmiş ve kendisi dört gün daha hayatta kalmış olduğundan bu müddet zarfında ilâhî vahyi tebliğe bol bol vakıt vardı. Bu müddet içinde sükût etmeleri, kitâba yazılacak şeyin tebliği vâcib olmadığına sarîh bir delildir.

İşte bu sebeplerden dolayı ne Umer'in sözü şîilerin verdiği ma'nâya, ne İbn Abbâs'ın sözü Umer'i ithâma hamledilebilir. Anlaşıyor ki orada hâzır bulunanlardan bazıları Peygamber'in emrini vâcib gördükleri ve yazdırılacak şeyin zâten ma'lûm olan din hükümleri hakkında daha ziyâde açıklamayı mutazammın olacağını bildikleri için yazılmasına taraftar olmuşlar. Umer ise bu emrin vucûb için olmadığını istidlâl ederek KİTÂBU'LLAH ile zâten ma'lûm olan şeyleri te'kid ile yetinileceğini anlamış; şiddetli hastalık hâlinde böyle bir zahmet ve külfetten sevgili Peygamberi korumak maksadını gözedib «ALLÂH'IN KİTÂBI bize yeter» demiş. O emrin vucûb için olmadığı ise ne o meclisde ne de aradan geçen dört gün zarfında te'kid edilmemesi ile sâbittir. Eğer o emre imtisâl vâcib olaydı, elbette sahâbilerin ihtilâfından rencide olub vazgeçmez ve her kimin olursa olsun muhâlefetine binâen teklifi tebliğ terk buyurulmazdı.

Yazılacak şey acaba ne idi? Orası ma'lûm değil. Fakat bunun ne olabileceği hakkındaki tahminler, şîilerin bu iftirasına sebep olmuşdur. Âlimlerin bu husûs için ileri sürdükleri ihtimâl ikidir: Biri, Cemel, Sıffiyân vâkıaları gibi büyük fitnelerin önüne geçmek için kendisinden sonra imâmete geçeceklerin isimlerini yazmak istemişler. İkinci, ileride haklarında ihtilâf zuhûr etmesin diye ana hükümleri beyân eden bir kitâb yazdırmayı düşünmüşdü de bu tasavvurdan vazgeçmekte maslahat — iyilik — olduğu bilâhare kendisine zâhir olmuş; yahut kendisine böylece vahyolunmuş. Şîilerin Umer'e hucûmu, birinci ihtimâle tutunduklarına göredir. Halbuki o ihtimâle göre kendilerini ta'nda haklı gösterecek bir cihet yoktur. Zira Müslim ile Buhârî'nin ona dâir olan rivâyetlerinden anlaşıyor ki ta'yin etmek istedikleri isimlerin başında Ehû Bekr ismi varmış. Ölüm hastalığının başlangıçlarında Âişe'ye :

«Babanı, kardeşini bana çağır da size bir mektûb yazayım. Herhangi bir kimsenin başa geçmek hevesine düşmesinden ve : Bu işe ben herkesden önceyim demesinden ciddi sûrette endişe etmekteyim. Halbuki Allah da, mu'minler de Ebû Bekr'den başkasını (n one geçmesini) istemezler» buyurmuşdur. (Bu hadîsde hilâfet meselesi sarîh olarak mantûkan zikredilmemiş ise de karineler dolayısıyla mefhûmen o anlaşılmaktadır) lâkin ilâhî takdir kendisine ma'lûm olduğundan bundan feragat edib Ebû Bekri namaz imâmetine geçirmişler ve kendisi de arkasında namaz kılmuşlardır. İhtimal ki bu mektûb yazılıydı sonradan sahâbiler arasında meydana gelen fitne ve musibetler zuhûr etmezdi. Lâkin ilâhî kazâ o fitnelerin vukûunu mübrem kıldığından o mektûb yazılmadı. İbn Abbâs'ın sözleri de işte buna râci'dir. Yoksa o kadar hürmet ve ta'zîm ettiği Hz. Umer'e ithâma değil (Tecrid Ter. I, 91-94; VIII, 476-482).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٢٦ - كتاب النذر

(١) باب الأمر بقضاء النذر

١ - (١٦٣٨) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ بْنُ الْمُهَاجِرِ . قَالَا : أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ . ع وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : اسْتَفْتَى سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي نَذَرٍ كَانَ عَلَى أُمِّهِ ، تَوَفَّيْتُ قَبْلَ أَنْ تَقْضِيَهُ . قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « فَاَنْضِهِ عَنْهَا » .

(...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ . ع وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرُو النَّافِذُ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنِ ابْنِ عُيَيْنَةَ . ع وَحَدَّثَنِي حَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ . ع وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . قَالَا : أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ . ع وَحَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ بَكْرِ بْنِ وَائِلٍ . كَلَّمَهُمُ عَنِ الزُّهْرِيِّ . بِإِسْنَادِ اللَّيْثِ . وَمَعْنَى حَدِيثِهِ .

RAHMÂN VE RAHÎM OLAN ALLÂH'IN İSMİYLE

26 — KİTÂBU'N-NEZRİ¹

(Adak Kitâbı)

(1) ADAĞI YERİNE GETİRMEKLE EMREDİLMESİ BÂBİ

1 — (1638) : İbn Abbâs (R) şöyle demiştir : Sa'd ibn Ubâde,

1. Nezr, ahd ve adak demektir ki bir kimsenin üzerine vâcib olmayan hayırlı bir işi kendine vâcib kılarak yapayım diye taahhüd etmesidir.

Lugatda nezr, bir kimse vâcib olmayan bir şeyi kendi nefsi üzerine vâcib kılmak ma'nâsına masdardır. Aynı zamanda adanan şey ma'nâsına da isim olur.

anasının üzerinde bir adak olduğunu fakat anasının bu adağını yerine getiremeden vefât ettiğini zikredib Rasûlullah'dan fetvâsını istedi. Rasûlullah (S) da : «Anan adına o adağını kazâ edib yerine getir» buyurdu.

() : Buradaki beş tarîk râvîlerinin hepsi de Zuhri'den Leys isnâdıyle ve onun yukarıki hadisi manâsında rivâyet etmişlerdir.

(۲) بَابُ النَّهْيِ عَنِ النَّزْرِ ، وَأَمَّا لَا يَرُدُّ شَيْئًا

۲ - (۱۶۳۹) وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ (قَالَ إِسْحَاقُ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ زُهَيْرُ :

حَدَّثَنَا جَرِيرٌ) عَنْ مَنْصُورٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُرَّةَ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ . قَالَ : أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمَئِذٍ

يَتَنَا مِنْ النَّزْرِ . وَيَقُولُ : إِنَّهُ لَا يَرُدُّ شَيْئًا . وَإِنَّمَا يُسْتَخْرَجُ بِهِ مِنَ الشَّحِيحِ .

(2) NEZRDEN NEHY VE NEZR, (KADERDEN) HİÇBİR ŞEYİ GERİ ÇEVİRMEZ BÂBİ

2 — (1639) : Abdullah ibn Umer (R) dedi ki : Bir gün Rasûlullah (S) bizleri nezrden nehyetmeğe başladı ve : «Muhakkak ki nezr, (kaderden) hiçbir şeyi geri çevirmez. Ancak nezr sebebiyle cimri olan kimseden mal çıkarılır» buyuruyordu².

Kur'ân-ı Kerim'de nezr hakkında bazı âyetler :

وَمَا أَغْنَيْتُمْ مِنْ نَفَقَةٍ أَوْ نَذْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُهَا وَمَا لَظَالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ

: Nafakadan ne harcadınız, yahut adakdan ne adadınızsa muhakkak Allah onu bilir. Zâlimlerin hiçbir yardımcısı yoktur» (el-Bakara: 270).

ثُمَّ لِيَقْضُوا تَفْهُمْ وَلِيُؤْثِرُوا نَذْرَهُمْ وَلِيُطَوِّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ

: Sonra kirlerini gidersinler. Adaklarını yerine getirsinler ve o Beyt-Atîkı tavaf etsinler» (el-Hacc: 29).

مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضَىٰ نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَلُوا

: Mu'minler. içinde Allah'a verdikleri sözde sadâkat gösteren nice erler var. İşte onlardan kimi adadığını ödedi, kimi de (bunu) bekliyor. Onlar hiçbir sûrette (ahidlerini) değiştirmediler» (el-Ahzâb: 23).

• يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ وَأَنَّىٰ لَهُ الْمَتَارُ : (Onlar) adağını yerine getirirler... (ed-Dehr: 7).

2. Şâfiîlerin çoğu ile Mâlikîlere ve Hanbelîlere göre nezr mekrûhdur. Çünkü yasak edilmiştir. Bunlar nezrin hâlis bir ibâdet olmadığına zira onunla hâlis ibâdet değil bir menfaa te'mini yahut bir zararın def'i kastedildiğine kâildirler. Hanefî'lere göre nezr meşrû bir ibâdetdir.

Ibn Esir en-Nihâyede nezr hakkında şöyle der :

«Hadîsde nezrden tekrar tekrar nehyedilmiştir. Bu nehy, nezri te'kid ve onu vâcib

۳ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى . حَدَّثَنَا بَرِيدُ بْنُ أَبِي حَكِيمٍ عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ؛ أَنَّهُ قَالَ «النَّذْرُ لَا يُقَدِّمُ شَيْئًا وَلَا يُؤَخِّرُهُ. وَإِنَّمَا يُسْتَخْرَجُ بِهِ مِنَ الْبَخِيلِ».

3 — () : İbn Umer (R) den (şöyle demiştir); Peygamber (S) : «Nezretmek, hiçbir şeyi öne de geçiremez, geriye de bırakamaz. Ancak bu nezr sebebiyle cimri kimseden mal çıkarılır» buyurdu.

۴ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ عَنْ شُعْبَةَ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى) . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُرَّةٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ؛ أَنَّهُ نَهَى عَنِ النَّذْرِ. وَقَالَ «إِنَّهُ لَا يَأْتِي بِخَيْرٍ. وَإِنَّمَا يُسْتَخْرَجُ بِهِ مِنَ الْبَخِيلِ».

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ . حَدَّثَنَا مُفَضَّلٌ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ، قَالَا: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ عَنْ سُفْيَانَ . كِلَاهُمَا عَنْ مَنْصُورٍ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ، نَحْوَ حَدِيثِ جَرِيرٍ .

4 — () : İbn Umer (R) den (şöyle demiştir); Peygamber (S) nezrden nehyetti ve : «Muhakkak ki nezr (takdir olunmamış) hiçbir hayrı getiremez. Ancak nezr sebebiyle bahil kişiden mal çıkarılır» buyurdu.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de Mansûr'dan bu isnâdla (2 rakamıyla geçen) Cerîr hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir.

۵ - (۱۶۴۰) وَحَدَّثَنَا ثَابِتُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ (بِمَعْنَى التِّرَاوَرْدِيِّ) عَنْ الْعَلَاءِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي مُرَّةٍ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «لَا تَنْذِرُوا. فَإِنَّ النَّذْرَ لَا يُغْنِي مِنَ الْقَدَرِ شَيْئًا. وَإِنَّمَا يُسْتَخْرَجُ بِهِ مِنَ الْبَخِيلِ».

kıldıktan sonra aldırmamazlık etmekden sakınmayı te'min içindir. Eğer nehyin ma'nâsı onu yapmaktan men' etmek ve hiç yapıdırmamak olsaydı, bu onun hükmünü ibtâl ve ifâsı luzûmunu iskat etmek olur, nezr yasak edildiği için bir ma'siyet sayılırdı da ifâsı lâzım gelmezdi. Halbuki hadîsin vechi şudur: Rasûlullah sahâbilerine bu işin kendilerine âcil bir menfaat sağlayamayacağını, onlardan bir zarar def' edib kazâ kader değiştiremeyeceğini bildirmiş ve: Allah'ın size takdir etmediği bir şeyi elde etmek, yahut sizin için mukadder olan bir şeyi değiştirmek i'tikadıyla nezretmeyin. Böyle bir i'tikad beslemiyerek nezrederseniz; o halde ödemek sûretiyle onun içinden çıkın. Zîrâ nezrettiğinizi yapmak size lâzım olmuştur, demek istemiştir.

Kaadi İyâd da: Nezri yapan kaderle münâzaa ediyor demektir. Nehy, ba'zı câhiller buna i'tiraz etmesinler diye vârid olmuştur diyor.

Netice Kur'ân'da nezrlerin ifâ edilmesi emredilmiş, hadîsde de buna âid emirler ve tatbikat gelmiştir. Kur'ân . وَيُوفُوا نَدْوَرَهُمْ : Nezirlerini ifâ etsinler... (el-Hacc: 29) buyuruyor.

5 — (1640) : Ebû Hureyre (R) den (şöyle demiştir); Rasûlullah (S) : «Nezr yapmayınız, çünkü nezretmek kaderden hiçbir şeyi def' edemez. Ancak nezr sebebiyle cimri kimseden mal çıkarılır» buyurdu.

٦ — (...) (...) : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . قَالَ : سَمِعْتُ الْعَلَاءَ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ : أَنَّهُ نَهَى عَنِ النَّذْرِ . وَقَالَ : « إِنَّهُ لَا يَرُدُّ مِنَ الْقَدَرِ . وَإِنَّمَا يُسْتَفْرَجُ بِهِ مِنَ الْبَخِيلِ » .

6 — () : Ebû Hureyre (R) den (şöyle demiştir); Peygamber (S) nezrden nehy etti ve : «Nezr, kaderden (hayır ve şerden hiçbir şeyi) geri çeviremez. Ancak bu sebeble bahîl kişiden (mal) çıkarılır» buyurdu³.

٧ — (...) (...) : حَدَّثَنَا بِحْصَى بْنُ أَبِي أُيُوبَ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَمِيْعٍ وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (وَهُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ) عَنْ عَمْرِو (وَهُوَ ابْنُ أَبِي عَمْرٍو) ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ : أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ : « إِنَّ النَّذَرَ لَا يَقْرُبُ مِنْ ابْنِ آدَمَ شَيْئًا لَمْ يَكُنِ اللَّهُ قَدْرَهُ لَهُ . وَلَكِنْ النَّذَرُ يُوَافِقُ الْقَدَرَ . فَيُفْرَجُ بِذَلِكَ مِنَ الْبَخِيلِ مَا لَمْ يَكُنِ الْبَخِيلُ يُرِيدُ أَنْ يُفْرَجَ » .

(...) (...) : حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَمِيْعٍ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ (يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْقَارِيَّ) وَعَبْدُ الْعَزِيزِ (يَعْنِي الدَّرَاوَرْدِيَّ) . كِلَاهُمَا عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي عَمْرٍو ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ .

7 — () Ebû Hureyre (R) den; Peygamber (S) şöyle buyurmuştur : «Nezr, Allah'ın kendisi için takdir etmediği hiçbir şeyi âdem oğluna yaklaştıramaz. Lâkin nezr, (belki) kadere muvâfık olur. Bir de nezr sebebiyle bahîl kimsenin çıkarmayı istemediği malı, bahîlden çıkarılır».

() : Buradaki iki râvî de Amr ibn Ebî Amr'dan bu isnâdla yukarıki hadîsin benzerini rivâyet etmişlerdir.

3. Baş tarafda zikredildiği gibi nezr, mübâh olan bir şeyi Allah rızâsı için kendi nefesine vâcib kılmaktır. Binâenaleyh bunun memnû' olmaması gerektiği halde Peygamber'in nehyetmesi, mübâh olan bir şey iltizâm edilib de bilâhare yapılmaması mahzûrundan dolayıcıdır.

Hattâbî: «Nezrin nehyi, ilmin garîb bir faslıdır. Bir şeyi işlemek evvelâ nehyolunsun, işlenince de ifâsı vâcib olsun bu hayrete şâyandır!» der.

Bu çetinlik şöyle gideriliyor: Rasûlullah tarafından nehyolunan nezr kaderden müstağni ve bizâtihi maksad te'minine kâfi i'tikad edilen nezrdir. Hatta halkın birtakım câhil tabakaları vardır ki nezrin mukadderatı tağyir edeceğini sanmak gafletinde bulunurlar. İşte nehyolunan nezr bu nevi nezrdir. Yoksa hayır, şer, menfaat, mazarrat Al-lâh'ın kudreti eseri olduğunu ve nezr yalnız kaderin vücûd bulmasına bir vesîleden ibâret bulunduğunu i'tikad ederek yapılan nezr meşrû' olur.

(٣) باب رد وفاء لنذر في معصية الله ، ورد فيما لا يملك العبد

٨ - (١٦٤١) وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّمْدِيُّ (وَاللَّفْظُ لِزُهَيْرٍ) . قَالَ : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ ، عَنْ أَبِي الْمُهَاطِبِ ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ . قَالَ : كَانَتْ تَقِيفُ حُلَفَاءَ بَنِي عُقَيْلٍ . فَأَسْرَتْ تَقِيفُ رَجُلَيْنِ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . وَأَسْرَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ رَجُلًا مِنْ بَنِي عُقَيْلٍ . وَأَصَابُوا مَعَهُ الْمَضْيَاءَ . فَأَتَى عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ فِي الْوَتَاكِ . قَالَ : يَا مُحَمَّدُ ! فَأَنَاهُ . فَقَالَ « مَا شَأْنُكَ ؟ » فَقَالَ : بِمَ أَخَذْتَنِي ؟ وَبِمَ أَخَذْتَ سَابِقَةَ الْحُلَاجِ ؟ فَقَالَ (إِعْظَامًا لِذَلِكَ) « أَخَذْتُكَ بِحُرِيرَةِ حُلَفَائِكَ تَقِيفَ » ثُمَّ انْصَرَفَ عَنْهُ فَنَادَاهُ . فَقَالَ : يَا مُحَمَّدُ ! يَا مُحَمَّدُ ! وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَحِيمًا رَقِيقًا . فَرَجَعَ إِلَيْهِ فَقَالَ « مَا شَأْنُكَ ؟ » قَالَ : إِنِّي مُسْلِمٌ . قَالَ « لَوْ قُلْتُمَا وَأَنْتَ تَعْلَمُكَ أُنْزَلَكَ ، أَفَلَحْتَ كُلَّ الْفَلَاحِ » ثُمَّ انْصَرَفَ . فَنَادَاهُ . فَقَالَ : يَا مُحَمَّدُ ! يَا مُحَمَّدُ ! فَأَنَاهُ فَقَالَ « مَا شَأْنُكَ ؟ » قَالَ : إِنِّي جَائِعٌ فَأَطْعِمْنِي . وَظَلَمَانُ فَأَسْقِنِي . قَالَ « هَذِهِ حَاجَتُكَ » فَقَدَى بِالرَّجُلَيْنِ . قَالَ : وَأَسْرَتْ امْرَأَةً مِنَ الْأَنْصَارِ . وَأَصِيبَتِ الْمَضْيَاءَ . فَكَانَتْ الْمَرْأَةُ فِي الْوَتَاكِ . وَكَانَ الْقَوْمُ يُرِيحُونَ نَعْمَهُمْ بَيْنَ يَدَيْ يَوْمِهِمْ . فَأَنْقَلَبَتْ ذَاتَ لَيْلَةٍ مِنَ الْوَتَاكِ فَأَتَتْ الْإِبِلَ . فَجَعَلَتْ إِذَا دَنَتْ مِنَ الْبَعِيرِ رَغًا فَتَرَكُهُ . حَتَّى تَنْتَهِيَ إِلَى الْمَضْيَاءِ . فَلَمْ تَرَغْ . قَالَ : وَنَاقَةٌ مُنَوَّقَةٌ . فَجَعَلَتْ فِي عَجْزِهَا ثُمَّ زَجَرَتْهَا فَأَنْطَلَقَتْ . وَتَدْرَوُا بِهَا . فَطَلَبُوهَا فَأَعْجَزَتْهُمْ . قَالَ : وَتَدْرَتْ لِي ؛ إِنْ نَجَّاهَا اللَّهُ عَلَيْهَا لَتَنْحَرَنَهَا . فَلَمَّا قَدِمَتِ الْمَدِينَةَ رَأَاهَا النَّاسُ . فَقَالُوا : الْمَضْيَاءُ ، نَاقَةُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَتْ : إِنِّي نَدَرْتُ ؛ إِنْ نَجَّاهَا اللَّهُ عَلَيْهَا لَتَنْحَرَنَهَا . فَأَتَوْا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرُوا ذَلِكَ لَهُ . فَقَالَ « سُبْحَانَ اللَّهِ ! بِنَفْسَا جَزَتْهَا . نَدَرْتُ لِي ؛ إِنْ نَجَّاهَا اللَّهُ عَلَيْهَا لَتَنْحَرَنَهَا . لَا وَفَاءَ لِنَذْرِ فِي مَعْصِيَةٍ . وَلَا فِيمَا لَا يَمْلِكُ الْعَبْدُ » .

وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ حُجْرٍ « لَا نَذْرَ فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ » .

(...) حَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ الْعَسْكَيُّ . حَدَّثَنَا حَمَّادٌ (يَعْنِي ابْنَ زَيْدٍ) . ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَإِبْنُ أَبِي عُمَرَ عَنْ عَبْدِ الْوَهَّابِ الثَّقَفِيِّ . كِلَاهُمَا عَنْ أَيُّوبَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ . وَفِي حَدِيثِ حَمَّادٍ قَالَ : كَانَتْ الْمَضْيَاءُ لِرَجُلٍ مِنْ بَنِي عُقَيْلٍ . وَكَانَتْ مِنْ سَوَابِقِ الْحُلَاجِ . وَفِي حَدِيثِهِ أَيْضًا : فَأَتَتْ عَلَى نَاقَةٍ ذُلُولٍ مُجْرَسَةٍ . وَفِي حَدِيثِ الثَّقَفِيِّ : وَهِيَ نَاقَةٌ مُدْرَبَةٌ .

**(3) ALLÂH'A MA'SİYET YOLUNDA OLAN NEZR İLE KULUN
MÂLİKİ BULUNMADIĞI ŞEY HAKKINDAKİ NEZR İÇİN
VEFÂ YOKDUR BÂBİ**

8 — (1641) : Imrân ibn Husayn (R) şöyle dedi : Sakîf kabilesi, Benû Ukayl'ın yemînli muâhidi (dosdu) idi. Derken Sakîf Rasûlullah'ın sahâbîlerinden iki kişiyi esîr etti. Rasûlullah'ın sahâbîleri de (buna karşılık) Benû Ukayl'den bir kimseyi esîr aldılar. Sahâbîler bu kimsenin beraberinde bulunan Adbâ⁴ denilen kıymetli deveyi de ele geçirdiler. Nihâyet Rasûlullah bu şahıs bağı vaz'iiyetde iken yanına uğradı. Esîr şahıs :

— Yâ Muhammed! diye nidâ etti. Bu nidâsı üzerine Rasûlullah (S) onun yanına vardı ve :

— Hâlin nedir (ne istiyorsun)? buyurdu. Esîr :

— Beni neye mukabil esîr aldın? Ve bütün yolcuları geçen Adbâyı ne karşılığında zabdettin? dedi. (Vefâkârlık hakkını büyötmek ve kendini gadre nisbetden uzaklaştırmak için) Rasûlullah :

— Seni yemînli dostların olan Sakîf'in cürmüne mukabil esîr aldım buyurdu, sonra ondan uzaklaştı. Bu sefer esîr yine nidâ edib :

— Yâ Muhammed! Yâ Muhammed! dedi. Rasûlullah çok merhametli ve çok yufka yürekli olduğundan hemen ona döndü ve :

— Neyin var (ne istiyorsun)? diye sordu. O zât :

— Ben bir muslimanım, dedi. Rasûlullah :

— Sen bu sözü hurriyetin elinde iken söylemiş olsaydın tam bir kurtuluşa ererdin, dedikten sonra yürüyüb gitti⁵. O zât yine :

— Yâ Muhammed! Yâ Muhammed! diye nidâ etti. Peygamber tekrar gelib :

— Neyin var, ne istiyorsun? dedi.

— Ben acım, beni doyur; ben susuzum, bana su ver dedi. Peygamber :

— Bunlar senin ihtiyâcındır buyurdu. Sonra bu esîr şahıs Sakîf elinde esîr olarak tutuklu bulunan o iki musliman karşılığında fidye olarak salıverildi.

Râvî dedi ki : Sonra Ensâr'dan bir kadın esîr edildi ve meşhûr Adbâ

4. Adbâ, önüne geçilmez derecede sür'atle koşan gayet kıymetli necib bir dişi deve idi. Bu deve Benû Ukayl'dan bir kimsenin malı idi. Sonra Rasûlullah'ın mülkiyetine geçti.

5. Bunun ma'nâsı şudur: Eğer sen İslâm kelimesini esîr olmadan önce kendi ihtiyârına mâlik bulunurken söyleseydin tam bir felâha ulaşmış olurdun. Çünkü esâretten evvel İslâm'a girmiş olsaydın seni esîr almak câiz olmazdı. Sen de bu İslâmın sebebiyle esîrlikden ve malının ganîmet yapılmasından selâmetde kalırdın. Amma esîrlikden sonra İslâma girersen seni öldürmek husûsundaki muhayyerlik düşer. Muhayyerlik ancak esîrlikde bâkiy kılmak, yahut hurriyetini ihsân etmek veya fidye almak arasında bâkiy kalır (Nevevî).

da (düşmanlar tarafından) alınıb götürüldü. Nihâyet bu Ensâri kadın bir yerinden bağlanmış, onu götüren baskıncı cemâat da evlerinin önünde develerine istirahat vermişlerdi. Derken kadın bir gece birdenbire bağından boşanıb kurtuldu ve hemen develerin yanına geldi. Bir erkek deveye yaklaşıncı o deve böğürüb bağırmağa başladı. Kadın da bu deveyi terk edib nihâyet Adbânın yanına vardı: Adbâ ise hiç böğürmedi. Râvî : Bu Adbâ ta'lîm edilib itâatlı kılınmış bir dişi devedir dedi. Kadın Adbâ'nın arka tarafına oturdu, sonra onu kaldırdı ve yola koyuldu. Sonra esir alan o kimseler kadının kaçtığını hissedib onu araştırdılar. Fakat kadın onları yakalamakdan âciz kılınmışdı. Kadın, eğer Allah kendisini bu Adbâ'nın üzerinde necâta ulaştırırsa onu muhakkak boğazlayacağına dâir Allah için bir nezr yaptı. Kadın bu vaz'iyetde Medîne'ye gelib de halk onu gördükleri zaman : Â, bu Rasûlullah'ın dişi devesi Adbâ'dır! dediler. Kadın ise :

— O kadın, eğer Allah kendisini bu deve üzerinde kurtarırsa onu muhakkak boğazlayacağına nezretmişdir dedi. Akabinde Rasûlullah'a geldiler ve bu nezr mes'elesini kendisine söylediler. Bunun üzerine Rasûlullah :

— Subhânallah! Bu kadın Adbâ'ya ne fena bir karşılık ta'yîn etmiş! Eğer Allah kendisine bu dişi deve üzerinde kurtuluş ihsan ederse, o bu deveyi muhakkak boğazlayacağını Allah için nezretmiş! (yani deve onun kurtulmasına sebep olacak, o da buna karşılık onu boğazlayacak, bu ne fena bir mukabeledir!) Ma'siyet hususunda yapılan nezr için bir kulun mâlik olamayacağı bir şey hakkındaki nezr için vefâ yoktur buyurdu.

İbn Hucr'un rivâyetinde ise : «Allâh'a ma'siyet yolunda nezr yoktur» buyurmuşdur.

() : Buradaki râviler de Eyyûb'dan bu isnâd ile o hadîs tarzında rivâyet etmişlerdir. Bunlardan Hammâd : Adbâ, Benû Ukayl'den bir adamın malı idi ve bütün hacıların en önünde giden develerindendi demiştir. Yine bu Hammâd kendi hadîsinde: Kadın nihâyet talimli ve itâatlı bir dişi deve üzerine geldi demiştir.

Abdolvahhâb Sakafî hadîsinde ise : Halbuki o terbiye edilmiş bir dişi devedir tarzındadır.

(٤) باب من نذر أنه يمشي إلى الكعبة

٩ - (١٦٤٢) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ . أَخْبَرَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ عَنْ حُمَيْدٍ ، عَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ أَنَسٍ . ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ (وَاللَّفْظُ لَهُ) . حَدَّثَنَا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ الْقَزَارِيُّ . حَدَّثَنَا حُمَيْدٌ . حَدَّثَنِي

ثَابِتٌ عَنْ أَنَسٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ رَأَى شَيْخًا يُهَادِي بَيْنَ ابْنَيْهِ . فَقَالَ « مَا بَالُ هَذَا ؟ » قَالُوا : نَذَرْنَا أَنْ يَمُوتَ . قَالَ « إِنَّ اللَّهَ عَنْ تَعْذِيبِ هَذَا نَفْسَهُ لَمَنِي » وَأَمَرَهُ أَنْ يَرْكَبَ .

(4) KÂ'BE'YE KADAR YAYAN YÜRÜMEYİ NEZR EDEN KİMSE BÂBİ

9 — (1642) : Enes (R) den (şöyle demiştir); Peygamber (S) iki oğlunun arasında onlar tarafından sevk olunan ihtiyar bir kimse gördü ve : «Bunun zoru nedir ki (böyle yürüyor)?» diye sordu. Oğullar : (Babamız) yayan Kâ'be'ye gitmeyi nezr etmiştir dediler. Peygamber : «Allah, bu ihtiyarın kendi nefsinin azâblandırmak sûretiyle yaptığı ibâdet-den elbette müstağnîdir» buyurdu ve ihtiyârın binmesini emretti.

١٠ — (١٦٤٣) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (وَهُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ) عَنْ عَمْرِو (وَهُوَ ابْنُ أَبِي عَمْرٍو) ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَدْرَكَ شَيْخًا يَمْشِي بَيْنَ ابْنَيْهِ . يَتَوَكَّأُ عَلَيْهِمَا . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « مَا شَأْنُ هَذَا ؟ » قَالَ ابْنَاهُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! كَانَ عَلَيْهِ نَذْرٌ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « ارْكَبْ . أَيُّهَا الشَّيْخُ ! فَإِنَّ اللَّهَ غَنَى غَنَّاكَ وَعَنْ نَذْرِكَ » (وَاللَّهُ ظُ لِقُتَيْبَةَ وَابْنِ حُجْرٍ) .

(...) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ (بَعْنِي الدَّرَاوَرْدِيُّ) عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي عَمْرٍو ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

10 — (1643) : Ebû Hureyre (R) den (şöyle demiştir); Peygamber (S) iki oğlu arasında onlara dayanarak yürüyen ihtiyar bir kimseye yetişti de : «Bunun nesi var ki?» diye sordu. O zâtın iki oğlu : Yâ Rasûlallah! Üzerinde bir nezr vardır dediler. Peygamber : «Bin ey ihtiyar! Çünkü Allah senden ve senin nezrinden müstağnîdir» buyurdu. (Bu lafız râvîlerden Kuteybe ile İbn Hucr'un rivâyet ettiği lâfızdır).

() : Buradaki râvîler de Amr ibn Ebî Amr'dan bu isnâd ile yukarıki hadîsin benzerini rivâyet etmişlerdir.

١١ — (١٦٤٤) وَحَدَّثَنَا زَكَرِيَّا بْنُ يَحْيَى بْنِ صَالِحٍ الْمِصْرِيُّ . حَدَّثَنَا الْمُفَضَّلُ (بَعْنِي ابْنِ فَضَالَةَ) حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَيَّاشٍ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ ، عَنْ أَبِي الْخَلَّيرِ ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ حَامِرٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : نَذَرْتُ أُخْتِي أَنْ تَمْشِيَ إِلَى بَيْتِ اللَّهِ حَافِيَةً . فَأَمَرَنِي أَنْ أَسْتَفْنِيَ لَهَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ . فَاسْتَفْنَيْتُهُ . فَقَالَ « لِمَ تَمْشِي وَلَتَرْكَبْ » .

11 — (1644) : Ukbetu'bnü Âmir (R) şöyle dedi : Kız kardeşim (Ummu Hıbbân), Beytullah'a kadar yalınayak olarak yayan yürümeyi nezretmiş ve (zaifliğinden şikâyet ederek) bu mes'elenin kendisi için Resûlullah'dan sorulmasını bana emreylemişti. Ben Peygamber'den bu mes'eleyi sorub fetvâ istediğimde Rasûlullah (S) : «(İbtidâ) yayan yürüsün, (sonra devesine) binsin» buyurdu⁶.

١٢ — (...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي أَيُّوبَ ؛ أَنَّ يَزِيدَ بْنَ أَبِي حَبِيبٍ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ أَبَا الْخَلِيرِ حَدَّثَهُ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ حَامِرٍ الْجُهَنِيِّ ؛ أَنَّهُ قَالَ : تَدَّرْتُ أَخْتِي . فَذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ مُفَضَّلٍ . وَلَمْ يَذْكُرْ فِي الْحَدِيثِ : حَاقِيَةً . وَزَادَ : وَكَانَ أَبُو الْخَلِيرِ لَا يُفَارِقُ عُقْبَةَ .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ وَابْنُ أَبِي خَلْفٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ . حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ ؛ أَنَّ يَزِيدَ بْنَ أَبِي حَبِيبٍ أَخْبَرَهُ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَ حَدِيثِ عَبْدِ الرَّزَّاقِ .

12 — () : Buradaki râvî de Ukbetu'bnü Âmir el-Cühenî (R) nin : Kız kardeşim nezretti... dediğini bunda nevveldi Mufaddal hadîsi gibi zikretti, fakat «yalın ayak olarak» sözünü zikretmedi. Bir de bu râvî : (Hadisi Ukbe'den alan) Ebu'l-Hayr, Ukbe'den hiç ayrılmazdı sözlerini ziyâde etmiştir.

() : Burada da Yezîd ibn Ebî Habîb bu isnâdla (12 rakam-
lı) Abdurrazzâk hadîsi gibi haber vermiştir.

(٥) بَابُ فِي كَفَّارَةِ الدَّرِّ

١٣ — (١٦٤٥) وَحَدَّثَنِي هَرُونَ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ وَيُونُسُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى وَأَحْمَدُ بْنُ عِيْسَى . (قَالَ يُونُسُ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرَانِ : حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ) . أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ كَنْبِ بْنِ عُلْقَمَةَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ شِمَاسَةَ ، عَنْ أَبِي الْخَلِيرِ ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ حَامِرٍ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . قَالَ « كَفَّارَةُ النَّذْرِ كَفَّارَةُ الْيَمِينِ » .

6. Munziri, Kutbuddîn Halebî ve daha başkaları Ukbetu'bnü Âmir'in kız kardeşinin adı Ummu Hıbbân olduğunu bildirmişlerdir. Zebîdî de Tecrîd-i Sahâbe'de Ummu Hıbbân'ı, Ukbe'nin kız kardeşi olarak 'bildirmiştir.

Abdullah ibn Mâlik'in rivâyetinde : «Bineğine binsin, üç gün oruc tutsum»; İkrime'nin İbn Abbâs'dan rivâyetinde : «Binsin, bir deve kurban etsin» ziyâdeleri vardır.

Ebû Hanîfe : «Beytullah'ı yayan olarak gidib ziyâret etmeği nezreden kimse kudreti yettiği kadar yayan yürür, yorulunca bir sefer vâsıtasına binerek gider, Kâ'beye bir koyun kurbanı hediye eder» demiştir. Hattâ Ebû Hanîfe bu hükmü âciz olmayan nezr ediciye de teşmil etmiştir (Kastallânî, III, 374).

(5) NEZR KEFFÂRETİ HAKKINDA BÂB

13 — (1645) : Ukbetu'bnu Âmir (R) 'den; Rasûlullah (S) : «Nezrin keffâreti, yemin keffâretidir» buyurdu⁷.

7. Ya'nî nezrin keffâreti vâcib olmasında yemin keffâreti gibidir.

Tirmizî bu hadîsde «adı konmadığı zaman» cümlesini ziyâde etmiş ve onu sahîhdir demiştir.

Ebû Dâvûd'un İbn Abbâs'dan merfû' olarak tahrîc ettiği hadîsde : «Bir kimse bir nezr yapar da adını koymazsa, onun keffâreti, yemin keffâretidir. Her kim bir ma'siyet husûsunda nezr yaparsa, onun keffâreti yemin keffâretidir. Ve her kim gücünün yetmiyeceği bir nezrde bulunursa onun keffâreti de yemin keffâretidir» buyurulmuştur. Bu hadîsin isnâdı sahîhdir. Ancak hâfızlar onun mevkûf hadîs olduğunu tercih etmişlerdir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۲۷ - كتاب الأيمان

(۱) باب النهي عن اللف بغير الله تعالى

۱ - (۱۶۴۶) وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَحْمَدُ بْنُ عَمْرٍو بْنُ سَرِجٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ يُونُسَ .
ع وَحَدَّثَنِي حَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ،
عَنْ أَبِيهِ ، قَالَ : سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَنْهَاكُمُ أَنْ
تَحْلِفُوا بِأَبَائِكُمْ » .

قَالَ عُمَرُ : قَوْلَ اللَّهِ ! مَا حَلَفْتُ بِهَا مُنْذُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْهَا . ذَاكِرًا وَلَا آتِرًا .

RAHMÂN VE RAHİM OLAN ALLÂH'IN İSMİYLE

27 — KİTÂBU'L-EYMÂN¹

(Yeminler Kitâbı)

(1) ALLAH TEÂLÂDAN BAŞKASI İLE YEMİN ETMEKDEN NEHY BÂBİ

1. Yemin hakkında ba'zı âyetler :

•Allâh'ı yeminlerinizden dolayı iyilik etmenize, (fenalıklardan) sakınmanıza, insanların arasını bulmaya engel yapmayın. Allâh hakkıyla isidici, kemâliyle bilicidir. Allâh sizi yeminlerinizdeki lağvadan dolayı sorumlu tutmaz. Fakat sizi kalblerinizin azmettiği yeminler yüzünden muâhaze eder. Allâh çok mağfiret edicidir, halîmdir» (el-Bakara: 224-225).

•Allâh sizi yeminlerinizdeki lağvadan dolayı sorumlu tutmaz. Fakat kalblerinizin

1 — (1646) : Sâlim ibn Abdillâh, babası Abdullâh ibn Umer'in şöyle dediğini haber vermiştir : Ben Umer ibn Hattâb'dan işittim şöyle diyordu; Rasûlullah (S) : «Aziz ve Celil olan Allah sizleri babalarınızla yemin etmenizden nehy eder» buyurdu².

Umer : Allâh'a yemin ederim ki Rasûlullah'ı bundan nehy ederken işittiğim zamandan beri ne kendiliğimden bunu söyliyerek ve ne de başkasından hikâye ederek babalar adına yemin etmedim demiştir.

٢ - (...) وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبٍ بْنُ اللَّيْثِ . حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي . حَدَّثَنِي عُقَيْلُ بْنُ خَالِدٍ .
ع وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ . كِلَاهُمَا عَنْ
الزُّهْرِيِّ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلُهُ . غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ عُقَيْلٍ : مَا حَلَفْتُ بِهَا مُنْذُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ
يَنْهَى عَنْهَا . وَلَا تَكَلَّمْتُ بِهَا . وَلَمْ يَقُلْ : ذَاكِرًا وَلَا آثَرًا .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرُو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ قَالُوا : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ
عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ سَالِمٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، قَالَ : سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ عُمَرَ وَهُوَ يَحْلِفُ بِأَبِيهِ . مِثْلَ رِوَايَةِ يُونُسَ
وَمَعْمَرٍ .

azmettiği yeminler yüzünden muâhaze eder. Bunun da keffâreti âilenize yedirmekte olduğunuzun orta derecesinden on yoksulu doyurmak, ya onları giydirmek, yahut bir kul âzâd etmektir. Fakat kim bunları bulamazsa üç gün oruç (tutar). İşte bu, yemin ettiğiniz vakit yeminlerinizin keffâretidir. Yeminlerinizi muhâfaza edin. Allâh âyetlerini size böylece açıklıyor, tâ ki şükredesiniz» (el-Mâide: 89).

Yemin üç türlüdür :

a. Yemin-i gamûs : Kasden yalan yere edilen yemindir. Gamûs, daldıran demektir. Bu yemin sâhibini günâha yahut cehenneme daldırdığı için ona bu isim verilmiştir. Buna yemin-i Zûr, yemin-i fâcîre, yemin-i sabr ve yemin-i masbûre gibi muhtelif isimler de verilir. Ba'zı âlimlere göre bunun keffâreti yoktur. Bunun günâhından keffâretle dahi kurtulunmaz. Bunun için ancak Allâh'a tevbe ve istiğfâr edilir...

b. Yemin-i Lağv : Lağv, i'tibâr derecesinden düşük olan kelâm demektir. Yemin-i lağv da bir akd ve kasd bulunmayan yemindir. Bu da bir şeye kanâatına göre yemin etmek ve sonra hilâfına olduğu anlaşılmalıdır ki bunda yalan kasdı yoktur. Fakat İmâm Şâfiî yemin-i lağvı lisânda «hayır vallâhi, evet vallâhi» gibi mücerred te'kid için söylenib yemin ma'nâsı hâtıra gelmiyen yemin lafızlarına hamletmiş ve bunda keffâret lâzım gelmeyeceğine kaail olmuştur. Lâkin âyetdeki muâhazeden murad, uhrevî muâhaze olup dünyevi muâhaze olan keffâret demek olmadığı zâhirdir...

c. Yemin-i mun'akide : İlerde bir işi yapmak veya yapmamak için edilen yemindir. Bu sûretle ta'lîki bir akd yapılır : «Fulân şeyi yaparsam şöyle olsun, şunu vallâhi yapacağım, yahut vallâhi yapmayacağım» tarzında yapılan yeminler mun'akide yeminleridir (Hak Dîni, I, 780-783).

Yemin keffâreti de yukarıda zikredilen el-Mâide : 89 uncu âyetinde tasrîh buyurulmuştur.

2. Âlimler : Allâh'ın gayri ile yemin etmekten nehyin hikmeti, yemin, kendisi ile yemin edilen varlığın ta'zimini gerektirdiğindendir. Halbuki azâmetin hakikatı yüce Allâh'a mahsûsdur. Binâenaleyh hiçbir varlık yemin ile de ona benzetilemez (Nevevî).

2 — () : Buradaki râviler de Zuhri'den bu isnâdla geçen hadisin benzerini tahdîs etmişlerdir. Şukadar ki buradaki râvilerden Ukayl'ın hadisinde Umer : Rasûlullah (S) ı babalarla yemin etmekden nehy ederken işittiğimden beri bunlarla ne yemin ettim ve ne de bunları dilimle söyledim dediği vardır da «ne zikrederek, ve ne de hikâye ederek» kısmını söylememiştir.

() : Buradaki râvî de İbn Umer'in : Peygamber, Umer'i babası ile yemin ederken işitti dediğini rivâyet etmiştir. Bu hadisin devâmı da (1 rakamlı) Yûnus ve (2 rakamlı) Ma'mer hadisleri gibidir.

۳ — (...) () : حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ (وَالْفُظُّ لَهُ) . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؛ أَنَّهُ أَذَرَكَ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ فِي رَكْبٍ . وَعُمَرُ يَخْلِفُ بِأَيْبِهِ . فَنَادَاهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «أَلَا إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَنْهَاكُمْ أَنْ تَخْلِفُوا بِآبَائِكُمْ . فَمَنْ كَانَ حَالِفًا فَلْيَخْلِفْ بِاللَّهِ أَوْ لِيَصْنُتْ» .

3 — () : Leys, Nâfi'den, o da Abdullah'dan haber verdi ki : Rasûlullah (S), Umer ibn Hattâb'a bir kâfile içinde erişti, Umer babası ile yemin eder halde idi. Rasûlullah onlara şöyle nidâ etti : «Dikkat edin! Muhakkak ki Azîz ve Celîl olan Allah sizleri babalarınızla yemin etmekden nehy buyuruyor. Artık kim yemin edecekse ALLAH adıyla yemin etsin, yahut da sussun».

۴ — (...) () : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْثَرِ . حَدَّثَنَا يَحْيَى (وَهُوَ الْقَطَّانُ) عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ . ع وَحَدَّثَنِي بِشْرُ بْنُ هِلَالٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ . حَدَّثَنَا أَيُّوبُ . ع وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ الْوَلِيدِ بْنِ كَثِيرٍ . ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أُمَيَّةَ . ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي قُدَيْكٍ . أَخْبَرَنَا الضَّحَّاكُ وَابْنُ أَبِي ذُئْبٍ . ع وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ رَافِعٍ عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ ، عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي عَبْدُ الْكَرِيمِ . كُلُّ هَؤُلَاءِ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ . يَمَثُلُ هَذِهِ الْقِصَّةُ . عَنِ النَّبِيِّ ﷺ .

(...) () : حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَيَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ (قَالَ يَحْيَى بْنُ يَحْيَى) : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرُونَ بِحَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (وَهُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ) عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عُمَرَ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «مَنْ كَانَ حَالِفًا فَلَا يَخْلِفُ إِلَّا بِاللَّهِ» . وَكَانَتْ قُرَيْشٌ تَخْلِفُ بِآبَائِهَا . فَقَالَ «لَا تَخْلِفُوا بِآبَائِكُمْ» .

4 — () : Buradaki yedi tarîk râvîlerinin hepsi de Nâfi'den, o da İbn Umer'den, o da Peygamber (S) den olmak üzere bu kıssanın benzerini rivâyet etmişlerdir.

() : Abdullah İbn Dinâr, İbn Umer'in şöyle dediğini işitmiştir; Rasûlullah (S) : «Her kim yemîn edecekse Allah'dan başka bir şeyle yemîn etmesin» buyurdu. Kureyş ise babaları ile yemîn ediyorlardı. Bunun üzerine : «Babalarınızla yemîn etmeyiniz» buyurdu.

(۲) باب من حلف بالهوى والمزى ، فليقل : لا إله إلا الله

۵ — (۱۶۴۷) حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ . حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ يُونُسَ . ع وَحَدَّثَنِي حَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ . أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ ؛ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «مَنْ حَلَفَ مِنْكُمْ ، فَقَالَ فِي حَلْفِهِ : بِاللَّاتِ . فَلْيَقُلْ : لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ . وَمَنْ قَالَ إِسَاحِيَةَ : نَعَالَ أَفَامِيرَكَ . فَلْيَتَصَدَّقْ» .

(...) وَحَدَّثَنِي سُؤَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ . ع وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ . كِلَاهُمَا عَنِ الزُّهْرِيِّ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَحَدِيثُ مَعْمَرٍ مِثْلُ حَدِيثِ يُونُسَ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ «فَلْيَتَصَدَّقْ بِشَيْءٍ» . وَفِي حَدِيثِ الْأَوْزَاعِيِّ «مَنْ حَلَفَ بِاللَّاتِ وَالْمَزْيِ» .

قَالَ أَبُو الْحُسَيْنِ مُسْلِمٌ : هَذَا الْحَرْفُ (بِمَعْنَى قَوْلِهِ : نَعَالَ أَفَامِيرَكَ فَلْيَتَصَدَّقْ) لَا يَرْوِيهِ أَحَدٌ غَيْرُ الزُّهْرِيِّ . قَالَ : وَلِلزُّهْرِيِّ نَحْوُ مِنْ تِسْمِينَ حَدِيثًا يَرْوِيهِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ لَا يُشَارِكُهُ فِيهِ أَحَدٌ بِإِسْنَادٍ جَيِّدٍ .

(2) LÂT VE UZZÂ'YA YEMÎN EDEN KİMSE : LÂ İLAHE İLL'ALLÂH DESİN BÂBİ

5 — (1647) : Ebû Hureyre (R) dedi ki; Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Sizden her kim yemîn eder de Lât hakkı için derse (bunun keffâreti olmak üzere) hemen LÂ İLÂHE İLLALLÂH desin. Ve herhangi bir kimse de arkadaşına : Gel seninle kumar oynyalım dese (o da oynayacağı kumar parasını) fakirlere sadaka versin».

() : Buradaki iki râvî de bize Abdurrazzâk tahdîs etti. Bize Ma'mer haber verdi dediler ve bunların her ikisi de Zuhri'den bu isnâdla

rivâyet ettiler. Ma'mer'in hadisi, Yûnus'un hadisi gibidir. Şukadar ki râvî «hemen bir şey tasadduk etsin» diye rivâyet etmiştir. Evzâî'nin hadisinde ise : «Her kim Lât'a ve Uzzâ'ya andolsun diye yemin ederse» ifâdesi vardır.

Ebu'l-Huseyn Muslim der ki : Bu, «gel seninle kumar oynıyalım...» sözünü Zuhri'den başka hiçbir kimse rivâyet etmiyor. Zuhri'nin Peygamber'den rivâyet etmekde olduğu doksan kadar hadîs vardır ki bu mikdâr hadîsde kendisine güzel ve sağlam senedlerle hiçbir kimse müşareket etmiyor³.

٦ - (١٦٤٨) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى عَنْ هِشَامٍ ، عَنِ الْحَسَنِ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَمُرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا تَحْلِفُوا بِالطَّوْأغَى وَلَا بِأَبَائِكُمْ » .

6 — (1648) : Abdurrahmân ibn Semure (R) şöyle dedi; Rasûlullah (S) : «Tâgîyelerle (yani putlarla) ve ne de babalarınızla yemin etmeyiniz» buyurdu.

(٣) باب من ملف مجنأ، فرأى غيرها غيرا منها، أنه بآنى الذى هو غير، وبكفر عن مجنأ

٧ - (١٦٤٩) حَدَّثَنَا خَلْفُ بْنُ هِشَامٍ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَيَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ (وَالْفَقْطُ لِحَلَفٍ) قَالُوا : حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ غِيلَانَ بْنِ جَرِيرٍ ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ ، عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ . قَالَ : أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فِي رَهْطٍ مِنَ الْأَشْعَرِيِّينَ نَسْتَحِمِلُهُ . فَقَالَ « وَاللَّهِ لَا أَحْمِلُكُمْ . وَمَا عِنْدِي مَا أَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ » .

قَالَ : فَلَبِثْنَا مَا شَاءَ اللَّهُ . ثُمَّ أَتَى يَابِلَ . فَأَمَرَ لَنَا بِثَلَاثِ ذَوْدِ غُرِّ الذَّرَى . فَلَمَّا انْطَلَقْنَا قُلْنَا (أَوْ قَالَ بَعْضُنَا لِبَعْضٍ) : لَا يَبَارِكُ اللَّهُ لَنَا . أَتَيْنَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَسْتَحِمِلُهُ فحلف أن لا يحملنا، ثم حملنا . فَأَتَوْهُ فَأَخْبَرُوهُ . فَقَالَ « مَا أَنَا حَمَلُكُمْ . وَلَكِنَّ اللَّهَ حَمَلَكُمْ . وَإِنِّي ، وَاللَّهِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ ، لَا أَحْلِفُ عَلَى يَمِينٍ ثُمَّ أَرَى خَيْرًا مِنْهَا ، إِلَّا كَفَرْتُ عَنْ يَمِينِي وَأَتَيْتُ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ » .

3. Lât, Uzzâ ve Menât, İslâm devrine kadar Hicâzda ibâdet edilen üç meşhûr put adıdır. Bu putlar Kur'ân'da da zikredilmiştir : «Siz de gördünüz değil mi Lât ve Uzzâ'yı? Üçüncü olarak da Menât-ı uhrâyı?...» (en-Necm: 19-20).

Kadî Beydâvî bu putlar hakkında özetle şu izâhatı veriyor : Lât, Tâif'de Sakîf kabîlesine yahut Nahle'de Kureyş kabîlesine âid taşdan düzülmüş bir put idi. Bu kabîleler halkı ziyârete ona gelirler ve tavâf ederlerdi. Dokuzuncu hicret senesinde Tâif halkının İslâm olmaları üzerine Lât tahrib edilmiştir. Uzzâ da Semure denilen sakız ağacı idi. Bu da Katafan kabîlesine âid olup bu ağaca ibâdet ederlerdi. Rasûlullah Hâlid ibn Velîd'i gönderib bu ağacı kesdirdi. Menât da Huzeyl ve Huzâa yahut Sakîf kabîlelerine âid ve taşdan düzülmüş put idi. Bu kabîleler de Menât'a ta'zîm edib adına kurban keserler ve yağmur dilerlerdi... (Kadî Beydâvî, Necm sûresi tefsiri).

**(3) BİR YEMİN EDİB DE MUTEÂKİBEN BU YEMİNİN GAYRISINI
DAHA HAYIRLI GÖREN KİMSENİN, DAHA HAYIRLI OLAN ŞEYİ
YAPMASI VE YEMİNİNDEN DE KEFFÂRET VERMESİNİN
MENDÜBLÜĞÜ BÂBİ**

7 — (1649) : Ebû Mus'el-Eş'arî (R) şöyle dedi : Eş'arîlerden bir topluluk içinde Peygamber'e gelib binmek ve ağırlıklarımızı yüklemek için deve istiyorduk. Rasûlullah (S) : «Vallâhi ben sizi yükleyemem. Benim yanımda sizleri yükleyebileceğim hayvan yokdur» buyurdu. Biz de Allah'ın dilediği kadar bekledik. Sonra bir takım deve getirildi. Bunun üzerine bize yaşları üç ile on arasında bulunan beyaz hörgüçlü üç deve verilmesini emretti. Nihâyet yola koyulduğumuz zaman dedik ki (yahut biribirimizle şöyle konuştuk) : Allah bize bereket ihsân etmez. Biz kendisinden binecek ve ağırlıklarımızı taşıyacak deve istemek için Rasûlullah'a geldik, o da bizlere deve veremiyeceğine yemîn etti. Sonra da bizleri develere yükledi. Bu konuşmayı müteâkıb Peygamber'e geldiler ve durumu kendisine haber verdiler. Buna cevâben Rasûlullah : «Sizleri develere yükleyen ben değilim. Fakat sizleri develere Allah yüklemiştir. Ve ben, Allah'a yemîn ederim ki inşâallah bir yemîn ile yemîn eder de sonra ondan daha hayırlısını görürsem muhakkak yemînimden keffâret verir ve o daha hayırlı olanı yaparım» buyurdu ⁴.

Hadîsde Lât ve Uzzâ gibi putlar adına and içilirse bu and putlara ta'zîm ifâde edeceğinden —tevbe ve istiğfâr ederek— LÂ İLÂHE İLLALLÂH denilmesi emrolunmuştur. Bu ve buna benzer sözlerle yemîn edilirse tevbe ve istiğfâr edilerek LÂ İLÂHE İLLALLÂH demek ve öyle sakat sözlerden uzaklaşmak zarûrîdir.

4. İstisnâlı yemîn, yemîni Allâh'ın meşîet ve irâdesine ta'lîk etmektir. Meselâ: Allâh dilerse vallâhi şu işi yaparım demek, istisnâlı yemîndir.

Ebû Mûsânın bu hadîsi Rasûlullah'ın yemînine bağlı kalmayıp hânis olduğunu açık olarak bildiriyor. Şukadar ki Rasûlullah'ın yemîn ettiği şeyden onun muhâlifinin daha hayırlı olduğu muhakkak olmakla beraber yemîninden döndüğü de muhakkaktır. Peygamber'in keffâret verdiğiine dâir hadîsde bir kayd yokdur. Ancak bu şüpheyi gideren bir cihet varsa o da gelecek olan diğer rivâyetde «tahalleltuhâ» kaydının gelmesidir. Bir de Peygamber'in bu yemîninin ilâhî meşîet ile mukayyed ve muallak bulunmasıdır.

۸ - (...) حدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بَرَادٍ الْأَشْعَرِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمَلَاءِ الْهَمْدَانِيُّ (وَتَقَارَبَا فِي اللَّفْظِ) .
 قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ بُرَيْدٍ ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ ، عَنْ أَبِي مُوسَى . قَالَ : أَرْسَلَنِي أَصْحَابِي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَسْأَلُهُ لَهُمُ الْخَمْلَانَ . إِذْ هُمْ مَعَهُ فِي جَيْشِ الْعُسْرَةِ (وَهِيَ غَزْوَةُ تَبُوكَ) فَقُلْتُ : يَا نَبِيَّ اللَّهِ ! إِنَّ أَصْحَابِي أَرْسَلُونِي إِلَيْكَ لِتَحْمِلَهُمْ . فَقَالَ « وَاللَّهِ ! لَا أَحْمِلُكُمْ عَلَى شَيْءٍ » وَوَافَقْتُهُ وَهُوَ غَضَبَانُ وَلَا أَشْعُرُ . فَرَجَعْتُ حَزِينًا مِنْ مَنَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . وَمِنْ خِيفَةِ أَنْ يَكُونَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَدْ وَجَدَ فِي نَفْسِهِ عَلَى . فَرَجَعْتُ إِلَى أَصْحَابِي فَأَخْبَرْتُهُمُ الَّذِي قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَلَمْ أَلْبَثْ إِلَّا سُوَيْمَةً إِذْ سَمِعْتُ بِلَالًا يُنَادِي : أَيُّ عَبْدَ اللَّهِ بْنِ قَيْسٍ ! فَأَجَبْتُهُ . فَقَالَ : أَجِبْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَدْعُوكَ . فَلَمَّا أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « خُذْ هَذَيْنِ الْقَرِينَيْنِ . وَهَذَيْنِ الْقَرِينَيْنِ . (لِسِتَةِ أَبْعَرَةٍ ابْتِاعَهُنَّ حِينَئِذٍ مِنْ سَمْدٍ) فَانْطَلِقْ بِهِنَّ إِلَى أَصْحَابِكَ . فَقُلْ : إِنَّ اللَّهَ (أَوْ قَالَ : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ) يَحْمِلُكُمْ عَلَى هَؤُلَاءِ . فَارْكَبُوهُنَّ » .

قال أبو موسى : فأنطلقتُ إلى أصحابي بهنَّ . فقلتُ : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَحْمِلُكُمْ عَلَى هَؤُلَاءِ . وَلَكِنْ ، وَاللَّهِ ! لَا أَدْعُكُمْ حَتَّى يَنْطَلِقَ مَعِيَ بِمَنْسُكُمْ إِلَى مَنْ سَمِعَ مَقَالََةَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . حِينَ سَأَلْتُهُ لَكُمْ . وَمَنْعُهُ فِي أَوَّلِ مَرَّةٍ . ثُمَّ إِنْطَاءَهُ إِيَّايَ بَعْدَ ذَلِكَ . لَا تَنْظُرُوا أَنِّي حَدَّثْتُكُمْ شَيْئًا لَمْ يَقُلْهُ . فَقَالُوا لِي : وَاللَّهِ ! إِنَّكَ عِنْدَنَا لَمُصَدِّقٌ . وَلَنْفَعَلَنَّ مَا أَحْبَبْتَ . فَانْطَلَقَ أَبُو مُوسَى بِغَيْرِ مِنْهُمْ . حَتَّى أَتَوْا الَّذِينَ سَمِعُوا قَوْلَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . وَمَنْعُهُ إِيَّاهُمْ . ثُمَّ إِنْطَاءَهُمْ بَعْدَ . فَخَذُّوهُمْ بِمَا حَدَّثْتَهُمْ بِهِ أَبُو مُوسَى ، سِوَاهُ .

8 — () : Ebû Mûsâ (R) şöyle dedi : Arkadaşlarım (Eş'ariler) kendilerine binek ve yük hayvanı istemek üzere beni Rasûlullah (S) a gönderdiler. Çünkü arkadaşlarım Rasûlullah ile beraber (Tebuk gazvesine gidecek olan) güçlük ordusu içinde bulunmak istiyorlardı. Ben :

— Ey Allâh'ın Peygamberi! Arkadaşlarım, kendilerine mekkâre hayvanı vermeniz için beni size gönderdiler dedim. Rasûlullah :

— Vallâhi ben sizi hiçbir hayvana bindiremem buyurdu. O sırada Rasûlullah bilmediğim bir sebeble asabî bir halde bulunduğu için ben de kendisini tasdik ettim. Ve Rasûlullah'ın red etmesinden mahzûn ve bana karşı gönlünde bir kırgınlık bulunmasından endişe ederek kederli bir halde geri döndüm. Arkadaşlarımın yanına dönüb geldiğimde de Rasûlullah ne söyledi ise onlara haber verdim. Bundan sonra çok beklemedim. Ancak bir saatçık kadar bir zaman geçmişti. Bilâl'in bana :

— Ey Abdallah ibne Kays! diye nidâ ettiğini işittim. Ben hemen ona cevâb verdim. Bilâl :

— Rasûlullah seni da'vet ediyor. Hemen gel icâbet et dedi. Rasûlullah'ın huzûruna varınca (o sırada Sa'd ibn Ubâde'den aldığı ve ikişer ikişer birbirlerine iple bağlı olan altı deveyi göstererek) bana :

— Şu çifti al, şu çifti de al, şu çifti de al! Bunlarla arkadaşlarının yanına git ve onlara : Allah (yahut Rasûlullah) sizi bu develere yükler, artık bunlara bininiz, de! buyurdu. Ebû Mûsâ dedi ki : Ben de bu develerle arkadaşlarımın yanına gittim ve :

— Rasûlullah sizi bu develere yüklüyor. Lâkin ben vallâhi sizin birkaçınız benimle beraber Rasûlullah'ın (bundan önce kendisinden istediğim zaman) söylediği sözü işiten bir kimsenin yanına gidib de Rasûlullah'ın ilk defa men' ettiğini, sonra bunun ardından da bana bunları i'tâ ettiğini açıklamadıkça sizin yakanızı bırakmam. İsterim ki siz Rasûlullah'ın söylemediği bir sözü benim size hikâye etmiş olduğumu zannetmiyesiniz dedim. Onlar da bana :

— Vallâhi sen bizim nazarımızda muhakkak doğru sözlüsündür. Bununla beraber ne yapmak arzu edersen, onu da muhakkak yaparız dediler. Bunun üzerine Ebû Mûsâ hemşehrîlerinden birkaçı ile gitti. Bunlar Rasûlullah'ın Eş'arîleri önce reddi, sonra onlara develeri vermesine dâir sözlerini işiten kimselerin yanlarına vardılar. Bunlar da aynen Ebû Mûsâ'nın hemşehrîlerine anlattığı gibi Peygamber'in sözlerini anlattılar.

٩ - (...) حَدَّثَنِي أَبُو الرَّبِيعِ التَّمَكِيُّ . حَدَّثَنَا حَمَّادٌ (يَعْنِي ابْنَ زَيْدٍ) عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ وَعَنِ الْقَاسِمِ بْنِ قَاصِمٍ ، عَنْ زُهْدِمِ الْجَرْنِيِّ . قَالَ أَيُّوبُ : وَأَنَا لِحَدِيثِ الْقَاسِمِ أَخْضَطُّ مَنِّي لِحَدِيثِ أَبِي قِلَابَةَ . قَالَ : كُنَّا عِنْدَ أَبِي مُوسَى . فَدَعَا بِأَمْدَتِهِ وَعَلَيْهَا لَعْمٌ دَجَاجٌ . فَدَخَلَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي تَيْمِ اللَّهِ ، أَحْمَرٌ ، شَبِيهُ بِالْمَوَالِي . فَقَالَ لَهُ : هَلُمَّ ! فَتَلَكَّا . فَقَالَ : هَلُمَّ ! فَإِنِّي قَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَأْكُلُ مِنْهُ . فَقَالَ الرَّجُلُ : إِنِّي رَأَيْتُهُ يَأْكُلُ شَيْئًا فَقَدَرْتُهُ . فَخَلَفْتُ أَنْ لَا أَطْعَمَهُ . فَقَالَ : هَلُمَّ ! أَحَدْتُكَ عَنْ ذَلِكَ . إِنِّي أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي رَهْطٍ مِنَ الْأَشْمَرِيِّينَ نَسْتَحِيلُهُ . فَقَالَ : وَاللَّهِ ! لَا أَهْجُلُكُمْ . وَمَا عِنْدِي مَا أَهْجُلُكُمْ عَلَيْهِ ، فَلَبِثْنَا مَا شَاءَ اللَّهُ . فَأَتَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَنِي إِدْرِيسَ . فَدَعَا بِنَا . فَأَمَرَ لَنَا بِخَمْسِ ذَوْدِ غُرِّ الدُّوَى . قَالَ : فَلَمَّا انْطَلَقْنَا ، قَالَ بَعْضُنَا لِبَعْضٍ : أَغْفَلْنَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَمِينَهُ . لَا يُبَارِكُ لَنَا . فَرَجَعْنَا إِلَيْهِ . فَقُلْنَا : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنَّا أَتَيْنَاكَ نَسْتَحِيلُكَ . وَلِمَكَ خَلَفْتَ أَنْ لَا تَحْمِلَنَا . ثُمَّ حَمَلْتَنَا . أَفَتَسَيْتَ ؟ يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَالَ : إِنِّي ، وَاللَّهِ ! إِنْ شَاءَ اللَّهُ ، لَا أَخْلِفُ عَلَى يَمِينٍ قَارِيٍّ غَيْرَ خَيْرٍ مِنْهَا . إِلَّا أَتَيْتُ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ . وَتَحَمَّلْتُمَا . فَانْطَلِقُوا . فَإِنَّمَا حَمَلْتُكُمْ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ . . .

(...) وحدثنا ابن أبي عمير . حدثنا عبد الوهاب الثقفي عن أيوب ، عن أبي قلابة والقاسم التميمي ، عن زهدم الجرمي . قال : كان بين هذا النحى من جرم وبين الأشعرين ود وإخاء . فكنا عند أبي موسى الأشعري . فقترب إليه طامأ فيه لخم دجاج . فذكر نحوه .

(...) وحدثني علي بن حنبل السعدي وإسحق بن إبراهيم وابن نمير عن إسماعيل بن علقمة ، عن أيوب ، عن القاسم التميمي ، عن زهدم الجرمي . ح وحدثنا ابن أبي عمير . حدثنا سفيان عن أيوب ، عن أبي قلابة ، عن زهدم الجرمي . ح وحدثني أبو بكر بن إسحق . حدثنا عفان بن مسلم . حدثنا وهيب . حدثنا أيوب عن أبي قلابة والقاسم ، عن زهدم الجرمي . قال : كنا عند أبي موسى . واقتسموا جميعا الحديث بمعنى حديث حماد بن زيد .

(...) وحدثنا شيبان بن فروخ . حدثنا الضمقي (يعني ابن حزن) . حدثنا مطر الوراق . حدثنا زهدم الجرمي . قال : دخلت على أبي موسى وهو يأكل لخم دجاج . وساق الحديث ينحوي حديثهم . وزاد فيه قال « إني ، والله ! ما نسيتهما » .

9 — () Bize Ebu'r-Rabi' el-Ateki tahdis etti. Bize Hammâd ibn Yezîd, Eyyûb'dan, o da Ebû Kılâbe'den ve Kasım ibn Âsım'dan, o da Zehdem el-Cermiyy'den tahdis etti. Eyyûb dedi ki : Ben Kasım'ın hadîsini Ebû Kılâbe'nin hadîsinden daha iyi biliyorum. Ebû Mûsâ'nın râvîsi olan Zehdem ibn Mudrib şöyle dedi : Biz Ebû Mûsâ'nın yanında idik. Derken sofrasının getirilmesini istedi. Sofrada tavuk eti vardı. O sırada Teymullah oğullarından kölelere benziyen kırmızı bir adam içeriye girdi. Ebû Mûsâ onu yemeğe gel diye da'vet etti. O zât tavuk eti hakkında bir illet ileri sürüb özr beyân etti. Ebû Mûsâ'l-Eş'arî :

— Gel yahu! Ben Rasûlullah'ı tavuk etinden yerken gördüm demesi üzerine o adam bu defa da :

— Ben tavuğu tiksindiğim bir şey yerken gördüm de tavuk eti yememeğe yemin ettim dedi. Bunun üzerine Ebû Mûsâ :

— Şöyle gel de ettiğin yemîne dâir sana bir hadîs söyliyeyim dedi ve şöyle devam etti : Ben Eş'arî'lerden bir cemâat içinde Rasûlullah'a geldim. Kendisinden binmek ve ağırlıklarımızı yüklemek için deve istiyorduk. Fakat Rasûlullah (S) :

— Vallâhi ben sizi hiçbir hayvana yükleyemem. Benim yanımda sizi üzerine yükleyebileceğim hiçbir hayvan yokdur buyurdu. Bunun üzerine bizler Allah'ın dilediği kadar bekledik. O sırada Rasûlullah'a bir deve

ganîmeti getirildi. Bunun üzerine bizi çağırdı ve bize üç ilâ on yaş arasında hörgüçleri beyaz olan beş tâne deve verilmesini emretti. Biz develeri alıb gittiğimiz zaman biribirimize : Biz Rasûlullah'a (bize deve vermiyeceğine dâir olan) yemînini unutturduk. Bundan dolayı bu develer bize mubârek olmaz dedik. Bu düşünce üzerine biz hemen Rasûlullah'ın huzuruna döndük ve :

— Yâ Rasûlallah! Biz senden binek ve yük devesi istemek için sana gelmişdik. Sen de bize deveye yükleyemem (deve veremem) diye yemîn etmişdin. Sonra bize yükleyecek deve verdin. Sen bu yemînini unuttun mu yâ Rasûlallah? dedik. Rasûlullah :

— Ben yemîn ettim, vallâhi inşâallah ben bir şey üzerine yemîn eder de müteâkiben yemîn edilen şeyin başkasını yemîn edilenden daha hayırlı görürsem (o yemîne bağlı kalmayıb) muhakkak o daha hayırlı olduğuna kanâat ettiğim şeyi yaparım. Ve ben onu bir keffâretle halâl da kıldım. Binâenaleyh sizler gidiniz, hem şu da kat'idir ki sizleri ancak Azîz ve Celîl olan Allah develere yüklemiştir buyurdu.

() : Buradaki râvîler de yine Zehdem el-Cermiyy'den, onun : Bu Cerm'den olan oba ile Eş'arîler arasında bir mahabbet ve kardeşlik vardı. Biz Ebû Mûsâ'nın yanında bulunuyorduk. Müteâkiben ona, içinde tavuk bulunan bir sofraya yaklaştırıldı... dediğini yukarıki hadîs tarzında rivâyet ettiler⁵.

() : Buradaki üç tarîk râvîleri de Zehdem el-Cermiyy'den onun : Biz Ebû Mûsâ'nın yanında bulunuyorduk dediğini nakledib hepsi de toptan bu hadîsi (9 rakamlı) Hammâd ibn Zeyd hadîsinin ma'nâsıyla anlattılar.

() : Buradaki râvî de Zehdem el-Cermiyy'nin : Ben Ebû Mûsâ'nın huzûruna girdim, o tavuk eti yemekte idi dediğini bundan evvelki râvîlerin hadîs tarzında sevk etti. Bu hadîsde Rasûlullah'ın : «Val-lâhi ben o yemîni unutmadım» buyurduğu ziyâdedir.

5. Bu hadîsin Buhârî'deki sevki şu bilgileri de ihtivâ ediyor: Ebû Mûsâ'nın râvisi olan Zehdem ibn Mudrib der ki :

Ebû Mûsa'l-Eş'arî, Hz. Usmân zamanında vâli ta'yin olunub Kûfe'ye geldiğinde, Cerm kabîlesinden bir cemâati kabûl ve ikrâm etmişti. Biz Ebû Mûsâ'nın yanında iken o tavuk yiyordu. Hey'et içinde oturan bir kişiyi yemeğe da'vet etti. O da : Ben tavuğun fena bir şey yediğini gördüm de ondan tiksindim dedi... ilâ (Buhârî, Megâzî, bâbu kudûmî'l-Eş'ariyyîn ve ehli'l-Yemen..., VI, 7 «378»).

۱۰ - (...) وحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ سُلَيْمَانَ التَّيْمِيِّ، عَنْ ضُرَيْبِ بْنِ نَقِيرٍ الْقَيْسِيِّ، عَنْ زَهْدَمٍ، عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ. قَالَ: أَتَيْنَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَسْتَحْمِلُهُ. فَقَالَ « مَا عِنْدِي مَا أَحْمِلُكُمْ. وَاللَّهِ! مَا أَحْمِلُكُمْ » ثُمَّ بَعَثَ إِلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِثَلَاثَةِ ذَوْدِ بُغْعِ الدُّرَى. فَقُلْنَا: إِنَّا أَتَيْنَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَسْتَحْمِلُهُ. خَلَفَ أَنْ لَا يَحْمِلَنَا. فَأَتَيْنَاهُ فَأَخْبَرْنَاهُ. فَقَالَ « إِنِّي لَا أَخْلِفُ عَلَى يَمِينٍ، أَرَى غَيْرَهَا خَيْرًا مِنْهَا، إِلَّا أَتَيْتُ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ ».

(...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى التَّيْمِيُّ. حَدَّثَنَا الْمُعْتَمِرُ عَنْ أَبِيهِ. حَدَّثَنَا أَبُو السَّلِيلِ عَنْ زَهْدَمٍ. يُحَدِّثُهُ عَنْ أَبِي مُوسَى. قَالَ: كُنَّا مُشَاءً. فَأَتَيْنَا نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ نَسْتَحْمِلُهُ. يَنْخُو حَدِيثَ جَرِيرٍ.

10 — () : Ebû Mûsâ (R) dedi ki : Biz Eş'arîler cemâati Rasûlullah'ın huzûruna geldik. Kendisinden binmek ve ağırlıklarımızı yüklemek üzere deve istiyorduk. «Benim nezdimde sizleri ve ağırlıklarınızı yükleyebileceğim deve yoktur. Vallâhi (bu durumda) ben sizleri yükleyemem» buyurdu. Sonra Rasûlullah bizlere üç ilâ on yaş arasında bulunan beyaz hörgüçlü develer yolladı. Bunun üzerine kendi kendimize: Biz Rasûlullah'a gelmiş, ondan bizleri develere yüklemesini istemiştik de kendisi bizleri develere yükleyemeyeceğine yemîn etmişti diye konuştuk. Akabinde Rasûlullah'a gelib bu yemîn husûsunu kendisine haber verdik. Rasûlullah : «Ben bir şeye yemîn edib de yemîn ettiğim şeyin gayrısını yemîn edilenden daha hayırlı görürsem yemînim üzerinde bağlı kalmam. Muhakkak o daha hayırlı olduğuna kanâat getirdiğim şeyi ihtiyar ederim» buyurdu.

() : Burada da Zehdem, Ebû Mûsâ'nın : Biz yaya kimse-ler idik. Bunun için Allah'ın Peygamber'ine gelib kendisinden bizi ve ağırlıklarımızı yüklemek üzere deve talebinde bulunduk dediğini tahdîs etmiştir. Bu hadîs de (10 rakamlı) Cerir hadîsi tarzındadır.

۱۱ - (۱۶۵۰) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا مَرْوَانُ بْنُ مُنَاوِيَةَ الْفَزَارِيُّ. أَخْبَرَنَا يَزِيدُ بْنُ كَيْسَانَ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ. قَالَ: أَعْتَمَ رَجُلٌ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ. ثُمَّ رَجَعَ إِلَى أَهْلِهِ فَوَجَدَ الصَّبِيَّةَ قَدْ نَامُوا. فَأَتَاهُ أَهْلُهُ بِطَعَامِهِ. خَلَفَ لَا يَأْكُلُ، مِنْ أَجْلِ صَبِيَّتِهِ. ثُمَّ بَدَأَ لَهُ فَأَكَلَ. فَأَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرَ ذَلِكَ لَهُ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ خَلَفَ عَلَى يَمِينٍ، فَرَأَى غَيْرَهَا خَيْرًا مِنْهَا، فَلْيَأْتِهَا، وَابْتَكَرْ عَنْ يَمِينِهِ ».

11 — (1650) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Bir kimse yatsu vaktında Peygamber (S) in yanında bulunub eve gitmeği biraz geciktirdi. Sonra âilesinin yanına döndü. Fakat küçük çocukları uyur vaz'iyette buldu. Âilesi yemeğini getirince bu zât çocuklarının uyumuş olmasından dolayı yemeği yememeğe yemîn etti. Sonra kendisine yemeği yemek fikri zâhir oldu ve yedi. Sonra Rasûlullah'a gelib bu yememeğe yemînli iken yediğini ona zikretti. Bunun üzerine Rasûlullah : «Her kim bir şeye yemîn eder de o yemîn edilen şeyin gayrısını yemîn edilen hususdan daha hayırlı görürse, o daha hayırlı olan işi yapsın ve yemînini bozduğundan dolayı da keffâret versin» buyurdu.

۱۲ — (...) وحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي مَالِكٌ عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ ، فَرَأَى غَيْرَهَا خَيْرًا مِنْهَا ، فَلْيَكْفُرْ عَنْ يَمِينِهِ ، وَلْيَفْعَلْ » .

12 — () : Ebû Hureyre (R) den (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S) : «Her kim bir şeye yemîn eder de yemîn ettiği şeyin gayrısını yemîn edilen husûsdan daha hayırlı görürse, yemîninden keffâret versin ve o daha hayırlı olanı işlesin» buyurdu.

۱۳ — (...) وحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي أُوَيْسٍ . حَدَّثَنِي عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ الْمُطَّلِبِ عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ فَرَأَى غَيْرَهَا خَيْرًا مِنْهَا ، فَلْيَاتِ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ ، وَلْيَكْفُرْ عَنْ يَمِينِهِ » .

13 — () : Ebû Hureyre (R) dedi ki; Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Her kim bir şeye yemîn eder de yemîn ettiği husûsun gayrısını yemîn edilen husûsdan daha hayırlı görürse, o daha hayırlı gördüğü şeyi işlesin ve yemînini bozmasından dolayı da keffâret yapsın».

۱۴ — (...) وحَدَّثَنِي الْقَاسِمُ بْنُ زَكْرِيَّا . حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ خُلَيْدٍ . حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ (يَعْنِي ابْنَ بَلَالٍ) حَدَّثَنِي سُهَيْلُ بْنُ هَذَا الْإِسْنَادِ . بِمَعْنَى حَدِيثِ مَالِكٍ « فَلْيَكْفُرْ يَمِينَهُ ، وَلْيَفْعَلِ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ » .

14 — () : Buradaki râvîler de yine Suheyl'in bu isnâd içinde olarak : «Yemînine keffâret versin ve o daha hayırlı olan şeyi yapsın» tarzında (12 rakamlı) Mâlik hadisi ma'nâsıyla tahdîs ettiğini rivâyet etmişlerdir.

١٥ - (١٦٥١) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ (يَعْنِي ابْنَ رُفَيْعٍ) عَنْ تَمِيمِ بْنِ طَرَفَةَ . قَالَ : جَاءَ سَائِلٌ إِلَى عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ . فَسَأَلَهُ تَقَقُّةً فِي تَمَنِ خَادِمٍ أَوْ فِي بَعْضِ تَمَنِ خَادِمٍ . فَقَالَ : لَيْسَ عِنْدِي مَا أُعْطِيكَ إِلَّا دِرْعِي وَمِنْفَرِي . فَأَكْثَبُ إِلَى أَهْلِي أَنْ يُعْطَوْكَهَا . قَالَ : فَلَمْ يَرْضَ . فَغَضِبَ عَدِيٌّ . فَقَالَ : أَمَا وَاللَّهِ ! لَا أُعْطِيكَ شَيْئًا . ثُمَّ إِنَّ الرَّجُلَ رَمَى . فَقَالَ : أَمَا وَاللَّهِ ! لَوْلَا أَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ ثُمَّ رَأَى أَنْتَقِيَ اللَّهُ مِنْهَا ، فَلْيَأْتِ التَّقْوَى » مَا حَنْثْتُ يَمِينِي

15 — (1651) : Temîm ibn Tarafe dedi ki : Bir dilenci, Adiyy ibn Hâtîm'e gelib ondan bir hizmetcinin semeni yahut semeninin bir kısmı nisbetinde bir nafaka istedi. Adiyy : Yanımda sana verecek bir şey yoktur. Ancak zırhlı gömleğim ile miğferim vardır. Binâenaleyh âileme yazayım da onlar sana bu nafakayı versinler dedi. O zât buna râzîy olmadı. Adiyy de bunun üzerine öfkelenib : Şunu iyi bil ki vallâhi sana hiçbir şey vermiyeceğim diye yemin etti. Sonra o zât (Adiyy'in teklifine râzîy oldu). Bunun üzerine Adiyy : Yine iyi bil ki vallâhi ben Rasûlullah (S) dan : «Her kim bir şeye yemin eder de sonra o yemin ettiği şeyin gayrısını Allah için daha takvâlı bir iş görürse o takvâlı olanı işlesin» buyururken işitmiş olmasaydım yeminimden asla dönmez onun icâbını muhakkak yerine getirirdim dedi.

١٦ - (...) وَحَدَّثَنَا حُمَيْدُ اللَّهِ بْنُ مَسَازٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ رُفَيْعٍ ، عَنْ تَمِيمِ بْنِ طَرَفَةَ ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ ، فَرَأَى خَيْرًا مِنْهَا ، فَلْيَأْتِ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ ، وَلْيَتْرِكْ يَمِينَهُ » .

16 — () : Adiyy ibn Hâtîm (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Her kim bir şeye yemin eder de, yemin ettiği husûsun zıddını, yemin edilen husûsdan daha hayırlı olduğunu görür, kanâat getirirse, o daha hayırlı olanı yapsın ve yeminini bıraksın» buyurdu⁶.

١٧ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُعْمَرٍ وَحُمَيْدُ بْنُ طَرِيفِ النَّبَلِيِّ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ طَرِيفٍ) قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ مِنَ الْأَمْشَرِيِّ ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ رُفَيْعٍ ، عَنْ تَمِيمِ الطَّائِيِّ ، عَنْ عَدِيِّ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا حَلَفَ أَحَدُكُمْ عَلَى الْيَمِينِ ، فَرَأَى خَيْرًا مِنْهَا ، فَلْيُكْفِرْهَا ، وَلْيَأْتِ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ » .

6. Yani o şey husûsundaki yeminini bozsun da sonra keffâret versin demiş oluyor.

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ طَرِيفٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ عَنِ الشَّيْبَانِيِّ ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ رُفَيْعٍ ، عَنْ نَجِيمِ الطَّائِي ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ ذَلِكَ .

17 — () : Adıyy ibn Hâtım (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Herhangi biriniz bir şeye yemin ettiğinde ondan daha hayırlı olanını gördüğü zaman o yeminden dolayı keffâret versin ve o daha hayırlı olan işi yapsın».

() : Buradaki râviler de Adıyy ibn Hâtım'den, onun Peygamber'i böyle söylerken işittiğini rivâyet etmişlerdir.

١٨ — (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ ، عَنْ نَجِيمِ بْنِ طَرَفَةَ . قَالَ : سَمِعْتُ عَدِيَّ بْنَ حَاتِمٍ ، وَأَتَاهُ رَجُلٌ يَسْأَلُهُ مِائَةَ دِرْهَمٍ ، فَقَالَ : لَسَانِي مِائَةَ دِرْهَمٍ . وَأَنَا ابْنُ حَاتِمٍ ؛ وَاللَّهِ ! لَا أُعْطِيكَ . ثُمَّ قَالَ : لَوْلَا أَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « مَنْ حَلَفَ عَلَى عَمَلٍ ثُمَّ رَأَى خَيْرًا مِنْهَا ، فَلْيَاتِ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ » .

(...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا بِهِزٌ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . حَدَّثَنَا سِمَاكِ بْنُ حَرْبٍ . قَالَ : سَمِعْتُ نَجِيمَ ابْنَ طَرَفَةَ قَالَ : سَمِعْتُ عَدِيَّ بْنَ حَاتِمٍ ؛ أَنَّ رَجُلًا سَأَلَهُ فَذَكَرَ مِثْلَهُ . وَزَادَ : وَلَكَ أَرْبَعُمِائَةٍ فِي عَطَائِي .

18 — () : Temim ibn Tarafe şöyle dedi : Ben Adıyy ibn Hâtım'den işittim, kendisine bir kimse gelmişti de ondan yüz dirhem istiyordu. Adıyy o insana : Ben (cömertliğiyle meşhûr) Hâtım'ın oğlu iken sen benden yüz dirhem mi istiyorsun? Vallâhi ben sana vermem dedi. Sonra da şunları söyledi : Ben Rasûlullah (S) dan : «Her kim bir şeye yemin eder de sonra ondan daha hayırlısını görürse, o daha hayırlı olan işi yapsın» buyururken işitmiş olmasaydım (sana bu atıyyeyi vermezdim) dedi.

() : Buradaki râvî de Temim ibn Tarafe'nin : Ben Adıyy ibn Hâtım'den işittim ki bir kimse ondan istiyordu dediğini rivâyet edib yukarıki hadis gibi zikretmiştir. Burada Adıyy'in : Benim ihsânım olmak üzere sana dört yüz (dirhem) vardır dediği ziyâde olmuştur.

١٩ — (١٦٠٢) حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ قَرُوحٍ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ بْنُ حَارِمٍ . حَدَّثَنَا الْحَسَنُ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ ابْنُ سَمُرَةَ . قَالَ : قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « يَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ سَمُرَةَ ! لَا تَسْأَلِ الْإِمَارَةَ . فَإِنَّكَ إِن أُعْطِيتَهَا

عَنْ مَسْأَلَةٍ وَكَلِمَةٍ إِلَيْهَا . وَإِنْ أُعْطِيَتْهَا عَنْ غَيْرِ مَسْأَلَةٍ أُعِنْتَ عَلَيْهَا . وَإِذَا حَلَفْتَ عَلَى يَمِينٍ قَرَأْتَ
غَيْرَهَا خَيْرًا مِنْهَا فَكُفِّرْ عَنْ يَمِينِكَ . وَأَنْتَ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ .

قَالَ أَبُو أَحْمَدَ الْجَلُودِيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْمَسْرُجِسِيُّ . حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ ، بِهَذَا الْحَدِيثِ .

(...) حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ . حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ عَنْ يُونُسَ وَمَنْصُورٍ وَمُحَمَّدٍ . م . وَحَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ
الْجَحْدَرِيُّ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ سِمَاكِ بْنِ عَطِيَّةٍ وَيُونُسَ بْنِ عُبَيْدٍ وَهَشَامِ بْنِ حَسَّانَ ، فِي آخِرِينَ .
م . وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا الْمُعْتَمِرُ عَنْ أَبِيهِ . م . وَحَدَّثَنَا عُقْبَةُ بْنُ مُكْرَمٍ الْعَمِّيُّ . حَدَّثَنَا سَعِيدُ
ابْنِ عَامِرٍ عَنْ سَعِيدٍ ، عَنْ قَتَادَةَ . كُلُّهُمْ عَنِ الْحَسَنِ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَمُرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، بِهَذَا
الْحَدِيثِ . وَلَيْسَ فِي حَدِيثِ الْمُعْتَمِرِ عَنْ أَبِيهِ ، ذِكْرُ الْإِمَارَةِ .

19 — (1652) : Abdurrahmân ibn Semure (R) ⁷ şöyle dedi :
Rasûlullah (S) bana (öğüt verib) şöyle buyurdu : «Yâ Abderrahmân ibne
Semure! Sen kendiliğinden emîr olmak isteme (kimseden emîrlik veya
riyâset talebinde bulunma). Eğer sen kendin isteyerek, sana emâret ve
reislik verilirse istediğin şey ile (yalnız) bırakılırsın (Allâh'ın inâyatine
mazhar olamazsın). Eğer âmirlik ve başkanlık sen istemeden tevcih olu-
nursa (Allâh tarafından) yardım olunursun (güzel idâre edersin). Bir de

7. Abdurrahmân ibn Semure, Mekke'nin fethi günü musliman olmuştu. Abdu's-Şems ev-
lâdından ve Mekke'nin eşrâfından olmakla İslâm câmiası içinde emîrlik gibi şerefli va-
zifelerde bulunmaya aday bir zât olduğu için Peygamber Abdurrahmân'a emârete tâlib
olmamasını, fakat millet tarafından tevcih ve teklif olunursa kabûl etmesini ve bu sû-
retle Allâh'ın tevfikine mazhar olacağını vasiyyet etmiştir. Nitekim Abdurrahmân ibn
Semure, Irak fetihlerinde çalışmış, Sicistân ile Kabil de Abdurrahmân'ın eliyle feth
olunarak buralarda teklif olunan emîrliklerde bulunmuş ve nihayet hicretin ellinci se-
nesinde vefât etmiştir.

Hadisdeki emâretten maksad, devlet nüfûz ve kudretini temsil eden büyük millî
makamlardır. Hadisde bu makamların peşinde koşan ihtiraslı kişilerin bu makamlara
geçirilmemesine de işaret buyurulmuştur. = طَالِبُ التَّوَلَّى لَا يُولَى = Âmmeh velâyet
ve nüfûzunu almak talebinde bulunan bir kimseye âmmeh velâyeti tevcih olunmaz» düs-
tûru İslâm idâre hukûkunun en muhim umdelerinden biridir.

Hadisde bildirilen ikinci umde de daha önceki hadislerde de geçtiği üzere, bir iş
işlemeğe yahut işlemeyiş bırakmaya yemin edib de hilâfını hayırlı gören kimsenin bu
yemininden keffâret vererek yeminini bozmasıdır. İmâm Şâfiî ile İmâm Mâlik bu hadi-
sin zâhirine göre yemin keffâretinin yeminini bozmadan verilmesi ichtihadında bulunmuş-
lardır. İmâm Ebû Hanîfe ise : Yeminini bozmak bir cinâyet olup keffâret bu cinâyeti
kapatmak için teşrî' kıldığını ichtihadında bulunarak evvelâ yemin bozulur, sonra keffâret
verilir demiştir. Bundan evvel 13 rakamı ile geçen Ebû Hureyre hadîsi de Ebû
Hanîfe'nin ichtihadını te'yid etmektedir. O hadiste Peygamber, hayırlı iş için evvelâ
yeminin bozulmasını sonra keffâret yapılmasını emretmiştir.

sen bir şeye yemîn edib de başkasını ondan daha hayırlı gördüğünde yemîninden keffâret verib o daha hayırlı olan işi yap».

Ebû Ahmed el-Culûdî dedi ki : Bize Ebu'l-Abbâs el-Mâsercesiy tahdis etti. Bize Şeybân ibn Ferrûh bu hadisi tahdis etti.

() : Buradaki dört tarîk râvîlerinin hepsi de Hasen'den, o da Abdurrahman ibn Semure'den, o da Peygamber'den bu hadisi rivâyet etmiştir. Bunlardan Mu'temir'in kendi babasından rivâyet ettiği hadisinde imâretin zikri yokdur.

(4) بَابُ يَمِينَ الدَّائِفِ عَلَى نِيَّةِ الْمُتَحَلِّفِ

٢٠ - (١٦٥٣) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَعَمْرُو النَّافِدُ (قَالَ يَحْيَى: أَخْبَرَنَا هُشَيْمُ بْنُ بِشِيرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ . وَقَالَ عَمْرُو: حَدَّثَنَا هُشَيْمُ بْنُ بِشِيرٍ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي صَالِحٍ) عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «يَمِينُكَ عَلَى مَا يُصَدِّقُكَ عَلَيْهِ صَاحِبُكَ» . وَقَالَ عَمْرُو «يُصَدِّقُكَ بِهِ صَاحِبُكَ» .

(4) «YEMİN EDEN KİMSENİN YEMİNİ, YEMİN ETTİRENİN NİYYETİ ÜZEREDİR» BÂBİ

20 — (1653) : Ebû Hureyre (R) dedi ki Rasûlullah (S) : «Senin yemîninin (seninle konuşmakta olan) arkadaşının seni tasdik edeceği şey üzerine olur» buyurdu. Râvî Amr : «Arkadaşının seni kendisi ile tasdik edeceği husûsda câri olur» demiştir.

٢١ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ هُرُونَ عَنْ هُشَيْمٍ ، عَنْ عُبَادِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «الْيَمِينُ عَلَى نِيَّةِ الْمُتَحَلِّفِ» .

21 — () : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi; Rasûlullah (S) : Yemîn, yemîn ettirmek isteyen kimsenin niyeti üzeredir» buyurdu⁸.

8. Hadisdeki «sâhibin» sözü hasmın, müddein ve seninle muhâvere eden kimse demektir.

«Bu hadis, hâkimin yemîn ettirmesine hamledilmiştir. Bir kimse diğer bir kimse aleyhine bir hak iddiâ ettiğinde, hâkim ona yemîn ettirir ve o da tevriye yapıp hâkimin niyet ettiği şeyden başka şeye yemîn ederse bu şahsın yaptığı yemîn, hâkimin niyet ettiği şey üzerine mun'akıd olur, tevriye o şahsa fayda vermez. Bu, üzerinde ittifak edilen bir meseledir. Delili de bu hadis ve icmâ'dır. Fakat yemîn istenmeden yemîn eder de hakikatı gizler ve bu kendisine bir menfaat sağlarsa ister yemîn teklif edilmeden doğrudan doğruya yemîn etsin, ister hâkim veya nâibinden başkası yemîn ettirsin, yemîn eden kimse hânis olmaz (yani yemînini bozmaz). Bu husûsda yemini hâkim ettirmezse

(۵) باب الاستثناء

۲۲ - (۱۶۵۴) حَدَّثَنِي أَبُو الرَّيِّحِ التَّمَكِيُّ وَأَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ فَضِيلُ بْنُ حُسَيْنٍ (وَاللَّفْظُ لِأَبِي الرَّيِّحِ) قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَّادٌ (وَهُوَ ابْنُ زَيْدٍ). حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: كَانَ لِسُلَيْمَانَ سِتُونَ امْرَأَةً. فَقَالَ: لَأَطُوفَنَّ عَلَيْهِنَّ اللَّيْلَةَ. فَتَحِيلُ كُلُّ وَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ. فَتَلِدُ كُلُّ وَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ غُلَامًا فَارِسًا. يُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ. فَلَمْ تَحْمِلْ مِنْهُنَّ إِلَّا وَاحِدَةً. فَوَلَدَتْ نِصْفَ إِنْسَانٍ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «لَوْ كَانَ اسْتِثْنَى، لَوَلَدَتْ كُلُّ وَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ غُلَامًا، فَارِسًا، يُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ».

(5) (YEMİNDE) İSTİSNÂ BÂBİ

22 — (1654) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Süleyman peygamberin altmış tâne kadını vardı. Yemin olsun ki ben bir gecede bu kadınları dolaşırım da onlardan her biri gebe kalır ve bunların her biri de Allah yolunda binib savaşıacak birer oğlan doğurur demişdi. Fakat neticede bu kadınlardan bir tânesinden başka gebe kalan olmadı. Bu gebe kalan tek kadın da yarım bir insan doğurdu. Rasûlullah (S bu kıssayı anlattıktan sonra) :

«Eğer Süleymân bu yemininde istisnâ yapaydı (yani inşaallah deyeydi) o kadınlardan her biri muhakkak suvârî olacak ve Allah yolunda savaşıacak birer oğlan doğururdu» dedi⁹.

da'vâcının niyeti mu'teber değildir. Hulâsa yemin bütün hallerde yemin edenin niyyetine göre mu'teberdir. Ancak hâkim veya vekili kendisine yönelen bir da'vâda yemin ettirirse o zaman yemin isteyen tarafın niyeti mu'teber olur. Hadîsden kastedilen de budur. Lâkin hâkim veya vekili kendisine teveccüh eden bir da'vâda yemin talep etmeksizin da'vâlı kendiliğinden yemin ederse bu yemin onun niyyetine göre mu'teber olur. Hem bütün bu husûslarda yeminin Allah'a veya kadın boşamaya veya köle âzâd etmeğe yapılması musâvidir. Yalnız hâkim kadın boşamaya veya köle âzâd etmeğe yemin ettirir de hakikat hilâfı yemini, da'vâlıya bir menfaat sağlarsa yemin edenin niyyetine f'tibar olunur. Çünkü hâkimin kadın boşamaya ve köle âzâdına yemin verdirmeğe hakkı yoktur. O ancak Allâh'a yemin ettirebilir. Şunu da iyi bil ki tevriye eğer kendisi ile hânis olunmuyorsa yapılması câiz olmaz. Çünkü böyle bir tevriye ile kazanılmış olan bir hak iptâl edilir. Bu da üzerinde ittifak edilen bir şeydir...» (Nevevî, Sahih-i Muslim bi-şerhi'n-Nevevî, XI, 117).

9. Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de istikbâle âid sözler ve yapılacak işler hakkında yüce peygamberinin şahsında bütün mu'minlere şu tavsiyeyi bildirmiştir :

وَلَا تَقُولُنَّ لَنْ آتِيَنَا غَدًا إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ وَاذْكُرْ رَبَّكَ إِذَا نَسِيتَ

: Hiçbir şey hakkında Allah'ın meşiet-i ile takyîd etmeden : Ben bunu yarın muhakkak yaparım deme ve unuttuğun vakit Rabbini an...» (el-Kehf: 23-24).

«Çünkü insanın azm ve irâdesi bir şeyin meydana gelmesi için kâfi sebep değildir. Zira : Hiçbir kimse yarın ne kazanacağını bilmez... (Lukmân: 34). Ancak Allah'ın dilemesi müstesnâ. O vakit yapabilirsin. Binâenaleyh istikbâlde bir fiile azmederken işi Allah'ın irâdesine bağlamalı, İNŞAALLAH demeyi unutmamalı. Beşeriyet icâbı unutmuş

۲۳ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ وَابْنُ أَبِي مُرَّةٍ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ أَبِي مُرَّةٍ) . قَالَ : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ هِشَامِ بْنِ حُجَيْرٍ ، عَنْ طَاوُسٍ ، عَنْ أَبِي مُرَّةٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . قَالَ « قَالَ سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ نَبِيُّ اللَّهِ : لَا طُوفَنَ اللَّيْلَةَ عَلَى سَبْعِينَ امْرَأَةً . كُلُّهُنَّ تَأْتِي بِغُلَامٍ يُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ . فَقَالَ لَهُ صَاحِبُهُ ، أَوَ الْمَلِكُ : قُلْ : إِنْ شَاءَ اللَّهُ . فَلَمْ يَقُلْ . وَلَمْ يَأْتِ وَاحِدَةً مِنْ نِسَائِهِ . إِلَّا وَاحِدَةٌ جَاءَتْ بِشِقِّ غُلَامٍ . » فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « وَلَوْ قَالَ : إِنْ شَاءَ اللَّهُ ، لَمْ يَحْنَثْ ، وَكَانَ دَرَكًا لَهُ فِي حَاجَتِهِ . »

(...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مُرَّةٍ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي الزُّنَادِ ، عَنِ الْأَعْزَجِ ، عَنْ أَبِي مُرَّةٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . مِنْهُ أَوْ تَمْوُهُ .

23 — () : Ebû Hureyre (R) den; Peygamber (S) şöyle buyurmuştur : «Allah'ın Peygamber'i ve Dâvûd'un oğlu olan Süleymân : Ben bu gece vallâhi yetmiş kadını dolaşırım. Bunların da her biri Allah yolunda mukatele edecek birer oğlan getirir diye yemin etti. Konuşmakta olduğu arkadaşı yahut melek ona : İNŞÂALLÂH de! diye telkinde bulundu. Süleymân ise bunu demedi ve unuttu. Neticede kadınlarından bir tânesi müstesnâ, hiçbiri doğurmadı. O bir tâne de yarım bir oğlan getirdi». Rasûlullah buraya gelince : «Eğer Süleymân İNŞÂALLÂH deyeydi hem yemininde hânis olmaz, hem de ihtiyâcına erişmek vesîlesi olurdu» buyurdu.

() : Buradaki râvîler de Ebû Hureyre'den, o da Peygamber'den yukarıki hadîsin aynısını yahut da benzerini rivâyet etmişlerdir.

۲۴ - (...) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ مُعَيْدٍ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ بْنُ هَمَّامٍ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرُ بْنُ طَاوُسٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي مُرَّةٍ . قَالَ : قَالَ سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ : لَا طُيْفَنَ اللَّيْلَةَ عَلَى سَبْعِينَ امْرَأَةً . تِلْكَ كُلُّ امْرَأَةٍ مِنْهُنَّ غُلَامًا . يُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ . فَقِيلَ لَهُ : قُلْ : إِنْ شَاءَ اللَّهُ . فَلَمْ يَقُلْ . فَأُطَافَ بِهِنَّ . فَلَمْ تِلِدْ مِنْهُنَّ ، إِلَّا امْرَأَةً وَاحِدَةً ، نِصْفَ إِنْسَانٍ . قَالَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « وَلَوْ قَالَ : إِنْ شَاءَ اللَّهُ ، لَمْ يَحْنَثْ . وَكَانَ دَرَكًا لِحَاجَتِهِ . »

bulunursan hatırladığın zaman inşâallah diyerek veya tesbîh ve istiğfâr ederek Allah'ı zikret ki bu sûretle sözün hükmü değişmezse de kusûra keffâret olur. Günahdan kurtulunur. Veya herhangi bir şey unuttuğun zaman beşerî aczi düşünüb Allah'ı yâd et ki unuttuğunu hatırlıyabilesin. Nâsılı Allâh'ın irâdesini kaale almayarak yarın muhakak şöyle yapacağım böyle yapacağım demenin mahzûrlarını anlamak için bir insana en az unutup yalan çıkacağını düşünmek bile kifâyet eder. Bu emir ve nehiy ile yüce Allah Rasûlune her azminin ilâhî meşfete bağlanmasını ta'lim ediyor...» (Hak Dîni, IV. 3242-3243).

24 — () : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Dâvûd'un oğlu Süleymân peygamber : Vallâhi ben bir gecede yetmiş tâne kadını dolaşırım da onlardan her bir kadın Allah yolunda mukatele edecek birer oğlan getirir diye yemîn etti. Bu sırada kendisine : İNŞÂALLÂH de, diye söylendi. Fakat o bunu söylemedi ve kadınları dolaşdı. Neticede kadınlardan bir tânesi müstesnâ hiçbirini doğurmadı. O bir kadın da yarım insan doğurdu. (Bunu anlattıktan sonra) Rasûlullah : «Eğer Süleymân İNŞÂ-ALLÂH diyeydi yemîninde hânis olmaz ve hâceti için de bir idrâk sebebi olurdu» buyurdu¹⁰.

٢٥ — (...) وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا شَبَابَةُ . حَدَّثَنِي وَرْقَاءُ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنْ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . قَالَ « قَالَ سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ : لَأَطُوفَنَّ اللَّيْلَةَ عَلَى نِسَائِنِ امْرَأَةٍ . كُلَّمَا تَأْتِي بِفَارِسٍ يُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ . فَقَالَ لَهُ صَاحِبُهُ : قُلْ : إِنْ شَاءَ اللَّهُ . فَلَمْ يَقُلْ : إِنْ شَاءَ اللَّهُ . فَطَافَ عَلَيْهِنَّ جَمِيعًا . فَلَمْ تَحْمِلْ مِنْهُنَّ إِلَّا امْرَأَةٌ وَاحِدَةً . بَجَاءَتْ بِشِقِّ رَجُلٍ . وَاتَمَّ الَّذِي تَقْسُّ مُحَمَّدٌ بِيدِهِ ! لَوْ قَالَ : إِنْ شَاءَ اللَّهُ ، لَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فُرْسَانًا أَجْمَعُونَ » .

(...) وَحَدَّثَنِي سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ مَيْسَرَةَ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . قَالَ « كَلَّمَا تَحْمِلُ غُلَامًا يُجَاهِدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ » .

10. Kur'ân-ı Kerim'de şu âyetlerle bu hadis arasında ilgi görülmüştür : « وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمَانَ » . Andolsun biz, Süleymân'ı imtihan da ettik. Tahtının üstüne bir ceset bırakıverdik. Sonra o yine inâbe etti» (Sâd : 34).

Âyetde pek mücmel olarak haber verilen vâkianın yani bu fitne ve imtihanın ve taht üstüne bırakılan cesedin neden ibâret olduğu hakkında müfessirler çok çeşitli ihtimâller bildirmişlerdir. Bunların çoğu Kur'ân'ın sarâhatına uymayan, peygamberlik şânına asla yakışmayan, bununla beraber hiçbir sahih habere istinâd etmeyen pek çirkin şeylerdir. Öyle sanıyorum ki bunlar hakikatları tağyir ve tahrif eden ehl-i kitâbın uydurmalarıdır. Fahrüddin er-Râzi bu hurâfeleri birçok muhkem delillerle red ettikten sonra o imtihan için şu vecihleri ileri sürüyor :

a. Süleymân peygamber bir gecede kadınların hepsini ziyâret edeceğini, onlardan herbirinin süvâri birer oğlan dünyâya getirib bunların Allah yolunda savaşacaklarını söylemiş, İNŞÂALLÂH (= Allah dilerse) dememiş ve fiilhakika o kadınları dolaşmış. Fakat içlerinden yalnız biri eksik doğumlu bir oğlan dünyâya getirmiş, bunu babasının kürsüsü üzerine bırakıvermişler... işte onun istiğfâr etmesi bu İNŞÂALLÂH'ı unutmuş olmasındandır.

b. Süleymân peygamberin imtihanı şiddetli bir hastalığa ma'rûz bırakılmasından ibâretedir. «Kürsiysine bir ceset bırakıverdik» demekden maksad onun âdetâ cansız bir cesed hâline gelmiş bulunduğunu ifâde eder. Arablar zâif insanlar hakkında «et tahtası üzerine konmuş et parçası, ruhsuz cisim» derler. «Sümme enâbe» kavlinde murâd da onun sıhhat hâline döndüğünün beyânıdır.

25 — () : Ebû Hureyre (R) den; Peygamber (S) şöyle demiştir : «Dâvûd oğlu Süleymân (peygamber) : Vallâhi ben bu gece yetmiş kadına dolaşırım da onların herbiri Allah yolunda savaşacak birer suvârî getirir diye yemîn etti. Arkadaşı kendisine : İN ŞÂALLAH dedi. Süleymân, İN ŞÂALLÂH demedi ve bütün kadınlarını dolaşdı. Neticede birtek kadın müstesnâ, onlardan hiçbirisi gebe kalmadı. Sonra o bir kadın da yarım bir adam getirdi. Muhammed'in nefsi elinde olan (Allah) a yemîn ederim ki eğer Süleymân, İN ŞÂALLÂH deseydi o çocukların hepsi de Allah yolunda birer süvârî olarak muhakkak cihâd ederlerdi».

() : Buradaki râvîler de Ebu'z-Zinâd'dan bu isnâd ile yukarıki hadîsin benzerini rivâyet ettiler. Şukadar var ki burada, «kadınların hepsi Allah yolunda cihâd edecek birer oğlana hâmile kalırdı» demiştir.

(٦) باب انتهى عن الإصرار على اليمين، فيما يأتي من أهل الخلاف، مما أبس بمحرم

٢٦ - (١٦٥٥) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ . قَالَ :

هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا : وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : « وَاللَّهِ ! لَأَنْ يَلْجَأَ أَحَدُكُمْ يَمِينَهُ فِي أَهْلِهِ ، أَوْ أَنْ يَمْنَحَ كَفَّارَتَهُ الَّتِي فَرَضَ اللَّهُ » .

(6) HARÂM OLMAYAN ŞEYLERDEN OLUB, YEMİN EDENİN ÂİLESİNİN EZİYETLENDİĞİ HUSÛSLARDAKİ YEMİN ÜZERİNDE ISRÂR ETMEKDEN NEHY BÂBİ

26 — (1655) Bize Muhammed ibn Râfi' tahdîs etti. Bize Abdurrazzâk tahdîs etti. Bize Ma'mer, Hemmâm ibn Münebbih'den tahdîs etti. Hemmâm : Bu, Ebû Hureyre'nin Rasûlullah'dan bize tahdîs ettikleridir dedi ve birçok hadîsler zikretti. Onlardan biri de şudur : Rasûlullah (S) : «Vallâhi sizin biriniz âilesi aleyhinde (yemîn edib de) yemîninde inâd ve isrâr etmesi, Allah katında kendisi için, yemînini bozub da Allah'ın farz kaldığı keffâretni vermesinden daha günahlıdır» buyurdu¹¹.

c. Şöyle demek de ihtimâlden uzak değildir: Allah ona ya bir korku musallat etmek, yahut ba'zı cihetlerden aleyhine bir belâ gelmesi endişesini vermek sûretiyle kendisini imtihan etmiş bu, onun kürsü üzerine bırakılmış zaîf bir cesed hâline gelmesine sebep olmuştur. Sonra Allah ondan bu korkuyu izâle ve onun eski sıhhatını iâde buyurmuştur... (H. B. Çantay, Maâl-i Kerîm II, 782-783).

11. Yani sizden biriniz âilesi hakkında, onlarla konuşmamak, onlara ziyâret ve iyilik etmemek üzere yemîn etmek gibi bir yemîn yapar, sonra da bu yemîni, ardından keffâret vermek üzere bozmaması daha çok günahlıdır.

Bu hadîsin ma'nâsı şudur: Âilesi ile ilgili bir yemîn ettiği zaman, yemînden dön-

(۷) باب تدر الأعر، وما يفعل فيه إذا أسلم

۲۷ — (۱۶۵۶) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْقُدِّيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ (وَاللَّفْظُ لَزُهَيْرٍ). قَالُوا: حَدَّثَنَا يَحْيَى (وَهُوَ ابْنُ سَعِيدِ الْقَطَّانِ) عَنْ مُبَيْدِ اللَّهِ. قَالَ: أَخْبَرَنِي نَافِعٌ عَنْ ابْنِ عُمَرَ؛ أَنَّ عُمَرَ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي نَذَرْتُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ أَنْ أَتَكِفَ لَيْلَةً فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ. قَالَ: «قَاوِفْ بِنَذْرِكَ».

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ. حَدَّثَنَا أَبُو أَسَامَةَ. ع. وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ (يَعْنِي الثَّقَفِيَّ). ع. وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ. جَمِيعًا عَنْ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ. ع. وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو بْنُ جَبَلَةَ بْنِ أَبِي رَوَادٍ. حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جُفَيْرٍ. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ. كُلُّهُمْ عَنْ مُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ. وَقَالَ حَفْصٌ، مِنْ بَيْنِهِمْ: عَنْ عُمَرَ، بِهَذَا الْحَدِيثِ. أَمَّا أَبُو أَسَامَةَ وَالثَّقَفِيُّ فِي حَدِيثِهِمَا: اغْتِكَافُ لَيْلَةٍ. وَأَمَّا فِي حَدِيثِ شُعْبَةَ فَقَالَ: جَعَلَ عَلَيْهِ يَوْمًا بِمَتَكِفُهُ. وَلَيْسَ فِي حَدِيثِ حَفْصٍ، ذِكْرُ يَوْمٍ وَلَا لَيْلَةٍ.

(7) KÂFİRİN NEZRİ VE İSLÂMA GİRDİĞİ ZAMAN NE YAPACAĞI BÂBİ

27 — (1656) : Ubeydullah şöyle dedi : Bana Nâfi', İbn Umer-den haber verdi ki Umer (Ci'râne'de) :

— Yâ Rasûlallah! Ben câhiliyet zamanında Mescid Harâm'ın içinde bir gece itikâf etmeği adanmıştım dedi. Rasûlullah :

— Adağını ifâ et buyurdu.

() : Buradaki dört tarîk râvilerinin hepsi de yine Ubeydullah'dan, o da Nâfi'den, o da İbn Umer'den, bunlar arasında yalnız Hafs, Umer'den diyerek bu hadîsi rivâyet etmişlerdir.

mek bir günah olmadığı ve yeminini bozmaması ile âile efrâdının zarar görecekları bir durumda, bu şahsa yakışan, yeminini bozup muteakiben de o işi işlemesi ve yemin bozmaktan dolayı da keffâret vermesidir (Nevevî).

Buhârî'de bu hadîs daha tafsilîdir: Ebû Hureyre'den, Peygamber (S) : «Biz (muslimanlar dünyadaki ümmetlerin) sonuyuz, kıyâmet gününde önlüyüz» buyurdu. Ve şöyle devam etti : «Vallâhi, sizin biriniz âilesi aleyhinde yemin edib de inâd ve ısrâr etmesi, yeminini bozup Allah'ın farz kıldığı keffâreti vermesinden daha günahlıdır.» (Buhârî, eyman ve'n-nuzûr, VIII, 230 «4»).

Bu hadîsde Peygamber, «biz muslimanlar dünyada ümmetlerin sonuyuz» demekle «biz müslümanlar, beşeriyetin en mütakâmil bir devrinde gelmiş ve yaşamakta bulunmuş olduğumuzdan her ümmetden daha medenî ve âile haklarına daha saygılı olmamız icâb eder» buyurmuş oluyor.

Ebû Usâme ile Sakafî'nin hadislerinde : Bir gece itikâf; Şu'be'nin hadisinde ise : Bir gün itikâf etmeği kendi üzerine (borç) kıldı tarzındadır. Hafs'ın hadisinde ise, ne bir gün ve ne de bir gecenin zikri yoktur.

٢٨ - (...) وحدثني أبو الطاهر . أخبرنا عبد الله بن وهب . حدثنا جرير بن حازم ؛ أن أيوبَ حَدَّثَهُ ؛ أن نَافِعًا حَدَّثَهُ ؛ أن عبدَ اللهِ بنَ عمرَ حَدَّثَهُ ؛ أن عمرَ بنَ الخطابِ سألَ رسولَ اللهِ ﷺ ، وهوَ بِالْجَمْرَانَةِ ، بَعْدَ أَنْ رَجَعَ مِنَ الطَّائِفِ ، فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! إِنِّي نَذَرْتُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ أَنْ أَعْتَكِفَ يَوْمًا فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ . فَكَيْفَ تَرَى ؟ قَالَ « أَذْهَبَ فَأَعْتَكِفَ يَوْمًا » .

قال : وَكَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ قَدْ أَعْطَاهُ جَارِيَةً مِنَ الْخُمُسِ . فَلَمَّا أَعْتَقَ رَسُولُ اللهِ ﷺ سَبَايَا النَّاسِ ، سَمِعَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ أَصْوَاتَهُمْ يَقُولُونَ : أَعْتَقَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ . فَقَالَ : مَا هَذَا ؟ فَقَالُوا : أَعْتَقَ رَسُولُ اللهِ ﷺ سَبَايَا النَّاسِ . فَقَالَ عُمَرُ : يَا عَبْدَ اللهِ ! أَذْهَبَ إِلَى تِلْكَ الْجَارِيَةِ نَقْلُ سَبِيلَهَا .

(...) وحدثنا عبد بن حميد . أخبرنا عبد الرزاق . أخبرنا معمر عن أيوب ، عن نافع ، عن ابن عمر . قال : لما قُتِلَ النَّبِيُّ ﷺ مِنْ خُنَيْنٍ سَأَلَ عُمَرُ رَسُولَ اللهِ ﷺ عَنْ نَذْرٍ كَانَ نَذَرَهُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ ، اعْتِكَافٍ يَوْمٍ . ثُمَّ ذَكَرَ بِمَعْنَى حَدِيثِ جَرِيرِ بْنِ حَازِمٍ .

(...) وحدثنا أحمد بن عبد الصني . حدثنا حماد بن زيد . حدثنا أيوب عن نافع . قال : ذَكَرَ عِنْدَ ابْنِ عُمَرَ عُمَرُ رَسُولَ اللهِ ﷺ مِنَ الْجَمْرَانَةِ . فَقَالَ : لَمْ يَمْتَرِ مِنْهَا . قَالَ : وَكَانَ عُمَرُ نَذَرَ اعْتِكَافٍ لَيْلَةً فِي الْجَاهِلِيَّةِ . ثُمَّ ذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِ جَرِيرِ بْنِ حَازِمٍ وَمَعْمَرٍ عَنْ أَيُوبَ .

(...) وحدثني عبد الله بن عبد الرحمن التماري . حدثنا حجاج بن النيهال . حدثنا حماد عن أيوب . ع وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ خَلْفٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ . كِلَاهُمَا عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، بِهَذَا الْحَدِيثِ فِي النَّذْرِ . وَفِي حَدِيثَيْهَا جَمِيعًا : اعْتِكَافُ يَوْمٍ .

28 - () Bana Ebû Tâhir tahdîs etti. Bize Abdullah ibn Vehb haber verdi. Bize Cerîr ibn Hâzım tahdîs etti ki ona Eyyûb tahdîs etmiş, Eyyûb'a da Nâfi' tahdîs etmiş, Nâfi'e de Abdullah ibn Umer şöyle tahdîs etmiştir : Umer ibn Hattâb Tâif'den döndükten sonra Ci'râne'de iken Rasûlullah (S) dan sorub :

— Yâ Rasûlallah! Ben câhiliyet devrinde Mescid Harâm'da bir gün itikâf etmeği nezretmişdim. Şimdi rey'iniz nasıldır? dedi. Rasûlullah :

— Git ve bir gün itikâf et buyurdu.

Râvî der ki : Rasûlullah Umer'e Huneyn ganîmetlerinin beşte birinden bir câriye vermişti. Rasûlullah halkın elindeki bütün esir kadınları hürriyete kavuşturunca, Umer ibn Hattâb onların seslerini işitti. Onlar yüksek sesle : Rasûlullah bizleri hürriyete kavuşturdu! diyorlardı. Umer:

— Bu nedir? diye sordu. Oradakiler :

— Rasûlullah halkın ellerinde bulunan bütün esirleri âzâdlamıştır dediler. Bunun üzerine Umer de oğluna :

— Yâ Abdallah! Haydi sen de git o câriyenin yolunu serbest bırak dedi.

() : Buradaki râvî de İbn Umer'in : Peygamber Huneyn'den döndüğü zaman Umer Rasûlullah'a, kendisinin câhiliyet devrinde iken yapmış olduğu bir günlük itikâfın hükmünü sordu dediğini rivâyet etmiş, sonra da (28 rakamlı) Cerîr ibn Hâzım hadisi tarzında zikretmiştir.

() : Nâfi' dedi ki : İbn Umer'in yanında Rasûlullah'ın Cî'râne'den umresi sorulmuşdu. İbn Umer : O, Cî'râne'den umre yapmadı dedi¹² ve şöyle ilâve ederek : Umer, câhiliyet devrinde bir gece itikâf etmeği nezretmiş idi dedi. Râvî sonra Cerîr ibn Hâzım ve onu ta'kîb eden Ma'mer hadisleri tarzında zikretmiştir.

() : Buradaki her iki râvî de Nâfi'den, o da İbn Umer'den nezr hakkındaki bu hadisi rivâyet etmişlerdir. Bunların her ikisinin hadislerinde de : Bir gün itikâf sözü vardır.

(8) بَابُ صِبْغَةِ الْمَالِكِ ، وَكَفَّارَةِ مَنْ لَطَمَ عَبْدَهُ

٢٩ - (١٦٥٧) حَدَّثَنِي أَبُو كَامِلٍ فَضِيلُ بْنُ حُسَيْنٍ الْجَحْدَرِيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ فِرَاسٍ ، عَنْ ذُكْوَانَ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ زَادَانَ أَبِي عُمَرَ . قَالَ : أَتَيْتُ ابْنَ عُمَرَ ، وَقَدْ أَعْتَقَ مَمْلُوكًا . قَالَ : فَأَخَذَ مِنَ الْأَرْضِ حُودًا أَوْ ثِيَابًا . فَقَالَ : مَا فِيهِ مِنَ الْأَجْرِ مَا يَسْوَى هَذَا . إِلَّا أَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « مَنْ لَطَمَ مَمْلُوكَهُ أَوْ ضَرَبَهُ فَكَفَّارَتُهُ أَنْ يُتَّقَى » .

(8) KÖLELERE GÜZEL ÜLFET VE ARKADAŞLIK YAPMAK VE KÖLESİNİ TOKATLIYAN KİMSENİN KEFFÂRETİ BÂBİ

29 — (1657) : Ebû Umer Zâzân şöyle dedi : Ben İbn Umer'e

12. Cî'râne, Mekke yakınında ve Harem hudûdunun dışında bir yerdir. Burası da ihram için bir mîkatdır. Bu mevki, Cî'râne ve Currâne tarzında söylerdir.

İbn Umer'in : «Peygamber Cî'râne'den umre yapmadı» sözü, İbn Umer'in buna dâir ilminin nefyine hamledilmiştir. Yani o, bu umreyi bilememiştir. Halbuki Peygamber'in Cî'râne'den umre yaptığı kat'i olarak sâbit olmuştur. İsbât ise nefy üzerine takdim olunmuştur. Çünkü isbâtta daha ziyâde delil ve ilim vardır (Nevevî).

geldim. O, bir kölesini âzâd etmişti. Yerden bir deynek yahut bir şey aldı da : Bu âzâd edişde, teberruan âzâd etmekdeki sevâba musâvî olacak ecr yokdur. Şukadar var ki ben Rasûlullah (S) dan işittim, o : «Her kim kölesini tokatlar, yahut döverse, artık o tokatlama ve dövmekden dolayı onun vereceği keffâret, bu köleyi âzâd etmesidir» buyuruyordu¹³.

۳۰ — (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ (وَالْفُظَّاءُ ابْنُ الْمُثَنَّى). قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ فِرَاسٍ. قَالَ: سَمِعْتُ ذَكَوَانَ يُحَدِّثُ عَنْ زَادَانَ؛ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ دَعَا بِغُلَامٍ لَهُ. فَرَأَى بِظَهْرِهِ أَثَرًا. فَقَالَ لَهُ: أَوْجَعْتُكَ؟ قَالَ: لَا. قَالَ: فَأَنْتَ عَتِيقٌ. قَالَ: ثُمَّ أَخَذَ شَيْئًا مِنَ الْأَرْضِ فَقَالَ: مَالِي فِيهِ مِنَ الْأَجْرِ مَا يَرَى هَذَا. إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «مَنْ ضَرَبَ غُلَامًا لَهُ، حَدَا لَمْ يَأْتِهِ، أَوْ لَطَمَهُ، فَإِنَّ كَفَّارَتَهُ أَنْ يُعْتِقَهُ».

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا وَكِيعٌ. ع. وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ. كِلَاهُمَا عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ فِرَاسٍ. بِإِسْنَادِ شُعْبَةَ وَأَبِي عَوَّانَةَ. أَمَّا حَدِيثُ ابْنِ مَهْدِيٍّ فَذَكَرَ فِيهِ «حَدَا لَمْ يَأْتِهِ». وَفِي حَدِيثِ وَكِيعٍ «مَنْ لَطَمَ عَبْدَهُ» وَلَمْ يَذْكُرِ الْحَدَّ.

30 — () : Bize Şu'be, Firâs'dan tahdîs etti. Firâs dedi ki : Ben Zekvân'dan işittim, o, Zâzân'dan tahdîs ediyordu ki İbn Umer kendisine âid olan bir köleyi çağırdı ve onun sırtında (dövmesinden) bir iz gördü. Bunun üzerine köleye :

- Ben senin canını acıttım mı? diye sordu. Köle :
- Hayır, dedi. İbn Umer :
- Öyle ise sen hürsün, dedi¹⁴.

() : Buradaki iki râvî de Sufyân'dan, o da Firâs'dan Şu'be ve Ebû Avâne'nin isnâdıyla rivâyet ettiler. Bunlardan İbn Mehdî'nin hadisinde : «Yapmadığı bir işe cezâ olmak üzere» sözünü zikretmiştir. Ve-

13. İbn Umer'in bu sözünün ma'nâsı şudur : Onun bu köleyi âzâd etmesinde, teberruan âzâd eden kimsenin nâil olacağı ecr yokdur. Çünkü İbn Umer köleyi ancak dövmesine bir keffâret olarak âzâd etmiştir (Nevevî).

14. İşte bu hadisler pek açık olarak göstermektedir ki İslâm'da köleye haksız bir tokat atmanın keffâreti onu âzâd eylemektir. İslâm, insan şeref ve haysiyetini köle dahi olsa en yüksek bir kıymet vermiş, insana ancak insanca muâmele edilmesini kanunlaştırmıştır. Çağımızdaki insan hakları nazariyatı bile bu yükseklığe ulaşamamış olup yer yer bunun mücâdelesini yapmaktadır. Bu vâkıalar karşısında İslâm'ın ta'lîm eylediği yüksek medeniyet bütün azametiyle yükselmektedir. Fakat ne yazık ki büyük kütlelere İslâmiyet bütün kemâliyle öğretilmiyor! (Mütercim).

ki'in hadisinde ise : «Her kim kölesini döverse» şeklinde olup hadd yani cezâ olmak üzere kaydını zikretmemiştir.

۳۱ - (۱۶۵۸) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُنْذِرٍ . ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ مُنْذِرٍ (وَاللَّفْظُ لَهُ) . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ كُهَيْلٍ ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ سُوَيْدٍ . قَالَ : لَطَمْتُ مَوْلَى لَنَا فَهَرَبْتُ . ثُمَّ جِئْتُ فُبَيْلَ الظُّهْرِ فَصَلَّيْتُ خَلْفَ أَبِي . فَدَعَاهُ وَدَعَانِي . ثُمَّ قَالَ : امْتَثِلْ مِنْهُ . فَعَفَا . ثُمَّ قَالَ : كُنَّا ، بَنِي مُقَرِّنٍ ، عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . لَيْسَ لَنَا إِلَّا خَادِمٌ وَاحِدَةٌ . فَلَطَمَهَا أَحَدُنَا . فَبَلَغَ ذَلِكَ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ « أَعْتِقُوهَا » قَالُوا : لَيْسَ لَهُمْ خَادِمٌ غَيْرُهَا . قَالَ « فَلْيَسْتَخْدِمُوهَا . فَإِذَا اسْتَغْنَوْا عَنْهَا ، فَلْيُحْطُوا سَبِيلَهَا » .

31 — (1658) : Muâviyetu'bnü Suveyd şöyle dedi : Ben bize âid bir köleyi tokatladım da köle kaçtı. Sonra ben öğlenden biraz evvel gelib namazı babamın arkasında kıldım. Babam beni ve köleyi çağırdı. Sonra köleye hitâben : Bunun sana yaptığını sen de ona yap dedi. Köle de afvetti. Sonra babam şöyle devâm etti : Bizler yani Mukarrin oğulları, Rasûlullah zamanında bir tek hizmetçiden başkasına mâlik değildik. Bizden birimiz bu hizmetçi kadını tokatladi. Nihâyet bu tokatlama işi Peygamber'e ulaşınca Peygamber (S) : «Onu âzâd ediniz» buyurdu. Yanındakiler : Onların bundan başka hizmetçileri yokdur dediler. Rasûlullah : «Onu hizmetçi olarak kullansınlar, ondan müstağnî oldukları zaman onun yolunu tahliye etsinler» buyurdu ¹⁵.

۳۲ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنُ مُنْذِرٍ (وَاللَّفْظُ لِأَبِي بَكْرٍ) . قَالَا : حَدَّثَنَا ابْنُ إِدْرِيسَ عَنْ حُصَيْنٍ ، عَنْ هِلَالِ بْنِ يَسَافٍ . قَالَ : عَجَلَ شَيْخٌ فَلَطَمَ خَادِمًا لَهُ . فَقَالَ لَهُ سُوَيْدُ بْنُ مُقَرِّنٍ : حَبَرَ قَلْبِكَ إِلَّا حُرٌّ وَجَاهًا . لَقَدْ رَأَيْتُنِي مَتَابِعَ سَبْعَةٍ مِنْ بَنِي مُقَرِّنٍ . مَا لَنَا خَادِمٌ إِلَّا وَاحِدَةٌ . لَطَمْنَا أَصْرًا . فَأَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ نُعْتِقَهَا .

(...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَ ابْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ حُصَيْنٍ ، عَنْ هِلَالِ بْنِ يَسَافٍ . قَالَ : كُنَّا نَبِيعُ الْبَزَّ فِي دَارِ سُوَيْدِ بْنِ مُقَرِّنٍ ، أَخِي النُّعْمَانِ بْنِ مُقَرِّنٍ . تَفَرَّجَتْ جَارِيَةٌ . فَقَالَتْ لِرَجُلٍ مِنْهَا كَلِمَةً . فَلَطَمَهَا . فَغَضِبَ سُوَيْدٌ . فَذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِ ابْنِ إِدْرِيسَ .

15. Bu hadiste «hizmetçi» sözü erkek köleye ve câriyeye şâmil olarak hem köle ma'nâsına, hem de kölelikten kurtulduktan sonra hizmet eden kimse ma'nâsına gelmektedir. Hadislerdeki bu kullanış hakikaten dikkate değer bir husûsdur.

32 — () : Hilâl ibn Yesâf şöyle dedi : Bir ihtiyar öfkede acele edib kendine âid olan bir hizmetçiyi tokatladı. Bunun üzerine Suveyd İbn Mukarrin o ihtiyara : Âciz oldun ve onun yüzünün safhasından başka dövecek yer bulamadın! Vallâhi ben, Mukarrin oğullarından yedincisi olarak iyi biliyorum ki bizim ancak bir tek hizmetçimiz vardı. Bizim en küçüğümüz o hizmetçi kadını tokatladı. Bunun üzerine Rasûlullah (S) bizlere o kadını âzâd etmemizi emir buyurdu, dedi.

() : Hilâl ibn Yesâf dedi ki : Biz Nu'mân ibn Mukarrin'ın kardeşi olan Suveyd ibn Mukarrin'ın evinde bez satıyorduk. Derken bir câriye çıkageldi ve bizden bir adama bir kelime söyledi. O da câriyeye tokat vurdu. Bunun üzerine Suveyd öfkелendi. Râvî hadîsin devâmını yukarıki (32 rakamlı) İdris hadîsi tarzında zikretmiştir.

٣٣ — (...) وحدثنا عبد الوارث بن عبد الصمد . حدثني أبي . حدثنا شعبه . قال : قال لي محمد بن المنكدر : ما اسمك ؟ قلت : شعبه . فقال محمد : حدثني أبو شعبه العراقي عن سويد بن مقرن : أن جارية له لعنها إنسان . فقال له سويد : أما علمت أن الصورة محرمة ؟ فقال : لقد رأيته ، وإني لسابع إخوة لي ، مع رسوا . وما لنا خديم غير واحد . فعبد أحدنا فلطمه . فأمرنا رسول الله ﷺ أن نعتقه .

(...) وحدثنا إسحاق بن إبراهيم ومحمد بن المثنى عن وهب بن جرير . أخبرنا شعبه . قال : قال لي محمد بن المنكدر : ما اسمك ؟ فذكر حديث عبد الصمد .

33 — () : Şu'be tahdîs edib dedi ki : Muhammed ibn Munkedir bana :

— İsmi nedir? diye sordu. Ben :

— Şu'be dedim. Bunun üzerine Muhammed şöyle dedi :

— Bana Irak'lı Ebû Şu'be, Suveyd ibn Mukarrin'den tahdîs etti ki onun bir câriyesine bir başka insan tokat atmış. Suveyd de tokat vuran kimseye hitâben : Yüze vurmanın harâm kılındığını bilmez misin? deyib şöyle ilâve etmiştir : Yemin ederim ki ben kendim Rasûlullah'ın beraberrinde iken yedi kardeşin yedincisi idim. Bizim birden başka hizmetçimiz yokdu. Birimiz kasedib bu hizmetçiyi tokatladı. Bunun üzerine Rasûlullah (S) bizlere : O hizmetçiyi âzâd etmemizi emir buyurdu.

() : Burada da Şu'be; Muhammed ibn Munkedir bana : İsmi nedir? dedi diyerek (33 rakamlı) Abdussamed hadîsinin benzerini haber vermiştir.

۳۴ - (۱۶۵۹) حَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ (بَعْنَى ابْنِ زِيَادٍ). حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ، عَنْ أَبِيهِ. قَالَ: قَالَ أَبُو مَسْعُودٍ الْبَدْرِيُّ: كُنْتُ أُضْرِبُ غُلَامًا لِي بِالسَّوْطِ. فَسَمِعْتُ صَوْتًا مِنْ خَلْفِي «اعْلَمْ، أَبَا مَسْعُودٍ!» فَلَمْ أَفْهَمْ الصَّوْتَ مِنَ الْغَضَبِ. قَالَ: فَلَمَّا دَنَا مِنِّي، إِذَا هُوَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ. فَإِذَا هُوَ يَقُولُ «اعْلَمْ، أَبَا مَسْعُودٍ! اعْلَمْ، أَبَا مَسْعُودٍ!» قَالَ: فَأَلْقَيْتُ السَّوْطَ

(...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ. أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ. ع. وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَحْمُودٍ (وَهُوَ الْمُعْتَرِي) عَنْ سُفْيَانَ. ع. وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ. أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ. ع. وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا عَفَّانُ. حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ. كَلَّمَهُمُ عَنِ الْأَعْمَشِ، بِإِسْنَادِ عَبْدِ الْوَاحِدِ، نَحْوَ حَدِيثِهِ. غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ جَرِيرٍ: فَسَقَطَ مِنْ يَدَيِ السَّوْطِ، مِنْ هَيْئَتِهِ.

مِنْ يَدَيِ. فَقَالَ «اعْلَمْ، أَبَا مَسْعُودٍ! أَنَّ اللَّهَ أَقْدَرُ عَلَيْكَ مِنْكَ عَلَى هَذَا الْقَلَامِ»، قَالَ فَقُلْتُ: لَا أُضْرِبُ مَمْلُوكًا بِنَدَةِ آبَائِي.

34 — (1659) .. : İbrahim et-Teymî'nin babası dedi ki: Ebû Mes'ûd el-Bedrî şöyle dedi: Ben, kendime âid olan bir gûlâmı kamçı ile dövüyordum. Arkamdan «iyi bil yâ Ebâ Mes'ûd!» diyen bir ses işittim. Fakat öfkeden dolayı sesi anlıyamadım. Nihâyet bana yaklaşıncâ bir de baktım ki Rasûlullah (S) ile karşı karşıyayım. O : «İyi bil yâ Ebâ Mes'ûd! İyi bil yâ Ebâ Mes'ûd!» buyuruyordu. Hemen elimden kamçıyı attım. Rasûlullah : «Yâ Ebâ Mes'ûd! iyi bil ki Allah'ın sana karşı olan iktidârı, senin bu köle üzerindeki iktidârından daha büyüktür» buyurdu. Ben de derhal : Artık bundan sonra ebeden hiçbir köle dövmem dedim.

() : Buradaki dört tarîk râvîlerinin hepsi de A'meş'den, Abdolvâhid'in isnâdı ve hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir. Şukadar var ki bunlardan Cerîr'in hadîsinde : Rasûlullah'ın heybetinden dolayı kamçı elinden düşüverdi şeklindedir.

۳۵ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَعْلَاءَ. حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ. حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ. قَالَ: كُنْتُ أُضْرِبُ غُلَامًا لِي. فَسَمِعْتُ مِنْ خَلْفِي صَوْتًا «اعْلَمْ، أَبَا مَسْعُودٍ! اللَّهُ أَقْدَرُ عَلَيْكَ مِنْكَ عَلَيْهِ» فَأَلْقَيْتُ فَإِذَا هُوَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ. فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! هُوَ خُرُّ لَوْجِهِ اللَّهِ. فَقَالَ «أَمَا لَوْ لَمْ تَقْمَلْ، لَفَحَّتْكَ النَّارُ، أَوْ لَمَسَتْكَ النَّارُ».

me âid bir köleyi dövmeğe idim. Derken arkamdan bir ses duydum : «İyi bil yâ Ebâ Mes'ûd! Yemin olsun ki Allah'ın senin üzerindeki iktidârı senin köleye karşı olan iktidârından daha fazladır» diyordu. Dönüb baktım ki Rasûlullah ile karşı karşıyayım. Hemen : Yâ Rasûlallah! Bu köle Allah rızası için hürdür dedim. Rasûlullah (S) : «Eğer köleyi hürriyete kavuşturmamış olsaydın ateş seni muhakkak yakacaktı yahut ateş sana muhakkak dokunacaktı» buyurdu.

٣٦ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى) . قَالَ : حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ سُلَيْمَانَ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَضْرِبُ غُلَامَهُ . فَعَمِلَ يَقُولُ : أَعُوذُ بِاللَّهِ . قَالَ : فَجَعَلَ يَضْرِبُهُ . فَقَالَ : أَعُوذُ بِرَسُولِ اللَّهِ . فَتَرَكَهُ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : « وَاللَّهِ ! اللَّهُ أَقْدَرُ عَلَيْكَ مِنْكَ عَلَيْهِ » . قَالَ : فَأَعْتَقَهُ .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ بِشَرِّ بْنِ خَالِدٍ . أَخْبَرَنَا مُحَمَّدٌ (يَعْنِي ابْنَ جَعْفَرٍ) عَنْ شُعْبَةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَلَمْ يَذْكُرْ قَوْلَهُ : أَعُوذُ بِاللَّهِ . أَعُوذُ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ .

36 — () : Buradaki râvîler de Ebû Mes'ûd'dan rivâyet ettiler ki o kendi kölesini dövüyordu. Köle : EÛZU BİLLÂHİ (= Allah'a sığınırım) demeye başladı. (Ebû Mes'ûd öfkesinden bunu işitmediği için) onu dövmeğe devâm ediyordu. Bu sefer köle EÛZU Bİ-RASÛLİLLAHİ (= Allah'ın rasûlune sığınıyorum) dedi. Bunun üzerine dövmeği bıraktı. Rasûlullah (S) : «Allah'a yemin ederim ki muhakkak Allah'ın senin üzerindeki kudreti, senin köle üzerindeki iktidârından çok büyüktür» buyurdu. Bunun üzerine Ebû Mes'ûd da o köleyi âzâd etti.

() : Buradaki râvîler de Şu'be'den bu isnâdla rivâyet ettiler. Bunlar : EÛZU BİLLÂHİ ile EÛZU Bİ-RASÛLİLLAHİ sözlerini zikretmediler.

(٩) بَابُ التَّغْلِيظِ عَلَى مَنْ قَذَفَ مَمْلُوكَهُ بِالرَّزَنِ

٣٧ - (١٦٦٠) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا ابْنُ مُثَنَّى . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ ابْنِ مُثَنَّى . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا فَضِيلُ بْنُ غَزْوَانَ . قَالَ : سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ أَبِي نَعْمٍ . حَدَّثَنِي أَبُو هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ أَبُو الْقَاسِمِ ﷺ : « مَنْ قَذَفَ مَمْلُوكَهُ بِالرَّزَنِ يُقَامُ عَلَيْهِ الْحَدُّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ . إِلَّا أَنْ يَكُونَ كَمَا قَالَ » .

(...) وَعَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ يُونُسَ الْأَزْرَقُ . كِلَاهُمَا عَنْ فَضِيلِ بْنِ غَزْوَانَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَفِي حَدِيثِهِمَا : سَمِعْتُ أَبَا الْقَاسِمِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، نَبِيَّ التَّوْبَةِ .

(9) KÖLESİNE ZİNÂ İFTİRÂSİ ATAN KİMSEYE
GÜNAHININ AĞIRLAŞTIRILMASI BÂBİ

37 — (1660) : Ebû Hureyre (R) dedi ki; Ebu'l-Kasım (S) şöyle buyurdu : «Her kim kölesine zinâ iftirâsı atarsa, kıyâmet günü ona hadd ikâme olunur. Ancak kölesinin, dediği gibi (zinâ irtikâb etmiş) olması hâli müstesnâdır».

() : Buradaki iki râvî de Fudayl ibn Gazvân'dan bu isnâdla rivâyet etmişlerdir. Bunların hadîsinde Ebû Hureyre : Ben, tevbe Peygamberi Ebu'l-Kasım (S) den işittim, demiştir.

(۱۰) باب إلعام المملوك مما يأكل ، وإلباسه مما يلبس ، وما يكلفه ما يفعله

۳۸ — (۱۶۶۱) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ الْمَعْرُورِ بْنِ سُوَيْدٍ . قَالَ : مَرَرْنَا بِأَبِي ذَرٍّ بِالرَّبَذَةِ . وَعَلَيْهِ بُرْدٌ وَعَلَى غُلَامِهِ مِثْلُهُ . فَقُلْنَا : يَا أَبَا ذَرٍّ! لَوْ جَمَعْتَ بَيْنَهُمَا كَانَتْ حُلَّةً . فَقَالَ : إِنَّهُ كَانَ بَيْنِي وَبَيْنَ رَجُلٍ مِنْ إِخْوَانِي كَلَامٌ . وَكَانَتْ أُمُّهُ أُنْجِيَّةً . فَصَبَّرْتُهُ بِأُمِّهِ . فَشَكَانِي إِلَى النَّبِيِّ ﷺ . فَلَقِيتُ النَّبِيَّ ﷺ . فَقَالَ : يَا أَبَا ذَرٍّ! إِنَّكَ امْرُؤٌ فِيكَ جَاهِلِيَّةٌ . قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ! مَنْ سَبَّ الرَّجَالَ سَبَّوْا أَبَاءَهُ وَأُمَّهُ . قَالَ : يَا أَبَا ذَرٍّ! إِنَّكَ امْرُؤٌ فِيكَ جَاهِلِيَّةٌ . مِمَّنْ إِخْوَانُكُمْ . جَمَلَهُمُ اللَّهُ تَحْتَ أَيْدِيكُمْ . فَأَطِيعُوهُمْ مِمَّا تَأْكُلُونَ . وَأَلْبِسُوهُمْ مِمَّا تَلْبَسُونَ . وَلَا تُكَلِّفُوهُمْ مَا يَفْلِحُهُمْ . فَإِنْ كَلَّفْتُمُوهُمْ فَأَعِينُوهُمْ .

(10) EFENDİNİN KÖLEYE YEDİĞİNDEN YEDİRMESİ,
GEYDİĞİNDEN GEYDİRMESİ VE ONA GÜCÜNÜN
YETMİYECEĞİ ZAHMETLİ İŞLER YÜKLEMESİ
BÂBİ

38 — (1661) : Ma'mûr ibn Suveyd şöyle dedi : Biz Rabeze'de Ebû Zerr'in yanına uğradık. Üstünde bir bürd, kölesi üstünde de onun benzeri bir bürd vardı. Biz :

— Yâ Ebâ Zerr! Bu iki libâsı birleştiren de ikisi bir takım libâs ol-
saydı dedik.

— Benimle kardeşlerimden bir kimse arasında bir kelâm olmuşdu. Onun annesi Arab değil bir yabancı idi. Ben de onu annesi sebebiyle ayı-
ladım. Muteâkiben o beni Peygamber'e şikâyet etti. Peygamber (S) e
kavuştuğumda :

— Yâ Ebâ Zerr! (demek ki) sen içinde henüz câhiliyet (ahlâkı) kal-
mış bir kimsesin buyurdu. Ben de :

— Yâ Rasûlallah! Kim insanlara söverse, insanlar da onun babasına
ve anasına söverler dedim. Rasûlullah yine :

— Yâ Ebâ Zerr! Sen henüz içinde câhiliyet ahlâkı kalmış bir kim-
sesin buyurdu. Bundan sonra da : «Eliniz altındakiler sizin kardeşleriniz-
dir. Yüce Allah onları sizin elinize emânet etmiştir. Binâenaleyh onları
yedeklerinizden yedin, yekdiklerinizden geydirin ve onlara güçlerinin
yetmiyeceği zahmetli işler yüklemeyin. Eğer böyle işler teklif ederseniz
onlara yardım edin» buyurdu.

٣٩ - (...) وَعَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ ع وَحَدَّثَنَا أَبُو كَرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ ع وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا عَيْسَى بْنُ يُونُسَ كَلَّمَهُمُ عَنِ الْأَعْمَشِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَزَادَ فِي حَدِيثِ زُهَيْرٍ وَأَبِي مُعَاوِيَةَ بَعْدَ قَوْلِهِ « إِنَّكَ امْرُؤٌ فِيكَ جَاهِلِيَّةٌ » . قَالَ قُلْتُ : عَلَى حَالِ سَاعَتِي مِنَ الْكِبَرِ قَالَ « نَعَمْ » . وَفِي رِوَايَةِ أَبِي مُعَاوِيَةَ « نَعَمْ عَلَى حَالِ سَاعَتِكَ مِنَ الْكِبَرِ » . وَفِي حَدِيثِ عَيْسَى « فَإِنْ كَلَّفَهُ مَا يَنْلِيهِ فَلْيَبِعْهُ » . وَفِي حَدِيثِ زُهَيْرٍ « فَلْيَبِعْهُ عَلَيْهِ » . وَلَيْسَ فِي حَدِيثِ أَبِي مُعَاوِيَةَ « فَلْيَبِعْهُ » وَلَا « فَلْيَبِعْهُ » . انْتَهَى عِنْدَ قَوْلِهِ « وَلَا يُكَلَّفُهُ مَا يَنْلِيهِ » .

39 — () : Buradaki iki tarîk râvilerinin hepsi de A'meş'-
den bu isnâd ile rivâyet ettiler. Bunlardan Zuheyr ile Ebû Muâviye'nin
hadîslerinde «sen henüz içinde câhiliyet bulunan bir kimsesin» sözünden
sonra : Ben şu ihtiyarlık sâatimdeki hâlîme rağmen mi? dedim. «Evet»
dedi, ziyâdesi vardır. Ebû Muâviye'nin rivâyetinde : «Evet, bu ihtiyarlık
sâatindeki hâlîne rağmen» ziyâdesi; İsâ'nın rivâyetinde : «Eğer ona güc
yetiremeyeceği bir iş teklif ederse onu hemen satsın (yahut ona yardım
etsin)»; Zuheyr'in hadîsinde : «O zor işde ona yardım etsin»; Ebû Muâ-
viye'nin hadîsinde ise «onu satsın» ve «ona yardım etsin» sözleri yokdur.
Hadîs, «ona güc yetiremeyeceği iş teklif etmesin» sözünde son bulmuştur.

٤٠ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى) . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ وَاصِلٍ الْأَخْذَبِ ، عَنِ الْمَرْوَرِ بْنِ سُوَيْدٍ . قَالَ : رَأَيْتُ أَبَا ذَرٍّ وَعَلَيْهِ حُلَّةٌ وَطَى غَلَامِهِ مِثْلَهَا . فَسَأَلْتُهُ عَنْ ذَلِكَ ؟ قَالَ : فَذَكَرَ أَنَّهُ سَابَّ رَجُلًا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَمَرَّ بِهِ بِأُمِّهِ . قَالَ : فَأَتَى الرَّجُلُ النَّبِيَّ ﷺ . فَذَكَرَ ذَلِكَ لَهُ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ : « إِنَّكَ أَمَرْتُ بِكَ جَاهِلِيَّةٌ . إِنْ خَوَّكُمُ وَخَوَّلَكُمْ . جَعَلَهُمُ اللَّهُ تَحْتَ أَيْدِيكُمْ . فَمَنْ كَانَ أَخُوهُ تَحْتَ يَدَيْهِ فَلْيُطْعِمْهُ مِمَّا يَأْكُلُ . وَلْيَلْبِسْهُ مِمَّا يَلْبَسُ . وَلَا يُكَلِّفُوهُمْ مَا يَفْلِحُهُمْ . فَإِنْ كَلَّفْتُمُوهُمْ فَأَعِينُوهُمْ عَلَيْهِ » .

40 — () : Ma'mûr ibn Suveyd şöyle dedi : Ben Ebû Zerr'i gördüm, üzerinde bir hulle vardı. Kölesinin üzerinde de onun benzeri bir hulle vardı. Kendisine bunun sebebini sordum? Ebû Zerr, Rasûlullah (S) zamanında bir kimseyi sövdüğünü ve ona annesi dolayısıyla kötüleyip ayıbladığını söyledi¹⁶. Dedi ki, nihâyet o kimse Peygamber'e geldi ve bunu kendisine söyledi. Bunun üzerine Peygamber : «Demek ki sen içinde (henüz) câhiliyet (ahlâkı) bulunan bir kimse imişsin. Ellerinizi altında bulunanlar sizin kardeşleriniz ve hizmetçilerinizdir. Yüce Allah onları sizin elinize emânet etmiştir. Her kimin eli altında kardeşi bulunursa ona yediğinden yedirsın, geydiğinden geydirsın. Onlara güçleri yetmiyecek (zahmetli) bir iş yüklemeyiniz. Şayet yüklerseniz onlara o iş üzerinde yardım ediniz» buyurdu.

٤١ - (١٦٦٢) وَحَدَّثَنَا أَبُو الطَّامِرِ أَحْمَدُ بْنُ عَمْرٍو بْنِ سَرْجٍ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنَا مَحْمُودُ بْنُ الْحَارِثِ ؛ أَنَّ مُبَكِّرَ بْنَ الْأَشَّجِ حَدَّثَهُ عَنِ الْمَجْلَانِ مَوْلَى قَاطِمَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ : « لِلْمَمْلُوكِ طَعَامُهُ وَكِسْوَتُهُ . وَلَا يُكَلَّفُ مِنَ الْعَمَلِ إِلَّا مَا يُطِيقُ » .

41 — (1662) : Ebû Hureyre (R) den; Rasûlullah (S) : «Yiyeceği, giyeceği ve tâkat getirebileceği işlerden başkası ile teklif edilmemesi köle için bir hakdır» buyurdu.

16. Velîd ibn Muslim'in munkatı' olarak rivâyetine göre sövülen zât Bilâl Habeşî imiş ve ona: «Ya'ne's-Sevdâ = Ey kara karının oğlu!» diye sövmüş. Bilâl'in şikâyeti üzerine Peygamber'in tevbihi vâki olunca Ebû Zerr yanağını yere koyub: «Bilâl ayağı ile basmadıkca yanağımı yerden kaldırmıyacağım» diyerek kusûrunun afvını taleb etmiştir.

Baş taraftaki hadîsde tasrîh edildiğine göre bu hadîsler Ebû Zerr Rabeze'de ikâmet ettiği sırada kendisinden alınmıştır. Şöyle ki: Rabeze'ye Ebû Zerr'in yanına gidilmiş, mecmûu bir hullelik yani bir ridâ ile bir izârdan ibâret bir takımlik kumaşın yarısı kendisinin yarısı kölesinin sırtında imiş. «İkisini bir araya getirib kendine bir takım hulle yapsan olmaz mı?» denilmiş o da bu hadîsi sevk etmiştir.

Rabeze çölde bir yerdir. Medîne ile Rabeze arası üç merhale mesâfedir. Bu yer Medîne'nin kuzeyine düşer. Ebû Zerr orada ikâmet etmiş, orada' vefat etmiş ve yine orada gömülmüştür.

٤٢ - (١٦٦٣) وَحَدَّثَنَا الْقُفَيْبِيُّ . حَدَّثَنَا دَاوُدُ بْنُ قَيْسٍ عَنْ مُوسَى بْنِ يَسَارٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا صَنَعَ لِأَحَدِكُمْ خَادِمُهُ طَعَامَهُ ثُمَّ جَاءَهُ بِهِ ، وَقَدْ وَلَّى حَرَّهُ وَدُخَانَهُ ، فَلْيَقْعِدْهُ مَعَهُ . فَلْيَأْكُلْ . فَإِنْ كَانَ الطَّعَامُ مَشْفُوعًا قَلِيلًا ، فَلْيَضَعْ فِي يَدِهِ مِنْهُ أَكْلَةً أَوْ أَكْلَتَيْنِ ، قَالَ دَاوُدُ : يَعْنِي لُقْمَةً أَوْ لُقْمَتَيْنِ .

42 — (1663) : Ebû Hureyre (R) dedi ki; Raşûlullah (S) şöyle buyurdu : «Sizden birinizin yemeğini hizmetçisi yapıp da sonra o yemeğin sıcaklığını ve dumanını üzerine alarak kendisine getirdiğinde o hizmetçiyi kendisi ile birlikte oturtsun da öyle yesin. Eğer yemek az ise o zaman efendisi o yemekden bir yahut iki çiğnem hizmetçinin eline koysun»¹⁷.

Râvî Dâvûd ibn Kays, hadisdeki «ukle» ve «ukleteyn» kelimelerinden lukma ve lukmateyn kasdedildiğini bildirmiştir.

(١١) بَابُ نَوَابِ الْعَبْدِ وَأَمْرِهِ إِذَا نَصَحَ لِسَيِّدِهِ ، وَأَمْسَ عِبَادَةَ اللَّهِ

٤٣ - (١٦٦٤) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمرَ ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا نَصَحَ لِسَيِّدِهِ ، وَأَحْسَنَ عِبَادَةَ اللَّهِ ، فَلَهُ أَجْرُهُ مَرَّتَيْنِ » .

(...) وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . قَالَا : حَدَّثَنَا يَحْيَى (وَهُوَ الْقَطَّانُ) . ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ عُمرَ . حَدَّثَنَا أَبِي . ع وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا ابْنُ عُمرَ وَأَبُو أُسَامَةَ . كُلُّهُمَا عَنْ عُبيدِ اللَّهِ . ع وَحَدَّثَنَا هَرُؤُنُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَبْلِيُّ . حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . حَدَّثَنِي أُسَامَةُ . جَمِيعًا عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمِثْلِ حَدِيثِ مَالِكٍ .

17. Hizmetçi ile efendisinin birbirlerine muhâtaba âdabından olarak Peygamber'in şu ta'limatı da çok hârika bir medeniyet örneğidir :

عن أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال : لا يقل أحدكم اطعم ربك وضيء ربك اسق ربك وليقل سيدي ومولاي ولا يقل أحدكم عبدى امتى ولكن فتاى وفتانى وغلامى

= Ebû Hureyre (R) den; Peygamber (S) : «Sizin biriniz (hizmetçisine) : Rabbini doyur, rabbına abdest aldır, rabbine su ver! diye hitâb etmesin. Köle de: Efendim, velî ni'metim! desin. Yine sizin biriniz (kölesine) : Kulum, câriyem! diye hitâb etmesin. Ve lâkin yiğidim, kızım, oğlum! diye seslensin» buyurmuştur (Buhârî, İtk bâbu kerâhiyeti't-tetâvul ale'r-rakik ve kavlihi: Abdi ev emeti... III, 298 -350).

(11) KÖLE, EFENDİSİ İÇİN DOĞRULUK VE HULÛSLA İŞ YAPTIĞI,
ALLÂH'A KARŞI DA GÜZEL İBÂDET EYLEDİĞİ ZAMAN
NÂİL OLACAĞI SEVÂB VE ECİR BÂBİ

43 — (1664) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib şöyle dedi : Ben İmâm Mâlik'in huzûrunda okudum, o da Nâfi'den, o da İbn Umer'den ki Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur : «Kul, efendisi için doğruluk ve hulûsla iş yaptığı ve Allah'ın ibâdetini de güzel edâ eylediği zaman onun için iki ecir olacaktır».

() : Buradaki dört râvîlerinin hepsi de Nâfi'den, o da İbn Umer'den, o da Peygamber'den olmak üzere yukarıki Mâlik hadîsi gibi rivâyet etmişlerdir.

٤٤ — (١٦٦٥) حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرَمَلَةُ بْنُ بَحْتِی. قَالَ : أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ . قَالَ : سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ يَقُولُ : قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لِلْعَبْدِ

الْمَمْلُوكِ الْمُصْلِحِ أَجْرَانِ » . وَالَّذِي قَسُّ أَبِي هُرَيْرَةَ يَدِيَا لَوْلَا الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ، وَالْحُجْ ، وَبِرَّائِي ، لَأَخِيتُ أَنْ أَمُوتَ وَأَنَا مَمْلُوكٌ .

قَالَ : وَبَلَّغْنَا ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ لَمْ يَكُنْ يَحُجُّ حَتَّى مَاتَتْ أُمُّهُ ، لِيُصْحَبَهَا . قَالَ أَبُو الطَّاهِرِ فِي حَدِيثِهِ : « لِلْعَبْدِ الْمُصْلِحِ » وَلَمْ يَذْكُرِ الْمَمْلُوكَ .

(...) وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا أَبُو صَفْوَانَ الْأَمْوِيُّ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَلَمْ يَذْكُرْ : بَلَّغْنَا وَمَا بَعْدَهُ .

44 — (1665) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi; Rasûlullah (S): «Dâima doğruluk ve hulûsla iş yapıcı olan köle bir kul için iki ecr vardır» buyurdu. Ebû Hureyre'nin nefsi elinde olan (Allâh)a yemin ederim ki eğer Allah yolunda cihâd ile hacc ve bir de anneme iyilik olmıyaydı ben muhakkak köle olarak ölmemi arzu ederdim.

Saîd ibn Museyyeb: Ebû Hureyre'nin annesine bağlılığı ve ondan hiç ayrılmaması sebebiyle annesi ölünceye kadar hacc etmediği bana bâliğ olmuşdur dedi.

Râvî Ebû Tâhir kendi hadîsinde yalnız: «Doğruluk ve hulûsla iş yapan kul» demiş, «memlûk (köle)» sözünü zikretmemiştir.

() : Buradaki râvîler Yûnus'un, İbn Şihâb'dan bu isnâdla haber verdiğini ve bana bâliğ oldu ile ondan sonrasını zikretmediğini rivâyet ettiler.

٤٥ - (١٦٦٦) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا أَدَّى الْمَبْدُوحُ لِلَّهِ وَحَقَّ مَوَالِيهِ ، كَانَ لَهُ أَجْرَانِ » ، قَالَ : سَفَدْتُمَا كَمْبًا . فَقَالَ كَمْبٌ : لَيْسَ عَلَيْهِ حِسَابٌ . وَلَا عَلَى مُؤْمِنٍ مُزْهِدٍ .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنِ الْأَعْمَشِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ .

45 — (1666) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi; Rasûlullah (S): «Kul Allâh'ın hakkını ve efendilerinin hakkını (yerli yerine) edâ ettiği zaman onun lehine iki ecr sâbit olmuştur» buyurdu. Râvî der ki: Ben bu rivâyeti Kâ'b'a tahdîs ettiğimde o: Böyle bir kul üzerine ve mahı olmayan bir mu'min üzerine de hiçbir hisâb yoktur dedi¹⁸.

() Yine bu hadîsi bize Zuheyr ibn Harb tahdîs etti. Bize Cerir, A'meş'den bu isnâdla tahdîs etti.

٤٦ - (١٦٦٧) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنْيَةَ . قَالَ : هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا : وَقَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « نِعْمًا لِلْمَمْلُوكِ أَنْ يُتَوَفَّى . يُحْسِنُ عِبَادَةَ اللَّهِ وَصَحَابَةَ سَيِّدِهِ . نِعْمًا لَهُ » .

46 — (1667) Bize Muhammed ibn Râfî' tahdîs etti. Bize Abdurraz-zâk tahdîs etti. Ma'mer, Hemmâm ibn Münebbih'den tahdîs etti. Hemmâm: Bu, Ebû Hureyre'nin bize Rasûlullah'dan tahdîs ettikleridir dedi ve birçok hadîsler zikretti. Onlardan biri şudur: Ebû Hureyre (R) dedi ki; Ra-sûlullah (S) şöyle buyurdu: «Hem Allah'ın ibâdetini, hem de efendisinin suhbet ve hemdemliğini güzelce yerine getirirken vefat etmesi, köle için ne güzel şeydir! Onun için ne güzel dirlik ve ne hoşluktur!».

18. Üzerine hisâb yokdur demesi, sevâbının çokluğu ve ma'siyetinin bulunmamasından do-laydır. Bu, Kâ'b'ın söylediği bir sözdür ki bunu râvî'nin *tevkîf* ile yani *mevku'f* hadîs olarak almış olması ve ictihâd ile söylemiş olması muhtemeldir. Çünkü Hasenâtı çok olub da kitâbı sağından verilen de kolay bir hisâbla muhâsebe olunacak da sonra eh-line sevinerek dönecektir :

« يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَى رَبِّكَ كَدَمًا فَلَاقِبُهُ فَمَا مِنْ أَوْقٍ كَتَابَهُ بَيْنَهُ فَسَوْفَ

يَحْسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا وَيَنْقَلِبُ إِلَى أَهْلِهِ مَسْرُورًا

: Ey insan! Hakikat sen Rabbına (kavuşuncaya) kadar durmayıp didineceksin, nihâyet ona ulaşacaksın. O vakit kitâbı sağ eline verilen kimseye gelince kolayca bir hisâb ile muhâsebe edilecek, ehline de sevinçli dönecektir...» (el-İngikâk: 6-9).

(۱۲) بَابُ مَنْ أَعْتَقَ شُرَكَاءَهُ فِي عِبْدٍ

۴۷ — (۱۵۰۱) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قُلْتُ لِمَالِكٍ : حَدَّثَكَ نَافِعٌ عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ أَعْتَقَ شُرَكَاءَهُ فِي عَبْدٍ ، فَكَانَ لَهُ مَالٌ يَبْلُغُ ثَمَنَ الْعَبْدِ ، قُومَ عَلَيْهِ قِيَمَةُ الْعَدْلِ ، فَأَعْطَى شُرَكَاءَهُ حِصَصَهُمْ ، وَعَتَقَ عَلَيْهِ الْعَبْدُ ، وَإِلَّا فَقَدْ عَتَقَ مِنْهُ مَا عَتَقَ » .

(12) MÜŞTEREK BİR KÖLEDEKİ KENDİ HİSSESİNİ ÂZÂD EDEN KİMSEYE DÂİR BÂB

47 — (1501) : İbn Umer (R) şöyle dedi; Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Her kim bir köledeki hissesini bağışlar ve kölenin (geri kalan) semenine bâliğ olur derecede malı bulunursa o pay için köleye âdilâne kıymet konulur da, âzâd eden diğer ortaklarına da hisselerini verir ve onun hisâbına köle tamâmen âzâd olur. Şâyet âzâd edenin, ortaklarının hisselerini ödeyecek malı bulunmazsa köleden âzâdlağığı hissesi âzâd olur»¹⁹.

۴۸ — (...) حَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْمٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا عُثَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ أَعْتَقَ شُرَكَاءَهُ مِنْ تَمْلُوكٍ فَلَيْتَهُ عِتْقُهُ كُلُّهُ . إِنْ كَانَ لَهُ مَالٌ يَبْلُغُ ثَمَنَهُ . فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ مَالٌ عَتَقَ مِنْهُ مَا عَتَقَ » .

48 — () : İbn Umer (R) şöyle dedi; Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Her kim bir memlûkdeki hissesini bağışlar ve o kölenin tam bedeline yetecek kadar malı da bulunursa, kölenin tamâmıyle âzâd olması bu kimse üzerine vâcib olur. Şâyet âzâd edenin malı yoksa o köleden âzâd ettiği hissesi âzâd olur.

19. Erkek köle hakkındaki bu hüküm aynen dişı köle hakkında da câridir.

Bu hadisler, müşterek kölesinden kendi hissesini âzâd eden kimsenin öbür hisseyi veya hisseleri de âzâdlamasının vucûbunu ifâde etmektedir.

Bu bâbın hadisleri Kitâbu'l-ısk (SAHİH-İ MUSLİM VE TERCEMESİ, IV üncü cildin sonu) da bütün tarîkleriyle geçmiştir. Muslim'in âdeti hilâfına hiç zarûret de yok iken bu hadisleri tekrar etmesinden taaccub edildi (Nevevî).

٤٩ - (...) وَحَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ . حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ عَنْ نَافِعٍ . وَوَلَّى عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ أَعْتَقَ نَصِيبًا لَهُ فِي عَبْدٍ . فَكَانَ لَهُ مِنْ الْمَالِ قَدْرُ مَا يَبْلُغُ فَيْمَتُهُ . قَوْمٌ عَلَيْهِ قِيمَةٌ عَدْلٍ . وَإِلَّا فَقَدْ عَتَقَ مِنْهُ مَا عَتَقَ » .

(...) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَ مُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ عَنِ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ . قَالَ : سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ . ع وَحَدَّثَنِي أَبُو الرَّيِّعِ وَأَبُو كَامِلٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا حَمَّادُ (وَهُوَ ابْنُ زَيْدٍ) . ع وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (يَعْنِي ابْنَ عَلِيَّةَ) . كِلَاهُمَا عَنْ أَيُّوبَ . ع وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي إِسْمَاعِيلُ بْنُ أُمَيَّةَ . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ عَنْ ابْنِ أَبِي ذَنْبٍ . ع وَحَدَّثَنَا هَرُونَ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . قَالَ : أَخْبَرَنِي أَسَامَةُ (يَعْنِي ابْنَ زَيْدٍ) . كُلُّ هَؤُلَاءِ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، بِهَذَا الْحَدِيثِ . وَلَيْسَ فِي حَدِيثِهِمْ « وَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ مَالٌ فَقَدْ عَتَقَ مِنْهُ مَا عَتَقَ » إِلَّا فِي حَدِيثِ أَيُّوبَ وَيَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ . فَإِنَّهُمَا ذَكَرَا هَذَا الْحَرْفَ فِي الْحَدِيثِ . وَقَالَا : لَا نَدْرِي . أَهُوَ شَيْءٌ فِي الْحَدِيثِ أَوْ قَالَهُ نَافِعٌ مِنْ قَبْلِهِ . وَلَيْسَ فِي رِوَايَةِ أَحَدٍ مِنْهُمْ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ . إِلَّا فِي حَدِيثِ اللَّيْثِ ابْنِ سَعْدٍ .

49 — () : Abdullah ibn Umer (R) şöyle dedi; Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Her kim müşterek bir köledeki kendi payını âzâdlar da kendinde o kölenin bütün kıymetine yetecek kadar mal bulunursa, köleye âdilâne bir kıymet konulur. Şâyet âzâd edenin, ortaklarının hisselerini ödeyecek malı bulunmazsa köleden âzâdladığı hissesi âzâd olur».

() : Buradaki altı tarîk râvîlerinin hepsi de Nâfi'den, o da İbn Umer'den, o da Peygamber'den bu hadîsi rivâyet etmişlerdir. Bunların (çoğunun) hadîslerinde : «Ve şâyet âzâd edenin bir malı yoksa köleden âzâd ettiği hissesi âzâd olur» kısmı yoktur. Ancak bu kısım Eyyûb ile Yahyâ'nın hadîslerinde vardır. Çünkü hadîsden bu kısım ancak bu ikisi zikretmişlerdir. Bununla beraber onlar da : Bu kısım, hadîsden bir parça mı, yahut bunu Nâfi' kendinden mi söylemiştir? bilmiyoruz demişlerdir. Bir de buradaki râvîlerden yalnız Leys ibn Sa'd müstesnâ hiçbirisi : Ben Rasûlullah'dan işittim şeklinde rivâyet etmemişlerdir.

۵۰ - (...) وَحَدَّثَنَا عَمْرُو النَّاقِدُ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ . كِلَاهُمَا عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ . قَالَ ابْنُ أَبِي عُمَرَ : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَمْرٍو ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « مَنْ أَعْتَقَ عَبْدًا يَنْتَهُ وَيَبْنَ آخَرَ . فَوُتَّ عَلَيْهِ فِي مَالِهِ قِيمَةٌ عَدْلٍ . لَا وَكْسَ وَلَا شَطَطَ . ثُمَّ عَتَقَ عَلَيْهِ فِي مَالِهِ إِنْ كَانَ مُوسِرًا » .

50 — () : Abdullah ibn Umer (R) den; Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur : «Her kim, kendisi ile bir diğeri arasında müşterek olan bir köleyi âzâd ederse, hiçbir aldatma ve haddi tecâvüz (yani eksik ve fazlalık) olmaksızın o şahsın malında köleye âdilâne kıymet konulur, sonra da bu şahıs eğer zengin ise onun malı ile kendi hisâbına köle âzâd olur».

۵۱ - (...) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ مُعَيْدٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ سَالِمٍ . عَنْ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « مَنْ أَعْتَقَ بَرَكًا لَهُ فِي عَبْدٍ . عَتَقَ مَا بَقِيَ فِي مَالِهِ ، إِذَا كَانَ لَهُ مَالٌ يَبْلُغُ ثَمَنَ الْعَبْدِ » .

51 — () : İbn Umer (R) den; Peygamber (S) şöyle buyurmuştur : «Her kim müşterek olan bir köledeki kendine âid hisseyi âzâdlar da bu şahsın kölenin bedeline yetecek kadar malı bulunursa kölenin geri kalan hisseleri de bu şahsın malından ödenib köle tamâmıyla âzâd olur».

۵۲ - (۱۰۰۲) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَحُمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى) . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ ، عَنِ النَّضْرِ بْنِ أَنَسٍ ، عَنْ بَشِيرِ بْنِ نَهْيِكَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . قَالَ ، فِي الْمَمْلُوكِ بَيْنَ الرَّجُلَيْنِ قِيمَتُهُ أَحَدُهُمَا قَالَ « يَضْمَنُ » .

52 — (1502) : Buradaki râvîler Ebû Hureyre (R) den Peygamber (S) in, iki kimse arasında müşterek olub da ikisinden birinin (kendi hissesini) âzâdladığı köle hakkında : «Diğeri de âzâd etmeği tekefül eder» buyurduğunu rivâyet etmişlerdir.

۵۳ - (۱۰۰۳) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . قَالَ « مَنْ أَعْتَقَ شَقِيمًا مِنْ مَمْلُوكٍ ، فَهُوَ حُرٌّ مِنْ مَالِهِ » .

53 — (1503) : Yine Şu'be bize bu isnâdla tahdîs etti ki Ra-

sûlullah (S) : «Her kim müşterek bir memlûkden bir pay âzâdlarsa, bu köle o şahsın malından hurr olmuştur» buyurmuştur.

٥٤ — (...) () : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ ابْنِ أَبِي عَرُوبَةَ، عَنْ قَتَادَةَ،

عَنِ النَّضْرِ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ بَشِيرِ بْنِ نَيْكٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. قَالَ «مَنْ أَعْتَقَ شَقِيقًا لَهُ فِي قَبْدٍ، تَفَلَّصَهُ فِي مَالِهِ إِنْ كَانَ لَهُ مَالٌ. فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ مَالٌ، اسْتَشَمَى الْعَبْدُ غَيْرَ مَشْقُوقٍ عَلَيْهِ».

54 — () : Buradaki râvîler de yine Ebû Hureyre (R) den rivâyet ettiler ki Peygamber (S) şöyle buyurmuştur : «Her kim (müşterek) bir köleden kendi hissesini âzâd etse; eğer malı varsa o kimseye kendi malından köleyi tamâmen halâs etmesi vâcib olur. Şâyet âzâd edenin malı yoksa köle (diğer ortağın payını kazanmak için) meşakkatsiz bir halde çalıştırılır».

٥٥ — (...) () : حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ بِشْرِ. ع وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ. قَالَا : أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ. جَمِيعًا عَنْ ابْنِ أَبِي عَرُوبَةَ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ. وَفِي حَدِيثِ عِيسَى «ثُمَّ يُسْتَشَمَى فِي نَصِيبِ الَّذِي لَمْ يُعْتَقْ غَيْرَ مَشْقُوقٍ عَلَيْهِ».

55 — () : Buradaki râvîler de cemian İbn Ebî Arûbe'den bu isnâdla rivâyet ettiler. İsâ'nın hadîsinde : «Sonra köle, âzâd etmiyen, ortağın hissesini kazanması için meşakkatsiz bir halde çalıştırılır» kısmı vardır.

٥٦ — (١٦٦٨) : حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. قَالُوا : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (وَهُوَ ابْنُ عُبَيْدَةَ) عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ أَبِي الْمُهَلَّبِ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ؛ أَنَّ رَجُلًا أَعْتَقَ سِتَّةَ مَمْلُوكِينَ لَهُ عِنْدَ مَوْتِهِ. لَمْ يَكُنْ لَهُ مَالٌ غَيْرُهُمْ. فَدَعَا بِهِمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ. فَجَزَأَهُمْ أَثْلَاثًا. ثُمَّ أَفْرَعَ يَنْهَمُ. فَأَعْتَقَ اثْنَيْنِ وَأَرْقَ أَرْبَعَةً. وَقَالَ لَهُ قَوْلًا شَدِيدًا.

56 — (1668) : Imrân ibn Husayn (R) dan (şöyle demiştir) : Bir kimse kendine âid altı tâne köleyi ölümü sırasında âzâd etti. Bu kimsenin o kölelerden başka malı da yokdu. Muteâkiben Rasûlullah (S) o köleleri çağırdı ve onları üç guruba ayırıp kur'aya hazırladı. Sonra aralarında kur'a attı. Kur'a sonunda ikisini âzâd etti, diğer dördünü de köle

olarak bıraktı. Ve (köleleri böyle âzâd edib de ölen) o kimse hakkında da ağır bir söz söyledi²⁰.

۵۷ - (...) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا حَمَّادٌ . مَح . وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَأَبْنُ أَبِي عُمَرَ
عَنِ الثَّقَفِيِّ . كِلَاهُمَا عَنْ أَيُّوبَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . أَنَّ حَمَّادَ أَخْبَدِيثَهُ كَرِوَايَةَ ابْنِ عُثَيْمٍ . وَأَمَّا الثَّقَفِيُّ
فَعَنِ حَدِيثِهِ : أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ أَوْصَىٰ عِنْدَ مَوْتِهِ فَأَعْتَقَ سِتَّةَ مَمْلُوكِينَ .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِنْهَالٍ الضَّرِيرُ وَأَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَا : حَدَّثَنَا زُرَيْعُ بْنُ زُرَيْعٍ . حَدَّثَنَا هِشَامُ
ابْنُ حَسَّانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . يُمَثِّلُ حَدِيثَ ابْنِ عُثَيْمٍ وَحَمَّادٍ .

57 — () : Buradaki iki râvî de Eyyûb'dan bu isnâd ile rivâyet ettiler. Bunlardan Hammâd'ın hadîsi (56 rakamıyla geçen) İbn Uleyye rivâyeti gibidir. Sakafî'nin hadîsinde ise : Ensâr'dan bir kimse ölümü sırasında vasiyyet edib altı kölesini âzâd etti sözleri vardır.

() : Buradaki râvî Hişâm ibn Hassân da Muhammed ibn Sîrîn'den, o da Imrân ibn Husayn'dan, o da Peygamber'den İbn Uleyye ve Hammâd'ın (56 ve 57 rakamlı) hadîsleri gibi rivâyet etmişlerdir.

(۱۳) بَابُ مَوَارِثِ بَيْعِ الْعَبْدِ

۵۸ - (۹۹۷) حَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ الْقَتَكِيُّ . حَدَّثَنَا حَمَّادٌ (يَعْنِي ابْنَ زَيْدٍ) عَنْ
عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ؛ أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ أَعْتَقَ غُلَامًا لَهُ عَنْ دُبُرٍ . لَمْ يَكُنْ لَهُ
مَالٌ غَيْرُهُ . فَبَلَغَ ذَلِكَ النَّبِيُّ ﷺ . فَقَالَ « مَنْ يَشْتَرِيهِ مِنِّي ؟ » فَاشْتَرَاهُ نَعِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ (۲) بِشَمَائِلَانَةٍ
دِرْهَمٍ . قَدْ فَعَلَهَا إِلَيْهِ .

قَالَ عَمْرُو : سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : عَبْدًا قَبِطِيًّا مَاتَ مَامَ أَوَّلَ .

(13) MUDEBBERİN ALINIB SATILMASININ CEVÂZİ BÂBİ

58 — (997) : Câbir ibn Abdullah (R) den (şöyle demiştir) :

20. Peygamber'in bu şahıs için şiddetli söz söylemesine sebep, o şahsın başka malı yok iken geride bıraktığı vârislerin hakkını gözetmemesi ve vasiyyetin de ancak üçde birinden yapılabileceği kanûnuna itâatsızlık etmesidir. Peygamber bu vasiyyeti, köleleri üç kısıma ayırıp aralarında kur'a atmak sûretiyle yine malının üçde birinden infâz etmiştir. Rasûlullah'ın o şahıs hakkında söylediği şiddetli söz ise ba'zı rivâyetlere göre böyle vasiyyet ettiğini bileydim ben ona cenâze namazı kılmayıb sizlere bırakırdım tarzında bir sözdür. Peygamber bu sözü ile o şahsın yaptığı kabâhatın ağırlığını belirtiyordu.

Ensârdan bir kimse kendine âid olan bir köleyi müdebber olarak âzâd etmişti. O zâtın bu köleden başka malı da yokdu. Onun fakirlik hâli Peygamber'e ulaşınca Peygamber (S) bu köleyi alıb : «Bunu benden kim satın almak ister?» dedi. (Muzâyede neticesinde) Nuaym ibn Abdillâh o köleyi sekiz yüz dirhem mukâbilinde satın aldı. Rasûlullah da kölenin bedelini ona verdi.

Râvî Amr ibn Dînâr (bu köle hakkında) : Ben Câbir'den : «Evvelki yıl ölen kıbtî bir köle» derken işittim demiştir²¹.

٥٩ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَاسْتَعْقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ . قَالَ أَبُو بَكْرٍ : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ . قَالَ : سَمِعَ عَمْرُو جَابِرًا يَقُولُ : دَبَّرَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ غُلَامًا لَهُ لَمْ يَكُنْ لَهُ مَالٌ غَيْرُهُ . فَهَاءَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ .

قَالَ جَابِرٌ : فَاشْتَرَاهُ ابْنُ النَّعَّامِ . عَبْدًا قِطِيبًا مَاتَ حَامٍ أَوَّلَ ، فِي إِمَارَةِ ابْنِ الزُّبَيْرِ .

(..) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَابْنُ رُمَيْحٍ عَنْ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ فِي الْمَدَبَرِ . نَحْوَ حَدِيثِ حَمَّادٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ .

21. Burada bir kölesi olub da onu müdebber olarak hurriyete kavuşturan kimsenin adı zikredilmemiş ise de şerhlerde ve diğer muhaddislerin rivâyetlerinde bu zâtın Benû Azre'den Mezkûr nâmında bir sahâbî olduğu kaydedilmiştir. Böyle âzâd edilib de o sahâbî hayatda iken satılan bu kölenin isminin Ya'kûb olduğu Nevevî'nin rivâyetinde, Mısırlı Kıbtî olub Abdullâh ibn Zubeyr'in emâreti zamanında öldüğü de Muslim'in müteâkib rivâyetinde zikredilmiştir. Müteâkib rivâyetde köleyi satın alan bu İbn Nahrâm, Nuaym'ın lâkabıdır. Nahme, öksürük demektir. Nuaym'ın bununla lâkablandırılmasının sebebi, Peygamber Nuaym'ı cennetle müjdeleyerek şöyle demiştir : Bir kere cennete girdim. Orada Nuaym'ın öksürdüğünü işittim buyurmuş, bundan sonra da Nuaym, Nahrâm diye anılmışdır. Bu sahâbî, Kureyş hicretine mâni' olduğu için Mekke'nin fethi zamanı yaklaşıncaya kadar Mekke'de kalmıştır. Kendisi Mekke'nin eşrafından ve servet sâhibi bir zâtdır. Mekkelilere eskiden beri ihsânları çok olduğundan kendisine mürâcaatla : Sen hicret etme, içimizde yaşa da hangi dîni arzu edersen o dînde bulun demişler ve onun İslâmî hayâtına katlanmışlardı. Mekke'nin fethinden az evvel Medine'ye hicret etmişti. Medine'ye geldiğinde Peygamber kendisini kucaklayıp öpmüş ve bu sûretle müstesnâ bir iltifâta mazhar olmuştu. Hicretin on beşinci senesinde Yermuk harbinde şehid olmuşdur.

Bu hadîsde geçen müdebber sözü fıkhi bir istilâhdır. Âzâdlığı ölüme tal'ik olunan kölede kullanılır. Yani hurriyete kavuşması bir şahsın hayatından sonraya bırakılan köle ma'nâsını ifâde eder. Müdebber kölenin satılıp satılmıyacağı hakkında hukûkî görüş ayrılıkları vardır.

(...) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا الثَّغِينَةُ (يَعْنِي الْحَزَائِيَّ) عَنْ عَبْدِ الْمَجِيدِ بْنِ سُهَيْلٍ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ . ع وَحَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ هَاشِمٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى (يَعْنِي ابْنَ سَعِيدٍ) عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ ذَكْوَانَ الْمُعَلَّمِ . حَدَّثَنِي عَطَاءُ عَنْ جَابِرٍ . ع وَحَدَّثَنِي أَبُو غَسَّانَ الْإِسْمَعِيلِيُّ . حَدَّثَنَا مُعَاذٌ . حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ مَطَرٍ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ ، وَأَبِي الزُّبَيْرِ ، وَهَمْرٍو بْنِ دِينَارٍ ؛ أَنَّ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَهُمْ فِي يَسْمَعِ الْمَدَبَرِ . كُلُّ هَؤُلَاءِ قَالَ : عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمَعْنَى حَدِيثِ حَمَّادٍ وَابْنِ عُيَيْنَةَ عَنْ هَمْرٍو ، عَنْ جَابِرٍ .

59 — () : Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edib dedi ki : Amr ibn Dînâr, Câbir'den işitti ki o şöyle diyordu : Ensâr'dan bir kimse, kendine âid bir köleyi hayâtının sonunda hurr olacağını söyliyerek âzâd etti. Bu zâtın o köleden başka bir malı da yokdu. Müteâkiben Rasûlullah (S) o köleyi sattı.

Câbir : Neticede o köleyi İbnu Nahhâm (lâkabıyla anılan Nuaym ibn Abdillâh) satın aldı. Bu köle Abdullâh ibn Zubeyr'in emîrliği zamanında evvelki yıl ölen Kıbt'lı bir köle idi demiştir.

() : Buradaki râvîler de Câbir'den, o da Peygamber'den müdebber hakkındaki bu hadîs de Hammâd'ın, Amr ibn Dînâr'dan rivâyet ettiği (58 rakamlı) hadîs tarzındadır.

() : Buradaki tarîklerin râvîleri de Câbir ibn Abdillâh'ın kendilerine müdebberin bey'i hakkındaki bu hadîsi tahdîs ettiğini rivâyet etmişlerdir. Bunların hepsi de Peygamberden, Hammâd ve İbn Uyeyne'nin Amru'bnü Dînâr'dan, o da Câbir'den diye rivâyet ettiği hadîsin ma'nâsıyla rivâyet etmişlerdir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٢٨ - كتاب القسامة والمحاربين والقصاص والديات

(١) باب القسامة

١ - (١٦٦٩) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ يَحْيَى (وَهُوَ ابْنُ سَعِيدٍ) ، عَنْ بُشَيْرِ بْنِ يَسَارٍ ، عَنْ سَهْلِ بْنِ أَبِي حَشَمَةَ (قَالَ يَحْيَى : وَحَسِنْتُ قَالَ) وَعَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ ؛ أَنَّهُمَا قَالَا : خَرَجَ عَبْدُ اللَّهِ ابْنُ سَهْلِ بْنِ زَيْدٍ وَنُجَيْصَةُ بْنُ مَسْعُودٍ بْنُ زَيْدٍ . حَتَّى إِذَا كَانَا بِبَحِيرَ تَفَرَّقَا فِي بَعْضِ مَا هُنَاكَ . ثُمَّ إِذَا نُجَيْصَةُ يَحْدُ عَبْدَ اللَّهِ بْنِ سَهْلِ قَتِيلًا . فَدَفَنَهُ . ثُمَّ أَقْبَلَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ هُوَ وَخُوَيْصَةُ بْنُ مَسْعُودٍ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَهْلِ . وَكَانَ أَصْنَرُ الْقَوْمِ . فَذَهَبَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ لِيَتَكَلَّمَ قَبْلَ صَاحِبِيهِ . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « كَبُرَ » (الْكُبْرُ فِي السِّنِّ) فَصَمَتَ . فَتَكَلَّمَ صَاحِبَاهُ . وَتَكَلَّمَ مَعَهُمَا . فَذَكَرُوا لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ مَقْتَلَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَهْلِ . فَقَالَ لَهُمْ « أَتَحْلِفُونَ خَمْسِينَ يَمِينًا فَتَسْتَحِقُّونَ صَاحِبَكُمْ ؟ » (أَوْ فَاتِلَكُمْ) قَالُوا : وَكَيْفَ نَحْلِفُ وَلَمْ نَشْهَدْ ؟ قَالَ « قُتِبَرُكُمْ يَهُودُ بِخَمْسِينَ يَمِينًا ؟ » قَالُوا : وَكَيْفَ تَقْبَلُ أَيْمَانَ قَوْمٍ كُفَّارٍ ؟ فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَعْطَى عَقْلَهُ .

RAHMÂN VE RAHÎM OLAN ALLÂH'IN İSMİYLE

28 — KİTÂBU'L - KASÂME VE'L - MUHÂRİBÎN
VE'L - KISÂS VE'D - DİYÂT

(Kasâme yemîni, İslâma karşı muhârebe edenler, kısâs ve diyetler kitâbı)

(1) KASÂME BÂBİ¹

1 — (1669) : Sehl ibn Ebî Hasme ile Râfi' ibn Hadîc (R) şöyle dediler : Abdullah ibn Sehl ile Mes'ûd ibn Zeyd'in oğlu Muhayyisa yola çıktılar. Nihayet bu iki yoldaş Hayber'e vardıklarında oradaki işlerine ayrıldılar. Bir müddet sonra Muhayyisa (geldiğinde) Abdullah ibn Sehl'i öldürülmüş olarak bulub akabinde onu defnetti. Sonra Muhayyisa ile kardeşi Huveyyisa ibn Mes'ûd ve bir de Abdurrahmân ibn Sehl Peygamber'e geldiler. Abdurrahmân gelenlerin en küçüğü olduğu halde diğer iki arkadaşından evvel konuşmaya kalkıştı. Bunun üzerine Rasûlullah (S) ona hitâben : «İlk sözü yaşlıya bırak» ihtârında bulundu. Bunun üzerine Abdurrahmân susdu. İki arkadaşı vak'ayı söylediler. Rasûlullah onlarla konuştu. Onlar Rasûlullah'a Abdullah ibn Sehl'in öldürülmesini anlattılar. Akabinde Rasûlullah onlara :

— Bu cinayetin Hayberliler tarafından iyka edildiğine elli defa yemîn eder ve sâhibinize (yani onun kan bedeli olan diyete yahut katilinize) hak kazanır mısınız? teklîfinde bulundu. Onlar da :

— Yanında bulunmadığımız ve görmediğimiz bir cinâyet hakkında nasıl yemin ederiz? diye çekindiler. Rasûlullah :

— Öyle ise Yahûdîler elli yemîn ile isnâd ettiğiniz cinâyetten berâate girerler, buyurdu. Da'vâcılar :

— Yâ Rasûlallah! Kâfirler gürûhunun yemînlerini nasıl kabûl ederiz? diye râzıy olmadılar. Rasûlullah bu durumu görünce ölenin diyetini kendisi verdi².

1. *Kasâme*, yemîn ma'nâsına olan ıksâm'dan isim olarak mutlak yemîn ma'nâsıdır. Sonra maktûlün velileri üzerine taksim olunan husûsî bir nevi yemîn ma'nâsına kullanıldı. Meselâ bir karye toprağında bir kimsenin milki olmayan bâlî mahalde yaralanmış olarak bir maktûl bulunur. Katili ma'lûm olmaz. Veresi karye ahâlisinden iddiâ eyledikte maktûlün velisinin ihtiyâr eylediği elli kişiye yemîn verilir. Ve eğer elli kişi bulunmaz ise yemîn verilen kişilere elli yemîn tamâmına dek yemîn tekrîr olunur. Ve yine bey-yine olmayarak meselâ yakınında düşmanlığı zâhir olan Amr üzere biddelâle da'vâ ey-leseler maktûlün velileri iş bu Amr, Zeyd'i katl eyledi diye elli tamâmına dek yemîn ederler. İşte bu iki sûrette yemîn eden cemâata da kasâme itlâk olundu. Eğer da'vâcılar yemîn ederlerse diyete hak kazanırlar. Ve eğer cinâyetle ittihâm edilenler yemîn ederlerse diyet lâzım gelmez. Nitekim fıkıh kitaplarında şerh edilmiştir... (Âsım Efendi, *Kâmûs Ter.*).

2. *Kasâme*, bir nevi yemîndir. Bir maktûlün velileri yahut onların talebi üzerine katilin velileri tarafından elli kişinin yemînine denir. Bu hadislerde rivayet olunan hâdis gibi kimsenin tasarrufunda olmayan tenhâ bir yerde yaralı olarak bir maktûl bulunur da katili bilinmezse maktûlün veresi, civârındaki köy ahâlisi tarafından öldürüldüğünü iddiâ ederler ve bu iddiâlarını elli kişinin yemini ile te'yîd ederlerse maktûlün diyetine hak kazanırlar. Yahutta maktûlün velisinin talebi üzerine köylülerden onun seçtiği elli kişinin redde dâir yemîn etmelerine de *kasâme* denir. Onlar da bu sûretle maktûlün diyetinden kurtulurlar.

Eğer bu kasâme yemînini yapacaklar elli kişi olmazlarsa, mevcûd olan kimseler

٢ - (...) وَحَدَّثَنِی عُیَیْتُدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِیْرِیُّ . حَدَّثَنَا حُمَادُ بْنُ زَیْدٍ . حَدَّثَنَا یَحْیٰی بْنُ سَعِیدٍ عَنْ بُشَیْرِ بْنِ یَسَّارٍ ، عَنْ سَهْلِ بْنِ أَبِي حَنْصَةَ وَرَافِعِ بْنِ خَدِیجٍ ؛ أَنَّ مُحِیَصَةَ بْنَ مَسْمُودٍ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَهْلِ انْطَلَقَا قَبْلَ خَبَرَ . فَتَفَرَّقَا فِي النَّخْلِ . فَقُتِلَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَهْلِ . فَاتَّهَمُوا الْيَهُودَ . فَجَاءَ أَخُوهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ وَابْنَا مَعَهُ حُوَيْصَةُ وَمُحِیَصَةُ إِلَى النَّبِیِّ ﷺ . فَتَكَلَّمَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ فِي أَمْرِ أَخِيهِ ، وَهُوَ أَصْغَرُ مِنْهُمْ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «كَبِّرِ الْكُبْرَ» أَوْ قَالَ «لِیَبْذِلَا الْاَكْبَرُ» فَتَكَلَّمَا فِي أَمْرِ صَاحِبِهِمَا . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «يُقْسِمُ خَمْسُونَ مِنْكُمْ عَلَى رَجُلٍ مِنْهُمْ فَيُدْفَعُ بِرُمَّتِهِ ؟» قَالُوا : أَمْزَلَمْ نَشْهَدُهُ كَيْفَ نَخْلِفُ ؟ قَالَ «فَتُبْرُنُكُمْ يَهُودُ بِإِيْمَانٍ خَمْسِينَ مِنْهُمْ ؟» قَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَوْمٌ كُفَّارٌ . قَالَ : فَوَدَّاهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ قَبْلِهِ .

قَالَ سَهْلٌ : فَدَخَلْتُ مِرْبَدًا لَهُمْ يَوْمًا . فَرَكَضَتْنِي نَاقَةٌ مِنْ تِلْكَ الْإِبِلِ رَكُضَةً بِرَجْلِهَا . قَالَ حُمَادُ : هَذَا أَوْ نَحْوُهُ .

(...) وَحَدَّثَنَا الْقَوَارِیْرِیُّ . حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ . حَدَّثَنَا یَحْیٰی بْنُ سَعِیدٍ عَنْ بُشَیْرِ بْنِ یَسَّارٍ ، عَنْ سَهْلِ بْنِ أَبِي حَنْصَةَ ، عَنِ النَّبِیِّ ﷺ ، نَحْوُهُ . وَقَالَ فِي حَدِيثِهِ : فَقَتَلَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ عِنْدِهِ . وَلَمْ يَقُلْ فِي حَدِيثِهِ : فَرَكَضَتْنِي نَاقَةٌ .

(...) حَدَّثَنَا عُمَرُو النَّاقِدُ . حَدَّثَنَا سُفْیَانُ بْنُ عُیَیْنَةَ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ (یَسْنِی الثَّقَفِ) جَمِيعًا عَنْ یَحْیٰی بْنِ سَعِیدٍ ، عَنْ بُشَیْرِ بْنِ یَسَّارٍ ، عَنْ سَهْلِ بْنِ أَبِي حَنْصَةَ . بِنَحْوِ حَدِيثِهِمْ .

2 -- () : Sehl ibn Ebî Hasme ile Râfi' ibn Hadîc'den, (şöyle demişlerdir) : Muhayyisa ibn Mes'ûd ile Abdullah ibn Sehl (bir hurma mevsimi) Hayber'e gitmişlerdi. Bu iki yoldaş Hayber'e vardıklarında hurmalıklardaki işlerine ayrıldılar. Akabinde Abdullah ibn Sehl öldürüldü. Bu katl vak'asından Yahûdileri ittihâm ettiler. Nihâyet öldürülen Abdullah ibn Sehl'in kardeşi Abdurrahmân ibn Sehl ve onun amucasının oğulları Huveyyisa ve Muhayyisa beraberce Peygamber'e geldiler. Abdurrahmân gelenlerin en küçüğü olduğu halde kardeşinin ölüm işi hakkında konuşmaya başladı. Fakat Rasûlullah (S) : «İlk sözü yaşlıya ver» yahut «evvelâ en büyük olan başlasın» ihtârında bulundu. Bu sefer Huveyyisa ile Muhayyisa arkadaşlarının öldürülmesi hakkında konuştular. Rasûlullah :

yeminlerini tekrarlamak sûretiyle elliye vardırırlar. Bu yemini yapacaklar içinde sabıyy, kadın, deli ve köle bulunmayacaktır.

Da'vâ eden taraf : «Vallâhi bunu onlar öldürmüştür» diye, ittihâm edilen taraf da : «Billâhi biz öldürmedik, onun katilini de bilmiyoruz» diye yemin ederler.

— Sizden elli kişi Hayber Yahûdilerinden bir kimsenin katil olduğuna yemin eder ve o şahıs tamâmiyle size teslim edilsin mi? diye teklifte bulundu. Onlar da :

— Yanında bulunmadığımız ve şahid olmadığımız bir kimse üzerine nasıl yemin ederiz? diye çekindiler. Rasûlullah :

— Öyle ise Yahûdiler kendilerinden elli kimsenin yemini ile sizin cinâyet isnâdınızdan berâet ederler? buyurdu. Muhâtablar :

— Yâ Rasûlallah! Onlar kâfirlerden mürekkeb bir millettir diyerek buna râzıy olmadılar. Bunun üzerine Rasûlullah cinâyetin diyetini kendisi tarafından tediye etti.

Sehl der ki : Ben bir gün onlara diyet olarak verilmiş olan develerin ağılına girmiştım. O sırada bu develerden bir dişi deve beni ayağıyla tepmişti³.

Hammâd : Bunu yahut bu tarzda söylemiştir.

() : Buradaki râvî de yine Sehl ibn Ebî Hasme'den, o da Peygamber'den bu tarzda rivâyet etmiştir. Bu râvî kendi hadîsinde : Bunun üzerine Rasûlullah cinâyetin diyetini kendi yanından verdi demiş, fakat dişi bir deve beni tepti sözünü söylememiştir.

() : Buradaki râvîler de yine Sehl ibn Hasme'den yukarıdaki râvîlerin hadîsleri tarzında rivâyet etmişlerdir.

٣ — (...) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ مَعْنٍ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ بُشَيْرِ بْنِ يَسَارٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مَهْلٍ بْنَ زَيْدٍ وَحَبِصَةَ بْنَ مَسْعُودٍ بْنَ زَيْدٍ الْأَنْصَارِيَّيْنِ ، ثُمَّ مِنْ بَنِي حَارِثَةَ ، خَرَجَا إِلَى خَيْبَرَ فِي زَمَانِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . وَهِيَ يَوْمَئِذٍ مَلُوحٌ . وَأَهْلُهَا يَهُودٌ . فَتَفَرَّقَا لِحَاجَتِهِمَا . فَقُتِلَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَهْلٍ . فَوُجِدَ فِي شَرْبَةٍ مَقْتُولًا . قَدْ فَتَنَهُ صَاحِبُهُ . ثُمَّ أَقْبَلَ إِلَى الْمَدِينَةِ . فَمَشَى أَخُو الْمَقْتُولِ ، عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْلٍ وَحَبِصَةُ وَحَوِصَةُ . فَذَكَرُوا لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ شَأْنَ عَبْدِ اللَّهِ . وَحَيْثُ قُتِلَ . فَرَزَعَهُمْ بُشَيْرٌ وَهُوَ يُحَدِّثُ عَنْ أَذْرَكٍ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؛ أَنَّهُ قَالَ لَهُمْ « تَحْلِفُونَ خَمْسِينَ يَمِينًا وَتَسْتَحِقُّونَ قَاتِلَكُمْ ؟ » (أَوْ صَاحِبَكُمْ) قَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! مَا شَهِدْنَا وَلَا حَضَرْنَا . فَرَزَعَهُمْ أَنَّهُ قَالَ « قُتِبَرْتُكُمْ يَهُودُ بِخَمْسِينَ ؟ » فَقَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! كَيْفَ تَقْبَلُ أَيْمَانَ قَوْمٍ كُفَّارٍ ؟ فَرَزَعَهُمْ بُشَيْرٌ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَقَلَهُ مِنْ عِنْدِهِ .

3 — () Bize Abdullah ibn Mesleme ibn Ka'nab tahdîs etti. Bize Süleymân ibn Bilâl, Yahyâ ibn Saîd'den, o da Buşeyr ibn Yesâr'dan şöyle

3. Sehl'in bu tepme vak'asını söylemesinden maksadı hadîsi gâyet sağlam zabtettiğini ve son derece iyi ezberlediğini ifâde etmektir.

tahdîs etti. Her ikisi de Ensûri sonra Hârise oğullarından olan Abdullah ibn Sehl ibn Zeyd ile Muhayyisa ibn Mes'ûd ibn Zeyd, Rasûlullah (S) zamanında beraberce Hayber'e gittiler. O sene Hayberlilerle müslimanlar arasında sulh vardı. Hayber'in ahâlisi Yahûdî idi. Bu iki yoldaş Hayber'e vardıklarında kendi işleri için ayrıldılar. Bu arada Abdullah ibn Sehl öldürülmüş ve müteâkiben bir hurma ağacının dibindeki bir çukur içinde öldürülmüş olarak bulunmuştur. Arkadaşı Muhayyisa onu defnetti, sonra Medîne'ye geldi. Akabinde maktûlün kardeşi olan Abdurrahmân ibn Sehl ile amucasının iki oğlu Muhayyisa ve Huveyyisa beraberce gidib Rasûlullah'a ölen Abdullah'ın durumunu ve öldürüldüğü yeri anlattılar.

Râvî Buşeyr : Rasûlullah'ın sahâbîlerine erişen kimselerden tahdîs etmekte olduğunu söyleyerek dedi ki : Rasûlullah (S) onlara :

— Bu cinâyetin Hayber Yahûdîleri tarafından işlendiğine elli yemîn eder de kaatilinizi elde etmeye (yahut sâhibinizin kan bedeli olan diyete) hak kazanır mısınız? teklifinde bulundu. Onlar :

— Yâ Rasûlallah! Şâhid olmadık ve yanında bulunmadık (nasıl yemîn ederiz!) dediler. Yine Buşeyr zikretti ki; Rasûlullah :

— Öyle ise Yahûdîler elli yemîn ile sizin isnâd ettiğiniz cinâyetten berâet etsinler mi? buyurdu. Da'vâcılar :

— Yâ Rasûlallah! Kâfirler gürûhu olan bir kavmin yemînlerini nasıl kabûl ederiz? dediler. Yine Buşeyr : Rasûlullah cinâyetin diyetini kendi yanından verdi diye zikretmiştir.

٤ — (...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى عَنْ هُشَيْمٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ بُشَيْرِ بْنِ بَسَّارٍ، أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ مِنْ بَنِي حَارِثَةَ يُقَالُ لَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَهْلٍ بْنُ زَيْدٍ. انْطَلَقَ هُوَ وَابْنُ عَمٍّ لَهُ يُقَالُ لَهُ مُحَيِّصَةُ بْنُ مَسْعُودٍ بْنُ زَيْدٍ. وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِنَحْوِ حَدِيثِ اللَّيْثِ. إِلَى قَوْلِهِ : فَوَدَّاهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ عِنْدِهِ.

قَالَ يَحْيَى : فَخَدَّثَنِي بُشَيْرُ بْنُ بَسَّارٍ. قَالَ : أَخْبَرَنِي سَهْلُ بْنُ أَبِي حَشْمَةَ ، قَالَ : لَقَدْ رَكَّضَتْنِي فَرِيضَةُ مِنْ تِلْكَ الْفَرَايِضِ بِالْمَرْبَدِ .

4 — () : Buradaki râvî de yine Buşeyr ibn Yesâr'dan : Ensâr'ın Hârise oğullarından Abdullah ibn Sehl ibn Zeyd denilen bir kimse, Muhayyisa ibn Mes'ûd ibn Zeyd denilen bir amca oğlu ile beraber Hayber'e gitti diyerek (1 rakamı ile geçen) Leys hadîsi tarzında olarak hadîsin tamâmını tâ : Rasûlullah cinâyetin diyetini kendi yanından ödedi, kavline kadar sevk etmiştir.

Râvî Yahyâ şöyle dedi : Bana Buşeyr ibn Yesâr tahdîs edib dedi ki : Bana Sehl ibn Ebî Hasme haber verib : Vallâhi bu diyet develerinden bir dişi deve beni deve ağılında tepmişti, dedi.

۵ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ ثُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عُبَيْدٍ . حَدَّثَنَا بِشِيرُ بْنُ يَسَارٍ الْأَنْصَارِيُّ عَنْ سَهْلِ بْنِ أَبِي حَثْمَةَ الْأَنْصَارِيِّ ؛ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ قَرَأَ مِنْهُمْ انْطَلَقُوا إِلَى خَيْبَرَ . فَتَفَرَّقُوا فِيهَا . فَوَجَدُوا أَحَدَهُمْ قَتِيلًا . وَسَاقَ الْحَدِيثَ . وَقَالَ فِيهِ : فَكَّرَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يُبْطَلَ دَمُهُ . فَوَدَّاهُ مِائَةً مِنْ إِبِلِ الصَّدَقَةِ .

5 - () : Burada da Buşeyr ibn Yesâr el-Ensâriyy, Sehl ibn Ebî Hasme el-Ensâriyy'den : Kendilerinden bir kaç kişinin Hayber'e gittiklerini, oraya varınca işlerine dağıldıklarını sonunda da kendilerinden birini öldürülmüş olarak bulduklarını haber verdi ve hadisin tamâmını sevk etti. Ve râvî burada : Rasûlullah (S) maktûlün kanını heder etmeyi hoşlanmadı da onun kan bedelini (yani diyetini) zekât develerinden yüz deve verib ödedi demiştir 4.

۶ - (...) حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ . أَخْبَرَنَا بِشِيرُ بْنُ ثُمَيْرٍ . قَالَ : سَمِعْتُ مَالِكَ بْنَ أَنَسٍ يَقُولُ : حَدَّثَنِي أَبُو لَيْلَى عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَهْلِ عَنْ سَهْلِ بْنِ أَبِي حَثْمَةَ ؛ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ عَنْ رَجَالٍ مِنْ كِبَرَاءِ قَوْمِهِ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ سَهْلٍ وَمُحَيِّصَةَ خَرَجَا إِلَى خَيْبَرَ . مِنْ جَهْدِ أَصَابِهِمْ . فَأَتَى مُحَيِّصَةُ فَأَخْبَرَ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ سَهْلٍ قَدْ قُتِلَ وَطُرِحَ فِي عَيْنٍ أَوْ قَعِيرٍ . فَأَتَى يَهُودَ فَقَالَ : أَنْتُمْ ، وَاللَّهِ ! قَتَلْتُمُوهُ . فَأَلَوْا : وَاللَّهِ ! مَا قَتَلْنَاهُ . ثُمَّ أَقْبَلَ حَتَّى أَقْدَمَ عَلَى قَوْمِهِ . فَذَكَرَ لَهُمْ ذَلِكَ . ثُمَّ أَقْبَلَ هُوَ وَأَخُوهُ حُوَيْصَةُ . وَهُوَ أَكْبَرُ مِنْهُ . وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَهْلٍ . فَذَهَبَ مُحَيِّصَةُ لِيَتَكَلَّمَ . وَهُوَ الَّذِي كَانَ بِخَيْبَرَ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِمُحَيِّصَةَ « كَبِّرْ . كَبِّرْ » (يُرِيدُ السَّنَّ) فَتَكَلَّمَ حُوَيْصَةُ . ثُمَّ تَكَلَّمَ مُحَيِّصَةُ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

4. Bazı âlimler : Bu, râvîlerden gelen bir yanılmadır. Çünkü farz olan zekât böyle yere sarf edilmez. Zekât ancak Allâh'ın Kur'ân-ı Kerim'de (et-Tevbe: 60) isimlerini saydığı sekiz sarf yerine harcanabilir demişlerdir. Ashâbımızdan İmâm Ebû Ishâk el-Mervezî de: Bu hadisten dolayı zekât develerinden böyle diyet yerinde sarf câiz olur demiş ve hadisin zâhirine tutunmuştur. Ashâbımızın cumhûru ve diğerleri ise : Bunun ma'nâsı hak sâhibleri bu zekât develerine mâlik oldukdan sonra Rasûlullah onlardan bu develeri satın aldı da sonra teberrû' olarak maktûlün ehline verdi demişlerdir. Muhtâr olan, cumhûrdan hikâye ettiğimiz, Rasûlullah zekât develerinden satın almış olduğu husûsudur (Nevevî).

Nevevî burada şu bilgileri de veriyor: İşte burası İbrâhim ibn Sufyân'ın Muslim'den işitmediği fevâtın sonudur.. Bunun başlangıcının beyânını daha önce takdîm etmişdik. Bundan sonra onun sözü: Bana Ishâk ibn Mansûr tahdîs etti. Dedi ki: Bize Bişru'bnü Umer haber verdi. Dedi ki: Mâlik ibn Enes'den işittim, bana Ebû Leylâ tahdîs etti diyordu tarzındadır. İşte bu İbrâhim ibn Sufyân'ın Muslim'den semânın evvelidir...

« إِمَّا أَنْ يَدُوَا صَاحِبَكُمْ وَإِمَّا أَنْ يُؤَذِّنُوا بِحَرْبٍ ۚ » . فَكَتَبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَيْهِمْ فِي ذَلِكَ . فَكَتَبُوا : إِنَّا ، وَاللَّهِ ! مَا قَتَلْنَاهُ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِجُوبَاصَةَ وَحَيْصَةَ وَعَبْدِ الرَّحْمَنِ « أَتُحْلِفُونَ وَتَسْتَحِقُّونَ دَمَ صَاحِبِكُمْ ؟ » قَالُوا : لَا . قَالَ « فَتَحْلِفُ لَكُمْ يَهُودُ ؟ » قَالُوا : لَيْسُوا بِمُسْلِمِينَ . فَوَدَّاهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ عِنْدِهِ . فَبَعَثَ إِلَيْهِمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِائَةَ نَاقَةٍ حَتَّى أَذْخَاتَ عَلَيْهِمُ الدَّارَ . فَقَالَ سَهْلٌ : فَلَقَدْ رَكَضْتَنِي مِنْهَا نَاقَةٌ حَمْرَاءُ .

6 — () Bize İshâk ibn Mansûr tahdîs etti. Bize Bişr ibn Umer haber verib dedi ki : Ben Mâlik ibn Enes'den işittim şöyle diyordu : Bana Ebû Leylâ Abdullah ibn Abdurrahmân ibn Sehl, Sehl ibn Ebî Hasme'den tahdîs etti ki o da Ebû Leylâ'ya kendi kavminin büyük kimselerinden şöyle haber vermişdir : Abdullah ibn Sehl ile Muhayyîsa kendilerine isâbet eden bir geçim darlığından dolayı (hurma satın almak için) Hayber'e gitmişlerdi. Akabinde Muhayyîsa gelib, Abdullah ibn Sehl'in öldürülmüş bir pınara yahutda bir hurma kökünün etrafına açılan ağzı geniş ve dibi yakın bir çukura atılmış olduğunu haber verdi. Mutaâkiben Yahûdîlere gelib :

— Vallâhi onu siz öldürdünüz dedi. Onlar da :

— Vallâhi onu biz öldürmedik dediler. Sonra Muhayyîsa geriye döndü ve nihâyet Medîne'ye kavminin yanına geldi. Bu ölüm olayını onlara anlattı. Sonra kendisi ve büyük kardeşi olan Huveyyîsa ve bir de Abdurrahmân ibn Sehl Peygamber'e geldiler. Hayber'de bulunmuş olan Muhayyîsa konuşmaya davrandı. Rasûlullah (S) Muhayyîsa'ya hitâben (yaşlıyı kasdederek) :

— İlk sözü büyüğe bırak, ilk sözü büyüğe bırak! buyurdu. Bunun üzerine Huveyyîsa konuştu, sonra da Muhayyîsa konuştu. Bundan sonra Rasûlullah (S) :

— «(Eğer sizin kasâme yemîninizle katli fiili onlar aleyhine sabit olursa) Ya maktûlün kan bedeli olan diyetini öderler, yahutda bize harb ilân etmiş olurlar» deyib Hayber Yahûdîlerine bu husûsta bir mektûb yazdı. Onlar da : Vallâhi onu biz öldürmedik diye cevap yazdılar. Bunun üzerine Rasûlullah; Huveyyîsa, Muheyyîsa ve Abdurrahmân'a hitâben :

— Bu cinâyetin Hayber Yahûdîleri tarafından işlendiğine yemîn eder de sâhibinizin kan bedeli olan diyete hak kazanır mısınız? teklifinde bulundu. Onlar da :

— Hayır, bu yemîni yapamayız dediler. Peygamber :

— Öyle ise Yahûdîler sizin isnâdınızı red için yemîn etsinler mi? buyurdu. Da'vâcılar :

— Yahûdîler Musliman değillerdir dediler. Bunun üzerine Rasûlullah

o diyeti kendi yanından verdi de ölü sâhiblerine yüz tâne dişi deve yol-ladı. Hattâ bu dişi develer bir ev içine konulmuşlardı.

Sehl : Vallâhi onlardan kırmızı bir dişi deve beni tepmişti demiştir.

٧ - (١٦٧٠) حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرَمَةَ بْنُ يَحْيَى (قَالَ أَبُو الطَّاهِرِ : حَدَّثَنَا . وَقَالَ حَرَمَةُ : أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ) أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ . أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَبُسَيْمَانُ بْنُ يَسَارٍ ، مَوْلَى مَيْمُونَةَ ، زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنَ الْأَنْصَارِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَقْرَأَ الْقِسَامَةَ عَلَى مَا كَانَتْ عَلَيْهِ فِي الْجَاهِلِيَّةِ .

7 — (1670) : Burada ibn Şihâb (şöyle demiştir) : Bana Pey-gamber'in zevcesi Meymûne'nin âzâdlısı olan Ebû Seleme ibn Abdirrah-mân ile Sülaymân ibn Yesâr, Rasûlullah'ın Ensârî sahâbîlerinden olan bir kimseden haber verdi ki Rasûlullah (S) kasâme yemîni câhiliyet devrindeki hâli üzere takrîr buyurmuştur.

٨ - (..) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . قَالَ : أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ شِهَابٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ . وَزَادَ : وَفَضَى بِهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَيْنَ نَاسٍ مِنَ الْأَنْصَارِ ، فِي قِتْلٍ ادَّعَوْهُ عَلَى الْيَهُودِ .

(...) وَحَدَّثَنَا حَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلَوَانِيُّ . حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ (وَهُوَ ابْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ) . حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّ أَبَا سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَسُلَيْمَانَ بْنَ يَسَارٍ أَخْبَرَاهُ عَنْ نَاسٍ مِنَ الْأَنْصَارِ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمِثْلِ حَدِيثِ ابْنِ جُرَيْجٍ .

8 — () : Burada da ibn Şihâb bu isnâdla yukarıki hadîsin benzerini tahdîs etmiş ve : Rasûlullah (S) Ensâr'dan bir takım in-sanlar arasında onların Yahûdîler aleyhine ikâme ettikleri bir katli da'-vâsında Kasâme yemîni ile hükmetti kısmını ziyâde etmiştir.

() : Buradaki râvî Sâlih de yine İbn Şihâb'dan, o da ken-disine haber vermiş olan Ebû Seleme ile Süleymân ibn Yesâr'dan, bu ikisi de bir Ensâr topluluğundan, onlar da Peygamber'den olmak üzere (8 ra-kamlı) İbn Cüreyc hadîsi gibi rivâyet etmiştir.

(۲) باب حکم الحاربین والمرتبين

۹ — (۱۶۷۱) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . كِلَاهُمَا عَنْ هُشَيْمٍ (وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى) قَالَ : أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ صُهَيْبٍ وَمُحَمَّدٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّ نَاسًا مِنْ عُرَيْنَةَ قَدِمُوا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، الْمَدِينَةَ . فَاجْتَنَوْهَا . فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنْ شِئْتُمْ أَنْ تَخْرُجُوا إِلَى إِبِلِ الصَّدَقَةِ فَتَشْرَبُوا مِنْ أَلْبَانِهَا وَأَبْوَالِهَا ، فَعْمَلُوا . فَصَحُّوا . ثُمَّ مَالُوا عَلَى الرَّهْمَةِ فَقَتَلُوهُمْ . وَارْتَدُّوا عَنِ الْإِسْلَامِ . وَسَاقُوا ذَوْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَبَلَغَ ذَلِكَ النَّبِيَّ ﷺ . فَبَعَثَ فِي الْأَثَرِمْ . فَأَتَى بِهِمْ . فَقَطَعَ أَيْدِيَهُمْ وَأَرْجُلَهُمْ . وَسَمَلَ أَعْيُنَهُمْ . وَتَرَكَهُمْ فِي الْحَرِّ حَتَّى مَاتُوا .

(2) İSLÂM DİNİNE KARŞI MUHÂREBE EDENLERİN VE DİNDEN DÖNEN MÜRTEDLERİN HÜKMÜ BÂBİ

9 — (1671) : Enes ibn Mâlik (R) den (şöyle demiştir) : Ureyne kabilesinden ba'zı kimseler Medîne'ye Rasûlullah'ın yanına geldiler. Müteâkiben (tutuldukları) mi'de ağrısından dolayı Medîne'de ikâmet etmek istemediler. Rasûlullah (S) onlara : «Eğer isterseniz zekât develerinin bulunduğu yere çıkar, onların sütlerinden ve bevllerinden içersiniz» buyurdu. Onlar Peygamber'in dediğini yaptılar ve sıhhat buldular. Sonra develerin çobanlarına saldırıp onları öldürdüler, İslâm Dînin-den çıktılar ve Rasûlullah'ın develerini önlerine katarak sürüb götürdüler. Onların bu yaptıkları Peygamber'e ulaşınca arkalarından bir müfreze koşturdu. Yakalanıp getirildiler, akabinde ellerini ve ayaklarını kestirdi ve gözlerini oydurdu. Sonra kendilerini Harre'ye bıraktırdı. Nihâyet orada öldüler⁵.

5. Bu hadis İslâma karşı muhârebe edenlerin cezâsı husûsunda bir asıldır. Bu cezâ Kur'ân-ı Kerim'deki şu âyetlere uygun düşmüştür :

«Allâh'a ve Rasûlune (mu'minlere) harb açanların, yeryüzünde fesadcılığa koşanların cezâsı, ancak öldürülmeleri ya asılmaları, yahut elleri ile ayaklarının çaprazvari kesilmesi, yahut da sürülmeleridir. Bu, onların dünyâdaki rûsvaylığıdır. Ahiretde ise onlara pek büyük bir azâb da vardır. Şukadar ki siz kendilerini ele geçirmezden evvel tevbe edenler müstesnâdırlar. Bilin ki şüphesiz Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir» (el-Mâide: 33-34).

Bu haydutları ta'kibe giden müfreze yirmi kişilik idi. Kumandanları Kurz ibn Câbir, yahut da Said ibn Zeyd idi.

Harre, Medîne hâricinde kara taşlı güneş altında ateş gibi yanar bir yerin ismidir. Yezid ibn Muâviye zamanında Harra vak'ası diye meşhûr olan vâkıa da, orada cereyân etmişti.

١٠ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ (وَاللَّفْظُ لِأَبِي بَكْرٍ) قَالَ : حَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْمٍ عَنْ حَجَّاجِ بْنِ أَبِي عُثْمَانَ . حَدَّثَنِي أَبُو رَجَاهُ مَوْلَى أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ حَدَّثَنِي أَنَسٌ : أَنَّ قَرَامٍ مِنْ عُكْلٍ ، ثَمَانِيَّةً ، قَدِمُوا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَبَايَعُوهُ عَلَى الْإِسْلَامِ فَاسْتَوْنَهُمُ الْأَرْضَ وَسَقَمَتِ أَجْسَامُهُمْ . فَشَكُوا ذَلِكَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَ : « أَلَا تَخْرُجُونَ مَعَ رَاعِيْنَا فِي إِبِلِهِ فَتُصِيبُونَ مِنْ أَبْوَالِهَا وَأَلْبَانِهَا ؟ » فَقَالُوا : بَلَى . نَخْرُجُوا فَتَشْرِبُوا مِنْ أَبْوَالِهَا وَأَلْبَانِهَا . فَصَحَّوْا . فَتَقَتَّلُوا الرَّاعِيَ وَطَرَدُوا الْإِبِلَ . فَبَلَغَ ذَلِكَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ . فَبِمَتَ فِي آثَارِهِمْ . فَأَذَرَكُوا جَنَى بِهِمْ . فَأَبْرَ بِهِمْ فَقَطَعَتِ أَيْدِيَهُمْ وَأَرْجُلُهُمْ وَسَمِرَ أَعْيُنُهُمْ . ثُمَّ نَبَذُوا فِي الشَّمْسِ حَتَّى مَاتُوا . وَقَالَ ابْنُ الصَّبَّاحِ فِي رِوَايَتِهِ : وَاطَرَدُوا النَّمَّ . وَقَالَ : وَسَمَرَتِ أَعْيُنُهُمْ .

10 - () : Enes (R) den (şöyle demiştir) : Ukl kabîlesinden sekiz nefer insan Rasûlullah'a geldiler ve onunla İslâm üzerine bey'atlaşdılar. Müteâkiben Medîne arâzîsinin havası onlara ağır geldi de vücûdları hastalandı. Onlar bu hastalıklarını Rasûlullah'a arz ettiler. Rasûlullah (S) : «Bizim çobanımızla beraber develerin yanına çıksanız ve onların bevllerinden ve sütlerinden nâil olsanız?» buyurdu. Onlar : Peki deyib develerin yanına çıkdılar. Onların bevllerinden, sütlerinden içtiler ve sıhhat buldular. Akabinde çobanı öldürdüler develeri de sürüb gittiler. Derken bu haber Rasûlullah'a ulaştı. Rasûlullah derhal arkalarından bir seriyye gönderdi. Kısa zamanda yakalanıb geri getirildiler. Rasûlullah emretti elleri ve ayakları kesildi, gözleri çekildi. Sonra güneşe atıldılar ve nihâyet öldüler.

Râvî İbn Sabbâh kendi rivâyetinde : Develeri önlerine katarak kovub götürdüler diye söyledi. Bir de : Gözleri çıkarıldı demiştir.

١١ - (...) وَحَدَّثَنَا هَرُونَ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ أَبِي رَجَاهُ، مَوْلَى أَبِي قِلَابَةَ . قَالَ : قَالَ أَبُو قِلَابَةَ : حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ قَالَ : قَدِمَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَوْمٌ مِنْ عُكْلٍ أَوْ عُرَيْنَةَ . فَاجْتَوُوا الْمَدِينَةَ . فَأَمَرَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِلِقَاجٍ . وَأَمَرَهُمْ أَنْ يَشْرَبُوا مِنْ أَبْوَالِهَا وَأَلْبَانِهَا . بِمَعْنَى حَدِيثِ حَجَّاجِ بْنِ أَبِي عُثْمَانَ . قَالَ : وَسَمِرَتِ أَعْيُنُهُمْ وَأَلْقُوا فِي الْحَرَّةِ يَسْتَسْقُونَ فَلَا يُسْقَوْنَ .

11 - () : Ebû Kılâbe dedi ki : Bize Enes ibn Mâlik tahdîs edib şöyle dedi; Ukl veya Ureyne kabîlelerinden bir cemâat (Medîne'ye)

Rasûlullah'ın yanına geldiler. Mi'de ağrısından (veya iç gitmesi hastalığından) dolayı Medîne'de ikâmet etmek istemediler. Rasûlullah (S) onlara (Beytu'l-mâle âid) sütli develerin bulunduğu yere gidib develerin sidiğlerinden ve sütlerinden içmelerini emretti. Bu hadis de (10 rakamlı) Haccâc ibn Ebî Usmân hadîsi ma'nâsındadır. Ancak râvî burada : Gözleri oyulub Harre'ye atıldılar ve (ölünceye kadar) su istediler de kendilerine su verilmedi demiştir⁶.

١٢ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ مُعَاذٍ . ح وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُمَرَ بْنِ النُّوفَلِيِّ . حَدَّثَنَا أَزْهَرُ السَّامِيُّ قَالَ : حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ . حَدَّثَنَا أَبُو رَبِيعٍ ، مَوْلَى أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ . قَالَ : كُنْتُ جَالِسًا خَلْفَ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ . فَقَالَ لِلنَّاسِ : مَا تَقُولُونَ فِي الْقَسَامَةِ ؟ فَقَالَ عُبَيْدُ اللَّهِ : فَدَحْنًا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ كَذَا وَكَذَا . فَقُلْتُ : إِيَّايَ حَدَّثَ أَنَسُ . قَدِمَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ قَوْمٌ . وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِنَحْوِ حَدِيثِ أَيُّوبَ وَحُجَّاجٍ . قَالَ أَبُو قِلَابَةَ : فَلَمَّا فَرَعْتُ ، قَالَ عُبَيْدُ اللَّهِ : سُبْحَانَ اللَّهِ ! قَالَ أَبُو قِلَابَةَ : فَقُلْتُ : أَتَتَّهِمُنِي يَا عُبَيْدُ اللَّهِ ؟ قَالَ : لَا . هَكَذَا حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ . لَنْ تَزَالُوا بِخَيْرٍ ، يَا أَهْلَ الشَّامِ ! مَا دَامَ فِيكُمْ هَذَا أَوْ مِثْلُ هَذَا .

(...) وَحَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَبِي شُعَيْبٍ الْخُرَاسَانِيُّ . حَدَّثَنَا مُسْكِينُ (وَهُوَ ابْنُ بُكَيْرٍ الْخُرَاسَانِيُّ) . أَخْبَرَنَا الْأَوْزَاعِيُّ . ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ . أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ . قَالَ : قَدِمَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ثَمَانِيَةٌ نَفَرٌ مِنْ عَمَلٍ . بِنَحْوِ حَدِيثِهِمْ . وَزَادَ فِي الْحَدِيثِ : وَلَمْ يَخْسِمَهُمْ .

6. Sîre-i Dahlân müellifinin beyânına göre Ukl ve Ureyne'den olan kimselere karşı Kureys reislerinden olup Mekke fethi senesinde şehid olan Kurz ibn Câbir el-Fihri kumandasında bir seriyye gönderilmiştir. Bu vak'a hicretin altıncı yılında bir rivâyete göre Şevvâl ayında cereyân etmiştir. Bu hâin ve döne kimseler nâil oldukları ikrâm ve iyiliklere kâfirlik ettikten sonra Peygamber'in çobanı (Yesâr R) da en fecî işkence-lerle öldürmüşlerdi.

İşte Rasûlullah ni'mete küfrân, hırsızlık, yol keşmek, katl ve işkence gibi fillere kısâs olmak üzere ellerinin, ayaklarının kesilmesini; gözlerinin oyulmasını emretti. Buhârî hadisin râvilerinden olan Ebû Kılâbe'nin :

« فهُؤُلَا سَرَقُوا وَكُتِلُوا وَكَفَرُوا بِدِينِهِمْ وَحَارَبُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ »

= İşte bunlar hırsızlık ettiler, nefis öldürdüler, iymândan sonra küfr billâh büyük cürümlerini irtikâb etmekle beraber Allâh'a ve Rasûlune de muhârib olmuşlardır dediğini rivâyet etmidir. Bu birbirine ma'tûf cürümler ile Mâide sûresindeki : «Allâh ve Rasûlüne harb açanların cezası...» (33-34) âyetlerin hükmü arasında tam bir uygunluk vardır. Binâenaleyh Rasûlullah bu ilâhî hükmü tatbîk ve infâz etmiştir. Bir rivâyete göre de bu âyetler o hâdis üzerine nâzil olmuştur.

12 — () : Ebû Kılâbe dedi ki : Ben Umer ibn Abdulazîz'in arkasında oturuyordum. Kendisi insanlara: **Kasâme** hakkında ne dersiniz? diye sordu. Anbesetu'bnü Saîd : Enes ibn Mâlik bize şu şu hadîsleri tahdîs etti dedi. Hemen ben de : Enes bana da tahdîs etti ki Peygamber'e bir cemâat geldi... diye hadîsi söyledim... Râvî bu hadîsi de (10 ve 11 rakamlı) Haccâc ve Eyyûb' hadîsleri tarzında sevk etti. Ebû Kılâbe dedi ki : Sonra ben hadîsi bitirince Anbese :

— Subhânallâh! dedi. Ben :

— Ey Anbese! Beni ittihâm mı ediyorsun? dedim. Anbese :

— Hayır, Enes ibn Mâlik bize de aynen böyle tahdîs etti. İçinizde bu zât bulunduğu müddetce sizler hayırdan asla ayrılmıyacaksınız, ey Şâm ahâlisi! dedi, yahut da bunun benzeri bir söz söyledi.

() : Buradaki râvîler de Evzâî'den, o da Yahyâ ibn Kesîr'den, o da Ebû Kılâbe'den, o da Enes ibn Mâlik'den tahdîs etmişlerdir. Enes : Rasûlullah'ın yanına Ukl kabîlesinden sekiz nefer geldi diyerek yukarıdaki râvîlerin hadîsleri tarzında rivâyet etmiştir. Bu hadîsde: Rasûlullah onların kesilen yerlerindeki damarları, kanın dinmesi için dağlamadı kısmı ziyâdedir.

١٣ — (...) وَحَدَّثَنَا هُرُونُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ . حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ . حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ . حَدَّثَنَا سِمَاكُ بْنُ حَرْبٍ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ قُرَّةَ ، عَنْ أَنَسٍ . قَالَ : أَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَفَرٌ مِنْ عُرَيْنَةَ . فَأَسْلَمُوا وَبَايَعُوهُ . وَقَدْ وَقَعَ بِالْمَدِينَةِ الدُّوْمُ (وَهُوَ الْبِرْسَامُ) . ثُمَّ ذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِهِمْ . وَزَادَ : وَعِنْدَهُ شَبَابٌ مِنَ الْأَنْصَارِ قَرِيبٌ مِنْ عِشْرِينَ . فَأَرْسَلَهُمْ إِلَيْهِمْ وَبَعَثَ مَعَهُمْ قَاتِقًا يَقْتَصُّ أَرْزَمَهُمْ .

(...) حَدَّثَنَا هَذَابُ بْنُ خَالِدٍ . حَدَّثَنَا هَمَامٌ . حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ أَنَسٍ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى . حَدَّثَنَا سَعِيدٌ عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَنَسٍ . وَفِي حَدِيثِ هَمَامٍ : قَدِمَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ رَهْطٌ مِنْ عُرَيْنَةَ . وَفِي حَدِيثِ سَعِيدٍ : مِنْ عُكْلٍ وَعُرَيْنَةَ . يَنْخَوِ حَدِيثِهِمْ .

13 — () : Enes ibn Mâlik (R) : Rasûlullah'a Ureyne kabîlesinden bir gurub insan geldi musliman oldular ve Peygamber'le bey'at ettiler. Medîne'de de mûm (ve bîrsâm) denilen dimâğ bozulması (veya baş şişmesi) hastalığı vâkî' olmuşdu dedi ve yukarıdaki râvîlerin hadîsleri tarzında zikretti. Burada şunlar ziyâdedir : Peygamber'in yanında Ensârdan yirmiye yakın bir gençler topluluğu vardı. Bu gençleri o eşkiyâların ardından yolladı. Bunlarla beraber bir de onların izlerini sürüb ayırt edebilecek bir izci yolladı.

() : Buradaki râvîler de aynı hadîsi Katâde tarîkiyle Enes'-

den rivâyet etmişlerdir. Bunlardan Hemmâm'ın hadisinde : Peygamber'in yanına Ureyne kabilesinden bir topluluk geldi; Saîd'in hadisinde de : Ukl ve Ureyne kabîlelerinden tarzındadır.

١٤ - (...) وَحَدَّثَنِی الْفَضْلُ بْنُ سَهْلٍ الْأَعْرَجُ . حَدَّثَنَا یَحْيَى بْنُ غَيْلَانَ . حَدَّثَنَا زُرَيْدُ بْنُ زُرَيْجٍ عَنْ سُلَيْمَانَ التَّمِيمِيِّ ، عَنْ أَنَسٍ ، قَالَ : إِنَّمَا سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ أَعْيَنَ أَوْلَئِكَ ، لِأَنَّهُمْ سَمَلُوا أَعْيَنَ الرَّعَاءِ .

14 — () : Burada Enes (R) : Peygamber (S) bu haydutların gözlerini çıkarttı, çünkü onlar da çobanların gözlerini çıkardılar demiştir.

(٣) باب ثبوت القصاص في القتل بالحجر وغيره من المردات والتفوت ، وقتل الرجل بالمرأة

١٥ - (١٦٧٢) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى) قَالَ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ هِشَامِ بْنِ زَيْدٍ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّ يَهُودِيًّا قَتَلَ جَارِيَّةً عَلَى أَوْصَاحِهَا . فَقَتَلَهَا بِحَجَرٍ . قَالَ : فَجِئْتُ بِهَا إِلَى النَّبِيِّ ﷺ . وَبِهَا رَمَقُ . فَقَالَ لَهَا « أَقَتَلْتِ فُلَانًا ؟ » فَأَشَارَتْ بِرَأْسِهَا ؛ أَنْ لَا . ثُمَّ قَالَ لَهَا الثَّانِيَةَ . فَأَشَارَتْ بِرَأْسِهَا ؛ أَنْ لَا . ثُمَّ سَأَلَهَا الثَّالِثَةَ . فَقَالَتْ : نَعَمْ . وَأَشَارَتْ بِرَأْسِهَا . فَقَتَلَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَيْنَ حَجَرَيْنِ .

(...) وَحَدَّثَنِی یَحْيَى بْنُ حَبِیبٍ الْحَارِثِيُّ . حَدَّثَنَا خَالِدٌ (یَعْنِی ابْنَ الْحَارِثِ) . ع وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ إِدْرِيسَ . كِلَاهُمَا عَنْ شُعْبَةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ . وَفِي حَدِيثِ ابْنِ إِدْرِيسَ : فَرَضَ رَأْسَهُ بَيْنَ حَجَرَيْنِ .

(3) TAŞLA, DEMİRLİ VE AĞIRLIKLI NEV'DEN DİĞER ŞEYLERLE İŞLENEN KATL CİNÂİYETİNDE KISÂSIN SUBÛTU VE KADIN MUKÂBİLİNDE ERKEĞİN DE ÖLDÜRÜLMESİ BÂBİ

15 — (1672) : Enes İbn Mâlik (R) den (şöyle demiştir) : Bir Yahûdî (Ensâr'dan) bir câriyeyi, üzerindeki gümüş ziynetleri almak için taşla vurub ezmişti. Kadın, vücûdunda son hayât emâreleri kalmış olduğu halde Peygamber'in huzûruna getirildi. Peygamber (S) kadına : «Seni fulân mı öldürdü?» diye sordu. Kadın başı ile, hayır işâreti yaptı. Sonra Peygamber ikinci defa sordu. Kadın yine başı ile, hayır diye işâret etti. Sonra Peygambre üçüncü bir isimden daha sordu. Bu sefer kadın : Evet

dedi ve başı ile işaret etti. Akabinde Rasûlullah kadının haber verdiği o Yahûdî'yi iki taş arasında ezdirib kısâsen öldürttü⁷.

() : Buradaki râvîlerin her ikisi de Şu'beden bu isnâd ile yukarıki hadîs tarzında rivâyet etmişlerdir. Bunlardan İbn İdrîs'in hadîsinde : O kimsenin başını iki taş arasında ezdi şeklindedir.

١٦ - (...) حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ مُعْمَرٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ ، عَنْ أَنَسٍ ؛ أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْيَهُودِ قَتَلَ جَارِيَةً مِنَ الْأَنْصَارِ عَلَى حُلِيِّهَا . ثُمَّ أَلْقَاهَا فِي الْقَلْبِ . وَرَضَخَ رَأْسَهَا بِالْحِجَارَةِ . فَأَخَذَ قَاتِلِي بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَأَمَرَ بِهِ أَنْ يُرْجَمَ . حَتَّى يَمُوتَ . فَرُجِمَ حَتَّى مَاتَ .

(...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ . أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي مَعْمَرٌ عَنْ أَيُّوبَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

16 - () : Ma'mer, Eyyûb'dan, o da Ebû Kılâbe'den, o da Enes'den şöyle haber verdi ki Yahûdîlerden bir adam Ensârdan bir câriyeyi, üzerindeki ziynet eşyâlarından dolayı öldürdü. Sonra bir kuyuya attı ve başını da taşlarla ezdi. Muteâkiben bu adam yakalanıb Rasûlullah'ın huzûruna getirildi. Rasûlullah (S) onun ölünceye kadar recm edilmesini emir buyurdu. Bunun üzerine o kimse ölünceye kadar taşlarla vuruldu.

() : Burada yine Ma'mer, Eyyûb'dan bu isnâd ile bunun benzeri hadîsi rivâyet etmiştir.

١٧ - (...) وَحَدَّثَنَا هَدَّابُ بْنُ خَالِدٍ . حَدَّثَنَا هَمَّامٌ . حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّ جَارِيَةً وَجِدَ رَأْسُهَا قَدْ رُضَ بَيْنَ حَجْرَيْنِ . فَسَأَلُوهَا : مَنْ صَنَعَ هَذَا بِكَ ؟ فَلَانُ ؟ فَلَانُ ؟ حَتَّى ذَكَرُوا يَهُودِيًّا . فَأَوَمَّتْ بِرَأْسِهَا . فَأَخَذَ الْيَهُودِيُّ قَاتِلَهُ . فَأَمَرَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يُرَضَّ رَأْسُهُ بِالْحِجَارَةِ .

17 - () : Enes ibn Mâlik (R) den (şöyle demiştir) : Bir

7. Umer ibn Abdulaziz, Katâde, İbn Sîrin, Şâfiî, Ahmed, Ebû Sevr, Ishâk ibn Râhûye, İbn Munzir ve Zâhirîlerden bir cemâat bu hadîsle ihticâc ederek kâtil maktûlu ne sûretle ve nasıl bir âletle öldürdü ise, kâtilin de o sûretle öldürülmesine hükmetmişlerdir.

Diğer taraftan Şa'bi, İbrahim Nehai, Hasen Basri, Sufyân Sevrî, Ebû Hanife, Ebû Yûsuf ve İmâm Muhammed gurubu da herhangi bir sûretle cinâyet irtikâb eden bir kâtil bu cinâyetlerin hepsinde kılıç ile kısâs edilir demişlerdir. Bunlar Ebû Dâvûd Tayâlisî, Tahavi Dârekutnî, İbn Ebî Şeybe'nin Nu'mân ibn Beşîr'den rivâyet ettikleri

• لَا فُودَ إِلَّا بِالسِّفِ = kısâs yalnız kılıç ile yerine getirilir hadîsidir. Yalnız Ebû Dâvûd Tayâlisî'nin Sünenindeki hadîsde seyyf (= kılıç) yerine, hadîd (= demir) rivâyet edilmiştir ki bundan da maksad kılıçtır.

kere başı iki taş arasında ezilmiş halde bir câriye bulundu. Bu kadına : Sana bu cinâyeti kim işledi? Fulân mı, fulân mı? diye sordular. Nihâyet bir Yahûdî'nin ismini zikrettiklerinde câriye başı ile imâ etti. Bunun üzerine Yahûdî yakalandı. Kendisi de cinâyeti ikrâr edince Rasûlullah (S) onun da başının taşlarla ezilmesini emir buyurdu.

(٤) باب الصائل على نفس الإنسان أو عضوه، إذا دفعه المصول عليه

فأنلف نفسه أو عضوه، أو ضربه عليه

١٨ — (١٦٧٣) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ زُرَّادَةَ ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُمَينٍ . قَالَ : قَاتَلَ يَمْلَى بْنُ مُثَنَّى . أَوْ ابْنُ أُمَيَّةَ رَجُلًا . فَفَضَّ أَحَدَهُمَا صَاحِبَهُ . فَأَنْتَزَعَ يَدَهُ مِنْ فِيهِ . فَتَزَعَّ كَتِفَتَهُ . (وَقَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى : كَتِفَتِهِ) فَاخْتَصَمَا إِلَى النَّبِيِّ ﷺ . فَقَالَ « أَبْغَضُ أَحَدِكُمْ كَمَا يَبْغِضُ الْفَحْلُ ؟ لَا دِيَّةَ لَهُ » .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ عَطَاءٍ ، عَنْ ابْنِ يَمْلَى ، عَنْ يَمْلَى ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمِثْلِهِ .

(4) SALDIRGAN BİR KİMSE DİĞER BİR İNSANIN NEFSİNE YAHUT BİR UZVUNA SALDIRSA, SALDIRIYA UĞRAYAN DA O MÜTECÂVİZİ DEF' ETTİĞİ ZAMAN ONUN CANINI YAHUT BİR UZVUNU TELEF ETSE, ÜZERİNE TAZMİN YOKDUR BÂBİ

18 — (1673) : Imrân ibn Husayn (R) şöyle dedi : Ya'lâ ibn Munyete yahut İbnu Umeyye, bir adamla mukâtele şeklinde dövüldü. Bu dövüşen iki kişiden biri ötekini ısırды. Isırılan, ısırmanın ağzından elini kuvvetle çekti ve bu çekişle onun ön dişini sökdü. (Râvî İbn Müsennâ: İki ön dişini demiştir). Netîcede Peygamber'e şikâyetlerini arz ettiler. Peygamber (S) : «Sizden biriniz erkek hayvanın ısırması gibi ısırır mı? Onun çıkan dişi için diyet yokdur» buyurdu.

() : Burada da Şu'be, Katâde'den, o da Atâ'dan, o da İbn Ya'lâ'dan, o da Ya'lâ'dan, o da Peygamber'den o hadîsin benzerini rivâyet etmiştir.

۱۹ - (...) حدَّثني أَبُو غَسَّانَ الْمِصْمِيُّ . حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ . حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ زُرَّارَةَ بْنِ أَوْفَى ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ ؛ أَنَّ رَجُلًا عَضَّ ذِرَاعَ رَجُلٍ . فَجَذَبَهُ فَسَقَطَتْ تَنِيَّتُهُ . فَرَفَعَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَأَبْطَلَهُ . وَقَالَ « أَرَدْتَ أَنْ تَأْكُلَ لَحْمَهُ ؟ » .

19 — () : Imrân ibn Husayn (R) dan (şöyle demiştir) : Bir kimse diğer bir insanın kolunu ısırıldı. Isırılan kimse kolunu çekince ısırmanın ön dişi düştü. Müteâkiben da'vâ Peygamber'e arz olununca, Peygamber (S) talebi bâtil kılıb : «Onun etini yemek mi istemiştin?» buyurdu.

۲۰ - (۱۶۷۴) حَدَّثني أَبُو غَسَّانَ الْمِصْمِيُّ . حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ . حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ بُدَيْلٍ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَعْلَى ؛ أَنَّ أَجِيرًا يُعْلَى بْنِ مُنِيَّةٍ ، عَضَّ رَجُلًا ذِرَاعَهُ . فَجَذَبَهَا فَسَقَطَتْ تَنِيَّتُهُ . فَرَفَعَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَأَبْطَلَهَا . وَقَالَ « أَرَدْتَ أَنْ تَقْضِمَهَا كَمَا يَقْضِمُ الْفَعْلُ ؟ » .

20 — (1674) : Safvân ibn Ya'lâ (şöyle demiştir) : Ya'lâ ibn Munye'nin bir hizmetçisinin kolunu başka bir kimse ısırıldı. O da kolunu çekince, ısırılan kimsenin ön dişi düştü. Müteâkiben bu mesele Peygamber'e arz olunduğunda Peygamber (S) diyet talebini bâtil kıldı da : «Sen erkek devenin diş uçları ile ısırması gibi o kolu ısırması mı istedin?» buyurdu.

۲۱ - (۱۶۷۳) حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُمَانَ النَّوْفَلِيُّ . حَدَّثَنَا قُرَيْشُ بْنُ أَنَسٍ عَنِ ابْنِ عَوْنٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ ؛ أَنَّ رَجُلًا عَضَّ يَدَ رَجُلٍ . فَانْتَرَعَ يَدَهُ فَسَقَطَتْ تَنِيَّتُهُ أَوْ ثَنَابَاهُ . فَاسْتَعْدَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَا تَأْمُرُنِي ؟ تَأْمُرُنِي أَنْ أَمُرَهُ أَنْ يَدَعَ يَدَهُ فِي فَيْكِ تَقْضِمُهَا كَمَا يَقْضِمُ الْفَعْلُ ؟ اذْفَعْ يَدَكَ حَتَّى يَمَضِيَهَا ثُمَّ انْتَرِعْهَا » .

21 — (1673) : Imrân ibn Husayn (R) dan (şöyle demiştir) : Bir insan diğer bir insanın elini ısırıldı. Fakat ısırılan elini çekince, ısırmanın ön dişi yahut ön dişleri düştü. Akabinde dişi düşen, ötekine karşı Rasûlullah'dan takviye ve yardım talep etti. Bunun üzerine Rasûlullah (S) : «Benden ne istiyorsun? Ona, elini senin ağzının içine koymasını emredebeyim de sen onun kolunu, erkek devenin diş uçları ile ısırması gibi ısırasın öyle mi istiyorsun? Yani sen de elini ısırması için onun ağzına koy da sonra sen de onun dişini mi çıkarasın, böyle mi istiyorsun?» buyurdu.

۲۲ — (۱۶۷۴) حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ . حَدَّثَنَا هَمَّامٌ . حَدَّثَنَا عَطَاءٌ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَسْلَى بْنِ مُنْيَةَ ، عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : أَتَى النَّبِيَّ ﷺ رَجُلٌ ، وَقَدْ عَضَّ يَدَ رَجُلٍ ، فَانْتَزَعَ يَدَهُ فَسَقَطَتْ تَلَيَّتَاهُ (بِعْنِي الَّذِي عَضُّهُ) . قَالَ : فَأَبْطَلَهَا النَّبِيُّ ﷺ . وَقَالَ « أَرَدْتَ أَنْ تَقْضِيَهُ كَمَا يَقْضِي الْفَعْلُ ؟ » .

22 — (1674) : Ya'lâ ibn Munye (R) şöyle dedi : Peygamber'e bir kimse geldi. Bu kimse başka bir insanın elini ısırması, o da elini sert olarak çekmiş; bu çekmeden de ısırmanın iki ön dişleri düşmüş. Peygamber (S) ısırılan kimse üzerine bir tazminat olmadığına hükmetti de : «Sen onu erkek devenin ısırması gibi ısırarak mı istemiştin?» buyurdu.

۲۳ — (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ . أَخْبَرَنِي صَفْوَانَ بْنُ يَسْلَى بْنِ أُمَيَّةَ عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : غَزَوْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ غَزْوَةَ تَبُوكَ . قَالَ : وَكَانَ يَسْلَى يَقُولُ : تِلْكَ الْغَزْوَةُ أَوْثَقُ عَمَلِي عِنْدِي . فَقَالَ عَطَاءٌ : قَالَ صَفْوَانُ : قَالَ يَسْلَى : كَانَ لِي أُجِيرٌ . فَقَاتَلَ إِنْسَانًا فَمَضَى أَحَدُهُمَا يَدَ الْآخَرِ (قَالَ : لَقَدْ أَخْبَرَنِي صَفْوَانُ أَنَّهُمَا عَضَّ الْآخَرُ) فَانْتَزَعَ الْمَعْضُوسُ يَدَهُ مِنْ فِي الْمَاضِ . فَانْتَزَعَ إِحْدَى تَلَيَّتَيْهِ . فَأَتَى النَّبِيَّ ﷺ . فَأَهْدَرَ تَلَيَّتَهُ .

(...) وَحَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ زُرَّارَةَ . أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . قَالَ : أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ .

23 — () : Safvân ibn Ya'lâ ibn Umeyye babasından haber verdi. Babası Ya'lâ ibn Umeyye şöyle demiştir : Ben Peygamber (S) ile beraber Tebuk gazvesinde bulundum. — Ya'lâ : Bu gazve benim nazarımda en sağlam amelimdir der idi — Ya'lâ dedi ki : Benim bir ücretli adamım vardı. O, bir insanla kıtâl edercesine döğüşmüş. Bu iki dövüşenden biri diğerrinin elini ısırması. (Atâ : Safvân bana onların hangisinin diğerrinin elini ısırıldığını haber verdi demiştir). Bu sırada ısırılan kimse ısırmanın ağzından elini çekivermiş. Çekerken de ön dişlerinden ikisi yerinden sökülümüş. Bunlar Peygamber'e geldiler de Peygamber (S) onun dişinin tazminatı olmadığına hükmetti.

() : Burada da İbn Cureyc yine bu isnâdla yukarıki hadîs tarzında haber vermiştir.

(5) باب إثبات القصاص في الرضاه وما في معناها

٢٤ - (١٦٧٥) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ . حَدَّثَنَا حَمَّادٌ . أَخْبَرَنَا ثَابِتٌ
مَنْ أَنَسٍ؛ أَنَّ أُخْتَ الرَّيِّعِ، أُمَّ حَارِثَةَ، جَرَحَتْ إِنْسَانًا . فَاخْتَصَمُوا إِلَى النَّبِيِّ ﷺ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ
« الْقِصَاصَ . الْقِصَاصَ » فَقَالَتْ أُمُّ الرَّيِّعِ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَيْقُتْصُ مِنْ فُلَانَةٍ ؟ وَاللَّهِ ! لَا يَقُتْصُ مِنْهَا .
فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « سُبْحَانَ اللَّهِ ! يَا أُمَّ الرَّيِّعِ ! الْقِصَاصُ كِتَابُ اللَّهِ » قَالَتْ : لَا . وَاللَّهِ ! لَا يَقُتْصُ مِنْهَا
أَبَتَا . قَالَ : فَمَا زَالَتْ حَتَّى قَبِلُوا الدِّيَةَ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنْ مِنْ عِبَادِ اللَّهِ مَنْ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ
لَا بَرَّةَ »

(5) DİŞLERLE İLGİLİ CİNÂYETLERDE VE BU MA'NÂDAKİ DİĞER CİNÂYETLERDE KISÂSİ SÂBİT KILMA BÂBİ

24 — (1675) : Sâbit, Enes (R) den şöyle haber verdi : Ru-
beyy'in kız kardeşi Ummu Hârise, bir insan yaraladı. Akabinde ikisinin
tarafkarları Peygamber'in huzûruna varıp da'vâlarını arz ettiler. Rasûlul-
lah (S) : «Kısâsî edâ ediniz, kısâsî edâ ediniz (ve onu hakkı olana teslim
ediniz)!» buyurdu. Bunun üzerine Ummu'r-Rabiyy : Yâ Rasûlallah! Fu-
lânca kadından kısâs talep edilir mi? Vallâhi ondan kısâs alınmaz dedi.
Rasûlullah : «Subhânallâh! Yâ Umme'r-Rabiyy! Kısâs Allah'ın yazılı ka-
nûnudur» dedi. Kadın yine : Hayır vallâhi, o kadından ebeden kısâs alın-
maz dedi. Kadın işte böyle demekte devam etti ve nihayet yaralının velî-
leri diyeti kabûl ettiler (de bu sûretle kısâs düştü). Bunun üzerine Ra-
sûlullah : «Allah'ın kullarından öyle kimse vardır ki (bir meselede) Allah
üzerine yemin etse, Allah muhakkak onu yemininde doğru çıkarır» bu-
yurdu⁸.

8. Kadının «vallâhi ondan kısâs alınmaz» sözünün ma'nâsı, Peygamber'in kısâs hükmünü
red değildir. Bundan maksad, kısâs yaptırmak hakkına mâlik olanları afva, Peygam-
beri de onlar nezdinde afv şefâatine teşvîk etmektir.

Peygamber'in : «Kısâs Allah'ın yazılı kanûnudur» sözü de Kur'an'daki şu âyet-
lere işâretidir: el-Bakara: 178, 179, 194; el-Mâide : 45; en-Nahl: 128. Bunlardan el-Mâide'-
deki âyetin meâli :

«Biz onda (Tevrât'da) onların üzerine şunu yazdık: Cana can, göze göz, buruna
burun, kulağa kulak, dişe diş (karşılıktır). Bütün yaralar birbirine kısâsıdır. Fakat kim
bunu (bu hakkını) sadaka olarak bağışlarsa o kendisine keffâretidir. Kim Allah'ın indir-
diği (hükümler) ile hükmetmezse onlar zâlimlerin tâ kendileridir».

(٦) باب ما يباح به دم المسلم

٢٥ - (١٦٧٦) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا حَنْصُ بْنُ غِيَاثٍ وَأَبُو مُعَاوِيَةَ وَوَكَيْعٌ عَنْ الْأَعْمَشِ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُرَّةَ ، عَنْ مَسْرُوقٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا يَحِلُّ دَمُ امْرِئٍ مُسْلِمٍ ، يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ، إِلَّا بِأَخَذِ ثَلَاثٍ : الثِّبْتُ الزَّانِ . وَالنَّفْسُ بِالنَّفْسِ . وَالتَّارِكُ لِدِينِهِ ، الْمُفَارِقُ لِلْجَمَاعَةِ » .

(...) حَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْمٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ . ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ ابْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ . قَالَا : أَخْبَرَنَا عَيْسَى بْنُ يُونُسَ . كُلُّهُمَّ عَنْ الْأَعْمَشِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

(6) MÜSLİMAN KANINI MÜBÂH KILAN ŞEY BÂBİ

25 — (1676) : Abdullah (ibn Mes'ûd R) dedi ki; Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Allah'dan başka ibâdete lâayık hiçbir ilâh bulunmadığına ve benim de Allah'ın muhakkak bir elçisi olduğuma şahâdet eden musliman kimsenin kanı halâl olmaz, ancak şu üç sebepten biri ile halâl olur : Zinâ eden dul, öldürdüğü nefse mukabil öldürülme, İslâm Dîni terk edip islâm câmiâsından ayrılan»⁹.

() : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de A'meş'den bu isnâd ile yukarıki hadîsin benzerini rivâyet etmişlerdir.

9. Bu hadîsde kısâs sebebi, zinâ etmek, insan öldürmek ve dînden çıkmak olarak üçe hasredilmiştir. Fakat İmâm Şâfiî, namazı terk edip tevbe etmeyen de katli ictihâdında bulunmuştur. Ebû Hanîfe namazı terkedenin öldürülmesini tecvîz etmemiştir ki bu ictihâd şu İbn Mes'ûd hadîsine mutâbıktır.

Zinâ eden dul ki, nikâh ile evlenmiş ve evlilik hayâtı bitmiş olan erkek ve kadın demektir. Bunu ifâde eden *seyyib* sözü bâkir mukâbilidir. Bâkir de ergen oğlan ve kız demektir. Evlenmemiş oğlan ve kız zinâ ederlerse, bunların cezası ölüm değil,

yüz değnektir : الزانية والزاني فاجلدوا كل واحد منهما مائة جلدة ... Zinâ eden kadınla zinâ eden erkekden her birine yüzer değnek vurun. Eğer Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsanız, bunlara, Allah'ın dîni (ni tatbîk) husûsunda acıyacağınız tutmayın. Mu'minlerden bir zümre de bunların azâbına şahid olsun» (en-Nûr: 2).

Vurulacak değneyin serçe parmak kalınlığında ince olması, çıplak değil, orta giyimli vücûda vurulması, değneği en çok omuza kadar kaldırılarak vurulması, vücûdunun bir noktasına değil, yüz gibi nâzik bölgeler korunarak diğer kısımlara ayrı ayrı vurulması, zaîf bünyeli olan mücrimler hakkında bu şartların a'zamî tahfif edilmesi bu cezânın en muhim şartları olduğu fıkıh kitaplarında tasrih edilmiştir.

Bunlardan anlaşılıyor ki Şâriin hedefi, mucrimi ta'zib değil, tekdîr, tahzîr ve başkaları için müessir bir ibret olmaktır.

٢٦ - (...) حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْثَى (وَاللَّفْظُ لِأَحْمَدَ) قَالَا : حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ سُفْيَانَ ، عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَرْثَةَ ، عَنْ مَسْرُوقٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : قَامَ فِينَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ « وَالَّذِي لَا إِلَهَ غَيْرُهُ ! لَا يَحِلُّ دَمُ رَجُلٍ مُسْلِمٍ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَأَنِّي رَسُولُ اللَّهِ ، إِلَّا ثَلَاثَةٌ نَفَرَ : التَّارِكُ الْإِسْلَامَ ، الْمَفَارِقُ لِلْجَمَاعَةِ أَوْ الْجَمَاعَةِ (شَكَّ فِيهِ أَحْمَدُ) . وَالتَّيْبُ الزَّانِي . وَالنَّفْسُ بِالنَّفْسِ » .

قَالَ الْأَعْمَشُ : تَخَدَّثْتُ بِهِ إِبْرَاهِيمَ . تَخَدَّثَنِي عَنِ الْأَسْوَدِ ، عَنْ حَائِشَةَ ، عَمَّا بَشِيرٍ .

(...) وَحَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ وَالْقَاسِمُ بْنُ زَكَرِيَّا . قَالَا : حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى عَنْ شَيْبَانَ ، عَنِ الْأَعْمَشِ ، بِإِسْنَادَيْنِ جَمِيعًا . نَحْوَ حَدِيثِ سُفْيَانَ . وَلَمْ يَذْكُرَا فِي الْحَدِيثِ قَوْلَهُ « وَالَّذِي لَا إِلَهَ غَيْرُهُ ! » .

26 — () : Abdullah (ibn Mes'ûd R) şöyle dedi; Rasûlullah (S) içimizde ayağa kalktı ve şöyle buyurdu : «Kendisinden başka hiçbir ilâh bulunmayan Allah'a yemin ederim ki Allah'dan başka ibâdete lâyık hiçbir ilâh bulunmadığına ve benim de muhakkak Allah'ın rasûlu olduğuma şahâdet eder musliman kişinin kanı halâl olmaz. Ancak şu üç kimsenin kanı halâl olur : İslâm Dînini terk edib islâm camiasından ayrılan mürted, zinâ eden dul ve maktûl bir nefse mukâbil kısıâsen öldürülmek».

A'meş dedi ki : Ben bunu İbrâhîme tahdîs ettim de, o da bana Esved'den, o da Âişe'den bunu benzerini tahdîs etti.

() : Buradaki iki râvî de cemîan iki isnâdla A'meş'den (26 rakamlı) Sufyân hadîsi tarzında rivâyet ettiler, ancak bunlar hadîsdeki kendisinden başka hak ilâh bulunmayana yemin ederim ki» kavlini zikretmediler.

(٧) بَابُ بَيَانِهِ إِمَامٌ مِنْ سَنَنِ الْقَتْلِ

٢٧ - (١٦٧٧) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَخْيَرٍ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ أَبِي شَيْبَةَ) قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو مَعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَرْثَةَ ، عَنْ مَسْرُوقٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ :

« لَا تُقْتَلُ نَفْسٌ ظُلْمًا ، إِلَّا كَانَ عَلَى ابْنِ آدَمَ الْأَوَّلِ كِفْلٌ مِنْ دِمَیْهَا . لِأَنَّهُ كَانَ أَوَّلَ مَنْ سَنَّ الْقَتْلَ . »

(...) وَحَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ . ع وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ وَعِيسَى بْنُ يُونُسَ . ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مُرَّةٍ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ . كُلُّهُمْ عَنِ الْأَعْمَشِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَفِي حَدِيثِ جَرِيرٍ وَعِيسَى بْنِ يُونُسَ « لِأَنَّهُ سَنَّ الْقَتْلَ » لَمْ يَذْكُرَا : أَوَّلَ .

(7) ÖLDÜRME ÇIĞIRINI AÇAN KİMSENİN GÜNAHINI BEYÂN BÂBİ

27 — (1677) : Abdullah (ibn Mes'ûd R) dedi ki; Rasulullah (S) şöyle buyurdu : «Hiç bir nefis zulm ile öldürülmez ki onun kanı (nın günâhı) ndan birinci Âdem (atanın) oğlu (Kabil hesabına) muhakkak bir pay ayrılmış olmasın. Çünkü Âdem'in o oğlu öldürme cinâyetini âdet edenlerin birincisi olmuşdu» ¹⁰.

() : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de A'meş'den bu isnâdla rivâyet etmişlerdir. Bunlardan Cerîr'in ve İsâ ibn Yûnus'un hadîsinde : «Çünkü o, bu katl çığırını açtı» ibâresi vardır da «evvel» sözünü zikretmemişlerdir.

10. Bu ilk cinâyete Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle temâs edilmiştir:

«Onlara Âdem'in iki oğlunun gerçek olan haberini oku : Hani onlar Allah'a yaklaştıracak birer kurbân takdîm etmişlerdi de ikisinden birininki kabûl olunmuş, öbürününkü kabûl olunmamıştı. O : Seni elbetde öldüreceğim demişti. (Beriki de şöyle) söylemişti: Allah ancak ittika edenlerden kabûl buyurur. Andolsun ki beni öldürmen için elini bana uzatırsan, ben seni öldürmem için elimi sana uzatıcı değilim. Çünkü ben kâinatın Rabbi olan Allah'dan korkarım. Şüphesiz dilerim ki sen, kendi günâhınla birlikde benim günâhımı da yüklenesin de, o ateşin yarânından olasın. İşte zalimlerin cezası budur. Nihâyet nefsi, kendisini öldürmeğe (isteyerek) uymuş da onu öldürmüştü, bu yüzden (maddî ma'nevî) ziyâna uğrayanlardan olmuşdu. Sonra Allah bir karga gönderdi. O, yeri eşiyordu ki ona kardeşinin ölü cesedini nasıl örteceğini gösterebilir. Yazıklar olsun bana dedi, ben şu karga gibi bile olub da kardeşimin cesedini örtmekden âciz mi oldum? Artık o (ettiğine) peşimanlığa düşenlerden olmuştu. Bundan dolayıdır ki İsrâîl Oğullarına şu hakikati hükmettik : Kim bir canı, bir can mukabilinde veya yeryüzünde bir fesad çıkarmakdan dolayı olmayarak öldürürse, bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de onu kurtarırsa, bütün insanları diriltmiş gibi olur. Andolsun ki peygamberimiz onlara beyyineler getirmişti. Sonra hakikaten yine işlerinden birçoğudur ki bunların arkasından yer yüzünde fesad ve cinâyet husûsunda) muhakkak haddi aşanlardır» (el-Mâide: 27-32).

(8) باب المجازاة بالدماء في المذمة ، وأنها أول ما يقضى فيه بين الناس يوم القيامة

٢٨ - (١٦٧٨) حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ، وَاسْتَعْقُ بْنُ إِسْرَاهِيمَ ، وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ . جَمِيعًا عَنْ وَكِيعٍ ، عَنْ الْأَعْمَشِ . ع وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ وَوَكِيعٌ عَنْ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «أَوَّلُ مَا يُقْضَى بَيْنَ النَّاسِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي الدِّمَاءِ» .

(...) حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . ع وَحَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ . حَدَّثَنَا خَالِدٌ (يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ) . ع وَحَدَّثَنِي بِشْرُ بْنُ خَالِدٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا : حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدَى . كُلُّهُمُ عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . غَيْرَ أَنَّ بَعْضَهُمْ قَالَ عَنْ شُعْبَةَ «يُقْضَى» . وَبَعْضُهُمْ قَالَ «يُحْكَمُ بَيْنَ النَّاسِ» .

(8) (DÖKÜLEN) KANLAR KARŞILIĞINDA AHİRETDE CEZÂLANILACAĞI VE BU KAN DA'VÂLARININ KİYÂMET GÜNÜNDE İNSANLAR ARASINDA HÜKMOLUNACAK DA'VÂLARIN İLKİ OLDUĞU BÂBİ

28 — (1678) : Abdullah (ibn Mes'ûd R) şöyle dedi; Rasûlullah : «Kıyâmet gününde insanlar arasında verilen ilk hüküm kan da'vâları hakkındadır» buyurdu ¹¹.

() : Buradaki dört tarîk râvîlerinin hepsi de Şu'be'den, o da A'meş'den, o da Ebû Vâil'den, o da Abdullah'dan, o da Peygamberden yukarıki hadîsin benzerini rivâyet etmişlerdir. Ancak onların ba'zısı Şu-be'den «kazâ olunur» şeklinde, ba'zısı da «insanlar arasında hükmolunur» şeklinde söylemiştir.

11. Bu hadisten hukûkî da'vâ ve hükümlerin en mühimmi kan da'vâsı olduğu anlaşılır. Bu hadis, «kulun ilk hisâba çekileceği şey namazdır» hadisine muhâlif değildir. Çünkü konumuz olan hadis sırf kul hakkı husûsunda ilk görülecek da'vâyı göstermektedir.

(٩) بَابُ قَلْبِطِ عَرَبِیِّ الدِّمَاءِ وَالْأَهْرَاضِ وَالْأَمْوَالِ .

٢٩ — (١٦٧٩) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَبُخَيْرِيُّ بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ (وَتَقَارِبًا فِي اللَّفْظِ) .
 قَالَا : حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ الثَّقَفِيُّ عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ ابْنِ سِيرِينَ ، عَنْ ابْنِ أَبِي بَكْرَةَ ، عَنْ أَبِي بَكْرَةَ ،
 عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ « إِنَّ الزَّمَانَ قَدْ اسْتَدَارَ كَهَيْئَتِهِ يَوْمَ خَلَقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ . السَّنَةُ
 اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا . مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ . ثَلَاثَةٌ مَثْوَالِيَاتٌ : ذُو الْقَعْدَةِ وَذُو الْحِجَّةِ . وَالْمُحَرَّمُ . وَرَجَبٌ ،
 شَهْرٌ مُضَرٌّ ، الَّذِي بَيْنَ مُجَادَى وَشَعْبَانَ » . ثُمَّ قَالَ « أَيُّ شَهْرٍ هَذَا ؟ » قُلْنَا : اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ .
 قَالَ : فَسَكَتَ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سَيُسَمِّيهِ بِغَيْرِ اسْمِهِ . قَالَ « أَلَيْسَ ذَا الْحِجَّةِ ؟ » قُلْنَا : بَلَى . قَالَ « فَأَيُّ بَلَدٍ
 هَذَا ؟ » قُلْنَا : اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ . قَالَ : فَسَكَتَ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سَيُسَمِّيهِ بِغَيْرِ اسْمِهِ . قَالَ « أَلَيْسَ الْبَلَدَةُ ؟ »
 قُلْنَا : بَلَى . قَالَ « فَأَيُّ يَوْمٍ هَذَا ؟ » قُلْنَا : اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ . قَالَ : فَسَكَتَ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سَيُسَمِّيهِ
 بِغَيْرِ اسْمِهِ . قَالَ « أَلَيْسَ يَوْمَ النَّحْرِ ؟ » قُلْنَا : بَلَى . يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَالَ « فَإِنَّ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ

(قَالَ مُحَمَّدٌ : وَأَخْبَرَهُ قَالَ) وَأَعْرَاضُكُمْ حَرَامٌ عَلَيْكُمْ . كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا ، فِي بَلَدِكُمْ هَذَا ،
 فِي شَهْرِكُمْ هَذَا . وَتَسْتَلْقُونَ رَبَّكُمْ فَيَسْأَلُكُمْ عَنْ أَعْمَالِكُمْ . فَلَا تَرْجِعُنَّ بَعْدِي كَقَارَا (أَوْ ضُلَالًا)
 يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ . إِلَّا لِيَبْلُغَ الشَّاهِدُ الْغَائِبَ . فَلَعَلَّ بَعْضَ مَنْ يُبْلَغُهُ يَكُونُ أَوْعَى لَهُ
 مِنْ بَعْضٍ مِنْ سَمْعِهِ » . ثُمَّ قَالَ « أَلَا هَلْ بَلَّغْتُ ؟ » .

قَالَ ابْنُ حَبِيبٍ فِي رِوَايَتِهِ « وَرَجَبٌ مُضَرٌّ » . وَفِي رِوَايَةِ أَبِي بَكْرٍ « فَلَا تَرْجِعُوا بَعْدِي » .

(9) KANLARIN, IRZLARIN VE MALLARIN TAHRİMİNİN AĞIRLIĞI BÂBİ

29 — (1679) : Ebû Bekre (R) den; Peygamber (Vedâ hac-cında devesi üstüne oturduğu ve devenin dizginini birisi tuttuğu halde irâd ettiği hutbesinde) şöyle buyurdu : (Ey nâs!) Muhakkak ki zaman Allâh'ın gökleri ve yerleri yarattığı günkü (ilk) vaz'iyetine dönmüştür. Bir yıl, ay ölçüsü ile on iki aydır. Bunlardan dördü harâm aylardır ki, üçü arka arkaya Zul'ka'de, Zu'l-hicce, Muharrem'dir (dördüncüsü) Mu-darın ayı olan Receb'dir ¹². O, Cumâdâ ('l-âhir) ile Şa'bân arasındadır». Sonra Rasûlullah :

12. Mudar kabilesi, Receb ayının hurmetine her kabileden daha çok riâyet ettiklerinden dolayı hadîsde Receb ayı onlara nisbet olunmuştur.

— Bu hangi aydır? diye sordu. Biz :

— Allah ve Rasûlu daha iyi bilir dedik. Rasûlullah sükût etti. Hattâ biz, Rasûlullah bu aya eski isminden başka bir isim verecek sandık. Sonra:

— Zu'l-hicce ayı değil midir? buyurdu. Biz :

— Evet Zu'l-hicce'dir dedik. Rasûlullah :

— Bu içinde bulunduğumuz hangi beldedir? buyurdu. Biz :

— Allah ve Rasûlu daha iyi bilir dedik. Rasûlullah sustu. Bir derecede ki, biz Rasûlullah Mekke'ye eski isminden başka yeni bir isim verecek sandık. Sonra Rasûlullah :

— Mekke beldesi değil midir? buyurdu. Biz :

— Evet Mekke'dir dedik. Rasûlullah :

— Bu gün hangi gündür? diye sordu. Biz :

— Allah ve Rasûlu en iyi bilir dedik. Yine Rasûlullah sükût etti. Hattâ biz, bu güne eski adından başka bir ad verecek sandık. Rasûlullah:

— Kurban kesim günü değil midir? buyurdu. Biz :

— Evet kurban kesim günüdür yâ Rasûlallah! dedik. (Bu mukaddimelerden sonra) Rasûlullah :

— Şu halde iyi biliniz ki, bu beldenizde, bu ayınızda, bu gününüzün harâm olduğu gibi; kanlarınız, mallarınız ve nâmuslarınız da harâmdır (her türlü taarruzdan masûndur). Muhakkak ki siz Rabbinize kavuşacaksınız. O zaman bütün işlerinizden sorulacaksınız!

(Ey nâs!) Aklınızı başınıza toplayınız da benden sonra birbirinizin boynunu vuracak sûretde dalâlete, vahşete düşerek (câhiliyet devrine) dönmeyiniz. Bu nasihatlarımdan mütenebbih olub, bunları burada hâzır bulunanlarınız, burada bulunmayanlarınıza tebliğ etsin. Olabilir ki kendisine tebliğ olunan ba'zı kimse, burada bulunub işiden bir kısım kim-seden daha iyi anlayıp belleyici olur. Bundan sonra Rasûlullah :

— Tebliğ ettim mi? buyurdu.

Râvî İbn Habîb kendi rivâyetinde : «Ve Mudar'ın Recebi»; Ebû Bekr'in rivâyetinde : «Benden sonra geriye dönmeyiniz!» şeklinde söylemiştir¹³.

13. Hadîsdeki «bu nahr günü değil midir?» sorusu bu hutbenin Rasûlullah'ın Minâ hutbesi olduğunu açık olarak göstermektedir.

İbn Abbâs da bu hutbe hakkındaki rivâyetine kuvvet vermek için «hayâtım elinde olan Allah'a yemin ederim ki, size haber verdiğim şu kelimeler, Rasûlullah'ın ummetine tebliğ ettiği vasiyyetleridir» demiştir.

Peygamber'in bu nutku hadîs ve siyer kitaplarında şöhretle naklolunmuştur. Bu-hârî, Vedâ haccı, ilm, bed'u'l-halk, tefsir, fiten, udhiyye bölümlerinde ba'zı farklarla ve her bölümde müteaddid tariklerle rivâyet etmiştir. Bu sebeble hadîs usûlü ilmi bakımından bu nutkunda da Arafât nutku gibi Peygamber'in lisânından sâdır olduğunda hiçbir şüphesizdir.

Rasûlullah câhiliyet devrindeki takvîm oynamalarını, çeşitli haksızlık ve hurâfelerle son vermek için bu hutbesinde bir yılın on iki ay olduğunu takrîr etmiş, sonra mal, can, nâmus masûniyetinin ehemmiyetini en sâde fikirlere de yerleştirmek gâyesiyle suâl cevâb tarzında gâyet belîğ bir üslûb ile ifâde etmiştir.

٣٠ - (...) حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجُمُضِيُّ . حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْجٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَوْنٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرَةَ ، عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : لَمَّا كَانَ ذَلِكَ الْيَوْمُ . قَعَدَ عَلَى بَعِيرِهِ وَأَخَذَ إِنْسَانٌ يَخْطَايِهِ . فَقَالَ « أَتَدْرُونَ أَيَّ يَوْمٍ هَذَا ؟ » قَالُوا : اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ . حَتَّى اخْتَلَنَّا أَنَّهُ سَيُسَمِّيهِ سِوَى اسْمِهِ . فَقَالَ « أَلَيْسَ يَوْمَ النَّحْرِ ؟ » قُلْنَا : بَلَى . يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَالَ « فَأَيُّ شَهْرٍ هَذَا ؟ » قُلْنَا : اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ . قَالَ « أَلَيْسَ بِذِي الْحِجَّةِ ؟ » قُلْنَا : بَلَى . يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَالَ « فَأَيُّ بَلَدٍ هَذَا ؟ » قُلْنَا : اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ . قَالَ : حَتَّى اخْتَلَنَّا أَنَّهُ سَيُسَمِّيهِ سِوَى اسْمِهِ . قَالَ « أَلَيْسَ بِالْبَلَدَةِ ؟ » قُلْنَا : بَلَى . يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَالَ « فَإِنَّ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ وَأَعْرَاضَكُمْ عَلَيْكُمْ حَرَامٌ . كَجُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا . فِي شَهْرِكُمْ هَذَا . فِي بَلَدِكُمْ هَذَا . فَلْيُبَلِّغِ الشَّاهِدُ الْغَائِبَ » . قَالَ : ثُمَّ انْكَفَأَ إِلَى كَبْشَتَيْنِ أَمْلَحَيْنِ فَذَبَحَهُمَا . وَ إِلَى جُرْمَةٍ مِنَ الْغَنَمِ فَقَسَمَهَا بَيْنَنَا .

(...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ مَسْعَدَةَ عَنْ ابْنِ عَوْنٍ . قَالَ : قَالَ مُحَمَّدٌ : قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي بَكْرَةَ عَنْ أَبِيهِ ، قَالَ : لَمَّا كَانَ ذَلِكَ الْيَوْمُ جَلَسَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى بَعِيرٍ . قَالَ : وَرَجُلٌ أَخَذَ بِرِمَافِهِ (أَوْ قَالَ يَخْطَايِهِ) . فَذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِ يَزِيدَ بْنِ زُرَيْجٍ .

30 — () : Ebû Bekre (R) şöyle dedi : (Vedâ haccındaki) o gün olunca Rasûlullah (S) devesi üzerine oturdu. Devenin dizginini de bir insan tutmuşdu.

— Bu hangi gündür biliyor musunuz? diye sordu. Oradakiler :

— Allah ve Rasûlu daha iyi bilir dediler. Hattâ biz, Rasûlullah bu güne eski isminden başka bir isim verecek sandık. Müteâkiben :

— Kurban kesim günü değil midir? buyurdu. Biz :

— Evet yâ Rasûlallah! dedik.

— Bu hangi aydır? buyurdu. Bize :

— Allah ve Rasûlu en iyi bilir dedik.

— Zu'l-Hicce değil midir? buyurdu. Biz :

— Evet yâ Rasûlallah! dedik.

— Bu hangi belde dir? buyurdu. Biz :

Birgün evvel Arafât hutbesinde Arab'ların diyânî, medenî, iktisâdî bütün bâtil âdetlerini Arafât meydanında çiğnemiş bulunduğundan sahâbiler Peygamber'in nutkunda ki suâlleri üzerine de ayın, günün ve Mekke'nin adlarını değiştirecek sanmalarında ma'ziretli idiler.

— Allah ve Rasûlu en iyi bilendir dedik. Hattâ ona, eski isminden başka bir isim takacak zannettik.

— (Mekke) beldesi değil midir? dedi. Biz :

— Evet yâ Rasûlallah! dedik. (Bu mukaddimelerden sonra) Rasûlullah :

— Muhakkak ki kanlarınız, mallarınız ve nâmuslarınız bu beldenizde, bu ayınızda bu gününüzün harâmlığı gibi birbirinize harâmdır, (her türlü taarruzdan masûndur). Burada hâzır bulunan, burada hâzır bulunmayana tebliğ etsin buyurdu.

Râvî der ki : Sonra Rasûlullah siyah beyaz alacalı iki tâne koçun yanına dönüb onları boğazladı. Koyundan bir parçayı da bizim aramızda taksim etti.

() : Buradaki râvî de yine Ebû Bekre'nin : Vedâ haccındaki o gün olduğu zaman Peygamber bir deve üzerine oturdu. Bir insan da devenin zimâmından (yahut hıtâmından) tutuyordu dediğini rivâyet edib bundan önceki (30 rakamlı) Yezîd ibn Zuray' hadîsi tarzında zikretmiştir.

٣١ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ بْنُ مَيْمُونٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا قُرَّةُ بْنُ خَالِدٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سِيرِينَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرَةَ ، وَعَنْ رَجُلٍ آخَرَ هُوَ فِي قَسِي أَفْضَلُ مِنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرَةَ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ جَبَلَةَ وَأَحْمَدُ بْنُ خِرَاشٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو قَامِرٍ ، عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عَمْرِو . حَدَّثَنَا قُرَّةُ بِإِسْنَادٍ يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ (وَسَمَّى الرَّجُلَ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ) عَنْ أَبِي بَكْرَةَ . قَالَ : خَطَبَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ النَّحْرِ . فَقَالَ « أَيُّ يَوْمٍ هَذَا ؟ » وَسَاقُوا الْحَدِيثَ بِعَثَلٍ حَدِيثِ ابْنِ عَوْنٍ . غَيْرَ أَنَّهُ لَا يَذْكُرُ « وَأَعْرَاضَكُمْ » وَلَا يَذْكُرُ : ثُمَّ انْكَفَأَ إِلَى كِبَشَتَيْنِ ، وَمَا بَعْدَهُ . وَقَالَ فِي الْحَدِيثِ « كَحَرَمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا . فِي شَهْرِكُمْ هَذَا . فِي بَلَدِكُمْ هَذَا إِلَى يَوْمِ تَلْقَوْنَ رَبَّكُمْ . أَلَا هَلْ بَلَّغْتُ ؟ » قَالُوا : نَعَمْ . قَالَ « اللَّهُمَّ ! اشْهَدْ » .

31 — () : Buradaki tarîklerin râvîleri de Ebû Bekre'nin : Rasûlullah (S) nahr günü bize hitâb edib : «Bu hangi gündür?» buyurdu dediğini (30 rakamı ile geçen) Abdurrahmân ibn Avn hadîsi gibi sevk ve rivâyet ettiler. Şukadar var ki burada «ve nâmuslarınız» demedi, bir de: Sonra iki koçun yanına döndü ve bunun devâmını da zikretmedi. Bu hadîsde : «Bu beldenizde, bu ayınızda, bu gününüzün harâm oluşu gibi, Rabbinize kavuşacağınız güne kadar (harâmdır). Dikkat edin! Tebliğ ettim mi?» buyurdu. Oradakiler :

— Evet tebliğ ettin dediler. Rasûlullah :

— Yâ Allah! Şâhid ol! dedi.

(۱۰) باب صفة الإقرار باقتل وتمكين وليّ القتل من القصاص ، واستحباب طلب الغرمه

۳۲ — (۱۶۸۰) حَدَّثَنَا عُبيدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ الْقَنْبَرِيُّ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا أَبُو يُونُسَ عَنْ يَمَالِكِ بْنِ حَرْبٍ ؛ أَنَّ عَلْقَمَةَ بْنَ وَائِلٍ حَدَّثَهُ ؛ أَنَّ أَبَاهُ حَدَّثَهُ قَالَ : إِنِّي لَقَاعِدٌ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ إِذْ جَاءَ رَجُلٌ يَقُودُ آخَرَ يَنْسَعِي . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! هَذَا قَتَلَ أَخِي . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَقْتَلْتُهُ ؟ » (فَقَالَ : إِنَّهُ لَوْ لَمْ يَعْتَرِفْ أَقَمْتُ عَلَيْهِ الْيَتَنَةَ) قَالَ : نَعَمْ قَتَلْتُهُ . قَالَ « كَيْفَ قَتَلْتُهُ ؟ » قَالَ : كُنْتُ أَنَا وَهُوَ نَحْتَبِطُ مِنْ شَجَرَةٍ . فَسَبَّيْتُ فَأَغْضَبَنِي . فَضَرَبْتُهُ بِالنَّاسِ عَلَى قَرْنِهِ . فَقَتَلْتُهُ . فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ « هَلْ لَكَ مِنْ شَيْءٍ تُؤَدِّيهِ عَنْ نَفْسِكَ ؟ » قَالَ : مَالِي مَالٌ إِلَّا كِسَافِي وَفَاسِي . قَالَ « قَرَى قَوْمَكَ يَشْتَرُونَكَ ؟ » قَالَ : أَنَا أَهْوَنُ عَلَى قَوْمِي مِنْ ذَلِكَ . فَرَمَى إِلَيْهِ يَنْسَعِيهِ . وَقَالَ « دُونَكَ صَاحِبِكَ » . فَأَنْطَلَقَ بِهِ الرَّجُلُ . فَلَمَّا وَلَّى قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنْ قَتَلَهُ فَهُوَ مِثْلُهُ » . فَرَجَعَ . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنَّهُ بَلَغَنِي أَنَّكَ قُلْتَ « إِنْ قَتَلَهُ فَهُوَ مِثْلُهُ » وَأَخَذْتُهُ بِأَمْرِكَ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَمَا تُرِيدُ أَنْ يَبُوءَ بِإِثْمِكَ وَإِثْمِ صَاحِبِكَ ؟ » قَالَ : يَا نَبِيَّ اللَّهِ ! (لَعَلَّهُ قَالَ) بَلَى . قَالَ « فَإِنَّ ذَلِكَ كَذَلِكَ » . قَالَ : فَرَمَى يَنْسَعِيهِ وَخَلَّى سَبِيلَهُ .

(10) KATL FİİLİNİ İKRÂR ETMENİN SAHİHLİĞİ, MAKTÛLÜN VELİSİNİ KİSÂSA MUKTEDİR KILMA VE MAKTÛLÜN VELİSİNDEN AFV TALEB ETMENİN DE MÜSTEHÂBLIĞI BÂBİ

32 — (1680) : Alkametü'bnu Vâil'e babası Vâil (R) tahdîs edib şöyle demiştir : Ben Peygamber (S) in maiyyetinde otururken bir adam çıkageldi ki, deriden bükülüb örülmüş kayış bir iple bir diğer kimseyi yediriyordu :

— Yâ Rasûlallah! Bu benim kardeşimi öldürdü dedi. Rasûlullah kayışla bağlı kimseye :

— Sen onu öldürdün mü? diye sordu. (Burada maktûlün velisi : Eğer kendisi işlediği cinâyeti itirâf etmezse, ben, onun aleyhindeki beyyineyi ikâme ederim dedi). Bağlı olan :

— Evet ben onu öldürdüm dedi. Rasûlullah tekrar :

— Onu nasıl öldürdün? diye sordu.

— Ben ve o beraberce hayvana yedirmek için bir ağaçtan yaprak topluyorduk. Bir ara o bana sövdü, bu sövmesiyle de beni öfkелendirdi.

Bu sebebdan dolayı ben de balta ile onun başının bir yanına vurdum ve onu öldürdüm dedi. Peygamber ona :

— Kendi nefsin yerine te'diye edebileceğin herhangi bir şeyin var mı? buyurdu.

— Yanımdaki kilimle elbisem ve bir de baltamdan başka benim hiçbir malım yoktur dedi.

— Kavmının senin adına diyeti vermek sûretiyle seni kısısdan kurtaracaklarını düşünür müsün? buyurdu. O zât :

— Ben kavmımın yanında bu diyetden daha kıymetsizim dedi. Bunun üzerine Rasûlullah adamın bağlı bulunduğu kayışın ucunu maktûlun velisine doğru atarak :

— Kâtili sana teslim ve havâle ediyorum, al götür buyurdu. Akabinde o zât arkasına dönüb kâtili götürdüğü sırada Rasûlullah :

— Eğer maktûlün velisi kâtili öldürürse, maktûlün kanının hakkını aynıyla ödetmiş olur buyurdu. (Bir kimse bu sözü o zâta ulaştırdığında) hemen o zât geri dönüb :

— Yâ Rasûlallah! Senin : «Eğer onu öldürürse yalnız ondaki kan hakkını ödetmiş olur» dediğin bana ulaştı. Halbuki ben bu kâtili senin emrinle alıp götürüyorum dedi. Bunun üzerine Rasûlullah :

— Bunu öldürüb de hem daha evvelki şahsî günâhların, hem de öldürülen kardeşinin şahsî günâhları ile (Allah'ın huzûruna) dönmek mi istiyorsun? buyurdu. O zât :

— Yâ Nebiyyallâh! (Muhtemilen) Evet dedi. Rasûlullah :

— Şüphe yok bu nefis o nefsin benzeridir, buyurduktan sonra yine kayışı bıraktı ve kısâsı tatbîk etmesi için o zâtın yolunu serbest bıraktı¹⁴.

۳۳ - (...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ سُلَيْمَانَ . حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ . أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ سَالِمٍ عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ وَائِلٍ ، عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : أَتَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِرَجُلٍ قَتَلَ رَجُلًا . فَأَقَادَ وَلِيَّ الْمَقْتُولِ مِنْهُ . فَأَنْطَلَقَ بِهِ وَفِي عُنُقِهِ نِسْعَةٌ يَمُرُّهَا . فَلَمَّا أَذْبَرَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « الْقَاتِلُ وَالْمَقْتُولُ فِي النَّارِ » ، فَأَتَى رَجُلُ الرَّجُلِ فَقَالَ لَهُ مَقَالَةٌ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . نَقَلَ عَنْهُ .
فَالِ إِسْمَاعِيلُ بْنُ سَالِمٍ : فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِحَبِيبِ بْنِ أَبِي ثَابِتٍ فَقَالَ : حَدَّثَنِي ابْنُ أَشْوَمَ : أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ إِذَا سَأَلَهُ أَنْ يَقُوَّ عَنْهُ قَاتٍ .

14. «Eğer onu öldürürse, o da onun gibidir» sözünün sahîh te'vîli şudur: İkisinden birinin diğeri üzerine bir minnet ve fazlı olmamakda onun gibidir. Çünkü sâdece vell kâtilden maktûlün kan hakkını ödetmiştir. Halbuki eğer kâtilden kısâsı afvetseydi, bu afv, onun lehine fazilet, minnet, âhiret sevâbının çokluğu, dünyâda da güzel senâ olacaktı.

•Hem kendi günâhıyla, hem de öldürülen kardeşinin günâhıyla dönmeği ister mi-

33 — () : Alkometu'bnü Vâil'in babası şöyle dedi : Rasûlullah'a insan öldürmüş olan biri getirildi de Rasûlullah (S) maktûlün velisine kısâsı tatbîk etmesi hükmünü verdi ve ona bu husûsda muktedir kılıb salâhiyet verdi. Bunun üzerine maktûlün velisi, kaatili boynunda bağlı bulunan kayışla çekerek götürdü. Bu tarzda arkasına dönüb gidince Rasûlullah : «Öldüren de ölen de cehennemdedir» buyurdu¹⁵. Hemen bir kimse Rasûlullah'ın bu sözünü, kısâs için kaatili götürmekte olan kimseye ulaştırdı. Bunun üzerine o zât kaatilin yolunu tahliye etti.

Râvî İsmâîl ibn Sâlim dedi ki : Ben bu hadîsi Habîb ibn Sâbit'e zikrettim. O : Bana İbnü Eşva' tahdîs etti ki Peygamber maktûlün velisinden, katilden kısâsı afvetmesini istemişti de o zât bu isteği kabul etmemişdi.

(۱۱) باب ذب الجنين ، ورموب المرأة في قتل الخطأ وسبه العمدة على فدية الجناني

۳۴ — (۱۶۸۱) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ : أَنَّ امْرَأَتَيْنِ مِنْ هَذَيْلٍ ، رَمَتَا إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَى ، فَطَرَحَتْ جَنِينَهَا . فَقَضَى فِيهِ النَّبِيُّ ﷺ ، بَغْرَةً ، عَبْدًا وَأَمَةً .

(11) CENİN DİYETİ, HATÂEN VE ŞİBHU'L-AMD KATLERİNDE CÂNİNİN BABA TARAFINDAN OLAN AKRİBÂLARI ÜZERİNE DİYETİN VUCÛBU BÂBİ

34 — (1681) : Ebû Hureyre (R) den (şöyle demiştir) : Huzeyl kabîlesinden iki kadın biribiri ile dövüşüb bunların biri diğerine bir taş atmış ve bu sebeble o kadın karnındaki cenîni (ölü olarak) dışarıya atmışdı. Peygamber (S) kadının cenîni hakkında semeni, diyet bedelinin onda birinin yarısına ulaşan erkek veya dişi bir köle hükmetti.

sin? sözünün te'vîli de şöyledir: Eğer kısâsı tatbîk eder bunu öldürürsen, sen öldürülen kardeşinin öldürüldüğü vakte kadar işlediği günâhları, hem de kendi hayatında işlediğin şahsî günâhları yüklenerek âhirete gideceksin. Halbuki kısâs hakkını afvedersen, bu hem senin şahsî günâhların için, hem de öldürülen kardeşinin şahsî günâhları için bir keffâret olacaktır. Sen kısâs yapıp da hem kendi günâhlarını, hem de kardeşinin günâhlarını yüklenerek mi âhirete dönmek istersin? denmiş ve bu sözlerle veliden kısâsı afvetmesi istenmiştir.

15. Rasûlullah'ın bu sözünün buradaki vak'a ile ilgisi yoktur. Çünkü kâtili kısâs için götürmekte olan zât, Rasûlullah'ın kısâsla hükmedib bu husûsda kendisini me'zûn ve salâhiyetli kılması ile hareket etmektedir. Rasûlullah bu hadisinde iki musluman kılıçları ile harâm olan bir öldürüşmeğe kalkıştıkları zaman ölen de öldüren de ateşdedir demek istemiştir. Yani burada ona ta'rîz etmiş oluyor ve bu sûretle de öyle fiilden sakındırmış bulunuyor. Yahut da bu sözün vak'a ile ilgisi şöyledir: Velinin ateş ehlinde olması kısâsı tatbîk edeceğinden dolayı değil de, Peygamber'in bildiği başka bir işten dolayıdır. Veyahut da kısâs hakkını afvetmemesi sebebiyle Peygamber'i öfkeliendirmiş olmasındandır (Nevevî ve Ubûl).

۳۵ - (...) () : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Lahyân oğullarından bir kadının ölü olarak düşen bir cenîni hakkında Rasûlullah (S) kıymeti, tam diyet bedelinin onda birisinin yarısına ulaşan bir köle veya câriye ile hükmetti. Sonra lehine tam diyet bedelinin onda birisinin yarısı ile hükmolunan o cenîn anası kadın öldü. Bunun akabinde Rasûlullah o kadının mirâsının, kendi oğullarına ve kocasına âid olduğunu, cinâyete kurbân gidib ölmüş olan kadının diyetinin ise cinâyeti işleyen kadının erkek akrabaları üzerine lâzım geldiğine hükmetti.

۳۶ - (...) () : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Lahyân oğullarından bir kadının ölü olarak düşen bir cenîni hakkında Rasûlullah (S) kıymeti, tam diyet bedelinin onda birisinin yarısına ulaşan bir köle veya câriye ile hükmetti. Sonra lehine tam diyet bedelinin onda birisinin yarısı ile hükmolunan o cenîn anası kadın öldü. Bunun akabinde Rasûlullah o kadının mirâsının, kendi oğullarına ve kocasına âid olduğunu, cinâyete kurbân gidib ölmüş olan kadının diyetinin ise cinâyeti işleyen kadının erkek akrabaları üzerine lâzım geldiğine hükmetti.

۳۷ - (...) () : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Lahyân oğullarından bir kadının ölü olarak düşen bir cenîni hakkında Rasûlullah (S) kıymeti, tam diyet bedelinin onda birisinin yarısına ulaşan bir köle veya câriye ile hükmetti. Sonra lehine tam diyet bedelinin onda birisinin yarısı ile hükmolunan o cenîn anası kadın öldü. Bunun akabinde Rasûlullah o kadının mirâsının, kendi oğullarına ve kocasına âid olduğunu, cinâyete kurbân gidib ölmüş olan kadının diyetinin ise cinâyeti işleyen kadının erkek akrabaları üzerine lâzım geldiğine hükmetti.

36 — () : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Huzeyl kabîlesinden iki kadın biribiri ile dövüşüb bunların biri diğerine bir taş attı. Taş atan kadın, öteki kadını ve onun karnındaki cenîni öldürdü. Mütâkiben Rasûlullah nezdinde da'vâlaştılar. Rasûlullah (S), cenînin diyetinin, tam diyet bedelinin onda birinin yarısına ulaşacak erkek veya dişi bir köle olduğuna hükmetti. Kadının diyeti de cânî kadının asabesi (yani erkek

akribâları) üzerinedir diye hükmetti. Ölen kadına onun çocuklarını ve onlarla beraber bulunanları mîrâscı kıldı. Bunun üzerine Hamelu'bnü Nâ-bığa el-Huzelî (seci'li ve kafiyele bir edâ ile) :

— Yâ Rasûlallah! Henüz içmeyen, yemiyen, söz söylemiyen ve sayha etmiyen çocuğun diyeti ile nasıl mahkûm olur? Bunun benzeri hüküm bâtıl olur dedi. Rasûlullah da bu kimsenin yapmış olduğu seci'li sözle-rinden dolayı :

— Bu adam ancak kâhinlerin kardeşlerindendir buyurdu ¹⁶.

() : Buradaki râvî de Ebû Hureyre'nin : İki kadın birbiri ile dövüştü dediğini rivâyet edib hadîsi bütünü ile sevk etti. Ancak : O kadına çocuklarını ve beraberinde olanları mîrâscı kıldı fıkrasını zikret-medi. Bir de : Bir sözcünün : Biz nasıl diyet veririz? dediğini zikretti de Hamelu'bnü Mâlik ismini söylemedi.

۳۷ — (۱۶۸۲) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ . أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ عُبيدِ بْنِ نُسَيْلَةَ الْخَزَاعِيِّ ، عَنْ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ . قَالَ : ضَرَبَتْ امْرَأَةٌ ضَرْتَهَا بِمَعُودٍ فُسْطَاطٍ وَهِيَ جُبْلِيٌّ . فَقَتَلَتْهَا . قَالَ : وَإِحْدَاهُمَا أَحْيَايَتُهُ . قَالَ : فَعَمَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ دِيَةَ الْمَقْتُولَةِ عَلَى عَصَبَةِ الْقَاتِلَةِ . وَغُرَّةٍ لِمَا فِي بَطْنِهَا . فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ عَصَبَةِ الْقَاتِلَةِ : أَنْتَرُمُ دِيَةَ مَنْ لَا أَكْلَ وَلَا ضَرْبَ وَلَا اسْتَهْلَ؟ فَقِيلَ ذَلِكَ يُطَلُّ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَسْجَعُ كَسَجْعِ الْأَعْرَابِ؟ » . قَالَ : وَجَعَلَ عَلَيْهِمُ الدِّيَةَ .

37 — (1682) : Muğîretu'bnü Şu'be şöyle dedi : Bir kadın ge-be halde bulunan kendi kumasını bir çadır direği ile vurdu ve onu öl-dürdü.

Bu iki kadının biri Lihyân kabîlesine mensûbdu. Rasûlullah (S) öl-dürülen kadının diyetini öldüren kadının asabesine yükledi. Ölen kadı-nın karnındaki cenîn için de tam diyet bedelinin onda birinin yarısı ka-dar bir diyet ta'yîn etti. Bunun üzerine katil kadının asabesinden bir adam: Henüz yemiyen, içmeyen ve sayha etmiyen çocuğun diyeti ile nasıl mahkûm oluruz? Bunun benzeri hüküm bâtıl olur dedi. Rasûlullah da : «Bedevîlerin seci'li sözleri gibi seci'li mi?» buyurub bu katil kadının ve-lîli üzerine diyet ceremesi ile hükmetti.

16. Bu adamın kâhinlere benzemesi, kâhinlerin hakkı iptâl ve hakikatı gizlemek için seci'li, kafiyele, yaldızlı sözler söylemeleridir.

۳۸ - (...) وحديث محمد بن رافع. حدثنا يحيى بن آدم. حدثنا مفضل عن منصور، عن إبراهيم، عن عبيد بن نضيلة، عن الثميرة بن شعبة؛ أن امرأة قتلت ضرثاً بمود فسطاط. فأق في رسل الله ﷺ. فقضى على عاقبتها بالدية. وكانت حاملاً. فقضى في الجنين بئر. فقال بعض عصبها «أندى من لا طيم ولا شرب ولا صاح فاستهل؟ ومثل ذلك يطل؟ قال: فقال «سجع كسجع الأعراب؟».

(...) حدثني محمد بن حاتم ومحمد بن بشار. قالوا: حدثنا عبد الرحمن بن مهدي عن سفيان، عن منصور، بهذا الإسناد، مثل معنى حديث جرير ومفضل.

(...) وحديث أبو بكر بن أبي شيبة ومحمد بن المثنى وابن بشار. قالوا: حدثنا محمد بن جعفر عن شعبة، عن منصور. بإسنادهم الحديث بقصته. غير أن فيه: فأسقطت. فرفع ذلك إلى النبي ﷺ فقضى فيه بئر. وجعله على أولياء المرأة. ولم يذكر في الحديث: دية المرأة.

38 — () : Muğiretu'bnü Şu'be'den (şöyle demiştir): Bir kadın kendi kocasının diğer karısını bir çadır direği ile öldürdü. Bu cinâyet husûsunda (hüküm için) Rasûlullah'a gelindi. Rasûlullah da öldüren kadının âkilesi üzerine, diyeti ödemeleri ile hükmetti. Ölen kadın da hâmile halde idi. Karnındaki cenîn husûsunda da tam diyet bedelinin onda birinin yarısı kadar diyet hükmetti. Bunun üzerine katil kadının velîlerinden ba'zısı: Biz henüz yemeyen içmeyen ve sayha edib ses yükseltmeyen çocuğun diyetini mi ödeyeceğiz? Bunun benzeri hüküm bâtil olur dedi. Rasûlullah da: «Bedevîlerin seci' yapmasına benzer bir seci' midir?» mukabelesinde bulundu.

() : Buradaki râvîler de yine Mansûr'dan bu isnâd ile (37 ve 38 rakamları ile geçen) Cerîr ve Mufaddal hadîsinin ma'nâsı gibi rivâyet ettiler.

() : Buradaki râvîler de yine Şu'be'den, o da Mansûr'dan olmak üzere onların isnâdı ile bu hadîsi bütünü ile rivâyet ettiler. Şukadar var ki bu hadîsde: Kadın cenîni düşürdü, müteâkiben bu da'vâ Peygamber'e arz olundu. O da cenîn husûsunda tam diyetin onda birinin yarısı kadar bir diyetle hükmetti ve bu diyeti de katil kadının velîleri üzerine yükledi sözleri vardır. Râvî bu hadîsde kadının diyetini zikretmemiştir.

۳۹ - (۱۶۸۹) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كَرَيْبٍ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ (وَاللَّفْظُ لِأَبِي بَكْرٍ) (قَالَ إِسْحَاقُ: أَخْبَرَنَا. وَقَالَ الْآخَرَانِ: حَدَّثَنَا وَكِيعٌ) عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ الْمِسْوَرِ بْنِ مَخْرَمَةَ. قَالَ: اسْتَشَارَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ النَّاسَ فِي مِلَاصِ الْمَرْأَةِ. فَقَالَ الْمُخِيرَةُ بْنُ شُعْبَةَ: شَهِدْتُ النَّبِيَّ ﷺ قَضَى فِيهِ بِمَرْءَةٍ: عَبْدٍ أَوْ أَمَةٍ. قَالَ فَقَالَ عُمَرُ: ائْتِنِي بِمَنْ يَشْهَدُ مَعَكَ. قَالَ: فَشَهِدَ لَهُ مُحَمَّدُ بْنُ مَسْلَمَةَ.

39 — (1683)¹⁷ : Misver ibn Mahreme şöyle dedi : Umer ibn Hattâb, kadının doğum vaktından evvel düşürülen cenîni hakkında insanlarla istişâre etti de Muğiretu'bnü Şu'be : Ben şahid oldum ki Peygamber (S) cenîn hakkında tam diyet bedelinin onda birinin yarısı kadar olan bir erkek yahut dişi köle ile hükmetti dedi. Bunun üzerine Umer : Seninle beraber buna şahâdet edecek bir kimse daha getir dedi. Akabinde Muhammed ibn Mesleme de buna şahâdet etti.

17. Hadisin müteselsil rakamı 1683 olacaktır. Metindeki rakamda bir yanlışlık vardır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٢٩ - كتاب الحدود

(١) باب من السرقة ونصابها

١ - (١٦٨٤) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ (وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى) قَالَ ابْنُ أَبِي عُمَرَ : حَدَّثَنَا . وَقَالَ الْآخَرَانِ : أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ (عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عَمْرَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقْطَعُ السَّارِقَ فِي رُبْعِ دِينَارٍ فَصَاعِدًا .

(...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ بْنُ مُعْمِدٍ . قَالَا : أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ . وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ . أَخْبَرَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ كَثِيرٍ وَإِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ . كُلُّهُمَا عَنِ الزُّهْرِيِّ ، بِإِسْنَادِهِ ، فِي هَذَا الْإِسْنَادِ .

RAHMÂN VE RAHİM OLAN ALLÂH'IN İSMİYLE

29 — KİTÂBU'L-HUDÛD¹

(Şer'i cezâlar kitâbı)

(1) HİRSİZLİĞİN CEZÂSİ VE HİRSİZLİĞİN NİSÂB ÖLÇÜSÜ BÂBİ

1 — (1684) : Âişe (R) şöyle dedi; Rasûlullah (S) dînârın

1. *Hudûd*, haddin cem'i'dir. *Hadd*, men' etmek ve sınır koymak ma'nâlarına gelir. Başkalarını içeriye girmekten men' ettiği için Arab'lar kapıcıya *haddâd* derler. Tarlaları birbirinden ayıran sınırlarla, devletlerin arasındaki sınırlara *hudûd* denilmesi bundandır. Kitâblarda görülen ta'rifler, efrâdını câmi', ağıyarını mâni'; yani bir şeyin bütün ma'nâlarını toplayıp başka ma'nâların o ta'rifte girmesine mâni' oldukları için onlara da *hadd* denilir.

Şeriat örfünde ise *hadd*, Allah için bir hak olarak takdir ve ta'yin olunan azâb ve ukûbetdir. Bu haddin zinâ, iftirâ, şarâb içme, hırsızlık ve katl gibi cürümlere âid olan nevlileri vardır. Kur'ân'da bu *hadd* nevlileri ile ilgili olan âyetler buradaki bâblar arasında yerleri geldikçe zikredilecektir.

dörtde biri ve daha fazla kıymetde bir mal çaldığı zaman hırsızın elini keser idi².

() : Buradaki râvilerin hepsi de yine Zuhri'den bu isnâd içinde yukarıki hadisin benzerini rivâyet etmişlerdir.

٢ — (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى . وَحَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ شُجَاعٍ (وَالْفَقْتُ لِلْوَلِيدِ وَحَرَمَلَةَ) . قَالُوا : حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُرْوَةَ وَعُمَرَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا تُقَطَّعُ يَدُ السَّارِقِ إِلَّا فِي رُبْعِ دِينَارٍ فَصَاعِدًا » .

2 — () : Aîşe (R) den; Rasûlullah (S) : «Hırsızın eli dî-nârın dörtde biri ve daha fazla kıymetdeki maldan başkasında kesilmez» buyurmuştur.

2. Yüce Allah hırsız aleyhine el kesmeği vâcib kılmak sûretiyle malları korumuştur. Hal-buki hırsızlığın dışında olan mal kapmak, baskın ve ta'lânla malı ganimet olarak kapış-mak, bir kimseden haksız olarak zor ve zulm ile mal almak husûslarda ise bu cezâyı koymamıştır. Çünkü bu nevi suçlar hırsızlığa nisbetle 'az vâki' olur. Bu nevi vâkıalarda salâhiyetli mercî'ler nezdinde istid'a etmek sûretiyle malların geri alınması mumkin ve bir de hırsızlıkların hilâfına bunun üzerine beyyine ikâmesi de kolay olur. Zira hırsızlık üzerine beyyine ikâme etmek nâdiren kabil olur. İşte bu sebepten ötürü hırsızlık işi büyük ve bundan men husûsunda daha te'sîrli olsun diye cezâsı da şiddetli olmuştur. Muslimanlar, kesme cezâsının furûatında ihtilâf etmişlerse de umûmî olarak hırsızın elinin kesilmesinde ittifak etmişlerdir.

Hırsızlık edenlerle ilgili Kur'ân'daki cezânın nassı şudur :

«Erkek hırsızla kadın hırsızın — o irtikâb ettiklerine bir karşılık ve cezâ ve Allah'tan (insanlara) ibret verici bir ukûbet olmak üzere — elleri kesin. Allah mutlak gâlibdir, yegâne hüküm ve hikmet sâhibidir. Fakat yaptığı o hırsızlık hareketinden sonra tevbe eder, kendini düzeltirse şüphesiz ki Allah onun tevbesini kabul eder. Çünkü Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir» (el-Mâide: 38-39).

«Hırsızlık fiilinin cezâ ve nekâl olan haddi icâb edecek bir cürüm olması için, mübâhlık şüphesi, haklılık şüphesi ve zarûret şüphesi bulunmamalıdır...

«Hırsıza bir ömr şüphesi bırakmamak için herhalde bir nisâbın da şart olduğu kat'îdir. Ancak bu nisâbın mikdârı müctehedun fihdir. Fakihler sünnete nazaran bunun dörtde bir dînâr ile bir dînâr veya on dirhem arasında deverân ettiğinde ittifak etmişlerdir. Şâfiî gibi kimisi asgariyi, İmâm Azam gibi kimisi de a'zamiyi tercih etmişlerdir ki şüpheden tamâmen sâlin olan da budur. Acaba on dirhemden ziyâde bir mikdâr kabûlune imkân yok mudur? Biz buna vardır cevâbını vermek istiyoruz ve nisâb mikdârının bu iki hadd arasında cereyânı mucmeun aleyh olduğuna kâil olmuyoruz. Madem ki mikdârın aslı meselesi müctehedun fihdir ve madem ki bu bâbda şüphe meselesinin büyük bir ehemmiyeti vardır o halde bunun ictihâdî mâhiyetini muhâfaza eden bir zaman meselesi olduğunu kabûl etmek lâzım gelir. Eğer böyle olmasa idi müctehidlere a'zamî ve asgarî fikirlerini veren misaller ve haberler sâbit olmazdı. Bir dînâr, bir mis-kal altun demekdir ki o zaman on dört kirât olan sebi' vezni dirhemi ile on dirhem gümüş kıymetce buna denk idi. On iki dirhem sayıldığı dahi varsa da bu daha küçük bir dirhem mikyâsıdır. Buna nazaran dörtde bir dînâr üç dirhem olur... Demek ki o zamanlar altun, gümüş farkı ortalama olarak bire on, şimdi ise bu fark beş atlı misli artmıştır. Bir misgal altun sekiz on dirhem değil, kırk elli dirhem gümüş muâdilîne çıkmıştır. Altun gümüş farkı böyle olduğu gibi eşyâ ile nakd paralar arasında da bu farklar görülmektedir. Bir zaman bir miskâl altuna denk olub zarûret, şüphesini kat

۳ - (...) وحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَهْرُونَ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ وَأَحْمَدُ بْنُ عِيسَى (وَاللَّفْظُ لَهُوْنٌ وَأَحْمَدُ) قَالَ أَبُو الطَّاهِرِ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرَانِ : حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي غَزَمَةُ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ عَنْ غَزَمَةَ ؛ أَنَّهَا سَمِعَتْ عَائِشَةَ تُحَدِّثُ ؛ أَنَّهَا سَمِعَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « لَا تَقْطَعُ الْيَدُ إِلَّا فِي رُبْعِ دِينَارٍ فَمَا فَوْقَهُ » .

3 — () : Amre, Âişe'den şöyle tahdis ederken işitti. Âişe de Rasûlullah (S) dan şöyle buyururken işitmiştir : «Dinârın dörtde biri ve daha yukarısından başkasında el kesilmez».

۴ - (...) حَدَّثَنِي بِشْرُ بْنُ الْحَكَمِ الْقَبْدِيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْهَادِ ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ غَزَمَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّهَا سَمِعَتْ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ « لَا تَقْطَعُ يَدُ السَّارِقِ إِلَّا فِي رُبْعِ دِينَارٍ فَصَاعِدًا » .

(...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَإِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ جَمِيعًا عَنْ أَبِي عَامِرٍ الْقَدِيدِيِّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ ، مِنْ وَلَدِ الْمِسْوَرِ بْنِ غَزَمَةَ ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْهَادِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

4 — () : Âişe (R); Peygamber (S) den işitti ki o : «Dinârın dörtde biri ve daha fazla kıymetdeki maldan başkasında hırsızın eli kesilmez» buyuruyordu³.

() : Buradaki râviler de Misver ibn Mahreme'nin çocugundan, o da Yezîd ibn Abdillâh ibn Hâd'den bu isnâdla onun benzerini rivâyet etmişlerdir.

eden on dirhem gümüş bugün için o zamanın üç dirhem gümüşünden daha az bir kıymetde bulunduğunda şüphe olmadığı gibi bugünün bir miskal altunu da böyledir. Binâenaleyh nisâb mikdârı, zarûret şüphesini def' noktasından zamanın değişmesi ile değişmektedir. Bu misallerden istifade ederek zamanına göre şüpheye yer bırakmıyacak şekilde bir mikdâr ta'yini câiz hatta lâzımdır. Zira «kim son derece aklık hâlinde câresiz kalırsa, günâha meyl maksadı olmaksızın (harâm olan etlerden yiyebilir). Çünkü Allah ğafûrdur, rahîmdir» (el-Mâide: 3) hükmünün cezalarda dahi mu'teber olduğunda söz olmadığı gibi bunun şüphesinin de mu'teber olduğunda şüphe yoktur. Ve işte nisâb mikdârı o günâhı ve ona karşı cezâ istihkakı ta'yin edecek olan bir mi'yârdır. (Hak Dîni, II, 1673-1674).

3. Bir dinâr on iki dirhem olduğuna göre dördde bir dinâr üç dirheme müsavî olur. Demek ki bundan aşağı kıymetdeki bir metâ' çalan hırsızın eli hukûken kesilemiyor.

٥ - (١٦٨٥) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُنِيرٍ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الرَّوَّاسِيُّ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ. قَالَتْ: أَمَّ تَقَطَّعَ يَدُ سَارِقٍ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي أَقْلٍ مِنْ ثَمَنِ الْمِجَنِّ، حَبَقَةً أَوْ تُرْسٍ. وَكِلَاهُمَا ذُو ثَمَنِ.

(...) وَحَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. أَخْبَرَنَا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ. ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ سُلَيْمَانَ. ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ. حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ. كُلُّهُمْ عَنْ هِشَامٍ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ، نَحْوَ حَدِيثِ ابْنِ مُنِيرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الرَّوَّاسِيِّ. وَفِي حَدِيثِ عَبْدِ الرَّحِيمِ وَأَبِي أُسَامَةَ: وَهُوَ يَوْمَئِذٍ ذُو ثَمَنِ.

5 — (1685) : Âişe (R); Rasûlullah (S) zamanında micenn, hacefe yahut türs denilen kalkan bedelinden daha az kıymetdeki eşyâda hırsızın eli kesilmemiştir. Bu kalkan nevilerinin her ikisi de epeyce bir kıymet sâhibidir dedi⁴.

() : Buradaki râvîlerin hepsi de Hişâm'dan bu isnâd ile (5 rakamlı) İbn Numeyr hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir. Bunlardan Abdurrahîm ile Ebû Usâme'nin hadîsinde : Halbuki o günde bu, epeyce bir kıymet sâhibidir sözü vardır.

٦ - (١٦٨٦) حَدَّثَنَا بِحْزَنُ بْنُ يَحْيَى. قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَطَعَ سَارِقًا فِي مِجَنٍّ قِيمَتُهُ ثَلَاثَةُ دَرَاهِمٍ.

4. Hadisdeki micen, hacefe ve türs kelimeleri kılıç darbelerinden korunmakta kullanılan kalkan nevileridir. Bunların hepsi de kalkan olmakla beraber yapıları ve malzemelerinde farklılıklar vardır.

(...) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَابْنُ رُمْجٍ عَنِ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ . م وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَابْنُ الْمُثَنَّى . قَالَا : حَدَّثَنَا يَحْيَى (وَهُوَ الْقَطَّانُ) . م وَحَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْمٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . م وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ . كُلُّهُمْ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ . م وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (يَعْنِي ابْنَ عَلَيْهِ) . م وَحَدَّثَنَا أَبُو الرَّيِّعِ وَأَبُو كَامِلٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا حَمَّادٌ . م وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَيُّوبَ السَّخْتِيَّانِيِّ وَأَيُّوبَ بْنِ مُوسَى وَإِسْمَاعِيلَ بْنِ أُمَيَّةَ . م وَحَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ . أَخْبَرَنَا أَبُو نَعِيمٍ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَيُّوبَ وَإِسْمَاعِيلَ بْنِ أُمَيَّةَ وَعُبَيْدِ اللَّهِ وَمُوسَى بْنِ عُقْبَةَ . م وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي إِسْمَاعِيلُ بْنُ أُمَيَّةَ . م وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ حَنْظَلَةَ بْنِ أَبِي سُفْيَانَ الْجَمْعِيُّ وَعُبَيْدِ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ وَمَالِكُ بْنُ أَنَسٍ وَأَسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ اللَّيْثِيُّ . كُلُّهُمْ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمَثَلِ حَدِيثِ يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ . غَيْرَ أَنَّ بَعْضَهُمْ قَالَ : قِيمَتُهُ . وَبَعْضُهُمْ قَالَ : ثَمَنُهُ ثَلَاثَةُ دَرَاهِمٍ .

6 — (1686) Bize Yahyâ ibn Yahya tahdîs edib şöyle dedi. Ben Mâlik'in huzûrunda okudum, o da Nâfi'den, o da İbn Umer'den ki Rasûlullah (S) kıymeti üç dirhem olan bir kalkan hırsızlığında hırsızın elini kesmiştir.

() : Buradaki on tarîk râvîlerinin hepsi de Nâfi'den, o da İbn Umer'den, o da Peygamber'den olmak üzere Yahyâ'nın Mâlik'den olan hadîsinin benzerini rivâyet etmişlerdir. Ancak bunlardan ba'zısı : Kıymeti üç dirhem olan demiş; ba'zısı da : Semeni üç dirhem olan diye söylemiştir.

۷ — (۱۶۸۷) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَنْ اللَّهُ السَّارِقَ . يَسْرِقُ الْبَيْضَةَ فَتَقُطَّعُ يَدُهُ . وَيَسْرِقُ الْحَبْلَ فَتَقُطَّعُ يَدُهُ » .

(...) حَدَّثَنَا عَمْرُو النَّاقِدُ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ . كُلُّهُمْ عَنْ عِيسَى بْنِ يُونُسَ ، عَنْ الْأَعْمَشِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ . غَيْرَ أَنَّهُ يَقُولُ « إِنْ سَرَقَ حَبْلًا ، وَإِنْ سَرَقَ بَيْضَةً » .

7 — (1687) : Ebû Hureyre (R) dedi ki; Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur : «Allah şu (hasis) hırsıza la'net etsin ki o bir miğfer çalar da eli kesilir, bir ip çalar da eli kesilir».

() : Buradaki râviler de A'meşden bu isnâd ile onun benzeri olan hadîsi rivâyet ettiler. Ancak burada Rasûlullah : «Eğer bir ip çalsa da, bir miğfer çalsa da» buyurur⁵.

(۲) باب قطع السارق الشريف وغيره ، والنهي عن التخاذل في الحدود

۸ - (۱۶۸۸) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُرْوَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ قُرَيْشًا أَتَوْهُمْ شَأْنُ الْمَرْأَةِ الْمَخْزُومِيَّةِ الَّتِي سَرَقَتْ . فَقَالُوا : مَنْ يُكَلِّمُ فِيهَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ؟ فَقَالُوا : وَمَنْ يَحْتَرِي عَلَيْهِ إِلَّا أَسَامَةُ ، حِبُّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؟ فَكَلَّمَهُ أَسَامَةُ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : « أَتَشْفَعُ فِي حَدٍّ مِنْ حُدُودِ اللَّهِ ؟ » . ثُمَّ قَامَ فَاخْتَطَبَ فَقَالَ : « أَيُّهَا النَّاسُ ! إِنَّمَا أَهْلَكَ الَّذِينَ قَبْلَكُمْ ، أَنَّهُمْ كَانُوا إِذَا سَرَقَ فِيهِمُ الشَّرِيفُ ، تَرَكَوهُ . وَإِذَا سَرَقَ فِيهِمُ الضَّمِيفُ ، أَقَامُوا عَلَيْهِ الْحَدَّ . وَإِنَّمَا اللَّهُ ! لَوْ أَنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ مُحَمَّدٍ سَرَقَتْ لَقَطَعْتُ يَدَهَا . » . وَفِي حَدِيثِ ابْنِ رُمْجٍ : « إِنَّمَا هَلَكَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلَكُمْ . »

(2) İCTİMÂİ MEVKİİ YÜKSEK OLAN VE OLMAYAN HER HIRSIZA EL KESME CEZÂSININ TATBİKİ VE ŞER'İ CEZÂLARDA ŞEFÂAT ETMEKDEN NEHY RÂBİ

8 — (1688) : Âişe (R) den (şöyle demiştir) : Kureyş'in Mah-zûm soyundan olub da hırsızlık yapmış bulunan bir kadının durumu Kureyş'e hayli üzüntü vermişti. Onlar : Bu kadını cezâdan afv husûsunda Rasûlullah'la kim konuşabilir? Bu husûsda kelâm etmeğe Rasûlullah'ın sevgilisi olan Usâme'den başka kim cesâret edebilir ki? dediler. Nihâyet Usâme Peygamber'le (bu husûsda) konuştu. Bunun üzerine Rasûlullah (S) : «Allah'ın ta'yîn ettiği cezâlardan biri husûsunda şefâat mı ediyorsun?» buyurdu. Sonra ayağa kalkıp bir hitâbe yaparak şöyle dedi : «Ey insanlar! Sizden evvelki (ümme) leri ancak şu helâk etmiştir : Onlar, aralarında şerefli bir kimse çaldığı zaman onu bırakırlardı da zayıf olan çaldığı zaman ise ona (el kesme) cezâsını tatbîk ederlerdi. Allah'a yemin ediyorum ki eğer Muhammed'in kızı Fâtıma çalmış olaydı muhakkak onun elini de keserdim».

5. Râvî Süleymân el-A'meş : Ebû Hureyre'nin bu hadîsini rivâyet edenler hadisdeki yumurta ile harb tulgası, ip ile de en az kıymeti üç dirheme musâvi değerinde bir ip olduğunu ictihâd edip söylerlerdi demiştir. Süleymân el-A'meş : Hadîsdeki bîda âdi bir tavuk yumurtası değildir. O muhârib askerlerin başlarına giydikleri demirden miğferdir. Hadîsdeki ip de ucuz âdi bir ip değil, kıymetli bir ipdir. Çünkü hırsızlık haddi icrâ edilmek için çalınan malın en az üç dirhem ayarında olması icâb eder demek istiyor.

İbn Rumh'un hadisinde : «Sizden evvelkiler ancak şundan dolayı helâk olmuşlardır...» tarzındadır.

٩ - (...) وَحَدَّثَنِ أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرَمَةَ بْنُ بَحْنِي (وَاللَّفْظُ لِحَرَمَةَ) . قَالَ : أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . قَالَ : أَخْبَرَنِي يُونُسُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ . قَالَ : أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّ قُرَيْشًا أَهَمُّهُمْ شَأْنَ الْمَرْأَةِ الَّتِي سَرَقَتْ فِي عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ . فِي عُرْوَةَ الْفَتَحِ . فَقَالُوا : مَنْ يُكَلِّمُ فِيهَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ؟ فَقَالُوا : وَمَنْ يَجْتَرِئُ عَلَيْهِ إِلَّا أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ ، حِبُّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؟ فَأَتَى بِهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَكَلَّمَهُ فِيهَا أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ . فَتَلَوْنَ وَجْهَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَ « أَتَشْفَعُ فِي حَدٍّ مِنْ حُدُودِ اللَّهِ ؟ » فَقَالَ لَهُ أُسَامَةُ : اسْتَغْفِرْ لِي . يَا رَسُولَ اللَّهِ ! فَلَمَّا كَانَ الْعِشِيُّ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَاخْتَطَبَ قَائِمًا عَلَى اللَّهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ . ثُمَّ قَالَ « أَمَّا بَعْدُ . فَإِنَّمَا أَهْلَكَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ ، أَنَّهُمْ كَانُوا إِذَا سَرَقَ فِيهِمُ الشَّرِيفُ ، نَكَّوْهُ . وَإِذَا سَرَقَ فِيهِمُ الضَّعِيفُ ، أَقَامُوا عَلَيْهِ الْحَدَّ . وَإِنِّي ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ ! لَوْ أَنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ مُحَمَّدٍ سَرَقَتْ لَقَطَعْتُ يَدَهَا ، ثُمَّ أَمَرَ بِنْتَكَ الْمَرْأَةَ الَّتِي سَرَقَتْ فَقَطَعْتَ يَدَهَا . قَالَ يُونُسُ : قَالَ ابْنُ شِهَابٍ : قَالَ عُرْوَةُ : قَالَتْ عَائِشَةُ : فَحَسُنْتَ تَوْبَتُهَا بَعْدُ . وَتَزَوَّجْتَ . وَكَانَتْ تَأْتِينِي بَعْدَ ذَلِكَ ، فَأَرْفَعُ حَاجَتَهَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ .

9 — () : Urvetu'bnuz-Zubeyr, Peygamberin zevcesi Âişe'den şöyle haber verdi : Peygamber (S) zamanında Mekke'nin fethi gazvesinde hırsızlık yapmış olan bir kadının durumu Kureyş'e hayli endişe vermişti. Onlar : Kadının afvı husûsunda Rasûlullah'la kim konuşabilir? Bu husûsda Peygamber'le konuşmaya Rasûlullah'ın sevgilisi olan Usâme ibn Zeyd'den başka kim cesâret edebilir ki! diye söylediler. Nihâyet kadın Rasûlullah'a getirildi. Akabinde Usâmetu'bnuz Zeyd bu kadının afv edilmesi husûsunda Rasûlullah'la konuştu. Rasûlullah'ın yüzü derhal renklendi ve : «Allâh'ın ta'yîn eylediği cezâlardan biri husûsunda mı şefâat ediyorsun?» diye azarladı. Usâme de : Yâ Rasûlallah! Benim için Allah'dan mağfiret isteyiver niyâzında bulundu. Akşam vakti olunca Rasûlullah kalkıp bir hutbe îrâd eyledi. Bu hutbesinde lâyük olduğu sıfatlarla Allah'a senâ ettikten sonra : «Amma ba'du. Sizden önceki (millet)leri ancak şu tutumları helâk etmiştir : Onlar, aralarında şerefli olan kimse hırsızlık ettiği zaman onu cezâsız bırakırlar, zaîf olan kimse hırsızlık yaptığı zaman ise ona kanûnî cezâsını verirlerdi. Bana gelince nefsim elinde bulunan Allâh'a yemîn ediyorum ki Muhammed'in kızı Fâtıma hırsızlık

etmiş olsaydı muhakkak onun elini de keserdim» dedi. Sonra o hırsızlık eden kadınla ilgili emrini verdi de kadının eli kesildi 6.

Râvî Yûnus, İbn Şihab'ın, o da Urve'nin, o da Âişe'nin şöyle dediğini haber verdi : Artık bundan sonra o kadının tevbesi güzel oldu, kendisi evlendi. Bu hâdiseden sonra bana gelir, ben de onun hâcetini Rasûlullah'a arz eyler idim.

١٠ - (...) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرُ بْنُ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عُرْوَةَ ، عَنْ مَائِشَةَ . قَالَتْ : كَانَتْ امْرَأَةً غَزُومِيَّةً تَسْتَبِيرُ النَّسَاءَ وَبِمَحْمَدٍ . فَأَرَى النَّبِيُّ ﷺ أَنْ تُقَطَعَ يَدَاهَا . فَأَتَى أَهْلَهَا أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ فَكَلَّمُوهُ . فَكَلَّمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِيهَا . ثُمَّ ذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِ اللَّيْثِ وَيُونُسَ .

10 — () : Âişe (R) şöyle dedi : Mahzûm obasına mensûb bir kadın bir metâi âriyeten isterdi de müteâkiben onu inkâr ederdi. Peygamber (S) elinin kesilmesini emir buyurdu. Bunun üzerine kadının mensûb olduğu âilesi Usâmetu'bnü Zeyd'e gelib onunla (kadının afvı husûsunda) konuştular. Usâme de bu kadın hakkında Rasûlullah ile konuştu. Râvî bundan sonra Leys'in ve Yûnus'un (8 ile 9 rakamlı) hadîsleri tarzında zikretmiştir.

١١ - (١٦٨٩) وَحَدَّثَنَا سَلَمَةُ بْنُ شَيْبٍ . حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَعْيَنَ . حَدَّثَنَا مَعْقِلٌ عَنْ أَبِي الزَّيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ ؛ أَنَّ امْرَأَةً مِنْ بَنِي غَزُومٍ سَرَقَتْ ، فَأَتَى بِهَا النَّبِيُّ ﷺ . فَعَاذَتْ بِأَمِّ سَلَمَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ : « وَاللَّهِ ! لَوْ كَانَتْ فَاطِمَةُ لَقَطَعْتُ يَدَهَا » فَقَطَعَتْ .

11 — (1689) : Câbir (R) den (şöyle demiştir) : Mahzûm oğulları (eşrâfı) ndan (Fâtıma adlı) bir kadın (mücevherât) çalmışdı. Bu hırsızlık da'vâsı Peygamber'e getirildi. Akabinde bu hırsız kadın Peygamber'in zevcesi Ummu Seleme'ye sığındı. Bunun üzerine Peygamber (S) : «Allah'a yemin ediyorum ki eğer (kızım) Fâtıma çalmış olsaydı muhakkak onun elini de keserdim» buyurdu ve o kadının eli kesildi.

6. Usâme Peygamber'in müstesnâ teveccühüne güvenerek hırsızlık cezasının afvı için hiç kimsenin cesâret edemediği bir şefâatda bulunmuşdu. Bu kadın Fâtıma Bintu Esved idi ki Mekke'nin fethi günü yüksek ictimâi mevkiine güvenerek ganimet malından kıymetli mücevherler çalmıştı. Bu hırsızlık şâyi' olunca Kureys bunun şer'i cezâdan afvı çârelerini aramaya başlamış ve şefâat için Usâmeyi bulmuşdu. Peygamber hiçbir te'sir altında kalmıyarak milletlerin bekâ esaslarından olan ilâhî ve hukukî adâleti en kat'î şekilde yerine getirmiştir. Ve bu sûretle de bütün insanlığa en yüksek bir adâlet örneği vermiştir.

(۳) باب حد الزنى

۱۲ - (۱۶۹۰) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ . أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنْ مَنْصُورٍ ، عَنْ الْحَسَنِ ، عَنْ حِطَّانَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الرَّقَاشِيِّ ، عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « خُذُوا عَنِّي . خُذُوا عَنِّي . قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لَهْنُ سَبِيلَا . الْبِكْرُ بِالْبِكْرِ جَلْدُ مِائَةٍ وَتَنِي سَنَةٍ وَالثَّيْبُ بِالثَّيْبِ ، جَلْدُ مِائَةٍ وَالرَّجْمُ » .
 (...) وَحَدَّثَنَا عَمْرُو النَّافِدُ . حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ . أَخْبَرَنَا مَنْصُورٌ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلُهُ .

(3) ZİNÂNIN CEZÂSİ BÂBİ

12 — (1690) : Ubâdetu'bnü Sâmit (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Benden alınız, benden alınız. Muhakkak ki Allah zinâ yapan kadınlar için bir yol ta'yîn etmiştir⁷ : Evlenmemiş olan, evlenmemiş olanla zinâ ederse bunların her birine yüz değnek ve bir sene sürgün cezâsı vardır. Evli veya dul olan, evli veya dul olanla zinâ ederse bunların herbirine de yüz değnek ile taşlama cezâsı vardır»⁸.

() Bize Amr en-Nâkıd tahdis etti. Bize Huşeym tahdîs etti. Bize Mansûr, bu isnâdla yukarıki hadisin benzerini haber verdi.

۱۳ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . جَمِيعًا عَنْ عَبْدِ الْأَعْلَى . قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى : حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى . حَدَّثَنَا سَمِيدٌ عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ الْحَسَنِ ، عَنْ حِطَّانَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الرَّقَاشِيِّ ، عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ . قَالَ : كَانَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ إِذَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ كُرْبٌ لِدَاكٍ وَتَرَبَّدَ لَهُ وَجْهُهُ . قَالَ : فَأَنْزَلَ عَلَيْهِ ذَاتَ يَوْمٍ . فَلَمَّا سُرِّيَ عَنْهُ قَالَ « خُذُوا عَنِّي . فَقَدْ جَعَلَ اللَّهُ لَهْنُ سَبِيلَا . الثَّيْبُ بِالثَّيْبِ وَالْبِكْرُ بِالْبِكْرِ . الثَّيْبُ جَلْدُ مِائَةٍ . ثُمَّ رَجِمَ بِالْحِجَارَةِ . وَالْبِكْرُ جَلْدُ مِائَةٍ ثُمَّ تَنِي سَنَةٍ » .

7. Bu, en-Nisâ: 15 inci âyetde va'd olunan yola işâretidir.

8. Kur'ân-ı Kerim'de zinâ cezâsı ile ilgili ba'zı âyetler :

«Kadınlarınızdan fuhşu irtikâb edenlere karşı içinizden dört şahid getirin. Eğer şahâdet ederlerse onları ölüm ahb görünceye, yahut Allah onlara bir yol açıncaya kadar kendilerini evlerde ahkoyun (insanlarla ihtilâtdan men edin). Sizlerden fuhşu irtikâb edenlerin her ikisini de eziyete koyun. Eğer tevbe edib (nefislerini) islâh ederlerse artık onlar (a eziyet) den vaz geçin. Çünkü Allah tevbeleri en çok kabûl eden, en çok merhamet eyleyendir» (en-Nisâ: 15-16).

«Zinâ eden kadınla zinâ eden erkekden her birine yüzer değnek vurun. Eğer Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsanız, bunlara Allah'ın dîni (ni tatbîk) husûsunda acıya-cağınız tutmasın. Mu'minlerden bir zümre de bunların azâbına şahid olsun» (en-Nûr: 2).

Fuhşu irtikâb edenler evli ise cezâları taşlamadır. Bekârlarsa cezâları yalnız dayaktır. Eğer biri evli, öbürü bekârsa evliyi taşlama, diğerine dayak tatbik olunur.

13 — () : Ubâdetubnu's-Sâmit (R) şöyle dedi : Allah'ın Peygamber'i (S), kendisine vahy indirildiği zaman bu vahy indirilmesinden dolayı bir sıkıntı ve meşakkate ma'rûz kalırdı, yüzünün rengi de değişirdi. Bir gün yine kendisine vahy indirilmişti de yine böyle sıkıntıya ve meşakkate ma'rûz kalmıştı. Nihâyet bu sıkıntılı vahy hâli kendisinden açılınca şöyle buyurdu : «Muhakkak Allah zinâ yapan kadınlar için bir yol ta'yîn etmiştir : Evlenmiş yahut dul, evlenmiş yahut dul ile; evlenmemiş, evlenmemiş olanla zinâ ettiğinde, evlenmiş yahut dulun cezâsı yüz değnek sonra taşla taşlanmaktır. Bekar olanın cezâsı ise yüz değnek vurulmak, sonra da bir sene sürülmekdir».

١٤ — (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ .
ع حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ . حَدَّثَنِي أَبِي . كِلَاهُمَا عَنْ قَتَادَةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ .
غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِهِمَا « الْبِكْرُ يُجْلَدُ وَيُنْفَى . وَالتَّيْبُ يُجْلَدُ وَيُرْجَمُ » لَا يَذْكُرَانِ : سَنَةً وَلَا مِائَةً .

14 — () : Buradaki râvîlerin her ikisi de Katâde'den bu isnâd ile rivâyet etmişlerdir. Ancak bunların hadislerinde : «Bekâr olan değnekle dövülür ve sürgün olunur. Evlenmiş veya dul olan ise değnekle dövülür ve taşlanır» ifâdeleri vardır. Bunlar : «Sene ve yüz» kelimelerini zikretmemişlerdir.

(٤) بَابُ رَجْمِ التَّيْبِ فِي الزِّنَى

١٥ — (١٦٩١) حَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى . قَالَا : حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ
عَنِ ابْنِ شِهَابٍ . قَالَ : أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ : قَالَ
عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ ، وَهُوَ جَالِسٌ عَلَى مِنْبَرِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ : إِنَّ اللَّهَ قَدْ بَعَثَ مُحَمَّدًا ﷺ بِالْحَقِّ . وَأَنْزَلَ
عَلَيْهِ الْكِتَابَ . فَكَانَ مِمَّا أَنْزَلَ عَلَيْهِ آيَةُ الرَّجْمِ . قَرَأَاهَا وَوَعَيْنَاهَا وَعَقَلْنَاهَا . فَرَجَمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ
وَرَجَمْنَا بَعْدَهُ . فَأَخْشَى ، إِنْ طَالَ بِالنَّاسِ زَمَانٌ ، أَنْ يَقُولَ قَائِلٌ : مَا نَجِدُ الرَّجْمَ فِي كِتَابِ اللَّهِ .
فَيَضِلُّوا بِتَرْكِ فَرِيضَةٍ أَنْزَلَهَا اللَّهُ . وَإِنَّ الرَّجْمَ فِي كِتَابِ اللَّهِ حَقٌّ عَلَى مَنْ زَنَى إِذَا أَحْصَنَ ، مِنَ الرِّجَالِ
وَالنِّسَاءِ ، إِذَا قَامَتِ النِّيَّةُ ، أَوْ كَانَ الْحَبْلُ أَوْ الْإِعْتِرَافُ .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ . قَالُوا : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ
عَنِ الزُّهْرِيِّ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ .

(4) DUL KİMSE ZİNÂ ETTİĞİNDE RECM OLUNMASI BÂBİ

15 — (1691) : İbn Şihâb şöyle dedi : Bana Ubeydullah ibn Abdillah ibn Utbe haber verdi ki kendisi Abdullah ibn Abbâs'dan şöyle derken işitmiştir : Umeru'bnü'l-Hattâb, Rasûlullah'ın minberi üzerine çıkmış halde iken şöyle dedi : Hiç şüphe yok ki Allah, Muhammed'i hak peygamber olarak gönderdi ve ona KİTÂB'ı indirdi. Ona indirilen bu kitâbın içinde recm âyeti de vardı⁹. Biz bu âyeti okuduk, ezberledik ve onu anlayıp belledik ve Rasûlullah (S) recm etti, biz de ondan sonra recm ettik. Böyle olduğu halde insanlara zaman uzayıp da onlardan birinin : Biz Allah'ın Kitâbında recmi bulamıyoruz demesi ve böylece Allah'ın indirmiş olduğu bir farizayı terk sûretiyle dalâlete gitmelerinden korkarım. Hiç şüphesiz ki Allah'ın Kitâbında evli erkek ve kadınlardan olub da zinâ eden, zinâsına da beyyine bulunan yahut da gebelik ve i'tirâf bulunmasıyla zinâsı sâbit görünen kimse üzerine recm bir haktır¹⁰.

() : Buradaki râvîler de : Bize Sufyân, Zuhri'den bu isnâdla tahdîs etti demişlerdir.

(5) بَابُ مَنْ اعْتَرَفَ عَلَى نَفْسِهِ بِالزِّنَى

١٦ — (...) (وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبٍ بْنُ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ . حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي . قَالَ : حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَبِي مَلَكَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ وَسَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّهُ قَالَ : أَتَى رَجُلٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ فِي الْمَسْجِدِ . فَنَادَاهُ . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنِّي زَنَيْتُ . فَأَعْرَضَ عَنْهُ . فَتَنَحَّى تِلْقَاءَ وَجْهِهِ . فَقَالَ لَهُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنِّي زَنَيْتُ . فَأَعْرَضَ عَنْهُ . حَتَّى كُنْتُ ذَاكَ عَلَيْهِ أَرْبَعَ مَرَّاتٍ . فَلَمَّا شَهِدَ عَلَى نَفْسِهِ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ ، دَعَاهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَ « أَبُكَ جُنُونٌ ؟ » قَالَ : لَا . قَالَ « فَهَلْ أَحْصَيْتَ ؟ » قَالَ : نَعَمْ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَذْهَبُوا بِهِ فَارْجُوهُ » .

قال ابن شهاب: فأخبرني من سمع جابر بن عبد الله يقول: فكننت فيمن رجته. فرجناه بالمصلى فلما أذلقته الحجارة هرب. فأدركناه بالحرّة فرجناه.

9. Recm âyeti sözü ile kastedilen Kur'an olma şartlarını hâiz olmadığı için Kur'an'a girmeyen fakat sünnetde sâbit olan şu ifâdelerdir :

الشيخ والشعبة اذا زنيا فارجوما البتة نكالا من الله والله عزيز حكيم

= Yaşlı bir erkek ve yaşlı bir kadın zinâ ederlerse (zinâ da beynine ile veya gebelik veya ikrâr ile sâbit olursa) bunları Allah'dan bir tenkil olmak üzere mutlaka taşılayın. Allah Aziz ve Hakim'dir.

10. İbn Abbâs'ın bu hadisi, Buhârî, Muhâribîn, recmu'l-hublâ mine'z-zinâ bâbında rivâyet edilen uzun hutbe hadisinin bir kısmıdır.

(...) وَرَوَاهُ اللَّيْثُ أَيْضًا عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ خَالِدٍ بْنِ مُسَافِرٍ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ، مِثْلَهُ.

(...) وَحَدَّثَنِيهِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِيُّ. حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ. أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ أَيْضًا، وَفِي حَدِيثِهِمَا جَمِيعًا: قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: أَخْبَرَنِي مَنْ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ. كَمَا ذَكَرَ عُقَيْلٌ.

(...) وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى. قَالَا: أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ. أَخْبَرَنِي يُونُسُ. ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ. أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ. أَخْبَرَنَا مَعْمَرُ بْنُ جُرَيْجٍ. كَلَّمَهُمُ عَنْ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، نَحْوَ رِوَايَةِ عُقَيْلٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَعِيدٍ وَأَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ.

(5) KENDİ NEFSİ ALEYHİNE ZİNÂ İ'TİRÂF EDEN KİMSE BÂBİ

16 — () : Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir : Rasûlullah (S) mescidde iken muslimanlardan bir kimse yanına geldi ve ona nidâ edib :

— Yâ Rasûlallah! Ben zinâ yaptım dedi. Peygamber ondan yüz çevirdi. Bu sefer o zât Peygamber'in yüzünü döndürdüğü tarafa geçib yine :

— Yâ Rasûlallah! Ben zinâ ettim dedi. Peygamber ondan yüzünü döndürdü. Nihâyet o zât bu i'tirâfı kendi aleyhine dört kere tekrarladı. Bu şekilde kendi aleyhine dört defa şahâdet edince Rasûlullah onu çağırıp :

— Sende delilik var mı? diye sordu. O zât :

— Hayır, dedi. Rasûlullah :

— Sen evli misin? diye sordu. O zât :

— Evet, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah oradakilere :

— Bunu götürünüz ve taşıyınız emrini verdi.

İbn Şihâb şöyle dedi : Bana Câbir'den işiten kimse haber verdi ki Câbir şöyle diyordu : Ben o zâtı taşıyanların içinde bulundum. Hepimiz onu (cenâzelere namaz kılınan) musallâda taşladık. Taşlar ona isâbet edib ızdırab verince kaçtı. Biz de onu Harre'de yetiştik ve recm ettik.

() Bu hadîsi yine Leys, Abdurrahmân ibn Hâlid ibn Musâfir'den, o da İbn Şihâb'dan bu isnâd ile yukarıki hadîsin benzeri olarak rivâyet etti.

() : Buradaki râvîler de İbn Şihâb'ın : Bana Câbir ibn Abdullah'dan işiden kimse haber verdi dediğini (16 rakamlı hadîsde) Ukayl'ın zikrettiği gibi rivâyet ettiler.

() : Buradaki râvîlerin hepsi de Zuhri'den, o da Ebû Seleme'den, o da Câbir ibn Abdillâh'dan, o da Peygamber'den, Ukayl'ın, Zuhri, Saîd ibn Müseyyeb ve Ebû Seleme, onlar da Ebû Hureyre'den tarîkiyle gelen rivayeti tarzında rivâyet etmişlerdir.

۱۷ — (۱۶۹۲) وَحَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ فَضِيلُ بْنُ حُسَيْنٍ الْجَعْفَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ. قَالَ: رَأَيْتُ مَا عَزَبَ بَنَ مَالِكٍ حِينَ جِيءَ بِهِ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ. رَجُلٌ قَصِيرٌ أَغْضَلُ لَيْسَ عَلَيْهِ رِدَاءٌ. فَشَهِدَ عَلَى نَفْسِهِ أَرْبَعَ مَرَّاتٍ أَنَّهُ زَنَى. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «فَلَمَّا لَكَ؟» قَالَ: لَا. وَاللَّهِ إِنَّهُ قَدْ زَنَى الْآخِرُ. قَالَ: فَرَجَمَهُ. ثُمَّ خَطَبَ فَقَالَ «أَلَا كُلَّمَا تَفَرَّقْنَا غَايِرَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، خَلَفَ أَحَدُهُمْ لَهُ نَيْبٌ كَنَيْبِ النَّيْسِ، يَنْتَحِ أَحَدَهُمُ الْكُفْبَةَ. أَمَا وَاللَّهِ! إِنْ يُمَكِّنِي مِنْ أَحَدِهِمْ لَأَنْكَلُهُ عَنْهُ.»

17 — (1692) : Câbir ibn Semure (R) şöyle dedi : Ben Mâiz ibn Mâlik'i Peygamber'in yanına getirildiği zaman gördüm. O sert yapılı kısa bir adamdı, üzerinde de ridâ yoktu. Zinâ yaptığını kendi nefsi aleyhine dört defa şahâdetde bulundu. Rasûlullah (S) :

— Belki sen (onu öptün veya elinle sıkıp cimdikledin)? dedi. O zât :

— Hayır dedikten sonra : Vallâhi şu muhakkak ki bu, hayırdan en geri (en alçak) olan adam zinâ etmiştir diyerek bir de yemîn etti. Bunun üzerine Rasûlullah onu recm ettirdi. Sonra da hitâb edib şöyle buyurdu : «Dikkat ediniz! Bizler Allah yolunda harbe gittiğimiz vakit onların biri bizimle harbe gitmekten geri kalıyor. Tekenin, dışisine aşib çiftleşirken çıkardığı sayhası gibi şiddetli şehvet sayhası olan o kimse kocaları uzakta olan bu kadınlardan birine azcık bir şey veriyor (da onları aldatıyor). Allah'a yemîn ediyorum ki eğer Allah beni böylelerinden biri üzerine muktedir kılsa muhakkak sûrette onu âleme ibret olacak bir cezâ ile bundan men' edeceğim».

۱۸ — (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى) قَالَا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ. قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ سَمُرَةَ يَقُولُ: أَتَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَجُلٌ قَصِيرٌ، أَشْمَتٌ، ذِي عَصَلَاتٍ، عَلَيْهِ إِزَارٌ وَقَدْ زَنَى. فَرَدَّهُ مَرَّتَيْنِ. ثُمَّ أَمَرَ بِهِ فَرَجَمَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

« كَلَّمَا نَفَرْنَا غَاظِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ، تَخَلَّفَ أَحَدُكُمْ ، يَنْبُؤُ نَبِيبَ التَّيْسِ . يَمْنَعُ إِحْدَاهُمُ الْكُتْبَةَ .
إِنَّ اللَّهَ لَا يُفَكِّئِي مِنْ أَحَدٍ مِنْهُمْ إِلَّا جَعَلْتُهُ نَكَالًا » (أَوْ نَكَلْتُهُ) .

قَالَ : تَخَذْتُهُ سَعِيدَ بْنِ جُبَيْرٍ فَقَالَ : إِنَّهُ رَدَّهُ أَرْبَعَ مَرَّاتٍ .

(...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا شَبَابَةُ . ع وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا

أَبُو عَامِرٍ الْقَدِّي . كِلَاهُمَا عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ سِمَاكِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . نَحْوَ حَدِيثِ
ابْنِ جَعْفَرٍ . وَوَاقَقَهُ شَبَابَةُ عَلَى قَوْلِهِ : فَرَدَّهُ مَرَّتَيْنِ . وَفِي حَدِيثِ أَبِي عَامِرٍ : فَرَدَّهُ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا .

18 — () : Simâk ibn Harb dedi ki: Ben Câbir ibn Semure (R) den işittim şöyle diyordu: Rasûlullah'a kısa boylu başı dağınık, adaleleri iri, yalnız göbeğinden aşağısında bir izâr örtülü olan zinâ etmiş bir adam getirildi. Rasûlullah (S) onu iki kere red etti. Sonra onunla ilgili emrini verdi ve bu zât recm edildi. Muteâkiben Rasûlullah : «Bizler Allah yolunda gâziler olarak sefere çıktığımız zamanlarda sizlerden biri (sefere katılmayıb) arkada kahr, tekenin dişiye aşarken çıkardığı şehvet sesi gibi ses çıkarır (yani cimâa şiddetle arzu duyduğu için cimâ yapmak ister). Kadınlardan birine az bir şey verir (ve onu böylece aldatır). Allah bu nevi kimselerden herhangi birini elime düşürürse ben ona muhakkak ondan sonrakilere ibret olacak bir cezâ tatbîk ederim», (yahut da ona ibret olacak bir cezâ tatbîk ettim gitti) buyurdu.

Râvî (Simâk ibn Harb) der ki : Ben bu hadîsi Saîd ibn Cubeyr'e tahdîs ettim de o : Rasûlullah bu zâtı dört defa red etmişdir dedi.

() : Buradaki râviler de yine Şu'be'den, o da Simâk'dan, o da Câbir ibn Semure'den, o da Peygamber'den (18 rakamlı) Muhammed ibn Ca'fer hadîsi tarzında rivâyet ettiler. Buradaki râvilerden Şebâbe, «Peygamber o zâtı iki kere red etti» sözünde Muhammed ibn Ca'fer'e muvâfakat etmişdir. Ebû Âmir hadîsinde ise : Peygamber onu iki yahut üç defa red etti ifâdesi vardır.

١٩ — (١٦٩٣) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ (وَاللَّفْظُ لِقُتَيْبَةَ) . قَالَا : حَدَّثَنَا

أَبُو عَوَانَةَ عَنْ سِمَاكِ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لِمَاعِزِ بْنِ مَالِكٍ « أَحَقُّ مَا بَلَغَنِي عَنْكَ ؟ » قَالَ : وَمَا بَلَغَكَ عَنِّي ؟ قَالَ « بَلَغَنِي أَنَّكَ وَقَعْتَ بِجَارِيَةِ آلِ فُلَانٍ » قَالَ : نَعَمْ . قَالَ :

فَشَهِدَ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ . ثُمَّ أَمَرَ بِهِ فَرُجِمَ .

19 — (1693) : Ebû Avâne, Simâk'den, o da Saîd ibn Cübeyr'den, o da İbn Abbâs (R) dan tahdîs etti ki Peygamber (S) Mâiz ibn Mâlik'e :

— Senden bana ulaşan haber bir gerçek midir? diye sordu. Mâiz :

— Benden sana ne ulaştı? dedi. Peygamber :

— Bana senin fulân âilesinin câriyesi ile cimâ ettiğin haberi ulaştı dedi. Mâiz :

— Evet dedi ve buna dört defa şahâdet etti. Sonra Rasûlullah onun recm edilmesini emretti, o da recm edildi.

۲۰ — (۱۶۹۴) حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنِي عَبْدُ الْأَعْلَى . حَدَّثَنَا دَاوُدُ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ ، عَنْ أَبِي سَمِيدٍ ؛ أَنَّ رَجُلًا مِنْ أَسْلَمَ يُقَالُ لَهُ مَا عِزُّ بْنُ مَالِكٍ ، أَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَ : إِنِّي أَصَبْتُ فَاحِشَةً . فَأَفِئْتُهُ عَلَى . فَرَدَّهُ النَّبِيُّ ﷺ مَرَارًا . قَالَ : ثُمَّ سَأَلَ قَوْمَهُ ؛ فَقَالُوا : مَا نَعْلَمُ بِهِ بَأْسًا . إِلَّا أَنَّهُ أَصَابَ شَيْئًا ، يَرَى أَنَّهُ لَا يُخْرِجُهُ مِنْهُ إِلَّا أَنْ يُقَامَ فِيهِ الْحَدُّ . قَالَ : فَرَجَعَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ . فَأَمَرَنَا أَنْ نَرْجِعَهُ . قَالَ : فَأَنْطَلَقْنَا بِهِ إِلَى بَقِيعِ الْغَرْقَدِ (۱) . قَالَ : فَمَا أَوْفَقْنَاهُ وَلَا حَفَرْنَا لَهُ . قَالَ :

فَرَمَيْنَاهُ بِالْمِطْمِ وَالْمَدْرِ وَالْخَزَفِ . قَالَ : فَاشْتَدَّ وَاشْتَدَدْنَا خَلْفَهُ . حَتَّى أَتَى عُرْضَ الْحَرَّةِ فَانْتَصَبَ لَنَا . فَرَمَيْنَاهُ بِحِلَامِيدِ الْحَرَّةِ (يَعْنِي الْحِجَارَةَ) . حَتَّى سَكَتَ . قَالَ : ثُمَّ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَطِيبًا مِنَ الْعِشِيِّ فَقَالَ « أَوْ كُلَّمَا أَنْطَلَقْنَا غَزَاةً فِي سَبِيلِ اللَّهِ تَخَلَّفَ رَجُلٌ فِي عِيَالِنَا . لَهُ نَيْبٌ كَنَيْبِ التَّيْسِ ، عَلَى أَنْ لَا أُوتَى . بِرَجُلٍ فَعَمِلَ ذَلِكَ إِلَّا نَكَلْتُ بِهِ » . قَالَ : فَمَا اسْتَغْفَرَ لَهُ وَلَا سَبَّهَ .

20 — (1694) : Ebû Saîd (R) den (şöyle demiştir) : Bir gün Eslem kabîlesinden Mâiz ibn Mâlik denilen biri Rasûlullah'a geldi ve : Ben bir zinâ fiiline düştüm. Binâenaleyh bana zinâ cezâsını tatbîk et dedi. Peygamber (S) onu tekrar tekrar red etti. Sonra kabîlesinden Mâiz'in deli olup olmadığını sordu. Onlar : Mâiz'de bir delilik hâli bilmiyoruz. Şukadar var ki o bir günâh işlemiştir ve vücûduna cezâ tatbîk edilmesinden başka hiçbir şeyin kendisini bu günâhdan çıkaramıyacağına inanmaktadır dediler.

Mâiz tekrar Peygamber'in yanına döndü. Peygamber bizlere onu recm etmemizi emir buyurdu. Bunun üzerine biz de Mâiz'i (Medîne mezarlığına) Bâkî'l-Ğargad'a götürdük. Mâiz'i bağlamadık ve onun için bir çukur da kazmadık. Onu kemik, biribirine sıkı yapışıp kurumuş (kesek denilen) kuru balçık ve çanak çömlek kırıkları ile taşladık. Mâiz acının şiddetinden sür'atle kaçmaya başladı. Biz de arkasından sür'atle koştuk. Harre kenarına kadar geldi ve orada bizim için dikiliverdi. Biz de onu

Harre'nin iri taşları ile taşladık. Nihâyet sükût edib öldü. Sonra Rasûlullah gündüzün sonunda ayağa kalkıp bir hitâbe yaparak : «Allah yolunda gâzîler olarak sefere çıktığımız zamanlarda tekenin dışisine aşarken çıkardığı şehvet sesleri gibi şiddetli şehvet sesi (ve şehveti tatmîn arzusu) olan biri seferden geri durub çoluk çocuklarımız arasında kalır. Ve sonra gâzîlerin kadınlarından biri ile bu zinâ fiilini yapmış bir kimse olarak bana getirilirse ona başkalarına ibret olacak bir cezâ ile cezâlandırmaklığım benim üzerimde bir vecîbe olur» buyurdu. Râvî Peygamber onun için istiğfar etmedi ve ona sövmedi demiştir.

٢١ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا بَهْزٌ . حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ . حَدَّثَنَا دَاوُدُ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَ مَعْنَاهُ . وَقَالَ فِي الْحَدِيثِ : فَقَامَ النَّبِيُّ ﷺ مِنَ الْمَشْيِ تَحْمِيدُ اللَّهِ وَأَتْنَى عَلَيْهِ . ثُمَّ قَالَ « أَمَّا بَعْدُ . فَمَا بَالُ أَقْوَامٍ ، إِذَا غَزَوْا ، يَتَخَلَّفُ أَحَدُهُمْ عَنَّا . لَهُ نَيْبٌ كَنْبِيبِ التَّيْسِ » . وَلَمْ يَقُلْ « فِي عِيَالِنَا » .

(...) وَحَدَّثَنَا سُرَيْجُ بْنُ يُونُسَ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ زَكْرِيَّا بْنِ أَبِي زَائِدَةَ . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ هِشَامٍ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ . كِلَاهُمَا عَنْ دَاوُدَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، بَعْضُ هَذَا الْحَدِيثِ . غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ سُفْيَانَ : فَأَعْتَرَفَ بِالزُّنَى ثَلَاثَ مَرَّاتٍ .

21 — () : Buradaki râvîler de Dâvûd'un bu isnâdla yukarıki hadîsinin ma'nâsına benzer olarak tahdîs ettiğini rivâyet ettiler. Râvî burada : Peygamber (S) gündüzün sonunda ayağa kalkıp Allah'a hamd ve senâ ettikten sonra : «Amma ba'du : Bir takım insanlara ne oluyor ki, biz gazâyâ gittiğimiz zaman, tekenin dışisine aşarken çıkardığı şehvet sesi gibi azgın şehvet sesi ve tazyiki olan biri, bizden geri kalıyor!» buyurdu. Burada Peygamber «çoluk çocuğumuz içinde» sözünü söylemedi.

() : Buradaki râvîlerin her ikisi de yine Dâvûd'dan bu isnâd ile o hadîsin bir kısmını rivâyet ettiler. Şukadar var ki bunlardan Sufyân'ın hadîsinde : O zât üç defa zinâ fiilini i'tirâf etti fıkrası vardır.

٢٢ - (١٦٩٥) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ الْهَمْدَانِيُّ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَسْلَى (وَهُوَ ابْنُ الْحَارِثِ الْمُحَارَبِيِّ) عَنْ غِيْلَانَ (وَهُوَ ابْنُ جَامِعِ الْمُحَارَبِيِّ) ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ مَرْثَدٍ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بُرَيْدَةَ ، عَنْ

أَبِيهِ . قَالَ : جَاءَ مَا عِزُّ بْنُ مَالِكٍ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! طَهِّرْنِي . فَقَالَ « وَيَحْكُ ! اِرْجِعْ فَاسْتَغْفِرِ اللَّهَ وَتُبْ إِلَيْهِ » قَالَ : فَرَجَعَ غَيْرَ بَعِيدٍ . ثُمَّ جَاءَ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! طَهِّرْنِي . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « وَيَحْكُ ! اِرْجِعْ فَاسْتَغْفِرِ اللَّهَ وَتُبْ إِلَيْهِ » قَالَ : فَرَجَعَ غَيْرَ بَعِيدٍ . ثُمَّ جَاءَ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! طَهِّرْنِي . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ مِثْلَ ذَلِكَ . حَتَّى إِذَا كَانَتِ الرَّابِعَةُ قَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « فِيمَ أَطَهَّرُكَ ؟ » فَقَالَ : مِنَ الزَّنَى . فَسَأَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَبِى جُنُونٍ ؟ » فَأُخْبِرَ أَنَّهُ لَيْسَ بِمَجْنُونٍ . فَقَالَ « أَشْرَبَ خَمْرًا ؟ » فَقَامَ رَجُلٌ فَاسْتَنَكَّهُمْ فَلَمْ يَحِدْ مِنْهُ رِيحٌ خَيْرٌ . قَالَ : فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَزْنَيْتَ ؟ » فَقَالَ : نَعَمْ . فَأَمَرَ بِهِ فَرُجِمَ . فَكَانَ النَّاسُ فِيهِ فِرْقَتَيْنِ : قَائِلٌ يَقُولُ : لَقَدْ هَلَكَ . لَقَدْ أَحَاطَتْ بِهِ خَطِيبَتُهُ . وَقَائِلٌ يَقُولُ : مَا تَوْبَةُ أَفْضَلَ مِنْ تَوْبَةِ مَا عِزِّ : أَنَّهُ جَاءَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَوَضَعَ يَدَهُ فِي يَدِهِ . ثُمَّ قَالَ افْتُلْنِي بِالْحَبَارَةِ . قَالَ : فَلَبِثُوا بِذَلِكَ يَوْمَيْنِ أَوْ ثَلَاثَةً . ثُمَّ جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُمْ جُلُوسٌ فَسَلَّمَ ثُمَّ جَسَسَ . فَقَالَ « اسْتَغْفِرُوا لِمَاعِزِ بْنِ مَالِكٍ » . قَالَ : فَقَالُوا : غَفَرَ اللَّهُ لِمَاعِزِ بْنِ مَالِكٍ . قَالَ : فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَقَدْ تَابَ تَوْبَةً لَوْ قُسِمَتْ بَيْنَ أُمَّةٍ لَوَسِعَتْهُمْ » .

قَالَ : ثُمَّ جَاءَتْهُ امْرَأَةٌ مِنْ غَامِدٍ مِنَ الْأَزْدِ . فَقَالَتْ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! طَهِّرْنِي . فَقَالَ « وَيَحْكُ ! اِرْجِعْ فَاسْتَغْفِرِ اللَّهَ وَتُبْ إِلَيْهِ » . فَقَالَتْ : أَرَأَيْكَ تُرِيدُ أَنْ تُرَدِّدَنِي كَمَا رَدَدْتَ مَا عِزَّ بْنَ مَالِكٍ . قَالَ « وَمَا ذَلِكَ ؟ » قَالَتْ : إِنَّهَا حُبْلَى مِنَ الزَّنَى . فَقَالَ « أَنْتِ ؟ » قَالَتْ : نَعَمْ . فَقَالَ لَهَا « حَتَّى تَضَعِيَ مَا فِي بَطْنِكَ » . قَالَ : فَكَفَلَهَا رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ حَتَّى وَضَعَتْ . قَالَ : فَأَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ : قَدْ وَضَعَتْ الْغَامِدِيَّةُ . فَقَالَ « إِذَا لَا نَرُجُّهَا وَنَدَعُ وَلَدَهَا صَغِيرًا لَيْسَ لَهُ مِنْ يُرْضِعُهُ » فَقَامَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَالَ : إِلَى رَضَاعَتِهِ . يَا نَبِيَّ اللَّهِ ! قَالَ : فَرَجَعَهَا .

22 — (1695) : Bureyde dedi ki : Bir gün Mâiz ibn Mâlik Peygamber (S) e gelib :

— Yâ Rasûlallah! Beni temizle dedi. Peygamber :

— Vah yazık! Evine dön Allah'a tevbe ve istiğfâr eyle! buyurdu. O zât çok uzak olmayan bir yere döndü sonra yine geldi ve tekrar :

— Yâ Rasûlallah! Beni temizle! dedi. Peygamber de yine aynı şeyi söyledi. Nihâyet dördüncü defa tekerrür edince Rasûlullah ona :

— Seni ne husûsda temizliyeyim? diye sordu.

— Zinâdan, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah onun kabîle ve komşularına :

— Mâiz'de bir delilik var mıdır? diye sordu. Kendisine Mâiz'in deli olmadığı haber verildi. Bu sefer :

— Acaba şarab mı içti ki? diye sordu. Bunun üzerine bir kimse kalktı ve Mâiz'in ağız kokusunu kokladı. Fakat onun ağzında bir şarâb kokusu bulamadı. Rasûlullah :

— Sen zinâ ettin mi? dedi. Mâiz :

— Evet, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah Mâiz'in recm edilmesini emir buyurdu, o da recm edildi. Halk Mâiz hakkında iki fırkaya ayrılmıştı : Bir kısmı yemîn olsun Mâiz'in günahı kendisini sardı ve helâk oldu dedi. Bir kısmı da : Mâiz'in tevbesinden daha fazîletli bir tevbe olamaz. Çünkü o Peygamber'e geldi, elini onun eli içine koyduktan sonra : Beni taşlarla öldür dedi diye konuştu. Böylece iki yahut üç gün geçti. Sonra Rasûlullah sahabileri oturmuş haldeler iken onların yanına geldi ve onlara selâm verdikten sonra oturub : «Mâiz ibn Mâlik için istiğfar ediniz» buyurdu. Onlar da : Allah Mâiz ibn Mâlik'i mağfiret eylesin! dediler. Bunu ta'kîben Rasûlullah : «Mâiz öyle bir tevbe ile tevbe etti ki eğer bir ümmet arasında taksîm edilseydi onların hepsini kaplar (yeter artar) dı» buyurdu.

Râvî der ki : Bir müddet sonra Ezd'den, Cüheyne kabîlesinin Ğâmid soyundan bir kadın geldi ve :

— Yâ Rasûlallah! Beni temizle! dedi. Peygamber :

— Vah yazık! Evine dön de Allah'a tevbe et ve istiğfâr eyle buyurdu. Kadın :

— Seni görüyorum ki Mâiz ibn Mâlik'i red ettiğin gibi beni de red etmek istiyorsun dedi. Rasûlullah :

— Senin neyin var? dedi. Kadın :

— Muhakkak bu kadın zinâdan hâmile olmuştur dedi. Rasûlullah :

— Sen mi zinâ ettin? diye sordu. Kadın :

— Evet, dedi. Rasûlullah ona :

— Karnında bulunan çocuğu doğuruncaya kadar (bekle)! dedi. Ensârdan bir kimse de kadın çocuğunu doğuruncaya kadar onun işlerini ve azağını tekeffül edib üzerine aldı. Sonunda o zât Peygambere geldi ve : Ğâmid'li kadın çocuğunu doğurdu diye haber verdi. Peygamber :

— Bu takdîrde de biz kadını recm edemez ve kendisini emzirecek kimsesi bulunmayan küçücük çocuğunu da kimsesiz olarak geride bırakamayız dedi. Bunun üzerine Ensar'dan bir kimse kalktı ve :

— Çocuğun bakımı ve terbiyesi bana âiddir ey Allah'ın Peygamberi! dedi. Râvî : Sonra Peygamber kadını recm ettirdi dedi.

۲۳ - (...) وحديثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا عبد الله بن نمير . ح . وحديثنا محمد بن عبد الله بن نمير (وتقارباً في لفظ الحديث) . حدثنا أبي . حدثنا بشير بن المهاجر . حدثنا عبد الله بن بريدة عن أبيه ؛ أن ماعز بن مالك الأسلمي أتى رسول الله ﷺ فقال : يا رسول الله ! إني قد ظلمت نفسي وزينت وإني أريد أن تطهرني . فردّه . فلما كان من الغد أتاه فقال : يا رسول الله ! إني قد زينت . فردّه الثانية . فأرسل رسول الله ﷺ إلى قومه فقال « أتعلمون بعقلي بأساً تنكرون منه شيئاً ؟ » فقالوا : ما نعلمه إلا وفي العقل . من صالحينا . فيما نرى . فأتاه الثالثة . فأرسل إليهم أيضاً فسأل عنه فأخبروه : أنه لا بأس به ولا بعقله . فلما كان الرابعة خفر له حفرة ثم أمر به فوجم .

قال : فجاءت الغامدية فقالت : يا رسول الله ! إني قد زينت فطهرني . وإنه ردّها . فلما كان الغد قالت : يا رسول الله ! لم تردني ؟ أم لك أن تردني كما رددت ماعزاً . فوالله ! إني لحبلى . قال « إنا لا ، فأذهبي حتى تلدي » فلما ولدت أتته بالصبي في خرقية . قالت : هذا قد ولدته . قال « أذهبي فأرضيه حتى تقطعيه » . فلما قطعته أتته بالصبي في يده كسرة خبز . فقالت : هذا ، يا نبي الله ! قد قطعته ، وقد أكل الطعام . فدفع الصبي إلى رجل من المسلمين . ثم أمر بها فحفر لها إلى صدرها . وأمر الناس فرجوها . فيقبل خالد بن الوليد بحجر . فرمى رأسها . فتتضح الدم على وجه خالد . فسبها . فسمع نبي الله ﷺ سبها إياها . فقال « مهلاً ! يا خالد ! فوالذي نفسي بيده ! لقد تابت توبة ، لو تابها صاحب مكس لفقر له » . ثم أمر بها فصلى عليها ودفنت .

23 — () : Abdullah ibn Bureyde, babasından şöyle tahdis etti : Eslem kabilesine mensûb olan Mâiz ibn Mâlik, Rasûlullah (S) a geldi ve :

— Yâ Rasûlallah! Ben zinâ edib nefsimi zulm eyledim. Senin, beni bu günahdan temizlemeni istiyorum dedi. Peygamber onu red etti. Ertesi gün olunca yine geldi ve tekrar :

— Yâ Rasûlallah! Ben zinâ ettim dedi. Rasûlullah onu ikinci defa red edib geri çevirdi. Müteâkiben onun kavmi nezdine bir insan gönderib : «Onun aklında bir bozukluk, kendinde çirkin gördüğünüz bir şey biliyor musunuz?» diye sordurdu. Onlar :

— Zannettiğimize göre, biz onu ancak akıllı tâm ve iyi insanlarımızdan biliyoruz dediler. Mâiz Peygamber'e üçüncü defa geldi. Peygamber yine onun kabîlesine bir haberci yollayıb kendisi hakkında suâlde bulundu. Kabîlesi ferdleri tekrar onda ve aklında bir be's olmadığı haberini Peygamber'e bildirdiler. Nihâyet dördüncü defa olunca Peygamber onun için bir çukur kazırdı, sonra da onun recm edilmesi emrini verdi. Akabinde recm olundu.

Râvî der ki : Sonra Gâmid'li kadın gelib :

— Yâ Rasûlallah! Ben zinâ yaptım, binâenaleyh beni bu günâhdan temizle dedi. Peygamber onu geri çevirdi. Ertesi gün olunca kadın yine :

— Yâ Rasûlallah! Beni niçin red ediyorsun? Muhtemil ki sen beni de Mâiz'i red ettiğin gibi red edeceksin. Allah'a yemîn ederim ki ben zinâ neticesi hâmileyim dedi. Rasûlullah :

— Eğer sen kendi nefsin aleyhine olan suçu setretmek (tevbe etmek ve bu sözünden dönmek) istemiyorsan şimdi çocuğunu doğuruncaya kadar git! buyurdu. Nihâyet kadın doğurdu ve çocuğunu bir hırka içinde getirib :

— İşte çocuğu doğurdum, dedi. Peygamber :

— Git, sütten kesinceye kadar onu emzir buyurdu. Nihâyet kadın çocuğu sütten kesince onu elinde bir ekmek parçası olduğu halde getirdi.

— Ey Allah'ın Peygamber'i! Ben bu çocuğu sütten kesdim, (elindeki ekmeğe işâret ederek) işte o ekmek de yemiştir dedi. Peygamber, bakımı için çocuğu muslimanlardan birine verdi ve kadının recmedilmesini emretti. Muteâkiben kadın için göğsüne kadar bir çukur kazıldı. İnsanlara emretti, onlar da kadını taşılayıp recm ettiler. Bir ara Hâlid ibn Velîd bir taş getirib kadının başına fırlatdı. Bu atış sebebiyle Hâlid'in yüzü üzerine kan fışkırdı. Hâlid bundan dolayı kadına sövdü. Allah'ın Peygamber'i Hâlid'in o kadına sövmesini işitti. Bunun üzerine :

— Yâ Hâlid! Yavaş ol, nefsim elinde olan Allah'a yemîn ederek söylüyorum : O kadın öyle bir tevbe ile tevbe etmiştir ki eğer halkdan zorla vergi toplayan zulüm sâhibi, o tevbe ile tevbe etmiş olsaydı kendisi için günâhları muhakkak mağfiret olunmuş gitmişdi buyurdu.

Sonra o kadının hazırlanmasını emretti. Akabinde Rasûlullah o kadın üzerine bizzât cenâze namazı kıldırđı da cenâze defn olundu.

٢٤ - (١٦٩٦) حَدَّثَنِي أَبُو غَسَّانَ مَالِكُ بْنُ عَبْدِ الْوَاحِدِ السَّعْمِيُّ . حَدَّثَنَا مُعَاذُ (بْنِ) هِشَامٍ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ . حَدَّثَنِي أَبُو فَلَاحَةَ ؛ أَنَّ أَبَا الْمُهَلَّبِ حَدَّثَهُ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ ؛ أَنَّ امْرَأَةً مِنْ جُهَيْنَةَ أَتَتْ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ ، وَهِيَ حُبْلَى مِنَ الزَّوْنِ . فَقَالَتْ : يَا نَبِيَّ اللَّهِ ! أَصَبْتُ حَدًّا فَأَقِمْنِي عَلَى . فَدَعَا نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ وَلِيْمًا . فَقَالَ « أَحْسِنِ إِلَيْهَا . فَإِذَا وَضَعَتْ فَأَتِينِي بِهَا » فَقَعَلَ . فَأَمَرَ بِهَا نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ . فَشَكَتْ عَلَيْهَا ثِيَابَهَا . ثُمَّ أَمَرَ بِهَا فَرُجَّتْ . ثُمَّ صَلَّى عَلَيْهَا . فَقَالَ لَهُ عُمَرُ : أَصَلَّى عَلَيْهَا ؟ يَا نَبِيَّ اللَّهِ ! وَقَدْ زَنَتْ . فَقَالَ « لَقَدْ تَابَتْ تَوْبَةً لَوْ قُسِمَتْ بَيْنَ سَبْعِينَ مِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ لَوَسِعَتْهُمْ . وَهَلْ وَجَدْتَ تَوْبَةً أَفْضَلَ مِنْ أَنْ جَاءَتْ بِنَفْسِهَا لِلَّهِ تَعَالَى ؟ » .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ . حَدَّثَنَا أَبَانُ الْعَطَّارُ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

24 — (1696) : Imrân ibn Husayn (R) dan (şöyle demiştir) : Cüheyne kabilesinden bir kadın zinâdan hâmile olarak Allah'ın Peygamberine geldi ve :

— Ey Allah'ın Peygamber'i! Ben hadd vurulmayı îcâb ettiren bir günâh işledim, binâenaleyh bunun cezâsı olan haddi bana tatbîk et dedi. Bunun üzerine Allah'ın Peygamber'i (S) bu kadının velisini çağırıp ona : «Bu kadına iyi muâmele et, çocuğu doğurduğu zaman onu bana getir» emrini verdi. Velisi de bu emri yerine getirdi. Nihâyet Allah'ın Peygamber'i kadınla ilgili emrini verdi kadının elbiseleri vücûduna bağlandı. Sonra Peygamber emretti ve kadın recm edildi. Sonra Peygamber kadının cenâze namazını bizzât kendisi kıldırdı. Hz. Umer :

— Ey Allâh'ın Peygamberi! Zinâ etmiş bir kadın olduğu halde sen onun namazını nasıl kıalarsın? dedi. Bunun üzerine Peygamber :

— Vallâhi, o öyle bir tevbe etti ki Medîne halkından yetmiş kişi arasında taksîm edilmiş olsaydı muhakkak onlara fazla gelirdi yâ Umer! Sen, kendi canını Allâh'a cömertce fedâ eden bir kadının tevbesinden daha kıymetlisini bulabilir misin? buyurdu.

() : Buradaki râviler de İbnu Ebî Kesîr'in, bu isnâdla yukardaki hadîsin benzerini tahdîs ettiğini rivâyet etmişlerdir.

٢٥ - (١٦٩٧/١٦٩٨) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، وَزَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ ؛ أَنَّهَا قَالَا : إِنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَعْرَابِ أَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ !

أَشْهَدُكَ اللَّهُ لَا أَفْضَيْتَ لِي بِكِتَابِ اللَّهِ . فَقَالَ الْخَضَمُ الْآخَرُ ، وَهُوَ أَفْقَهُ مِنْهُ : نَعَمْ . فَأَنْصَحُ يَتَنَّا بِكِتَابِ اللَّهِ . وَأَنْذَنُ لِي . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « قُلْ » قَالَ : إِنْ ابْنِي كَانَ عَسِيفًا عَلَى هَذَا فَرَنِي بِامْرَأَتِهِ . وَإِنِّي أَخْبَرْتُ أَنْ عَلَى ابْنِي الرَّجْمَ . فَأَقْتَدَيْتُ مِنْهُ بِمِائَةِ شَاوٍ وَوَلِيدَةٍ . فَسَأَلْتُ أَهْلَ الْعِلْمِ فَأَخْبَرُونِي : أَنَّمَا عَلَى ابْنِي جُلْدُ مِائَةٍ وَتَغْرِيبُ عَامٍ . وَأَنْ عَلَى امْرَأَةِ هَذَا الرَّجْمَ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « وَالَّذِي تَقْسِي يَدِهِ الْأَفْضَيْنِ يَنْتَكُمَا بِكِتَابِ اللَّهِ . الْوَلِيدَةُ وَالنِّعَمُ رَدٌّ . وَعَلَى ابْنِكَ جُلْدُ مِائَةٍ ، وَتَغْرِيبُ عَامٍ . وَاعْدُ ، يَا أَنْتَسُ ! إِلَى امْرَأَةِ هَذَا : فَإِنْ اعْتَرَفَتْ فَأَرْجُهَا » .

قَالَ : فَقَدَا عَلَيْهَا . فَأَعْتَرَفَتْ . فَأَمَرَ بِهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَرُجِمَتْ .

(...) وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرَمَلَةُ . قَالَا : أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ . ع وَحَدَّثَنِي صَمْرُو النَّاهِدُ . حَدَّثَنَا بِمَقُوبِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ . حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ . ع وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ مُجَيْدٍ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ عَنْ مَعْمَرٍ . كُلُّهُمْ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ .

25 — (1697/1698) : Ebû Hureyre ile Zeyd ibn Hâlid el-Cühenî, her ikisi de şöyle dediler : Bedevîlerden bir adam Rasûlullah (S) a geldi ve :

— Yâ Rasûlallah! Allah aşkına senden benim için ancak Allâh'ın kitâbı ile hükmetmeni istiyorum dedi. Hasımı olan ve aynı zamanda kendisinden daha anlayışlı bulunan diğer şahıs da :

— Evet, aramızda ALLÂH'IN KİTÂBı ile hükmet ve söylemek için de bana izin ver dedi. Rasûlullah :

— Söyle diye izin verdi. O zât :

— Oğlum, hasmım olan şu zâtın yanında hizmetçi bulunuyordu. Derken oğlum onun karısı ile zinâ etti. Bana da bu zinâdan dolayı oğluma recm cezâsı lâzım geldiği haber verildi. Ben oğlum için yüz koyun ve bir câriye fide verip oğlumu kurtardım. Muteâkiben bu meseleyi ilim ehli olanlara sordum. Onlar, oğlunun cezâsı sâdece yüz değnek ile bir yıl habsdir. Öteki adamın zinâ eden karısına da recm lâzım gelir diye haber verdiler dedi. Rasûlullah (S) :

— Nefsim elinde olan (Allâh) a yemin ederim ki ben sizin aranızda muhakkak ALLÂH'IN KİTÂB'ı ile hükmedeceğim : Câriye ile koyunlar tekrar sana iâde olunacaktır. Oğluna da yüz değnek ile bir yıl insanlardan uzaklaştırma cezâsı verilecektir.

Yâ Uneys! Haydi bu adamın karısının yanına git, eğer i'tirâf ederse onu recm et buyurdu ¹¹.

Râvî der ki : Uneys o kadının yanına gitti kadın da zinâyı i'tirâf etti. Müteâkiben Rasûlullah onun recm edilmesini emir buyurdu ve emri yerine getirildi.

() : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de Zuhri'den bu isnâd ile o hadîs tarzında rivâyet etmişlerdir.

(۶) باب رجم اليهود، أهل الذمة، في الزنى

۳۶ - (۱۶۹۹) حَدَّثَنِی الْحَكَمُ بْنُ مُوسَى أَبُو صَالِحٍ . حَدَّثَنَا شُعَيْبُ بْنُ إِسْحَاقَ . أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَتَى يَهُودِيَّ وَيَهُودِيَّةً قَدْ زَنَيَا . فَانْطَلَقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى جَاءَ يَهُودَ . فَقَالَ « مَا تَجِدُونَ فِي التَّوْرَةِ عَلَى مَنْ زَنَى ؟ » قَالُوا : نُسُودٌ وَجُوهُهُمَا وَتَحْمِلُهُمَا . وَتُخَالِفُ بَيْنَ وَجُوهِهِمَا . وَيُطَافُ بِهِمَا . قَالَ « فَأَتُوا بِالتَّوْرَةِ . إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ » فَجَاؤُوا بِهَا فَقَرَأُوهَا . حَتَّى إِذَا مَرُّوا بِآيَةِ الرَّجْمِ ، وَضَعَ الْقَتْلَى ، الَّذِي يَقْرَأُ ، يَدَهُ عَلَى آيَةِ الرَّجْمِ . وَقَرَأَ مَا بَيْنَ يَدَيْهَا وَمَا وَرَاءَهَا . فَقَالَ لَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَامٍ ، وَهُوَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ : مُرَّهُ فَلْيَرْفَعْ يَدَهُ . فَرَفَعَهَا . فَإِذَا تَحْتَهَا آيَةُ الرَّجْمِ . فَأَمَرَ بِهِمَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَرَجَمَا . قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ : كُنْتُ فِيمَنْ رَجَمَهُمَا . فَلَقَدْ رَأَيْتُهُ يَقِيهَا مِنَ الْحِجَارَةِ بِنَفْسِهِ .

(6) YAHÛDİLERİN VE DİĞER ZİMMİLERİN ZİNÂ SUÇLARI SÂBİT OLDUĞUNDA RECM OLUNMALARI BÂBİ

26 — (1699) : Abdullah ibn Umer (R) şöyle haber verdi : Rasûlullah'a zinâ etmiş bir Yahûdî erkeği ile bir Yahûdî kadını getirildi. Bunun üzerine Rasûlullah (S) Yahûdîlerin yanına kadar gidib :

11. İyi bil ki Uneys'in gönderilmesi, ashâbunuzdan ve diğerlerinden olan âlimler indinde . bu adamın o kadına kendi oğlu ile zinâ iftirâsı yaptığını kadına bildirmeğe hamledilmiştir. Ki kadına zinâ iftirâsı attığından o adama iftirâ cezası olduğunu kadına bildirsin. Bunu ta'kiben de kadın yâ o adama zinâ iftirâsı cezasının tatbikini talep etsin, yahut da onu afvetsin. Şu da var ki kadın zinâyı i'tirâf ederse o adama iftirâ cezası icâb etmez, bilâkis kadına zinâ cezası vâcib olur. Kadına tatbik edilecek zinâ cezası da recm'dir. Çünkü kadın evlidir.

İşte bu sûretle Uneys kadına gitti, kadın da zinâyı i'tirâf etti. Bunun üzerine Peygamber kadının recmini emretti o da recm olundu. Bu te'vil zarûridir. Çünkü hadîsin zâhiri, Uneys'in zinâ haddini ikâme için gönderildiğidir. Halbuki bu kasd edilmemiştir. Zira zinâ cezası tecessüs ve teftiş ile ihtiyât edilemez. Bilâkis eğer zâni zinâyı i'tirâf ederse ona bu i'tirâfdan dönmesinin telkin edilmesi müstehab oldu» (Nevevî).

— Sizler zinâ edenler üzerine Tevrât'da ne cezâsı buluyorsunuz? diye sordu. Onlar :

— Biz zinâ eden erkek ile kadının yüzlerini karartır, onları bir hayvan üzerine yükler, yüzleri birbirinin aksine gelecek sûrette oturdur ve böylece onları dolaştırıp teşhir ederiz dediler. Rasûlullah :

— Eğer doğru söyliyener iseniz Tevrâtı getirin buyurdu. Onlar Tevrâtı getirdiler ve onu okumağa başladılar. Nihâyet recm âyetine uğradıklarında okumakta olan genç elini recm âyeti üzerine koydu da iki eli arasını ve arkasını okudu. O sırada Rasûlullah ile beraber bulunan Abdullah ibn Selâm¹², Peygamber'e :

— Ona emret de elini kaldırsın dedi. Genç elini kaldırdı. Bir de baktılar ki recm âyeti elinin altındadır. Rasûlullah zinâ eden erkek ve dişi Yahûdilerin recm edilmelerini emretti. Onlar da recm olundular.

Râvî Abdullah ibn Umer : Ben bu iki zinâkârı recm edenlerin arasında bulundum. Erkek Yahûdî'nin, o kadını atılan taşlardan kendi nefsi ile korumağa çalıştığını gördüm dedi.

٢٧ — (...) وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (يَعْنِي ابْنَ عَلِيَّةَ) عَنْ أَبِي ثَوْبٍ . ع وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ . مِنْهُمْ مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ ؛ أَنَّ نَافِعًا أَخْبَرَهُمْ عَنْ ابْنِ مُرَّةٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَجِمَ فِي الزَّوْنِ الْيَهُودِيِّينَ . رَجُلًا وَامْرَأَةً زَنِيًّا . فَأَتَتِ الْيَهُودُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِهِمَا . وَسَاقُوا الْحَدِيثَ بِنَحْوِهِ .

(...) وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ . حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ . حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ مُرَّةٍ ؛ أَنَّ الْيَهُودَ جَاءُوا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ رَجُلًا مِنْهُمْ وَامْرَأَةً قَدْ زَنِيَّا . وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِنَحْوِ حَدِيثِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ .

27 — () : Abdullah ibn Vehb haber verib şöyle dedi : Bana, aralarında Mâlik ibn Enes'in de bulunduğu ilim ehlinden birçok kimseler haber verdi. Onlara da Nâfi', İbn Umer'den şöyle haber vermiştir : Rasûlullah (S) birbirleriyle zina eden bir erkek ve bir kadın iki Yahûdî'yi zinâ suçunun subûtunda recm etti. Şöyle ki Yahûdiler bu iki kişiyi Rasûlullah'a getirdiler... râvîler hadîsin bundan sonrasını yukarıki hadîs tarzında rivâyet etmişlerdir.

() : Burada da Mûsa ibn Ukbe, Nâfi'den, o da İbn Umer'-

12. Abdullah ibn Selâm, aslında İsrâîl oğulları neslinden ve Yahûdî dininde iken Peygamber'in Medîne'ye hicretinde musliman omluştu. Bu cihetle Tevrât hakkında derin bilgisi vardı.

den : Yahûdiler kendilerinden zinâ etmiş olan bir erkek ile bir kadını Rasûlullah'a getirdiler diye tahdîs edib Ubeydullah'ın Nâfi'den rivâyet ettiği (26 rakamlı) hadîs tarzında hadîsin tamâmını sevk etmiştir.

٢٨ - (١٧٠٠) حُذِّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . كِلَاهُمَا عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ . قَالَ يَحْيَى : أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُرَّةَ ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ . قَالَ : مَرَّ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ يَهُودِيٌّ مُعَمَّمًا مَجْلُودًا . فَقَدَّاهُمْ ﷺ فَقَالَ « هَكَذَا تَجِدُونَ حَدَّ الزَّانِي فِي كِتَابِكُمْ ؟ » قَالُوا : نَعَمْ . فَقَدَّارُجُلًا مِنْ عُلَمَائِهِمْ . فَقَالَ « أَنْشُدْكَ بِاللَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ التَّوْرَةَ عَلَى مُوسَى ! أَمْ هَكَذَا تَجِدُونَ حَدَّ الزَّانِي فِي كِتَابِكُمْ ؟ » قَالَ : لَا . وَلَوْلَا أَنَّكَ نَشَدْتَنِي بِهَذَا لَمْ أَخْبِرْكَ . تَجِدُهُ الرَّجْمَ . وَلَكِنَّهُ كَثُرَ فِي أَشْرَافِنَا . فَكُنَّا ، إِذَا أَخَذْنَا الشَّرِيفَ تَرَكْنَاهُ . وَإِذَا أَخَذْنَا الضَّعِيفَ ، أَقَمْنَا عَلَيْهِ الْحَدَّ . قُلْنَا : تَعَالَوْا فَلْنَجْتَمِعْ عَلَى شَيْءٍ نَقِيمُهُ عَلَى الشَّرِيفِ وَالضَّعِيفِ . فَجَمَعْنَا التَّخِيمَ وَالْجُلْدَ مَكَانَ الرَّجْمِ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « اللَّهُمَّ إِنِّي أَوَّلُ مَنْ أَحْيَا أَمْرَكَ إِذَا أَمَاتُوهُ » . فَأَمَرَ بِهِ فَرُجِمَ . فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ : يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ لَا يَحْزُنْكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ . إِلَى قَوْلِهِ : إِنْ أُوْتِيتُمْ هَذَا فَخُذُوهُ [١١/١٠٠] [١١/١٠٠] يَقُولُ : انْتَهَوْا مُحَمَّدًا ﷺ . فَإِنْ أَمَرَكُمْ بِالتَّخِيمِ وَالْجُلْدِ فَخُذُوهُ . وَإِنْ أَفْتَاكُمْ بِالرَّجْمِ فَاحْذَرُوا . فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى : وَمَنْ لَمْ يَفْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ [١١/١٠٠] . وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ [١٠/١٠٠] . وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ [١٧/١٠٠] . فِي الْكُفْرِ كُلِّهَا .

(...) حُذِّثَنَا ابْنُ عُثَيْمٍ وَأَبُو سَعِيدٍ الْأَشْجَعُ . قَالَا : حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ . إِلَى قَوْلِهِ : فَأَمَرَ بِهِ النَّبِيُّ ﷺ فَرُجِمَ . وَلَمْ يَذْكُرْ : مَا بَعْدَهُ مِنْ نَزُولِ الْآيَةِ .

28 — (1700) : Berâ' ibn Âzib (R) şöyle dedi : Bir gün yüzü karartılmış ve değnekle döğülmüş olan bir Yahûdî, Peygamber'in yanından geçirildi. Peygamber (S) onları çağırdı ve :

— Sizler zinâ eden kimsenin cezâsını kitâbınızda böyle mi buluyorsunuz? diye sordu. Onlar :

— Evet dediler. Bunun üzerine Peygamber onların âlimlerinden birini çağırıp :

— Mûsâ'ya Tevrât'ı indiren Allah için söyle! Kitâbınızda zâninin haddini böyle mi buluyorsunuz? dedi. Yahûdî âlimi :

— Hayır. Böyle yemin vermese idin bunu sana haber vermezdim. Biz

onun cezâsını recm olarak buluyoruz. Fakat eşrâfımız arasında zinâ çoğaldı. Biz de bir şerifi zinâda yakaladığımız zaman onu bırakıp, zaîf bir kimseyi zinâda yakaladığımızda da zinâ cezâsını ona tatbik eder olduk. (Zaîfler gürûhu, şerîflere de zinâ haddi tatbik edilmedikce biz yalnız zaîflere cezâ tatbik edilmesine râzıy değiliz deyib ihtilâf çıkarınca) geliniz hem şerife, hem zaîfe tatbik edeceğimiz bir cezâ üzerinde birleşelim dedik. Neticede zânîlerin yüzlerini karartmayı ve değnekle dövmeyi recm yerine ikâme ettik dedi. Bunun üzerine Rasûlullah :

— Ey Allâh'ım! Ben senin emrini diriltlenlerin birincisiyim. Çünkü onlar bu emri öldürmüşlerdi dedi. Akabinde o zâninin recm edilmesini emretti ve recm olundu. Azîz ve Celîl olan Allâh da şu âyetleri indirdi :

«Ey Rasûl! Kalbleri ile inanmadıkları halde ağızlarıyla i n a n d ı k diyen munâfıklarla Yahûdî'lerden o küfr içinde alabildiğine koşuşanlar seni mahzûn etmesin. Onlar durmadan yalan dinliyen, senin huzûruna gelmiyen diğer bir kavm hisâbına câsûsluk eden kimselerdir. Kelimeleri (Allah tarafından) yerlerine konulduktan sonra tahrîf ederler, onlar : Eğer size şu (fetvâ) verilirse onu alın, şâyet o verilmezse (kabûl etmekten) çekinin derler. Allah kimin sapıklığını irâde ederse artık sen Allâh'ın ona âid (meşietini) önlemeğe hiçbir vechile muktedir olamazsın. Onlar öyle kimselerdir ki Allah, kalblerini temizlemek dilememiştir. Dünyâda hor ve hakîr olmak onların hakkıdır. Âhiretde de onlara pek büyük bir azâb vardır» (el-Mâide: 41).

Onlar : Muhammed'e gidiniz! Eğer size zâninin yüzünü karartma ve değnek vurma cezâsı ile emrederse bu hükmünü alınız. Şâyet recm ile fetvâ verirse sakınınız demişler. Allah Teâlâ da şu âyetleri indirmiştir :

«HER KİM ALLÂH'IN İNDİRDİĞİ AHKÂM İLE HÜKMETMEZSE ONLAR HEP KÂFİRLERDİR» (el-Mâide : 44);

«HER KİM ALLÂH'IN İNDİRDİĞİ AHKÂM İLE HÜKMETMEZSE ONLAR HEP ZÂLİMLERDİR» (el-Mâide: 45);

«HER KİM ALLÂH'IN İNDİRDİĞİ AHKÂM İLE HÜKMETMEZSE ONLAR HEP — İtâatden çıkmış — FÂSIKLARDIR» (el-Mâide: 47).

Bu âyetlerin hepsi kâfirler hakkındadır.

() : Burada da A'meş bu isnâdla; «Peygamber (S) onun recm edilmesini emretti, o da recm olundu» sözüne kadar yukarıki hadîs tarzında tahdîs etti. Fakat ondan sonraki âyetlerin nuzûlünü ifâde eden sözleri zikretmedi.

٢٨ م - (١٧٠١) وَحَدَّثَنِي هُرُؤُنُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ . حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ . قَالَ : قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ :

أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : رَجَمَ النَّبِيُّ ﷺ رَجُلًا مِنْ أَسْلَمَ ، وَرَجُلًا مِنَ الْيَهُودِ ، وَأَمْرًا أَنَّهُ

(...) حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ . حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .
غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ : وَامْرَأَةً .

28 M — (1701) : Câbir ibn Abdillâh (R) şöyle diyordu :
Peygamber (S) Eslem kabîlesinden — Mâiz ibn Mâlik adındaki — bir
adamı, Yahûdilerden bir adamı ve onun zinâ ettiği kadını recm etti.

() : Burada da İbn Cüreyc, bu isnâdla yukarıkinin ben-
zeri olan hadîsi tahdîs etmiş, şukadar var ki râvî burada : Onun sâhibesi
demeyib «bir kadını» demiştir.

٢٩ — (١٧٠٢) وَحَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ الشَّيْبَانِيُّ .
قَالَ : سَأَلْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي أَوْفَى . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ (وَاللَّفْظُ لَهُ) . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ
عَنْ أَبِي إِسْحَقَ الشَّيْبَانِيِّ . قَالَ : سَأَلْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي أَوْفَى : هَلْ رَجَمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ؟ قَالَ : نَعَمْ .
قَالَ قُلْتُ : بَعْدَ مَا أَنْزَلَتْ سُورَةُ النُّورِ أَمْ قَبْلَهَا ؟ قَالَ : لَا أَذْرِي .

29 — (1702) : Ebû Ishâk eş-Şeybânî dedi ki : Ben Abdullah
ibn Ebî Evfâ'ya :

— Rasûlullah (S) recm cezâsı tatbîk etti mi? diye sordum.

— Evet tatbîk etti dedi. Ben :

— (Rasûlullah bu cezâyı) Nûr sûresi indirildikten sonra mı, yoksa ev-
vel mi tatbîk etti? diye sordum da :

— Bunu bilmiyorum diye cevâb verdi ¹³.

٣٠ — (١٧٠٣) وَحَدَّثَنِي عِيسَى بْنُ حَمَّادٍ الْمِصْرِيُّ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ سَمِيعِ بْنِ أَبِي سَمِيعٍ ، عَنْ أَبِيهِ ،
عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّهُ سَمِعَهُ يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « إِذَا زَنَتِ أُمَةٌ أَحَدَكُمْ فَتَبَيَّنَ زِنَاهَا ،
فَلْيَجْلِدْهَا الْحَدَّ . وَلَا يُتْرَبْ عَلَيْهَا . ثُمَّ إِنْ زَنَتْ ، فَلْيَجْلِدْهَا الْحَدَّ ، وَلَا يُتْرَبْ عَلَيْهَا . ثُمَّ إِنْ زَنَتْ
الثَّالِثَةَ ، فَتَبَيَّنَ زِنَاهَا ، فَلْيَعْمَرْهَا . وَلَوْ بِجَبَلٍ مِنْ شَعْرٍ » .

13. Bu sûre ile maksadı, «zinâ eden kadınla zinâ eden erkekden her birine yüzer değnek
vurun. Eğer Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsanız bunlara, Allah'ın dîni (ni tatbîk) hu-
sûsunda acıyacağınız tutmayın. Mu'minlerden bir zümre de bunların azâbına şâhid olsun»
(en-Nûr: 2) âyetidir. Bu suâlin faydası şudur ki eğer recm bu âyetden önce vâki' olmuş
ise recmin bu nass ile neshini iddiâ etmek ve zinânın cezâsı yüz değnek vurmaktır de-
mek mümkün olur. Eğer recm cezâsının tatbîki bu âyetin nuzûlünden sonra vâki' oldu
ise, bu takdirde evli zâniler hakkında değnek cezâsının mensûhiyetini istidlâl etmek
mümkün görülebilir. Muhakkak olan şu ki burada nesh yoktur, ancak bu âyetin hükümün-
nün sünnetle evli olmayan zânilere tahsisi vardır (İbn Hacer).

30 — (1703) : Ebû Hureyre (R) der ki, ben Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Birinizin câriyesi zinâ eder de zinâ ettiği (beyyine yahut gebelik, yahut ikrâr ile) tebeyyün ederse efendisi o câriyeye lâayık olan kamçılama cezâsını tatbîk etsin¹⁴ fakat sözle levm ve azarlama edib onu ayıplamasın. Sonra yine zinâ ederse efendisi ona yine kamçılama cezâsı uygulasin, fakat aybını yüzüne vurub ezâ etmesin. Sonra bu câriye üçüncü defa zinâ eder ve zinâsı tebeyyün ederse, efendisi onu (aybını beyân ederek) kıldan yapılmış bir ip pahası ile de olsa sat-sın».

٣١ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ . ع وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ مُعِيذٍ . أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرِ بْنِ الْمُسَائِي . أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ حَسَّانَ . كِلَاهُمَا عَنْ أَيُّوبَ بْنِ مُوسَى . ع وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ وَابْنُ مُعْتَمِرٍ عَنْ عُيَيْدِ اللَّهِ بْنِ صُمَرَ . ع وَحَدَّثَنِي هَرُونَ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِي . حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . حَدَّثَنِي أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ . ع وَحَدَّثَنَا هَنَادُ بْنُ السَّرِيِّ وَأَبُو كَرَيْبٍ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَبْدِ بْنِ سُلَيْمَانَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ . كُلُّهُ هَوَالَاءُ عَنْ سَعِيدِ الْمُقْبَرِيِّ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . إِلَّا أَنَّ ابْنَ إِسْحَاقَ قَالَ فِي حَدِيثِهِ : عَنْ سَعِيدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، فِي جَلْدِ الْأَمَةِ إِذَا زَنَتْ ثَلَاثًا « ثُمَّ لَيْبَعَهَا فِي الرَّابِعَةِ » .

31 — () : Buradaki beş tarîk râvîlerinin hepsi de netîce i'tibârıyla Ebû Hureyre (R) den, o da Peygamber (S) den bu hadîsi rivâyet etmişlerdir. Ancak bu râvîlerden Muhammed ibn Ishâk kendi hadîsinde : Saïd el-Makburî'den, o da babasından, o da Ebû Hureyre'den, o da Peygamber'den, üç defa zinâ ettiği zaman câriyeye vurulan değnek cezâsı hakkında «sonra dördüncü defada efendisi o câriyeyi satsın» şeklinde rivâyet etmiştir.

14. Cârîyeye lâayık olan cezâ şu âyetde beyân edilen cezâdır :

فَإِذَا أَحْصَىٰ فَاذْنِ بِأَحْشَٰةٍ فَلْيَمْنِ نَفْسَ مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ مِنَ الْعَذَابِ

: ...Onlar evlendikten sonra bir fuhs irtikâb ettiler mi o vakit üzerlerine hurr kadınlar üzerindeki cezânın yarısı (verilir)...» (en-Nisâ: 25).

۳۲ - (...) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ الْقَنْبِيُّ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ، ع وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى (وَالْفُظْلَةُ) قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ سُئِلَ عَنِ الْأَمَةِ إِذَا زَنَتْ وَلَمْ تُحْصِنْ؟ قَالَ: «إِنْ زَنَتْ فَاجْلِدُوهَا. ثُمَّ إِنْ زَنَتْ فَاجْلِدُوهَا. ثُمَّ إِنْ زَنَتْ فَاجْلِدُوهَا. ثُمَّ يَمُوهَا وَلَوْ بِضَفِيرٍ». قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: لَا أَذْرِي، أَمَعْدَ الثَّالِثَةِ أَوِ الرَّابِعَةِ. وَقَالَ الْقَنْبِيُّ، فِي رِوَايَتِهِ: قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: وَالضَّفِيرُ الْحَبْلُ.

32 — () : Ebû Hureyre (R) (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S), evlenmemiş olarak zinâ ettiği zaman câriyenin hükmünden soruldu? «Eğer zinâ ederse ona celde vurunuz. Sonra yine zinâ ederse celde vurunuz. Sonra tekrar zinâ ederse ona yine celde vurunuz. Sonra örülmüş bir ip karşılığında da olsa onu satınız» buyurdu.

İbn Şihâb : Bu satma emrinin üçüncü defadan sonra mı, yahut dördüncü defadan sonra mı olduğunu bilmiyorum dedi.

Ka'nebî ise kendi rivâyetinde : İbn Şihâb, dafir, ipden ibâretidir dedi demiştir ¹⁵.

۳۳ - (۱۷۰۴) وَحَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ، أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: سَمِعْتُ مَالِكًَا يَقُولُ: حَدَّثَنِي ابْنُ شِهَابٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ وَزَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ سُئِلَ عَنِ الْأَمَةِ، بِمِثْلِ حَدِيثِنِهَا. وَلَمْ يَذْكُرْ قَوْلَ ابْنِ شِهَابٍ: وَالضَّفِيرُ الْحَبْلُ.

(...) حَدَّثَنَا عَمْرُو النَّاقِدُ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ، حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ صَالِحٍ، ع وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ مُعِينٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، كِلَاهُمَا عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ وَزَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، بِمِثْلِ حَدِيثِ مَالِكٍ. وَالشَّكُّ فِي حَدِيثِهِمَا جَمِيعًا، فِي يَمِهَا فِي الثَّالِثَةِ أَوِ الرَّابِعَةِ.

15. Bu hadisin zâhirinden câriyeyi efendisinin hadd ikâme edebileceği anlaşılıyor ki İmâm Mâlik, Şâfiî, Ahmed ibn Hanbel'in mezhepleri böyledir. İmâm Ebû Hanîfe'ye göre celde vurmak ve diğer hadlari tatbik etmek yalnız devletin hakkıdır. Ta'zir ise böyle değildir. Ferdin de ta'zir hakkı vardır.

Bu hadislerde celdin sayısı zikredilmemiştir. Nesâî'nin rivâyetinde bunun elli kamçı olduğu bildirilmiştir. Birisi Peygamber'e geldi ve: Yâ Rasûlallah! Cârîyem zinâ yaptı ve zinâsı tebeyyün etti dedi. Peygamber : «Elli kamçı vur» buyurdu. Sonra bu zât Peygamber'e tekrar geldi ve: Cârîye bu fenalığa avdet etti ve zinâsı tebeyyün etti dedi. Peygamber : «Elli kamçı vur» dedi. Sonra o zât üçüncü bir defa daha geldi zinâkarlığı arz etti. Peygamber : «Artık bu yaramaz câriyeyi kıldan bükülmüş âdî bir ipe olsa da sat» buyurdu (Nesâî).

33 — (1704) : Buradaki râvî de Ebû Hureyre'den ve Zeyd ibn Hâlid el-Cühenî'den, Rasûlullah (S) a câriyeden soruldu dediklerini yukarıdakilerin hadîsleri gibi rivâyet etmiştir. Ancak İbn Şihâb'ın, «da-fır, ipden ibâretidir» sözünü zikretmemiştir.

() : Buradaki râvîler de Ebû Hureyre'den ve Zeyd ibn Hâlid el-Cühenî'den, onlar da Peygamber'den (33 rakamlı) Mâlik hadîsi gibi rivâyet etmişlerdir. Bunların her ikisinin hadîslerinde de şüphe, satışın üçüncü defasında mı, yahut dördüncü defada mı olduğu hakkındadır.

(۷) بَابُ تَأْخِيرِ الْحَدِّ هِيَ الْنِفَاسُ

۳۴ — (۱۷۰۵) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمُقَدِّمِيُّ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ أَبُو دَاوُدَ . حَدَّثَنَا زَائِدَةُ عَنِ الشُّدِّيِّ ، عَنْ سَعْدِ بْنِ عُبَيْدَةَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ . قَالَ : خَطَبَ عَلِيٌّ فَقَالَ : يَا أَيُّهَا النَّاسُ ! أَقِيمُوا عَلَى أَرْقَائِكُمُ الْحَدَّ . مَنْ أَحْصَنَ مِنْهُمْ وَمَنْ لَمْ يُحْصِنْ . فَإِنَّ أُمَّةَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ زَنْتٌ . فَأَمَرَنِي أَنْ أَجْلِدَهَا . فَإِذَا هِيَ حَدِيثُ عَهْدٍ بِنَفَاسٍ . تَخَشَّيْتُ ، إِنْ أَنَا جَلَدْتُهَا ، أَنْ أَقْتُلَهَا . فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ ﷺ . فَقَالَ « أَحْسَنْتَ » .

(...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ . حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ عَنِ الشُّدِّيِّ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَلَمْ يَذْكُرْ : مَنْ أَحْصَنَ مِنْهُمْ وَمَنْ لَمْ يُحْصِنْ . وَزَادَ فِي الْحَدِيثِ : « أَتْرَكُهَا حَتَّى تَمُوتَ » .

(7) HADDİN NİFASLI KADINLARDAN GERİ BIRAKILMASI BÂBİ

34 — (1705) : Ebû Abdirrahmân dedi ki : Ali (R) bir hitâbe yapıp şöyle dedi : Ey insanlar! Evlenmiş olanlarından olsun, evlenmemişlerinde olsun bütün köle ve câriyeleriniz üzerinde haddi tatbik ediniz. Çünkü Rasûlullah (S) ın zinâ etmiş bir câriyesi vardı da Rasûlullah ona celde vurmayı bana emretmişti. Bir de baktım o câriyenin nifası yenidir. Ben ona celde vurduğum takdirde onu öldürmemden endişe ettim. Bu durumu Peygamber'e zikrettiğimde bana : «(Celde vurmayı bırakmakla) iyi ettin» buyurdu.

() : Burada da İsrâîl, Süddî'den bu isnâdla tahdîs etti fakat : «Onlardan evlenen ve evlenmeyen kimseler» fıkrasını zikretmedi. Bir de bu hadîsde : «O câriyeyi nifâsdan beriy oluncaya kadar hadd vurmayı terk et» ziyâdesi vardır.

(۸) بَابُ مَدِّ الْحَمْرِ

۳۵ - (۱۷۰۶) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . قَالَ : سَمِعْتُ قَتَادَةَ يُحَدِّثُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَتَى بِرَجُلٍ قَدْ شَرِبَ الْخَمْرَ . فَجَلَدَهُ بِحَرِيدَتَيْنِ ، نَحْوَ أَرْبَعِينَ .

قَالَ : وَقَعَلَهُ أَبُو بَكْرٍ . فَلَمَّا كَانَ عُمَرُ اسْتَشَارَ النَّاسَ . فَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ : أَخَفِّ الْحُدُودِ ثَمَانِينَ . فَأَمَرَ بِهِ عُمَرُ .

(...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ . حَدَّثَنَا خَالِدٌ (يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ) . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . حَدَّثَنَا قَتَادَةُ . قَالَ : سَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ : أَتَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِرَجُلٍ . فَذَكَرَ نَحْوَهُ .

(8) ŞARÂB İÇMENİN CEZÂSİ BÂBİ

35 — (1706) : Şu'be tahdîs edib dedi ki : Ben Katâde'den işittim, o Enes ibn Malik'den şöyle tahdîs ediyordu : Peygamber (S) e şarâb içmiş bir kimse getirildi. Peygamber ona yaprakları soyulmuş iki hurma değneği ile kırk kadar celde vurdu ¹⁶.

Râvî dedi ki : Ebû Bekr de bunu yaptı. Umer devlet başkanı olunca, bu husûsda insanlarla istişâre etti. Abdurrahmân : Sarhoşa haddlerin en hafifini yani seksen değnek cezâsını tatbîk et re'yini ileri sürdü. Umer de bu kadar vurulmasını emretti.

() : Katâde tahdîs edib dedi ki : Ben Enes'den işittim : Rasûlullah'a bir kimse getirildi diyerek yukarıki hadîs tarzında zikrediyordu.

۳۶ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ . حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ جَلَدَ فِي الْخَمْرِ بِالْحَرِيدِ وَالنَّمَالِ . ثُمَّ جَلَدَ أَبُو بَكْرٍ أَرْبَعِينَ . فَلَمَّا كَانَ عُمَرُ ، وَدَنَا النَّاسُ مِنَ الرَّيْفِ وَالْقُرَى ، قَالَ : مَا تَرَوْنَ فِي جَلَدِ الْخَمْرِ ؟ فَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ : أَرَى أَنْ تَجْعَلَهَا كَأَخَفِ الْحُدُودِ . قَالَ : فَجَلَدَ عُمَرُ ثَمَانِينَ .

(...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا هِشَامٌ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

16. Değnekler beraber tutulmuşsa ba'zılarınca iki hurma değneği ile kırk defa vurulduğuna göre vurulan değneklerin toplamı seksen olmuş oluyor. Ba'zılarınca da ikisi bir i'tibârıyla kırk değnek oluyor. Bu her iki sayıyı takrîr ve te'yîd eden başka hadîsler de vardır.

Bu hadîs alkollü içki içene şer'i cezâ vurulduğuna sarîh bir delîldir.

36 — () : Enes ibn Mâlik (R) den : Allâh'ın Peygamber'i (S) şarâb içme suçundan hurma dalı ve na'ller ile celde cezâsı tatbîk etti. Sonra Ebû Bekr kırk değnek vurdu. Umer devlet başkanı olub halk sulak yerlere ve münbit köylere yakın olunca (yani refâh artınca) ¹⁷, Umer, şarâb içme cezâsı olan değnek (sayısı) hakkında ne düşünürsünüz? diye sordu. Abdurrahmân ibn Avf : Ben bunu Kur'ân'daki cezâların en hafîfi gibi yapmanı düşünüyorum dedi ¹⁸. Umer de seksen değnek vurdu.

() Bize Muhammed ibn Müsennâ tahdîs etti. Bize Yahyâ ibn Saîd tahdîs etti. Bize Hişâm bu isnâdla yukarıki hadîsin benzerini tahdîs etti.

٣٧ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ هِشَامٍ ، عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَنَسٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَضْرِبُ فِي الْخَمْرِ بِالنَّمَالِ وَالْجَرِيدِ أَرْبَعِينَ . ثُمَّ ذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِهِمَا . وَلَمْ يَذْكُرِ : الرَّيْفَ وَالْقُرَى .

37 — () : Enes (R) den : Peygamber (S) şarâb husûsunda na'ller ve hurma değnekleri ile kırk defa vurur idi dedi sonra yukarıki iki râvînin hadîsi gibi zikretti. Ancak burada sulak yerler, köyler sözlerini söylemedi.

٣٨ - (١٧٠٧) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (وَهُوَ ابْنُ عَلِيٍّ) عَنْ ابْنِ أَبِي عَرُوبَةَ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ الدَّانَاجِ . ع وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ (وَاللَّفْظُ لَهُ) . أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ حَمَّادٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ الْمُخْتَارِ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ قَبْرُورَ مَوْلَى ابْنِ عَامِرٍ الدَّانَاجِ . حَدَّثَنَا حُضَيْنُ بْنُ الْمُثَنِّرِ ، أَبُو سَاسَانَ . قَالَ : شَهِدْتُ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ وَأَتَى بِأَوْلَيدٍ ، قَدْ صَلَّى الصُّبْحَ رَكْعَتَيْنِ . ثُمَّ قَالَ : أَرِيدُكُمْ ؟ فَشَهِدَ عَلَيْهِ رَجُلَانِ : أَحَدُهُمَا مُجْرَانُ ؛ أَنَّهُ

17. Rîf, sulak yerler, yahut suya yakın yerler demektir. Bunun ma'nası şudur : Umer zamanı olunca Şâm ve Irak feth olundu. Halk bu sulak, münbit, yaşayışı rahat, üzümeleri ve meyveleri bol yerlerde ikâmete başladı. Böyle refah artınca da şarâb içenler çoğaldı. Bu sebepten dolayı Umer içenlere ağır basmak ve onları bu fiilden men etmek maksadıyla içme cezâsını artırdı.

18. Kur'ân-ı Kerim'de mansûs olan cezâlar şunlardır :

a. Hırsızlığın cezâsı, el kesmek (el-Mâide: 38);

b. Zinâ cezâsı, yüz değnek (en-Nûr: 2);

c. İftirâ cezâsı, seksen değnek (en-Nûr: 4).

İşte bunların en hafîfi seksen değnek olan iftirâ haddidir.

شَرِبَ الْخَمْرَ . وَشَهِدَ آخَرَ ؛ أَنَّهُ رَأَاهُ يَتَقَيَّأُ . فَقَالَ عُثْمَانُ : إِنَّهُ لَمْ يَتَقَيَّأْ حَتَّى شَرِبَهَا . فَقَالَ : يَا عَلِيُّ ! قُمْ فَاجْلِدْهُ . فَقَالَ عَلِيُّ : قُمْ ، يَا حَسَنُ ! فَاجْلِدْهُ . فَقَالَ الْحَسَنُ : وَلَئِنْ حَارَهَا مِنْ تَوَلَّى قَارَهَا (فَكَأَنَّهُ وَجَدَ عَلَيْهِ) . فَقَالَ : يَا عَبْدَ اللَّهِ بْنَ جَعْفَرٍ ! قُمْ فَاجْلِدْهُ . فَجَلَدَهُ . وَعَلِيُّ يَمُدُّ . حَتَّى بَلَغَ أَرْبَعِينَ . فَقَالَ : أُمْسِكْ . ثُمَّ قَالَ : جَلَدَ النَّبِيُّ ﷺ أَرْبَعِينَ . وَجَلَدَ أَبُو بَكْرٍ أَرْبَعِينَ . وَعُمَرُ ثَمَانِينَ . وَكُلُّ سُنَّةٍ . وَهَذَا أَحَبُّ إِلَيَّ .

زَادَ عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ فِي رِوَايَتِهِ : قَالَ إِسْمَاعِيلُ : وَقَدْ سَمِعْتُ حَدِيثَ الدَّانَاجِ مِنْهُ فَلَمْ أَحْفَظْهُ .

38 — (1707) : Ebû Sâsân Hudayn ibnu'l-Munzir tahdis edib dedi ki : Ben Medîne'de Usmân ibn Affân'ın yanında hâzır oldum ki ona Velîd ibn Ukbe getirildi¹⁹. Bu Velîd (vâli bulunduğu Kûfe'de) sabah namazını iki rek'at kıldıkdan sonra cemâate dönüb : Size daha fazla kıldırayım mı? diye sormuşdu. Kendisi aleyhinde iki kişi şahâdet etti. Bu iki şahidden biri Humrân'dır; Humrân Velîd'in şarâb içtiğini, öteki şahid de Velîd'i kusarken gördüğünü şahâdet etti. Halife bulunan Usmân : O şarâb içmedikce kusmaz dedi. Akabinde : Yâ Ali! Kalk ona celde vur dedi. Ali de : Kalk yâ Hasen! Ona sen celde vur dedi. Bunun üzerine Hasen de (ona öfkelenmişcesine) : «Velli hârrehâ men tevellâ kârrehâ (= hilâfetin serinlik, âfiyet ve iyiliklerine nâil olan, onun sıcaklık şiddet ve kötülüklerini de üzerine alsın)» meselini söyledi (yani bu değnek vurmak vazifesini bizzât Usmân yahut onun en yakın akrabâlarından biri alsın demek istedi). Sonra : Yâ Abdallah ibne Ca'fer! Kalk onu sen kamçıla dedi. O da kalkdı ve Velîd'i kamçıladı. Ali de kamçı adedini sayıyordu. Nihâyet sayı kırka ulaşınca Ali : Dur dedi ve sonra : Peygamber (S) kırk kamçı vurdu. Ebû Bekr de kırk değnek vurdu. Umre ise seksen değnek vurdu. Bu adedlerin hepsi de sünnetdir. Fakat şu kırk adedi bana en sevimli olanıdır sözlerini de ilâve etti.

Râvîlerden Ali ibn Hucr: İsmail ibn Uleyye dedi ki : Ben ed-Dânâc'ın hadîsini kendisinden işitmiştim amma onu ezberliyemedim sözlerini ziyâde etmişdir.

19. Usmân halife iken Medîne'de onun yanında hâzır bulundum demek ister. Bu Velîd ise, Velîd ibn Ukbe ibn Ebi Muayt ki hakkında «Ey îmân edenler eğer size bir fâsık bir haber getirirse onun doğru olup olmadığını tahkik edin...» (el-Hucurât: 6) âyeti indirilmişti. Bu zât Kûfe'den getirildi. Kendisi Kûfe üzerinde vâli bulunuyordu. Kötü sıretli ve sarhoş hir kimse idi. Bir gün sarhoş olduğu halde halka sabah namazını dört rek'at kıldırması, sonra cemâate dönüb: Daha artırayım mı? diye sormuş. İlk saffda bulunanlar: Bize vâli olduğun zamandan beri ziyâdeden ayrıldığımız yok, daha bize ne artıracaksın? Allah sana hiçbir hayrını artırmasın! demişler ve halk da mescidin çakılları ile kendisini taşlamışlardı. Bu hâdise Kûfe'de yayılıb olaylar cereyân edince Usman onu Medîne'ye getirmeğe mecbur kalmıştı.

۳۹ — (۱۷۰۷) حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ مِهَالٍ الضَّرِيرُ . حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ عَنْ أَبِي حَصِينٍ ، عَنْ عُمَيْرِ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ عَلِيٍّ . قَالَ : مَا كُنْتُ أَقِمُّ عَلَى أَحَدٍ حَدًّا فَيَمُوتَ فِيهِ ، فَأَجِدُ مِنْهُ فِي نَفْسِي ، إِلَّا صَاحِبَ الْحَمْرِ . لِأَنَّهُ إِنْ مَاتَ وَدَيْتُهُ . لِأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَمْ يَسْنَهُ^(۲۰) .

(...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

39 — (1707) : Ali ibn Ebî Tâlib (R) şöyle dedi : Ben bir kimseye hadd ikâme edip de bu yolda ölmesiyle kendimde hüzn ve keder duymuş değilimdir. Ancak böyle bir acıyı şarâb içen kimse hakkında duymuşumdur. Şayet bu (kimse o hadd ile) ölürse muhakkak onun diyetini (hayât bedelini) veririm. Çünkü Rasûlullah (S) şarâb içmek haddi hakkında bize mazbût bir sünnet (kanûn) bırakmamıştır²⁰.

() : Burada da Sufyân, bu isnâdla aynı hadîsi rivâyet etti.

(۹) بَابُ قَدْرِ أَسْوَاطِ التَّغْزِيرِ

۴۰ — (۱۷۰۸) حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عِيسَى . حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي هَمْرُو عَنْ بُكَيْرِ بْنِ الْأَشَجِّ . قَالَ : بَيْنَا نَحْنُ عِنْدَ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَّارٍ ، إِذْ جَاءَهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ جَابِرٍ ، فَخَذَّاهُ . فَأَقْبَلَ عَلَيْنَا سُلَيْمَانُ . فَقَالَ : حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ جَابِرٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ الْأَنْصَارِيِّ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « لَا يُخْلَدُ أَحَدٌ فَوْقَ عَشْرَةِ أَسْوَاطٍ . إِلَّا فِي حَدٍّ مِنْ حُدُودِ اللَّهِ » .

(9) TA'ZİR (VE TE'DİB)²¹ KAMÇILARININ MİKDÂRİ BÂBİ

40 — (1708) : Ebû Burdete'l-Ensârî (R) Rasûlullah (S) dan

20. İbn Mace'nin rivâyet ettiği yani hadîsin sonunda : «Muayyen bir adedle vurduğumuz hadd, bizim kendi icthâdımızın eseridir» ziyâdesi vardır. Bu hadîsden anlaşıldığına göre şarâb içmeğe terettüb eden cezâ, sarhoşu, durumun gerektirdiği şekilde patakla-makdan ibâretidir. Yoksa sıra dayığına çekerek öldürünceye kadar dövmeğe değildir.

21. Ta'zîr, lugatda levm, tevbîh, red ve men etmek demektir. Şeriatde ise, hadd icâb etme-yen bir suçdan dolayı te'dîb eylemektir. Bu te'dîb icâbına göre, habs, dayak, tokat, kulak çekme, azarlama veya hâkimin surat asarak bakması gibi muhtelif şekillerde olur. Bazı fakihlere göre dayak atmanın en azı üç, en çoğu otuz dokuz değnektir. Çünkü ta'zîrin hadd derecesine varmaması gerekir. Haddin (yani dinî cezânın) en az mîkdârı köleye vurulandır ki, zinâ iftirâsı ve içkide kırk sopadır.

Ta'zîr üç cihetten hadde benzemez :

a. Ta'zîr şahısların hallerine göre değişir.

b. Ta'zîr husûsunda şefâatda bulunmak câizdir, haddler için şefâat asla câiz de-gildir.

c. Ta'zîr sebebiyle telef olan şahıs ödenir.

şöyle buyururken işitmiştir : «Allah'ın ta'yin ettiği haddlerden biri hususunda olmak müstesnâ hiçbir kimse on kamçıdan fazla kamçılanamaz» 22.

(۱۰) باب الحدود كفارات لأهلها

٤١ - (١٧٠٩) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرُو النَّافِذُ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ عُثْمَرَ كُلُّهُمْ عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ (وَاللَّفْظُ لِعَمْرِو) قَالَ : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ أَبِي إِدْرِيسَ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّامِتِ . قَالَ : كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي مَجْلِسٍ . فَقَالَ « تَبَايَعُوا نِي عَلَى أَنْ لَا نُشْرِكُوا بِاللَّهِ شَيْئًا ، وَلَا تَزْنُوا ، وَلَا تَسْرِقُوا ، وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ . فَمَنْ وَفَى مِنْكُمْ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ . وَمَنْ أَصَابَ شَيْئًا مِنْ ذَلِكَ فَعُوقِبَ بِهِ ، فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَهُ . وَمَنْ أَصَابَ شَيْئًا مِنْ ذَلِكَ فَسَتَرَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ ، فَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ . إِنْ شَاءَ عَفَا عَنْهُ وَإِنْ شَاءَ عَذَّبَهُ » .

(10) ŞER'İ CEZALAR, TATBİK OLUNDUKLARI KİMSELER İÇİN BİRER KEFFÂRETTİRLER BÂBİ

41 — (1709) : (Birinci Akabe gecesinde bey'at eden on iki nakîbin biri bulunan) Ubâdetu'bnü's-Sâmit (R) şöyle dedi : Biz bir mecliste Rasulullah (S) ile beraber bulunuyorduk. Buyurdu ki : «Allah'a (ibâdetde) hiçbir şeyi ortak kılmamak, zinâ etmemek, hırsızlık yapmamak, haklı olmak müstesnâ Allah'ın harâm kıldığı nefsi öldürmemek üzere benimle bey'at edeceksiniz. İçinizden sözünde duran olursa ecr ve mükâfatı Allah'ın zimmet, fadl ve keremindedir. Bu dediklerimden birini yapıp da ondan dolayı dünyâda cezâyâ çarptırılırsa bu cezâ ve ikâb ona bir keffârettir. Bunlardan birini yapıp da yaptığı fiili Allah Teâlâ setr ederse işi Allâh'a kahr : İsterse onu afv, dilerse ona azâb eder» 23.

22. «Allâh'ın ta'yin ettiği haddler» den maksad âyetlerde Allah tarafından muayyen mikdârlarda ta'yin buyurulan cezâlardır ki bunlar: Zinâ haddi, serikat haddi yani hırsızlık haddi, içki içme haddi, iftirâ atma haddi gibi cezâlardır. Bu hadise göre bu suçlar dışında kalan suçlar ve kabahatlara on kırbaçdan fazla vurulmayacaktır. Ahmed ibn Hanbel ve Şâfiî'lerden bir cemâat bu hadisle amel etmişlerdir. Hanefîlerden ba'zılarına göre ta'zirin en az mikdârı üç sopadır. Ba'zılarına göre bu iş hâkimin re'yine kalmıştır.

23. Bu, ilk Akabe gecesinde olan bey'atdır ki Mumtahine sûresindeki şu : «Ey Peygamber! Mu'min kadınlar — Allah'a hiçbir şeyi eş tutmamaları, hırsızlık yapmamaları, zinâ etmemeleri, evlâdlarını öldürmemeleri, elleri ile ayukları arasından bir iftirâ düzûb getirmemeleri, herhangi bir iyilik husûsunda sana âsî olmamaları şartıyla — sana bey'atlaşmağa geldikleri zaman bey'atlarını kabûl et. Onlar için Allah'dan mağfiret isteyiver. Çünkü Allah gafûrdur, rahîmdir» 12 nci âyetin natik olduğu bey'at şartlarının aynı ile vâki olduğundan bu bey'ata Bey'atu'n-Nisâ denilmiştir. Bu şartlarla mükellef olmakda kadınlar erkekler müsâvidir. İkinci Akabede ise Ensâr — Allah onlardan râziy olsun — evlâd ve iyâllerini nasıl müdâfaa ve himâye ederlerse Rasûlullah'ı da öylece müdâfaa ve himâye eylemek üzere bey'at etmişler ve ahdlarını hakkıyla ifâ ederek kendilerinden sonra tâ kıyâmete kadar İslâm'a girmiş ve girecek olanlara veliyyi ni'met olmuşlardır.

٤٢ - (...) حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَزَادَ فِي الْحَدِيثِ : قَتَلَا عَلَيْنَا آيَةَ النِّسَاءِ : أَنْ لَا يُشْرِكَنَّ بِاللَّهِ شَيْئًا الْآيَةَ [١٠/المنحة/١٧] .

42 — () : Burada Ma'mer, Zuhri'den bu isnâdla haber verib hadîsde şunu ziyâde etmiştir : Rasûlullah (S) bize âyetu'n-Nisâyı (kadınların bey'atına âid âyeti) okudu : «Ey Peygamber! Mü'min kadınlar — Allah'a hiç bir şeyi eş tutmamaları, hırsızlık yapmamaları, zinâ etmemeleri, evlâdlarını öldürmemeleri, elleri ile ayakları arasından bir iftirâ düzüb getirmemeleri (emr edeceğin) herhangi bir iyilik hususunda sana âsî olmamaları şartıyla — sana bey'atlaşmaya geldikleri zaman bey'atlarını kabûl et, onlar için Allah'dan mağfiret isteyiver. Çünkü Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir» (el-Mumtahine: 12).

٤٣ - (...) وَحَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ سَالِمٍ . أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ . أَخْبَرَنَا خَالِدٌ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ ، عَنْ أَبِي الْأَسْمَثِ الصَّنَعَانِيِّ ، عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ . قَالَ : أَخَذَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ كَمَا أَخَذَ عَلَى النِّسَاءِ : أَنْ لَا تُشْرِكَ بِاللَّهِ شَيْئًا ، وَلَا نَسْرِقَ ، وَلَا نَزْنِيَ ، وَلَا نَقْتُلَ أَوْلَادَنَا ، وَلَا يَعْصَهُ بَعْضُنَا بَعْضًا . «فَمَنْ وَفَى مِنْكُمْ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ . وَمَنْ أَتَى مِنْكُمْ حَدًّا فَأَقِيمَ عَلَيْهِ فَهُوَ كَفَّارَتُهُ . وَمَنْ سَتَرَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ فَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ . إِنْ شَاءَ عَذَّبَهُ ، وَإِنْ شَاءَ غَفَرَ لَهُ » .

43 — () : Ubâdetu'bnü's-Sâmit (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S), bizden de kadınlardan almış olduğu ahd gibi ahd almıştır : Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamamız, hırsızlık yapmamamız, zinâ etmememiz, çocuklarımızı öldürmememiz ve birbirimize iftirâ etmememize dâir bizden söz aldı. Akabinde : «İçinizden sözünde duran olursa ecri Allah'ın zimmetindedir. Sizden her kim haddi gerektiren bir suç işler de kendisine hadd ikâme edilirse, bu cezâ onun keffâretidir. Kimin yaptığı günâhı Allah örterse onun işi de Allah'a kahr. İsterse Allah ona azâb eder, isterse mağfiret eder» buyurdu.

٤٤ - (...) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ

يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ ، عَنْ أَبِي الْخَلْبَرِ ، عَنِ الصَّنَابِجِيِّ ، عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ : أَنَّهُ قَالَ : إِنِّي لَمِنَ النَّبَاءِ الَّذِينَ بَايَعُوا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ . وَقَالَ : بَايَعْنَا عَلَى أَنْ لَا نُشْرِكَ بِاللَّهِ شَيْئًا ، وَلَا نَزْنِيَ ، وَلَا نَسْرِقَ ، وَلَا نَقْتُلَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ ، وَلَا نَتَّبِعَ . وَلَا نَعْبُدَ . فَإِلَاجُهُ ، إِنْ فَعَلْنَا ذَلِكَ . فَإِنْ غَشِينَا مِنْ ذَلِكَ شَيْئًا ، كَانَ قَضَاءُ ذَلِكَ إِلَى اللَّهِ .

وَقَالَ ابْنُ رُمْجٍ : كَانَ قَضَاؤُهُ إِلَى اللَّهِ .

44 — () : Ubâdetu'bnu's-Sâmit (R) şöyle demiştir : Ben muhakkak Rasûlullah (S) ile bey'atlaşmış olan nakîblerdenimdir²⁴. Biz onunla : Allah'a hiçbir şeyi ortak kılmamamız, zinâ yapmamamız, hırsızlık etmememiz, haklı olmak müstesnâ Allah'ın harâm kıldığı nefsi öldürmememiz, zorla saldırıp mal almak ve soygun yapmamamız, âsî olmamamız, bu söylenen ahdlere yaptığımız takdirde cennet bizim olmak, eğer bu günâhlardan birini irtikâb edip işlersek bunun hükmünün de Allah'a âid olmak üzere söz verip bey'atlaşdık.

Râvî İbn Rumh : O fiilin hükmü de Allah'a âiddir demiştir.

(۱۱) باب مبرح العجماء والمعدن والبرجبار

٤٥ — (١٧١٠) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَمُحَمَّدُ بْنُ رُحَيْجٍ. قَالَا : أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ. ع. وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ وَأَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ « الْمَجْمَاءُ جَرَحُهَا جُبَارٌ. وَالْبَرْجُ جُبَارٌ. وَالْمَعْدِنُ جُبَارٌ. وَفِي الرُّكَازِ الْخُمْسُ ». (...)

وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَعَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ حَمَادٍ. كُلُّهُمْ عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ. ع. وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ. حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ (يَعْنِي ابْنَ عِيسَى). حَدَّثَنَا مَالِكٌ. كِلَاهُمَا عَنِ الزُّهْرِيِّ. بِإِسْنَادِ اللَّيْثِ. مِثْلَ حَدِيثِهِ.

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرَمَلَةُ. قَالَا : أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ. أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ ابْنِ الْمُسَيَّبِ وَعُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. بِمِثْلِهِ.

(11) HAYVANLARIN MEYDANA GETİRDİKLERİ CİNÂYETLERLE
MA'DİN VE KUYU CİNÂYETLERİ HEDERDİR BÂBİ

45 — (1710) : Ebû Hureyre (R) den; Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur : «Hayvanların kendiliğinden meydana getirdikleri cinâyet ve zararlar hederdir. Kuyu kazmakdan mütevellid cinâyet de hederdir.

24. Nukabâ, nakîbin cem'idir. Bir kavim üzerinde arif, onların önünde olan kimsedir ki o kavmin haberlerini öğrenir ve hallerini araştırıp teftiş eder. Peygamber (S) birinci Akabe gecesi kendileri ile bey'at ettiği cemâattan her birini kendi kavmı ve cemâatı üzerine nakîb ta'yîn etmişti. Bunlar kendi kavim ve cemâatlarına islâm ahdi alacaklar ve onlara islâm şartlarını öğreteceklerdi.. Bu nakîbler hepsi de Ensâr'dan olmak üzere on iki kişidir. Ubâdetu'bnu's-Sâmit de bu nakîblerdendir.

Ma'din kazmada meydana gelen cinâyet de hederdir. Define mallarında beşte bir nisbetinde vergi vardır. 25.

() : Buradaki râvîlerin her ikisi de Zuhri'den yukarıki Leys'in isnâdı ve hadîsi gibi rivâyet etmişlerdir.

() : Burada da Yûnus, İbn Şihâb'dan, o da İbn Museyyeb'den ve Ubeydullah ibn Abdillâh'dan, onlar da Ebû Hureyre'den, o da Rasûlullah'dan onun benzeri hadîsi rivâyet ettiler.

٤٦ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ بْنُ الْمُهَاجِرِ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ أَيُّوبَ بْنِ مُوسَى ، عَنْ الْأَسْوَدِ بْنِ الْمَلَاءِ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؛ أَنَّهُ قَالَ « الْبَيْتُ جَرَحُهَا جُبَارٌ . وَالْمَعْدِنُ جَرَحُهَا جُبَارٌ . وَالْمَجْمَاءُ جَرَحُهَا جُبَارٌ . وَفِي الرِّكَازِ الْخُمْسُ » .

(...) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَلَامٍ الْجَمْعِيُّ . حَدَّثَنَا الرَّيِّعُ (يَعْنِي ابْنَ مُسْلِمٍ) . ع وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . كِلَاهُمَا عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمِثْلِهِ .

25. Sâhibi tarafından bağlanan veya bir tarafa kapatılan dört ayaklı hayvanların bağlarını kopararak veya kapatıldıkları yerden kurtularak meydana getirdikleri cinâyet ve zararlar hederdir. Sâhibine tazmîn lâzım gelmez demek oluyor. Ancak hayvanın sâhibi cinâyet sırasında ve zarar esnasında yanında bulunur da men' etmezse tazmîn icâb eder. Fıkıh kitâblarında bu zararların çeşitleri ve tazmîn için de gereken şartlar ayrı ayrı tafsîl edilmiştir.

Kuyu da böyledir: Bir kimsenin kendi milkine yahut hükûmetin izniyle boş bir yerde kazdığı kuyunun içine bir insan yahut hayvan düşse — gerekli tedbirleri aldığı takdirde — kuyu sâhibine tazmîn lâzım gelmez.

Ma'din kuyuları da böyledir. Devletin izni ile işletilen ma'din kuyularına düşen bir insan ve hayvanın zararı ma'din sâhibine tazmîn ettirilmez.

Hadisin son fıkrası rikâzın yani örtülü ve gömülü olan ma'dinler ve definelerin beşte bir nisbetinde harca (vergiye) tâbi' olmasını takrîr ediyor.

Ma'din; yer altında yaratılmış ve gömülü olan altın, gümüş... gibi kıymetli cevherleri ihtivâ eden topraklardır. Bunlar keşf edilerek açılır işletilirse çıkarılan cevherler vergiye tâbi'dir.

Hazîne, eski milletler tarafından vaktiyle yer altına saklanan altın, gümüş gibi kıymetli paralar, levhâlar, ma'deni eşyâ ve benzeri şeylerdir. Bunlara kenz adı da verilir. Türkcede define denilmesi daha yaygındır. Bunları yer altından veya gömülü oldukları yerlerden çıkaran kimseler de vergiye, harca ta'bîdirler.

İmâm Buhârî Sahîh'inde, İmâm Mâlik ve İmâm Şâfiî'nin mezheplerini özetliyerek:

قال مالك وابن ادریس : الرکاز دفن الجاهلیة فی قلیله وکثیره الخمس وایس المعدن برکاز

= Mâlik ibn Enes ile Muhammed ibn İdrîs: Rikâz, câhiliyet devrinde yere defnedilen hazinelerdir. Bunlardan keşfolunanlarda az olsun çok olsun beşte bir nisbetinde harc vardır, ma'din de rikâzdan sayılmaz. diye bildiriyor (Buhârî, zekât, bâbun fi'r-rikâz el-humus... II, 257).

Şu halde bu iki imâma göre rikâz yalnız keşfolunan definelere deniliyor ve bunlar

46 — () : Ebû Hureyre (R) den; Rasulullah (S) buyurdu ki : «Kuyu kazmakdan meydana gelen cinâyet hederdir. Ma'din kazmakdan meydana gelen cinâyet hederdir. Hayvanların kendiliğinden İka ettikleri cinâyet ve zararlar da hederdir. Defîne mallarında beşte bir vergi vardır».

() : Buradaki râvîlerin her ikisi de Muhammed ibn Ziyâd'dan, o da Ebû Hureyre'den, o da Peygamber'den yukarıdaki hadîsin benzerini rivâyet etmişlerdir.

beşte bir nisbetinde harca tâbi' oluyor, ma'dinler rikâz sayılmıyor. Binâenaleyh bunlardan kırkda bir nisbetinde zekât gibi resm alınıyor. İmâm Ebû Hanîfe'ye ve arkadaşlarına göre ise ma'dinler de rikâzdan sayılıyor ve beşte bir nisbetinde harca tâ'bi' tutuluyor.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۳۰ - کتاب الأفضیة

(۱) باب الیمن علی المدعی علیه

۱ - (۱۷۱۱) حدثني أَبُو الطَّاهِرِ أَحْمَدُ بْنُ عَمْرٍو بْنِ سَرِجٍ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ ،
عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « لَوْ يُمَطَّى النَّاسُ بِدَعْوَاهُمْ ، لَادَّعَى نَاسٌ
دِمَاءَ رِجَالٍ وَأَمْوَالَهُمْ . وَلَكِنَّ الْيَمِينَ عَلَى الْمُدَّعَى عَلَيْهِ » .

RAHMÂN VE RAHÎM OLAN ALLÂH'IN İSMİYLE

30 — KİTÂBU'L-AKDÎYE¹

(Hükûmler Kitâbı)

(1) YEMÎN, DA'VÂLIYA (MÜDDEÂ ALEYHE) DÜŞER BÂBİ

1 — (1711) : İbn Abbas (R) dan; Peygamber (S) şöyle bu-

1. *Akdıye*, *kadâ*'nın cem'idir. Kadâ aslında hükmetmek, bir şeyi bir kimseye lâzım kılmak, beyân eylemek, bir emir ve haberi mahalline erİştirmek, ödemek... gibi çeşitli ma'nâlara gelir. Râqıb'ın dediğı gibi kadâ maddesi bir işi fasletmek ma'nâsına konulmuştur ki bir şeyi fasl ve kat' eylemekden ibârettir. Gerek kavlen olsun, gerek fi'len olsun (*Kâmûs Ter. IV, 1135*).

Hâkim, hükümleri imzâ ettiğı ve onları hüküm ettiğı için Kadıy diye isimlendirildi. Kadâ, vâcib kıldı ma'nâsına da gelir. Bu takdirde kadıy diye isimlendirilmesi, aleyhine hüküm icâb edenlere hükümü vâcib kılması sebebiyledir. Hâkim diye isimlendirilmesi ise, zâlimi zulmden men' etmesi sebebiyledir. Hayvanın gem demiri hakeme diye isimlen-

dirildi. Çünkü bu demir, binmekde hayvanın başını serbest hareketten men' eder. Hikmete de, nefsi kötü hevâlarından men' etmesi sebebiyle hikmet denilmiştir.

Hulâsa kadâ, hâkimlik etmektir. İslâm'da adâleti hükmetmekle vazifeli kişilere kadîy ve hâkim denir. Kur'ân adâletle hükmetmeyi mükerreren emretmektedir. Bunlardan birkaç örnek şunlardır :

«Şüphesiz ki Allah size emânetleri ehillerine vermenizi, insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adâletle hükmeylemenizi emreder. Allah bununla size gerçek ne güzel öğüt veriyor! Şüphe yok ki Allah hakkıyla işidici, hakkıyla görücüdür» (en-Nisâ: 58).

«Ey iymân edenler! Adâleti titizlikle ayakda tutanlar ve Allah için şahidlik edenler olun. Velez ki kendinizin veya ana ve babalarınızın ve yakın hısımlarınızın aleyhinde olsun. Zengin veya fakîr bulunsun. Çünkü Allah ikisine de (sizden daha) yakındır. Artık siz dönerek hevânıza uymayın. Eğer dilinizi eğib bûker veya yüz çevirirseniz şüphe yok ki Allah ne yaparsanız hakkıyla haberdârdır» (en-Nisâ: 135).

«Ey iymân edenler, Allah için hakkı ayakta tutan (hâkimler, insan) lar, adâletle şahidlik eden kimseler olun! Bir kavme olan kininiz sizi adâlet yapmamanıza sevk etmesin. Adâlet yapın ki o, takvâya en çok yakın olandır? Allah'dan korkun, şüphesiz ki Allah ne yaparsanız hakkıyla haberdârdır» (el-Mâide: 8).

«Şüphesiz ki Allah adâleti, iyiliği, akribâyâ vermeği emreder. Taşkın kötülükden, münkerden, zulm ve tecebbürden nehy eder. Size öğüt verir ki iyice dinleyib tutasınız» (en-Nahl: 90).

Daha Peygamber ve sahâbe devrinde muhâkeme ve adâlet mekanizması en mükemmel şekilde kurulub işlemeğe başlamıştır. Bunun örneklerinden biri Hz. Umer'in şu vesikasıdır :

Hz. Umer'in bir hâkimine yolladığı muhâkeme usûlüne dâir ta'limât mektûbunun tercemesi...

Ebu'l-Avvâm dedi ki :

Umer ibn Hattâb, Ebû Mûsa'l-Eş'ariye şu mektûbu yazdı :

«Üzerimize vâcib olanların edâsından sonra: Kazâ (adâlet icrâsı veya da'vâları hal ve fasl etmek) işi muhkem bir farîza ve uyulması vâcib bir sünnettir. Sana bir da'vâ arz olduğunda iki tarafın kelâmlarını dikkatle dinle, maksadlarını ve hakikatı iyice anla. Zira nufûzu olmayan hakkı tekellüm etmek fâide vermez. Cins ve mezheb tefriki yapmaksızın insanlar arasında, onları meclisine almakda, bakışlarını onlara yöneltmekde, onların sözlerini dinlemekde ve hüküm vermekde tamâmıyla müsâvâta riâyet et ki şerefli kimse zulmüne tama' etmesin, zaif da adâletinden ümitsizliğe düşmesin.

Beyyine getirmek da'vâcıya, yemin de inkâr edenedir. Muslimanlar arasında sulh câiz ve mu'teberdir. Ancak harâmı halâl, yahut halâlî harâm kılan sulh mu'teber değildir. Herhangi bir kimse gâib olmuş bir hak yahut bir beyyine da'vâsına kalkâr da muhlet isterse ona beyyine hazırlığı için gerekli mühleti ver. Eğer da'vâsına beyyine ikâme ederse, ona hakkını verirsin. Eğer delil getirmekten âciz kalırsa aleyhine hüküm etmeğe hak kazanırsın. Bu şekilde hareket, şüpheyi gidermede daha celîy, ma'zireti ifâdede daha belîğdir. Sakın bugün bir hâdisede verib de sonra tekrar re'yini kendisine döndürdüğün ve doğrusuna hidâyet olduğun bir hüküm, yarın seni benzer hallerde hakka dönmekten men' etmesin. Çünkü hakk kadîmdir, onu hiçbir şey ihtâl edemez. Hakka dönmek elbette bâtılâ ısrâr etmekden hayırlıdır.

Muslimanlar âdildirler, birbirleri üzerine şahâdetleri makbûldür. Ancak yalancı şahidlik tecrübesi geçirmiş, yahut şer'i bir cezâ tatbik olunmuş veya velîlik yahut akrâbâlık sebebiyle maznûn olanlar müstesnâdır. Allah Teâlâ kullarının sırlarını tevelli edib, haddleri onlar üzerine setr eylemiştir. Zikredilen bu sırlara mücerred bir sözle değil, ancak beyyineler ve yeminler ile vâkıf olunabilir.

Hükmü, kitâb ve sünnetde nasslanmış olmayan bir da'vâ vukûunda, her şeyden evvel meselenin hakikatını anlamaya gayret sarfet. Sonra işleri birbirleri ile mukayese et; misâlleri ve benzer şeyleri iyi farket. Ondan sonra re'y ve fikrince hakka ençok benzeyen ve Allâh'a en sevgili gördüğün ciheti seç. Muhâkeme sırasında öfkelenmekden, şiddetden, sıkılmakdan, insanlara eziyet vermekden ve sevilmeyen hallere bürünmekden

yurdu : «Eğer insanlara (beyyinesiz, şâhidsiz) yalnız da'vâları ile hakları verilir olsaydı, bir takım insanlar diğerlerinin kanlarına ve mallarına (sâhib çıkmak için) muhakkak da'vâya kalkışırıldı. Lâkin yemîn de müddeâ aleyhe (yani aleyhine da'vâ edilene) düşer»².

۲- (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ عَنْ نَافِعِ بْنِ عُمَرَ ، عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَضَى بِالْيَمِينِ عَلَى الْمُدَّعَى عَلَيْهِ .

2 — () : İbn Abbâs (R) dan; Rasûlullah (S) yemînin müddeâ aleyhe (yani da'vâlıya) düştüğüne hükmetmiştir.

(۲) باب القضاء باليمين والشاهد

۳- (۱۷۱۲) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَحُمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُخْمَرٍ . قَالَ : حَدَّثَنَا زَيْدٌ (وَهُوَ ابْنُ حُبَابٍ) . حَدَّثَنِي سَيْفُ بْنُ سُلَيْمَانَ . أَخْبَرَنِي قَيْسُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ ثَمَرِ بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَضَى بِالْيَمِينِ وَشَاهِدٍ .

(2) HÜKÜM VERMEK, YEMİN VE ŞÂHİD İLE (MUMKİN) DİR BÂBİ

son derece sakın. Bil ki hakk yerlerinde adâlet icrâ etmek Allah'ın ecir vâcib kılacağı ve iyi bir zikir ihsân buyuracağı işlerdendir.

Bir kimsenin velev ki kendi aleyhine olsun hakk yolunda niyeti hâlis olursa, kendisi ile insanlar arasındaki işlerde Allah ona kâfi olur (insanların şerrinden onu himâye eder). Her kim de sahte hasletlerle süslenir, riyâkârlık yoluna saparsa Allah onu kötüler. Çünkü Allah kullardan doğru ve hâlis niyetle yapılan fiillerden başkasını kabûl etmez.

Şu halde sen Allah'ın âcil rızkı ve rahmet hazinelerine bedel, başkalarından gelebilecek yalancı mükâfatların ne kıymeti olabilir zanedersin!

Allâh'ın selâmeti ve rahmeti sana olsun». (Bu metin İmâm Muhammed'in kitâbında, oradan naklen Serahsî'nin *Mebasût*'unda, İbn Kayyim'in *İ'lâmu'l-Muvakkıf*'inde, Müberrid'in *el-Kâmil* — 1, 7 — inde, Seyyid Bey'in *Usûl u Fıkha Medhal*'ın çeşitli sened ve ba'zı lafz farkları ile mevcûddur).

2. Bu hadis şer'i hükümlerden büyük bir kasidedir. Bunda insanın da'vâ ettiği herhangi bir husûsda yalnız da'vâsı ile sözünün kabûl edilmeyeceği, kabûl için mutlaka beyyine yahut müddeâ aleyhin tasdikine muhtâc olacağı hükmü vardır. Eğer müddeâ, müddeâ aleyhin yemînini talep ederse, onun için bu isteği yerine getirilir. Rasûlullah (S) insana yalnız da'vâsı ile bir hakkın verilmeyeceği husûsundaki hikmeti şöyle beyân etmiştir: Eğer insana yalnız da'vâsı ile istediği şey verilseydi, bir takım insanlar diğer bir takımın kanlarına ve mallarına (sâhib olmak) da'vâsına kalkışırıldı. O takdirde da'vâlının malını ve kanını koruması mumkin olmazdı. Da'vâcıya gelince, onun kanını ve malını beyyine ile koruması mumkindir.. (Nevevî).

3 — (1712) : İbn Abbâs (R) den; Rasûlullah (S), bir yemin ve şahitle hüküm vermiştir³.

(۳) باب الحكم بالظاهر واللعن بالحجة

۴ - (۱۷۱۳) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ. أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ زَيْنَبِ بِنْتِ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ. قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «إِنَّكُمْ تَخْتَصِمُونَ إِلَيَّ. وَلَعَلَّ بَعْضَكُمْ أَنْ يَكُونَ الْحَنَ بِحُجَّتِهِ مِنْ بَعْضٍ. فَأَقْضِي لَهُ عَلَى نَحْوِ مَا أَسْمَعُ مِنْهُ. فَمَنْ قَطَعْتُ لَهُ مِنْ حَقِّ أَخِيهِ شَيْئًا، فَلَا يَأْخُذْهُ. فَإِنَّمَا أَقْطَعُ لَهُ بِهِ قِطْعَةً مِنَ النَّارِ».

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا وَكِيعٌ. ع وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ. حَدَّثَنَا ابْنُ ثُمَيْزٍ. كِلَاهُمَا عَنْ هِشَامٍ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ، مِثْلَهُ.

(3) HÜKÜM ZÂHİRİ VE HÜCCETİ DÜZGÜN İFÂDE ETMEĞE GÖREDİR BÂBİ

4 — (1713) : Ummu Seleme (R) dedi ki; Rasûlullah (S) buyurdu : «Sizler da'vâlarınızı bana arz ediyorsunuz. Ba'zınız (haksızken) huccetini daha düzgün ifâde edebilir, ben de ondan işittiğim bu düzgün ifâdelere göre (doğru zannederek) onun lehine hükmedebilirim. Binâenaleyh kimin lehine kardeşinin hakkından bir şey kesib hükmettimse sakın bu hakkı üzerine almasın. Ben (zâhire göre verdiğim) bu hükmümle ona ancak ateşten bir parça kesiyor olurum»⁴.

() : Buradaki her iki râvî de Hişâm'dan, bu isnâd ile bunun benzerini rivâyet etmişlerdir.

3. Hadis, bir şahid, bir de yemin ile hüküm verilebileceğine delildir. Sahâbe ve tâbiûndan birçokları ile Medîne'nin yedi fakihinin ve İmâm Mâlik'in mezhepleri budur. Ebû Hanîfe ve mezhebinin diğer imâmları bir şahid ve yeminle da'vâ isbât edilemeyeceğine kaail olmuşlardır. Delilleri şu âyetlerdir :

«Sizden iki adâlet sâhibi şahid getirin» (et-Talâk: 2),

«İki erkek olmazsa bir erkekle iki kadın şahid olsun...» (el-Bakara: 182).

Bir de : « شَاهِدَاكَ أَوْ يَمِينَهُ = ya senin iki şahidin, yahut da'vâlığın yemini...»

(Muslim) hadîsidir.

4. Demek ki hâkim, Peygamber bile olsa zâhire göre hüküm veriyor. Şu halde hiçbir hâkimin hükmü halâlı harâm, harâmı da halâl kılamaz.

هـ - (...) وحديث حرملة بن يحيى. أخبرنا عبد الله بن وهب. أخبرني يونس عن ابن شهاب. أخبرني عروة بن الزبير عن زينب بنت أبي سلمة، عن أم سلمة زوج النبي ﷺ؛ أن رسول الله ﷺ سمع جلبة خضم يباب حجرة. فخرج إليهم. فقال «إنما أنا بشر». وإنه يأنيني الخضم، قلل بعضهم أن يكون أبلغ من تضي، فأحسب أنه صادق، فأقضي له. فمن قضيت له بحق مسلم، فإنما هي قطعة من النار. فليحملها أو يذرها.»

5 — () : Urvetu'bnü's-Zubeyr, Ebû Seleme'nin kızı Zeyneb'den, o da Peygamber'in zevcesi Ummu Seleme (R) den şöyle haber verdi : (Bir gün) Rasûlullah (S) odasının kapusunda şiddetli bir kavga işitti. Bunların yanına çıktı ve şöyle buyurdu : «Şüphesiz ben (de sizin gibi) bir insanım. Zaman olur ki bana (sizden iki) hasım gelir de ba'zınız (haksızken) merâmını diğerinden daha düzgün ifâde etmiş olabilir. Ben de bu düzgün ifâdeyi doğru zannederek onun lehine hükmedebilirim. Binaenaleyh kimin lehine bir muslimin (ve gayrı muslimin) hakkı ile hükmettimse (bilsin ki) Bu hak ateşden bir parçadır. Artık ister onu alıp taşıyın, ister bıraksın» 5.

5. «Ben de sizin gibi bir insanım» sözü, «Peygamber gaybı bilir ve işlerin iç yüzüne muttali' olur Binaenâleyh mazlûmun hakkı Peygamber'e gizli değildir» tarzındaki yanlış düşünceleri red için söylenmiştir. Peygamber bu sözü ile, Peygamber'in de beşeriyet icâbı yalnız zâhiri işleri idrâk ettikleri, vahy ile te'yîd edilmeyen husûslarda diğer insanların fitratlanmış bulunduğu şeylerle mütehallik bulundukları ifâde edilmiş oluyor.

«Bu ateş parçasını dileyen yüklensin, dileyen bıraksın» fıkrasının da bir muhayyer

kılma değil, «فن شاء فليؤمن ومن شاء فليكفر : Dileyen îmân etsin, dileyen küfr etsin» (el-Kehf: 29) âyetinde olduğu gibi bir tehdid olduğu söylenmiştir.

Bu hadîsden başlıca şu hükümler çıkarılmıştır :

a. Hükümün zâhiri hâle göre vukû' bulacağı.

b. Hâkimin vereceği hükümün munhasıran işitmeğe dayandırılacağı, hâkimin ilminin, hükümde dahli olmayacağı. Maamâfih bu ikinci kısım hukûkcular arasında ihtilâf konusu olmuştur.

c. Peygamber'in bu sözlerinin el-Bakara: 188 inci âyetinin nuzûlüne sebep olduğu nakledilmiştir :

ولا تأكلوا أموالكم بغيركم بالباطل وتدلوا بها إلى الحكام لتأكلوا فريقاً من أموال الناس بالإثم وأنتم تعلمون

: Aranızda birbirinizin mallarını haksız sebeplerle yemeyiniz. Ve kendiniz bilib dururken insanların mallarından bir kısmını günâh (ı mûcib sûretler) le yemeniz için o malları hâkimlere aktarma etmeyin».

Bu âyetin mazmûnuna göre hadisin ma'nâsı : «Lisan talâkatı ile huccet irad ederek hüküm kazanmakla Allah'ın harâm kıldığı bir şey halâl olmaz demek oluyor. Yani hâkim Peygamber bile olsa, hâkimin hükmü ile esâsen harâm olan şey halâl kılınmaz.

d. Bu hadîsden Peygamber'in ictihâdla hükmettiği de anlaşılmıştır. Hattâbî'nin beyânına göre Peygamber ictihâdla hükme izinli olduğu muhakkik âlimlerin kavlidir.

٦ - (...) وَحَدَّثَنَا عَمْرُو النَّافِذُ . حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ . حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ .
ع وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ مُعْمِدٍ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ . كِلَاهُمَا عَنِ الزُّهْرِيِّ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ،
نَحْوَ حَدِيثِ يُونُسَ .
وَفِي حَدِيثِ مَعْمَرٍ : قَالَتْ : سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ لَجِبَةً خَصِمَ بَابِ أُمِّ سَلَمَةَ ..

6 — () : Burada da Ma'mer ve Sâlih her ikisi de Zuhri'den bu isnâd ile (5 rakamlı) Yûnus hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir. Ma'mer'in hadîsinde : «Ummu Seleme : Peygamber (S) Ummu Seleme odasının kapusu önünde karışık sesler işitti demiştir» ifâdesi vardır.

(٤) بَابُ قَضِيَّةٍ هُنْدَ

٧ - (١٧١٤) حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ،
عَنْ مَائِشَةَ . قَالَتْ : دَخَلْتُ هِنْدَ بِنْتَ عُثْبَةَ ، امْرَأَةً أَبِي سُفْيَانَ ، عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . قَالَتْ : يَا رَسُولَ اللَّهِ !
إِنْ أَبَا سُفْيَانَ رَجُلٌ شَحِيحٌ . لَا يُعْطِينِي مِنَ النَّفَقَةِ مَا يَكْفِينِي وَيَكْفِي بَنِيَّ . إِلَّا مَا أَخَذْتُ مِنْ مَالِهِ
بِغَيْرِ عِلْمِهِ . قَهْلَ عَلِيٌّ فِي ذَلِكَ مِنْ جُنَاحٍ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « خُذِي مِنْ مَالِهِ بِالْمَعْرُوفِ ، مَا يَكْفِيكَ
وَيَكْفِي بَنِيكَ » .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ وَأَبُو كُرَيْبٍ . كِلَاهُمَا عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ وَوَكَيْعٍ .
ع وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فَدْيَكٍ .
أَخْبَرَنَا الضَّحَّاكُ (بَعْنَى ابْنِ عُثْمَانَ) . كُلُّهُمْ عَنْ هِشَامٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ .

(4) HİND'E VERİLEN HÜKÜM BÂBİ

e. Her müctehidin ictihâdında isâbet etmediği meselelerin de bulunduğu, hatâ ettiği zaman bu hatâ günahının afv edildiği de bu hadîsden anlaşılıyor.

f. «Beliğ sözleri doğru zannederek onun lehine hüküm edebilirim» kavline zan ile amelin câiz olduğu da istifâde edilmiştir. Maamâfih âlimlerin bu noktada da farklı görüşleri vardır. Ba'zıları : «Mal temlik, mülk izâlesi, nikâh, talâk isbâtı ve daha bunlara benzer bir takım vâkıalar hakkında hâkimin hükmü, hükmolunduğu vech üzere mu'teberdir. Eğer vâkıanın hakikatı iki şahidin şahâdetleri ve buna binâ edilen hâkimin hükmüne muhâlif ise bu hüküm, temlik, tahlil ve tahrîmden hiçbir şeyi mücib olmaz» demişlerdir.

Ba'zıları da : «Hâkimin, iki şahidin vâkıaya muhâlif şahâdetleri üzerine verdiği hüküm, mal temlik hakkında ise, bâtinî hüküm mu'teberdir. Fakat talâk, nikâh hakkında — zâhirde âdil, hakikatde mecruh — iki şahidin şahâdeti üzerine vukû' bulan hâkimin hükmü zâhiren de bâtinen de nâfiz olur demişlerdir.

7 — (1714) : Âişe (R) dedi ki : Ebû Sufyân'ın karısı, Utbe ibn Rabîa'nın⁶ kızı Hind bir kere Rasûlullah (S) ın huzûruna girib :

— Yâ Rasûlallah! (Kocam) Ebû Sufyân çok cimri bir kimsedir. O, bana ve oğullarıma yetecek mikdâr nafakayı bana vermiyor. Ben, ona âid olan maldan onun bilgisi olmaksızın alsam, bu alma işi husûsunda benim üzerime bir günâh var mıdır? diye sordu. Rasûlullah :

— Sen onun malından örfe göre sana ve oğullarına yetecek mikdârda al buyurdu.

() : Buradaki râvîlerin hepsi de Hişâm'dan bu isnâdla rivâyet etmişlerdir.

٨ - (...) وَعَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عُرْوَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ : جَاءَتْ هِنْدُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ . فَقَالَتْ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! وَاللَّهِ ! مَا كَانَ عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ مِنْ أَهْلِ خَبَاءٍ أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ يُذِلَّهُمُ اللَّهُ مِنْ أَهْلِ خِبَائِكَ . وَمَا عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ مِنْ أَهْلِ خَبَاءٍ أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ يُعِزَّهُمُ اللَّهُ مِنْ أَهْلِ خِبَائِكَ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « وَأَيْضًا . وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ » . ثُمَّ قَالَتْ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنْ أَبَا سُفْيَانَ رَجُلٌ مُنْسِكٌ . قَهْلٌ عَلَى حَرْجٍ أَنْ أَنْفِقَ عَلَى عِيَالِهِ مِنْ مَالِهِ بِغَيْرِ إِذْنِهِ ؟ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « لَا حَرْجَ عَلَيْكَ أَنْ تَنْفِقَ عَلَيْهِمْ بِالْمَعْرُوفِ » .

6. Utbe ibn Rabia, Kureys'in en yüksek reislerindendi. Ebû Cehl'den de fazla şeref ve i'tibâr sâhibi idi. Bu şeref ve i'tibârından dolayı Bedr harbinde Kureys tarafından başkumandan seçilmişdi. Nihâyet kendisi Bedr muhârebesinde Hz. Hamza'nın kılıç darbesi ile helâk olmuşdu. Bedr'i ta'kîb eden Uhud harbinde Utbe'nin kızı Hind'in Hamza'nın ciğeriğini ağzına alarak çiğnemesi gibi vahşicesine hareketlerinin sebebi babasının katili olması idi. Ne garîbdir ki Utbe'nin diğer oğlu Ebû Huzeyfe vaktiyle muslîman olmuş ve Bedr'de babası ile karşılaşmak gibi yüksek dîni bir salâbet izhâr etmişdi. Ebû Bekr'in de henüz İslâmîyeti kabûl etmeyen oğlu Abdurrahmân ile karşılaşması gibi birçok misalleri bulunan bu ibret verici vâkıya Âlu Imrân 13 üncü âyetinde şöyle işaret edilmiştir : « Ey mü'minler! Karşı karşıya gelen, biri Allah yolunda döğüşen öbürü kâfir olan iki hizb (in hâlin) de sizin için şüphesiz bir ibret vardır... »

Hind'in kocası Ebû Sufyân ki ismi Sahr ibn Harb el-Emevi'dir. Mekke fethinde muslîman olmuştur. Muslîman olana kadarki hayâtı kirlidir. Bedr harbine bunun yaygarası sebep olmuş, Uhud harbini de kendisi hazırlayıb bizzât kumanda etmişti. Böylece Mekke'nin fethine kadar İslâma düşmanlıktan bir an hâli kalmamıştır. Feth sırasında İslâmın kat'i galebesini anlayınca hemen İslâm ordugâhına koşmuş ve Umer'in delâleti ile muslîman olmuşdur. Hasis ve mevki düşkünü olan bu Ebû Sufyân muslîman olur olmaz o arada ba'zı imtiyâzlar istemiş ve bunlara nâil de olmuştu. Fethi müteâkib Huneyn harbine iştirak ederek hem kendisi hem de mültecileri yüzer deve ve kırkar ûkiye gümüş ganîmet hissesine nâil olmuşdu.

Hindin de kocası gibi İslâm'dan önceki hayâtı, islâma düşmanlıklarla dolu olmakla beraber bu kadın dostluğunda da düşmanlığı kadar dürüst idi. Kâfirâne hayâtının son

8 — () : Âişe (R) şöyle dedi : Bir gün Hind Peygamber (S) e gelib :

— Yâ Rasûlallah! Allâh'a yemînle söylüyorum ki yeryüzünde senin âile ferdlerine olduğu kadar Allâh'ın kendilerini zelil kılması, bana sevimli gelecek hiçbir ev halkı yokdu. Halbuki (şimdi tam aksine) yeryüzünde senin âilen ferdlerine olduğu kadar Allâh'ın kendilerini azîz kılması bana sevimli olacak bir ev halkı yokdur dedi. Bunun üzerine Peygamber :

— Nefsim elinde bulunan (Allâh) a yemîn ederim ki bize olan bu sevgin daha da artacak, iymân kalbinde kuvvetlenecek, kininden dönüşün kuvvetlenib Allâh ve Rasûlu için olan mehabbetin artacaktır buyurdu. Bundan sonra Hind :

— Yâ Rasûlallah! (Kocam) Ebû Sufyân çok sıkı tutumlu bir kimse-dir. Ona âid olan maldan onun izni olmaksızın âilesi efrâdına infâk etmemde bana bir günâh var mıdır? diye sordu. Peygamber :

— Örf'e göre (bir âilenin yiyebileceği mikdârı) âilesi halkına infâk etmende sana bir günâh yoktur buyurdu.

٩ - (...) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ. حَدَّثَنَا ابْنُ أَخِي الزُّهْرِيُّ عَنْ عَمِّهِ: أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ: أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ: جَاءَتْ هِنْدُ بِنْتُ عُثْبَةَ بِنْتِ رَيْبَعَةَ فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَاللَّهِ! مَا كَانَ عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ خِيَالٌ أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ يَذِلُّوا مِنْ أَهْلِ خِيَابِكَ. وَمَا أَصْبَحَ الْيَوْمَ عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ خِيَالٌ أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ يَمْرُؤًا مِنْ أَهْلِ خِيَابِكَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «وَأَيْضًا. وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ!» ثُمَّ قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! إِنْ أَبْأَسْتِغِيَانِ رَجُلٌ مِثْلَكَ. فَبَلَ عَلَى حَرْجٍ مِنْ أَنْ أُطِيعَ، مِنَ الَّذِي لَهُ، عِيَالًا؟ فَقَالَ لَهَا: «لَا. إِلَّا بِالْمَعْرُوفِ».

9 — () : Âişe (R) şöyle dedi : Utbe ibn Rabîa'nın kızı Hind geldi ve :

— Yâ Rasûlallah! Allâh'a yemînle söylüyorum ki yeryüzünde senin âile halkın kadar Allâh'ın kendilerini zelil kılmasını şiddetle arzu ettiğim hiçbir ev halkı yokdu. Halbuki bu gün (tam tersine) yeryüzünde senin âilen ferdlerin kadar azîz olmaları bana sevimli olacak hiçbir ev halkı kalmamışdır dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (S) :

— Ben de Allâh'a yemînle söylüyorum ki senin bize olan bu sevgin daha da artacaktır buyurdu. Bundan sonra Hind :

günü — ki Ebû Sufyân'ın musliman olub Mekke'ye geldiği gündür — bunu duyunca Ebû Sufyân'ın sakalından yakalıyarak : Ey Gâlib oğulları, evvelâ şu döneke adamın kafasını koparınız! diye haykırmışdı. Musliman olduktan sonra yüksek bir şâir ve hatib olan Hind bütün gazvelere iştirak ederek neşideleri ile islâm mücâhidlerini teşvik ve teşci' eylemişdir.

— Yâ Rasûlallah! Şüphesiz ki (kocam) Ebû Sufyân pek cimri bir kimse-
sedir. Ona âid olan maldan âilemize yedirmekde bana bir günâh olur mu?
dedi. Rasûlullah :

— Hayır. Ma'rûf vechile (yani örfe göre) yedirdiğin takdîrde günâh
yokdur buyurdu.

(۵) باب النهى عن كثرة المسائل من غير حاجة . والنهى عن منع وهات ،

وهو الامتناع من أداء من لزم أو طلب ما لا يستوفى

۱۰ — (۱۷۱۰) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ سُهَيْلٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ .
قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : « إِنْ أَلَّاهُ يَرْضَى لَكُمْ ثَلَاثًا وَيَكْرَهُ لَكُمْ ثَلَاثًا . فَيَرْضَى لَكُمْ أَنْ تَعْبُدُوهُ
وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا . وَأَنْ تَتَصَبَّوْا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا . وَلَا تَفَرَّقُوا . وَيَكْرَهُ لَكُمْ فِيلٌ وَقَالَ (۱) .
وَكَثْرَةُ السُّؤَالِ . وَإِضَاعَةُ الْمَالِ . »

(5) İHTİYÂC OLMAKSIZIN ÇOK SUÂL SORMAKDAN, HAKKI MEN'
ETMEKDEN VE (HAKSIZCA) «BANA VER» DEMEKDEN YA'NÎ
ÖDEMESİ LÂZİM GELEN BİR HAKKI EDÂDAN İMTİNÂ İLE
HAK ETMEDİĞİ BİR ŞEYİ TALEBDEN NEHY BÂBİ

10 — (1715) : Ebû Hureyre (R) dedi ki; Rasûlullah (S)
şöyle buyurdu : Allah Teâlâ sizin lehinize üç şeyden râzîy olur ve yine
sizin lehinize üç şeyi de çirkin görür : Sizin lehinize, kendisine hiçbir şeyi
ortak kılmıyarak ona ibâdet etmenizden, hepinizin toptan Allah'ın ipine
sımsıkı yapışmanızdan ve fırka fırka olub biribirlerinizden ayrılmama-
nızdan⁷ râzîy olur. Ve yine sizin lehinize dedikodudan (kıylu kaldan),
çok çok suâl sormakdan ve malı ziyâa ma'rûz kılmakdan memnûn olmaz».

۱۱ — (...) وَحَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ . أَخْبَرَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ سُهَيْلٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .
غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ : وَيَسْخَطُ لَكُمْ ثَلَاثًا . وَلَمْ يَذْكُرْ : وَلَا تَفَرَّقُوا .

11 — () : Burada Ebû Avâne de Suheyl'den, bu isnâdla

7. واعصموا بحبل الله جميعاً ولا تفرقوا : Hepariniz toptan Allah'ın ipine sarılın,
parçalanıp ayrılmayın...» (Âlu İmrân: 103) âyeti ile hadisin bu fıkrası aynı ma'nâ ve
lafzlarla gelmiştir. Bu veciz ve eskimez ifâdeler muslimanların ictimâî ve siyâsî hayât-
ları bakımından nekadâr muazzam ve tükenmez kuvvet ve canlılık ni'meti ve kaynağıdır.
Âyetde ve hadiste zikredilen Allah'ın ipi ta'biriyle Kur'ân-ı Kerim, İslâm Dini, Allah
için ihlâs, Allah'ın emrine itâat ma'nâları kastedilmiştir.

yukarıki hadîsin benzerini haber verdi. Şukadar var ki râvî burada : «Sizin için üç şeyden gadablanır» demiş, «fırka fırka ayrılmamanız» kısmını zikretmemiştir.

۱۲ - (۵۹۳) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ . أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ ، عَنِ الشَّعْبِيِّ ، عَنْ وَرَادٍ مَوْلَى الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ : « إِنْ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ حَرَّمَ عَلَيْكُمْ عُقُوقَ الْأُمِّهَاتِ وَوَادَ الْبَنَاتِ . وَمَنْعَا وَمَاتٍ . وَكَرِهَ لَكُمْ ثَلَاثًا : قِيلَ وَقَالَ . وَكَثْرَةُ السُّؤَالِ . وَإِسْاعَةِ الْمَالِ » .

(...) وَحَدَّثَنَا الْقَاسِمُ بْنُ زَكْرِيَاءَ . حَدَّثَنَا عُثَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى عَنْ شَيْبَانَ ، عَنْ مَنْصُورٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ : وَحَرَّمَ عَلَيْكُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . وَلَمْ يَقُلْ : إِنْ اللَّهُ حَرَّمَ عَلَيْكُمْ .

12 — (593) : Muğîretu'bnü Şu'be (R) den : Rasûlullah (S) şöyle buyurmuşdur : «Aziz ve Celîl olan Allah sizlere, analara itâatsizlik etmeği, kızları diri diri toprağa gömmek, hakkı men' ve haksız olarak getir bana! demeği harâm kılmıştır. Sizin için üç şeyi de kerih görmüşdür : Dedikodu etmeği, çok suâl sormayı ve malı ziyâa ma'rûz kılmayı»⁸.

() : Buradaki râvî de Mansûr'dan bu isnâd ile bunun benzerini rivâyet etmiştir. Şukadar var ki râvî burada : Rasûlullah (S) size harâm kıldı dedi de, Allah size harâm kıldı demedi.

8. Hadisde dört şey harâm kılınmıştır :

a. *Ukûku ummehât* yani analara isyân harâm kılınmıştır. Burada ananın zikredilmesinde ana hakkının birçok bakımlardan üstün olduğu, insan oğlunun anasına daha ziyâde nazlandığı ve onu nisbeten zaif bulduğu için âsi olduğu gibi sebepler ileri sürülmüştür. Bir de ebeveynden birinin zikri diğerinin de aynı hukûku hâiz olduğuna delâlet ettiğinden ananın zikriyle yetinilmiştir denilebilir. Çünkü birçok âyetlerde ebeveyne itâat ve iyilik ısrarla tasrîh ve tavsiye olunmuştur : (el-Bakara: 83, 180, 215; en-Nisâ: 7, 11, 33, 36, 135; el-En'âm: 151; el-A'râf: 27; Yûnus: 6, 99, 100; İbrâhîm: 41; el-İsrâ: 23; Kehf: 80; Meryem: 14; en-Neml: 19; Lukmân: 4; el-Ahkaaf: 15, 17).

b. *Ve'du Benât* yani kızları diri diri toprağa gömmek cinâyeti harâm kılınmıştır. Bu çocuk öldürme cinâyetinin câhiliyet devrinde olduğu gibi modern devirlerde de çeşitli şekilleri maalesef devam etmektedir. Sebebi ne olursa olsun doğmuş bir çocuğu telef etmek asla medeniyet değil, bedeviyet âdetidir. Kur'ân on dört asır evvel bu bedevilikden insanlığı kat'i sûrette men' etmiştir.

c. *Men'* yani verilmesi vâcib olan borcu men' edip vermemek harâm kılınmıştır. Ahmed ibn Hanbel bunu: Uhdendeki fukarâ haklarını men' edip tasadduk etmemendir diye tefsir etmiştir.

d. «Hâti (= getir ver)» demek harâm kılınmıştır. Yanl alınmasında hayır ve şeref bulunmayan bir şeyi almak da harâmdır. Ahmed ibn Hanbel bunu da: Sana verilmekten elini uzadıb halkdan sadaka istemendir diye ma'nâlandırmıştır.

Hadisde üç şeyin de çirkinliği bildiriliyor :

a. *Kıyı-u kal* yani dedikodu çirkin ve kerih bir şeydir. Bu iki kelime birincisi *mechûl*, ikincisi *ma'lûm* olmak üzere ya iki fiildir yahut iki masdardır. Kıylu kaalın ilmi

۱۳ - (...) حدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عُثْمَانَ عَنْ خَالِدِ الْحَذَّاءِ . حَدَّثَنِي ابْنُ أَشْوَعٍ عَنِ الشَّعْبِيِّ . حَدَّثَنِي كَاتِبُ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ . قَالَ : كَتَبَ مُعَاوِيَةُ إِلَى الْمُغِيرَةِ : اَكْتُبْ إِلَيَّ بِشَيْءٍ سَمِعْتَهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَكَتَبَ إِلَيْهِ : أَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ : « إِنَّ اللَّهَ كَرِهَ لَكُمْ ثَلَاثًا : قِيلَ وَقَالَ ، وَإِضَاعَةُ الْمَالِ ، وَكَثْرَةُ السُّؤَالِ » .

13 — () : Şa'bi dedi ki : Bana Muğîretu'bnü Şu'be'nin kâtibi tahdîs edib şöyle dedi : Muâviye, Muğîre'ye hitâben : Bana Rasûlullah (S) dan işittiğin bir şeyi yaz diye bir mektûb gönderdi. Muğîre de Muâviye'ye hitâben şöyle yazdı : Ben Rasûlullah'dan işittim şöyle buyuruyordu : «Şüphesiz ki Allah sizin için üç şeyi çirkin görmüşdür : Dedikoduyu, malı zıyâa ma'rûz kılmayı ve çok çok suâl sormayı».

۱۴ - (...) حدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ الْفَزَارِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُوْقَةَ . أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ الثَّقَفِيُّ عَنْ وَرَّادٍ . قَالَ : كَتَبَ الْمُغِيرَةُ إِلَى مُعَاوِيَةَ : سَلَامٌ عَلَيْكَ . أَمَّا بَعْدُ . فَأَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ : « إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ ثَلَاثًا . وَنَهَى عَنْ ثَلَاثٍ : حَرَّمَ عُقُوقَ الْوَالِدِ . وَوَادَ الْبَنَاتِ . وَلَا وَهَاتِ . وَنَهَى عَنْ ثَلَاثٍ : قِيلَ وَقَالَ . وَكَثْرَةُ السُّؤَالِ . وَإِضَاعَةُ الْمَالِ » .

14 — () : Muğîre'nin kâtibi Verrâd şöyle dedi : Muğîre, Muâviye'ye şöyle yazdı : SELÂMUN ALEYKE. AMMA BA'DU (= selâm senin üzerine olsun, sözün bundan sonrası şu ki) : Ben Rasûlullah (S) dan işittim. O şöyle buyuruyordu : «Şüphesiz Allah üç şeyi harâm kılmış ve üç şeyden de nehy etmişdir : Babaya itâatsızlığı, kızları diri diri toprağa gömmeyi, üzerine edâsı vâcib olan hakları edâdan çekinmeyi ve hak kazanmadığı bir şeyi taleb etmeği harâm kıldı. Şu üç şeyden de nehy etti : Dedikodudan, çok suâl sormakdan ve malı zıyâa ma'rûz kılmakdan».

medlûlu husûsunda Hattâbî: Meclislerde ve mahfillerde insanların dillerinde: Fulân hakkında şöyle denildi, fulân da böyle dedi» sûretinde konuşulan fuzûlî muhâverelerdir ki dünyevî ve uhrevî hiçbir ciddi faydası yoktur der.

Dedikodunun faydası olmadığı gibi ferdler ve cemiyet için de çok zararlı bir şeydir. Ferdleri atâlete sevk eder. Cemiyet içinde fitne ve fesâd uyandırır. Toplumun dirlik ve birliğini bozar. Bundan dolayı Peygamber tarafından ümmete dedikodudan sakınma emri verilmiştir.

b. Çok suâl de çirkin görülmüşdür. Bunu hadis şârihleri ihtiyâcsız dilenmek ve luzûmsuz her akla gelen şeyi sormak şeklinde şerh etmişlerdir. Bunların her ikisi de zararlıdır.

c. 'Malı zıyâa marûz kılmak, hiçbir akıl sâhibinin fayda mülâhaza etmediği bir şekilde mal sarfetmektir. Bu hem ferdler için, hem de cemiyet için tehlikelidir. Ferdlerin mal zâyı ve isrâfı kendileri için ne kadar zararlı ise, millî serveti .bâ ettikle-rinden dolayı cemiyet için de öyle zararlıdır.

Mal zâyı' etmenin ve medenî münâsebetlerde hıyilekârlığın nehyi husûsu şu dört âyet delil gösterilerek de isbât edilir: el-Bakara: 205; en-Nisâ: 5; Yûnus: 81, Hûd: 87.

(٦) باب يابه أَمْرُ الْحَاكِمِ إِذَا اجْتَهَدَ ، فَأَصَابَ أَوْ أخطأ

١٥ - (١٧١٦) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَسَمَةَ بْنِ الْهَادِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ أَبِي قَيْسٍ مَوْلَى عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ عَنْ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : « إِذَا حَكَمَ الْحَاكِمُ فَاجْتَهَدَ ثُمَّ أَصَابَ ، فَلَهُ أَجْرَانِ . وَإِذَا حَكَمَ فَاجْتَهَدَ ، ثُمَّ أخطأ ، فَلَهُ أَجْرٌ » .

(...) وَحَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ أَبِي مَرْمَرٍ . كِلَاهُمَا عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ . وَزَادَ فِي عَقِبِ الْحَدِيثِ : قَالَ يَزِيدُ : حَدَّثْتُ هَذَا الْحَدِيثَ أَبَا بَكْرٍ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ . فَقَالَ : هَكَذَا حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ .

(...) وَحَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ . أَخْبَرَنَا مَرْوَانُ (يَعْنِي ابْنَ مُحَمَّدٍ الدَّمَشْقِيُّ) . حَدَّثَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ . حَدَّثَنِي يَزِيدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَسَمَةَ بْنِ الْهَادِ اللَّيْثِيُّ ، بِهَذَا الْحَدِيثِ ، مِثْلَ رِوَايَةِ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ مُحَمَّدٍ . بِالْإِسْنَادَيْنِ جَمِيعًا .

(6) HÜKMEDECEĞİ ZAMAN HAKKI ARAMA UĞRUNDA ÇALIŞAN, SONRA DA HAKKA İSÂBET YAHUT HATÂ EDEN HÂKİMİN SEVÂBINI BEYÂN BÂBİ

15 — (1716) : Amr ibn Âs (R), Rasûlullah (S) ın şöyle buyurduğunu işitmiştir : «Bir hâkim hükm edeceği zaman hakkı arayıp hükmeder de sonra bu hükmünde isâbet ederse o hâkime iki ecr vardır (hakkı aramak ve hakka isâbet sevâbları). Eğer hükmedeceği zaman hakkı arar fakat hatâ ederse bu hâkime de bir ecr vardır (hakkı aramak sevâbı)».

() : Buradaki iki râvî de Abdulazîz ibn Muhammed'den bu isnâdla onun benzerini rivâyet etmişlerdir. Râvî bu hadîsin sonunda şunu ziyâde etmiştir : Yezîd dedi ki : Ben bu hadîsi Muhammed ibn Hazm'ın oğlu Ebû Bekr'e tahdîs ettim de o : Bana da Ebû Hureyre'den olmak üzere Ebû Seleme işte bu şekilde tahdîs etmiştir dedi.

() : Buradaki râvîler de ayni hadîsi iki isnâdla Abdulazîz ibn Muhammed'in rivâyeti gibi rivâyet etmişlerdir.

۱۶ - (۱۷۱۷) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ مُعْمِرٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرَةَ . قَالَ : كَتَبَ أَبِي (وَكُتِبَتْ لَهُ) إِلَى عُيَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرَةَ وَهُوَ قَاضٍ بِسِجِسْتَانَ : أَنْ لَا تَحْكُمَ بَيْنَ اثْنَيْنِ وَأَنْتَ غَضَبَانُ . فَإِنِّي نَمِيتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « لَا يَحْكُمُ أَحَدٌ بَيْنَ اثْنَيْنِ وَهُوَ غَضَبَانُ » .

(...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ . ع وَحَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ قَرُوحٍ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ . ع وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَنْفَرٍ . ع وَحَدَّثَنَا عُيَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . كِلَاهُمَا عَنْ شُعْبَةَ . ع وَحَدَّثَنَا أَبُو كَرِيبٍ . حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ عَنْ زَائِدَةَ . كُلُّ هَؤُلَاءِ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ مُعْمِرٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمِثْلِ حَدِيثِ أَبِي عَوَانَةَ .

(7) HÂKİMİN ÖFKELİ HALDE HÜKÜM VERMESİNİN KERÂHATİ BÂBİ

16 — (1717) : Abdurrahman ibn Ebî Bekre şöyle dedi : Babam, Sicistanda hâkim bulunan (diğer oğlu) Ubeydullah ibn Ebî Bekre'ye hitâben şöyle bir mektûb yazdırdı (ki bu mektûbu babama ben yazıvermişdim) : Sakın öfkeli iken iki kimse arasında hükmetme! Çünkü ben Rasûlullah (S) dan şöyle buyururken işitmişimdir : «Hiçbir kimse kendisi öfkeli halde iken iki kişi arasında hüküm vermesin»⁹.

() : Buradaki altı tarîk râvîlerinin hepsi de Abdulmelik

9. Hadis metninden de anlaşılacağı üzere Ebû Bekre (R) Sicistanda hâkim bulunan oğlu Ubeydullah'a yazdığı mektûbunda hâkimlik âdâbından da bahsederek bu husûsda Peygamber'den duyduğu en muhim bir kaaideyi de bildirmiştir.

Öfke hâlinde hüküm vermekden nehyin sebebine gelince: Öfke hâlinde insanın hislerine mağlûb olması, heyecan ve galeyan hâlinde olduğu için muhâkeme ve hükmün haksızlıktan selâmetde olmaması ihtimâlidir. Bundan dolayı İslâm hukûkcuları insan şuûrunda değişikliği mücib olan her halde hüküm vermeği kazâ âdâbına aykırı saymışlardır. Çok acılık, çok tokluk, ağır ve sızılı hastalık, fazla korku, aşırı sevinç, uyku basması, fazla sıcak, fazla soğuk zamanları gibi. Bu gibi hallerde hâkim hükmünü başka bir güne te'hîr etmelidir. Kazâ âdâbı hakkında haberler ve eserler çoktur. İslâm hukûkcuları tarafından bu husûsda mustakil Kitâblar da yazılmıştır. Halîfe Hz. Umer'in birinci hâşiyede tercemesi verilen muhâkeme usûlü ile ilgili muhim mektûbu da burada tekrar hatırlanmalıdır.

ibn Umeyr'den, o da Abdurrahmân ibn Ebî Bekre'den, o da babasından, o da Peygamber (S) den olmak üzere (16 rakamlı) Ebû Avâne hadîsi gibi rivâyte etmişlerdir.

(8) **باب تحض الأوامر الباطلة، ورد محمدات الأمور**

١٧ - (١٧١٨) حَدَّثَنَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَوْنٍ الْهَلَالِيُّ جَمِيعًا عَنْ إِبْرَاهِيمَ ابْنِ سَعْدٍ . قَالَ ابْنُ الصَّبَّاحِ : حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ . حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ مَائِشَةَ . قَالَتْ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ أَخَذَ فِي أَمْرٍ نَاهَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ » .

(8) BÂTİL HÜKÜMLERİN BOZULMASI VE DİNDE SONRADAN İCÂD EDİLEN İŞLERİN REDD EDİLMESİ BÂBİ

17 — (1718) : Âişe (R) şöyle dedi : Rasulullah (S) buyurdu ki : «Kim bizim şu işimizin (dİNimizin) içinde ondan olmayan bir şeyi ihdâs ederse o merdûddur»¹⁰.

10. Burada *redd*, merdûd ma'nâsınadır ki bâtil ve i'tibâra alınmıyacak şey demektir. Bu hadîs dahi İslâm'ın kaaidelerinden büyük bir kaidedir. Bu aynı zamanda hiç şüphesiz Peygamber'in câmiialı sözlerindendir. Çünkü dindeki her bid'atı ve sonradan icâd edilen bütün inanç ve dînî amelleri redd hususunda pek sarîh ve kısa bir düstûrdur.

Bid'at, kemâle erdirilmesinden sonra dinde meydana gelen şeylere denir. Diğer bir kavle göre, Peygamber'den sonra dinde ortaya çıkan arzular ve amellerdir. Bu kelime *ibtidâ*'dan isimdir. Bir şeyin tamâmlanmasından sonra ona eklenen fazlalıklara veya ondan çıkarılan eksiltmelere isim olmuştur. DİN işinde meydana gelen noksân yahut da ziyâdede kullanılması gâlib olmuştur (*Kamûs ve Tâcu'l-Arûs*).

İstilâhda bid'at, Peygamber ve sahâbe devrinden sonra dinde meydana getirilen fazlalık ve eksikliklere denir. Bu gibi şeylere dİN koyucusu tarafından fi'len ve kavlen izin verilmemiştir. Bu anlayışa göre bid'at sonradan meydana gelen âdetlere şâmil değil, yalnız inanç esaslarına ve ibâdet şekillerine âiddir (Birgivi, *et-Tarîkatu'l-Muhammediyye ve's-Sîretu'l-Ahmediyye*).

DİNlerde bid'atların zuhûru şöyle özetlenmiştir: Her peygamberin kendi ümmetinden sünnetini alan ve emirlerini dinleyen havârilere ve sahâbîleri vardır. Bu ilk nesilden sonra gelenler ise Peygamber'lerin yapmadıkları şeyleri söylerler ve emrolunmadıkları işleri yaparlar. Bu bid'atçı zümrelere karşı el, dil ve kalb ile dâima mücâdele etmek hakiki mu'minlerin şîârıdır.

İslâm DİNi, yüce Allah'ın kemâle erdirdiğini i'lân ederek ortaya koydurduğu ve Peygamber'i vâsitasıyla tebliğ ettirdiği en son ve en mükemmel bir dİndir. Onun üzerinde Peygamber'in bile değişiklik yapmaya yetkisi yoktur. O halde diğer insanlardan hiçbirisi onda en küçük bir raturma ve ne de eksiltme yapamaz. Yapmaya yeltenenlere dİN lisânında bid'atçı denir. Hz. Muhammed (S) bu gibi mustakbel bid'atçılara yeni ta'birle dİN reformcularına bundan on dört asır evvel Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lâ'netini yağdırmıştır.

Bu hadîslerde *selef mezhebinde* sâbit olmanın, dİNi, aslı sâdelik ve safvetiyle yaşatmanın efdaliyeti ve dinde bid'atçıların merdûdiyeti güneş kadar zâhirdir.

۱۸ - (...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ بْنُ مُعِينٍ . جَمِيعًا عَنْ أَبِي قَامِرٍ . قَالَ عَبْدُ : حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ مَرْوٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ الزُّهْرِيُّ عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ . قَالَ : سَأَلْتُ الْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ عَنْ رَجُلٍ لَهُ ثَلَاثَةُ مَسَاكِينَ . فَأَوْصَى بِثَلَاثِ كُلِّ مَسْكِينٍ مِنْهَا . قَالَ : يُجْمَعُ ذَلِكَ كُلُّهُ فِي مَسْكِينٍ وَاحِدٍ . ثُمَّ قَالَ : أَخْبَرَنِي عَائِشَةُ : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ زَوْرٌ » .

18 — () : Sa'd ibn İbrahim dedi ki : Ben Kasım ibn Muhammed'de, üç evi olan ve bunlardan her bir evin üçde birini vasiyyet eden bir kimse hakkındaki hükmü sordum. Bu üçde birlerin hepsi bir tek evde toplanır diye cevâb verdikten sonra şöyle dedi : Bana Âişe (R) haber verdi ki Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur : «Her kim bizim emrimize uymayan bir iş yaparsa o iş merdûddur».

(۹) بَابُ يَرَاهُ فِيهِ الشُّهُودُ

۱۹ - (۱۷۱۹) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَرْوٍ بْنِ عُثْمَانَ ، عَنْ ابْنِ أَبِي عَمْرَةَ الْأَنْصَارِيِّ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجَمْعِيِّ : أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « أَلَا أَخْبِرُكُمْ بِخَيْرِ الشَّهَادَةِ ! الَّتِي يَأْتِي بِشَهَادَتِهِ قَبْلَ أَنْ يُسْأَلَهَا » .

(9) ŞÂHİDLERİN HAYIRLISINI BEYÂN BÂBİ

19 — (1719) : Zeyd ibn Hâlid el-Cühenî (R) den : Peygamber (S) buyurdu ki : «Dikkat ediniz! Size şâhidlerin en hayırlısını haber veriyorum. O, şehâdetini ,şehâdet kendisinden istenmeden evvel yerine getiren kimsedir» ¹¹.

11. Şühedâ, şâhid ma'nâsına olan şehîdin cem'idir. Şehâdet, şâhidlerin hâzır bulunub gör-dükleri bir şeyi haber vermeleridir.

Bu hadîs da'vâcî tarafından istenilmeden kendiliğinden yapılan şâhidliğin en hayırlı bir iş ve şâhidin en hayırlı bir şâhid olduğuna delildir.

•Bu Zeyd hadîsindeki maksad hakkında iki te'vil vardır; bunların en sahihi ve en meşhûru Şâfilî ashâbının te'vilidir :

a. Hadîs şu kimseye hamledilmiştir ki yanında, hak sâhibi olan bir insan lehine bir şehâdet vardır. Halbuki hak sâhibi olan onun şâhid olduğunu bilmez. İşte o şâhid bu insana gelir ve kendisine o hak için şâhid olduğunu haber verir.

b. Hadîs husbe şehâdetine hamledilmiştir. Husbe şehâdeti, kullara mahsûs olan hakların dışındaki Allah hakları ile ilgili olan (namaz, vakf, umûmî vasiyyet gibi şeylere yapılan) şâhidliktir. Bu hadîsde üçüncü bir te'vil daha hikâyeye edildi :

e. Şâhidliği istenilmeden yapmak ta'bîri, istekden evvel değil, şehâdet istenildikten sonra şehâdeti edâ husûsunda sûr'at ve mübalağaya hamledilmiştir. Yani şâhid ya-

۲۰ - (۱۷۲۰) حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنِي شَبَابَةُ . حَدَّثَنِي وَرْقَاءُ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . قَالَ : يَتَنَامُ امْرَأَتَانِ مَعَهُمَا ابْنَاهُمَا . جَاءَ الذَّنْبُ فَذَهَبَ بِأَبْنِ إِحْدَاهُمَا . فَقَالَتْ هَذِهِ لِصَاحِبَتِهَا : إِنَّمَا ذَهَبَ بِابْنِكَ أَنْتِ . وَقَالَتِ الْآخَرَى : إِنَّمَا ذَهَبَ بِابْنِكَ . فَتَعَاكَمَتَا إِلَى دَاوُدَ . فَقَضَى بِهِ لِلْكُبْرَى . فَخَرَجَتَا عَلَى سُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُدَ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ . فَأَخْبَرَتَاهُ . فَقَالَ : اسْتَوْنِي بِالسُّكَيْنِ أَشَقُّهُ يَتَنَكَّمَا . فَقَالَتِ الصُّغْرَى : لَا . يَرْحَمُكَ اللَّهُ ! هُوَ ابْنَتَاهُ . فَقَضَى بِهِ لِلصُّغْرَى . قَالَ : قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ : وَاللَّهِ ! إِنْ سَمِعْتُ بِالسُّكَيْنِ قَطُّ إِلَّا يَوْمَئِذٍ . مَا كُنَّا نَقُولُ إِلَّا الْمُدَّةَ .

(...) وَحَدَّثَنَا سُؤَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنِي حَفْصُ بْنُ يَسْنَى (ابْنُ مَيْسَرَةَ الصَّنَعَانِي) عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ . وَحَدَّثَنَا أُمَيَّةُ بْنُ بَسْطَامٍ . حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ زُرَيْجٍ . حَدَّثَنَا رَوْحُ (وَهُوَ ابْنُ الْقَاسِمِ) عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَجْلَانَ . جَمِيعًا عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَ مَعْنَى حَدِيثِ وَرْقَاءَ .

(10) İKİ MÜCTEHİDİN İHTİLÂFINI BEYÂN BÂBİ

20 — (1720) : Ebû Hureyre (R) den; Peygamber (S) şöyle buyurmuşdur : «(Vaktıyla) iki kadın, oğlan çocukları ile beraber bulundukları sırada kurt geldi ve bunlardan birisinin çocuğunu kapıp gitti. Bunun üzerine (çocuğunu kurt kapan büyük) kadın, arkadaşı olan kadına : Kurt senin çocuğunu götürdü dedi. Öbür kadın da : Hayır senin çocuğunu götürdü dedi. Nihâyet bu iki hasım, muhâkemelerini Dâvûd Peygamber'e arz ettiler. O da büyük kadın lehine hükmetti. (Kurdun kap- tığı çocuk küçük kadına âid oldu). Bu iki kadın muhâkemededen çıkıp Dâ- yûd'un oğlu Süleymân Peygamber'e — selâm onlara olsun — gittiler ve (babasının hükmünü istînâfen) ona haber verdiler. O da : Haydi bana bir bıçak getiriniz! Çocuğu iki kadın arasında paylaşırayım dedi. Bunun üze- rine küçük kadın : Hayır öyle yapma Allah sana rahmet etsin, çocuk bu kadınındır dedi. Süleymân da çocuğun küçük kadına âid olduğuna hük- metti ¹².

pacağı şahâdet için o kadar hâzırdır ki âdetâ çağrılmadan yapmış gibidir. Nitekim cömert bir adam için : O istemeden verir derler. Bu, istemenin akabinde hiç duraklamadan sür'atle verir demektir. (Nevevî).

12. Bu hadisde baba oğlu iki Peygamber'in bir hâdisce hakkında birbirine aykırı ictihâdları ifâde edilmektedir. Geçmiş bir şeriata âid olan ve Peygamber tarafından vechi bildiril- meyen bir mesele hakkında fikir beyân etmek, delilsiz söz söylemek mâhiyetinde oldu- ğundan bu husûsdaki fikirleri nakletmiyoruz.

Ebû Hureyre : Vallûhi sikkîn sözünü ancak bugün işitmişimdir. Biz ona sâdece müdye der idik demiştir ¹³.

() : Buradaki râvîler de cemîan Ebu'z-Zinâd'dan bu isnâd-la yukardaki Varkâ hadisi ma'nâsı tarzında rivâyet etmişlerdir.

(۱۱) باب استحباب إصروح الحاكم بين الخصمين

۲۱ - (۱۷۲۱) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ . قَالَ : هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا : وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « اشْتَرَى رَجُلٌ مِنْ رَجُلٍ عَقَارًا لَهُ . فَوَجَدَ الرَّجُلُ الَّذِي اشْتَرَى الْعَقَارَ فِي عَقَارِهِ جَرَّةً فِيهَا ذَهَبٌ . فَقَالَ لَهُ الَّذِي اشْتَرَى الْعَقَارَ : خُذْ ذَهَبَكَ مِنِّي . إِنَّمَا اشْتَرَيْتُ مِنْكَ الْأَرْضَ . وَلَمْ أُبْتَغِ مِنْكَ الذَّهَبَ . فَقَالَ الَّذِي اشْتَرَى الْأَرْضَ : إِنَّمَا بَيْتُكَ الْأَرْضَ وَمَا فِيهَا . قَالَ : فَتَحَا كَمَا إِلَى رَجُلٍ . فَقَالَ الَّذِي تَحَا كَمَا إِلَيْهِ : أَلَكُمَا وَلَدٌ ؟ فَقَالَ أَحَدُهُمَا : لِي غُلَامٌ . وَقَالَ الْآخَرُ : لِي جَارِيَةٌ . قَالَ : أَنْكِحُوا الْغُلَامَ الْجَارِيَةَ . وَأَتَّقُوا عَلَى أَنْفُسِكُمَا مِنْهُ . وَتَصَدَّقَا . »

(11) BİR HÂKİMİN İKİ HASIM ARASINI ISLÂH ETMESİNİN MÜSTEHÂBLIĞI BÂBİ

21 — (1721) : Hemmâm ibn Münebbih : Bu, Ebû Hureyre'nin Rasûlullah'dan tahdîs ettikleridir dedi ve birçok hadisler zikretti. Onlardan biri de şudur : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Bir kimse diğer bir kimseden ona âid bir akarı satın aldı. Akarı satın alan kimse akarında içi altun dolu bir testi buldu. Satın alan kişi satan kimseye :

— Haydi benden şu altununu al (bu altun senindir). Çünkü ben senden yalnız bu toprağı satın aldım, altunları satın almadım dedi. Arâzînin (eski) sâhibi olan kişi de müşteriye :

— Ben sana bu arâziyi içindeki şeylerle beraber sattım dedi. Bunun üzerine satıcı ile alıcı (üçüncü) bir kişiye varıp muhâkeme oldular. Kendisine muhâkeme olunmalarını arz ettikleri bu kimse de bunlara :

— Sizin oğlunuz, kızınız var mı? diye sordu? Bunların birisi (yani satın alan) :

— Benim bir oğlum var dedi. Öbürü de :

— Benim bir kızım var diye cevâb verdi. Hakem kılınan kişi de :

13. Sikkîn, bıçak demektir. Boğazlanıp kesilen canlıyı hareketten tam manâsıyla sükûnete kavuturduğu, canlılık ve hayâtiyet hareketlerine son verdiği için böyle isimlendirilmiştir. Çünkü sikkîn tam olarak sükûnete erdiren ma'nâsına mübâlağa ismidir.

Mudye (midye ve medye) de bıçak ma'nâsıdır.

— Bu oğlana bu kızı nikâh ediniz. Bu altundan bir kısmını kendinize (müştereke) sarf ediniz ve tasadduk eyleyiniz diye hükmetti ¹⁴.

14. Bu hadîsden iki kişinin bir mes'ele hakkında üçüncü bir zâtı hâkim edilmelerinin câiz olduğu anlaşılır. Fakat İslâm hukûkcularının bu konudaki ictihâdları farklıdır. Ebû Hanîfe'ye göre tahkîmin cevâzı, iki tarafın hâkim kabûl ettikleri kimsenin hükmünün mu'teber olması, memleketlerindeki resmî hâkimin hüküm ve ictihâdına uygulığı şartına bağlanmıştır. Muhâlif olursa tahkîm edilen kimsenin verdiği hükmün hiçbir hukûkî kıymeti yoktur. İmâm Mâlik ile Şâfiî yalnız hükme ehliyeti, hükümde adâlet ve hakkâniyeti şart kılmışlardır. Her iki tarafın hukûku düzeltilerek hüküm verilsin de devletin ta'yin ettiği hâkimin hükmüne uygun olup olmamasında fark görmemişlerdir.

Kurtubî ise tahkîmî, hüküm ve kazâ mâhiyetinde saymıyarak, iyi hâline, ahlâkî faziletine itimâd edilen bir zâtın, iki tarafın aralarını bulub düzeltmekten ibârettir demiştir.

Bulunan altunun veya kıymeti hâiz olan herhangi gömülü bir malın satıcı ve alıcıdan hangisine âid olduğu şöyle tafsîl edilmiştir: Bulunan medfûn mal eğer taş, direk, mermer gibi arz nev'inden ise alıcıya âid olur. Eğer altın gümüş gibi bizâtihi kıymetli şeyler ise bakılır: Eğer bu kıymetli şeyler câhiliyet devrine âid bir define ise bu rikâz-ıdır, devletin de onda hakkı vardır. Eğer İslâm devrine âid definelerden ise bulunmuş mal (lukata) dır. Bu husûsdaki hükme tâbî'dir. Definenin İslâm veya câhiliyet devirlerinden hangisine âid olduğu bilinmezse zâyi' mal sayılarak beytulmâlde saklanır. Orada beytu'l-mâl yoksa fakirlere, müslimanların umûmî işlerine, dîn işlerine sarf edilir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۳۱ - كتاب اللقطة

۱ - (۱۷۲۲) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ رَيْبَعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ زَيْدِ مَوْلَى الثَّمَبِثِ، عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ: أَنَّهُ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَسَأَلَهُ عَنِ اللَّقْطَةِ؟ فَقَالَ: «اعْرِفْ عِقَاصَهَا وَوَكَايَهَا. ثُمَّ عَرَفْنَاهَا سَنَةً. فَإِنْ جَاءَ صَاحِبُهَا، وَإِلَّا فَشَانَكَ بِهَا». قَالَ: فَضَالَةُ النَّعْمِ؟ قَالَ: «لَكَ أَوْ لِأَخِيكَ أَوْ لِلذَّنْبِ». قَالَ: فَضَالَةُ الْإِبِلِ؟ قَالَ: «مَالِكٌ وَلَهَا؟ مِمَّا سَقَاوَهَا وَحِذَاوَهَا. تَرُدُّ الْمَاءَ وَتَأْكُلُ الشَّجَرَ. حَتَّى يَلْقَاهَا رَبُّهَا». قَالَ يَحْيَى: أَحْسِبُ قَرَأْتُ: عِقَاصَهَا.

RAHMÂN VE RAHÎM OLAN ALLÂH'IN İSMİYLE

31 — KİTÂBU'L-LUKATA¹ (Bulunan şeye dâir kitâb)

1 — (1722) Zeyd ibn Hâlid el-Cühenî (R) şöyle dedi: Bir kere Peygamber'e bir kimse geldi de lukatanın hükmünü sordu? Peygamber (S): — Onun kabını ve ağız bağını iyice tanı, sonra onu bir sene i'lân et.

1. *Lukata*, yerde bulunub kaldırılan ve sâhibi bilinmeyen buluntu şeye denir. Bu kelimenin, lâminin zammı ve kâfın fethiyle zabtı en fasîh lugattır. İsmu fâilîn mübalağa sîgasıdır. Hümeze kelimesi gibi ki güyâ yerden bulunub alınan şey, kendi alıcısını arayıp bulmuş oluyor. *Kâfın* sukûnu ile *lukta*, fasîh değildir. Bu Lukmada olduğu gibi ismu mef'ûl ma'nâsındır. Bu ikinci tevcih ma'nâ cihetiyle daha açıktır. Fakat lugatcılar tahrîcî müşkil olmakla beraber birincinin fesâhatini tasrîh etmişlerdir. İkinci zabta göre *lukta*, yerde bulunan ve sâhibi belli olmayan mal demektir.

Bu *lukata* terimi yitik para ve eşyâya âiddir. Bunun canlı mahlûklara âid kısmına dâlle denir. Bulunan şey insan olursa ona *lakit* denir. Bunların herbirine âid hükümler fıkıh kitâblarında tefsîl edilmiştir.

Bu müddet zarfında sâhibi gelirse (verirsin), sâhibi gelmez ise sen onunla faydalan buyurdu. O zât :

— Koyun yitiğinin hükmü nedir? diye sordu. Peygamber :

— «Leke ev li-ahike ev li'z-zi'bi» vecizesiyle cevâb verdi. Yani bu yitik koyunu sen alır, i'lân eder de sâhibini bulamazsan o sana âiddir. Sen almaz da mu'min kardeşin alırsa, o alanındır; o da almazsa artık koyun kurdundur buyurdu. Bu sefer de o zât :

— Yitik devenin hükmü nedir? dedi. Peygamber :

— Ondan sana ne? O hayvanın su tulumu ve (gezecek) tabanı beraberindedir. Sâhibi ona kavuşuncaya kadar o kendi kendine suya varır ve ağaçlardan da yer².

Râvî Yahyâ : İfâsahâ (= çıkını) diye okudum zannediyorum, dedi.

۲ - (...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ (قَالَ ابْنُ حُجْرٍ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرَانِ : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ) (وَهُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ) عَنْ رَيْعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، عَنْ زَيْدِ مَوْلَى الْمُتَّبِعِثِ ، عَنْ زَيْدِ ابْنِ خَالِدِ الْجُهَنِيِّ ؛ أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْقَطْطَةِ ؛ فَقَالَ «عَرَفَهَا سَنَةً . ثُمَّ اعْرِفْ وَكَاهَا وَعِقَاصَهَا . ثُمَّ اسْتَنْفِقْ بِهَا . فَإِنْ جَاءَ رَبُّهَا فَأَذْهَبْ إِلَيْهِ» . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! فَضَالَةٌ النَّعَمِ ؛ قَالَ : خُذْهَا . فَإِنَّمَا هِيَ لَكَ أَوْ لِأَخِيكَ أَوْ لِلذَّنْبِ . قَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! فَضَالَةُ الْإِبِلِ ؛ قَالَ : فَتَضِيبُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ حَتَّى احْمَرَّتْ وَجَنَّتَاهُ (أَوْ احْمَرَّ وَجْهُهُ) ثُمَّ قَالَ «مَالِكٌ وَلَهَا ؛ مَعَهَا حِذَارُهَا وَسِقَاؤُهَا حَتَّى يَلْقَاهَا رَبُّهَا» .

2 - () : Zeyd ibn Hâlid el-Cühenî (R) den (şöyle demiştir) : Bir kimse Rasûlullah'dan bulunmuş bir şeyin hükmünü sordu? Rasûlullah (S) :

— Onu bir sene i'lân et, sonra ağız bağıını ve çıkını iyice belle. Sonra da onunla faydalan. Eğer sâhibi gelirse onu kendisine te'diye et buyurdu. O zât :

2. Hadisin birinci kısmında altun, gümüş, inci, elmas gibi ma'dinler ve taşlar ile hayvanlardan başka diğer yitik eşyâ bulan kimsenin şer'i vaziyeti bildirilmiştir. İkinci kısmında dâilletu'l-ğanem ve dâilletu'l-ibîl yani koyun ve deve yitiğinin hükmü bildirilmiştir.

Koyun, yaratılışı itibarıyla nahif olup kurda ve diğer yırtıcı hayvanlara karşı mukâvemetsiz bir hayvan olduğundan, sürüden ayrılab serseri bir halde gezmekte bulunuşu sebebiyle korunmak için dâlle addedilmiş ve sâhibi bulunduğu verilmek üzere bunun tevkiî emredilmiştir.

Deve ise yırtıcı hayvanlara bizzât karşı koyacak kabiliyettedir. İlâhî kudretin onun ayağına bahşettiği kalın tabanlarla gezmekte ve karnına birkaç günlük suyunu bir defada doldurmakta ve sâhibi buluncaya kadar kimsenin yardım ve korumasına muhtâc olmamakta bulunduğundan Peygamber, deveye dâlle olarak yakalayıp sâhib çıkmayı uygun görmemiştir.

Âlimler at, sığır gibi ufak tefek yırtıcı hayvanlara karşı gelmeğe muktedir olan hayvanları da deveye kıyâs etmişlerdir. Ancak bunların sahrâlardaki vaziyetleri ile ma'mûr yerlerdeki vaziyetleri hakkında ayrı ayrı hükümlere gidilmiştir.

— Yâ Rasûlallah! Yitik koyunun hükmü nedir? dedi. Rasûlullah :

— Sen onu al. Çünkü onu alır i'lân eder de sâhibini bulamazsan o sana âiddir. Sen almaz da mu'min kardeşin alırsa o alanındır, o da almazsa artık koyun kurdundur buyurdu. Bu defa o zât :

— Yâ Rasûlallah! Yitik devenin hükmü nedir? diye sordu. Râvî der ki : Bunun üzerine Rasûlullah öfkeleni, hatta iki yanağı kıpkırmızı oldu (yahut yüzü kızardı). Sonra :

— Ondan sana ne? Sâhibi ona kavuşuncaya kadar gezecek tabanı ile (karnındaki) su tulumu onunla beraber bulunmaktadır buyurdu.

۳ — (...) وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ وَمَالِكُ بْنُ أَنَسٍ وَحَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ وَغَيْرُهُمْ ؛ أَنَّ رَيْعَةَ بْنَ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ حَدَّثَهُمْ ؛ بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَ حَدِيثِ مَالِكٍ . غَيْرَ أَنَّهُ زَادَ : قَالَ : أَتَى رَجُلٌ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَأَنَا مَعَهُ . فَسَأَلَهُ عَنِ الْأُقْطَةِ ؛ قَالَ : وَقَالَ حَمْرُو فِي الْحَدِيثِ « فَإِذَا لَمْ يَأْتِ لَهَا طَالِبٌ فَاسْتَنْفَقَهَا » .

3 — () Bana Ebû Tâhir tahdis etti. Bize Abdullah ibn Vehb haber verdi. Bana, Sufyânü's-Sevrî, Mâlik ibn Enes, Amru'bnu'l-Hâris ve diğerleri haber verdiler ki, onlara da Rabîatu'bnu Ebî Abdirrahmân bu isnâdla, (1 rakamlı) Mâlik hadîsi gibi tahdis etmiştir. Ancak o şunu ziyâde etmiştir : Dedi ki : Ben kendisi ile beraber iken Rasûlullah (S) a bir kimse geldi ve ondan lukatanın hükmünü sordu. Râvî Amr da hadîsde «o yitik şey için bir tâlib gelmediği zaman ise sen ondan faydalan» demiştir.

۴ — (...) وَحَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَكِيمٍ الْأَوْدِيُّ . حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ خَالِدٍ . حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ (وَهُوَ ابْنُ بِلَالٍ) عَنْ رَيْعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، عَنْ زَيْدِ مَوْلَى الْمُثَنَّبِثِ . قَالَ : سَمِعْتُ زَيْدَ بْنَ خَالِدٍ الْجُهَنِيَّ يَقُولُ : أَتَى رَجُلٌ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ . فَذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ جَعْفَرٍ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ : فَأَحْمَرَّ وَجْهَهُ وَجَبِينَهُ . وَغَضِبَ . وَزَادَ (بَعْدَ قَوْلِهِ : ثُمَّ عَرَفَهَا سَنَةً) « فَإِنْ لَمْ يَجِئْ صَاحِبُهَا كَانَتْ وَدِيعَةً عِنْدَكَ » .

4 — () : Munbais'in âzâdlısı Yezid şöyle dedi : Ben Zeyd ibn Hâlid el-Cühenî'den şöyle derken işittim : Bir kimse Rasûlullah (S) a geldi... diyerek (2 rakamlı) İsmâil ibn Ca'fer hadîsi tarzında zikretti. Şu kadar ki o : Rasûlullah'ın yüzü ve anlı kızardı ve öfkeleni dedi. Bir de (sonra o yitiği bir sene i'lân et, sözünün ardından) «eğer onun sâhibi gel-

mezse artık o yitik senin yanında bir emânet olmuştur»³ fıkрасını ziyâde etti.

هـ - (...) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ مَعْنَبٍ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ (يَعْنِي ابْنَ بِلَالٍ) عَنْ يَحْيَى بْنِ سَمِيْعٍ ، عَنْ زَيْدِ مَوْلَى الثَّنَبِيِّ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ زَيْدَ بْنَ خَالِدٍ الْجُهَنِيَّ صَاحِبَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنِ اللَّطِيطَةِ ، الذَّهَبِ أَوْ الْوَرَقِ ؟ فَقَالَ « أَغْرِفْ وَكَأْهَا وَعِصَّاصَهَا . ثُمَّ عَرَفْنَا سَنَةً . فَإِنْ لَمْ تَعْرِفْ فَاسْتَنْفِقْهَا . وَلَتَسْكُنَنَّ وَدِيعةً عِنْدَكَ . فَإِنْ جَاءَ طَالِبُهَا يَوْمًا مِنَ الدَّهْرِ فَأَدِّهَا إِلَيْهِ » وَسَأَلَهُ عَنْ الْإِبِلِ ؟ فَقَالَ : مَالِكٌ وَلَهَا ؟ دَعَهَا . فَإِنْ مَعَهَا حِذَاءُهَا وَسِقَاءُهَا . تَرَدُّ أَلْمَاءُ وَتَأْكُلُ الشَّجَرَ . حَتَّى يَجِدَهَا رَبُّهَا ، وَسَأَلَهُ عَنِ الشَّاةِ ؟ فَقَالَ « خُذْهَا . فَإِنَّمَا هِيَ لَكَ أَوْ لِأَخِيكَ أَوْ لِلذَّئِبِ » .

5 — () : Yine Munbais'in âzâdlısı Yezîd, Rasûlullah'ın sahâbîsi olan Zeyd ibn Hâlid el-Cühenî'den şöyle derken işitmiştir : Rasûlullah'a altın yahut gümüş lukatasının hükmü soruldu? Rasûlullah (S):

— Bunun ağız bağı ve kabını⁴ tanı, sonra onu bir sene i'lân et. Eğer bu müddet zarfında onun sâhibini bilemezsen artık ondan faydalan ve o yitik senin yanında bir emânet olsun. Eğer bundan sonraki uzun zamandan herhangi bir gün onun arayıcısı gelirse bu emâneti ona teslim et buyurdu. Bu sefer o zât yitik devenin hükmünü sordu? Rasûlullah :

— Ondan sana ne? Onu bırak. Çünkü onun pabucu ve su tulu'nun yanındadır. Sâhibi onu buluncaya kadar bu hayvan suya gider ve ağaçtan da yer buyurdu. Bundan sonra o zât yitik koyunun hükmünü sordu? Rasûlullah :

— Onu al, çünkü bu yitik koyunu sen alır i'lân eder de sâhibini bulamazsan sana âiddir. Sen almaz da bir mu'min kardeşin alırsa o alanındır. O da almazsa artık koyun kurdundur buyurdu.

3. Bunun ma'nâsı: Onu temellük etmediğin müddetce bir seneden sonra o senin yanında bir emânet olur. Eğer bir taksirin olmaksızın onu telef edersen, senin üzerine tazmin etmek yoktur demektir. Bulan şahsın bu yitiği temellük etmesinden men' değildir. O zât, bulduğunu bir sene sonra temellük eder. Bundan maksad o yitik malın asıl sâhibinin hakkının bilküllüye kesilmeyeceğini ifâde etmektir. Kadî İyâd ve diğerleri: Temellük ettikten sonra sâhibi gelirse, temellük eden zâtın o yitiği tazmin edeceği üzerinde müslimanların ittifakı vardır diye nakletmişlerdir.

4. Vilkâ, kisâ vezninde kırba ve tulum makûlesi şeylerin ağızlarını bağliayacak bağa denir.

İfâs (عفاص) : Kitâb vezninde içine yiyecek makûlesi koydukları kaba denir.

Gerek deriden, gerek bez ve asdardan olsun. Ve şişe kılıfına, şişenin ağzına geçirdikleri deriye denir ki kapağı olacaktır. Nitekim tükacına sımâm denir (Kamûs Ter.).

٦ - (...) وحديثي إسحاق بن منصور . أَخْبَرَنَا حَبَانُ بْنُ هَلَالٍ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ . حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ وَرَبِيعَةُ الرَّائِي بْنُ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ يَزِيدَ مَوْلَى الْمُتَّبِعِ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ ؛ أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ عَنْ ضَالَّةِ الْإِبِلِ ؟ زَادَ رَبِيعَةُ : فَفَضِبَ حَتَّى امْجَرَّتْ وَجَتَاهُ . وَاقْتَصَّ الْحَدِيثَ يَنْخُورُ حَدِيثِهِمْ . وَزَادَ « فَإِنْ جَاءَ صَاحِبُهَا فَعَرَفَ عِفَاصَهَا ، وَعَدَدَهَا وَوَكَاةَهَا ، فَأَعطَاهَا إِيَّاهُ وَإِلَّا ، فَبِئْسَ لَكَ » .

6 — () : Yine Zeyd ibn Hâlid el-Cühenî (R) : Bir kimse Peygamber (S) den yitik devenin hükmünü sordu diye rivâyet etmiştir. Hadisin râvilerinden Rabîatu'r-Re'y : Bunun üzerine Rasûlullah öfkeleni hatta iki yanağı kıpkırmızı oldu kısmını ziyâde ederek hadisin tamâmını yukarıkilerin hadisleri tarzında sevk etti. Yine Râvî : «Eğer. sâhibi gelir de yitiğinin kabını, sayısını ve ağız bağını bilirse bu yitiği ona teslim eder-sin. Eğer böyle biri gelmezse artık o yitik senindir» kısmını ziyâde etti.

٧ - (...) وحديثي أبو الطَّاهِرِ أَحْمَدُ بْنُ عَمْرٍو بْنِ سَرِجٍ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ . حَدَّثَنِي الضَّحَّاكُ بْنُ عُثْمَانَ عَنْ أَبِي النَّضْرِ ، عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ . قَالَ : سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْقِطْعَةِ ؟ فَقَالَ « عَرَفَهَا سَنَةً . فَإِنْ لَمْ تُعْتَرَفْ ، فَأَعْرِفْ عِفَاصَهَا وَوَكَاةَهَا . ثُمَّ كُلْهَا . فَإِنْ جَاءَ صَاحِبُهَا فَأَدِّهَا إِلَيْهِ » .

7 — () : Zeyd ibn Hâlid el-Cühenî (R) şöyle dedi : Ra-sûlullah (S), yitiğin hükmünden soruldu? Buna cevâben : «Onu bir sene i'lân et. Bu müddet zarfında onun vasıfları sana karşı i'tirâf edilmezse (yani vasıflarını söyleyebilen birisi gelmezse) artık sen onun kabını ve ağız bağını iyice tanıdıktan sonra onu ye. Eğer (vasıflarını söyleyebilen) sâhibi gelirse bunu ona teslim et» buyurdu.

٨ - (...) وَحَدَّثَنِيهِ إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ . أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ الْحَنْظَلِيُّ . حَدَّثَنَا الضَّحَّاكُ بْنُ عُثْمَانَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَقَالَ فِي الْحَدِيثِ « فَإِنْ اعْتَرَفْتَ فَأَدِّهَا . وَإِلَّا فَأَعْرِفْ عِفَاصَهَا وَوَكَاةَهَا وَعَدَدَهَا » .

8 — () : Burada da yine Dahhâk ibn Usmân bu isnâdla rivâyet etmiştir. Bu hadîsde, «Eğer bu yitik şeyin vasıfları sana karşı sayılırsa o takdirde yitiği onun vasıflarını sayabilen kimseye teslim et. Eğer böyle biri çıkmazsa artık onun kabını, ağız bağını ve sayısını iyice tanı» demiştir.

٩ - (١٧٢٣) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . ع وَحَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ
ابْنُ نَافِعٍ (وَاللَّفْظُ لَهُ) . حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ كَهَيْلٍ . قَالَ : سَمِعْتُ سُؤَيْدَ بْنَ غَفَلَةَ
قَالَ : خَرَجْتُ أَنَا وَزَيْدُ بْنُ صُوحَانَ وَسَلْمَانُ بْنُ رَيْمَةَ غَازِينَ . فَوَجَدْتُ سَوْطًا فَأَخَذْتُهُ . فَقَالَ لِي : دَعُهُ .
فَقُلْتُ : لَا . وَلَكِنِّي أَعْرِفُهُ . فَإِنْ جَاءَ صَاحِبُهُ إِلَّا اسْتَمْتَعْتُ بِهِ . قَالَ : فَأَيُّتُ عَلَيْهِمَا . فَلَمَّا رَجَعْنَا
مِنْ غَزَاتِنَا قُضِيَ لِي أَنِّي حَبَجْتُ . فَأَيُّتُ الْمَدِينَةَ . فَلَقَيْتُ أَبِي بْنَ كَنْبٍ . فَأَخْبَرْتُهُ بِشَأْنِ السَّوْطِ
وَبَقَوْلِهِمَا . فَقَالَ : إِنِّي وَجَدْتُ صُرَّةً فِيهَا مِائَةُ دِينَارٍ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَأَيُّتُ بِهَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ .
فَقَالَ « عَرَفَهَا حَوْلًا » قَالَ : فَمَرَقْتُهَا فَلَمْ أَعْرِفْهَا . ثُمَّ أَتَيْتُهُ فَقَالَ « عَرَفَهَا حَوْلًا » فَمَرَقْتُهَا فَلَمْ أَعْرِفْهَا
مَنْ يَعْرِفُهَا . ثُمَّ أَتَيْتُهُ فَقَالَ « عَرَفَهَا حَوْلًا » فَمَرَقْتُهَا فَلَمْ أَعْرِفْهَا . فَقَالَ « أَحْفَظْ عَدَدَهَا وَوَعَاءَهَا
وَوِكَاءَهَا . فَإِنْ جَاءَ صَاحِبُهَا إِلَّا فَاسْتَمْتِعْ بِهَا » فَاسْتَمْتَعْتُ بِهَا .
فَلَقَيْتُهُ بَعْدَ ذَلِكَ بِمَكَّةَ فَقَالَ : لَا أَدْرِي بِثَلَاثَةِ أَحْوَالٍ أَوْ حَوْلٍ وَاحِدٍ .

(...) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ إِسْرَافِيلَ . حَدَّثَنَا بَهْزٌ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . أَخْبَرَنِي سَلَمَةُ بْنُ كَهَيْلٍ .
أَوْ أَخْبَرَ الْقَوْمَ وَأَنَا فِيهِمْ . قَالَ : سَمِعْتُ سُؤَيْدَ بْنَ غَفَلَةَ قَالَ : خَرَجْتُ مَعَ زَيْدِ بْنِ صُوحَانَ وَسَلْمَانَ بْنَ
رَيْمَةَ . فَوَجَدْتُ سَوْطًا . وَاقْتَصَصْتُ الْحَدِيثَ بِمِثْلِهِ . إِلَى قَوْلِهِ : فَاسْتَمْتَعْتُ بِهَا . قَالَ شُعْبَةُ : فَسَمِعْتُهُ بَعْدَ
عَشْرِ سِنِينَ يَقُولُ : عَرَفَهَا طَمًا وَاحِدًا .

9 — (1723) : Şu'be, Selemetu'bnü Kuheyl'den tahdis etti. Seleme ibn Kuheyl şöyle dedi : Ben Suveyd ibn Ğafele'den işittim, o şöyle dedi : Ben, Zeyd ibn Sûhân ve Selmân ibn Rabîa beraberce gâziler olarak sefere çıktık. Derken yolda ben örülmüş deriden bir kamçı buldum ve aldım. İki arkadaşım bana : Onu bırak dediler. Ben : Hayır bırakmam, lâkin ben sâhibini bulmak için onu i'lân ederim. Eğer sâhibi gelirse (veririm); sâhibi gelmezse ondan (kullanmak sûretiyle) faydalanırım dedim. Ve o kırıbaçı almak husûsunda onlara karşı ısrâr edib direndim. Nihâyet gazâmızdan dönüb geldiğimizden ve bana da hacc etmekliğim takdîr olununca Medîne'ye geldim. Orada Ubeyy ibn Kâ'b'e kavuştum. Ben kamçının hâlini ve iki arkadaşımın bu husûsdaki sözlerini ona haber verdim. Bunun üzerine Ubeyy ibn Kâ'b şöyle dedi : Ben Rasûlullah (S) zamanında içinde yüz dinâr mevcûd olan bir kese buldum. Akabinde bu keseyi Rasûlullah'a getirdim. Rasûlullah : «Bunu bir sene i'lân et, bildir» buyurdu. Ben de bir sene onu i'lân ettim. Fakat onu bir bilene tesâdüf etmedim. Sonra Rasûlullah'a geldim. Rasûlullah : «Onu bir sene (daha) i'lân et» buyurdu. Onu bir sene daha i'lân ettim. Fakat bir bilen kimseye te-

sâdûf etmedim. Sonra (üçüncü defa) Rasûlullah'a gelib durumu kendisine arz ettim. Bu defa Rasûlullah : «Bu paranın sayısını, kesesini, ağız bağını hıfz et. Sâhibi gelirse keseyi ona ver, gelmezse onunla müstefid ol» buyurdu. Ben de onunla faydalandım.

Şu'be der ki : Ben bundan (bir zaman) sonra Mekke'de Selemetu'bnü Kuheyl'e kavuştum. Seleme bana: Suveyd ibn Ğafele'nin üç yıl mı, yahut bir yıl mı i'lân edildi dediğini pek iyi bilmiyorum dedi⁵.

() : Şu'be şöyle tahdis etti : Selemetu'bnü Kuheyl bana yahut benim de aralarında bulunduğum bir cemâate haber verib dedi ki: Ben Suveyd ibn Ğafele'den işittim : Ben, Zeyd ibn Sûhân ve Selmân ibn Rabia ile beraber sefere çıktım. Giderken örülü deriden yapılmış bir kamçı buldum... dedi ve yukarıki hadîs gibi hadîsin tamâmını «muteâkiben ben o kamçı ile faydalandım» sözüne kadar nakletti.

5. Buradaki senede göre bu hadisi Şu'be, Seleme'den, o da Suveyd ibn Ğafele'den, o da Ubeyy ibn Kâ'b'dan rivâyet etmiştir. Bulunan yüz dinâr kıssasını Suveyd, Ubeyy ibn Kâ'b'dan işitiyor ve Seleme'ye bildiriyor. Seleme de Şu'beye bu paranın bulan tarafından, üç sene i'lân edilmesi emrolunduğu şekilde rivâyet ediyor. Aradan on sene bir zaman geçiyor, Seleme ile Şu'be Mekke'de buluşuyorlar. Bu buluşmalarında Seleme Şu'beye : Vaktiyle sana hikâye ettiğim kıssanın zamana âid olan kısmını Suveyd'den üç sene mi, yoksa bir sene olarak mı? işittiğini pek iyi bilmediğini söyleyerek bu husûsdaki tereddüdünü izhâr ediyor. Bu şüphesini izhâr etmeyi de dîni bir vazife addediyor.

Hadîsin bu şekilde rivâyeti İslâmî hükümlerin ne derece ciddi bir dikkatla zabtedilib aynı ihtimâmla nakledildiğinin parlak bir misâlidir. Târihin hiçbir devrinde hiçbir millet dinine âid vâkıalarını bu derece dikkat ve ihtimâmla hıfz ve nakl etmiş değildir. Bu, yalnız ve hiç şüphesiz İslâm ummetine müyesser bir husûsiyettir.

Seleme'nin zamana âid olan bu şüphesi fikhî hükümde müessir olmuştur. Çünkü şüphe, şüphe edilen şeyin düşmesini icâb ettirir. Binâenaleyh kat'i olan rivâyete göre amel etmek vâcib olur ki o da bir yıl rivâyetidir. Şu halde hadîsden çıkarılan birinci hüküm, bulunan paranın sâhibini bulmak için ta'rif ve i'lân müddetidir ki bunun üç sene olduğu ifâde edilmiş olmakda ise de yukarıda izâh ettiğimiz, râvinin üç sene midir yoksa bir sene midir? sûretindeki şüphesi, hakkında şek edilen şeyin — ki üçdür — düşmesini icâb ettirdiğinden umûmî olarak fakihler bunu bir sene kabûl etmişlerdir. İbn Battâl: «Fetvâ imâmlarından hiçbirisi hadîsin zâhirine bakarak yitiği ta'rifin müddetini üç sene olarak hükmetmemişdir» diyor.

Çıkarılan ikinci hüküm, ta'rif ve ta'yin delili olmak gibi husûslar için yitiğinin kabının, kabdaki ağız bağının ve içindekilerin sayısının zabt ve hıfz edilmesidir.

Üçüncü hüküm, parayı bulanın onu kendi mâlîna karıştırmıyarak kesesi ile ayrıca muhâfaza etmesidir. İmâm Mâlik, Ahmed ibn Hanbel ve Dâvûd Zâhirî, paranın hadîsde bildirilen üç vasfını doğru dürüst ta'rif eden kimseye verilir. Ayrıca beyyine istemeğe lüzûm yokdur demişlerdir ki hadîsin zâhiri de bunu ifâde etmektedir. Fakat Ebû Hanîfe ile Şâfiî: Bu para benimdir demek bir iddiâdır. Müddefinin beyyine ikâmesi, «البينة

على المدعى (= beyyine da'vâciya düşer)» hadîsi icâbıdır diyerek beyyinesiz verilmesini tecvîz etmemişlerdir.

Dördüncü hüküm, yitik para bulan kimsenin onu alırken, sâhibini bulduğu zaman vermek üzere almasıdır. Onu mülk edinmek için alırsa ğâsıb hükmündedir. Binâenaleyh telef veya zâyi' ederse kendi taksiri olmasa bile tazmîni lâzım gelir. Yitiğe karşı onu bulanın vaziyeti yed emîn vaziyetindedir. Sâhibi bulununcaya kadar muhâfazaya me'mûr ve alelade i'lân ile mükellefdir.

Şu'be dedi ki : Ben on sene sonra Selemetu'bnu Kuheyl'den işittim. O bu keseyi bir sene i'lân etmiştir diyordu.

۱۰ - (...) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ الْأَمْشِ . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ .

حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . جَمِيعًا عَنْ سُفْيَانَ . ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ الرَّقِيُّ . حَدَّثَنَا عُيَيْدُ اللَّهِ (يُسْنِي ابْنَ عَمْرِو) عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي أَنْبَسَةَ . ح وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ إِسْهَرٍ . حَدَّثَنَا يَهُزُّ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ . كُلُّ هَؤُلَاءِ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ كَيْسَلٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَ حَدِيثِ شُعْبَةَ . وَفِي حَدِيثِهِمْ جَمِيعًا : ثَلَاثَةُ أَحْوَالٍ . إِلَّا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ فَإِنَّ فِي حَدِيثِهِ : عَامِنٍ أَوْ ثَلَاثَةً . وَفِي حَدِيثِ سُفْيَانَ وَزَيْدِ بْنِ أَبِي أَنْبَسَةَ وَحَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ « فَإِنْ جَاءَ أَحَدٌ يُخْبِرُكَ بِمَدَدِهَا وَوَطَأِهَا وَوَكَاثِهَا . فَأَعْطِهَا إِيَّاهُ » . وَزَادَ سُفْيَانُ فِي رِوَايَةِ وَكِيعٍ « وَإِلَّا فَعِنَى كَسْبِيلٌ مَالِكٌ » . وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ عُثَيْرٍ « وَإِلَّا فَاسْتَمِيعْ بِهَا » .

10 - () : Buradaki beş tarîk râvileri de Selemetu'bnu Kuheyl'den olmak üzere bu isnâd ile Şu'be'nin (9 rakamlı) hadîsi tarzında rivayet etmişlerdir. Bunların hepsinin hadîslerinde üç yıldır, yalnız Hammâd İbn Seleme müstesnâ. Zira O'nun hadîsinde iki yahud üç yıl diye zikredilmiştir. Sufyan, Zeyd İbn Ebî Uneyse ve Hammâd İbn Seleme'nin hadîsinde ise : «Eğer sana onun sayısını, kabını, kabının ağız bağınyı haber veren bir kimse gelirse artık keseyi ona ver» tarzındadır. Sufyân, vekî' rivayetinde : «Yoksa o takdirde o bulunan kese senin kendi malın gibidir» fıkrasını ziyade etti. İbn Numeyr'in rivâyetinde ise, «Yoksa artık sen onunla faydalan» fıkrası vardır.

(۱) بَابُ فِي لَفْظِ الْحَاجِّ

۱۱ - (۱۷۲۴) حَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ وَيُونُسُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى . قَالَا : أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ .

أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ بُكَيْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْأَشَجِّ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ حَاطِبٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عُثْمَانَ التَّيْمِيِّ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ لُقْطَةِ الْحَاجِّ .

(1) HACININ YITIĞİ HAKKINDA BÂB

11 - (1724) : Abdurrahmân ibn Usmân et-Teymî (R) den : Rasûlullah (S) hacının yitiğinden nehy etmiştir ⁶.

6. Yani hacının yitiğini mülk edinmek için almakdan nehy etmiştir. Fakat sırf onu muhâfaza için almakdan nehy etmemiştir.

۱۲ - (۱۷۲۵) وحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَيُونُسُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى . قَالَ : حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ . قَالَ : أَخْبَرَنِي تَمْرُوزُ بْنُ الْحَارِثِ عَنْ بَكْرِ بْنِ سَوَادَةَ ، عَنْ أَبِي سَالِمٍ الْجَيْشَانِيِّ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؛ أَنَّهُ قَالَ « مَنْ آوَى ضَالَّةً فَهُوَ ضَالٌّ ، مَا لَمْ يَعْرِفَهَا » .

12 — (1725) : Zeyd ibn Hâlid el-Cühenî (R) den : Rasûlullah (S) : «Her kim yitik bir hayvanı yanında barındırırsa onu i'lân etmediği müddetçe sapık bir kimsedir» buyurmuştur⁷.

(۲) بَابُ تَحْرِيمِ حَلْبِ الْمَاشِيَةِ بِغَيْرِ إِذْنِهِ مَالِكُهَا

۱۳ - (۱۷۲۶) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا يَخْلُبَنَّ أَحَدٌ مَاشِيَةً أَحَدٍ إِلَّا بِإِذْنِهِ . أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ تُؤْتَى مَشْرُبَتُهُ ، فَتُكْسَرَ خِزَانَتُهُ ، فَيَنْتَقَلَ طَعَامُهُ ؟ إِنَّمَا نَخْزُنُ لَهُمْ ضُرُوعَ مَوَاشِيهِمْ أَطْعَمَتَهُمْ . فَلَا يَخْلُبَنَّ أَحَدٌ مَاشِيَةً أَحَدٍ إِلَّا بِإِذْنِهِ » .

(...) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَحُمَّدُ بْنُ رُمَيْحٍ . جَمِيعًا عَنِ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ . ع وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ . ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ عُثْمَرَ . حَدَّثَنِي أَبِي . كِلَاهُمَا عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ . ع وَحَدَّثَنِي أَبُو الرَّيِّعِ وَأَبُو كَامِلٍ . قَالَ : حَدَّثَنَا حَمَّادٌ . ع وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (يَعْنِي ابْنَ عَلِيَّةٍ) . جَمِيعًا عَنْ أَيُّوبَ . ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أُمَيَّةَ . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ عَنْ مَعْمَرٍ ، عَنْ أَيُّوبَ . وَابْنُ جُرَيْجٍ عَنْ مُوسَى . كُلُّهُمَا عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . نَحْوَ حَدِيثِ مَالِكٍ . غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِهِمْ جَمِيعًا « فَيَنْتَقَلَ » إِلَّا اللَّيْثَ بْنَ سَعْدٍ فَإِنَّ فِي حَدِيثِهِ « فَيَنْتَقَلَ طَعَامُهُ » ، كَرَوَايَةِ مَالِكٍ .

(2) SÂHİBİNİN İZNİ OLMAKSIZIN HAYVANIN SÛTÜNÜ SAĞMANIN TAHRİMİ BÂBİ

13 — (1726) Bize Yahyâ ibn Yahyâ et-Temîmî tahdîs edib dedi ki: Ben Mâlik ibn Enes'in huzûrunda okudum, o da Nâfi'den, o da İbn Umer (R) den : Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur : «Hiç bir kimse diğer biri-

7. Bu hadîs, yitiğin mutlak olarak i'lân edilmesi lâzım geldiğine delildir. İster temellük irâde etsin, yahut sâhibi için muhâfazayı irâde etsin müsâvidir. Buradaki yitikden maksad, deve yitiği ve benzeri gibi mülk edinmek için alınması câiz olmayan hayvanlardır. Bunlar ancak sâhibleri adına muhâfaza için alınırlar.

nin hayvanının sütünü onun izni olmak müstesnâ sağmasın. Sizden biriniz yiyecek ve içeceklerinin saklandığı mahzenine gelinmesini, dolabının kırılmasını ve oradaki yiyeceklerinin nakl olunmasını ister mi? Hayvanlarının memeleri de insanlar için onların yiyeceklerini muhâfaza ederler. Binâenaleyh hiçbir kimse diğerinin hayvanının sütünü onun izni olmak müstesnâ asla sağmasın»⁸.

() : Buradaki yedi tarîk râvîlerinin hepsi de Nâfi'den, o da İbn Umer'den, o da Peygamber'den olmak üzere yukarıki Mâlik hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir. Şukadar var ki toptan bunların hadîslerinde «fe yünteselu (= yani dağıtılıp atılması)» şekli vardır. Ancak bunlardan Leys ibn Sa'd'ınki böyle değildir, onun hadîsinde Mâlik'in rivâyeti gibi «fe yuntekale taâmuhû (= yiyeceğinin nakl olunması)» şeklindedir.

(۳) باب الضيافة ونحوها

۱۴ — (۴۸) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي شُرَيْحٍ الْمَدَوِيِّ؛ أَنَّهُ قَالَ : سَمِعْتُ أَذْنَاهُ وَأَبْصَرْتُ عَيْنَاهُ حِينَ تَكَلَّمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَ « مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ، فَلْيُكْرِمْ صَيْفَهُ جَائِزَتَهُ » . قَالُوا : وَمَا جَائِزَتُهُ ؟ يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَالَ « يَوْمُهُ وَلَيْلَتُهُ . وَالصَّيَافَةُ ثَلَاثَةُ أَيَّامٍ . فَمَا كَانَ وَرَاءَ ذَلِكَ فَمَوْ حَدَقَةٌ عَلَيْهِ » . وَقَالَ « مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَعْنَتْ » .

(3) KONUKLUK VE BENZERLERİNE İKRÂM ETMEK BÂBİ

14 — (48) : Ebu Şurayh el-Adevî (R) şöyle demiştir : Rasûlullah (S) bu hadîsi söylerken onun yüzünü iki gözüm gördü, kulaklarım da sesini işitti ki o : «Kim Allâh'a ve âhiret gününe iymân ediyor olduysa câize denilen gelib geçici musâfirine ikrâm etsin» buyurdu. Oradakiler :

— Onun câizesi (yanî gelib geçicisi) nedir? yâ Rasûlallah! diye sordular. Rasûlullah :

— Câize denilen bu musâfirliğin müddeti bir günü ile gecesidir. Musâfirlik (konukluk) üç gündür. Musâfirlik zamanı bundan fazla olursa konukluyanın konuğuna yapacağı ikrâmlar kendisi hisâbına sadakadır

8. Peygamber, memedeki südü, sâhibinin izni olmaksızın alınmasının lâıyk olmaması husûsunu dolabda muhâfaza edilen yiyeceğe benzetmiştir.

buyurdu⁹. Sonra da : «Allah'a ve ahiret gününe imân eden her kişi hayır söylesin yahut sussun (boşboğazlık etmesin)» diye ilâve etti.

١٥ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو كَرِيبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِي شُرَيْحٍ الْخَزَاعِيِّ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «الضِّيَافَةُ ثَلَاثَةُ أَيَّامٍ . وَجَارَتُهُ يَوْمٌ وَلَيْلَةٌ . وَلَا يَحِلُّ لِرَجُلٍ مُسْلِمٍ أَنْ يُقِيمَ عِنْدَ أَخِيهِ حَتَّى يَوْمَهُ» . قَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! وَكَيْفَ يَوْمُهُ ؟ قَالَ «يُقِيمُ عِنْدَهُ، وَلَا شَيْءَ لَهُ يَقْرِيهِ بِهِ» .

15 — () : Ebû Şurayh el-Huzâî (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Konukluk (ınusâfirlik) üç gündür. Gelib geçici musâfirlik ise bir gün ve bir gecedir. Hiçbir musliman kimseye, muslim kardeşini günaha sokacak kadar üç günden sonra onun yanında ikâmet etmesi halâl olmaz» buyurdu. Orada bulunanlar :

— Yâ Rasûlallah! Konuk, ev sâhibini nasıl günaha sokar? diye sordular. Rasûlullah :

— Ev sâhibinin, onun için hazırlıyabileceği hiçbir yiyeceği yok iken konuk hâlâ onun yanında ikâmet eder buyurdu.

١٦ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ (يَعْنِي الْحَقَّ) . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا سَعِيدُ الْمَقْبُرِيِّ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا شُرَيْحٍ الْخَزَاعِيَّ يَقُولُ : سَمِعْتُ أَذْنَاهُ وَبَصَرَهُ عَيْنِي وَوَعَاهُ قَلْبِي حِينَ تَكَلَّمَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَذَكَرَ بِئِلْ حَدِيثِ اللَّيْثِ . وَذَكَرَ فِيهِ «وَلَا يَحِلُّ لِأَحَدِكُمْ أَنْ يُقِيمَ عِنْدَ أَخِيهِ حَتَّى يَوْمَهُ» . بِئِلْ مَا فِي حَدِيثِ وَكِيعٍ .

16 — () : Ebû Saîd el-Makburî tahdîs etti ki kendisi Ebû Şurayh el-Huzâî'den : Rasûlullah bu hadîsi tekellüm ettiği sırada kulaklarım işitti, gözüm gördü ve kalbim de bu hadîsi ezberledi... derken işitmiştir. Râvî, bunu da Leys'in (14 rakamlı) hadîsi gibi zikretmiştir. Burada da (15 rakamlı) Vekî' hadîsinde olduğu gibi «sizden hiçbirinize üç günden sonra onu günaha sokacak derecede kardeşinin yanında ikâmet etmesi halâl olmaz» buyurduğunu zikretmiştir.

9. «Musâfirine ikrâm etsin» cümlesinden sonra bu musâfirliğin câize denilen gelib geçici kısmında musâfirin âile yiyeceğinden hurmetli ve ikrâmlı ağırlanması ve câize denilen bu musâfirliğin müddeti bir gün ve bir geceden ibâret olduğu, üç güne kadar devâm eden müsâferet zamanında alelâde ağırlamanın kâfi olacağı; üç günden fazla müsâferette yapılan ikrâm ve ihtirâmın sadakadan ibâret olduğu ifâde buyurulmuştur.

١٧ - (١٧٢٧) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ ، عَنْ أَبِي الْخَلِيرِ ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ حَامِرٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : قُلْنَا : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنَّكَ تَبْعُنَا فَتَنْزِلُ بِقَوْمٍ فَلَا يَقْرَؤُونَ . فَمَا تَرَى ؟ فَقَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنْ تَرْتُم بِقَوْمٍ فَأَمَرُوا لَكُمْ بِمَا يَنْبَغِي لِلضَّيْفِ ، فَأَقْبَلُوا . فَإِنْ لَمْ يَفْعَلُوا ، فَخُذُوا مِنْهُمْ حَقَّ الضَّيْفِ الَّذِي يَنْبَغِي لَهُمْ » .

17 — (1727) : Ukbetu'bnü Âmir (R) şöyle demiştir :

— Yâ Rasûlallah! Sen bizleri (seriyye hâlinde gazâyâ) gönderiyorsun. Biz de (bazan) öyle bir kavmin yurduna iniyoruz ki onlar bizlere musâfirperverlik göstermiyorlar. Bu husûsda ne emredersiniz? diye sorduk. Rasûlullah (S) bize :

— Siz bir kavmin menziline inmek istediğinizde, size müsâfire lâyük hüsnü kabûl gösterirlerse kabûl ediniz. Şâyet müsâfirperverlik yapmazlarsa onlardan, kendilerine yakışacak olan musâfir hakkını alınız buyurdu ¹⁰.

10. Bu hadisten çıkarılan hüküm şudur :

Ev veya konak sâhibi, musâfirine karşı lâzım gelen vazîfesini ifâ etmezse musâfir bu hakkını kerhen ve cebren alır demek olur. Leys ibn Sa'd, mutlak sûretde buna kaail olmuştur. Ahmed ibn Hanbel de bu mecbûriyeti köylülere teşmîl etmiyerek çöl halkına tahsis etmiştir. Ma'mûrluk ve medeniyet eserlerinden mahrûm çöllerde zarûrî ve hayâtî gıdâ maddesi tedâriki mümkün olmadığından musâfire ziyâfet, onun açlığını izâle edecek derecede vâcib kılınmıştır demiştir.

Bu yolda vucûba kail olanların dayandıkları Buhârî'de, Sünenlerde ve diğer hadis kitaplarında daha başka hadisler de vardır. Bütün bu rivâyetlere göre musâfir için bir *hakku dayf* (konuk hakkı) kabûl etmek ve bu hakkı musâfirin kendi kendine istirdâd edebilmesine kaail olmak, topluluk nizâmı noktasından çok muşkildir. Bu cihetle âlimler cumhûru, musâfire ikrâm ve it'âm sünnetdir demişlerdir. Tahâvî de evvelâ vâcib idi sonra bu vucûb nesholundu demiştir.

Bazı âlimler de hadisin ifâde ettiği cebri hakkı bir türlü ictimâî nizâma uygun bulmayarak bu hakkı ve müsâfirin cebren almak salâhiyetini *mahmusa* hâline (son derece açlık hâline) hamletmişlerdir. Bu sûretle konuk hakkını esirgeyen menzil sâhibinden bunu almak hakkını yalnız açlıktan bunalan kimseye tahsis etmişlerdir. *Hakkı* şîrbe de böyle bir hak kabûl edilmiş idi.

Bazı âlimler de konuk hakkının cebren alınması sadaka âmillerine mahsûs idi demişlerdir. Bazıları da bu mecbûriyet zımmilere hâsdı. Müsliman askerleri bunların köylerine uğradıkça bu askerleri konuklamaları bu husûsda akdedilmiş bir muâhadeye mustenid idi demişlerdir.

(٤) بَابُ اسْتِحْبَابِ الْمُرَاسَةِ بِفَضْلِ الْمَالِ

١٨ - (١٧٢٨) حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ . حَدَّثَنَا أَبُو الْأَشْهَبِ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ، قَالَ : يَتَنَمَّائُنُ فِي سَفَرٍ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ ، إِذْ جَاءَ رَجُلٌ عَلَى رَاحِلَةٍ لَهُ . قَالَ : تَجَمَّلْ بِصَرَفٍ بَصَرَهُ يَمِينًا وَشِمَالًا . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «مَنْ كَانَ مَعَهُ فَضْلٌ ظَهَرَ فَلْيُمْدِدْ بِهِ عَلَى مَنْ لَا ظَهَرَ لَهُ . وَمَنْ كَانَ لَهُ فَضْلٌ مِنْ زَادٍ فَلْيُمْدِدْ بِهِ عَلَى مَنْ لَا زَادَ لَهُ» .
قَالَ : فَذَكَرَ مِنْ أَصْنَافِ الْمَالِ مَا ذَكَرَ ، حَتَّى رَأَيْنَا أَنَّهُ لَا حَقَّ لِأَحَدٍ مِنَّا فِي فَضْلٍ .

(4) MAL FAZLALIKLARI İLE BİRBİRLERİNE YARDIM ETMELERİNİN MÜSTEHÂBLIĞI BÂBİ

18 — (1728) : Ebû Saîd Hudrî (R) şöyle dedi : Biz bir seferde Peygamber (S) in maiyyetinde bulunduğumuz sırada birdenbire binek devesi üzerinde bir kimse çıkageldi ve gözünü sağa sola çevirmeğe başladı ¹¹. Bunun üzerine Rasûlullah (S) : «Her kimin yanında binek fazlası bir hayvan varsa onu yanında bineği olmayana versin. Kimin yanında bir azık fazlası varsa, onu, azığı olmayana versin!» buyurdu.

Râvî der ki : Rasûlullah mal çeşitlerinden zikrettiklerini zikretti, nihâyet biz gördük ki bizden hiçbir kimsenin fazladan bir hakkı yoktur.

(٥) بَابُ اسْتِحْبَابِ غُلْطِ الْأَزْوَاجِ إِذَا قَلَّتْ ، وَالْمُرَاسَةِ فِيهَا

١٩ - (١٧٢٩) حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ الْأَزْدِيُّ . حَدَّثَنَا النَّضْرُ (يَعْنِي ابْنَ مُحَمَّدٍ الْيَمَامِيَّ) . حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ (وَهُوَ ابْنُ عَمَّارٍ) . حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ أَبِيهِ ، قَالَ : خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي غَزْوَةٍ . فَأَمَّا بَنَاتُنَا جَهْدٌ . حَتَّى أَهَمَّانَا أَنْ نَتَحَرَّ بِمَضْ ظَهْرِنَا . فَأَمَرَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ تَجَمُّعَنَا مَزَاوِدَنَا . فَبَسَطْنَا لَهُ نِطْلًا . فَاجْتَمَعَ زَادُ الْقَوْمِ عَلَى النَّطِيجِ . قَالَ : فَتَطَاوَلْتُ لِأَحْزَرَةٍ كَمْ هُوَ لَحْزَرَتُهُ كَرَبِضَةِ الْعَتَرِ وَنَحْنُ أَرْبَعُ عَشْرَةَ مِائَةً . قَالَ : فَأَاكَلْنَا حَتَّى شَبِعْنَا جَمِيعًا . ثُمَّ حَشَوْنَا جُرُبَنَا . فَقَالَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ «فَهَلْ مِنْ وَضُوءٍ؟» قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ بِإِدَاوَةٍ لَهُ ، فِيهَا نُطْفَةٌ . فَأَفْرَقَهَا فِي قَدَحٍ . فَتَرَوْنَاهَا كَلْنَا . نُدْغِفُهَا دَغْفِقَةً . أَرْبَعُ عَشْرَةَ مِائَةً .

قَالَ : ثُمَّ جَاءَ بَعْدَ ذَلِكَ نَمَائِيَّةٌ فَقَالُوا : هَلْ مِنْ مَطْهَرٍ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «فَرِغِ الْوَضُوءَ» .

11. Ya'nî hâcetini gidereceği bir şeye yan yan bakmaya başladı. Mirkaat'da zikredildiğine göre bu gelen kimsenin binek hayvanı zayıf imiş, daha kudretli bir bineğe ihtiyâcı varmış. İşte bunun için dönüb dönüb kuvvetli bir hayvana bakmaya başlamışdır.

(5) AZIKLAR AZALDIĞI ZAMAN, ÇEŞİTLİ AZIKLARI BİRİBİRİNE KATIB KARIŞTIRMAK VE MEYDANA GELEN BU KARIŞIMDA BİRİBİRLERİNE YARDIM ETMENİN MÜSTEHÂBLIĞI BÂBİ

19 — (1729) : İyâs ibn Selem tahdîs etti ki babası şöyle demiştir : Biz Rasûlullah'ın maiyyetinde bir gazveye çıkmışdık. Bu seferde bize o kadar çetin bir açlık isâbet etti ki, nihâyet bineklerimizden bazısını kesmeyi düşündük. Bunun üzerine Allah'ın Peygamber'i (S) emretti de içlerinde azıklarımızı taşıdığımız kablarımızı topladık ve bu kaplarımızda kalan azıklardan toplanacak azık için deriden bir sofra yaygısı serdik. Akabinde cemâatin azıkları bu yaygı üzerinde toplandı. Ben ne kadar azık toplandığını tahmîn etmek için uzandım. Ve ben onu bir yaşında keçinin çöktüğü zamanki yüksekliği kadar tahmîn ettim. Halbuki biz 1400 (bin dört yüz) kişi idik. Bu toplanan azıklardan yedik ve hepimiz doyduk. Sonra bizden artan kısımdan da içine azık koyduğumuz deri kaplarımızı doldurduk. Allah'ın Peygamber'i «abdest alacak su var mı?» dedi. Bir kimse derhal içinde birazcık su bulunan bir su kabını getirdi ve o birazcık suyu bir çanak içine boşalttı. Akabinde biz hepimiz 1400 kişi ondan bol bol dökerek abdest aldık.

Râvî der ki : Sonra bunun ardından sekiz kişi daha gelib : Abdest suyu var mı? diye sordular. Rasûlullah (S) : «Abdest suyu boşaldı» buyurdu ¹².

12. «Bu hadîsde Rasûlullah'ın açık iki mu'cizesi vardır. Bunlar : Yiyeceği çoğaltmak ve suyu çoğaltmaktır. Bu zâhir çoğalmadır. Mâzerî, mu'cizenin tahkiki husûsunda şöyle dedi: Ondan herbir cüz' yenildikçe yahut içildikçe yüce Allah onun yerine geçecek olan diğer bir cüz' yaratmıştır. Peygamber'in mu'cizeleri iki türdür: Biri, KUR'ÂN'dır ki o tevâtüren nakl edilmiştir. İkincisi: Yiyecek ve içeceği çoğaltmak ve benzeri şeylerdir. Bunda senin için iki yol vardır: Biri, Hâtem Tâî'nin cömertliği ve Ahnef ibn Kays'ın hilminin tevâtürlüğü gibi ma'nâ üzerinde tevâtür oldu demekliğindir. Çünkü bu husûsda hiçbir kıssa aynı ile mütevâtir olarak nakledilmemiştir. Lâkin bu haberlerin efrâdı âhâd yolu ile okadar çok gelmiştir ki neticede bunların mecmûu Hâtem'in cömertliği ile Ahnef'in hilminin tevâtürünü ifâde etmiştir. İşte Peygamber'in Kur'ân dışındaki hârikulâde işlerinin tevâtürü de böyledir.

İkinci yol şöyle demekliğindir: Sahâbî bu acib iş gibi bir şey rivâyet eder de orada diğer sahâbîlerle beraber hâzır bulunduğunu söyler, onlar da bunun rivâyetini ve da'vâsını işitir oldukları halde yahut da bu söz kendilerine ulaştığı halde bunu ona karşı inkâr etmiyorlarsa bu durum, o habercinin söyledığının sahîhliğine ilim icâb eden bir tasdik olur. Vallâhu a'lem.

Bu hadîsde azıkda yardımlaşmanın, azık azalmasında bir yere toplanmanın müste-hâblığı ve bu halde bazısının bazısı ile birlikde yemesinin cevâzı, bunun ribâ nevinden bir şey olmadığı, bunun ancak ibâha nevinden olduğu, herbirinin kendi yiyeceğinden arkadaşları için yemeği mübâh kılıcı olduğu, insanın kendi hissesinden çok yahut az veya müsâvî yemesinin tahakkukunun müsâvî olduğu bunda be's olmadığı lâkin bilhassa yiyecekde azlık olduysa başkalarını tercih etmenin ve az yemenin müstehâb olduğu gibi hükümler vardır. (Nevevî).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۳۲ - كتاب الجهاد والسير

(۱) باب جواز ايوغاره على الكفار الذين بلغهم دعوة ايوغاره، من غير تحريم ايوغاره ايوغاره

۱ - (۱۷۳۰) حدثنا يحيى بن يحيى التميمي . حدثنا سليم بن أخضر عن ابن عوف . قال : كتبت إلى نافع أسأله عن الدماء قبل القتال ؟ قال : فكتب إلى : إنما كان ذلك في أول الإسلام . قد أقر رسول الله ﷺ على بني المصطلق ومم غارون . وأنماهم كسقي على الماء . فقتل مقاتلاتهم وسبي سبيهم وأصاب يومئذ . (قال يحيى : أحسبه قال) جويرية . (أو قال البثة) ابنة الحارث . وحدثني هذا الحديث عبد الله بن عمر . وكان في ذلك الجيوش .

(...) وحدثنا محمد بن المثنى . حدثنا ابن أبي عدي عن ابن عوف ، بهذا الإسناد ، مثله . وقال : جويرية بنت الحارث . ولم يشك .

RAHMÂN VE RAHÎM OLAN ALLÂH'IN İSMİYLE

32 — KİTÂBU'L-CİHÂD VE'S-SİYER¹

(Cihâd ve sîretler kitâbı)

(1) KENDİLERİNE İSLÂM DA'VETİ ULAŞMIŞ OLAN KÂFİRLER ÜZERİNE BASKINI İLÂM ETMEKSİZİN GECE BASKINI YAPILMASININ CEVÂZİ BÂBİ

1. Cihâd, meşakkat, çetinlik ve son gayretini sarf ederek çalışmak ma'nâlarına gelen cehd kelimesinden türemiştir. Dîn örfünde cihâd, Allah adını en yüksek kılmak için Allah'a küfredenlerle savaşmaktır. Allah yolunda cihâd, nefsin kötü temayüllerine karşı mukavemet edip kendi kendine nefis mücâhadesi ile de olur. Nefsi, fazilet dâiresinde idâreye ve reziletlerden korumaya çalışmak da bir nevi Büyük cihâd sayılmışdır. Bu nefis ta'limi ve arıtması, Allah ismini en yüksek kılma yolunda karşılaşılabacak düşmanlara karşı

1 — (1730) : İbn Avn dedi ki : Ben Nâfi'e bir mektûb yazdım ve ondan, kîtâlden önceki da'veti soruyordum? O da bana şöyle yazdı : Bu kîtâlden evvel da'vet ancak İslâm'ın evvelinde vardı. Rasûlullah (S) Mustalık oğulları üzerine gece baskını yapmışdır. Onlar gâfil halde bulunuyorlardı. Yayılım hayvanları da su başında sulanıyordu. Rasûlullah onların kîtâle kalkışanlarını katletti. Kîtâle elverişli olmayanlarını esir etti. Kendisi Hâris'in kızı Cüveyriye'ye o günü nâil oldu.

en üstün mukavemet, kuvvet ve zafer kaynaklarından biri olduğu için ikisi arasında bir hedef birliği var demektir.

Siyer, sîretin cem'idir. Sîret, gezmeye ve gezişe denildiği gibi; sünnet, yol, hey'et ve hâlet ma'nâlarında da kullanılır ki insanın tuttuğu ma'nevi yoldan ve kaim olduğu hâletden ibârettir. Cihâd lafzından sonra siyer lafzının da zikredilmesi Peygamber'in gazâlarında tezâhür eden her hâlini, her davranışını, ashâbının ferâgatlı ve şehâmetli bütün hareket ve hallerini ve bu husûsda nakledilegelen bütün haberleri topladığı içindir.

Peygamber Mekke'de iken müşriklerle harb etmedi. Müslimanların hicretten evvelki halleri buna elverişli değildi. Bütün baskılar ve eziyetler sabırla karşılanıyor veya başka yerlere göç ediliyordu. Medîne'ye hicretten sonra müdâfaa harbine izin verildi. Mütecâviz düşmana karşı harb ve kîtâle başlandı. Sonra harâm ayları dışında tacâvuzî cihâd da mübâh kılındı. En sonra mutlak ve umûmî sûretde müşriklere karşı cihâd edilmesi emr olundu.

İslâm harb hukukuna göre cihâd ba'zı hallerde farzu ayndır. Umûmî seferberlik hâlinde müslimanların devlet tarafından vukû' bulan cihâd da'vetine icâbet etmeleri vâcibdir.

Cihâdla ilgili bazı âyetler :

«Şüphesiz ki Allah hak yolunda (muhârebe ederek düşmanları) öldürmekde, kendileri de öldürülmekde olan mu'minlerin canlarını ve mallarını —kendilerine cennet (vermek) mukabilinde — satın almıştır. (Onun) Tevrât'da, İncil'de ve Kur'an'da (zikrolunan bu va'di) kendi üzerine hak ve kat'i bir va'ddir. Allah kadar ahbine vefâ eden kimdir? O halde (ey mu'minler) yapmış olduğunuz bu alış verişden dolayı sevinin, bu en büyük saâdetdir! Tevbe edenler, ibâdet edenler, hamd edenler, siyâhat edenler, ruku' edenler, secde edenler (insanlara) iyiliği emredenler ve kötülükden vaz geçirmeğe çalışanlar ve Allah'ın sınırlarını koruyanlar! Sen o mu'minlere de (cenneti) müjdele» (et-Tevbe: 111-112).

«Allah yolunda öldürülenleri sakın ölümler sanma. Bilakis onlar Rabları katında diridirler. Allah'ın lutfu inâyetinden, kendilerine verdiği ile hepsi de şâd olarak rızıklandırılır. Arkalarından henüz onlara katılamıyanlar hakkında da: Onlara hiçbir korku yoktur, onlar mahzûn da olacak değildirler diye müjde vermek isterler. Onlar Allah'dan (gelen) bir ni'metle (hatta) daha fazlasıyla ve Allah'ın, mu'minlere olan mükâfatını zâyi etmiyeceği müjdesiyle de sevinirler» (Âlu Imrân: 169-171).

«Ey îmân edenler, elem verici bir azâbdan sizi kurtaracak bir ticâret (yolunu) göstereyim mi size? Allah'a ve Rasûlüne îmân eder, mallarınızla, canlarınızla da Allah yolunda çarpırsanız. Bu sizin için eğer bilerseniz çok hayırlıdır. (Böyle yaparsanız) o, sizin günahlarınızı mağfiret eder, sizi altlarından ırmaklar akan cennetlere ve adn cennetlerindeki çok güzel saraylara sokar. İşte bu en büyük kurtuluşdur» (Saff: 10-12).

Kur'an'ı Kerim'de cihâdla ilgili yüzlerce âyet vardır. Bunları ayrı ayrı saymak çok uzun sürer. Biz sâdece İslâm'da cihâd ve harbin ilâhî gâyesini çok veciz ifâde eden

şu iki âyeti daha zikir ile yetineceğiz : « **وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كَلَامَ اللَّهِ** »

: Fitne kalmayıncaya, dîn de (şunun bunun değil) yalnız Allâh'ın oluncaya kadar onlarla savaşın...» (el-Bakara: 193);

« **وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كَلَامَ اللَّهِ** » : (Yeryüzünde) hiçbir fitne kalmayıncaya

ve dîn tamâmiyle Allah'ın oluncaya kadar onlarla muhârebe edin...» (el-Enfal: 39).

Ve bu hadîsi bana, kendisi o orduda bulunmuş olan Abdullah ibn Umer tahdîs etti².

() : Buradaki râviler de yine İbn Avn'dan bu isnâdla yukarıki hadîsin benzerini rivâyet ettiler. Râvi burada şek etmeden : Hâris kızı Cüveyriye demiştir.

(۲) باب تأييد الإمام الأمراء على البعوث، ووصية إياهم بأداب الفرو وغيرها

۲- (۱۷۳۱) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا وَكِيعُ بْنُ الْجَرَّاحِ عَنْ سُفْيَانَ . م وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ . قَالَ : أَمَلَهُ عَلَيْنَا إِمْلَاءُ .

(2) DEVLET BAŞKANININ ORDU BİRLİKLERİ ÜZERİNE KUMANDANLAR TA'YİN ETMESİ VE ONLARA GAZVE ÂDÂBİ VE DİĞER HUSÛSLARA DÂİR TAVSİYELERDE BULUNMASI BÂBİ

2 — (1731) Bize Ebû Bekr ibn Ebî Şeybe tahdîs etti. Bize Vekî' ibn Cerrâh, Sufyân'dan tahdîs etti. Ve yine bize Ishâk ibn İbrahim tahdîs etti. Bize Yahyâ ibn Âdem haber verdi. Bize Sufyân tahdîs edib : Bu hadîsi bize (Alkametu'bnü Mersed) yazdırdı, dedi.

2. Benû Mustalık gazâsına Mureysi gazâsı da denilir. Benû Mustalık, Huzâa kabîlesinin bir koludur. Mureysi de bunların bir kuyusudur. Bunlar Peygamber'le harb etmek üzere bu kuyu başında toplandıkları için bu sefere Mureysi seferi adı da verilmiştir. Beşinci veya altıncı hicret yılında vâki' olan bu sefer, Mustalik oğullarının ansızın Medîne'ye basmak üzere hazırlık yaptıkları haberinin alınması üzerine yapılmıştır. Peygamber suvârî, piyâde yedi yüz kişilik bir kuvveti sür'atle hareket ettirib bunları ansızın bastırmıştır. Cuveyriye (R) Benû Mustalik reisi Hâris ibn Dırâr'ın kızıdır. Esirlerin taksiminde Sâbit ibn Kays'a isâbet etmişdi. Bir rivâyete göre Hâris, kızının asâlet ve şerefini korumasını, alelâde bir kimsenin elinde bırakılmamasını Peygamber'den bilvâsita ricâ etmesi üzerine Peygamber tarafından onun kitâbet bedeli verilerek Peygamber'in zevceleri arasına katılmışdır. Bu hayırlı akd orduya yayılınca artık Peygamber'in zevcesinin akrabâlarını esir tutmak uygun değildir diye Benû Mustalik'in bütün esirleri âzâd edilmiştir. Bundan dolayı «Cüveyriye'den ziyâde kavmine hayrı dokunan hiçbir kadın yoktur» denilmiştir. Cuveyriye, câriye (yani kız) kelimesinin küçültme ismidir. Asıl ismi Berre iken Peygamber tarafından Cüveyriye ismi verilmiştir. Cüveyriye 58 ncı hicret yılında vefât etmiş, kendisinden altmış beş hadîs rivâyet edilmiştir.

۳ - (...) ح وحدثني عبد الله بن هاشم (واللفظ له) . حدثني عبد الرحمن (يعني ابن مهدي) .
 حدثنا سفيان عن علقمة بن مرثد ، عن سليمان بن بريدة ، عن أبيه . قال : كان رسول الله ﷺ ، إذا أمر
 أميراً على جيش أو سرية ، أوصاه في خاصته بتقوى الله ومن معه من المسلمين خيراً . ثم قال
 « اغزوا باسم الله . في سبيل الله . قاتلوا من كفر بالله . اغزوا ولا تفلوا ولا تغفلوا ولا تقبلوا
 ولا تقتلوا وليداً . وإذا لقيت عدوك من المشركين فادعهم إلى ثلاث خصال (أو خلال) . فأيتمن
 ما أجابوك فاقبل منهم وكف عنهم . ثم ادعهم إلى الإسلام . فإن أجابوك فاقبل منهم وكف عنهم .
 ثم ادعهم إلى التحول من ديارهم إلى دار المهاجرين . وأخبرهم أنهم ، إن فعلوا ذلك ، فلهم ما للمهاجرين
 وعليهم ما على المهاجرين . فإن أبوا أن يتحولوا منها ، فأخبرهم أنهم يكونون كأعراب المسلمين .
 يجري عليهم حكم الله الذي يجري على المؤمنين . ولا يكون لهم في الفسيمة والنسيئة شيء . إلا أن
 يجهدوا مع المسلمين . فإن هم أبوا فسلهم الجزية . فإن هم أجابوك فاقبل منهم وكف عنهم .
 فإن هم أبوا فاستن بالله وقائليهم . وإذا حاصرت أهل حصن ، فأرادوك أن تجعل لهم ذمة الله وذمة
 نبيه . فلا تجعل لهم ذمة الله ولا ذمة نبيه . ولكن اجعل لهم ذمتك وذمة أصحابك . فإنكم تحفروا
 ذممكم وذمم أصحابكم ، أهون من أن تحفروا ذمة الله وذمة رسوله . وإذا حاصرت أهل حصن ،
 فأرادوك أن تنزلهم على حكم الله ، فلا تنزلهم على حكم الله . ولكن أنزلهم على حكمك .
 فإنك لا تدري أنصيب حكم الله فيهم أم لا .
 قال عبد الرحمن هذا أو نحوه . وزاد إسحاق في آخر حديثه عن يحيى بن آدم قال : فذكرت
 هذا الحديث لمقاتل بن حيان . (قال يحيى : يعني أن علقمة يقوله لابن حيان) فقال : حدثني مسلم
 ابن هيصم عن الثعلبي بن مقرر عن النبي ﷺ نحوه .

3 - () : Sufyân, Alkametu'bnü Mersed'den, o da Suley-
 mân ibn Burayde'den, o da babasından tahdîs etti. Babası Bureyde (R)
 şöyle demiştir : Rasûlullah (S) bir ordu üzerine yahut bir ordu birliğine
 bir kumandan ta'yin ettiği zaman, husûsî olarak bu kumandanın kendi
 nefsi hakkında Allah'ın vikaayesine girmesini (yani Allâh'a takvâli olma-
 sını), maiyyetinde bulunan muslimanlar hakkında da hayır tavsiyesinde
 bulunmak âdetinde idi. Bu tavsiyeden sonra şöyle buyururdu : «Allah'ın
 ismiyle ve Allah'ın yolunda cenk etmeğe gidiniz. Allah'a kâfirlik edenler-
 le mukâtele ediniz. Gazâyâ gidiniz fakat ganîmetde hıyânetlik yapmayınız,

ahdları bozmayınız, ölümlerin burunlarını ve kulaklarını kesmek sûretiyle onları çirkinleştirmeyiniz (müsle yapmayınız), hiçbir çocuk öldürmeyiniz.

Müşriklerden olan düşmanına kavuştuğun zaman (evvelâ) onları üç haslete (yahut üç şeye) da'vet et. Bu üç şeyden herhangisinde sana icâbet ederlerse onlardan elini çek. Sonra onları İslâm'a da'vet et. Eğer onlar bu husûsda sana icâbet ederlerse onlardan bu icâbeti kabûl et ve kendilerinden elini çek. Sonra onları kendi yurtlarından Muhâcirlerin yurdu-na göçmeğe çağır. Ve onlara haber ver ki, eğer kendileri bunu yaparlarsa, Muhâcirlerin lehine olan şeyler onlara da olacak, Muhâcirlerin üzerine olan mükellefiyetler, onların üzerinde de olacaktır. Eğer kendi yurtlarını değiştirmekten imtinâ eder çekinirlerse onlara haber ver ki bu takdîrde onlar musliman bedeviler gibi olacaklardır. Muslimanlar üzerinde cârî olan Allah'ın hükmü onlar üzerinde de cereyân edecektir. Muslimanlarla beraber cihâd etmeleri hâli müstesnâ onlara ganîmetden ve fey'den hiçbir şey ayrılmayacaktır. Eğer onlar bu musliman olma teklîfini kabûl etmezlerse bu takdîrde onlardan cizye vergisi iste. Şâyet onlar bu cizyeyi vermek husûsunda sana icâbet ederlerse, sen onlardan bunu kabûl et ve onlarla harb etmeği bırak. Eğer onlar musliman olma yahut cizye verme teklîflerini kabûl etmezlerse o takdîrde Allah'dan yardım iste ve onlarla mukaatele yap. Bir kal'a halkını muhâsara ettiğin ve onlar da senden kendilerine Allah'ın ahdini ve Peygamber'inin ahdini ta'yîn etmeni istedikleri zaman sakın sen onlar için Allah'ın ve Peygamber'inin ahd ve zimmetini ta'yîn etme. Lâkin sen onlar için kendi zimmetini ve ashâbının zimmetini kararlaştır. Çünkü sizlerin kendi ahdlerinizi ve ashâbınızın ahdlerini bozmanız, Allah'ın ahdini ve Peygamber'inin ahdini bozmanızdan daha hafifdir.

Sen bir kal'a ahâlisini muhâsara ettiğin ve onlar da senden kendilerini Allah'ın hükmüne indirmeni istedikleri zaman, sakın sen onları Allah'ın hükmüne indirmeyesin. Lâkin sen onları yalnız kendi hükmüne indirmelisin. Çünkü sen onlar hakkındaki Allah'ın hükmüne isâbet ediyor musun, yahut etmiyor musun bilemezsin!.

Abdurrahmân: Hadis böyledir, yahut da bu tarzdadır dedi. Ishâk, Yahyâ ibn Âdem'den gelen hadisin sonunda şu ziyâdeyi verdi: Yahyâ ibn Âdem dedi ki: Ben bu hadîsi, Mukaatil ibn Hayyân'a zikrettim. (Yahyâ dedi ki: Yani Alkame bunu, İbn Hayyân'a söylüyor), o şöyle dedi: Bana Muslim ibn Heysam, Nu'mân ibn Mukarrın'dan, o da Peygamber'den bu tarzda tahdîs etti.

٤ - (...) وَحَدَّثَنِي حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ . حَدَّثَنِي عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ عَبْدِ الْوَارِثِ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . حَدَّثَنِي عَلَقَمَةُ بْنُ مَرْثَدٍ : أَنَّ سُلَيْمَانَ بْنَ بَرْيَدَةَ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا بَعَثَ أَمِيرًا أَوْ سَرِيَّةً دَعَاهُ فَأَوْصَاهُ . وَسَأَلَ الْحَدِيثَ بِمَعْنَى حَدِيثِ سُفْيَانَ .

4 — () : Buradaki râvîler de Suleymân ibn Bureyde'nin babasından : Rasûlullah (S), bir kumandan yahut bir ordu birliği gönderdiği zaman, onu çağırır ve ona tavsiyelerde bulunurdu... dediğini rivâyet edib, bundan evvelki (3 rakamlı) Sufyân hadîsi tarzında hadîsin tamamını sevk etmişlerdir.

5 — (...) حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ الْفَرَّاءُ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْوَلِيدِ ، عَنْ شُعْبَةَ ، بِهَذَا .

5 — () : Buradaki râvîler de Şu'be'den bu şekilde rivâyet etmişlerdir.

(۳) باب في الأمر بالنسب وترك النفر

٦ — (١٧٣٢) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ (وَاللَّفْظُ لِأَبِي بَكْرٍ) . قَالَ : حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ بُرَيْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ ، عَنْ أَبِي مُوسَى . قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، إِذَا بَعَثَ أَحَدًا مِنْ أَصْحَابِهِ فِي بَعْضِ أَمْرِهِ ، قَالَ « بَشُرُوا وَلَا تُنْفَرُوا . وَيَسْرُوا وَلَا تُعَسِّرُوا » .

(3) KOLAYLAŞTIRMAYI EMR VE NEFRET ETTİRMEĞİ TERK HUSÛSUNDA BÂB

6 — (1732) : Ebû Mûsâ (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) sahâbîlerinden herhangi birisini bir işi husûsunda bir yere gönderdiği zaman dâima : «Müjdeleyin, nefret ettirmeyin; kolaylık yolunu gösterin, güçleştirmeyin» buyurur idi.

٧ — (١٧٣٣) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ بَعَثَهُ وَمَاذَا إِلَى الْيَمَنِ . فَقَالَ « يَسْرًا وَلَا تُعَسِّرَا . وَبَشُرَا وَلَا تُنْفَرَا . وَتَطَاوَمَا وَلَا تَخْتَلِفَا » .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَادٍ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرِو . حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ أَبِي خَلْفٍ عَنْ زَكَرِيَّا بْنِ عَدِيِّ . أَخْبَرَنَا عُبيدُ اللَّهِ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي أَنَسَةَ . كِلَاهُمَا عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ ، عَنْ النَّبِيِّ ﷺ ، نَحْوَ حَدِيثِ شُعْبَةَ . وَلَيْسَ فِي حَدِيثِ زَيْدِ بْنِ أَبِي أَنَسَةَ « وَتَطَاوَمَا وَلَا تَخْتَلِفَا » .

7 — (1733) Bize Ebû Bekr ibn Ebî Şeybe tahdîs etti. Bize Vekî',

Şu'be'den, o da Saîd ibn Ebî Burde'den, o da babası Ebû Burde'den tahdîs etti ki Peygamber (S), onun dedesi Ebû Mûsâ ile Muâz'ı Yemen'e gönderdiği zaman onlara şu emri vermiştir : «Siz ikiniz kolaylık yolunu gösterin, güçlüğe gitmeyin; müjdeleyin, nefret ettirmeyin; mütâvaat edin, muhâlefet etmeyin».

() : Buradaki râvîlerin her ikisi de Saîd ibn Ebî Bureyde'den, o da babası Ebû Bureyde'den, o da babası ve Saîd'in dedesi Ebû Mûsâ'dan, o da Peygamber'den (7 rakamlı) Şu'be hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir. Bunlardan Zeyd ibn Ebî Üneyse'nin hadîsinde «mutâva'at edin, muhâlefet etmeyin» emirleri yoktur.

٨ - (١٧٣٤) حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي التَّيَّاحِ ، عَنْ أَنَسٍ . ع وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْوَلِيدِ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . كِلَاهُمَا عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ أَبِي التَّيَّاحِ . قَالَ : سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «بَسُّرُوا وَلَا تَسْرُّوا . وَسَكِّنُوا وَلَا تُفَرِّقُوا» .

8 — (1734) : Ebu't-Tayyâh dedi ki : Ben Enes ibn Mâlik'den işittim şöyle diyordu; Rasûlullah (S) : «Kolaylaştırın, zorlaştırmayın; teskin edip sâkinleştirin, nefret ettirmeyin» diye emr buyurmuştur³.

3. Ağırlıkları, zorlukları Allah bu ümmetden kaldırdığı için diğer dinlere nisbetle İslâm Dini bir kolaylıklar manzûmesidir. Bütün ağırlıkları Cenâb Hak insanlar için çıkardığı en hayırlı ümmetden indirmiştir.

İslâm Dininin kolaylıklar sistemi olduğunu gösteren bazı âyet meâlleri şunlardır:

«Allah size kolaylık diler, size asla güçlük murâd etmez» (el-Bakara: 185);

«Sen Allah'dan bir rahmet sâyesindedir ki onlara yumuşak davrandın. Eğer (bil-farz) kaba, katı yürekli olsaydın onlar etrafından herhalde dağılıp gitmişlerdi bile. Artık onları bağışla, onlar için günâhlarının mağfiretini iste. İş husûsunda onlarla muşâvere et. Bir kere de azm ettin mi artık Allah'a güvenib dayan. Çünkü Allah kendisine güvenib dayananları sever» (Âlu İmrân: 159);

«Allah (ağır teklifleri) sizden hafifletmek ister. (Zâten) insan da zayıf olarak yaratılmıştır» (en-Nisâ: 28);

«Ey îmân edenler! Allah'ın size halâl kıldığı o en temiz ve güzel şeyleri (nefsinize) harâm kılmayın. Haddi aşmayın, çünkü Allah haddi aşanları sevmez» (el-Mâide: 87);

«Sen (güçlüğü değil) kolaylığı tut, iyiliği emret, câhillerden yüz çevir» (el-A'râf: 199);

«Tâ hâ. Biz Kur'ân'ı sana zahmet çekesin diye değil. Ancak korkaklara bir öğüt... olmak üzere indirdik» (Tâ Hâ: 1-4);

«(Allah) sizin üzerinize dinde hiçbir zorluk kılmamıştır» (el-Hacc: 78).

(٤) باب تحريم الغدر

٩ - (١٧٣٥) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشِيرٍ وَأَبُو أَسَامَةَ . ع وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ ابْنِ حَرْبٍ وَعُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ (بَعْنِي أَبَا قُدَامَةَ السَّرْحِيَّ) . قَالَ : حَدَّثَنَا يَحْيَى (وَهُوَ الْقَطَّانُ) . كُلُّهُمْ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ ثُمَيْرٍ (وَاللَّفْظُ لَهُ) . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ مُرَّةٍ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا جَمَعَ اللَّهُ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، يُرْفَعُ لِكُلِّ غَادِرٍ لَوَاهُ ، قَلِيلٌ : هَذِهِ غَدْرَةُ فُلَانٍ بْنِ فُلَانٍ » .

(...) حَدَّثَنَا أَبُو الرَّيِّعِ الْمُتَكِّى . حَدَّثَنَا حَمَّادٌ . حَدَّثَنَا أَيُّوبُ . ع وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ . حَدَّثَنَا عَفَّانُ . حَدَّثَنَا صَخْرُ بْنُ جُوَيْرِيَةَ . كِلَاهُمَا عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ مُرَّةٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، بِهَذَا الْحَدِيثِ .

(4) AHDE VEFÂSIZLIK VE HIYÂNET ETMENİN TAHRİMİ BÂBİ

9 — (1735) : İbn Umer (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Allah Teâlâ kıyâmet gününde bütün evvelkileri ve sonrakileri topladığı zaman, verdiği sözünde durmayıp cayan her gaddâr kişi için (halk içinde teşhîr olunmak üzere) bir bayrak vardır ve : Bu, fulân oğlu fulânın gadridir denilir».

() : Buradaki râvîlerin ikisi de Nâfi'den, o da İbn Umer'den, o da Peygamber'den bu hadisi rivâyet etmişlerdir.

١٠ - (...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقَتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ جَعْفَرٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مُرَّةٍ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّ الْغَادِرَ يَنْصَبُ اللَّهُ لَهُ لَوَاهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ . فَيُقَالُ : أَلَا هَذِهِ غَدْرَةُ فُلَانٍ » .

10 — () : Abdullah ibn Dinâr, Abdullah ibn Umer (R) den şöyle derken işitmiştir : Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Verdiği sözünde durmayıp cayan gaddâr kişi için (onu teşhîr etmek üzere) kıyâmet gününde bir bayrak dikilir de : Dikkat olunsun! Bu, fulân oğlu fulânın gadridir diye i'lân olunur».

١١ - (...) حَدَّثَنَا حَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَمُرَةَ وَسَالِمِ ابْنِ عَبْدِ اللَّهِ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مُرَّةٍ ، قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « لِكُلِّ غَادِرٍ لَوَاهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » .

11 — () : Abdullah ibn Umer (R) dedi ki : Ben Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Kıyâmet gününde, verdiği sözde ve ahde durmayan her bir gaddâr için bir bayrak vardır».

۱۲ — (۱۷۳۶) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا : حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ ع وَحَدَّثَنِي بِشْرُ بْنُ خَالِدٍ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدٌ (يَعْنِي ابْنَ جَعْفَرٍ) . كَلَامُهُمَا عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ سُلَيْمَانَ ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . قَالَ « لِكُلِّ غَادِرٍ لَوْ أَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ . يُقَالُ : هَذِهِ غَدْرَةُ فُلَانٍ » .

(...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا النَّضْرُ بْنُ شَمِيلٍ ع وَحَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَمِيدٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ . جَمِيعًا عَنْ شُعْبَةَ ، فِي هَذَا الْإِسْنَادِ . وَلَيْسَ فِي حَدِيثِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ « يُقَالُ : هَذِهِ غَدْرَةُ فُلَانٍ » .

12 — (1736) : Abdullah (ibn Mes'ûd R) dan : Peygamber (S) : «Ahdini bozan her kişi için kıyâmet gününde (halk arasında teşhîr olunmak üzere) büyük bir alâmet vardır. Bu, fulânın ahde vefâsızlık alâmetidir denilir».

() : Buradaki râvîler de cemîan Şu'be'den bu isnâd içinde rivâyet etmişlerdir. Bunlardan Abdurrahmân'ın hadîsinde : «Bu, fulânın vefâsızlığı alâmetidir denilir» fıkrası yokdur.

۱۳ — (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ عَنْ زَيْدِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ ، عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ شَقِيقٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لِكُلِّ غَادِرٍ لَوْ أَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُعْرَفُ بِهِ . يُقَالُ : هَذِهِ غَدْرَةُ فُلَانٍ » .

13 — () : Abdullah (ibn Mes'ûd R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Verdiği söze ve ahde vefâ etmeyib bozan her bir insan için kıyâmet gününde kendisi ile ahde vefâsızlık derecesinin tanınacağı bir bayrak vardır. Bu, fulânın ahde vefâsızlığının alâmetidir denilecektir».

۱۴ — (۱۷۳۷) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَعُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَمِيدٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ أَنَسٍ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لِكُلِّ غَادِرٍ لَوْ أَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُعْرَفُ بِهِ » .

14 — (1737) : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Verdiği söz ve ahde vefâ etmeyib bozan her bir kimse için kıyâmet gününde (halk arasında teşhîr olunmak üzere) kendisi ile tanınacağı bir alâmet vardır» buyurdu.

۱۵ - (۱۷۳۸) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَعُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ . قَالَ : حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ خُلَيْدٍ ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . قَالَ « لِكُلِّ غَادِرٍ لَوَاءٌ عِنْدَ اسْتِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » .

15 — (1738) : Ebu Saîd Hudrî (R) den; Peygamber (S) : «Verdiği söze ve ahdine vefâ etmeyib bozan her kişi için kıyâmet gününde kışının yanında (yani arkasında dönekliliğini i'ân eden) bir bayrak vardır» buyurdu.

۱۶ - (...) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ عَبْدِ الْوَارِثِ . حَدَّثَنَا الْمُسْتَمِيرُ بْنُ الرِّيَّانِ . حَدَّثَنَا أَبُو نَضْرَةَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لِكُلِّ غَادِرٍ لَوَاءٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرْفَعُ لَهُ بِقَدْرِ غَدْرِهِ . أَلَا وَلَا غَادِرَ أَكْظَمُ غَدْرًا مِنْ أَمِيرٍ عَامَةٍ » .

16 — () : Ebû Saîd Hudrî (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Verdiği söze vefâ etmeyen ve ahdini bozan her kişinin, kıyâmet gününde vefâsızlık ve döneklık derecesi kadar yükseltilecek olan bir bayrağı vardır. Haberinizi olsun ki umûmî velâyet sâhibi olan kimse-nin ğadrinden daha büyük ğadrh hiçbir kimse yokdur» 4.

4. Çünkü vâli, kumandan ve devlet başkanı gibi umûmî velâyet sâhibi olan kimselerin yaptığı vefâsızlık ve ahd bozma ğadrinin zararları, idâreleri altında bulunan pek çok sayıda insanlara da sirâyet edecektir. İşte böyle kimselerin ğadrlerinin en büyük olması, bu sirâyet sebebinden ileri gelmektedir.

Bu hadisler, Muslim ve gayr muslim her kime olursa olsun verilen ahde karşı irtikâb edilen vefâsızlığın çirkinliğini ve bunun ferd ve cemiyet için büyük bir zulm ve ahlâksızlık olduğunu en bellî şekilde ifâde etmektedirler. Bu büyük döneklık iymân ile kabil-i te'lîf değildir.

Haddizâtında verdiği söze vefâ etmemek ve ahdini bozmak akl selim sâhibi her insanın nefret edeceği pek çirkin bir ahlâksızlık ve zulmdur. Kur'ân-ı Kerîm pekçok âyetlerinde mu'minlere dâima ahde vefâyı, verilen sözde sâbit olmayı emr eylemiştir. Ahdine vefâ etmeyen ve sözlerinde durmayan döneklere de yeryüzündeki hayvanların en şerlileri olarak i'ân etmiş ve bütün döneklere ibret olacak şekilde cezâlandırılmalarını ta'lim eylemiştir :

«Yeryüzünde yürüyen hayvanların Allah katında en şerlisi şüphesiz ki kâfir olanlardır. Artık onlar iymâna gelmezler. Onlar, içlerinden kendileri ile muâhede ettiğin kişilerdir ki (muâhadeden) sonra her defasında ahdlerini bozarlar ve hiç çekinmezler. Onun için eğer bunları harbde muhakkak yakalarsan onlara yapacağın cezâ ile arkalarındaki (ahdi bozacak) kimseleri de ürküt. Gerek ki (onlar da) iyice ibret alırlar. Eğer (muâhede eden) bir kavmden de bir huyânet endîşe edersen evvelâ ahdleri reddettiğini düpedüz kendilerine bildir. Çünkü Allah hâinleri sevmez» (el-Enfâl: 55-58).

(•) باب مواء القراع في الحرب

۱۷ - (۱۷۳۹) وَحَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ وَتَمَرُو النَّائِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ (وَاللَّفْظُ لِعَلِيِّ زُهَيْرٍ) (قَالَ عَلِيُّ: أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرَانِ : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ) قَالَ : سَمِعَ تَمَرُو جَابِرًا يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «الْحَرْبُ خُدْعَةٌ» .

(5) HARBDE (DÜŞMANI) ALDATMANIN CEVÂZİ BÂBİ

17 — (1739) : Câbir ibn Abdillâh (R) der ki : Rasûlullah (S) : «Harb bir hud'adır» buyurdu.

۱۸ - (۱۷۴۰) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَهْمٍ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنْبِيهٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «الْحَرْبُ خُدْعَةٌ» .

18 — (1740) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Harb bir had'edir» buyurdu⁵.

5. Had'e, hud'a ve hud'e şeklinde hânın üç türlü hareketi ile rivâyet olunan bu kelime aldatmak, hıyile yapmak, oyun etmek ma'nâsıdır. Zımnen tedbir ve çâre bulmak ma'nâlarını da ifâde eder. Had'e şeklinin en fasîh olduğu, Peygamber'in kendi lugat' ve telaffuzunun bu olduğu rivâyet edilmiştir. Had'e şekli binâ-i merredir. Bir kerre aldatmak ma'nâsıdır. Buna göre «harb had'edir» demek, cenk hâli düşman düşmanı bir defa aldatmakla tamâm olur, ikiye hâcet kalmaz demek olur. Türkcede daha çok tanınan hud'a şeklindeki telâffuzdur.

Kitâb vezninde hidâ' kelimesinin men'etmek ma'nâsı da vardır ki ona göre «harb bir men'edîşdir» demek olur.

Bir harb oyunu olan manevralar, harb hud'alarını te'min eden askerî hareketlerdir. Hud'anın (harb oyununun) muslimanlar tarafından oynandığına göre Peygamber «harb hud'adır» demekle ümmeti harb manevrası yapmaya teşvîk etmiş oluyor. Düşman tarafından vukû'u farz olduğuna göre de velev bir defa olsa bile düşmanın tuzağına düşülmemesi tavsiye edilmiş oluyor. Mâlikî imâmlarından İbnu'l-Arabî harbde hud'anın üç nev'inin câiz olduğunu bildirmiştir :

a. Sözde tevriyedir ki, meselâ siyâsî adamların üstü kapalı ve lâstikli söz söyleyib icâbında zâhirin hilâfını murâd etmeleridir.

b. Düşmana pusu kurulmasıdır ki vaz'iiyyetin ve harb fenninin icâbına göre düşmanı tuzağa düşürmek için harb oyunlarının kullanılması.

c. Düşmana va'd edilip, sonra cayılmasıdır ki hud'anın bu nevi hakikatde harâm olmakla beraber, müstesnâ olarak harb hâlinde tecvîz edilmiştir.

Nevevî: Harb hâlinde her ne sûretle düşmanı aldatmak mümkün olursa onu seçmek câiz olduğunda âlimlerin ittîfakı vardır. Yalnız bunun bir istisnâsı varsa o da, ahdini bozmak yahut emân verib selâmet ve korkudan emniyet bahsettikten sonra sözünde durmamak câiz değildir demiştir.

Şerkaavî de, ba'zı âlimlerin «harb hud'adır» vecizesinde, harb hâlinde re'y ve tedbir kullanmanın şecâatden ziyâde ehemmiyeti bulunduğu işâret vardır dediklerini nakl etmiştir.

Siyâsî ve askerî bir düstûr ifâde eden bu hadîs Peygamber'in câmiâlî sözlerinden olup başka sahâbîlerden de rivâyet edilmiştir.

(۶) باب كراهة تمنى لقاء العدو، والأمر بالصبر عند اللقاء

۱۹ - (۱۷۴۱) حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْخَلَوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ عَنِ الْمُنِيرَةِ (وَهُوَ ابْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحِزَامِيِّ) ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « لَا تَتَمَنَّوْا لِقَاءَ الْعَدُوِّ . فَإِذَا لَقِيتُمُوهُمْ فَاصْبِرُوا » .

(6) DÜŞMANLA KARŞILAŞMA TEMENNİSİNİN KERÂHATİ,
KARŞILAŞMA SIRASINDA DA SABIRLA EMR BÂBİ

19 — (1741) : Ebû Hureyre (R) den; Peygamber (S) : «Düşmanla karşılaşmayı (harbe girişmeyi) istemeyiniz. Fakat düşmanla karşılaşıncı da (harbin bütün çetinliklerine karşı) sabrediniz» buyurdu.

۲۰ - (۱۷۴۲) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ عَنْ أَبِي النَّضْرِ ، عَنْ كِتَابِ رَجُلٍ مِنْ أَسْلَمَ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ ، يُقَالُ لَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي أَوْفَى . فَكُتِبَ إِلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، حِينَ سَارَ إِلَى الْحَرُورِيَّةِ . يُخْبِرُهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ ، فِي بَعْضِ أَيَّامِهِ الَّتِي لَقِيَ فِيهَا الْعَدُوَّ ، يَنْتَظِرُ حَتَّى إِذَا مَالَتِ الشَّمْسُ قَامَ فِيهِمْ فَقَالَ « يَا أَيُّهَا النَّاسُ ! لَا تَتَمَنَّوْا لِقَاءَ الْعَدُوِّ وَاسْأَلُوا اللَّهَ الْعَافِيَةَ . فَإِذَا لَقِيتُمُوهُمْ فَاصْبِرُوا وَاعْلَمُوا أَنَّ الْجَنَّةَ تَحْتَ ظِلَالِ الشُّيُوفِ » . ثُمَّ قَامَ النَّبِيُّ ﷺ وَقَالَ « اللَّهُمَّ ! مَنَزِلَ الْكِتَابِ . وَجَبْرَى السَّحَابِ . وَهَازِمَ الْأَحْزَابِ . اهْزِمْتُمْ وَأَنْصَرْنَا عَلَيْهِمْ » .

20 — (1742) Bana Muhammed ibn Râfi' tahdîs etti. Bize Abdurrazzâk tahdîs etti. Bize İbn Cureyc haber verdi. Bana Mûsâ ibn Ukbe, Ebu'n-Nadr'dan, o da Peygamber'in sahâbîlerinden ve Eslem kabîlesinden kendisine Abdullah ibn Ebî Evfâ denilen bir kimsenin kitâbından haber verdi. Bu Abdullah ibn Ebî Evfâ, Harûra hâricileri üzerine gitmekde olan kumandan Umer ibn Ubeydillah'a mektûb yazıp şunu haber vermişdir : Rasûlullah (S) düşmanla karşılaştığı gazâlarının ba'zısında (hemen harbe girmeyib) tâ güneş zevâlden meyledinceye kadar bekler (düşmanı gözetler) di. Sonra asker içinde ayağa kalkıp şöyle hitâb ederdi : «Ey insanlar! Düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyiniz⁶, Allah'dan âfiyet isteyi-

6. Düşmanla karşılaşmayı temenniden nehy ancak şundan dolayı yapılmıştır: Bu temennide kendini beğenme, nefse dayanma ve kendi kuvvetine güvenme sûreti vardır. Bu ise bir serkeşlik ve zulm çeşididir. Allah zulme ma'rûz kalanlara yardım etmeği garanti etmiştir. Bir de bu temenni düşmana önem vermemeği ve onu hakir görmeği tazammun eder ki bu da ihtiyâta ve tedbirliliğe aykırıdır.

niz⁷. Fakat düşmanla karşılaşınca da (harbin bütün şiddetlerine karşı) sabrediniz⁸. **VE İYİ BİLİNİZ Kİ CENNET MUHAKKAK SÜRETTE KILIÇLARIN GÖLGELERİ ALTINDADIR**. Sonra Peygamber tekrar kalktı ve şöyle duâ etti: «Yâ Allâh! Kitâbı indiren, bulutları akıtıp yürüten, düşman fırkalarını sür'atle kesip hezîmete uğratan (Allâh'ım)! Sen onların topluluklarını kır ve onlara karşı bizlere yardım et».

(۷) **باب استجاب الدعاء بالنصر عند لقاء العدو**

۲۱ - (...) **حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ إسماعيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى. قَالَ: دَعَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى الْأَحْزَابِ فَقَالَ «اللَّهُمَّ! مُتْرِلِ الْكِتَابِ. سَرِيعِ الْحِسَابِ. اهْزِمِ الْأَحْزَابَ. اللَّهُمَّ! اهْزِمْتَهُمْ وَزَلَّزِلْهُمْ** .

(7) DÜŞMANLA KARŞILAŞMA SIRASINDA ALLAH'DAN YARDIM DUÂSI YAPMANIN MÜSTEHÂBLIĞI BÂBİ

21 — () : Abdullah ibn Ebî Evfâ (R) dedi ki : Rasûlullah (S) düşman fırkaları aleyhine duâ edib şöyle dedi : «Yâ Allâh! Ey Kitâbı indiren, hisâbı tez olan (Allâh'ım)! Şu düşman fırkalarını hezîmete uğrat. Yâ Allâh! Onların topluluklarını kır ve irâdelerini sars!».

۲۲ - (...) **وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا وَكِيعُ بْنُ الْجَرَّاحِ عَنْ إسماعيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ. قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ أَبِي أَوْفَى يَقُولُ: دَعَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِمَثَلِ حَدِيثِ خَالِدٍ. غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ «هَازِمِ الْأَحْزَابَ، وَلَمْ يَذْكُرْ قَوْلَهُ «اللَّهُمَّ!»** .

(...) **وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ. جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ، عَنْ إسماعيلَ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ. وَزَادَ ابْنُ أَبِي عُمَرَ فِي رِوَايَتِهِ «مُجْرَى السَّحَابِ»** .

7. Allah'dan âfiyet istemeği emreden hadisler pek çok gelmiştir. Bu âfiyet sözü, beden, bîatın, dîn ve dünya husûslarındaki bütün çirkinlikleri ve kötülükleri def'e şâmil olan çok umûmî lafızlardandır.

8. Bu, harbdeki bütün çetinliklere sabr etmeğe teşvîkdir. Sabr ise zafer rûkûnlerinin en kuvvetlisidir. Yüce Allâh kîlâl âdâbının bir kısmını şu âyetlerinde toplamıştır :

«Ey iymân edenler! Bir düşman topluluğuna çıktığınız vakit sebât edin ve Allah'ı çok anın, tâ ki umduğunuza kavuşasınız. Allah'a ve onun Rasûlüne itâat edin. Biribiri-nizle çekişmeyin. Sonra korku ile zaafa düşersiniz, ruzgârınız gider. Bir de sabr edin. Çünkü Allah sabr edenlerle beraberdir. Yurtlarından çalın satarak, insanlara gösteriş yaparak çıkanlar, halkı Allâh'ın yolundan (hak dîninden) men'edenler gibi olmayın. Onlar ne yaparlarsa Allah çepçevre kuşatıcıdır» (el-Enfâl: 45-46).

Tevbe ve Enfâl sûrelerinde harb kaaideleri ve âdâbı iyice tefsîl edilmiştir.

22 — () : Burada da İsmâil ibn Ebî Hâlid : Ben Abdullah ibn Ebî Evfâ'dan işittim, o, Rasûlullah (S) duâ etti diyordu demiştir. Bu hadîs dahi Hâlid'in (yukarıki 20 rakamlı) hadîsi gibidir. Şukadar var ki burada : «Ey düşman fırkalarını hezîmete uğratan!» demiş de, «Allâhum-me!» sözünü zikretmemiştir.

() : Buradaki her iki râvî de İbn Uyeyne'den, o da İsmâil'den bu isnâd ile rivâyet etmişler. Bunlardan İbn Ebî Umer kendi rivâyetinde, «ey bulutları akıtıp yürüten!» nidâsını ziyâde etmiştir.

۲۳ — (۱۷۴۳) وَحَدَّثَنِي حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ عَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ أَنَسٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَقُولُ يَوْمَ أُحُدٍ «اللَّهُمَّ ! إِنَّكَ إِن تَشَأْ ، لَا تُعْبِدُ فِي الْأَرْضِ .»

23 — (1743) : Hammâd, Sâbit'den, o da Enes (R) den şöyle tahdîs etti : Rasûlullah (S) Uhud gününde : «Yâ Allâh! Eğer sen diler-sen yeryüzünde sen tapılmazsın!» der idi 9.

(۸) بَابُ تَحْرِيمِ قَتْلِ النِّسَاءِ وَالصِّبْيَانِ فِي الْحَرْبِ

۲۴ — (۱۷۴۴) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَحُمَّدُ بْنُ زُمَيْعٍ . قَالَا : أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ . ع وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ؛ أَنَّ امْرَأَةً وَجِدَتْ فِي بَعْضِ مَغَازِي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مَقْتُولَةً . فَأَنْكَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَتْلَ النِّسَاءِ وَالصِّبْيَانِ .

(8) HARBDE KADINLARI VE ÇOCUKLARI ÖLDÜRMEİNİN HARÂM KILINMASI BÂBİ

24 — (1744) : Leys, Nâfi'den, o da Abdullah ibn Umer (R) den tahdîs etti ki Rasûlullah (S) ın gazvelerinden birinde bir kadın öldürülmüş olarak bulundu da Rasûlullah kadınların ve çocukların öldürülmesini çirkin görüb tasvîb etmedi.

9. Bu hadîsde Allâh'ın kaderine teslimiyet ve «şerr Allah tarafından murâd edilmemiş ve takdîr olunmamıştır» iddiâsında bulunan azgın kadercilere redd vardır. Allah onların bu kavillerinden münezze ve âlidir. Peygamber'in bu sözü de kezâ Allah'dan tekrar tekrar yardım istemekdir. Bu rivâyetde Peygamber'in bu sözü Uhud günü söylediği sarâhaten gelmiştir. Başka bir rivâyetde ise bunu Bedr'de söylediği gelmiştir. Siyer ve megâzi kitâblarında meşhûr olan da Bedrde söylenmiş olmasıdır. Bu iki rivâyet arasında muâraza yoktur. Bunu her iki günde de söylemiştir (Nevevî).

٢٥ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشْرٍ وَأَبُو أُسَامَةَ . قَالَ : حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، قَالَ : وَجِدْتُ امْرَأَةً مَقْتُولَةً فِي بَعْضِ تِلْكَ الْمَغَارِي . فَقَعَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ قَتْلِ النِّسَاءِ وَالصَّبْيَانِ .

25 — () : İbn Umer (R) bu gazvelerin birinde bir kadın öldürülmüş olarak bulundu da Rasûlullah (S) kadınları ve çocukları öldürmekten nehy buyurdu dedi ¹⁰.

(٩) بَابُ مَوَازِ قَتْلِ النِّسَاءِ وَالصَّبْيَانِ فِي الْبَيَاتِ مِنْ غَيْرِ نَهْيٍ

٢٦ - (١٧٤٥) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَسَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ وَعَمْرُو بْنُ النَّاقِدِ . جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ . قَالَ يَحْيَى : أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ، عَنِ الصَّعْبِ بْنِ جَثَامَةَ . قَالَ : سُئِلَ النَّبِيُّ ﷺ عَنِ الذَّرَارِيِّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ؟ فَيُصَيَّبُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ وَذُرَارِيهِمْ . فَقَالَ « هُمْ مِنْهُمْ » .

(9) KADINLARIN VE ÇOCUKLARIN GECELEYİN KASIDSIZ OLARAK ÖLDÜRÜLMELERİNİN CEVÂZİ BÂBİ

26 — (1745) : İbn Abbâs (R) dan : Sa'b ibn Cessâme (R) dedi ki Peygamber (S) e :

— Müşriklerin zürriyetlerinden yani müşriklerden âile sâhibi bulunanlara gece baskını yapıyor da (mucâhidler ayırt edemiyerek) bunların kadınlarına ve küçük çocuklarına da musîbetler yağıdırıyorlar? diye soruldu. Bunun üzerine Rasûlullah :

— Onlar da müşrikler (câmiasın) dandırlar diye cevâb verdi.

٢٧ - (...) حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ ابْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ، عَنِ الصَّعْبِ بْنِ جَثَامَةَ . قَالَ : قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنَّا نَصِيبُ فِي الْبَيَاتِ مِنْ ذُرَارِيِّ الْمُشْرِكِينَ . قَالَ « هُمْ مِنْهُمْ » .

27 — () : İbn Abbâs (R) den : Sa'b ibn Cessâme (R) dedi ki; Ben :

10. Bu nehyin Mekke fethinde olduğu bildirilmiştir. Ebû Dâvûd'un müteaddid rivâyetlerinde kadınlardan ve çocuklardan başka ihtiyarların, hizmetçilerin öldürülmeleri de men' edilmiştir. Ahmed ibn Hanbel'in, İbn Abbâs'dan gelen bir rivâyetinde *savmia sâhiblerini* yani papazları, keşişleri de öldürmeyiniz buyurmuştur.

Bütün bu rivâyetlerle, bundan sonraki bâbda gelen İbn Cessâme hadisini te'lif için onu harb zarûretleri ve kasd olmamak kayıdları ile takyid etmek zarûridir.

— Yâ Rasûlallah! Bizler geceleyin müşriklerin zürriyetlerinden yani kadınları ve çocuklarından ba'zısını (kasıdsız olarak) öldürüyoruz? dedim. Rasûlullah (S) :

— Onlar da müşrikler (cemâatin) dendirler buyurdu.

٢٨ - (...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ ؛ أَنَّ ابْنَ شِهَابٍ أَخْبَرَهُ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ، عَنِ الصَّعْبِ بْنِ جَنَامَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قِيلَ لَهُ : لَوْ أَنَّ خَيْلًا أَغَارَتْ مِنَ اللَّيْلِ فَأَصَابَتْ مِنْ أَبْنَاءِ الْمُشْرِكِينَ ؟ قَالَ « هُمْ مِنْ آبَائِهِمْ » .

28 — () : İbn Şihâb, Ubeydullah ibn Abdillâh ibn Utbe'den, o da İbn Abbâs'dan, o da Sa'b ibn Cessâme (R) den şöyle haber verdi : Peygamber (S) :

— Bir takım suvâriler geceleyin baskın yapsalar ve müşriklerin oğullarından ba'zısını (kasıdsız olarak) helâk etseler? diye soruldu? Peygamber (S) :

— Onlar da babalarındandırılar buyurdu ¹¹.

(١٠) باب موار قطع أشجار الكفار وعمرها

٢٩ - (١٧٤٦) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَمُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ . قَالَا : أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ . ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ حَرَّقَ نَخْلَ بَنِي النَّضِيرِ وَقَطَعَ . وَهِيَ الْبَوِيزَةُ .

زَادَ قُتَيْبَةُ وَابْنُ رُمْجٍ فِي حَدِيثِهِمَا : فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ : مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لِينَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً عَلَى أَرْسُلِهَا فَبِإِذْنِ اللَّهِ وَيُخْزَى الْفَاسِقِينَ [١٠/المعرة/].

11. Râvî Sa'b ibn Cessâme'nin Rasûlullah ile buluşması Ebvâ yahut Veddân mevkiilerinden birinde olmuştur. Ebvâ, Medîne nâhiyelerinden büyük bir köyün adıdır. Medîne tarafindaki Cuhfe ile Ebvâ arasında 23 mil mesâfe vardır. Peygamber'in annesi Âmine Ebvâ'da ölmüş ve orada gömülmüştür.

Veddân da Cuhfe'ye yakın bir köydür. Ebvâ ile aralarında 8 mil mesâfe vardır. Râvî Sa'b ibn Cessâme Veddân'a mensûbdur, bilâhare Medîne'ye hicret etmiştir.

Ebvâ ile Veddân üzerine bir sefer tertib edilmişdi ki bu Rasûlullah'ın ilk harb seferidir. Bu sefer sonunda Benû Damre itâat altına alınmışdı. Sa'b ibn Cessâme, hadîsde geçen suâlini bu sırada sormuş olması muhtemeldir (Mu'cemu'l-Buldân, Tâcu'l-Ârâs).

Bu bâbın son hadîsinde tasrih edildiği üzere harb esnâsında muhâriblerin, kadınları ve erlik çağına erişmemiş çocukların katli hakkındaki hükmü soran zât İbn Cessâme'dir. Rasûlullah'ın Sa'b ibn Cessâme'ye : «Muhârib müşriklerin kadınları ve çocukları kendi câmialarındandır» diye cevâbı, bunların kasden öldürülmelerini mübâh kıyma değildir. Muhâribleri, âilelerinden ayırt ederek öldürmek mümkün olanıyan zarûret hallerine münhasırdır. Peygamber'in bu sözden maksadının böyle harb zarûretlerine münhasır olduğuna bundan evvel geçen bâbdaki İbn Umer hadîsi kat'î bir şâhiddir. İbn Umer hadîsi harblerde kadın ve çocukların öldürülmemesi husûsunda Peygamber'in sarîh nehyini bildirmektedir.

(10) KÂFİRLERİN AĞAÇLARINI (HARB ZARÛRETİ OLARAK)
KESMENİN VE YAKMANIN CEVÂZİ BÂBİ

29 — (1746) : Leys, Nâfi'den, o da Abdullah ibn Umer (R) den tahdîs etti ki Rasûlullah (S) Benû Nadr Yahûdîlerinin hurma ağaçlarını (muhâsara sırasında harb icâbı olarak) yaktırdı. Bu harb mıntakası (Benû Nadr'ın hurmalığı olan) Buveyre mevkiî idi.

Bu hadîsin râvîleri olan Kuteybe ve İbn Rumh kendi hadîslerinde şu ziyâdeyi vermişlerdir : Bunun üzerine Azîz ve Celîl olan Allah şu âyetleri indirdi : «Herhangi bir hurma ağacını kestiniz, yahut kökleri üstünde dikili bıraktınız ise (bu hareketiniz) hep Allah'ın izniyledir ve o fâsıkları perişan etmek içindir» (el-Haşr : 5).

٣٠ — (...) حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ وَهَذَا بْنُ السَّرِيِّ. قَالَ : حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ مَرْمٍ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَطَعَ نَخْلَ بَنِي النَّضِيرِ، وَحَرَّقَ. وَلَهَا يَقُولُ حَسَّانُ :
وَهَانَ عَلَى سَرَاةِ بَنِي لُؤَيٍّ حَرِيقٌ بِالْبُؤَيْرَةِ مُسْتَطِيرٌ
وَفِي ذَلِكَ نَزَلَتْ : مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لِينَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً عَلَى أُصُولِهَا. الْآيَةُ.

30 — () : İbn Umer (R) den (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S) Benû Nadr Yahûdîlerinin hurma ağaçlarını kestirdi ve yaktırdı. İşte bu hâdise için Hassân (R) şu mısraları söylerdi :

«Ve hâne alâ serâti Benî Lüeyyîn,
Harîkun bi'l-Buveyrati mustatîru

= Buveyra'nın etrafında uçuşub yayılan yangın, Lüeyy oğullarının reislerine aldırılmağa deymez önemsiz bir şey olarak geldi».

Ve bu hâdise ile ilgili olarak şu âyetler indi :

«Herhangi bir hurma ağacını kestiniz yahut kökleri üstünde dikili bıraktınızsa hep Allah'ın izniyle ve o fâsıkları perişân edeceği içindir» (el-Haşr: 5) ¹².

12. Bu hadîsler ve içindeki âyetler Benû Nadr Yahûdîlerinin muhâsarası şeklini ve düşmana siper ve destek olma ihtimâli bulunan hurma ağaçlarından mahrûm bırakılması sûretiyle sıkıştırıldığını bildirmektedir.

Âyetdeki lîne kelimesini İbn Abbâs, hurmaların en iyisi olan balçık hurmadan başka bütün hurma nevileridir diye tefsir etmiştir. Nevevî de bu tefsiri tercih eylemiştir. Bu tefsire göre sahâbiler hurma ağaçlarını yakmağa ve kesmeğe başlayınca Yahûdî'ler: Yâ Muhammed! Sen âlemi fesâddan men'ettiğin halde şimdi kendin yaş ağaçları kesib yakıyorsun, diye bağırışmışlar ve böylece müslimanların gönüllerinde bir şüphe ve tereddüd uyandırmışlardı. Kimi değerli değersiz hurma ağaçlarını, kimi yalnız değersizlerini kesiyordu. Bu şüpheyi gidermek ve Benû Nadr'a cevâb olarak bunların Allah'ın izniyle ve kendilerine cezâ olarak kesildiği bildirilmiştir. Bu vak'aya ve bu âyete isti-

۳۱ - (...) وَحَدَّثَنَا سَهْلُ بْنُ عَشْمَانَ. أَخْبَرَنِي عُقْبَةُ بْنُ خَالِدٍ السَّكُونِيُّ عَنْ عُيَيْدِ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَعْرٍ. قَالَ: حَرَّقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ نَخْلَ بَنِي النَّضِيرِ.

31 — () : İbn Umer (R) : Rasûlullah (S) Benû Nadr Yahûdîlerinin hurma ağaçlarını yaktırdı dedi.

(۱۱) باب تحليل الغنائم لهذه الأمة خاصة

۳۲ - (۱۷۴۷) وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْمَلَاءِ. حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ عَنْ مَعْمَرٍ. ح. وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ (وَالْفُظُّ لَهُ). حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ. أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنِيَّةٍ. قَالَ: هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا: وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «غَزَا نَبِيٌّ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ. فَقَالَ لِقَوْمِهِ: لَا يَتَّبِعْنِي رَجُلٌ قَدْ مَلَكَ بُضْعَ امْرَأَةٍ، وَهُوَ يُرِيدُ أَنْ يَتَّبِعَنِي بِهَا، وَلَمَّا يَبِينِ. وَلَا آخِرُ قَدْ بَنَى بُنْيَانًا، وَلَمَّا يَرْفَعُ سُقْفَهَا. وَلَا آخِرُ قَدْ اشْتَرَى غَنَمًا أَوْ خِلْفَاتٍ، وَهُوَ مُنْتَظِرٌ وَلَادَهَا. قَالَ: فَغَزَا. فَأَذْنَى لِلْقَرَبَةِ حِينَ صَلَاةِ الْعَصْرِ. أَوْ قَرِيبًا مِنْ ذَلِكَ. فَقَالَ لِلشَّمْسِ: أَنْتِ مَأْمُورَةٌ وَأَنَا مَأْمُورٌ. اللَّهُمَّ! احْبِسْنَهَا عَلَيَّ شَيْئًا. فَحَبَسَتْ عَلَيْهِ حَتَّى اقْتَعَ اللَّهُ عَلَيْهِ. قَالَ: لَجِمُوا مَا غَنِمُوا».

nâden harb icâbı her nevi yaş ağaçların yakılıb kesilmesinin mübâh olduğu hükmüne varılmıştır. Dört imâm ile diğer âlimler topluluğunun görüşleri böyledir. Ötedenberi sü-rüb gelen milletler arası örf ve âdet de böyledir. Zamanımızda da insâfsız şekilleri tatbik olunmaktadır.

Bu çetin muhâsaranın devâmı üzerine Benû Nadr bunalıb emân diledi. Taberî'ye göre develerine yükleyib götürbildikleri kadar mal alıb götürmek üzere çıkıp gitmelerine müsaade edildi. İbn Sa'd, altı yüz deve yükü eşyâ ile sürgün edildiklerini bildiriyor. Hüzün ve teessür göstermemek için defler çalarak, tegannî ederek Medîne'nin içinden geçib gitmişlerdir. Bunlardan bir kısmı Şâm'a, bir kısmı Filistin'de Erîha'ya, bir kısmı Hayber'e gitmiştir. Elli zırh, elli muğfer, üç yüz kırk kılıç bırakmışlardır.

Şu âyetler bunların ve benzerlerinin durumlarını pek ibretli bir şekilde tesbît etmektedir :

«Göklerde ne var yerlerde ne varsa hepsi Allah'ı tesbîh etmektedir. O Aziz ve Hakîm'dir. O kitâb ehlinde küfr edenleri ilk sürgünde yurtlarından çıkarandır. Siz çıkacaklarını sanmamıştınız. Onlar da kal'alarının (Allah'ın azâbına) hakikaten mâni' olacağını zannettilerdi. Fakat Allah onları hisâb etmedikleri cihetten bastırdı ve kalblerinin içine korku düğürdü. Öyle ki evlerini bir taraftan kendi elleri bir taraftan da mu'minlerin elleri ile harâb ediyorlardı. Düşünün de ibret alın ey görececek gözleri olanlar! Ve eğer Allah onlara sürgünü yazmamış olsaydı muhakkak dünyada kendilerine azâb edecekti, âhıretde ise onlara ateş azâbı vardır. Bnnun sebebi sudur: Çünkü onlar hakikaten Allah'a ve Rasûlüne muhâlefet ettiler. Kim Allah'a muhâlefet ederse şüphe yok Allah çetin azâblıdır. Herhangi bir hurma ağacı kestiniz yahut kökleri üstünde dikili bıraktınızsa hep Allah'ın izniyle ve o fâskları perişan edeceği içindir...» (el-Haşr: 1-5).

فَأَقْبَلَتِ النَّارُ لَنَا كُلَّهُ . فَأَبَتْ أَنْ تَطْعَمَهُ . فَقَالَ : فِيكُمْ غُلُولٌ . فَلَيَّيَايَنِي مِنْ كُلِّ قَبِيلَةٍ رَجُلٌ . فَبَايَعُوهُ . فَلَصِقَتْ يَدُ رَجُلٍ بِيَدِهِ . فَقَالَ : فِيكُمْ الْغُلُولُ . فَلَيَّيَايَنِي قَبِيلَتَكَ . فَبَايَعَتْهُ . قَالَ : فَلَصِقَتْ يَدِ رَجُلَيْنِ أَوْ ثَلَاثَةٍ . فَقَالَ : فِيكُمْ الْغُلُولُ . أَنْتُمْ غَلَّيْتُمْ . قَالَ : فَأَخْرَجُوا لَهُ مِثْلَ رَأْسِ بَقَرَةٍ مِنْ ذَهَبٍ . قَالَ : فَوَضَعُوهُ فِي النَّجَالِ وَهُوَ بِالصَّعِيدِ . فَأَقْبَلَتِ النَّارُ فَأَكَلَتْهُ . فَلَمْ تَحِلَّ الْغَنَائِمُ لِأَحَدٍ مِنْ قَبْلِنَا . ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى رَأَى ضَعْفَنَا وَعَجْزَنَا ، فَطَيَّبَهَا لَنَا .

(11) GANİMETLERİN HÂSSATEN BU UMMET İÇİN HALÂL KILINMASI BÂBİ

32 — (1747) : Hemmâm ibn Münebbih : Bu, Ebû Hureyre'-nin bize Rasûlullah'dan tahdîs ettikleridir dedi ve birçok hadîsler zikretti. Onlardan biri de şudur : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Peygamber'lerden bir peygamber gazâyâ gitti ve kavmına şöyle dedi : Bir kadının fercine nikâhla mâlik olub da onunla evlenmek istediği halde henüz evlenmemiş olan bir erkek benimle beraber yürümesin. Bir binâ kurmuş fakat henüz tavanlarını yükseltmemiş olan diğer kimse de benimle beraber yürümesin. Koyun yahut gebe develer satın almış da bunların yavrularını beklemekte olan bir diğer kimse de benimle beraber yürümesin! ¹³

Peygamber bu ta'lîmatı verdikten sonra gazâyâ gitti ve nihâyet ikindi namazı vaktinde yahut buna yakın bir zamanda feth edeceği beldeye yakınlaşıncâ, güneşe hitâben : Sen bir me'mûrsun, ben de bir me'mûrum dedi ve : Yâ Allah! Bu güneşi benim için biraz durdur diye duâ eyledi ¹⁴. Muteâkiben Allah bu Peygamber'e feth verinceye kadar güneş onun üzerinde durduruldu. Neticede bu ordu aldıkları ganimetleri topladılar. Derken gökden onu yemek için ateş geldi ¹⁵. Fakat onu yemekden çekindi. Peygamber, ordusuna: Sizin içinizde ganimet malına bir hıyânet vardır, binâenaleyh her bir kabîleden bir kimse bana bey'at etsin dedi. Kendisine bey'at ettiler. Bu bey'at sırasında bir kimsenin eli Peygamber'in eline yapışdı. Peygamber derhal: Hıyânet muhakkak sizin içinizdedir. Binâenaleyh senin kabîlen benimle bey'at yapsın dedi. Muteâkiben kabîle kendisi

13. Bu hadisde muhim işleri ancak tedbir sâhibi olanlara ve bütün gönüllerini o gâyeye boşaltanlara havâle ve sipariş etmenin lâıyk olacağı, kalbi başka şeylere bağlı kimselere verilmesinin lâıyk olmayacağı esâsı vardır. Çünkü gönlü başka şeylerle ilgili olmak o şahsın azmini zayıflatır ve gücünün kemâliyle sarfını fevt ettirir (Nevevî).

14. Burada zikrolunan güneşin habsi meselesinde ihtilâf olunmuştur. Kendi derecelerine redd olundu, durduruldu ve hareketi yavaşaltıldı gibi tevcihler yapılmıştır. Bu gibi müteşâbih işlerin hakiki mâhiyetini Allâh'a havâle etmek şüphesiz böyle tahminden öteye geçmeyen tevcihler yapmakdan çok daha hayırlı ve sâlim bir yoldur (Mütercim).

15. Kabûl olunmuş kurbânlarını ve ganimetlerini, semâdan bir ateş gelib yemesi geçmiş ümmetlerde cârî olan bir ilâhî sünnet olduğu rivâyet edilir.

ile bey'at yaptı. Derken iki yahut üç kimsenin elleri yapıştı. Bu sefer Peygamber : Hıyânet etmek fiili sizdedir. Sizler hıyânet ettiniz dedi. Mu-teâkiben onlar Peygamber'e sığır başı kadar — yahut sığır başı sûretin-de — bir altın çıkardılar. Bunu da yer üzerinde bulunan malın içine koy-dular. Sonra ateş geldi ve bu ganîmet malını yedi. Bizden önce hiçbir kimseye ganîmetler halâl olmamıştır. Bize halâl olmasının sebebi şudur: Mubârek ve âli olan Allah bizim zaafımızı ve acimizi gördü de ganîmet-leri bize halâl kıldı»¹⁶.

(۱۲) بَابُ الْغَنَائِمِ

۳۳ — (۱۷۴۸) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ سِمَاكِ ، عَنْ مُصَنَّبِ بْنِ سَعْدٍ ، عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : أَخَذَ أَبِي مِنْ الْخُمْسِ سَيْفًا . فَأَتَى بِهِ النَّبِيَّ ﷺ . فَقَالَ : هَبْ لِي هَذَا . فَأَبَى . فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ : يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْغَنَائِمِ قُلِ الْغَنَائِمُ لِلَّهِ وَالرَّسُولِ [۸/الأنفال/۱] .

(12) GANİMETLER BÂBİ

33 — (1748) : Ebû Avâne, Simâk'den, o da Mus'ab ibn Sa'd-dan tahdîs etti. Mus'ab da babasından, babam şöyle dedi diyerek tahdîs etmiştir : Babma humsdan yani beşte birden bir kılıç aldı, akabinde bu-nu Peygamber'e getirib: Bunu bana hibe et dedi. Peygamber (S) bundan çekindi. Bunun üzerine Azîz ve Celîl olan Allah şu âyeti indirdi : «Sana ganîmet taksîminden soruyorlar. De ki : Ganîmetlerin taksîmi Allah'a ve Rasûlüne âiddir. Onun için siz gerçekten mu'minler iseniz Allah'dan kor-kun da birbirinizle aranızı düzeltin, Allah'a ve Rasûlüne itâat edin» (el-Enfâl: 1).

۳۴ — (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى) . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ ، عَنْ مُصَنَّبِ بْنِ سَعْدٍ ، عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : تَرَأْتِ فِي أَرْبَعِ آيَاتٍ . أَصَبْتُ سَيْفًا فَأَتَى بِهِ النَّبِيُّ ﷺ . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! تَقْلِينِي . فَقَالَ « صَعَهُ » ثُمَّ قَامَ . فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ « صَعَهُ مِنْ حَيْثُ أَخَذْتَهُ » . ثُمَّ قَامَ فَقَالَ : تَقْلِينِي . يَا رَسُولَ اللَّهِ ! فَقَالَ « صَعَهُ » فَقَامَ .

16. Ganîmetin yalnız Hz. Muhammed'e ve onun ümmetine halâl kılındığını ifâde eden başka hadisler de vardır. Bunlardan biri Câbir ibn Abdillâh'ın rivâyet ettiği ve Peygamber'i-mizin : «Benden evvel hiçbir kimseye verilmedik beş şey (hep birden) bana verilmiş-tir...» diye başlayan hadisidir. Bu hadisin bir fıkrası, «ganîmetler bana halâl edildi. Hal-buki benden evvel kimseye halâl edilmemiştir» tarzında olub bunu sarîh olarak ifâde etmektedir (Buhârî, teyemmüm).

قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَتَقْلِبُنِيهِ. أَأَجْمَلُ كَمَنْ لَا غَنَاءَ لَهُ؟ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ: «مَنْهُ مِنْ حَيْثُ أَخَذْتَهُ»
قَالَ: فَتَرَلْتُ هَذِهِ الْآيَةَ: يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ قُلِ الْأَنْفَالُ لِلَّهِ وَالرَّسُولِ.

34 — () : Şu'be, Simâk'den, o da Mus'ab ibn Sa'd'dan, o da babasından tahdîs etti. Babası Sa'd şöyle demiştir : Benim hakkımda dört âyet indi. Ben bir kılıca nâil oldum da onu Peygamber (S) e getirib :

— Yâ Rasûlallah! Ganimet payımdan ziyâde olmak üzere bunu bana ver dedim.

— Onu koy buyurdu. Sonra ben Sa'd kalkdı. Peygamber ona :

— Onu aldığın yere koy buyurdu. Sonra ben Sa'd tekrar kalkdı ve:

— Bunu bana ganimet payımdan fazla olarak ver, yâ Rasûlallah! dedi. Rasûlullah tekrar :

— Onu koy buyurdu. O da tekrar kalkıb :

— Yâ Rasûlallah! Bunu payımdan fazla olarak ver. Ben harbde hiç menfaati ve kifâyeti olmayan kimseler gibi mi kılınıyorum? dedi. Peygamber kendisine hitâben :

— O kılıcı aldığın yere koy buyurdu. İşte bunun üzerine şu âyet indi : «Sana ganimetlerin taksiminden soruyorlar. De ki : Ganimetlerin tak-sîmi Allah'a ve Rasûlüne âiddir. Onun için siz gerçekten mu'minler iseniz Allah'dan korkun da birbirinizle aranızı düzeltin. Allah'a ve Rasûlune itâat edin» (el-Enfâl: 1) ¹⁷.

٣٥ — (١٧:١) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ مُرَّةٍ . قَالَ :
بَعَثَ النَّبِيُّ ﷺ سَرِيَّةً ، وَأَنَا فِيهِمْ ، قَبْلَ تَجْدٍ . فَتَنَبَّأُوا بِإِبِلٍ كَثِيرَةٍ . فَكَانَتْ مِنْهُمْ اثْنَا عَشَرَ
بَعِيرًا . أَوْ أَحَدَ عَشَرَ بَعِيرًا . وَنُفِلُوا بِبَعِيرٍ .

17. Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn Hıbbân ve Hâkim'in İbn Abbâs'dan gelen rivâyetlerine göre bu âyet Bedr ganimetlerinin taksîmi hakkında sahâbîlerden bazıları arasında çıkan bir ihtilâf üzerine nâzil olmuştur. Bunu aynı sûrenin 41 inci âyeti de işâret etmektedir :

«Eğer Allah'a, hak ile bâtılın ayrıldığı gün, iki ordunun birbirine kavuştuğu (Bedr) günü kulumuz (Muhammed) a indirdiğimiz (âyetler) e inanmışsanız, bilin ki ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin mutlaka b e ş t e b i r i Allah'ın, Rasûlü'nün, hısımların, yetimlerin, yoksulların, yolcusundur. Allah her şeye hakkıyla kaa-dirdir» (el-Enfâl: 41).

Sa'd : Hakkında dört âyet indiği dediği halde burada yalnız bir âyeti zikretmiştir. Muslim bu dört âyeti bundan sonra Kitâbu'l-Fedâilde zikretmiştir. Onlar da :

- Ana-babaya iyilik,
- Şarâbın harâm kılınması,
- el-En'âm: 152 nci âyeti,
- el-Enfâl: 1 inci âyetleridir (Nevevî).

Şu âyet ganimetlerin halâl olduğunu tasrih etmiştir :

«Eğer Allah'ın geçmiş bir yazısı olmasaydı, aldığınız (fidye) de size herhalde büyük bir azâb dokunurdu. Artık elde ettiğiniz ganimetlerden halâl ve hoş olarak yiyin. Allah'dan korkun! Şüphesiz ki Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir» (el-Enfâl: 68-69).

35 — (1749) : İbn Umer (R) şöyle dedi : Peygamber (S) Necd tarafına ben de içlerinde olduğum halde bir askerî birlik gönderdi. Bu askerler çok deve ganîmeti ele geçirdiler. Herbirinin hissesine ganîmet olarak on iki yahut on bir deve düşmüştü. Bu hisselerine ilâve olarak kendilerine (Rasûlullah'a âid beşte bir hissedenden) birer deve daha ihsân etmiştir.

٣٦ — (...) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَعَثَ سَرِيَّةً قَبْلَ تَجْدٍ . وَفِيهِمْ ابْنُ عُمَرَ . وَأَنَّ سُهْمَانَهُمْ بَلَغَتْ اثْنَيْ عَشَرَ بَعِيرًا . وَتَقْلُوا ، سِوَى ذَلِكَ ، بَعِيرًا . فَلَمْ يُمْثِرْهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ .

36 — () : Leys, Nâfi'den, o da İbn Umer (R) 'den şöyle haber verdi: Rasûlullah (S) Necd tarafına içlerinde İbn Umer de bulunduğu halde bir seriyye gönderdi. Bu sefere giden askerlerden herbirinin hissesi on iki deveye ulaşmıştı. Bu on iki deveden başka kendilerine (kumandanları tarafından) birer deve daha fazladan verilmişti. Rasûlullah da onlara verilen bu fazladan ihsânı değiştirmemiştir.

٣٧ — (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ وَعَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ . قَالَ : بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ سَرِيَّةً إِلَى تَجْدٍ . فَخَرَجْتُ فِيهَا . فَأَصْبْنَا إِبِلًا وَغَنَمًا ، فَبَلَغَتْ سُهْمَانُنَا اثْنَيْ عَشَرَ بَعِيرًا ، اثْنَيْ عَشَرَ بَعِيرًا . وَتَقْلْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَعِيرًا ، بَعِيرًا .

(...) وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . قَالَا : حَدَّثَنَا يَحْيَى (وَهُوَ الْقَطَّانُ) عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو الرَّيِّحِ وَأَبُو كَامِلٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ أَيُّوبَ . ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدَى عَنْ ابْنِ عَوْنٍ . قَالَ : كَتَبْتُ إِلَى نَافِعٍ أَسْأَلُهُ عَنِ النَّفْلِ ؛ فَكَتَبَ إِلَيَّ : أَنَّ ابْنَ عُمَرَ كَانَ فِي سَرِيَّةٍ . ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي مُوسَى . ع وَحَدَّثَنَا هَرُونَ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ . حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي أَسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ . كُلُّهُمْ عَنْ نَافِعٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَ حَدِيثِهِمْ .

37 — () : İbn Umer (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) Necd cihetine bir seriyye gönderdi, ben de bu askerlerin içinde sefere çıktım. Birçok deve ve ganîmet ele geçirdik. Her birimizin ganîmet hissesi on iki-

şer deveye ulaştı. Bir de Rasûlullah bizlere fazla olarak birer deve daha ihsân etti.

() : Buradaki râviler de Ubeydullah'dan bu isnâd ile aynı hadîsi rivâyet etmişlerdir.

() : Buradaki dört tarîk râvilerinin hepsi de Nâfi'den olmak üzere bu isnâdla yukarıkilerin hadîsleri tarzında rivâyet etmişlerdir. Bunlardan İbn Avn: Ben Nâfi'e bir mektûb yazdım da ona Nefel'den¹⁸ yani kumandanın askerlere, onların hak ettikleri ganimetten fazla olarak verdiği ziyâde şeyden soruyordum. Nâfi' de bana cevâb olmak üzere : İbn Umer bir seriyye içinde idi... diyerek bu hadîsi yazdı demiştir.

۳۸ — (۱۷۵۰) وَحَدَّثَنَا سُرَيْجُ بْنُ يُونُسَ وَعَمْرُو النَّاقِدُ (وَاللَّفْظُ لِسُرَيْجٍ) قَالَ : حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ ابْنُ رَجَاءَ عَنْ يُونُسَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِيهِ. قَالَ : قَالَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَلَّا مِوَى نَصِيبَنَا مِنَ الْخُمْسِ. فَأَمَّا بَنِي شَارِفٍ (وَالشَّارِفُ الْمُسْنُ الْكَبِيرُ).

38 — (1750) : Abdullah ibn Umer (R) : Rasûlullah (S) bize kendi paylarımızdan başka humsdan, fazla olarak bir ganimet daha verdi de bana yaşlı büyük bir deve daha isâbet etmişdi dedi.

۳۹ — (...) وَحَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ السَّرِيِّ. حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ. ح وَحَدَّثَنِي حَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى. أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ. كِلَاهُمَا عَنْ يُونُسَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ. قَالَ : بَلَغَنِي عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ : قَال رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَرِيَّةٌ. يَنْخُوحُ حَدِيثِ ابْنِ رَجَاءَ.

39 — () : İbn Şihâb şöyle dedi : İbn Umer'den bana ulaştı ki İbn Umer (R) : Rasûlullah (S) bir seriyyeye fazladan ganimet verdi demştir. Bu hadîs de (38 rakamlı) Abdullah ibn Racâ' hadîsi tarzındadır.

۴۰ — (...) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبٍ بْنُ اللَّيْثِ. حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي. قَالَ : حَدَّثَنِي عُقَيْلُ ابْنُ خَالِدٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَدْ كَانَ يُنْفَلُ بَعْضَ مَنْ يَبْعَثُ مِنَ السَّرَايَا. لِأَنْفُسِهِمْ خَاصَّةً. مِوَى قِسْمِ قَلَمَةِ الْجَيْشِ. وَالْخُمْسُ فِي ذَلِكَ، وَاجِبٌ، كُلُّهُ.

18. Nefel, nefl, nâfile, bir asl üzerine ziyâde olan şey demektir.. Namaz, oruc ve diğer ibâdetlerde asl olan farz üzerine ziyâde bulunanlara nâfile denildiği gibi cihâdda asl ecr olan âhîret sevâbı üzerine ziyâde olan ganimete de nefel denilmiştir. Bundan başka bir gâziye ganimet hissesinden fazla olarak meselâ «şu sipere ilk girene şu verilecektir» gibi tenfil (yani fazla ganimet ta'yini) yolu ile verilmesi şart edilen mala da nefel adı verilir. Hadîsde bahsedilen nefel iste budur. Nefel ve nefl kelimeleri aslında birine ganimet malı vermek ma'nâsına masdardırılar. Verilen ganimet malı ma'nâsına isim oldukları zaman cemi'leri enfâl gelir.

40 — () : İbn Umer (R) den (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S) göndermekde olduğu seriyyelerden ba'zı kimselere o askerî birliğin umûmuna isâbet edecek hisse taksiminden başka hâssaten bizzât kendilerine âid olmak üzere fazladan ganîmet veriyor idi. Fakat bu hisselerin hepsinde hums yani beşte bir vâcib idi ¹⁹.

(۱۳) باب استخفاف الغافل سلب الفضل .

٤١ — (١٧٥١) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ . أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ كَثِيرٍ ابْنِ أَفْلَحَ ، عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ الْأَنْصَارِيِّ . وَكَانَ جَلِيسًا لِأَبِي قَتَادَةَ . قَالَ : قَالَ أَبُو قَتَادَةَ . وَاقْتَصَمُ الْحَدِيثَ .

(...) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ كَثِيرٍ ، عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ مَوْلَى أَبِي قَتَادَةَ : أَنَّ أَبَا قَتَادَةَ قَالَ . وَسَاقَ الْحَدِيثَ .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرَمَلَةُ (وَالْأَفْظَلُ لَهُ) . أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ . قَالَ : سَمِعْتُ مَالِكَ بْنَ أَنَسٍ يَقُولُ : حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ كَثِيرٍ بْنِ أَفْلَحَ ، عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ مَوْلَى أَبِي قَتَادَةَ ، عَنْ أَبِي قَتَادَةَ . قَالَ : خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَامَ حُنَيْنٍ . فَلَمَّا التَقَيْنَا كَانَتْ لِلْمُسْلِمِينَ جَوْلَةٌ . قَالَ : فَرَأَيْتُ رَجُلًا مِنَ الْمُشْرِكِينَ قَدْ عَلَا رَجُلًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ . فَاسْتَدْرْتُ إِلَيْهِ حَتَّى أَتَيْتُهُ مِنْ وَرَائِهِ . فَضَرَبْتُهُ عَلَى حَبْلِ مَاتِقِهِ . وَأَقْبَلَ عَلَى فَضْمَنِ صِمَّةَ وَجَدْتُ مِنْهَا رِيحَ الْمَوْتِ . ثُمَّ أَدْرَكَهُ الْمَوْتُ . فَأَرْسَلَنِي . فَلَحِقْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ فَقَالَ : مَا لِلنَّاسِ ؟ فَقُلْتُ : أَمْرُ اللَّهِ . ثُمَّ إِنَّ النَّاسَ رَجَعُوا . وَجَلَسَ

19. Humus veya hums, beşte bir demektir. İslâmî harblerde ele geçirilen ganîmetlerin beşte biri Allah adına ayrılır. Geri kalan beşte dördü de gâzilere taksim edilir. Bu ganîmetlerdeki beşte birlik hissesinin dayanağı şu âyetdir :

(Bedr) günü kulumuz (Muhammed) a indirdiğimiz âyetlere inanmışsanız, biliniz ki ganîmet olarak aldığınız her hangi bir şeyin b e ş t e b i r i Allah'ın, Rasûlünün, hasımların, yetimlerin, yoksulların ve yolcusundur. Allah her şeye hakkıyla kaadirdir (el-Enfâl: 41).

Bu âyete göre alınan ganîmetlerin evvelâ beşte biri Allah için ayrılacak. Bu da beş hisseye ayrılacak ve burada zikrolunan beş yere sarf olunacaktır. Yani Allah beşte birin bir payını Rasûlullah'a dördünü de ondan sonraki dört sınıf insanlara sarf ve tahsisi emreder. Bu kısım Allah adıyla âmmen menfaatlerine ayrılmış olur. Ganîmetin beşte birden bâki kalan beşte dördüne gelince o da gâzilere taksim edilir.

رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ « مَنْ قَتَلَ قَتِيلًا لَهُ عَلَيْهِ يَتَنَةٌ ، فَلَهُ سَابِقَةٌ » ، قَالَ : فَقُمْتُ . فَقُلْتُ : مَنْ يَشْهَدُنِي ؟ ثُمَّ جَلَسْتُ . ثُمَّ قَالَ مِثْلَ ذَلِكَ . فَقَالَ فَقُمْتُ فَقُلْتُ : مَنْ يَشْهَدُنِي ؟ ثُمَّ جَلَسْتُ . ثُمَّ قَالَ ذَلِكَ ، الثَّالِثَةُ . فَقُمْتُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَا لَكَ ؟ يَا أَبَا قَتَادَةَ ! » فَقَصَصْتُ عَلَيْهِ الْقِصَّةَ . فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ : صَدَقَ . يَا رَسُولَ اللَّهِ ! سَلَبُ ذَلِكَ الْقَتِيلِ عِنْدِي . فَأَرْضِيهِ مِنْ حَقِّهِ . وَقَالَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ : لَا هَا اللَّهُ ! إِذَا لَا يَمِيدُ إِلَى أَسَدٍ مِنْ أَسَدِ اللَّهِ يُقَاتِلُ عَنْ اللَّهِ وَعَنْ رَسُولِهِ فَيَمُوتُ سَلْبَةً . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « صَدَقَ . فَأَعْطَاهُ إِيَّاهُ » فَأَعْطَانِي . قَالَ : فَبِعِثْتُ الدَّرْعَ فَأَبْتَعْتُ بِهِ غُرْفًا فِي بَنِي سَلَمَةَ . فَإِنَّهُ لَأَوَّلُ مَالٍ تَأَثَّلْتُهُ فِي الْإِسْلَامِ . وَفِي حَدِيثِ اللَّيْثِ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ : كَلَّا لَا يُعْطِيهِ أَصْبَحَ مِنْ قُرَيْشٍ وَيَدْعُ أَسَدًا مِنْ أَسَدِ اللَّهِ . وَفِي حَدِيثِ اللَّيْثِ : لَأَوَّلُ مَالٍ تَأَثَّلْتُهُ .

(13) DÜŞMAN ÖLDÜREN MÜCÂHİDİN, ÖLDÜRDÜĞÜ KİMSENİN EŞYÂ VE SİLÂHLARINA HAK KAZANMASI BÂBİ

41 — (1751) : Ebû Katâde (R) nin meclisinde bulunan Ebû Muhammed el-Ensârî, Ebû Katâde şöyle dedi diyerek üçüncü tarîkde gelecek olan hadisin tamâmını anlatmıştır.

() : Buradaki râvîler de Ebû Katâde'nin azâdlısı olan Ebû Muhammed'den, Ebû Katâde şöyle dedi deyib hadisin tamâmını sevk ettiğini rivâyet etmişlerdir.

() Bize Ebû Tâhir ve Harmele tahdîs ettiler (lafz Harmele'nindir). Bize Abdullah ibn Vehb haber verib şöyle dedi : Ben Mâlik ibn Enes'den şöyle derken işittim: Bana Yahyâ ibn Saîd, Amr ibn Kesîr ibn Eflah'dan, o da Ebû Katâde'nin âzâdlısı olan Ebû Muhammed'den, o da Ebû Katâde'den tahdîs etti. Ebû Katâde (R) şöyle dedi :

Biz Huneyn senesi Rasûlullah'ın maiyyetinde sefere çıktık. Düşmanla karşılaşınca musliman ordusu için bir hezîmet ve dehşet olmuşdu. Bu sırada müşriklerden birini, muslimanlardan bir kimse üzerine çıkmış halde gördüm. Hemen o düşman tarafına dolandım ve nihâyet arkasından onun yanına geldim. Akabinde o düşmanı boynu ile kürek kemiği arasından vurdum. Hemen benden tarafa dönüb beni öyle bir kucakladı ki bu sıkı kucaklayışdan ölüm kokusunu hissettim. Sonra ona ölüm yetiştirdi de beni salıverdi. Muteâkiben Umer ibn Hattâb'a rast geldim. Bu insanlara ne oldu? diye sordu. Allah'ın işidir dedim. Sonra döndüler, Rasûlullah da oturub : «Her kim bir düşmanı öldürür ve öldürdüğüne dâir beyyinesi de olursa, öldürdüğü kimsenin elbise, silâh ve diğer eşyâları onundur» buyurdu. Ben hemen kalktım ve : Benim için kim şâhid olur? dedim. Sonra

otururdum. Sonra tekrar Rasûlullah bunun benzerini söyledi. Ben yine kal-
kıp : Benim için kim şehâdet eder? diye sordum ve sonra otururdum. Sonra
Peygamber o sözünü üçüncü defa söyledi. Ben yine ayağa kalkınca Ra-
sûlullah : «Neyin var? yâ Ebâ Katâde!» buyurdu. Ben de kıssayı kendisine
anlattım. Akabinde oradaki topluluktan biri : Ebû Katâde doğru söyledi
yâ Rasûlallah! O maktûlun eşyâsı benim yanımdadır. Artık hakkı olan
bu şeyler yerine onu başka şeylerle râzıy kıl dedi. Ebû Bekr Sıddîk : Al-
lâh'a yemin olsun bu olamaz! Peygamber, Allah ve Rasûlü yolunda mu-
kaatele eden Allah arslanlarından bir arslanın hakkını ibtâle yanaşmaz
ve onun selebini²⁰ sana veremez dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (S) :
«Ebû Bekr doğru söyledi. Yanındaki maktûle âid şeyleri Ebû Katâde'ye
ver» buyurdu.

Ebû Katâde der ki : Akabinde o zât, eşyâları bana verdi. Ben de zırhı
sattım ve onun bedeline mukâbil Benû Seleme'de küçük bir bustân satın
aldım. İşte bu bustân İslâm'da aslına sâhib olduğum ilk maldır.

Leys'in rivâyeti olan ikinci hadîsde Ebû Bekr : Hayır olamaz. Ra-
sûlullah bu selebi Kureyş'den bir kelerciğe verib de Allah arslanlarından
bir arslanı terk etmez demiştir. Yine bu Leys hadîsinde Ebû Katâde : Bu,
teessül ettiğim yani aslına mâlik olduğum ilk maldır demiştir.

٤٢ - (١٧٥٢) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ. أَخْبَرَنَا يُونُسُ بْنُ الْمَاجِشُونِ عَنْ صَالِحِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ
ابْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ؛ أَنَّهُ قَالَ: يَتَنَا أَنَا وَاقِفٌ فِي الصَّفِّ
يَوْمَ بَدْرٍ. نَظَرْتُ مِنْ يَمِينِي وَشِمَالِي. فَإِذَا أَنَا بَيْنَ غَلَامَتَيْنِ مِنَ الْأَنْصَارِ. حَدِيثُهُ أَسْنَأُهُمَا. تَخَيَّنْتُ
لَوْ كُنْتُ بَيْنَ أَضْلَعٍ مِنْهُمَا. فَتَمَرَّزَنِي أَحَدُهُمَا. فَقَالَ: يَا عَمَّ! هَلْ تَعْرِفُ أَبَا جَهْلٍ؟ قَالَ: قُلْتُ: نَعَمْ.
وَمَا حَاجَتَكَ إِلَيْهِ؟ يَا ابْنَ أَخِي! قَالَ: أَخْبَرْتُ أَنَّهُ بَسْبُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. وَالَّذِي قَسَمَ يَدِي لَئِنْ
رَأَيْتُهُ لَا يُفَارِقُ سَوَادِي سَوَادَهُ حَتَّى يَمُوتَ الْأَجْمَلُ مِنَّا. قَالَ: فَتَخَيَّنْتُ لِذَلِكَ. فَتَمَرَّزَنِي الْآخَرُ
فَقَالَ مِثْلَهَا. قَالَ: فَلَمْ أَنْسَبْ أَنْ نَظَرْتُ إِلَى أَبِي جَهْلٍ يَزُولُ فِي النَّاسِ. فَقُلْتُ: أَلَا تَرَى أَنَّ هَذَا
صَاحِبُكُمْ الَّذِي تَسْأَلَانِ عَنْهُ. قَالَ: فَأَبْتَدَرَاهُ، فَضَرَبَاهُ بِسَيْفَيْهِمَا، حَتَّى قَتَلَاهُ. ثُمَّ انْصَرَفَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ
ﷺ. فَأَخْبَرَاهُ. فَقَالَ: «أَيْكُمْ قَتَلَهُ؟» فَقَالَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا: «أَنَا قَتَلْتُ». فَقَالَ: «هَلْ مَسَحْتُمَا
سَيْفَيْكُمَا؟» قَالَا: لَا. فَنَظَرَ فِي السَّيْفَيْنِ فَقَالَ: «كِلَاكُمَا قَتَلَهُ» وَقَفَى بِسَيْفِهِ لِمُعَاذِ بْنِ عَمْرٍو
ابْنِ الْجُمُوحِ. (وَالرَّجُلَانِ: مُعَاذُ بْنُ عَمْرٍو وَبْنُ الْجُمُوحِ وَمُعَاذُ بْنُ عَمْرٍو).

20. Seleb, birinin arkasından soyulub alınan yani selb olunan elbise, silâh, âlet gibi eşyâ-
larıdır. Burada düşmandan öldürülen maktûlun eşyâları kastedilmektedir.

42 — (1752) : Abdurrahmân ibn Avf (R) şöyle demiştir : Ben Bedr harbi günü harb saffında sağıma soluma baktığım zaman Ensâr-dan yaşları genç iki delikanlı gördüm. Keşki bunlardan daha kuvvetli olan (iki kimse) arasında bulunaydım diye temennî ettim. Bu iki gençden biri beni gözü ile süzdü de :

— Yâ amuca! Ebû Cehl'i tanır mısın? diye sordu. Ben de :

— Evet tanırım, onunla ne işin var? Ey kardeşim oğlu! dedim. O da:

— Bana haber verildi ki Ebû Cehl Rasûlullah'a sövüyormuş. Nefsim elinde olan Allah'a yemîn ederim ki onu bir görürsem artık bizden eceli yakın olan ölünceye kadar şahsım onun şahsından asla ayrılmıyacaktır dedi. Gencin söylediği bu kat'î söze hayret ettim. Bu iki gençden diğeri de beni gözden geçirerek ötekinin söylediği gibi söyledi. Bu sırada ben Ebû Cehl'i görmüşdüm. O, Kureyş askerleri içinde (hiç durmadan) hareket edib duruyordu. Ben :

— Gençler! Telâsla hareket eden şu şâhıs, bana kendisinden sormak-da olduğunuz Ebû Cehl'dir dedim. Onlar hemen sür'atle kılıçlarına sarıldılar ve Ebû Cehl'i öldürünceye kadar onu kılıçları ile vurdular. Sonra dönüb Rasûlullah'ın huzûruna geldiler ve hâdiseyi ona haber verdiler. Rasûlullah (S) :

— Onu hanginiz öldürdü? diye sordu. Bunlardan her biri :

— Ben öldürdüm, dedi. Rasûlullah :

— Kılıçlarınızı sildiniz mi? diye sordu.

— Hayır silmedik dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (nereye kadar kan bulaştığını ve ne derece battığını anlamak için) kılıçlara bakıp tedkik etti. Sonra (gönüllerini hoş etmek için) :

— İkiniz öldürmüşsünüz dedi, fakat Ebû Cehl'in ele geçen eşyâsını bu (ikiden) Muâz ibn Amr ibn Cemûh'a (verilmesine) hükmetti²¹. (Bu iki mucâhid kimse, Muâz ibn Amr ibn Cemûh ile Muâz ibn Afrâ idiler).

21. Çünkü maktûlün geride bıraktığı elbise, silâh ve sâiresine hak kazanmayı icâb eden şer'i öldürme, düşmana ağır darbeyi indiren öldürmedir. Ebû Cehl'i kıbrıdatmaz eden yani çok yaralayan ve karnını deşen İbn Cemûh idi. Sonra da İbn Mes'ûd yetişib canı çıkmak üzere iken kafasını koparmıştı.

Bu iki genç mucâhidler hadis metninden de anlaşılacağı üzere iki kardeşdirler. Allah onlardan ve onlar gibi kıyâmete kadar gelecek yiğit mucâhidlerden râzıy olsun! Amin.

٤٣ — (١٧٥٣) وحدثني أبو الطاهر أحمد بن عمرو بن سرج أخبرنا عبد الله بن وهب أخبرني معاوية بن صالح عن عبد الرحمن بن جبير، عن أبيه، عن عوف بن مالك. قال: قتل رجل من حمير رجلاً من العدوة. فأراد سلبه. فمنعه خالد بن الوليد. وكان والياً عليهم. فأتى رسول الله ﷺ عوف ابن مالك. فأخبره. فقال لخالد « ما منمك أن تعطيه سلبه؟ » قال: استكثرته. يا رسول الله! قال « ادفعه إليه » فمر خالد بعوف فجر برده. ثم قال: هل أنجزت لك ما ذكرت لك من رسول الله ﷺ؟ فسمعه رسول الله ﷺ فاستغضب فقال « لا تعطه. يا خالد! لا تعطه. يا خالد! هل أنتم تاركون لي أمراً؟ إنما مثلكم ومثلهم كمثل رجل استرعى إبلاً أو غنماً فرعاها. ثم تحبب سقياً. فأوردوها حوضاً فشرعت فيه فشربت صفوة وتركت كدرة فصفوة لكم وكدرة عليهم »

43 — (1753) : Avf ibn Mâlik (R) şöyle dedi : Hımyer kabîlesinden biri, düşmandan bir kimseyi öldürdü de onun selebini yani geride bıraktığı eşyâ ve silâhlarını almak istedi. Başlarında vâli bulunan Hâlid ibn Velid de onu men'etti. Akabinde Avf ibn Mâlik Rasûlullah'a geldi ve bunu kendisine haber verdi. Rasûlullah (S) da Hâlid'e hitâben :

— Seni, maktûlun selebini buna vermekden men eden nedir? dedi. Hâlid :

— Yâ Rasûlallah! Onu çok seleb almak kaygusunda ve isteğinde buldum dedi. Rasûlullah Hâlid'e :

— Maktûlun selebini ona ver diye emretti. Sonra Hâlid, Avf'ın yanına uğradı. Avf, Hâlid'in ridâsını çekdikden sonra Hâlid'e :

— Sana, Rasûlullah'a şikâyet edeceğim dediğimi yerine getirdim mi? dedi. Rasûlullah da onun busözünü işitti ve öfkeleni. Bunun üzerine :

— Yâ Halid! Ona verme, yâ Hâlid! Ona verme! Sizler, benim kumandanlarımı terk mi ediyorsunuz? Onlarla sizin meseliniz, develeri yahut koyunları gütmesi istenilib de bunları güden, sonra da onları suvarmak için tam zamanını gözetliyen, vakti gelince de bu hayvanları bir havuz başına getiren kimseye benzer : O sürüler havuzdan içmeğe başladılar ve suyun durusunu içtiler de bulanığını geride bıraktılar. O suyun durusu sizindir, bulanığı da onlarıdır²².

22. Hadîsin ma'nâsı şudur: İdâre edilenler, işlerin durularını alırlar da bulanıksız olarak atıyyeleri kendilerine ulaştır. Halbuki vâliler, kumandanlar, çetin işlerle uğraşmak, çeşitli yerler ve sûretlerle malları toplamak ve onları gerekli yerlere sarf etmek, raiyyeyi korumak, onlara şefakat eylemek, müdâfaa etmek, aralarında adâlet icrâ etmek gibi sıkıntı ve yorgunluklarla karşılaşılır. Bunlar idâre edilenlere teveccüh etmez.

Muteâkib rivâyetden anlaşılacağı üzere bu hadîsde anlatılan vak'a sekizinci hicret yılında yapılan Mûte seferi ve harbinde meydana gelmiştir.

٤٤ - (...) وحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا أَبُو أَيْدٍ بْنُ سَلَمَةَ . حَدَّثَنَا صَفْوَانُ بْنُ عَمْرٍو عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ نَفِيرٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَوْفِ بْنِ مَالِكٍ الْأَشْجَمِيِّ . قَالَ : خَرَجْتُ مَعَ مَنْ خَرَجَ مَعَ زَيْدِ بْنِ حَارِثَةَ ، فِي غَزْوَةِ مُوتَةَ . وَرَافَقَنِي مَدْيَنُ بْنُ الْيَمَنِ . وَسَاقَ الْحَدِيثَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِنَحْوِهِ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ فِي الْحَدِيثِ : قَالَ عَوْفٌ : قُلْتُ : يَا خَالِدُ ! أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَضَى بِالسَّلْبِ لِلْقَاتِلِ ؟ قَالَ : بَلَى . وَلَكِنِّي اسْتَكْرَهْتُ .

44 — () : Buradaki râvî de Avf ibn Mâlik el-Eşcaî'nin : Biz zeyd ibn Hârîse'nin maiyyetinde Mûte gazvesine çıkanlarla beraber gazveye çıktık. Yemen'den yardıma gelenlerden bir kimse bana arkadaş oldu... dediğini nakletti ve hadisin tamâmını Peygamber (S) den yukarıki hadis tarzında sevk eyledi. Ancak bu hadîsde râvî şöyle demiştir : Avf dedi ki : Ben, yâ Hâlid! Sen Rasûlullah'ın, selebin kaatile verilmesini hükmeylettiğini bilmiyor musun? dedim. Hâlid : Evet biliyorum, lâkin ben bu zâtı çok seleb toplamak kaygusuna düşkün bir kimse buldum dedi.

٤٥ - (١٧٥٤) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ بُنُسٍ الْحَنْظَلِيُّ . حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ بْنُ عَمَّارٍ . حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَلَمَةَ . حَدَّثَنِي أَبِي ، سَلَمَةُ بْنُ الْأَكْوَعِ . قَالَ : غَزَوْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ هَوَازِنَ . فَبَيْنَا نَحْنُ نَتَضَحَّى مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِذْ جَاءَ رَجُلٌ عَلَى جَمَلٍ أَحْمَرَ . فَأَنَاقَهُ . ثُمَّ انْتَزَعَ طَلْقًا مِنْ حَقْبِهِ فَقَبَضَ بِهِ الْجَمَلَ . ثُمَّ تَقَدَّمَ يَتَعَدَّى مَعَ الْقَوْمِ . وَجَعَلَ يَنْظُرُ . وَفِينَا ضَمَمَةٌ وَرِقَّةٌ فِي الظَّهْرِ . وَبَعْضُنَا مُشَاةٌ . إِذْ خَرَجَ يَشْتَدُّ . فَأَتَى جَمَلَهُ فَأَطْلَقَ قَيْدَهُ . ثُمَّ أَنَاقَهُ وَهَمَدَ عَلَيْهِ . فَأَنَارَهُ . فَأَشْتَدَّ بِهِ الْجَمَلَ . فَاتَّبَعَهُ رَجُلٌ عَلَى نَاقَةٍ وَرَفَاءً .

قَالَ سَلَمَةُ : وَخَرَجْتُ أَشْتَدُّ . فَكُنْتُ عِنْدَ وَرِكِ النَّاقَةِ . ثُمَّ تَقَدَّمْتُ . حَتَّى كُنْتُ عِنْدَ وَرِكِ الْجَمَلِ . ثُمَّ تَقَدَّمْتُ حَتَّى أَخَذْتُ بِخَطَامِ الْجَمَلِ فَأَنَحْتُهُ . فَلَمَّا وَصَعَ رُكْبَتَهُ فِي الْأَرْضِ اخْتَرَمْتُ سَبْنِي فَقَضَرْتُ رَأْسَ الرَّجُلِ . فَتَدَّرَ . ثُمَّ جِئْتُ بِالْجَمَلِ أَقْوَدُهُ ، عَلَيْهِ رَحْلُهُ وَسِلَاحُهُ . فَاسْتَقْبَلَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَالنَّاسُ مَعَهُ . فَقَالَ « مَنْ قَتَلَ الرَّجُلَ ؟ » قَالُوا : ابْنُ الْأَكْوَعِ . قَالَ « لَهُ سَلْبُهُ أَجْمَعُ » .

45 — (1754) : Selemetu'bnu'l-Ekva' tahdis edib şöyle dedi : Biz Rasûlullah'ın maiyyetinde Hevâzin gazvesine gittik. Seferde Rasûlullah ile beraber öğlen yemeği yediğimiz bir sırada kırmızı bir deve üzerinde birisi gelip devesini ıhtırdı. Sonra, semeri devenin sırtına bağlıyan kalın kolandan, deri bir ip çıkardı ve bununla deveyi bağladı. Sonra ileri

geçib cemâatle beraber yemeğe koyuldu. Hem de etrafı gözetlemeğe başladı. Bu sırada bizlerde bir zaîflık, develerde de bir incelik vardı. Bir kısmımız yayalardan ibâretti. Derken o zât sur'atli bir çıkışla hareket edib devesinin yanına geldi ve onun bağını salıverdi. Sonra da devesini ihtı-rarak üzerine oturdu ve hareket ettirdi. Deve de onu sur'atle götürdü. Arkasından da boz renkli dişi bir deve üzerinde bir kimse gitti.

Seleme der ki: Ben de çıkıp sur'atle hareket ettim ve o dişi devenin kalçasının yanına vardım. Sonra ileri geçtim, nihâyet (ilk giden) erkek devenin kalçasının yanına ulaştım. Sonra onun da önüne geçerek devenin dizgin yularından tuttum ve çöktürdüm. Deve dizini yere koyar koymaz kılıcımı sıyırıp adamın başına vurdum ve baş düştü. Sonra üzerinde se-meri ve sâhibinin silâhı olduğu halde deveyi yederek getirdim. Beni ma-yyetindeki insanlarla beraber Rasûlullah (S) karşıladı ve :

— Adamı kim öldürdü? diye sordu. Oradakiler :

— Selemetu'bnu'l-Ekva' öldürdü dediler. Rasûlullah :

— Öldürülen kimsenin bütün selebi yani üzerinde ve yanında bulu-nan her şeyi, silâhı, eşyâsı ve devesi topdan onundur buyurdu ²³.

(۱۴) باب التغل وفداء السلمین بالأسارى

۴۶ - (۱۷۵۵) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ يُوسُفَ . حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ بْنُ عَمَّارٍ . حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَلَمَةَ . حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ : غَزَوْنَا فَرَازَةَ وَعَلَيْنَا أَبُو بَكْرٍ . أَمْرُهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَيْنَا . فَلَمَّا كَانَ يَتَنَاقَشُ الْوَيْلَ الْمَاءَ سَاعَةً ، أَمَرَنَا أَبُو بَكْرٍ فَمَرَسْنَا . ثُمَّ شَنَّ الْغَارَةَ . فَوَرَدَ الْمَاءَ . فَقَتَلَ مَنْ قَتَلَ عَلَيْهِ ، وَسَبَى . وَأَنْظَرُ إِلَى عُتْقٍ مِنَ النَّاسِ . فِيهِمُ الدَّرَارِيُّ . تَحَشَيْتُ أَنْ يَسْبِقُونِي إِلَى الْجَبَلِ . فَرَمَيْتُ بِسَهْمٍ يَنْهَمُ وَيَبِينُ الْجَبَلِ . فَلَمَّا رَأَوْا السَّهْمَ وَقَفُوا . فَجِئْتُ بِهِمْ أَسُوفُهُمْ . وَفِيهِمْ امْرَأَةٌ مِنْ بَنِي فَرَازَةَ . عَلَيْهَا قِشْعٌ مِنْ أَدَمَ . (قَالَ : الْقِشْعُ النُّطْعُ) مِمَّا ابْنَتْهَا مِنْ أَحْسَنِ الْعَرَبِ . فَسَقَمْتُ حَتَّى أَتَيْتُ بِهِمْ

23. Buhârî'nin Selemetu'bnu'l-Ekva'dan fakat diğer bir tarikden gelen hadisinde Seleme : Peygamber, bir seferde iken, müşriklerden bir câsûs geldi ve sahâbîlerinin yanına oturub onlarla konuşmağa başladı. Sonra sıvışıp gitti. Peygamber onu arayınız ve öldürünüz! emrini verdi. Ben de onu öldürdüm. Peygamber onun selebini bana verdi demiştir. Bu rivâyetden ve Nevevî'nin izâhından anlaşıldığına göre bu öldürülen kimse kâfir ve mu-hârib bir câsûs imiş ve muslimanlar aleyhine bilgi ve görgü toplayıp kaçarken Pey-gamber'in emriyle öldürülmüştür.

أَبَا بَكْرٍ . فَتَقَلَّبَنِي أَبُو بَكْرٍ ابْتِمَامًا . فَقَدِمْنَا الْمَدِينَةَ وَمَا كَشَفْتُ لَهَا ثَوْبًا . فَلَقِيَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي السُّوقِ . فَقَالَ : «يَا سَلَمَةُ ! هَبْ لِي الْمَرْأَةَ» . فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! وَاللَّهِ ! لَقَدْ أُعْجِبَنِي . وَمَا كَشَفْتُ لَهَا ثَوْبًا . ثُمَّ لَقِيَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنَ الْغَدِ فِي السُّوقِ . فَقَالَ لِي : «يَا سَلَمَةُ ! هَبْ لِي الْمَرْأَةَ» . لِلَّهِ أَبُو لَدَا ! فَقُلْتُ : هِيَ لَكَ . يَا رَسُولَ اللَّهِ ! فَوَاللَّهِ ! مَا كَشَفْتُ لَهَا ثَوْبًا . فَبَعَثَ بِهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى أَهْلِ مَكَّةَ . فَقَدَى بِهَا نَاسًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ ، كَانُوا أُسِرُوا بِمَكَّةَ .

(14) GÂZİLERE HUSÛSÎ GANİMETLER VERMEK, DÜŞMAN
ESİRLERİ KARŞILIĞINDA MUSLİMAN ESİRLERİNİ
KURTARMAK BÂBİ

46 — (1755) : Seleme (R) tahdîs edib şöyle demiştir : Başımızda Ebû Bekr olduğu halde Fezâre oğulları gazvesine gittik. Ebû Bekr'i bizim üzerimize Rasûlullah (S) kumandan ta'yîn etmişti. Bizimle suyun arası bir sâat olunca Ebû Bekr bize emretti de geçenin sonunda istirahat etmek için konakladık. Sonra Ebû Bekr, baskın yapacak atlıları ayırdı ve düşman üzerine hücum etti. Derhal suyun başına vardılar. Ve artık onun üzerinde öldüren öldürdü, esir alan esir aldı. Bu arada ben içlerinde kadınlar ve çocuklar bulunan bir insan topluluğunu görüverdim. Onların dağ tarafına doğru beni geçib gitmelerinden endişe ettim de onlarla dağ arasına ok atışı yaptım. Okları gördükleri zaman durdular. Akabinde ben onları önüme katarak sürüb getirdim. Bu topluluk arasında Fezâre oğullarından bir kadın vardı ki bu kadının üzerinde deriden eski bir kürk örtü, beraberinde de Arabların en güzeli nevinden bir kızı vardı. Ben bu kabileyi sürüb sevk ettim ve nihâyet onları Ebû Bekr'e getirdim. Ebû Bekr o kadının kızını bana (husûsî) ganîmet olarak verdi. Ben o kızın hiçbir elbisesini açmamış olarak (yani onunla cimâ' etmeden) Medîne'ye geldik. Rasûlullah çarşıda bana rastgeldi ve :

— Yâ Seleme! O kadını bana hibe et dedi. Ben :

— Yâ Rasûlallah! Allah'a yemin ederim ki o kızın güzelliği beni hayran ettiği halde ben onun hiçbir elbisesini açmadım dedim. Sonra ertesi günü Rasûlullah bana yine çarşıda kavuştu ve tekrar :

— Yâ Seleme! O kadını bana hibe et. Senin gibi bir oğlan meydana getirdiğinden dolayı babanın mükâfatını ancak Allah versin (yani ona, aşk olsun) dedi. Ben de :

— O kadın senin olsun yâ Rasûlallah! Allâh'a yemin ederim ki ben o kadının hiçbir elbisesini açmadım, dedim. Müteâkiben Rasûlullah o ka-

dını Mekke ahâlisine gönderdi de ona mukabil Mekke'de esîr edilmiş olan muslimanlardan bir gurub insanı kurtardı ²⁴.

(۱۵) بَابُ مَكْمِ الْفَيِّ

۴۷ - (۱۷۵۶) حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ . قَالَ : هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا : وَقَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَيْمًا قَرِيَةً أَتَيْتُمُوهَا ، وَأَقَمْتُمْ فِيهَا ، فَسَمَّيْتُمْ فِيهَا . وَأَيْمًا قَرِيَةً عَصَتْ اللَّهَ وَرَسُولَهُ ، فَإِنَّ مُحْسِنًا لِلَّهِ وَلِرَسُولِهِ ، ثُمَّ هِيَ لَكُمْ » .

(15) FEY'İN HÜKMÜ BÂBİ

47 — (1756) : Hemmâm ibn Münebbih : Bu, Ebû Hureyre'nin bize Rasûlullah'dan tahdîs ettikleridir dedi ve birçok hadisler zikretti. Onlardan biri şudur: Ebû Hureyre dedi ki : Rasûlullah (S) : «Üzerlerine at ve deve koşturmadığınız halde (yani harb yapmadan) kuffâr beldelelerinden herhangi bir beldeye geldiniz ve ahâlisiyle bir mal üzerine sulh yapıp orada ikâmet ettinizse onlardan aldığınız fey olur ki onun sarf yeri muslimanların tamâmıdır. Allah'a ve Rasûlune âsî olan herhangi bir beldeye gelib de atlar koşturmak ve muhârebe yapmak sûretiyle onlardan aldığınız mallara gelince onların beşte biri Allah'ın ve Rasûlunundur. Sonra geri kalan beşte dördü ise sizindir» ²⁵.

۴۸ - (۱۷۵۷) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ ، وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبَادٍ ، وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ، وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ أَبِي شَيْبَةَ) (قَالَ إِسْحَاقُ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرُونَ : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ) عَنْ عَمْرِو ، عَنْ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ مَالِكِ بْنِ أَوْسٍ ، عَنْ عُمَرَ . قَالَ : كَانَتْ أَمْوَالُ بَنِي النَّضِيرِ مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ . مِمَّا لَمْ يُوجِفْ عَلَيْهِ الْمُسْلِمُونَ بِحَيْلٍ وَلَا رِكَابٍ . فَكَانَتْ لِلنَّبِيِّ ﷺ خَاصَّةً .

24. Bu hadîsde esîrleri karşılıklı olarak fidyeleşmenin, kâfir kadınları verib de onlara karşılık erkekleri kurtarmanın cevâzı vardır (Nevevî).

25. Fey, harbsiz, zorla veya sulh yaparak galebe sûretiyle kâfirlerden alınan maldır. Bunda mu'minlerin harb ile hizmetleri geçmediği için bu sûretle alınan malın hepsini âlimlerin cumhûruna göre Cenâb Allah, Rasûlüne tahsis buyurmuştur.

Ganimet ise harb ve kıtâl ile alınan maldır. Bu ganimet malının BEŞTE BİRİ Rasûlullah'a BEŞTE DÖRDÜ gâzilere âiddir. Bu hadîs fey malının beşe taksim olunmayacağına delâlet ediyor. Şâfiî ise bunun da ganimet malı gibi beşte birinin alınacağına kail olmuştur. Bu hadîs onun bu görüşü aleyhine bir huccet olur.

فَكَانَ يُنْفِقُ عَلَى أَهْلِهِ تَفَقَّةً سَنَةً . وَمَا بَقِيَ يَجْمَعُهُ فِي الْكَرَاعِ وَالسَّلَاحِ . عُدَّةً فِي سَبِيلِ اللَّهِ .
(...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ مَعْمَرٍ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ .

48 — (1757) : Umer (R) şöyle dedi : Benû Nadîr malları, Allah'ın kendi Rasûlüne fey olarak tahsîs ettiği şeylerdendir. Muslimanların at sürerek, deve koşturarak harb ile elde ettikleri ganîmetlerden değildir. Bu cihetle Benû Nadîr malları Rasûlullah'a mahsûs idi. Rasûlullah âilesinin bir senelik geçim sarfiyatını bundan te'mîn ederdi. Sonra bundan geri kalanını da Allah yolunda harb hazırlığı olarak atlara ve silâhlara sarf ederdi.

() Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib şöyle dedi : Bize Sufyân ibn Uyeyne, Ma'mer'den, o da Zuhri'den bu isnâdla ayni hadisi rivâyet etti.

٤٩ — (...) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ أَسْمَاءَ الضُّبَيْيُّ . حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَةُ عَنْ مَالِكٍ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ؛ أَنَّ مَالِكََ بْنَ أَوْسٍ حَدَّثَهُ . قَالَ : أُرْسِلَ إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ . فَبَشَّرْتُهُ حِينَ تَمَآلَى النَّهَارُ . قَالَ : فَوَجَدْتُهُ فِي بَيْتِهِ جَالِسًا عَلَى سَرِيرٍ . مُفَضِّيًا إِلَى رُمَالِهِ . مُتَّكِئًا عَلَى وَسَادَةٍ مِنْ أَدَمٍ . فَقَالَ لِي : يَا مَالُ ! إِنَّهُ قَدْ دَفَّ أَهْلُ أَيْيَاتٍ مِنْ قَوْمِكَ . وَقَدْ أَمَرْتُ فِيهِمْ بِرَحْجٍ . فَخُذْهُ فَأَقْسِمُ بِتَنَهُمْ . قَالَ : قُلْتُ : لَوْ أَمَرْتَ بِهَذَا غَيْرِي ؟ قَالَ : خُذْهُ . يَا مَالُ ! قَالَ : بَقَاءُ يَرْفَأُ . فَقَالَ : هَلْ لَكَ ، يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ! فِي عُثْمَانَ وَعَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ وَالزُّبَيْرِ وَسَعْدٍ ؟ فَقَالَ عُمَرُ : نَعَمْ . فَأَذِنَ لَهُمْ . فَدَخَلُوا . ثُمَّ جَاءَ فَقَالَ : هَلْ لَكَ فِي عَبَّاسٍ وَعَلِيٍّ ؟ قَالَ : نَعَمْ . فَأَذِنَ لَهُمَا . فَقَالَ عَبَّاسٌ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ! اقْضِ بَيْنِي وَبَيْنَ هَذَا الْكَاذِبِ الْأَيْمِ الْغَادِرِ الْخَلَّانِ . فَقَالَ الْقَوْمُ : أَجَلٌ . يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ! اقْضِ بَيْنَهُمْ وَأَرْخَمْهُمْ .

(فَقَالَ مَالِكُ بْنُ أَوْسٍ : يُجِئُكَ إِلَيَّ أَنَّهُمْ قَدْ كَانُوا قَدَمُوهُمْ لِذَلِكَ) فَقَالَ عُمَرُ : اتَّيَدَا . أَنشَدُكُمْ بِاللَّهِ
الَّذِي يَأْذِنُهُ تَقْوَمُ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ ! أَتَعْلَمُونَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا نُورُثُ . مَا تَرَكْنَا صَدَقَةً »
قَالُوا : نَعَمْ . ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى الْعَبَّاسِ وَعَلَى فَقَالَ : أَنشَدُكُمْ بِاللَّهِ الَّذِي يَأْذِنُهُ تَقْوَمُ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ ! أَتَعْلَمَانِ
أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا نُورُثُ . مَا تَرَكْنَا صَدَقَةً » قَالَا : نَعَمْ . فَقَالَ عُمَرُ : إِنَّ اللَّهَ جَلَّ وَعَزَّ كَانَ
خَصَّ رَسُولَهُ ﷺ بِخَاصَّةٍ لَمْ يُخَصَّصْ بِهَا أَحَدًا غَيْرَهُ . قَالَ : مَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى
فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ [٥٩/المحرر ٧] (مَا أَذْرِي هَلْ قَرَأَ الْآيَةَ الَّتِي قَبْلَهَا أَمْ لَا) قَالَ : فَتَسَمَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ
بَيْنَكُمْ أَمْوَالُ بَنِي النَّضِيرِ . فَوَاللَّهِ ! مَا اسْتَأْذَنَّا عَلَيْكُمْ . وَلَا أَخَذَهَا دُونَكُمْ . حَتَّى بَقِيَ هَذَا الْمَالُ .
فَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَأْخُذُ مِنْهُ تَهْقِئَةً سَنَةً . ثُمَّ يَجْعَلُ مَا بَقِيَ أَسْوَةَ الْمَالِ . ثُمَّ قَالَ : أَنشَدُكُمْ بِاللَّهِ
الَّذِي يَأْذِنُهُ تَقْوَمُ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ ! أَتَعْلَمُونَ ذَلِكَ ؟ قَالُوا : نَعَمْ . ثُمَّ نَشَدَ عَبَّاسًا وَعَلِيًّا بِعَيْلٍ مَا نَشَدَ بِهِ
الْقَوْمَ : أَتَعْلَمَانِ ذَلِكَ ؟ قَالَا : نَعَمْ . قَالَ : فَلَمَّا تَوَفَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ أَبُو بَكْرٍ : أَنَا وَلِيُّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ .
فَجِئْتُكُمْ ، أَتَطْلُبُ مِيرَاثَكَ مِنْ ابْنِ أَخِيكَ ، وَيَطْلُبُ هَذَا مِيرَاثَ امْرَأَتِهِ مِنْ أَبِيهَا . فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ : قَالَ
رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَا نُورُثُ . مَا تَرَكْنَا صَدَقَةً » فَرَأَيْتُمَا كَاذِبًا آتِمًا غَادِرًا خَائِنًا ، وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّهُ لَصَادِقٌ
بَارٌّ رَاشِدٌ تَابِعٌ لِلْحَقِّ . ثُمَّ تَوَفَّى أَبُو بَكْرٍ . وَأَنَا وَلِيُّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . وَوَلِيُّ أَبِي بَكْرٍ . فَرَأَيْتُمَانِي
كَاذِبًا آتِمًا غَادِرًا خَائِنًا . وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنِّي لَصَادِقٌ بَارٌّ رَاشِدٌ تَابِعٌ لِلْحَقِّ . فَوَلَّيْتُمَا . ثُمَّ جِئْتَنِي أَنْتَ وَهَذَا .
وَأَنْتُمَا جَمِيعٌ . وَأَمْرُكُمْ كَمَا وَاحِدٌ . فَقُلْتُمَا : ادْفِنْنَا إِلَيْنَا . فَقُلْتُ : إِنْ شِئْتُمْ دَفَعْتُهَا إِلَيْكُمَا عَلَى أَنْ
عَلَيْكُمَا عَهْدُ اللَّهِ أَنْ تَمْلَا فِيهَا بِاللَّهِ كَأَن يَعْمَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَأَخَذْتُمَاهَا بِذَلِكَ . قَالَ : أَكْذَلِكَ ؟
قَالَا : نَعَمْ . قَالَ : ثُمَّ جِئْتُمَانِي لِأَقْضِيَ بَيْنَكُمَا . وَلَا ، وَاللَّهِ ! لَا أَقْضِي بَيْنَكُمَا بِغَيْرِ ذَلِكَ حَتَّى تَقْرَمَ
السَّاعَةُ . فَإِنْ عَجَزْتُمَا عَنْهَا فَرُدَّاهَا إِلَيَّ .

49 — () : Mâlik ibn Evs tahdîs edib şöyle dedi : Umer ibn Hattâb haber gönderib beni çağırttı. Ben de gündüz yükseldiği zaman ona geldim. Kendisini, evinde hurma dallarından yapılmış şilte ve yaygısı bulunmayan bir sedir üzerinde oturmuş ve deriden bir yastığa da dayanmış halde buldum. Bana :

— Yâ Mâli! ²⁶ Kavminden bir takım evler halkı (yardım istemek için)

26. Bu, Mâlik kelimesinin sonundaki kâfı düşürmek, sûretiyle terhîm edilmiş yani budanmış şeklidir. Sonundaki lâmin kesre ve ötüresiyle yâ Mâli, yâ Mâlu, şeklinde okunması câizdir. Bu Arab dâilcilerince meşhûr olan iki vecihdir. Lâmi kesre okuyanlar bu lâmi asıl kelimedeki hâli üzere terk etmiş olurlar. Ötüre okuyanlar ise bunu mustakil bir isim yapmış olurlar.

sür'atle bana geldiler. Ben de onlara verilmek üzere biraz atıyye ayırmasını emrettim. Sen o atıyyeyi al da aralarında taksim et, dedi. Ben :

— Bu işi benden başkasına emretsen? dedim.

— Bunu al yâ Mâli! dedi. Bu sırada Umer'in kapıcısı Yarfâ geldi ve:

— Ey Mu'minlerin emîri! Usmân, Abdurrahmân ibn Avf, Zubeyr ve Sa'd ibn Ebî Vakkas'ın içeri girmelerine izin var mı? dedi. Umer:

— Evet diyerek onlar için izin verdi. Onlar içeri girdiler sonra Yarfâ tekrar geldi ve :

— Abbâs ile Ali hakkında da iznin var mı? dedi. Umer yine :

— Evet diyerek o ikisine de izin verdi. Abbâs içeriye girince :

— Ey Mu'minlerin Emîri! Benim ile (Ali'yi işâret ederek : Eğer insâf etmezse o takdirde) şu kâzib, günahkâr, gadr edici, ve hâin olan arasında hükmet dedi²⁷. Orada bulunanlar :

— Evet ey Mu'minlerin Emîri! Bunlar arasında hükmünü ver ve onları huzûra kavuşdur dediler. (Mâlik ibn Evs: Ben, Ali, Abbâs ve onlarla beraber olanların bu tarzda Umer'in huzûrunda buluşmayı tertib ettiklerini sanıyorum demiştir). Bunun üzerine Umer, Ali ile Abbâs'a :

— Sabırlı olun, acele etmeyin! dedikten sonra mecliste hâzır bulunanlara hitâb ederek: Gök ile yer kendi izniyle ayakta duran Allah hakkı için size sorarım. Sizler Rasûlullah (S) ın : «Bize (yani biz Peygamberler cemâatinin terikesine) vâris olunmaz. Biz ne bırakırsak sadakadır (mülkiyeti beytulmâle âiddir)» buyurduğunu bilir misiniz? dedi. Orada bulunanlar da :

— Evet, böyle biliriz diye tasdik ettiler. Bundan sonra Umer, Abbâs ile Ali'den tarafa dönüb onlara da :

— Semâ ve yer, kendi emriyle duran Allah hakkı için ikinize de sorarım! Siz ikiniz Rasûlullah'ın : «Bizler vâris olunmayız. Biz ne mal bırakırsak sadakadır» buyurduğunu bilir misiniz? diye sordu. Onlar da :

— Evet, böyle biliriz dediler. Bunun üzerine Umer :

— Muhakkak ki Celîl ve Azîz olan Allah, kendi Rasûlüne ondan başka hiçbir kimseye tahsis etmediği bir husûsiyet bahşetmiştir dedi ve şu âyeti okudu : «Allah'ın fethedilen memleketler ahâlisinden Peygamber'ine verdiği f e y , Allâh'a, Peygamber'ine, yetimlere, yoksullara, yolda kalanlara âiddir. Tâ ki bu mallar içinizden yalnız zenginler arasında dolaşan bir devlet olmasın. Peygamber size ne verdi ise onu alın, size ne yasak ettiyse ondan da sakının! Allah'dan korkun, çünkü Allah çetin azâblıdır» (el-Haşr: 7).

(Râvî: Ben Umer'in bu âyetten önceki âyeti de okuyub okumadığını

27. Abbâs ile Ali arasında Allah'ın fey olarak Peygambere tahsis ettiği Benû Nadîr hurmalığından dolayı nizâ ve ihtilâf vardı da Ali ile Abbâs birbirlerine ülu orta dil uzatmışlardı.

bilmiyorum demiştir). Sonra Umer şöyle devam etti : Allah'ın Rasûlü Benû Nadîr mallarını aranızda taksîm etti. Onu sizlerden men' edib sırf kendisine ayırmadı. Nihâyet geri kalan bu maldan Rasûlullah kendi âilesinin bir senelik nafakasını alırdı. Sonra artanını da Allah yolundaki sarf yerlerine tahsis ederdi. Umer bunları söyledikten sonra :

— Gök ile yer kendi emriyle durmakta olan Allah hakkı için sizlere sorarım? Sizler bunu böyle bilir misiniz? dedi. Oradakiler :

— Evet böyle biliriz diye tasdik ettiler. Sonra Abbâs ile Ali'ye de mecliste bulunanlara and verib sorduğu gibi and vererek :

— Sizler de bunu böyle bilir misiniz? diye sordu. Onlar da :

— Evet, biz de böyle biliriz dediler. Umer devamla :

— Rasûlullah vefat edince Ebû Bekr : Rasûlullah'ın vekîliyim dedi. Akabinde siz ikiniz geldiniz. Sen Abbâs, kardeşinin oğlundan mîrâsını istiyor, bu Ali de karısının, babasından intikal edecek mîrâsını istiyordu. Ebû Bekr de dedi ki : Rasûlullah (S) : «Biz mîrâs olunmayız. Biz ne mal bırakırsak sadakadır» buyurdu. Siz ikiniz (Ebû Bekr böyle söylediği için) onu yalancı, günahkâr, gadredici ve bir hâin gördünüz. Halbuki Allah Ebû Bekr'in muhakkak bir sâdık, sözünde sâbit duran bir vefâkar, dosdoğru ve hakka tâbi bir kimse olduğunu bilir. Sonra Ebû Bekr vefat etti. Bu sefer ben Rasûlullah'ın ve Ebû Bekr'in velisiyim. Siz ikiniz beni de yalancı, günâhkâr, gadrecidi, hâin bir kimse gördünüz. Allah, benim doğru sözlü, ahdine vefâkar, dürüst ve hakka tâbi bir kimse olduğumu bilmektedir. Bu malların tevliyetini şimdi ben üzerime aldım. Sonra (yâ Abbâs!) sen ve bu Ali bana geldiniz. Siz ikiniz müttehidsiniz. İkinizin de istediğiniz şey bir tekdir. O da bu malları size vermekliğimdir. Siz :

— O hurmalıkları bize teslim et dediniz. Ben de :

— Eğer isterseniz o hurmalıkların (mulkiyetini değil) yalnız Rasûlullah zamanındaki gibi tasarrufunu size tevdi ederim dedim. Siz de bu şartlarla hurmalıkları aldınız. Umer burada : Öyle değil mi? diye sordu. Abbâs ile Ali de : Evet diye tasdik ettiler. Umer devâmla :

— Sonra ikiniz aranızda hükmetmem için bana geldiniz. Hayır, Allah'a yemîn ederim ki ben sizin aranızda kıyâmet kopuncaya kadar bu hükmümden başka türlü hükmetmem. Eğer mülkiyeti beytulmâle, tasarrufu size âid olmak şartıyla bu hurmalıkları kullanmaktan âciz olursanız, onları tekrar bana iâde edersiniz dedi²⁸.

28. Fey, 25 inci hâşiyede söylediğimiz gibi harbsiz zorla veya sulhan galebe sûretiyle kâfilardan alınan maldır. Bunda mu'minlerin harb ile hizmeti geçmediği için bu sûretle alınan malın hepsini — âlimlerin cumhûruna göre — Cenâb Hak Rasûlullah'a tahdis buyurmuştur. Peygamber bu maldan âilesinin bir senelik nafakasını ayırdıktan sonra kalanından işçi ücretini çıkarır, gerisini vakf kılarak müslimanların cihâd, eğitim ve sair umûmî hizmetlerine sarf ederdi. Rasûlullah'ın vefâtı üzerine kızı Fâtıma, Ebû Bekr'e mürâcaat ederek Rasûlullah'ın terikesinden kendisine âid olan hissesini istedi ki Hayber, Fedek ve Medîne civârındaki hurmalıklardı. Ebû Bekr: Rasûlullah hayâtında

۵۰ - (...) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ (قَالَ ابْنُ رَافِعٍ : حَدَّثَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ : أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ) أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ مَالِكِ بْنِ أَوْسٍ بْنِ الْحُدَثَانِ . قَالَ : أُرْسِلَ إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ . فَقَالَ : إِنَّهُ قَدْ حَصَرَ أَهْلَ أَيْيَاتٍ مِنْ قَوْمِكَ . يَنْخَوِ حَدِيثَ مَالِكٍ . غَيْرَ أَنْ فِيهِ : فَكَانَ يُنْفِقُ عَلَى أَهْلِهِ مِنْهُ سَنَةً وَرُبَّمَا قَالَ مَعْمَرٌ : يَنْجِسُ قُوتَ أَهْلِهِ مِنْهُ سَنَةً . ثُمَّ يَحْمَلُ مَا بَقِيَ مِنْهُ يَحْمَلُ مَالِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ .

50 — () : Ma'mer, Zuhri'den, o da Mâlik ibn Evs ibn el-Hadesân'dan haber verdi. Mâlik yine : Umer ibn Hattâb bana haber gönderdi. Müteâkiben : Kavmından birtakım evler halkı geldi... diyerek yukarıki (49 rakamlı) hadîsi tarzında rivâyet etmiştir. Şukadar ki bu hadîsde: Rasûlullah (S) kendi âilesinin bir senelik geçimini bu maldan sarfederdi şeklindedir. Bir de Ma'mer : Ehlinin bir senelik azığını bu maldan habsederdi demiştir. Sonra bu maldan geri kalanı da Azîz ve Celîl olan Allah'ın malı kılar (ve bütün muslimanların umûmî menfaatlarına tahsis eder) di²⁹.
(۱۶) بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «لَا نَوْرَ مَا تَرَكْنَا فَهَرُ صَرْقَةً»

۵۱ - (۱۷۰۸) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُرْوَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ : أَنَّهَا قَالَتْ : إِنَّ أَرْوَاجَ النَّبِيِّ ﷺ ، حِينَ تُوُفِّيَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، أُرِدَّتْ أَنْ يَبْعَثَ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ إِلَى أَبِي بَكْرٍ . فَيَسْأَلُهُ مِيرَاثَهُنَّ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ . قَالَتْ عَائِشَةُ لَهُنَّ : أَلَيْسَ قَدْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «لَا نَوْرَ . مَا تَرَكْنَا فَهُوَ صَدَقَةٌ» ؟

(16) PEYGAMBER (S) İN: «BİZLER VÂRİS OLUNMAYIZ, BİZİM BIRAKTIĞIMIZ HER MAL SADAKADIR» KAVLİ BÂBİ

bu mallarda nasıl tasarruf ettiyse onun hâricinde bir şey yapamam. Hem bu mallarda verâset câri değildir demişdi. Gerek buradaki Hz. Umer'in, gerek bundan sonraki bâbda gelecek olan Hz. Âişe'nin rivâyetine göre Ebû Bekr'in vefâtından sonra Abbâs ile Ali (R) de Hz. Umer'in hilâfetinin ikinci senesinde kendisine mürâcaat ederek bu arâzideki hisselerini istemişlerdi. O meclisde, hadîsde isimleri zikredilen büyük sahâbîlerden kimseler de bulunuyordu. Hz. Umer de bu hurmalıkların mülkiyetini değil, yalnız Rasûlullah, Ebû Bekr ve kendi zamanlarındaki gibi tasarrufunu size tevdi edebilirim. O sûretle kullanırsınız. Bu şartlar dâiresinde ilerde kullanamazsanız bana iâde ediniz demiş, Abbâs ile Ali de bu sûretle kabûl etmişlerdir. Kurtubî'nin beyânına göre Hz. Ali, hilâfeti zamanında bu arâzide hakikaten Ebû Bekr ve Umer zamanındaki gibi tasarruf etmiştir. Bundan sonra sırasıyla Ali'nin evlâd ve torunlarından Hasen, Hüseyin, Ali ibn Hüseyin, Hasen ibn Hasen, Zeyd ibn Hasen, Abdullah ibn Hasan bu arâziyi idâre etmişler. En snora Abbâsîlerin velâyet ve idâresine geçmiştir (Aynî, *Umdetu'l-Kaarr*, VII, 119-124 den özetle).

29. Fey, fey taksîmi ve bununla ilgili meselelerin ilmî izâhı ve tafsîlâtı için okuyucularına Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır Merhûm'un Hak Dîni Kur'ân Dili adlı kıymetli eserinde Haşr Sûresi tefsirini (VI, 4820-4852) okumalarını tam bir i'timâdla tavsiye ederim.

51 — (1758) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib şöyle dedi : Ben Mâlik'in huzûrunda okudum, o da İbn Şihâb'dan, o da Urve'den, o da Âişe'den ki Âişe (R) şöyle demiştir : Rasûlullah (S) vefât ettiği zaman Peygamber'in kadınları, Usmân ibn Affân'ı Ebû Bekr'e göndermeği ve Peygamber'den (kendilerine geçecek sekizde bir) mîrâslarını talep edivermesini istediler. Ben Âişe de onları karşılayarak kendilerine; Rasûlullah: «Biz Peygamberler zümresinin terikesine vâris olunmaz. Bizim bıraktığımız her mal sadakadır (mulkiyeti beytulmâle âid vakıftır)» buyurmuş değil midir? diye i'tirâz etmiştir³⁰.

٥٢ — (١٧٥٩) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . أَخْبَرَنَا حُجَيْنٌ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ عُقَيْلٍ ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّهَا أَخْبَرَتْهُ ؛ أَنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَرْسَلَتْ إِلَى أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ تَسْأَلُهُ مِيرَاثَهَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . بِمَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْهِ بِالْمَدِينَةِ وَفَدَكَ . وَمَا بَقِيَ مِنْ خُمُسِ خَيْبَرَ . فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا تَوْرَثُ مَا تَرَكَنَا صَدَقَةٌ . إِنَّمَا يَأْكُلُ آلُ مُحَمَّدٍ (ﷺ) فِي هَذَا الْمَالِ » . وَإِنِّي ، وَاللَّهِ ! لَا أُغَيِّرُ شَيْئًا مِنْ صَدَقَةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، عَنْ حَالِهَا الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهَا ، فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . وَلَا أَعْمَلَنَّ فِيهَا ، بِمَا عَمِلَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَأَبَى أَبُو بَكْرٍ أَنْ يَذْفَعَ إِلَيَّ فَاطِمَةَ شَيْئًا . فَوَجَدْتُ فَاطِمَةَ عَلَى أَبِي بَكْرٍ فِي ذَلِكَ . قَالَ : فَهَجَرْتُهُ . فَلَمْ تُكَلِّمْنِي حَتَّى تُوَفِّيتُ . وَعَاشَتْ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ سِتَّةَ أَشْهُرٍ . فَلَمَّا تُوَفِّيتُ دَفَنَهَا زَوْجُهَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ لَيْلًا . وَلَمْ يُؤْزَنْ بِهَا أَبَا بَكْرٍ . وَصَلَّى عَلَيْهَا عَلِيٌّ . وَكَانَ لِعَلِيٍّ مِنَ النَّاسِ وَجْهَةٌ ، حَيَاةَ فَاطِمَةَ . فَلَمَّا تُوَفِّيتُ اسْتَنْكَرَ عَلِيٌّ وَجُوهَ النَّاسِ . فَالْتَمَسَ مُصَالَحَةَ أَبِي بَكْرٍ وَمُبَایَعَتَهُ . وَلَمْ يَكُنْ بِأَيْحَ تِلْكَ الْأَشْهُرِ . فَأَرْسَلَ إِلَيَّ أَبِي بَكْرٍ : أَنْ آتِنَا . وَلَا يَأْتِنَا مِمَّا أَحَدٌ (كَرَاهِيَةِ مُحَضَّرِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ) فَقَالَ عُمَرُ ، لِأَبِي بَكْرٍ : وَاللَّهِ ! لَا تَدْخُلْ عَلَيْهِمْ وَخَدِّكَ . فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ : وَمَا عَسَاهُمْ أَنْ يَفْعَلُوا بِي . إِنِّي ، وَاللَّهِ ! لَا يَتَنَّهُمُ . فَدَخَلَ عَلَيْهِمْ أَبُو بَكْرٍ . فَتَشَهَّدَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ . ثُمَّ قَالَ : إِنَّا فَدَعَرْنَا ، يَا أَبَا بَكْرٍ ! فَضِيلَتَكَ وَمَا أَعْطَاكَ اللَّهُ . وَلَمْ نَنْفُسْ . عَلَيْكَ خَيْرًا سِوَا اللَّهِ إِلَيْنَا . وَلَكِنَّكَ اسْتَبَدَدْتَ عَلَيْنَا بِالْأَمْرِ . وَكُنَّا نَحْنُ نَرَى أَنَا حَقًّا لِقَرَابَتِنَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَلَمْ يَزَلْ يُكَلِّمُ أَبَا بَكْرٍ حَتَّى قَاصَتْ عَيْنَا أَبِي بَكْرٍ . فَلَمَّا تَكَلَّمَ أَبُو بَكْرٍ قَالَ : وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ ! لِقَرَابَةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَحَبُّ إِلَيَّ أَنْ أَصِلَ مِنْ قَرَابَتِي . وَأَمَّا الَّذِي شَجَرَ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ مِنْ هَذِهِ الْأَمْوَالِ ، فَإِنِّي لَمْ آلَ فِيهَا عَنِ الْحَقِّ . وَلَمْ أَتْرُكْ أَمْرًا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ

30. Peygamberlerin terikelerinin mîrâs yapılamıyacağını nasslaştıran bu ve benzeri hadisler mu'minler ve dolayısıyla bütün insanlık lehine ölümsüz ve en faydalı birer hayr

يَصْنَعُهُ فِيهَا إِلَّا صَنَعْتُهُ . فَقَالَ عَلِيٌّ لِأَبِي بَكْرٍ : مَوْعِدُكَ الْمَشِيَّةَ لِلْبَيْعَةِ . فَلَمَّا مَاتَ أَبُو بَكْرٍ صَلَاةَ الظُّهْرِ رَقِيَ عَلَى الْمِنْبَرِ . فَتَشَهَّدَ . وَذَكَرَ شَأْنَ عَلِيٍّ وَتَحَلُّفَهُ عَنِ الْبَيْعَةِ . وَعُذْرَهُ بِالَّذِي اعْتَذَرَ إِلَيْهِ . ثُمَّ اسْتَعْفَرَ . وَتَشَهَّدَ عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ فَمَظَّمَ حَقَّ أَبِي بَكْرٍ . وَأَنَّهُ لَمْ يَحْمِلْهُ عَلَى الَّذِي صَنَعَ تَفَاسَةً عَلَى أَبِي بَكْرٍ . وَلَا إِنْكَارًا لِلَّذِي فَضَّلَهُ اللَّهُ بِهِ . وَلَسْنَا كُنَّا نَرَى لَنَا فِي الْأَمْرِ نَصِيبًا . فَاسْتَبَدَّ عَلَيْنَا بِهِ . فَوَجَدْنَا فِي أَنْفُسِنَا . فَسَرَّ بِذَلِكَ الْمُسْلِمُونَ . وَقَالُوا : أَصَبْتَ . فَكَانَ الْمُسْلِمُونَ إِلَى عَلِيٍّ قَرِيبًا ، حِينَ رَاجَعَ الْأَمْرَ الْمَعْرُوفَ .

52 — (1759) : Âişe (R) şöyle haber verdi : Rasûlullah (S) ın kızı Fâtıma (babasının vefâtından sonra) Ebû Bekr Sıddîk'a haber gönderib Allah Teâlâ'nın Rasûlüne harbsiz ganîmet olarak bahşettiği Medîne civârındaki Benû Nadîr ve Fedek hurmalıkları ile Hayber hurmalıklarının beşte bir bakiyyesinden isâbet eden mîrâsını istedi. Ebû Bekr : Şüphesiz ki Rasûlullah : «Biz peygamberler cemâatinin terikesi vâris olunmaz. Biz ne mal bırakırsak sadakadır (mülkiyeti beytulmâle âid vakfdır). Ancak Muhammed'in âile ferdleri bu maldan yiyeceklerdir» buyurdu. Bana gelince vallâhi ben, Rasûlullah'ın bu vakfları üzerinde kendi hayâtı zamanında cârî olan hallerinden ve teâmulden hiçbir şey değiştiremem. Ve yine yemin ederim ki ben Rasûlullah'ın bu mallar üzerindeki muâmelesi gibi muâmele ederim dedi. Ebû Bekr böylece Fâtıma'ya bir şey vermekten imtinâ' etti. Bunun üzerine Fâtıma Ebû Bekr'e darıldı ve ondan ayrılıb gitti. Artık tâ ölünceye kadar Fâtıma Ebû Bekr'le konuşmadı. Fâtıma, Rasûlullah'dan sonra altı ay yaşadı. Fâtıma vefât edince kocası Ali ibn Ebî Tâlib onun ölümünü Ebû Bekr'e haber vermeden namazını kıldı ve kendisi geceleyin onu defn etti.

Fâtıma'nın bu altı aylık hayâtı müddetinde Ali'nin insanlardan bir teveccüh ve ikbâli vardı. Fâtıma vefât edince Ali, insanların teveccühünü tanımayarak Ebû Bekr ile musâlaha ve ona Bey'at etme yolunu aradı.

düstûrudur. Hiçbir kimsenin mülkiyetine geçmeyen, mülkiyeti yalnız Allah'a aid olub gelirinden bütün müslimanların umûmî menfaatlarına harcanan bu mallar İslâmî terimle birer vakf hâline getirilmiş oluyorlar. Demek ki yeryüzünde hemen hemen her dinde görülen bu vakf müesseseleri târih kadar eski birer müessesedirler. Böylece bütün Peygamberlerin malları sırf insanlığın umûmî menfaatlarına harcanan en hayırlı ve devamlı kurumlar olmuş oluyor. Bu tarzda, hiç bir kimsenin mülkiyetine geçmiyerek vakf hâlinde kalmaları ile kıyâmete kadar gelecek olan her mu'minin bunlardan istifâde hakkı muhâfaza edilmektedir. Böyle yapılmayıp da bu mallar mîrâs edilseydi o zaman bunlardan sâdece mahdûd zümre ve nesiller faydalanacaktı (Mütercim).

Kendisi bu altı ay içinde Ebû Bekr'e henüz bey'at etmemişdi. Bu sebeble Ebû Bekr'e bir haber gönderib : Bize kadar gel, fakat bize senin maiyyetinde hiç kimse gelmesin dedi (bu ikinci kaydı da Umer'in hâzır bulunmasını istemediği için söylemiştir). Bunun üzerine Umer, Ebû Bekr'e :

— Vallâhi onların yanına tek başına girme, dedi. Ebû Bekr :

— Onların bana kötülük yapacaklarını sanmam. Allâh'a yemin ederim ki ben onların yanına muhakkak gideceğim dedi ve onların yanına girdi. Bunun üzerine Ali ibn Ebî Tâlib hemen şehâdet kelimelerini söyledi sonra da :

— Yâ Ebâ Bekr! Biz esâsen senin fazîletini ve Allâh'ın sana ihsân ettiği meziyetleri biliriz. Allâh'ın sana sevk ettiği hiçbir hayr husûsunda sana karşı hased etmeyiz. Lâkin sen mal işinde bize karşı müstebid davranmış. Halbuki bizler Rasûlullah'a olan yakınlığımızdan dolayı bu malda kendimiz için bir hak görüyorduk diyerek Ebû Bekr'e söz söylemekte devam etti. Nihâyet Ebû Bekr'in iki gözü yaşlar akıttı. Ebû Bekr konuşmaya başlayınca o da :

— Nefsim elinde bulunan Allâh'a yemin ederim ki, Rasûlullah'ın akribâsına hizmet etmek bana kendi akribâma hizmet ve yardım etmekten daha sevimlidir. Sizinle benim aramı karıştıran şu mallara gelince, şüphe yok ki ben o mallar husûsunda hiçbir haksızlık ve taksir yapmadım. Ben, o mallarda Rasûlullah'ın yapıyor gördüğüm hiçbir işini ve emrini terk etmedim. Rasûlullah'ın yapmakta olduğu muâmeleyi ben de muhakkak yaptım dedi. Bunun üzerine Ali Ebû Bekr'e :

— Sana bey'at için buluşma zamanın zevâlden sonradır dedi. Ebû Bekr öğlen namazını kılınca minbere çıkıp şehâdet kelimelerini söyledikten sonra Ali'nin hâlini, bey'atdan geri kalmasını ve Ali'nin bu gecikmesine sebep olan özrünü zikretti. Sonra istiğfâr etti. Muteâkiben Ali de teşhüd okuduktan sonra Ebû Bekr'in hakkını büyüttü. Kendisinin bey'atı bu kadar geciktirmesi, Ebû Bekr'e karşı ne bir hased ne de Allah'ın Ebû Bekr'e ihsân etmiş olduğu üstünlükleri bir inkârdan dolayı olmadığını ifâde edib şöyle devâm etti :

Lâkin biz, bu mal işinde bizim için bir pay olduğunu düşünüyorduk. Bu hususda bize karşı mustakil bir re'yle hareket edildi. Biz de gönüllerimizde buna biraz gücenmiştik (mesele bundan ibâretidir) dedi. Orada hâzır bulunan müslimanlar Ali'nin bu konuşmasından çok sevindiler ve: İsbâbet ettin (yâ Ali!) dediler. Ali bu ma'rûf ve iyi işe döndüğü zaman müslimanlar Ali'ye yakın olmuşlardı.

۵۳ - (...) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ (قَالَ ابْنُ رَافِعٍ : حَدَّثَنَا . وَقَالَ الْآخَرَانِ : أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ) . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عُرْوَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ فَاطِمَةَ وَالْعَبَّاسَ أَتَيَا أَبَا بَكْرٍ يَلْتَمِسَانِ مِيرَاثَهُمَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . وَهُمَا حِينَئِذٍ يَطْلُبَانِ أَرْضَهُ مِنْ فَدَكٍ وَسَمَهُ مِنْ خَيْبَرَ . فَقَالَ لَهُمَا أَبُو بَكْرٍ : إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ . وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِمِثْلِ مَعْنَى حَدِيثِ عُقَيْلٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ : ثُمَّ قَامَ عَلَيَّ فَعَظَمَ مِنْ حَقِّ أَبِي بَكْرٍ . وَذَكَرَ فَضِيلَتَهُ وَسَابِقَتَهُ . ثُمَّ مَضَى إِلَى أَبِي بَكْرٍ فَبَايَعَهُ . فَأَقْبَلَ النَّاسُ إِلَى عَلِيٍّ فَقَالُوا : أَصَبْتَ وَأَحْسَنْتَ . فَكَانَ النَّاسُ قَرِيبًا إِلَى عَلِيٍّ حِينَ قَارَبَ الْأَمْرَ الْمَعْرُوفَ .

53 — () : Ma'mer, Zuhri'den, o da Urve'den, o da Âişe (R) den şöyle haber verdi : Fâtıma ile Abbâs, Ebû Bekr'e gelib, Rasûlullah'dan intikal edecek mirâslarını istediler. Bu ikisi o zaman Peygamber'in Fedek'deki arâzisi ile Hayber'deki payını talep ediyorlardı. Ebû Bekr onlara : Ben Rasûlullah'dan şöyle işittim diyerek Ukayl'ın Zuhri'den gelen (52 rakamlı) hadîsi tarzında hadîsin tamâmını sevk etti. Şukadâr ki râvî burada : Sonra Ali ayağa kalkdı ve Ebû Bekr hakkında büyültücü sözler söyledi. Onun fazîletini ve İslâm'a hizmetdeki ileriliğini zikretti. Sonra Ebû Bekr'in yanına geçib ona bey'at etti. İnsanlar Ali'den tarafa yönelib : İsâbet ettin, güzel yaptın! diye tebrik eylediler. Ali bu ma'rûf emre yani bey'ata yanaştığı zaman halk Ali'ye yakın bulunuyorlardı demişdir.

۵۴ - (...) حَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْمٍ . حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَالْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْخَلَوَانِيُّ . قَالَا : حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ (وَهُوَ ابْنُ إِبْرَاهِيمَ) . حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ . أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ أَخْبَرَتْهُ ؛ أَنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ سَأَلَتْ أَبَا بَكْرٍ ، بَعْدَ وَفَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، أَنْ يَقْسِمَ لَهَا مِيرَاثَهَا ، مِمَّا تَرَكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، مِمَّا آفَاءَ اللَّهُ عَلَيْهِ . فَقَالَ لَهَا أَبُو بَكْرٍ : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا نُورَثُ . مَا تَرَكَنَا صَدَقَةٌ » . قَالَ : وَعَاشَتْ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ سِتَّةَ أَشْهُرٍ . وَكَانَتْ فَاطِمَةُ تَسْأَلُ أَبَا بَكْرٍ لِنَصِيبِهَا مِمَّا تَرَكَ

رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ خَيْبَرَ وَفَدَكَ . وَصَدَقْتَهُ بِالْمَدِينَةِ . فَأَبَى أَبُو بَكْرٍ عَلَيْهَا ذَلِكَ . وَقَالَ : لَسْتُ تَارِكًا شَيْئًا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَمْلِكُ بِهِ إِلَّا عَمِلْتُ بِهِ . إِنِّي أَخْشَى أَنْ تَرَكْتُ شَيْئًا مِنْ أَمْرِهِ أَنْ أَرْبِغَ فَأَمَّا صَدَقَتُهُ بِالْمَدِينَةِ فَدَفَعَهَا عُمَرُ إِلَى عَلِيٍّ وَعَبَّاسٍ . فَقَلَبَهُ عَلَيْهَا عَلِيٌّ وَأَمَّا خَيْبَرُ وَفَدَكَ فَأَمْسَكَهُمَا عُمَرُ . وَقَالَ : هُمَا صَدَقَةُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . كَانَتَا لِحَقُوقِهِ الَّتِي تَمَرُّوهُ . وَتَوَابِيهِ . وَأَمْرُهُمَا إِلَى مَنْ وَلِيَ الْأَمْرَ . قَالَ : فَهَمَّا عَلَى ذَلِكَ إِلَى الْيَوْمِ .

54 — () : Peygamber'in zevcesi Âişe (R), Urvetu'bnu'z-Zubeyr'e şöyle haber vermiştir : Rasûlullah'ın kızı Fâtıma, Rasûlullah'ın vefatından sonra, Allâh'ın ona harbsiz olarak vermiş olduğu ganîmetlerden geride bıraktığı mallardaki mîrâsını kendisi için taksîm edivermesini Ebû Bekr'den istedi. Ebû Bekr ona : Rasûlullah (S) : «Biz Peygamber'ler zümresi mîrâs olunmayız. Biz ne mal bırakırsak sadakadır (mülkiyeti beytulmâle âid vakfıdır)» buyurmuştur, dedi.

Râvî der ki : Fâtıma Rasûlullah'dan sonra altı ay yaşadı. Fâtıma, Ebû Bekr'den Rasûlullah'ın bıraktığı Hayber, Fedek arâzîlerinden ve Medîne'de bulunan sadakasındaki³¹ kendi hissesini istiyordu. Ebû Bekr de Fâtıma'ya bunların mülkiyetini vermekden imtinâ ediyordu. Ebû Bekr : Ben, Rasûlullah kendisi hayatda iken yapmakta bulunduğu tasarruflardan hiçbirini terk edecek değilim. Onun yaptıklarını muhakkak ben de öylece yaparım. Çünkü onun işinden ve emrinden herhangi bir şeyi terk edersem eğri yola sapmaktan korkarım dedi. Muteakiben Rasûlullah'ın Medîne'deki sadakasına gelince, Umer onu (mülkiyeti beytulmâle âid olmak şartıyla) Ali ile Abbâs'a teslim etmişti. Derken Ali de bu mal üzerinde

31. Bu hadislerde zikrolunan Peygamber'in sadakalarının tefsirinde Kadî İyâd şöyle demiştir : Bunlara üç hukûk sayrûret etmiştir. Bunlardan biri Peygamber'e hibe edilenlerdir. Bu da Uhud günü İslâm'a girmesini müteakib Yahûdî Muhayrik'in Peygamber'e vasiyyet ettiği Benû Nadîr içindeki yedi hurma bahçesidir. Bir de Ensârın verdikleridir ki buna su ulaşmıyordu. Bu da Rasûlullah'ın milki idi. İkincisi, sürüldükleri zaman Benû Nadîr arâzîsinden fey olarak hakkıdır. Bu da kendisine hâss idi. Çünkü müslümanlar burayı almak için at ve deve koşturmamışlardır. Nadîr oğullarının menkûl mallarına gelince yaptığı sulh anlaşmasına göre silâh hâric, devenin taşıyabildiği kadarını taşıdılar. Geri kalanını müslüman gâzîler arasında taksîm etti. Arâzî kendisine âid idi. Onun gelirinden müslümanların önemli işlerine sarf ederlerdi. Fedek arâzîsinin yarısı da böyle idi. Hayber fethinden sonra yaptığı sulha göre oranın yarısı Peygamber'e hâss idi. Vâdîlkurâ arâzîsinin üçte biri de böyle idi. Hayber kal'alarından ikisi de böyle idi. Onlar da sulhen alınmışlardı.

Üçüncüsü, Hayber'in beşte birinden olan hissesidir ve orada zorla alınanların beşte biridir. İşte bunların hepsi husûsî olarak Rasûlullah'ın milki idi. Bunlarda başka hiçbir kimsenin hakkı yoktu. Lâkin Peygamber bunlardan gelenleri yalnız kendisine sarf etmez fakat âilesine, müslümanlara ve umûmî hizmetlere sarf ederdi. İşte bunların hepsi kendisinden sonra mîlk yapılması harâm olan sadakalar yani vasıflardı (Kadî İyâd, Nevvî).

Abbâs'a galebe etmişti. Hayber ve Fedek arâzilerine gelince Umer onları beytulmâl elinde tutmuş ve : Bu ikisi Rasûlullah'ın sadakası (yani vakfı) idi. Bunlar, Rasûlullah'ın kendisine zâhir olan zarûrî vecibelerde, âniden ortaya çıkan mühim ihtiyaclarda kullanılırlardı. Bunların tasarrufu, devlet işini üzerine alana âiddir dedi.

Râvî : Bu iki yerdeki arâziler bugüne kadar bu usûl üzere tasarruf edilir demiştir³².

۵۵ — (۱۷۶۰) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : « لَا يَفْتَسِمُ وَرَثَتِي دِينَارًا . مَا تَرَكْتُ ، بَعْدَ نَفَقَةِ نِسَائِي وَمَوْلَانَا عَامِلِي ، فَهُوَ صَدَقَةٌ . »

(...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بْنُ أَبِي مُرَّةٍ الْمَكِّيُّ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ .

55 — (1760) : Ebû Hureyre (R) den (şöyle demiştir) ; Rasûlullah (S) buyurdu ki : « (Vefâtımda) mirâscılarım ne bir dînâr, ne bir dirhem paylaşmazlar. Bıraktığım şey (ki hurmalıklardır bunun) kadınlarımın nafakasından, işcimin ücretinden geri kalanı vakfdır »³³.

() : Burada da Sufyân, Ebu'z-Zinâd'dan bu isnâdla aynı tarzda rivâyet etmiştir.

32. Zuhri, Urve'den Hz. Âişe hadîsini müteakib verâset kıssasına diğer bir rivâyetde şöyle devâm ediyor :

Urve der ki : Bu sadaka olan hurmalık Hz. Ali'nin eline geçti. Abbâs'ı müdâhale-den men' edib ona galebe etti. Sonra sırası ile Hasen ibn Ali, Hüseyin ibn Ali, Ali ibn Hüseyin, Hasen ibn Hasen'in tasarrufuna geçti. Ali ibn Hasen ile Hasen ibn Hasen nevbette tasarruf etmişlerdir. Sonra Zeyd ibn Hasen'in idâresine geçti. Hakikaten bu mal Rasûlullah'ın vakfı olarak idâre olundu.

Kurtubî de: En sonra bu arâzi Abbâsîlerin idâresine geçmiştir demiştir.

33. Dîn örfünde *kayyım*, vakfeden tarafından vakf üzerine konulan iş adamına denir. Vakfın nâzırı, vekili ve imâm, hatîb, muezzin gibi bütün ücretlileri bu umûmî isim altında toplanır. Hadîs metnindeki *âmil* lafzı bu ma'nâyı ifâde etmektedir. Bu cihetle kayyım ile âmil fıkıhda müterâdif iki lafızdan ibâret olub biri diğerinin yerine kullanılır. Hadîs-deki âmil ücreti ile Rasûlullah'ın maksadı Benû Nadir, Fedek, Hayber hurmalıklarında çalışan işcilerin ücretleridir.

Medîne'ye yakın mesâfede bulunan Benî Nadir ile Fedek arâzisi harbsiz alınmıştı ve Allah tarafından fey olarak Peygamber'e tahsis buyurulmuştu. Harble alınan Hayber ile Benû Kureyzâ'da da Peygamber'in beşte bir hissesi vardı. Haşr sûresinin altıncı âyeti bu fey husûsunu tasrih etmektedir.

Peygamber'e âid ve hâss olarak Allah'ın ihsân ettiği bu arâzilerin geliri ile Rasûlullah kadımlarını ve âilesini geçindirir, işcilerin ücretlerini öder, bakiyyesi ile de islâm mücâhidlerini techîz ederdi. Bu hadîsde Peygamber'in vefâtından sonra da kadınlarının âdet vechile nafakalarından ve işçi ücretlerinden geri kalan, vakf olub müslimanların umûmî hizmetlerine sarf edilmesi luzûmu bildirilmiştir.

۵۶ - (۱۷۶۱) وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي خَلْفٍ . حَدَّثَنَا زَكْرِيَّا بْنُ عَدِيٍّ . أَخْبَرَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ عَنْ يُونُسَ
عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « لَا تَوَرَّثُوا . مَا تَرَكَنَا صَدَقَةٌ » .

56 — (1761) : Ebû Hureyre (R) den; Peygamber (S) : «Biz peygamberler câmiasının terikesi mîrâs olunmaz, biz ne mal bırakırsak sadakadır (mülkiyeti beytulmâle âid vakfdır)» buyurmuştur.

(۱۷) بَابُ كَيْفِيَّةِ قِسْمَةِ الْفَتَنِ بَيْنَ الْحَاضِرِينَ

۵۷ - (۱۷۶۲) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو كَلَيْلٍ فُضَيْلُ بْنُ حُسَيْنٍ كِلَاهُمَا عَنْ سُلَيْمٍ . قَالَ يَحْيَى :
أَخْبَرَنَا سُلَيْمٌ بْنُ أَخْضَرَ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ . حَدَّثَنَا نَافِعٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ
قَسَمَ فِي النَّفْلِ : لِلْفَرَسِ سَهْمَيْنِ وَلِلرَّجُلِ سَهْمًا .

(...) حَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْمٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ . وَلَمْ يَذْكُرْ : فِي النَّفْلِ .

(17) HÂZİR OLAN GÂZİLER ARASINDA GANİMET TAKSİMİNİN KEYFİYETİ BÂBİ

57 — (1762) : Nâfî, Abdullah ibn Umer (R) den şöyle tahdîs etti : Rasûlullah (S) ganîmetde taksîm yaptı da at için iki sehm, (binicisi olan) kimse için de bir sehm ta'yîn etti³⁴.

() : Buradaki râviler de Ubeydullah'ın yine bu isnâdla onun benzeri hadîsi tahdîs ettiğini rivâyet etmişlerdir. Râvî burada : Ne-fel (ganîmet) sözünü zikretmemiştir.

34. Bu hadîsin diğer rivâyet tariflerinde suvâriye üç pay verildiği tasvîh edilmiştir. Piyâde için de Rasûlullah bir pay verirdi. Dârakutnî rivâyetinde Câbir : Rasûlullah ile beraber birçok gazâlarda bulundum. O, içimizde suvâriye üç pay, piyâdeye de bir pay verdi demiştir. Bu ve benzeri rivâyetlere dayanarak Mâlik, Şâfil, Ahmed ibn Hanbel, Ebû Yûsuf, İmâm Muhammed ve diğer âlimler cumhûru suvârî için üç, piyâde için bir pay esâsını kabûl etmişlerdir. Ebû Hanîfe ise biri atına öbürü kendine âid olmak üzere suvârî mucâhid iki pay alır demiştir. Ebû Hanîfe'nin dayandığı delillerden biri de Zubeyr ibn Avvâm hadîsidir. Zubeyr : Ben Benû Kureyzâ seferinde suvârî olarak hâzır bulundum. Rasûlullah bir pay bana, bir pay da atıma âid olmak üzere iki hisse verdi demiştir. Hz. Âişe'den de Benû Mustalik seferinde suvâriye iki, piyâdeye bir pay verildiği rivâyet edilmiştir.

Demek ki durum ve ihtiyaclara göre bu nisbetler arasında hareket etmek serbestisi takrir edilmiştir. Bu hadîslerde birbirine zıdlık değil, kıyâmete dek pâyidar olmağa namzet olan bir nizâmın genişlik, kolaylık ve hareket serbestisi vardır.

٥٨ - (١٧١٣) حَدَّثَنَا هَنَادُ بْنُ السَّرِيِّ . حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ عَنْ عِكْرِمَةَ بْنِ عَمَارٍ . حَدَّثَنِي سَمَّاكُ الْحَنَفِيُّ قَالَ : سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ : حَدَّثَنِي عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ . قَالَ : لَمَّا كَانَ يَوْمُ بَدْرٍ . ح وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ (وَالْفُظُّ لَهُ) . حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ يُونُسَ الْحَنَفِيُّ . حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ بْنُ عَمِلٍ . حَدَّثَنِي أَبُو زُمَيْلٍ (هُوَ سَمَّاكُ الْحَنَفِيُّ) . حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسٍ قَالَ : حَدَّثَنِي عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ قَالَ : لَمَّا كَانَ يَوْمُ بَدْرٍ ، نَظَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى الْمُشْرِكِينَ وَهُمْ أَلْفٌ ، وَأَصْحَابُهُ ثَلَاثُمِائَةٍ وَتِسْعَةٌ عَشَرَ رَجُلًا . فَاسْتَقْبَلَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ الْقِبْلَةَ . ثُمَّ مَدَّ يَدَيْهِ لِيُحْمَلَ بِهِتِفُ رَبِّهِ . « اللَّهُمَّ ! أَنْجِزْ لِي مَا وَعَدْتَنِي . اللَّهُمَّ ! آتِ مَا وَعَدْتَنِي اللَّهُمَّ ! إِنْ تُهْلِكَ هَذِهِ الْعِصَابَةَ مِنْ أَهْلِ الْإِسْلَامِ لَا تُعْبَذِ فِي الْأَرْضِ ، فَمَا زَالَ بِهِتِفُ رَبِّهِ ، مَا دَامَ يَدَيْهِ ، مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ ، حَتَّى سَقَطَ رِذَاؤُهُ عَنْ مَنْكِبَيْهِ . فَأَتَاهُ أَبُو بَكْرٍ . فَأَخَذَ رِذَاؤَهُ فَأَلْقَاهُ عَلَى مَنْكِبَيْهِ ثُمَّ التَزَمَهُ مِنْ وَرَائِهِ . وَقَالَ : يَا نَبِيَّ اللَّهِ ! كَذَاكَ مُنَاسِدَتُكَ رَبِّكَ . فَإِنَّهُ سَيُنْجِرُ لَكَ مَا وَعَدَكَ . فَأَنْزَلَ اللَّهُ غُرًّا وَجَلَّ : إِذْ تَسْتَفِيضُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدُّكُمْ بِالْفِئَةِ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُرْدِفِينَ [٨/الاحزاب/٩] فَأَمَدَّهُ اللَّهُ بِالْمَلَائِكَةِ .

قَالَ أَبُو زُمَيْلٍ : حَدَّثَنِي ابْنُ عَبَّاسٍ قَالَ : يَتَنَمَّى رَجُلٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ يَوْمَئِذٍ يَشْتَدُّ فِي أَمْرِ رَجُلٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ أَمَامَهُ إِذْ سَمِعَ صَرْبَةً بِالسُّوْطِ فَوْقَهُ . وَصَوْتُ الْقَارِسِ يَقُولُ : أَقْدِمْ حَيْزُومُ . فَتَنْظُرُ إِلَى الْمُشْرِكِ أَمَامَهُ غُرًّا مُسْتَلْقِيًا فَتَنْظُرُ إِلَيْهِ فَإِذَا هُوَ قَدْ خُطِمَ أَتَمَّهُ . وَشَقَّ وَجْهَهُ كَصَرْبَةِ السُّوْطِ . فَاخْضَرَ ذَلِكَ أَجْمَعُ . بَغَاءُ الْأَنْصَارِيِّ تَحْدَثُ بِذَلِكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَ « صَدَقْتَ . ذَلِكَ مِنْ مَدَدِ السَّمَاءِ الثَّالِثَةِ » فَقَتَلُوا يَوْمَئِذٍ سَبْعِينَ . وَأَسْرُوا سَبْعِينَ .

قَالَ أَبُو زُمَيْلٍ : قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : فَلَمَّا أَسْرُوا الْأَسَارِي قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ « مَا تَرَوْنَ فِي هَؤُلَاءِ الْأَسَارِيِّ ؟ » فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ : يَا نَبِيَّ اللَّهِ ! هُمْ بَنُو النِّمٍّ وَالْعَشِيرَةِ . أَرَى أَنْ تَأْخُذَ مِنْهُمْ فِدْيَةً . فَتَكُونُ لَنَا نَوَّةٌ عَلَى الْكُفَّارِ . فَمَسَى اللَّهُ أَنْ يَهْدِيَهُمُ لِلْإِسْلَامِ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَا تَرَى ؟ » يَا ابْنَ الْخَطَّابِ ! « قُلْتُ : لَا . وَاللَّهِ ! مَا أَرَى الَّذِي رَأَى أَبُو بَكْرٍ . وَالْإِكْنَى أَرَى أَنْ نُمَكِّنَّا فَنَضْرِبَ أَعْنَاقَهُمْ . فَتُمْكِنَ عَلَيْنَا مِنْ عَقِيلٍ فَيَضْرِبَ عُنُقَهُ . وَتُمْكِنَ مِنْ فُلَانٍ (نَسِيبًا لِعُمَرَ) »

فَأَضْرِبْ عَنْقَهُ . فَإِنَّ هَؤُلَاءِ أَعْمَةُ الْكُفْرِ وَصَنَادِيدُهَا . فَهَوَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا قَالَ أَبُو بَكْرٍ . وَلَمْ يَهُوَ مَا قُلْتُ . فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْقَدِ جِئْتُ إِذَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَبُو بَكْرٍ قَاعِدَيْنِ يَتَكَيَّانِ . قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَخْبِرْنِي مِنْ أَى شَيْءٍ تَبْكِي أَنْتَ وَصَاحِبُكَ . فَإِنْ وَجَدْتُ بُكَاءَ بَكَيْتُ . وَإِنْ لَمْ أَجِدْ بُكَاءَ تَبَاكَيْتُ لِبُكَائِكُمَا . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَبْكِي لِلَّذِي عَرَضَ عَلَى أَصْحَابِكَ مِنْ أَخْذِهِمُ الْفِدَاءَ . لَقَدْ عَرَضَ عَلَى عَذَابِهِمْ أَذًى مِنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ » (شَجَرَةٌ قَرِيبَةٌ مِنْ نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ) وَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ : مَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَكُونَ لَهُ أَسْرَى حَتَّى يُفْخِنَ فِي الْأَرْضِ . إِلَى قَوْلِهِ : فَكُلُوا بِمَا غَنَيْتُمْ حَلَالًا طَيِّبًا [١٦٧/٨-١٦٩/٨] فَأَحَلَّ اللَّهُ النَّيْمَةَ أَمُّ

(18) BEDR GAZVESİNDE MUSLİMANLARA MELEKLERLE İMDÂD EDİLMESİ VE GANİMETLERİN MÜBÂH KILINMASI BÂBİ

58 — (1763) Bize Hennâdu'bnü's-Seriyy tahdîs etti. Bize İbn Mu-bârek, İkrimetu'bnü Ammâr'dan tahdîs etti. Bize Simâk el-Hanefiyy tah-dîs edib şöyle dedi : Ben İbn Abbâs'dan işittim şöyle diyordu : Bana Umer ibn Hattâb tahdîs edib dedi ki : Bedr günü olduğu zaman... H ve yine bize Zübeyr ibn Harb tahdîs etti (lâfız da onundur). Bize Umer ibn Yû-nus el-Hanefî tahdîs etti. Bize İkrimetu'bnü Ammâr tahdîs etti. Bana Ebû Zumeyl (ki o Simâk ibn el-Hanefî'dir) tahdîs etti. Bana Abdullah ibn Abbâs tahdîs edib dedi ki : Bana Umer ibn Hattâb (R) tahdîs edib şöyle dedi : Bedr günü olduğu zaman Rasûlullah (S) müşriklere baktı onlar bin kadar var, bir de sahâbîlerine baktı üç yüz on dokuz kişiden ibâret. Bu-nun üzerine Allah'ın Peygamber'i kibleye döndü, sonra iki elini uzattı ve Rabbına seslenerek şu duâ ile yardım istemeğe başladı : «Yâ Allâh! Bana ettiğin va'dini yerine getir.

Yâ Allâh! Va'dettiğini bana ihsân eyle ³⁵.

35. Burada Rasûlullah'ın Allah'dan yerine getirilmesini istediği va'di şöyle izâh ediliyor : Birincisi Allâh'ın bütün Peygamber'lere ve onlar cümlesinden olan Muhammed'e olan va'didir ki şu âyetlerde ifâdesini bulmuşdu :

«Andolsun ki (Peygamber olarak) gönderilen kullarımız hakkında bizim şu sözü-müz geçmiştir : Onlar, elbetde onlar muhakkak muzaffer olacaklardır. Ve elbetde bizim askerlerimiz mutlak onlar gâlib geleceklerdir» (es-Sâffât: 171-173).

İkinci vaad de şu âyetlerde bildirilmişdi :

«O vakit, Allah size iki tâifeden birinin muhakkak sizin olduğunu va'd ediyordu. Siz ise kuvveti ve silâhı bulunmayanın kendinizin olmasını arzu ediyordunuz. Allah da emirleri ile hakkı açığa vurmağı, kâfirlerin arkasını kesmeğı irâde buyuruyordu. Bu-nun hikmeti şu idi : O günahkârlar istemese de hakk (olan muslimanlığ) : pâyidâr ede-cek bâtili da iptâl buyuracaktı» (el-Enfâl: 7-8).

Bu âyetde zikrolunan iki tâifeden birisi Ebû Sufyân'm başkanlığı altında Şâm'dan Mekke'ye gelmekde olan büyük ticâret kervânı, öbürüsü de Ebû Cehl'in kumandasında Mekke'den hareket eden ve muslimanları vurmak isteyen ordudur. Allâh bunlardan

Yâ Allâh! Eğer islâm ahâlisinden olan şu topluluk helâk olursa yer-yüzünde sana ibâdet edilmeyecek». Rasûlullah iki elini uzatmış ve kibleye yönelmiş olarak mütemâdiyen bu duâyı tekrar ediyor, Rabbından yardım istiyordu. Nihâyet omuzlarından ridâsı düştü. Yanına Ebû Bekr gelib ridâsını aldı ve Peygamber'in iki omuzları üzerine bürüdü, sonra da arkasından onu tuttu ve : Ey Allâh'ın Peygamber'i! Rabbına olan bu munâcâtın yetişir. Çünkü o, sana olan va'dini yerine getirecektir, dedi. Bunun üzerine Azîz ve Celîl olan Allah şu âyetleri indirdi : «O vakit siz Rabbinizden imdâd istiyordunuz da o da : Muhakkak ki ben size meleklerden birbiri ardınca b i n ile imdâd edeceğim diyerek duânızı kabûl buyurmuştu» (el-Enfâl: 9). İşte Allah, Peygamber'ine (burada zıkr olunan) meleklerle imdâd etmiştir ³⁶.

Ebû Zumeyl dedi ki : Bana İbn Abbâs tahdîs edib şöyle dedi : O gün muslimanlardan bir kimse önündeki müşriklerden bir insanın arkasından şiddetle koştuğu bir sırada birdenbire üst tarafında bir kamçı darbesi ile: Gayret et yâ Hayzûm! ³⁷ diyen bir suvârî sesi işitti. Bunun üzerine önündeki müşrike baktı, o düşüb arka üstü yatmış. Yanına gelib baktığında

herhangisi üzerine hareket edilirse Peygamber'ine galebe va'd etmişti. el-Kamer: 43-45 inci âyetlerde de kâfirlerin bozulacağı, arkalarına dönüb kaçacağı haber verilmişti. Bu da aynı va'd cümlesindendir.

Fakat Bedr'de iki ordu karşı karşıya gelince Kureyş ordusu sayı ve kuvvetce çok farklı olduğundan Rasûlullah herkesde bir endişe hissetmişti. Bunun üzerine ellerini kaldırarak Allâh'ın va'dini bu sözlerle duâ ve niyâz etmişti. Ebû Bekr'in : Allâh bu zaferi sana verecektir sözünden de anlaşılacağı üzere va'd olunan zaferin tahakkuk edeceğine umûmî kanâat hâsıl oldu, irâdeler yükseldi ve hakikaten va'dedilen zafer gerçekleşti.

36. Allah'ın meleklerle bilfiil muslimanlara imdâd ve yardım ettiğine delâlet eden âyetlerden bazıları şunlardır :

«Andolsun ki siz zâif ve dîn iken Allah size Bedr'de kat'i bir zafer verdi. Allah'dan sakının tâ ki şükretmiş olasınız. O vakit sen mu'minlere : İndirilen üç bin (3000) melek Rabbinizin size imdâd etmesi yetmez mi? size diyordun. Evet, siz sabreder sakınırsanız bu (düşman) da ansızın üstünüze gelecek olursa Rabbiniz size nıçanlık nıçanlık b e s b i n (5000) melek imdâd edecektir. Allah bu imdâdı size başka değil, sırf bir müjde olsun, kalbleriniz onunla yatışsın diye yaptı. Yoksa nurrat (ve zafer) ancak yegâne gâlib ve yegâne hüküm ve hikmet sâhibi olan Allah cânibindendir» (Âlu İmrân: 123-127).

«O vakit siz Rabbinizden imdâd istiyordunuz da O da : Muhakkak ki ben size birbiri ardınca b i n (hercesi) ile imdâd edeceğim diyerek duânızı kabûl buyurmuştu. Allah bunu ancak bir müjde olsun, kalbleriniz o sâyede oturaklaşsın diye yapmıştı. (Yoksa) Allah'ın katından başkasından hiçbir yardım yoktur. Şüphesiz ki Allah Azîz Hakîmdir. O, size o vakit kendisinden bir emînlik olmak üzere hafif bir uyku bürüyordu. Sizi tertemiz yapmak, sizden şeytânın murdarlığını gidermek, kalblerinize râbıta vermek, ayakları pekiştirmek için de gökden üstünüze bir su indiriyordu. O vakit Rabbin meleklerle : Şüphesiz ki ben sizinle beraberim. Haydi iymân eden (o mucâhid) lere sebât ilhâm edin diye vahy ediyordu. Ben kâfirlerin yüreklerine korku salacağım. (Ey mu'minler!) hemen vurun boyunlarının üstüne, vurun onların her bir parmağına (diyordu)» (el-Enfâl: 9-12).

37. Bu, meleğin bindiği atının ismidir denilmiştir (Nevevî).

onun burnu vurulmuş, yüzü de kamçı darbeleri gibi yarılmış. Akabinde bütün bu dövük yerler yemyeşil olmuş. Bunları müşâhade eden o musliman Ensârî geldi ve bu gördüklerini Rasûlullah'a söyledi. Bunun üzerine Rasûlullah : «Doğru söyledin, bunlar üçüncü semânın yardımındandır» buyurdu. Muslimanlar o gün yetmiş müşrik öldürdüler, yetmiş tânesini de esîr aldılar.

Ebû Zumeyl dedi ki : İbn Abbâs şöyle söyledi : Muslimanlar esîrleri topladıkları zaman Rasûlullah, Ebû Bekr ile Umer'e hitâben :

— Bu esîrler hakkında ne düşünüyorsunuz? dedi. Ebû Bekr :

— Ey Allah'ın Peygamber'i! Bunlar amuca oğulları ve aşîret oğullarıdır. Ben bunlardan fidyе almanı daha uygun görüyorum. Çünkü bu paralar kâfirlere karşı bize bir kuvvet olur, hem de belki Allâh bu kâfirleri İslâm'a hidâyet buyurur dedi. Bu sefer Rasûlullah :

— Senin re'yin nedir? Ey Hattâb oğlu! dedi.

— Ben Umer : Hayır vallâhi yâ Rasûlallah! Ben Ebû Bekr'in düşündüğünü düşünmüyorum. Ben şöyle düşünüyorum : Sen bizlere salâhiyyet ver de bu esîrlerin boyunlarını vuralım. Ali'yi Akîl'e karşı salâhiyyet ver de Ali de onun boynunu vursun. Ben Umer'e de (Umer'in yakınından olan) fulâna karşı salâhiyyet ver, ben de onun boynunu vurayım. Çünkü bunlar küfrün imâmları (önderleri) ve küfür imâmlarının da en önde gelenleridirler dedim. Rasûlullah Ebû Bekr'in dediği rey'e yine fidyе almak rey'ine meyletti de benim dediğime yanaşmadı. Ertesi günü geldiğim zaman Rasûlullah ile Ebû Bekr'i oturmuşlar da ağhyorlar buldum ve:

— Yâ Rasûlallah! Sen ve arkadaşın neden dolayı ağhyorsunuz? Bana haber ver. Eğer ben de kendimde bir ağlama hissedersen, ben de ağlarım, eğer bir ağlama hissi bulamaz isem ben de sizin ağlamanızdan dolayı ağlama durumu alırım dedim. Rasûlullah :

— Ben şunun için ağhyorum ki, arkadaşların bana bu esîrlerden fidyе almak rey'ini arz ettiler. Yemin olsun bu adamların azâbı bana şu ağactan daha yakın olarak arz olunmuştu. (Allah'ın Peygamber'ine yakın bulunan bir ağaca işâret etmiştir). Ve Azîz ve Celîl olan Allah şu âyetleri indirdi :

«Hiçbir peygamber için arz da ağır basıp zaferler kazanmadıkca esîrleri olmak doğru değildir. Siz geçici dünyâ malını arzu ediyorsunuz. Halbuki Allah âhireti kazanmanızı diliyor. Allah Azîz'dir, Hakîmdir. Eğer Allah'dan bir yazı geçmiş olmasaydı, aldığınız fidyeden dolayı size mutlak büyük bir azâb dokunurdu. Artık elde ettiğiniz ganîmetden halâl ve hoş olarak yeyin. Allah'a korunun, çünkü Allah Gafûr'dur, Rahîmdir» (el-Enfâl: 66-69).

Bu sûretle Allah ganîmeti muslimanlara halâl kıldı ³⁸.

38. Ganîmetlerin halâl kılındığına en açık deliller bu âyetlerle ganîmet taksimini, beyte biri ifâde eden diğer âyetler ve bunlarla ilgili hadislerdir.

(۱۹) باب ربط الأسير ومعه ، وجواز الحق عليه

۵۹ - (۱۷۶۴) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ : بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَيْلًا قَبْلَ نَجْدٍ . بَغَاةٌ بِرَجُلٍ مِنْ بَنِي حَنِيفَةَ يُقَالُ لَهُ مُمَامَةُ بْنُ أَنَاثٍ . سَيِّدُ أَهْلِ الْيَمَامَةِ . فَرَبَطُوهُ بِسَارِيَةٍ مِنْ سَوَارِي الْمَسْجِدِ . فَخَرَجَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ « مَاذَا عِنْدَكَ ؟ يَا مُمَامَةُ ! » قَالَ : عِنْدِي ، يَا مُحَمَّدُ ! خَيْرٌ . إِنْ تَقَتَّلْتَ تَقَتَّلَ ذَا دَمٍ . وَإِنْ تَنْعِمْتَ تَنْعِمَ عَلَى شَاكِرٍ . وَإِنْ كُنْتَ تُرِيدُ الْمَالَ فَسَلْ نَمَطَ مِنْهُ مَا شِئْتَ . فَتَرَكَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . حَتَّى كَانَ بَعْدَ الْغَدِ . فَقَالَ « مَا عِنْدَكَ ؟ يَا مُمَامَةُ ! » قَالَ : مَا قُلْتُ لَكَ . إِنْ تَنْعِمْتَ تَنْعِمَ عَلَى شَاكِرٍ . وَإِنْ تَقَتَّلْتَ تَقَتَّلَ ذَا دَمٍ . وَإِنْ كُنْتَ تُرِيدُ الْمَالَ فَسَلْ نَمَطَ مِنْهُ مَا شِئْتَ . فَتَرَكَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . حَتَّى كَانَ مِنْ الْغَدِ . فَقَالَ « مَاذَا عِنْدَكَ ؟ يَا مُمَامَةُ ! » قَالَ : عِنْدِي مَا قُلْتُ لَكَ . إِنْ تَنْعِمْتَ تَنْعِمَ عَلَى شَاكِرٍ . وَإِنْ تَقَتَّلْتَ تَقَتَّلَ ذَا دَمٍ . وَإِنْ كُنْتَ تُرِيدُ الْمَالَ فَسَلْ نَمَطَ مِنْهُ مَا شِئْتَ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَطْلِقُوا مُمَامَةَ ، فَانْطَلِقْ إِلَى النَّحْلِ قَرِيبٍ مِنَ الْمَسْجِدِ . فَانْتَزِلْ . ثُمَّ دَخَلَ الْمَسْجِدَ فَقَالَ : أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ . يَا مُحَمَّدُ ! وَاللَّهِ مَا كَانَ عَلَى الْأَرْضِ وَجْهٌ أُنْفَضَ إِلَيَّ مِنْ وَجْهِكَ ، فَقَدْ أَصْبَحَ وَجْهَكَ أَحَبَّ الْوُجُوهِ كُلِّهَا إِلَيَّ . وَاللَّهِ مَا كَانَ مِنْ دِينٍ أُنْفَضَ إِلَيَّ مِنْ دِينِكَ . فَأَصْبَحَ دِينُكَ أَحَبَّ الدِّينِ كُلِّهِ إِلَيَّ . وَاللَّهِ مَا كَانَ مِنْ بَلَدٍ أُنْفَضَ إِلَيَّ مِنْ بَلَدِكَ . فَأَصْبَحَ بَلَدُكَ أَحَبَّ الْبِلَادِ كُلِّهَا إِلَيَّ . وَإِنْ خِيَلَكَ أَخَذْتَنِي وَأَنَا أُرِيدُ الْمُمْرَةَ . فَمَاذَا تَرَى ؟ فَبَشَّرَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . وَأَمَرَهُ أَنْ يَتَمَتَّرَ . فَلَمَّا قَدِمَ مَكَّةَ قَالَ لَهُ قَائِلٌ : أَصَبَوْتَ ؟ فَقَالَ : لَا . وَلَكِنِّي أَسَلَمْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . وَلَا ، وَاللَّهِ ! لَا يَأْتِيَكُمْ مِنَ الْيَمَامَةِ حَبَّةٌ حِنْطَةٍ حَتَّى يَأْذَنَ فِيهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ .

(19) ESİRİN BAĞLANIB HABS EDİLMESİ VE KENDİSİNE İN'ÂM OLUNMASININ CEVÂZİ BÂBİ

59 — (1764) Bize Kuteybetu'bnü Saîd tahdis etti. Bize Leys, Saîd ibn Ebî Saîd'den tahdis etti. O da Ebû Hureyre'den işitmiştir. Ebû Hureyre (R) şöyle diyordu: Rasûlullah (S) Necd tarafına bir suvârî müfreze göndermişti. Bu müfreze Benû Hanîfe kabîlesinden Sümâme ibn Usâl denilen ve Yemâme halkının büyüğü olan bir kimseyi esir edip getirdiler ve onu mescidin direklerinden birisine bağladılar. Rasûlullah mescide çıktığında Sümâme'ye :

— Yâ Sümâme! Yanında ne ver? (gönlünden ne geçiriyorsun ve sana ne iş yapacağımı zannediyorsun) dedi. Sümâme :

— Gönlümde hayır (umûdu) var yâ Muhammed! Eğer sen beni öldürürsen kanlı bir cânîyi öldürmüş olursun ve eğer bana (afv ni'meti) in'âm edersen, ni'mete karşı şükreden bir kimseye in'âm etmiş olursun. Eğer (kurtuluş fidyem için) mal istiyorsan iste, ondan her istediğin sana verilir dedi. Bu konuşmadan sonra Rasûlullah Sumâme'yi bağlı olarak bırakıp gitti. Nihâyet ertesi gün olunca yine Rasûlullah Sumâme'ye :

— Ey Sumâme! Gönlünde ne var, ne umuyorsun? dedi. O da :

— Benim gönlümde dün sana söylediğim şeyler vardır : Eğer bana afv ni'meti ihsân edersen, ni'mete karşı şükreden kimseye ihsân etmiş olursun. Eğer beni öldürürsen, kanlı bir cânîyi öldürmüş olursun. Şâyet (kurtulmam için) mal istiyorsan, iste ki ondan ne istersen sana verilir dedi. Rasûlullah onu hâli üzere bırakıp gitti. Ertesi gün olunca yine Sumâme'ye hitâben :

— Yâ Sümâme! Gönlünde ne var, ne umuyorsun? diye sordu. O da :

— Gönlümde dün sana söylediklerim vardır: Eğer bana (afv ni'meti) in'âm edersen, ni'mete şükreden bir kimseye in'âm etmiş olursun. Şâyet beni öldürürsen bir kan sâhibini öldürmüş olursun. Eğer (fidyem için) mal istiyorsan, istediğin malı iste, sana verilecektir, dedi. Bu sefer Rasûlullah :

— Sümâme'yi salıverin, dedi. Sümâme bırakılınca hemen mescid yakınındaki içinde su bulunan bir hurmalığa gitti ve yıkandı. Sonra mescide (peygamber'in huzûruna) girdi ve :

— EŞHEDU EN LÂ İLÂHE İLLALLÂH VE EŞHEDU ENNE MUHAMMEDEN ABDUHÛ VE RASULUHU dedi. Sonra şunları söyledi : Yâ Muhammed! Vallahi şu yer üzerinde bana senin yüzünden daha düşman hiçbir yüz yokdu. Fakat bu sabah senin yüzün bana bütün yüzlerin en sevimlisi oldu. Vallâhi dînlerden hiçbir dîn bana senin dînin kadar düşman gelmezdi. Fakat bu sabah senin dînin bana dînlerin en sevimlisi oldu. Vallâhi memleketlerden hiç bir şehir bana senin belden kadar menfûr değildi. Fakat bu sabah senin belden benim nazarımda şehirlerin hepsinden daha sevimlidir. Ben umre yapmağa niyyet ettiğim sırada senin suvârîlerin beni yakalamışdı. Şimdi siz ne rey' edersiniz? dedi. Rasûlullah, Sümâme'yi (dünyâ ve âhiret saâdeti ile) müjdeledi ve ona umre yapmasını emretti. Sümâme umre için Mekke'ye varınca bir sözcü ona :

— Dîninden başka bir dine mi döndün? dedi. O da :

— Hayır vallâhi ben dînden çıkmadım³⁹. Lâkin ben Muhammed Ra-

39. Sümâme, şirki ve putlara ibâdeti bir dîn saymadığı için dînden çıkmadığını yemîn ile te'kid ederek iddiâ ediyor ki tamamıyla doğrudur. Çünkü ilmen dîn, akıl ve irâde sâhibi insanları arzularıyla hayra sevk eden ilâhî bir müessesedir.

sûlullah ile beraber musliman oldum. Vallâhi ben (dîn dediğiniz şirke) dönmem ve Rasûlullah o hususda izin vermedikce size Yemâme'den bir buğday tanesi gelmiyecektir, dedi ⁴⁰.

٦٠ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ الْحَنْفِيُّ . حَدَّثَنِي عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ جَمْفَرٍ . حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ أَبِي سَعِيدٍ الْقُبَيْرِيُّ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ : بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَيْلًا لَهُ نَحْوَ أَرْضِ نَجْدٍ . فَجَاءَتْ بِرَجُلٍ يُقَالُ لَهُ مُنَافَةُ بْنُ أَثَالٍ الْحَنْفِيُّ . سَيِّدُ أَهْلِ الْبِمَاةِ . وَسَأَلَ الْحَدِيثَ عَيْنَ حَدِيثِ اللَّيْثِ . إِلَّا أَنَّهُ قَالَ : إِنْ تَقَتَّلْنِي تَقْتُلْ دَا دَمَ .

60 — () : Buradaki râvî de yine Saîd ibn Ebî Saîd el-Makburî'nin Ebû Hureyre'den işittiğini, onun da : Rasûlullah (S) kendisine âid bir suvârî müfrezesini Necd arâzisi tarafına yolladı. Bu müfreze, kendisine Sümâmetu'bnü Usâl el-Hanefî denilen ve Yemâme ahâlisinin efendisi olan bir kişiyi esîr alıp getirdiler diye söylediği hadîsi, (59 rakamlı) Leys hadîsi şeklinde sevk etmiştir. Ancak burada Sümâme'nin : Eğer sen beni öldürürsen kanlı birini öldürmüş olursun dediğini söylemiştir.

(٢٠) باب إيهود اليهود من الحجاز

٦١ - (١٧١٥) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّهُ قَالَ : يَتَنَا نَحْنُ فِي الْمَسْجِدِ ، إِذْ خَرَجَ إِلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ « انْطَلِقُوا إِلَى يَهُودَ » نَفَرَجْنَا مَعَهُ . حَتَّى جِئْنَاهُمْ . فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَنَادَاهُمْ . فَقَالَ « يَا مَعْشَرَ يَهُودَ ! اسْلِمُوا اسْلِمُوا » . فَقَالُوا : قَدْ بَلَّغْتَ . يَا أَبَا الْقَاسِمِ ! فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « ذَلِكَ أُرِيدُ . اسْلِمُوا اسْلِمُوا » فَقَالُوا : قَدْ بَلَّغْتَ . يَا أَبَا الْقَاسِمِ ! فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « ذَلِكَ أُرِيدُ » فَقَالَ لَهُمُ النَّاسُ . فَقَالَ « اْعْلَمُوا أَنَّمَا الْأَرْضُ لِلَّهِ وَرَسُولِهِ . وَأَنِّي أُرِيدُ أَنْ أَجْلِبَكُمْ مِنْ هَذِهِ الْأَرْضِ فَمَنْ وَجَدَ مِنْكُمْ بِمَالِهِ شَيْئًا فَلْيَبِيعْهُ . وَإِلَّا فَاعْلَمُوا أَنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ وَرَسُولِهِ » .

40. Rivâyete göre Sümâme (R) umreden sonra Yemâme'ye gitmiş ve Yemâme halkının Mekke'ye zahire yüklemesini yasak etmiştir. Bunun üzerine Mekke'liler Peygamber'e mektûb yazarak : Sen akribâlarına iyilik eklemeyi, akribâlık hakkına hurmet etmeyi emredersin demişler ve Mekke'ye zahire gönderilmesini istemişlerdir. Peygamber de Sümâme'ye yazdığı bir mektûbla Mekke'ye zahire sevkine müsâade edilmesini bildirmiştir (İbn Hişâm).

(20) YAHÛDİLERİN HİCÂZ TOPRAĞINDAN⁴¹ ÇIKARILMALARI BÂBİ

61 — (1765) : Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir : Biz mescidde bulunduğumuz bir sırada Rasûlullah (S) yanımıza çıkageldi ve : «Yahûdîlerin yurduna yürüyünüz» diye emretti. Biz de onun maiyyetinde olarak yola çıktık ve nihâyet Yahûdîlerin yanına vardık. Rasûlullah kalktı ve onlara nidâ ederek :

— Ey Yahûdî topluluğu! Musliman olunuz da selâmetde kalınız dedi. Onlar cevâben :

— Yâ Eba'l-Kasım! Tebliğ ettin (bizim daha ziyâde sana ihtiyâcımız yok) dediler. Rasûlullah onlara :

— Ben ancak bunu yani benim tebliğ etmiş olduğumu i'tirâf etmenizi istiyorum. Musliman olun ki selâmetde kalasınız, dedi. Yahûdîler yine :

— Yâ Eba'l-Kasım! Sen bunu tebliğ ettin dediler. Rasûlullah onlara :

— Ben ancak bunu i'tirâf etmenizi istiyorum dedi. Sonra Rasûlullah üçüncü defa olarak bunu teklif ettikten sonra :

— Kat'i biliniz ki arz ancak Allâh'a ve Rasûlune âiddir. Ben sizleri bu arâziden çıkarmak istiyorum. Binâenaleyh sizden her kim kendi malından taşıyamıyacağı bir şeyi olursa onu satsın. Haberinizi olsun, iyi bilin ki Arz ancak Allâh'a ve Rasûlüne âiddir buyurdu.

٦٢ — (١٧٦٦) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَإِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ (قَالَ ابْنُ رَافِعٍ : حَدَّثَنَا . وَقَالَ إِسْحَاقُ :

أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ عَنْ مُوسَى بْنِ عَقْبَةَ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ يَهُودَ بْنَ النَّضِيرِ

وَقُرَيْظَةَ حَارَبُوا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ . فَأَجَلَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَنِي النَّضِيرِ . وَأَقْرَأَ قُرَيْظَةَ وَمَنْ عَلَيْهِمْ . حَتَّى

حَارَبَتْ قُرَيْظَةُ بَعْدَ ذَلِكَ . فَقَتَلَ رِجَالُهُمْ ، وَقَسَمَ نِسَاءَهُمْ وَأَوْلَادَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ . إِلَّا أَنَّ

بَعْضَهُمْ لَحِقُوا بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَمَنَهُمْ وَأَسْلَمُوا . وَأَجَلَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَهُودَ الْمَدِينَةِ كُلَّهُمْ :

بَنِي قَيْنُقَاعَ (وَهُمْ قَوْمُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَامٍ) . وَيَهُودَ بَنِي حَارِثَةَ . وَكُلَّ يَهُودِيٍّ كَانَ بِالْمَدِينَةِ .

(...) وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي حَفْصُ بْنُ مِيسْرَةَ عَنْ مُوسَى ،

بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، هَذَا الْحَدِيثَ . وَحَدَّثَ ابْنُ جُرَيْجٍ أَكْثَرَ وَأَتَمَّ .

41. Hicâz, Arab yarımadasının kuzey batı kısmından ibâret olup Tihâme ile Necd arasında bulunur. Tihâme ile Necd'i hâciz olduğu için Hicâz denilmiştir. Son asır coğrafyacıları Hicâz'ı kuzeyden Filistin, batıdan Kızıl Deniz, güneyden Yemen'e tâbi Asir muntakası,

62 — (1766) : Abdullah ibn Umer (R) den, (şöyle demiştir) : Rasûlullah'a karşı (önce) Nadîr oğulları (sonra) Kurayza (oğulları) harb açtılar. Bunun üzerine Rasûlullah (S) Nadîr oğullarını yerlerinden sürüb çıkardı. Kurayza'yı ise yerlerinde bıraktı. Ve onlara (bir şey almamak sûretiyle) lutfetti. Nihâyet bunun ardından Kurayza da (ahdini bozarak) harb etti. Rasûlullah da onların erkeklerini öldürdü, kadınlarını, çocuklarını ve mallarını da muslimanlar arasında bölüştürdü. Şukadar ki bunlardan ba'zıları İslâm'a katılmak üzere Rasûlullah'la buluşdular. Rasûlullah onlara emân verdi, onlar da musliman oldular. Bu sûretle Rasûlullah Medîne Yahûdîlerinin hepsini — ki bunlar Abdullah ibn Selâm'ın kabîlesi olan Kaynukâ' oğullarıdır — ve Benû Hârise Yahûdîlerini, (hülâsa) Medîne'de bulunan Yahûdîlerin hepsini Medîne'den sürgün etti ⁴².

() : Burada da Hafs ibn Meysere, yine Mûsâ ibn Ukbe'den bu isnâd ile bu hadîsi rivâyet etmiştir. İbn Cureyc'in (62 rakamıyla geçen) hadîsi daha çok ve daha tamâmdır.

doğudan da Necd, Şemmer, Berru's-Şâm çölü ile çevrili muntakadır diye ta'rif etmişlerdir.

Medîni: Ceziretu'l-Arab beş kısımdır: Tihâme, Necd, Hicâz, Aruz, Yemen'dir demiş ve hiçbir coğrafya âliminin Yemen'i Hicâz arâzisinden saymadığını bildirmişdir.

42. Medîne ve civârında Benû Kaynukâ', Benû Nadîr ve Benû Kurayza adlarında üç Yahûdî kabîlesi vardı. Bunlar kısmen Medîne dâhilinde, kısmen hâricinde ikâmet ederlerdi. Medîne'nin bütün san'at ve ticâretini, ekim ve dikim işlerini bu Yahûdîler ellerine almışlardı. Benû Nadîr ve Benû Kureyza Yahûdîlerinin Medîne'ye iki sâat mesâfede mustahkem yurtları vardı. Rasûlullah Medîne'ye hicret ettiğinde bunlarla ayrı ayrı birer muâhade akdetmişti. Bunların sûretleri hadîs, sîret ve târih kitaplarında zabt edilmiştir. Bu muâhadenâmelerin bir maddesinde, mal, can emniyeti ve hürriyetleri mukabilinde ve luzûmunda maddî yardımda bulunmak zikrolunmuştu. Peygamber Benû Âmir'den yanlışlıkla öldürülen iki kişinin diyetini vermek için Benû Nadîr'den yardım istemek üzere bunların yurduna gitmişti. Muvâfakat ettiler fakat Peygamber arkadaşları ile bir evin duvarı dibinde oturdukları sırada ona yukarıdan taş atarak öldürmek suikastını da kurdular. Bu tertîb Peygamber'e vahy ile bildirilince kalkıp Medîne'ye döndüler. Peygamber bunların alçakca teşebbüslerini sahâbilerine bildirdi. Benû Nadîr'a on gün içinde Medîne'den çıkıp gidiniz, bu müddetden sonra sizden her kim bu diyârda görülürse boynunu vururum diye Muhammed ibn Mesleme ile haber gönderdi. Bunun üzerine Nadîr oğulları diğer Yahûdîlerden ve İslâm düşmanlarından yardım va'di aldıkları için : Biz yerimizden çıkmayız, elinden geleni yap diye cevâb verdiler. Rasûlullah onlara harb i'lân etti ve ALLÂHU EKBER diyerek Nadîr oğulları üzerine yürüdü. On beş veya yirmi beş gün muhâsaradan sonra teklîf edilen şartlarla çıkıp gitmeğe râzı oldular.

(۲۱) باب إخراج اليهود والنصارى من جزيرة العرب

٦٣ - (١٧٧) وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا الضَّحَّاكُ بْنُ مَخْلَدٍ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ . ع وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ (وَاللَّفْظُ لَهُ) . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : أَخْبَرَنِي عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ : «لَا أُخْرِجَنَّ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى مِنْ جَزِيرَةِ الْعَرَبِ . حَتَّى لَا أَدْعَ إِلَّا مُسْلِمًا» .

(...) وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ . أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ . ع وَحَدَّثَنِي سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ . حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَقَيْنَ . حَدَّثَنَا مَعْقِلٌ (وَهُوَ ابْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ) . كِلَاهُمَا عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

(21) YAHÜDİLERİN VE HRİSTİYANLARIN ARAB YARIMADASINDAN ÇIKARILMALARI BÂBİ

63 — (1767) : Bize İbn Cüreyc haber verdi. Bana Ebu'z-Zubeyr haber verdi ki kendisi Câbir ibn Abdillâh'dan şöyle derken işitmiştir : Bana Umer ibn Hattâb (R) haber verdi ki kendisi Rasûlullah'dan işitmiştir. Rasûlullah (S) : «Yahûdîleri ve Hristiyanları Arab yarımadasından muhakkak çıkaracağım» buyuruyordu ⁴³.

43. Hz. Umer zamanında Yahûdîlerin ve Hristiyanların Hicâz topraklarından çıkarılmalarına âid iki hadis meâli :

İbn Umer (R) şöyle dedi : (Umer'ni hilâfeti zamanında) Hayber halkı Abdullah ibn Umer'i (bir gece damdan aşağı atarak) ellerini ayaklarını kırıp döktükleri târîhte Umer ibn Hattâb Medîne de bir hutbe îradına kalkıp şöyle demiştir :

— (Vaktiyle) Rasûlullah (S) Hayber Yahûdîlerini, kendi mallarına yarıcı ta'yin ederek : «Allah'ın size mukadder kıldığı zamana kadar vatanınızda biz de sizi terk ediyorduk» buyurmuşdu. Şimdi ise (bunlar huyânete kalkışmışlar hatta oğlum) Abdullah ibn Umer Hayber'deki malına gittiğinde geceleyin tecâvüz edilmiş, iki eli ve iki ayağı çarpılmışdır. Binâenaleyh bizim için Hayber diyârında Yahûdîlerden başka bir düşman yoktur. Bunlar muhakkak bizim düşmanımızdır ve nazarımızda müttehemdirler. Şimdi ben bunları sürüp çıkarmak fikrindeyim dedi. Umer, Yahûdîleri hicret ettirmeğe azmedince bunların reisleri olan Ebu'l-Hukayk oğullarından birisi (Medîne'ye) geldi ve :

— Yâ Emîra'l-Mu'minin! Bizi diyârınızdan çıkarmak mı istersiniz? Halbuki bizi Hayber'de Muhammed bırakmıştır. (Zirâatçılık sûretiyle) mallarımızda çalışmamıza müsaade etmiş ve işçi olarak diyârınızda kalmayı şart kılmıştır dedi. Bunun üzerine Umer :

— Sen beni, Rasûlullah'ın söylediği şu sözlerini unuttu mu sanırsın? Vaktiyle Rasûlullah sana : «İlerde Hayber'den çıkarılıp — sefer meşakkatlerine tahammül eden — kuvvetli deven seni (hicret diyârına) sürüklediği zaman hâlin nasıl olur?» buyurmuşdu diye cevâb verdi. Yahûdî reisi :

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de Ebu'z-Zubeyr'den bu isnâdla bunun benzerini rivâyet etmişlerdir.

(۲۲) باب جواز قتال من نفض المهر ، وجواز إنزال أهل الحصن على ملكهم ما لم يهل أهل الحكم

٦٤ - (١٧٦٨) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَ ابْنُ بَشَّارٍ (وَأَلْفَاظُهُمْ مُتَقَارِبَةٌ) قَالَ أَبُو بَكْرٍ : حَدَّثَنَا عُثْمَرُ عَنْ شُعْبَةَ . وَقَالَ الْآخَرَانِ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ (عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ . قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا أَمَامَةَ بْنَ سَهْلٍ بْنَ حُنَيْفٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ قَالَ : نَزَلَ أَهْلُ قَرْيَظَةَ عَلَى حُكْمِ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ . فَأَرْسَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى سَعْدٍ . فَأَتَاهُ عَلَى جَارٍ . فَلَمَّا دَنَا قَرِيبًا مِنَ الْمَسْجِدِ ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِلْأَنْصَارِ « قَوْمُوا إِلَى سَيِّدِكُمْ » (أَوْ خَيْرِكُمْ) . ثُمَّ قَالَ « إِنَّ هَؤُلَاءِ نَزَلُوا عَلَى حُكْمِكَ » قَالَ : تَقْتُلُ مَقَاتِلَتَهُمْ . وَتَسِي ذُرِّيَّتَهُمْ . قَالَ : فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « قَضَيْتَ بِحُكْمِ اللَّهِ » وَرُبَّمَا قَالَ « قَضَيْتَ بِحُكْمِ الْمَلِكِ » . وَلَمْ يَذْكُرْ ابْنُ الْمُثَنَّى : وَرُبَّمَا قَالَ « قَضَيْتَ بِحُكْمِ الْمَلِكِ » .

(...) وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ شُعْبَةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَقَالَ فِي حَدِيثِهِ : فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَقَدْ حَكَمْتَ فِيهِمْ بِحُكْمِ اللَّهِ » . وَقَالَ مَرَّةً « لَقَدْ حَكَمْتَ بِحُكْمِ الْمَلِكِ » .

— O söz, bana Ebu'l-Kasım tarafından ufak bir latife olarak söylenmişti diye mukabele etti. Umer de :

— Ey Allah'ın düşmanı yalan söylüyorsun! diye red eyledi. Ve Hayber Yahûdîlerini (Hicâz kıtası hâricine) sürüb çıkardı. Fakat hurmadan ellerinde bulunan mahsûlün kıymetini mal, deve, deve palanı, deve yuları ve bunlardan başka metâ' olarak onlara verdi. (Buhârî, şurû't, bâbun izâ işterata fi-l-muzâraa izâ şî'tu ahrectuke, IV, 35 •17•).

İbn Umer (R) şöyle dedi: Umer ibn Hattâb (kendi zamanında) Yahûdîleri ve Hristiyanları Hicâz toprağından çıkardı. Rasûlullah (S) de Hayber'i fethedince bunları Hayber'den çıkarmak istemişti. (Çünkü) Rasûlullah bu toprağı fethettiği zaman orası Al-lâh'a, Rasûlullah'a ve müslimanlara âdi olmuştu da Rasûlullah oradan Yahûdîleri çıkarmak istemişti. Bunun üzerine Yahûdîler Rasûlullah'dan hurmaları tumar etmek ve mahsûlün yarısı kendilerine âid olmak üzere yurtlarında kalmalarına müşâade etmesini istediler. Rasûlullah bunlara : «Teklif ettiğiniz bu şartlara göre dilediğimiz müddete kadar sizleri burada bırakıyoruz» buyurdu. Nihâyet Umer bunları Teymâ ve Erihâ'ya sürünceye kadar Hayber'de kaldılar. (Buhârî, müzâraa, bâbun izâ kale rabbu'l-ardı ukırruhe mâ akarrake'l-lâhu ve lem yezkur ecelen ma'lûmen fehümâ alâ terâdihim, III, 215 •20•).

(22) AHD BOZANLARLA HARB ETMENİN CEVÂZİ İLE (MUHÂSARA EDİLEN) BİR KAL'A AHÂLİSİNİ, HÜKÜM VERMEĞE EHLİYETLİ VE ÂDİL BİR HÂKİMİN HÜKMÜNE İNDİRMENİN CEVÂZİ BÂBİ

64 — (1768) : Ebû Said Hudrî (R) şöyle dedi : Kureyza halkı Sa'd ibn Muâz'ın hükmüne boyun eğdi de Rasûlullah (S) Sa'd'e haber gönderdi. Sa'd bir merkeb üzerinde geldi. (Rasûlullah'ın muhâsara sırasında muvakkaten edinmiş olduğu) mescidin yanına yaklaştığı zaman Rasûlullah Ensâra :

— Haydi seyyidinize (yahut hayırlınıza) ayağa kalkınız! (Onu karşılayıp indiriniz) dedi. Sonra da Sa'd'a hitâben :

— Şunlar senin hükmüne râzıy oldular buyurdu. Sa'd da :

— Bunların harb edenlerini öldürür, kadınları ve çocuklarını da esir edersin hükmünü verdi. Bunun üzerine Peygamber :

— (Ey Sa'd!) Allah'ın hükmüne uygun hükmettin buyurdu. Râvî (Allah'ın hükmü ile yerine) bazan, «melikin hükmüne uygun hükmettin» diye rivâyet etmiştir. Buradaki râvîlerden İbn Müsennâ ise : Bazan «melikin hükmü ile hükmettin» buyurdu kısmını zikretmemiştir⁴⁴.

() Bize Zuheyr ibn Harb tahdîs etti. Bize Abdurrahmân ibn Mehdi, Şu'be'den bu isnâdla tahdîs etti. Ve kendi hadîsinde : Rasûlullah (S) : «Andolsun onlar hakkında Allah'ın hükmüne hüküm verdin» buyurdu dedi. Bir kere de : «Andolsun sen melikin hükmüne uygun hükmettin» buyurdu demiştir.

44. İbn İshâk'ın rivâyetine göre Sa'd ibn Muâz'ın hükmü infâz edilmek üzere handakler kazılmış, buralara birer birer getirilib siyâset hükmü yerine getirilmiştir. İbn İshâk bu mucrimlerin altı yüz kişi olduklarını rivâyet ediyorsa da Tirmizî, Nesâî ve İbn Hibbân'ın sahîh isnâd ile rivâyetlerine göre dört yüz kişidir. Bunların kadınları ve çocukları da esir edilmiştir. Benû Kureyza da Sa'd ibn Muâz'ın hükmünün Tevrât hükmüne uygun olduğunu i'tirâf etmişlerdir. Zamanımız kanûnlarına göre de hüküm böyledir. Vatana ihânet eden, düşmanla birleşerek vatandaşlarına karşı silâh kullananların cezâsı i'dâm'dır. Benû Kureyza'nın bu âkibeti Ahzâb sûresinde şöyle bildirilmiştir :

«Kitâblıardan olub da müşriklere yardımda bulunanları da yüreklerine korku düşürerek kal'alarından indirdi. Bir kısmını öldürüyordunuz, bir kısmını da esir ediyordunuz. Onların yerlerine, yurtlarına, mallarına ve henüz ayak basmadığınız diğer arâziye de sizi mirâscı yaptı. Allah her şeye hakkıyla kadîrdir» (el-Ahzâb: 26-27).

٦٥ - (١٧٦٩) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَنُحَيْدُ بْنُ الْوَلَاءِ الْأَمْدَانِيُّ . كِلَاهُمَا عَنْ ابْنِ نُمَيْرٍ . قَالَ ابْنُ الْوَلَاءِ : حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا هِشَامُ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ : أُصِيبَ سَعْدُ يَوْمَ الْخَنْدَقِ . رَمَاهُ رَجُلٌ مِنْ فُرَيْشٍ يُقَالُ لَهُ ابْنُ الْعَرِيقَةِ . رَمَاهُ فِي الْأَكْحَلِ . فَضَرَبَ عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خِيَمَةً فِي الْمَسْجِدِ يَعُودُهُ مِنْ قَرِيبٍ . فَلَمَّا رَجَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنَ الْخَنْدَقِ وَضَعَ السَّلَاحَ . فَأَغْتَسَلَ . فَأَنَاءَهُ جِبْرِيلُ وَهُوَ يَنْقُضُ رَأْسَهُ مِنَ الْغُبَارِ . فَقَالَ : وَضَعْتَ السَّلَاحَ ؟ وَاللَّهِ ! مَا وَضَعْنَاهُ . أَخْرَجَ إِلَيْهِمْ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « قَائِنٌ ؟ » فَأَشَارَ إِلَى ابْنِ فُرَيْظَةَ . فَقَاتَلَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَتَزَلُّوا عَلَى حُكْمِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَرَدَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْحُكْمَ فِيهِمْ إِلَى سَعْدٍ . قَالَ : قَائِنٌ أَحْكُمُ فِيهِمْ أَنْ تُقْتَلَ الْمُقَاتِلَةُ ، وَأَنْ تُسَبَى الذَّرِيَّةُ وَالنِّسَاءُ ، وَتُقَسَمَ أَمْوَالُهُمْ .

65 — (1769) : Âişe (R) şöyle dedi : Sa'd ibn Muâz (R) Handak gününde isâbet almış yaralanmıştı. Onu Kureys'den Hıbbân İbnu'l-Arika denilen bir kimse attığı bir okla kol damarından vurmuştu. Rasûlullah (S) ona yakından hasta ziyâreti yapabilmek için mescidde onun üzerine bir tedâvî çadırı kurdurdu. Rasûlullah Handak harbinden Medîne'ye döndüğünde silâhını çıkarmış ve yıkanmıştı. Bu sırada Cibrîl aleyhisselâm başının tozunu silkerek Rasûlullah'a geldi de :

— Sen silâhlarını bıraktın mı? Vallahi biz (melekler) henüz silâhı bırakmadık. Haydi onlara doğru çık, yürü! dedi. Rasûlullah :

— Nereye? diye sordu. Cibrîl, Benû Kureyza cihetine işâret ederek:

— İşte oraya! dedi. Bunun üzerine Rasûlullah Benû Kureyza'ya doğru hareket edip onlarla mukatele yaptı. Sonunda onlar Rasûlullah'ın hükmüne râzıy oldular. Rasûlullah da onlar hakkındaki hükmü Sa'da havale etti. Sa'd : Ben onlar hakkında harb edenlerinin öldürülmesini, çocukları ve kadınlarının esir edilmesini, mallarının da taksim olunmasını hükmediyorum dedi.

٦٦ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا هِشَامُ قَالَ : قَالَ أَبِي : فَأَخْبِرْتُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَقَدْ حَكَمْتَ فِيهِمْ بِحُكْمِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ » .

66 — () : Bize Ebû Kurayb tahdîs etti. Bize İbn Numeyr tahdîs etti. Bize Hişâm tahds edib dedi ki : Babam şöyle dedi : Bana haber verildi ki Rasûlullah (S) : «Yemin olsun ki, sen onlar hakkında Azîz ve Celîl olan Allah'ın hükmüne uygun hükmettin» buyurmuştur.

٦٧ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ عَنْ هِشَامٍ . أَخْبَرَنِي أَبِي عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ سَعْدًا قَالَ ، وَتَحَجَّرَ كَلِمُهُ لِلْبُرَاءِ ، فَقَالَ : اللَّهُمَّ ! إِنَّكَ تَعْلَمُ أَنَّ لَيْسَ أَحَدٌ أَحَبَّ إِلَيَّ أَنْ أَجَاهِدَ فِيكَ ، مِنْ قَوْمٍ كَذَّبُوا رَسُولَكَ (ﷺ) وَأَخْرَجُوهُ . اللَّهُمَّ ! فَإِنْ كَانَ بَقِيَ مِنْ حَرْبِ فُرَيْشٍ شَيْءٌ ، فَأَيُّنِي أَجَاهِدُهُمْ فِيكَ . اللَّهُمَّ ! فَإِنِّي أَظُنُّ أَنَّكَ قَدْ وَضَعْتَ الْحَرْبَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ . فَإِنْ كُنْتُ وَضَعْتَ الْحَرْبَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ فَافْجُرْهَا وَاجْعَلْ مَوْتِي فِيهَا . فَاتَّقَجَرْتُ مِنْ لَبِّهِ . فَلَمْ يَرُعَهُمْ (وَفِي الْمَسْجِدِ مَعَهُ خِيَمَةٌ مِنْ بَنِي غِفَارٍ) إِلَّا وَالِدُهُمْ بِسَيْلٍ إِلَيْهِمْ . فَقَالُوا : يَا أَهْلَ الْخِيَمَةِ ! مَا هَذَا الَّذِي يَأْتِينَا مِنْ قَبْلِكُمْ ؟ فَإِذَا سَنَدُ جُرْحُهُ يَمِيزُ دَمًا . فَمَاتَ مِنْهَا .

67 — () Bize Ebû Kurayb tahdîs etti. Bize İbn Numeyr, Hişâm'dan tahdîs etti. Bana babam, Âişe'den şöyle haber verdi : Sa'd, yarası iyileşmeğe yüztutub epey kurumuş olduğu sırada şöyle duâ etmiştir : Allah'ım! Sen bilirsin ki Rasûlünü tekzîb eden, vatanından çıkaran kavm kadar kendilerine harb ve cihâd etmek istediğim hiçbir kimse yoktur. Allah'ım! Şâyet Kureyş ile başka bir harbimiz daha kaldı ise senin yolunda onlarla cihâd edeyim diye beni ibkâ et!

Allah'ım! Öyle sanıyorum ki bizimle onlar arasında artık edilecek harb kalmamıştır. Eğer aramızda harb kalmamış ise bu yarayı deş de bu yüzden bana şehâdet nasîb et!

Müteâkiben (Sa'dın bu duâsı kabûl edilerek) göğsünden yara deşilmiştir. Mescidde ve hemen yanbaşında Benû Ğifâr'dan ba'zı kimselere âid bir çadır daha vardı. (İşte bu Ğifârîler kendi hallerinde oturub dururlarken) bir de bakmışlar ki kendilerine doğru kan akıp geliyor. «Sizin tarafınızdan bize doğru gelen bu kan nedir?» dediler. Meğer yarası akıp duruyormuş. İşte Sa'd ondan vefât etti ⁴⁵.

45. Sa'd ibn Muâz, Ensârın büyüklerinden ve Bedr'in ulularından olub Evs'lerin büyüğü idi. Muhâcirler arasında Ebû Bekr ne makamda ise, Ensâr arasında o makamın sâhibi idi. Handak harbinde Kureyş kâfirlerinden Hıbbân İbnu'l-Arika el-Âmiriyy'nin attığı bir ok ile kol damarı kesilmişdi. Bu yaranın tedâvisi epey sürmüştü ve iyiliğe dönmüş iken yine deşilerek ölümüne sebep olmuştur. İbnu'l-Arika oku attığı vakit Arab âdeti üzere : **خُذْهَا وَأَنَا ابْنُ الْمَرْقَةِ** = al sana, benim de İbnu'l-Arika olduğumu bil-

demoştü. Sa'd yahut bir rivâyete göre Peygamber de : **عَرَفَ اللَّهُ وَجْهَكَ فِي النَّارِ** = Allah yüzünü cehennemde terletsin demoştü.

Arika yahut Araka, ter ma'nâsına araka'dan türediği için müşâkele tarzında böyle bedduâ edilmiştir.

Muslimanlar ile aralarında olan ahdi bozarak kâfir hizblerini Medine üzerine üşüş-türüb muslimanları çeşit çeşit sıkıntı ve ızdırâblara düşüren Benû Kureyza Ahzâb har-bini müteâkib İslâm ordusuna karşı mağlûb olmuş, bugünkü ta'bîr ile kayıdsız şartsız teslim râzı olmuşdu. Benû Kureyza Evsîlilerin ahdlı dostu olduklarından haklarında

٦٨ - (...) وَحَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ سُلَيْمَانَ الْكُوفِيُّ حَدَّثَنَا قَبْدَةُ عَنْ هِشَامٍ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ، نَحْوَهُ. غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: فَأَتَفَجَّرَ مِنْ لَبَّتِهِ. فَمَا زَالَ يَسِيلُ حَتَّى مَاتَ. وَزَادَ فِي الْحَدِيثِ قَالَ: فَذَلِكَ حِينَ يَقُولُ الشَّاعِرُ:

أَلَا يَا سَعْدُ سَعْدَ بَنِي مُعَاذٍ فَمَا فَعَلْتَ قُرَيْظَةَ وَالنَّصِيرُ
لَعَمْرُكَ إِنَّ سَعْدَ بَنِي مُعَاذٍ غَدَاةً تَحْمَلُوا لَهُوَ الصَّبُورُ
تَرَكْتُمْ قِدْرَكُمْ لِأَشْيٍ فِيهَا وَقَدَّرَ الْقَوْمَ حَامِيَةً تَقُورُ
وَقَدْ قَالَ الْكَرِيمُ أَبُو حُبَابٍ أَقِيمُوا، قَيْتُقَاعُ، وَلَا تَسِيرُوا
وَقَدْ كَانُوا يَبْلُدُهُمْ مَقَالًا كَمَا تَقُلْتُ بِمِيطَانِ الصُّخُورُ

68 — () Ve bize Aliyu'bnu'l-Huseyn ibn Suleymân el Kûfî tahdîs etti. Bize Abdetu, Hişâm'dan bu isnâdla yukarıki (67) rakamlı hadîs tarzında tahdîs etti. Şukadar ki burada : O gecesinde yarası deşildi ve ölünceye kadar da kanı akmakta devam etmiştir. Bir de bu hadîsde şöyle dediği ziyâde olmuştur : İşte bu, şâirin şu beytleri söylediği zamandır :

Elâ yâ Sa'du Sa'de Benî Muâzin
Femâ fealet Kurayzatu ve'n-Nadîru
Leamruke inne Sa'de Benî Muâzin
Ġadâte tahammelû lehüve's-sabûru
Terektum kîdrakum lâ şey'e fihâ
Ve kîdru'l-kavmi hâmiyetun tefûru

yapılacak muâmelenin ta'yîninde Evs'li Sad ibn Muâz'ın hakem olmasını istediler. Sa'd ise metinde görüldüğü üzere erkeklerinin katli, mallarının taksim, çocukları ile karılarının esir edilmelerine hükmettikten sonra vefât etti. Peygamber bu hükmünden dolayı Sa'de :

« لَدَّ حَكْمَتِ فِيهِمْ بِحُكْمِ اللَّهِ مِنْ فَوْقِ سَبْعِ سَمَوَاتٍ قَدْ طَرَقَنِي بِذَلِكَ الْمَلِكُ سَحْرًا »

=Yemin olsun ki sen Allah'ın yedi kat semâlar üzerindeki hükmüne uygun hükmü verdin. Bunun böyle olacağını sahar vakti melek gelib bana haber verdi idi» buyurmuştur.

Hadîsde sözü edilen çadır, Rufeyde el-Ensâriyye yahut el-Eslemîyye'nin kurduğu çadır idi ki bu hayır perver kadın, muslimanların kimsesiz yaralılarına orada bakar, Allah rızası için bizzât hizmetlerine dikkat ederdi. Peygamber sık sık ziyâreti kolay olsun diye Sa'd'ın, Rufeyde'nin çadırına naklini emrettikten sonra sabah akşam yanına gider, hal hatırını sorardı. Bu sûretle Sa'de çadır kurdurmakdan maksad, kendisine bir çadır tahsisinden ibâret olmuş olur.

İkinci çadırın sâhibi, Rufeyde'nin kocası idi denilir (Tecrid Ter., II, 235-236).

Bedr ve Uhud harblerindeki seyyâr tedâvi işlerinden sonra Medîne'de kurulan bu tedâvi çadırı İslâm'da ilk yaralı tedâvi kurumu oluyor. Rufeyde de ilk hasta bakıcı kadın veya ilk kadın doktor sayılabilir.

Ve kad kale'l-Kerîmu Ebû Hubâbin
Ekimû, Kaynukâu, velâ tesirû
Ve kad kânû bi-beldetihim sıkâlen
Kemâ sekulet bi-Meytânu's-Suhûru

= Ey Sa'd! Benû Muâz'ın Sa'dı sana sesleniyorum!

Kurayza ve Nadîr kabîleleri ne yapmışlardır?

Hayâtına yemîn ederim ki Muâz oğullarının Sa'dı, kabîlesi kendisini taşıdıkları kuşluk vaktında pek sabırlıdır.

Sizler tencerelerinizi içleri bomboş bıraktınız ⁴⁶.

Halbuki şu kavmin tencereleri kıpkızgın kaynamaktaydı.

Şu kerîm zât, Ebû Hubâb: Ey Kaynukâ! Yerinizde ikâmet edin, sakın yürüyüb gitmeyin demiştir.

Halbuki Kureyza oğulları kendi beldelerinde, Meytan dağındaki ⁴⁷ büyük kayaların ağır oluşları gibi ağırlıklı idiler (malları ve kuvvetlerinin çokluğundan dolayı köklü ve sâbit idiler).

(۲۳) باب المبادرة بالفزو ، وغريم أهم الأوسيين المتعارضين

٦٩ - (١٧٧٠) وَحَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ أَتْمَاءَ الضَّبِّيُّ . حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَّةُ بْنُ أَتْمَاءَ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : نَادَىٰ فِينَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ أَنْصَرَفَ عَنِ الْأَحْزَابِ « أَنْ لَا يُصَلِّيَنَّ أَحَدُ الظُّهْرِ إِلَّا فِي بَنِي قُرَيْظَةَ ، فَتَخَوَّفَ نَاسٌ قَوْتَ الْوَقْتِ . فَصَلُّوا دُونَ بَنِي قُرَيْظَةَ . وَقَالَ آخَرُونَ : لَا نُصَلِّي إِلَّا حَيْثُ أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، وَإِنْ فَاتَنَا الْوَقْتُ . قَالَ : فَمَا عَنَّفَ وَاحِدًا مِنَ الْقَرَيْقَتَيْنِ .

(23) DÜŞMANLA CENGE GİDİŞDE SÜR'AT EYLEMEK VE BİRİBİRİNE AYKIRI BULUNAN İKİ İŞİN DAHA MUHİM OLANINI ÖNE GEÇİRMEK BÂBİ

69 — (1770) : Abdullah ibn Umer (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) Ahzâb harbinden döndüğü gün bizim aramızda : «Hiç bir kimse

46. Bu yardımcısız olmağa bir meseldir. «Terektum kıdrakum» sözü ile Evs kabîlesini kasdetmektedir. Çünkü onların halifeleri Kureyza idi. Halbuki Kurayza katl olunmuşdur.

«Ve kıdrû'l-Kavmi hâmiyetun tefûru» ile halifeleri Benû Kaynuka hakkında şefâat için hurûclarını kasdetmektedir. Hatta bu sebeble Peygamber onlara in'âm etti ve Abdullah ibn Ubeyy ibn Selûl — ki müteakib beyitte zikredilen Ebû Hubâb kendisidir — sebebiyle onları bir müddet bırakmışdır.

47. Meytan, Hicâz arâzisinde, Benû Müzeyne diyârında bir dağın ismidir.

Şâir bu beyitleri ile, Sa'dı, halifeleri olan Benû Kurayza'yı yerlerinde ibkâ etmesine teşvik etmektedir. Kurayza hakkında verdiği hükümden dolayı onu kınıyor, ona Abdullah ibn Ubeyy'in fiilini hatırlatıyor ve onun, halifeleri olan Kaynukâ' oğulları hakkındaki şefâati sebebiyle de Abdullah ibn Ubeyy ibn Selûl'u medh ediyor (Nevevî).

öğlen namazını ⁴⁸ Benû Kureyza'ya varmadıkca kılmasın» diye nidâ etti. Sahâbîlerden bir takımı vaktin gecikmesinden korkub namazı Benû Kurayza'ya varmadan kıldılar. Diğerleri de : Vakıt geçse de biz namazı ancak Rasûlullah'ın bize kılmamızı emrettiği yerde kılarız dediler. Sonra Peygamber bu iki zümreden hiçbirisine darılmadı ⁴⁹.

(۲۴) باب رد المهاجرين إلى الأنصار من السفر والحر من استنوا عنها بالفروع

۷۰ - (۱۷۱) وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرَمَلَةُ . قَالَ : أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ . قَالَ : لَمَّا قَدِمَ الْمُهَاجِرُونَ ، مِنْ مَكَّةَ ، الْمَدِينَةَ قَدِمُوا وَلَيْسَ بِأَيْدِيهِمْ شَيْءٌ . وَكَانَ الْأَنْصَارُ أَهْلَ الْأَرْضِ وَالْعَقَارِ . فَقَامَتْهُمْ الْأَنْصَارُ عَلَى أَنْ أُعْطَوْهُمْ أَنْصَافَ عَمَارِ أَمْوَالِهِمْ ، كُلِّ طَائِفَةٍ .

48. Buhârî'nin bütün nüshalarında ikindi namazı diye geldiği halde Muslim'in bütün nüshalarında öğlen diye yazılmıştır.

İbn Hacer bunu inceleyib nihâyet ya Buhârî ile Muslim'in şeyhi Abdullah ibn Muhammed ibn İshâk'ın evvelâ Buhârî'ye «el-Asr (= ikindi)» lafzıyla rivâyet etmişken bilahare diğer kimselere ve bu arada Muslim'e «ez-Zuhr (= öğlen)» lafzıyla rivâyet etmiş olduğuna karar veriyor. Zira Buhârî'nin rivâyet bi'l-ma'nâ husûsunda mezhebi genişçe olub bunu ezberinden yazmış olabilir. Muslim ise, lafızları muhafazaya pek ziyâde riâyetkardır.

Askalanî, Muslim'in lafzını Buhârî'ninkine tercih için de Muslim'e bu lafızda muvâfakat edenlerin çok olmasını ayrıca sebep olarak gösteriyor.

49. Sahâbîler arasındaki bu ihtilâf Peygamber devrinden ameli ve fer'i meseleler hakkındaki ihtilâflardan birisidir. Ameli ve fer'i meselelerde ihtilâf diyoruz. Çünkü o devirde ne i'tikâdî ne de muhkem nassın zâhirine ve ummetin icmâına müstenid olan dîni farizalar ve şer'i asıllarda hiçbir ihtilâf kaydedilmemiştir. Yalnız bu ana mes'elelerin tafsillerinde ve tatbik şekillerinde ihtilâf edilmiştir ki birisi budur. Bu şekildeki görüş ayrılıkları da ummet hakkında kolaylığı mücihtir. Bunun için Peygamber bu iki zümreden hiçbirisine darılmamıştır. Sonra fıkıh usûlu âlimleri her iki ictihâdı da inceleyerek şöyle demişlerdir: Namazın ilk vaktında kılınmasına dâir olan emir, âmîmdir. Benû Kureyza'da kılınması emri hâssedir. Benû Kurayza'ya varmadan namaz kılınmaz diyenler hâss olan emr ile amel edib âmı tahsis etmişlerdir. Öbürleri âmın tahsisini kabûl etmeyib hâssı te'vîl etmişler ve bu emrin acele gitmekden kinâye olduğunu kabûl etmişlerdir. Hatta emrolunan bu acele yürüyüşü yerine getirmek için bunlar da binitlerinden inmeden hayvan üzerinde kılmışlardır.

Bunu te'lif için şöyle denilmiştir: Peygamber'in bu emri öğlen vaktı girdikten sonra çıkmıştır. Emir verilirken de sahâbîlerin kimisi öğlen namazını kılmış, kimi de henüz kılmamıştı. Kılmamış olanlara : «Öğleni Benû Kurayza'da kılın» buyurdu. Kılmış olanlara da : «İkindiyi Benû Kurayza'da kılın» denmiş olabilir. Yahut sahâbîlerden her kim hazırlanabilmiş ise hemen Benû Kurayza'ya sür'atle gitmek istediğinden ilk davranmış olanlara : «Öğleni kılmayınız»; geç kalanlara da : «İkindiyi Benû Kurayza'dan başka yerde kılmayınız» denmiş olması da mümkündür.

وَيَكْفُونَهُمُ الْعَمَلَ وَالْمَوْتَةَ . وَكَانَتْ أُمُّ أَنَسٍ بِنُ مَالِكٍ ، وَهِيَ تُدْعَى أُمَّ سَلِيمٍ ، وَكَانَتْ أُمُّ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ ، كَانَ أَخَا لِأَنَسٍ لِأُمِّهِ ، وَكَانَتْ أَعْطَتْ أُمُّ أَنَسٍ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عِذَاقًا لَهَا . فَأَعْطَاهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أُمُّ أَيْمَنَ ، مَوْلَاتَهُ ، أُمُّ أَسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ .

قَالَ ابْنُ شِهَابٍ : فَأَخْبَرَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَمَّا فَرَغَ مِنْ قِتَالِ أَهْلِ خَيْبَرَ . وَانْصَرَفَ إِلَى الْمَدِينَةِ . رَدَّ الْمُهَاجِرُونَ إِلَى الْأَنْصَارِ مَا نَحْنُوهُمْ . الَّتِي كَانُوا مَنَعُوهُمْ مِنْ ثَمَارِهِمْ . قَالَ : فَرَدَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى أُمِّ أَيْمَنَ عِذَاقَهَا . وَأَعْطَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أُمُّ أَيْمَنَ مَكَانَهُنَّ مِنْ حَائِطِهِ .

قَالَ ابْنُ شِهَابٍ : وَكَانَ مِنْ شَأْنِ أُمِّ أَيْمَنَ ، أُمُّ أَسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ : أَنَّهَا كَانَتْ وَصِيفَةً لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ . وَكَانَتْ مِنَ الْجَبَشَةِ . فَلَمَّا وَلَدَتْ أَمَةً رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ، بَعَثَ مَا تُؤْفَى أَبُوهُ ، فَكَانَتْ أُمُّ أَيْمَنَ تَحْضُهُ ، حَتَّى كَبُرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَأَعْتَقَهَا . ثُمَّ أَنْكَحَهَا زَيْدَ بْنَ حَارِثَةَ . ثُمَّ تُوفِّيتْ بَعْدَ مَا تُوفِّي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِخَمْسَةِ أَشْهُرٍ .

(24) MUHÂCİRLERİN, ENSÂR TARAFINDAN KENDİLERİNE
ÂRİYET OLARAK VERİLEN AĞAÇ VE MEYVE NEV'İNDEN
MENİHALARINI, FETİHLER SEBEBİYLE BUNLARA
İHTİYÂCLARI KALMADIĞI ZAMAN ENSÂRA
GERİ VERMELERİ BÂBİ

70 — (1771) : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi : Muhâcirler Mekke'den Medîne'ye geldikleri zaman ellerinde hiçbir şey olmıyarak hicret edib gelmişlerdi. Ensâr ise Medîne'de arâzî ve akar sâhibi idi. Bu cihetle Ensâr her sene mallarının yarı mahsûlunu muhâcirlere vermek, muhâcirler de Ensâr'ın yerine arâzî ve hurmalık işini ve külfetini ifâ etmek şartıyla mallarını muhâcirlere ortağa vermişlerdi.

Râvî Enes ibn Mâlik'in anası — ki o Ummu Suleym denmekle meşhûrdu — aynı zamanda Abdullah ibn Ebî Talha'nın da anası idi. Bu Abdullah, Enes'in ana bir erkek kardeşi idi. Bu sırada Enes'in anası Ummu Suleym de Rasûlullah'a kendine âid bulunan bir kaç hurma ağacı hediye etmişti. Rasûlullah da bu hurma ağaçlarını mahsûllerinden istifâde etmek üzere Usâmetu'bnü Zeyd'in anası ve kendi lalası olan Ummu Eymen'e vermişti.

İbn Şihâb dedi ki : Enes ibn Mâlik bana şöyle haber verdi : Rasûlullah (S) Hayber halkı ile muhârebeyi bitirib de Medîne'ye döndüğü zaman Muhâcirler, Ensârın kendilerine meyvelerinden istifâde etmeleri için âri-

yeten vermiş oldukları menihalarını Ensâr'a iâde ettiler. Rasûlullah da ananın kendisine hediye etmiş olduğu hurma ağaçlarını, anama geri verdi. Rasûlullah, Ummu Eymen'e de bu hurma ağaçları yerine kendi bahçesinden bir kısmını verdi.

İbn Şihâb dedi ki : Usâmetu'bnü Zeyd'in anası olan Ummu Eymen'in durumu şöyle idi : Bu kadın Peygamber'in babası Abdullah ibn Abdulmuttalib'in hizmetçisi idi. Kendisi Habeşlilerdendi. Babasının vefatından sonra Âmine Hâtun, Rasûlullah'ı doğurunca Ummu Eymen ona mürebbiyelik ve dadılık yapar oldu. Rasûlullah büyüdüken sonra Ummu Eymen'e hurriyet verib âzâd eylemiş, sonra da onu Zeyd ibn Hârise'ye nikâh etmiştir. Ummu Eymen Rasûlullah'ın vefatından beş ay sonra vefat etmiştir ⁵⁰.

٧١ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَحَامِدُ بْنُ عُمَرَ الْبَكْرَاوِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى الْقَيْسِيُّ . كُتِبَ عَنْ الْمُعْتَمِرِ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ أَبِي شَيْبَةَ) . حَدَّثَنَا مُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ التَّيْمِيُّ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَنَسٍ ؛ أَنَّ رَجُلًا (وَقَالَ حَامِدٌ وَابْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى : أَنَّ الرَّجُلَ) كَانَ يَجْعَلُ لِلنَّبِيِّ ﷺ النَّخْلَاتِ مِنْ أَرْضِهِ . حَتَّى افْتِخَتْ عَلَيْهِ قُرَيْظَةُ وَالنَّضِيرُ ، يَجْعَلُ ، بَعْدَ ذَلِكَ ، يَرُدُّ عَلَيْهِ مَا كَانَ أُعْطَاهُ . قَالَ أَنَسٌ : وَإِنَّ أَهْلِي أَمْرُونِي أَنَّ آتَى النَّبِيَّ ﷺ فَأَسْأَلُهُ مَا كَانَ أَهْلُهُ أُعْطَوْهُ أَوْ بَعْضُهُ . وَكَانَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ قَدْ أُعْطَاهُ أُمُّ أَيْمَنَ . فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَأَعْطَانِيهِ . فَجَاءَتْ أُمُّ أَيْمَنَ فَجَعَلَتْ التُّوبَ فِي عُنُقِي وَقَالَتْ : وَاللَّهِ ! لَا نَطْيِكَاهُنَّ . وَقَدْ أُعْطَانِيهِ . فَقَالَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ : يَا أُمُّ أَيْمَنَ ! انْزُكِيهِ وَلَكَ كَذَا وَكَذَا . وَتَقُولُ : كَلَّا . وَاللَّهِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ! فَجَعَلَ يَقُولُ كَذَا حَتَّى أُعْطَاهَا عَشْرَةَ أَمْثَالِهِ ، أَوْ قَرِيبًا مِنْ عَشْرَةِ أَمْثَالِهِ .

50. Hadîsde zikredilen Ummu Enes, Ummu Suleym, Ummu Abdillâh ibn Ebî Talha bir kadının üç künyesidir. İsmi Sehle yahut Muleyke Bintu Melhan'dır. Ensârın Benû Necâr kolundan olan Sehle Medîne'de ilk musliman olan kadınlardandır. Ummu Harâm'ın kardeşidir. Sehle evvelâ Mâlik ile evlenmiş ve bu evlenmeden Enes dünyâya gelmişti. Sehle kavmi ile beraber musliman olunca kocası Mâlik buna kızarak Şâm tarafına çekilib gitmiş ve orada küfr üzere ölmüştür. O sırada Enes sekiz on yaşlarında idi. Annesi onu getirib Peygamber'in hizmetine emânet etmişti.

İlk kocası Mâlik öldükten sonra Ummu Suleym, Ebû Talha ile evlenmiş bu evlenmeden de Abdullah doğduğu için Ummu Abdillâh künyesi ile de anılmışdır. Binâ-enaleyh Abdullah ibn Ebî Talha, Enes ibn Mâlik'ın ana bir kardeşidir. Peygamber'in Medîne'ye hicretinde ilk bey'at eden kadınlar arasında bulunmak şerefini hâiz olan Ummu Suleym oğlu Enes'i Peygamber'in hizmetine tahsis etmekle kalmayıb bu hadîsde görüldüğü üzere malik bulunduğu birkaç hurma ağacını da Peygamber'e hediye etmişti. Kadınlar arasında dinî selâbeti, zekâsı, metâneti ile temâyüz eden Ummu Suleym'in kahramanlıkları ve Peygamber'le çok yakın münâsebetleri vardır.

Ummu Eymen, Bereke Bintu Sa'lebe'dir' Usâme Bintu Zeyd'in annesidir. Kendisi

71 — () Bize Ebû Bekr ibn Ebî Şeybe, Hâmid ibn Umer el-Bekrâvî ve Muhammed ibn Abdi'l-A'lâ el-Kaysî, bunların hepsi de Mu'temir'den tahdîs ettiler. (Bu lâfız Ebû Bekr ibn Ebî Şeybe'nindir). Bize Mu'temir ibn Suleymân et-Teymî, babasından, o da Enes (R) den şöyle tahdîs etti: Herhangi bir kimse kendi arâzisinden Peygambere hurma ağaçları tahsis ederdi. Nihâyet Rasûlullah'a Kurayza ile Nadîr fetholununca Rasûlullah (S) bu fethden sonra kendisine hurma ağacı veren kimselerin hurma ağaçlarını o kimselere geri vermeğe başladı.

Enes der ki: Benim âilem de bana, Peygamber'e gitmemi ve ondan kendilerinin Peygamber'e vermiş oldukları ağaçların hepsini veya bir kısmını istemekliğimi emrettiler. Halbuki Allah'ın Peygamber'i benim âilemin kendisine verdiği bu hurma ağaçlarını Ummu Eymene vermişti. Ben Peygamber'e geldim. Peygamber bana vaktiyle verdiğimiz bu hurma ağaçlarını geri verdi. Bu sırada Ummu Eymen geldi ve sevbini benim boynuma atmıya başlayarak: Vallâhi Peygamber bu ağaçları bana vermişken biz onları sana vermeyiz dedi. Bunun üzerine Allah'ın Peygamber'i: «Yâ Umme Eymen! Sen o hurmaları bırak. Onların yerine sana şu şu vardır» dedi. Kadın da: Hayır kendisinden başka hiçbir ilâh olmayan (Allah) a yemîn ederim ki olmaz diyordu. Rasûlullah da söylediğini söylemeğe başladı. Nihâyet Peygamber Ummu Eymen'e bu hurma ağaçlarının on mislini yahut da on misline yakın bir mikdârını verdi.

(۲۵) باب موار الأكل من طعام الغنيم في دار الحرب

۷۲ — (۱۷۷۲) حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ قَرُوخَ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ (بَعْنَى ابْنِ الْمُنِيرَةِ) . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ هِلَالٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَعْقِلٍ ، قَالَ : أَصَبْتُ جِرَابًا مِنْ شَعْمٍ ، يَوْمَ خَيْبَرَ . قَالَ : فَاتَرَمْتُهُ . فَقُلْتُ : لَا أُعْطَى الْيَوْمَ أَحَدًا مِنْ هَذَا شَيْئًا . قَالَ : فَالْتَفَتُ فَإِذَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مُتَبَسِّمًا .

(25) HARB SÂHASINDA GANİMET YİYECEKLERİNDEN YEMENİN CEVÂZİ BÂBİ

72 — (1772) : Abdullah ibn Muğaffel şöyle dedi: Ben Hay-

evvelâ Ubeyd el-Habeşî ile evlenib bu evlilikden de Eymen doğduğu için Ummu Eymen diye künyelenmiştir. Binâenaleyh Usâme ile Eymen ana bir kardeşdirler. Bundan sonraki rivâyetde tasrih edildiğine göre Ummu Eymen aslen Habeşli olup Peygamber'in babası Abdullah ibn Abdulmuttalib'in hizmetçisi idi. Abdullah öldükden sonra, Âmine Muhammed'i doğurunca, Ummu Eymen onun hizmetini ve mürebbiyeliğini yapmıştır. Hatta Peygamber'e süt de verdiği rivâyet edilir. İşte bundan dolayı sonraları Peygamber: «ام اعمى امى بعد امى = Ummu Eymen, annemden sonra annemdir» buyurmuştur.

Peygamber büyüdüken sonra Ummu Eymen'e hurriyet verib âzâd etmiş, müteâkıben de Zeyd ibn Hârise ile evlendirmiştir. Bu evlenmeden de Usâmetu'bnü Zeyd doğmuştur. Ummu Eymen Peygamber'in vefatından beş ay sonra vefat etmiştir.

ber günü bir tulum iç yağı ele geçirdim ve onu sıkıca yapışdıktan sonra: Ben bugün bundan kimseye bir şey vermem dedim. Arkama döndüğümde Rasûlullah (S) ı tebessüm ediyor buldum.

٧٣ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ الْعَبْدِيُّ . حَدَّثَنَا بَهْزُ بْنُ أُسَيْدٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ هِلَالٍ قَالَ : سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مُغْفَلٍ يَقُولُ : رُمِيَ إِلَيْنَا جِرَابٌ فِيهِ طَعَامٌ وَشَحْمٌ ، يَوْمَ خَيْبَرَ . فَوَثَبْتُ لِأَخْذِهِ . قَالَ : فَالْتَفَتُ فَإِذَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَاسْتَحْيَيْتُ مِنْهُ

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ : جِرَابٌ مِنْ شَحْمٍ . وَلَمْ يَذْكُرِ الطَّعَامَ .

73 — () : Humeyd ibn Hilâl tahdîs edib dedi ki : Ben Abdullah ibn Muğaffelden işittim şöyle diyordu : Hayber günü bize içinde yiyecek maddesi ve iç yağı bulunan bir tulum atıldı. Ben hemen onu almak için ileriye sıçradım. Arkama döndüğümde Rasûlullah (S) ı görünce ondan utandım⁵¹.

() : Burada da Şu'be, bu isnâdla rivâyet etmiştir. Şukadar ki burada : Bir tulum iç yağı demiş de, yiyeceği zikretmemiştir.

(٢٦) بَابُ كِتَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى هِرَقْلَ بَرَعُوهُ إِلَى الْمَدِينَةِ

٧٤ - (١٧٧٣) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ مُعِيذٍ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ رَافِعٍ) (قَالَ ابْنُ رَافِعٍ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ : حَدَّثَنَا . وَقَالَ الْآخَرَانِ : أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ) أَخْبَرَنَا مَعْمَرُ بْنُ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ أَبَا سُوْفْيَانَ أَخْبَرَهُ ، مِنْ فِيهِ إِلَيْ فِيهِ . قَالَ : انْطَلَقْتُ فِي الْمَدَّةِ الَّتِي كَانَتْ بَيْنِي وَبَيْنَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . قَالَ : فَبَيْنَا أَنَا بِالشَّامِ ،

51. Abdullah ya o tulumu almak üzere hırsla atıldığını Peygamber gördüğü için utanmış-
dır yahut da «ben bugün bundan kimseye bir şey vermem» sözünden dolayı utanmıştır.

إِذْ جِيءَ بِكِتَابٍ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِلَى هِرَقْلَ . يَعْنِي عَظِيمَ الرُّومِ . قَالَ : وَكَانَ دَحِيَّةُ الْكَلْبِيِّ جَاءَ بِهِ . فَدَفَعَهُ إِلَى عَظِيمٍ بَصْرِيٍّ . فَدَفَعَهُ عَظِيمٌ بَصْرِيٍّ إِلَى هِرَقْلَ . فَقَالَ هِرَقْلُ : هَلْ هَهُنَا أَحَدٌ مِنْ قَوْمِ هَذَا الرَّجُلِ الَّذِي يَزْعُمُ أَنَّهُ نَبِيٌّ ؟ قَالُوا : نَعَمْ . قَالَ : فَدُعِيتُ فِي نَفَرٍ مِنْ قُرَيْشٍ . فَدَخَلْنَا عَلَى هِرَقْلَ . فَأَجْلَسَنَا بَيْنَ يَدَيْهِ . فَقَالَ : أَيُّكُمْ أَقْرَبُ نَسَبًا مِنْ هَذَا الرَّجُلِ الَّذِي يَزْعُمُ أَنَّهُ نَبِيٌّ ؟ فَقَالَ أَبُو سُفْيَانَ : فَقُلْتُ : أَنَا . فَأَجْلَسُونِي بَيْنَ يَدَيْهِ . وَأَجْلَسُوا أَصْحَابِي خَلْفِي . ثُمَّ دَعَا لِتَرْجُمَانِهِ . فَقَالَ لَهُ : قُلْ لَهُمْ : إِنِّي سَأِلْتُ هَذَا عَنِ الرَّجُلِ الَّذِي يَزْعُمُ أَنَّهُ نَبِيٌّ . فَإِنْ كَذَبَنِي فَكَذَّبُوهُ . قَالَ : فَقَالَ أَبُو سُفْيَانَ : وَآيَمُ اللَّهِ ! لَوْ لَا خَشَاةُ أَنْ يُؤْتَرَ عَلَى الْكَذِبِ لَكَذَبْتُ . ثُمَّ قَالَ لِتَرْجُمَانِهِ : سَلْهُ . كَيْفَ حَسَبُهُ فِكُمْ ؟ قَالَ قُلْتُ : هُوَ فِينَا ذُو حَسَبٍ . قَالَ : فَهَلْ كَانَ مِنْ آبَائِهِ مَلِكٌ ؟ قُلْتُ : لَا . قَالَ : فَهَلْ كُنْتُمْ تَتَّبِعُونَهُ بِالْكَذِبِ قَبْلَ أَنْ يَقُولَ مَا قَالَ ؟ قُلْتُ : لَا . قَالَ : وَمَنْ يَتَّبِعُهُ ؟ أَشَرَفُ النَّاسِ أَمْ ضَعَفَاؤُهُمْ ؟ قَالَ قُلْتُ : بَلِ ضَعَفَاؤُهُمْ . قَالَ : أَيْرِيدُونَ أَمْ يَنْقُصُونَ ؟ قَالَ قُلْتُ : لَا . بَلِ يَزِيدُونَ . قَالَ : هَلْ يَرْتَدُّ أَحَدٌ مِنْهُمْ عَنْ دِينِهِ ، بَعْدَ أَنْ يَدْخُلَ فِيهِ ، سَخَطَةً لَهُ ؟ قَالَ قُلْتُ : لَا . قَالَ : فَهَلْ قَاتَلْتُمُوهُ ؟ قُلْتُ : نَعَمْ . قَالَ : فَكَيْفَ كَانَ قِتَالُكُمْ إِيَّاهُ ؟ قَالَ قُلْتُ : تَكُونُ الْحَرْبُ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُ سِجَالًا . يُصِيبُ مِنَّا وَنُصِيبُ مِنْهُ . قَالَ : فَهَلْ يَنْدِرُ ؟ قُلْتُ : لَا . وَنَحْنُ مِنْهُ فِي مَدَّةٍ لَا نَدْرِي مَا هُوَ صَانِعٌ فِيهَا .

قَالَ : فَوَاللَّهِ ! مَا أُمَكَّنَنِي مِنْ كَلِمَةٍ أَدْخَلُ فِيهَا شَيْئًا غَيْرَ هَذِهِ .

قَالَ : فَهَلْ قَالَ هَذَا الْقَوْلَ أَحَدٌ قَبْلَهُ ؟ قَالَ قُلْتُ : لَا . قَالَ لِتَرْجُمَانِهِ : قُلْ لَهُ : إِنِّي سَأَلْتُكَ عَنْ حَسَبِهِ فَرَضَعْتَ أَنَّهُ فِكُمْ ذُو حَسَبٍ . وَكَذَلِكَ الرُّسُلُ تُبْعَثُ فِي أَحْسَابِ قَوْمِهَا . وَسَأَلْتُكَ : هَلْ كَانَ فِي آبَائِهِ مَلِكٌ ؟ فَرَضَعْتَ أَنْ لَا . فَقُلْتُ : لَوْ كَانَ مِنْ آبَائِهِ مَلِكٌ قُلْتُ رَجُلٌ يَطْلُبُ مَلِكَ آبَائِهِ . وَسَأَلْتُكَ عَنْ أَتْبَاعِهِ ، أَضَعَفَاؤُهُمْ أَمْ أَشَرَفُهُمْ ؟ فَقُلْتَ : بَلِ ضَعَفَاؤُهُمْ . وَهُمْ أَتْبَاعُ الرُّسُلِ . وَسَأَلْتُكَ : هَلْ كُنْتُمْ تَتَّبِعُونَهُ بِالْكَذِبِ قَبْلَ أَنْ يَقُولَ مَا قَالَ ؟ فَرَضَعْتَ أَنْ لَا . فَقَدْ عَرَفْتُ أَنَّهُ لَمْ يَكُنْ لِيَدَّعِ الْكَذِبَ عَلَى النَّاسِ ثُمَّ يَذْهَبَ فَيَكْذِبُ عَلَى اللَّهِ . وَسَأَلْتُكَ : هَلْ يَرْتَدُّ أَحَدٌ مِنْهُمْ عَنْ دِينِهِ بَعْدَ أَنْ يَدْخُلَهُ سَخَطَةً لَهُ ؟ فَرَضَعْتَ

أَنْ لَا . وَكَذَلِكَ الْإِيمَانُ إِذَا خَالَطَ بِشَاشَةَ الْقُلُوبِ . وَسَأَلْتُكَ : هَلْ يَزِيدُونَ أَوْ يَنْقُصُونَ ؟ فَرَعَمْتُ أَنَّهُمْ يَزِيدُونَ . وَكَذَلِكَ الْإِيمَانُ حَتَّى يَنْبَغَ . وَسَأَلْتُكَ : هَلْ قَاتَلْتُمُوهُ ؟ فَرَعَمْتُ أَنَّكُمْ قَدْ قَاتَلْتُمُوهُ . فَتَكُونُ الْحَرْبُ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُ سِجَالًا . يَنَالُ مِنْكُمْ وَتَنَالُونَ مِنْهُ . وَكَذَلِكَ الرُّسُلُ تُبْتَلَى ثُمَّ تَكُونُ لَهُمُ الْمَافِيَةُ . وَسَأَلْتُكَ : هَلْ يَفْدِرُ ؟ فَرَعَمْتُ أَنَّهُ لَا يَفْدِرُ . وَكَذَلِكَ الرُّسُلُ لَا تَفْدِرُ . وَسَأَلْتُكَ : هَلْ قَالَ هَذَا الْقَوْلَ أَحَدٌ قَبْلَهُ ؟ فَرَعَمْتُ أَنْ لَا . فَقُلْتُ : لَوْ قَالَ هَذَا الْقَوْلَ أَحَدٌ قَبْلَهُ ، قُلْتُ رَجُلٌ أَنْتُمْ بِقَوْلٍ قِيلَ قَبْلَهُ . قَالَ : ثُمَّ قَالَ : يَمْ يَأْمُرُكُمْ ؟ قُلْتُ : يَأْمُرُنَا بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ وَالصَّلَاةِ وَالْعَمَافِ . قَالَ : إِنْ يَكُنْ مَا تَقُولُ فِيهِ حَقًّا ، فَإِنَّهُ نَبِيٌّ . وَقَدْ كُنْتُ أَعْلَمُ أَنَّهُ خَارِجٌ . وَلَمْ أَكُنْ أَظُنُّهُ مِنْكُمْ . وَلَوْ أَنِّي أَعْلَمُ أَنِّي أَخْلُصُ إِلَيْهِ ، لَأَخِينْتُ لِقَاءَهُ . وَلَوْ كُنْتُ عِنْدَهُ لَفَسَلْتُ عَنْ قَدَمَيْهِ . وَلِيَبْلُغَنَّ مُلْكُهُ مَا تَحْتَقَدَنِي .

قَالَ : ثُمَّ دَعَا بِكِتَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَرَأَهُ . فَإِذَا فِيهِ « بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ . مِنْ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ إِلَى هِرَقْلَ عَظِيمِ الرُّومِ . سَلَامٌ عَلَى مَنْ اتَّبَعَ الْهُدَى . أَمَّا بَعْدُ . فَإِنِّي أَدْعُوكَ بِدَعَايَةِ الْإِسْلَامِ . أَسْلِمْ نَسْلِمَ . وَأَسْلِمْ يُؤْتِيكَ اللَّهُ أَجْرَكَ مَرَّتَيْنِ . وَإِنْ تَوَلَّيْتَ فَإِنَّ عَلَيْكَ إِثْمَ الْآرِسِيِّينَ . وَيَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَنْ لَا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ [٢/٢٢٤-٢٢٥] . فَلَمَّا فَرَغَ مِنْ قِرَاءَةِ الْكِتَابِ ارْتَفَعَتِ الْأَصْوَاتُ عِنْدَهُ وَكَثُرَ الْأَعْطُ . وَأَمَرَ بَنَاتُ فَاخْرَجَنَا . قَالَ : فَقُلْتُ لِأَصْحَابِي حِينَ خَرَجْنَا : لَقَدْ أَمَرَ أَمْرٌ ابْنُ أَبِي كَبْشَةَ . إِنَّهُ لِيَخَافُهُ مَلِكُ بَنِي الْأَصْفَرِ . قَالَ : فَمَا زِلْتُ مُوقِنًا بِأَمْرِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ سَيَظْهَرُ ، حَتَّى أَدْخَلَ اللَّهُ عَلَى الْإِسْلَامِ .

(...) وَحَدَّثَنَا حَسَنُ الْخَلَوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ (وَهُوَ ابْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ) . حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَزَادَ فِي الْحَدِيثِ : وَكَانَ قَبَضَهُ لَمَّا كَشَفَ اللَّهُ عَنْهُ جُنُودَ فَارِسَ مَشَى مِنْ حِمصَ إِلَى إِمْلِيَاءَ . شُكْرًا لِمَا أَبْلَاهُ اللَّهُ . وَقَالَ فِي الْحَدِيثِ : « مِنْ مُحَمَّدٍ عَبْدِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ » . وَقَالَ « إِنَّمِ الْيَرِيسِيُّينَ » . وَقَالَ « بِدَاعِيَةِ الْإِسْلَامِ » .

74 — (1773) Bize Ishâk ibn İbrahim el-Hanzalî, İbn Ebî Umer, Muhammed ibn Râfi' ve Abdu'bnü Humeyd tahdîs etti. (Bu lâfız İbn Râfi'nindir. İbn Râfi' ile İbn Ebî Umer : Haddesenâ dediler. Diğer ikisi ise : Bize Abdurrazzak haber verdi dediler). Bize Ma'mer, Zuhri'den, o da Ubeydullah ibn Abdillâh ibn Utbe'den, o da İbn Abbâs'dan haber verdi ki İbn Abbâs'a da, ağız ağıza olmak üzere Ebû Sufyân haber verib şöyle demiştir : Benimle Rasûlullah arasında akdedilmiş bulunan Hudeybiye sulh andlaşması müddeti içinde ben Şâm'a gittim. Ben Şâm'da bulunduğum sırada Rasûlullah'dan Rûm'un büyüğü Herakliyus'e bir mektûb getirildi. Bu mektûbu Dihyetu'l-Kelbî getirmiş ve Busrâ'nın büyüğüne vermişti⁵². Busrâ'nın emîri de mektûbu Herakliyus'a göndermişti. Herakliyus :

— Burada şu Peygamber olduğunu iddiâ eden adamın kavmindan kimse var mı? diye sordu. Adamları :

— Evet vardır dediler. Bunun akabinde ben Kureys'den bir cemâat içinde olarak da'vet olundum. Hırakl'in huzûruna girdik. Bizleri önüne oturtdu ve (tercümanı vâsıtasıyla) :

— Peygamber olduğunu söyleyen bu zâta neseben en yakın olan hanginizdir? dedi. Ebû Sufyân der ki :

— Neseben en yakınları benim dedim. Beni onun önüne oturtdular, rakadaşlarımı da benim arkama oturtdular. Sonra Hırakl tercümanını çağırdı ve dedi ki : Bunlara söyle : Ben, Peygamber olduğunu söyleyen o zât hakkında bu adamdan ba'zı şeyler soracağım. Bu bana yalan söylerse siz onu tekzîb ediniz! Ebû Sufyân der ki : Vallâhi arkadaşlarım tarafından yalanımın öteye beriye yayılmasından korkmasaydım Peygamber hakkında muhakkak yalan uydururdum. Sonra tercümanına :

— Ona, sizin içinde onun nesebi nasıldır? diye sor, dedi. Ben :

— İçimizde onun nesebi pek büyüdür dedim.

— Babaları içinde bir melik var mıydı? dedi.

— Hayır, dedim.

— Şu dediğini demezden (yani Peygamberlikten) evvel onu hiç yalan ile ittihâm ettiniz mi? dedi.

— Hayır, dedim.

— Ona kimler tâbi' oluyor, halkın eşrafı mı yoksa zaifleri mi dedi.

52. Dihye ibn Halife el-Kelbî, sahâbilerin en güzeli ve en kibar bir sıması idi. Rivâyete göre Dihye Şâm'a vardığında evlerden herkes çıkıp bu güzel zâtı görmeğe koşmuşlardı. Sahâbiler içinde Dihye adında başka kimse yoktur. Birçok kereler Cibril onun sûretinde Peygamber'e vahy getirmiştir. Roma imparatorluğu gibi o devrin muazzam bir devletin reisine böyle kibar, yakışıklı, gâyet güzel bir elçi gönderilmesinde son derece yüksek bir intihâb güzelliği vardır.

O zamanki Busrâ emirinin ismi, Hâris ibn Ebî Semir el-Ğassânî'dir. Mektûbu emirden alıp Hırakliyus'a götüren meşhûr Hâtem Tâi'nin oğlu Adiyy idi. Dihye ile birlikte Kayser'in nezdine gitmişlerdi. Bezzâr'ın Müsned'inde rivâyet edildiği üzere mektûbu Kayser'in eline sunan Dihye'dir.

- Halkın zaifleridir, dedim.
- Ona tâbi' olanlar artıyor mu yoksa eksiliyor mu? dedi.
- Hayır eksilmiyorlar fakat artıyorlar, dedim.
- İçlerinde onun dinine girdikten sonra beğenmemezlikden dolayı dininden dönen var mı? dedi.
- Hayır, yokdur dedim.
- Onunla hiç harb ettiniz mi? dedi.
- Evet ettik, dedim.
- Onunla mukateleniz (in neticesi) nasıldır? dedi.
- Harb tâlii bizimle onun arasında nevbet nevbet olur. Kâh o bize zarar verir, kâh biz ona zarar veriyoruz, dedim.
- Hiç gadr eder mi (yani ahdi bozar mı)? dedi.
- Hayır, gadr etmez. Ancak biz şimdi onunla bir müddete kadar mü-târeke hâlindeyiz. Bu müddet içinde ne yapacağını bilmiyoruz, dedim.
- Ebû Sufyân der ki : Vallâhi bana kendiliğimden bir şey katmağı imkân verecek bu sözden başkasını bulamadım.
- Sizden bu sözü ondan evvel söylemiş (yani ondan evvel peygamberlik iddiâ etmiş) bir kimse var mıdır? dedi.
- Hayır, yokdur dedim. Tercümanına dedi ki :
- Ona söyle: Nesebini sordum, içinizde yüksek neseb sâhibi olduğunu beyân ettin. Peygamberler de zâten böyle kavmlerinin yüksek neseb sâhibleri içinden gönderilir. Ben sana : Onun babaları ve dedeleri içinde bir melik gelmiş midir? diye sordum. Hayır gelmemiştir, dedin. babalarından bir melik olaydı bu da babalarının mülkünü geri almak isteyen bir kimsedir diye hükmederdim diyorum. Ben sana : Ona tâbi' olanlar halkın eșrâfı mı yoksa zaîfleri midir diye sordum. Ona tâbi' olanlar insanların zaîfleridir dedin. Rasûlullere tâbi' olanlar da zâten onlardır. Ben sana : O bu dediğini demezden evvel onun bir yalanını tutmuş mu idiniz diye sordum. Sen : Hayır, dedin. Ben ise kat'i bilmişim ki halka karşı yalan söylemeğı irtikâb etmemiş bir kimse sonra gidib de Allah'a karşı yalan söylemeğı cür'et edemez. Ben sana : Onun dinine girdikten sonra beğenmemezlikden dolayı irtidâd eden kimse var mıdır? diye sordum. Sen : Hayır dedin. İymân da, mûcib olduğu iç ferahlığı kalbe karışıp kökleşince böyle olur. Ben sana: Ona tâbi' olanlar artıyor mu, yoksa eksiliyor mu? diye sordum. Onlar artıyorlar dedin. İymân keyfiyeti de tamam oluncaya kadar hep bu minval üzere gider. Ben sana : Onunla hiç harb ettiniz mi? dedim. Sen : Onunla harb ettiğinizi, harbin neticesinin sizinle onun arasında nevbet nevbet değişir olduğunu, kâh onun size zarar verdiğini, kâh sizin ona zarar verdiğinizi söyledin. Rasûluller de böyledir. Onlar (Allah tarafından tâat yolunda sabırlarının ve gayretlerinin çokluğu sebebiyle ecirleri büyük olsun diye) belâlara uğratılırlar sonra da makbûl akîbet onların lehine olur. Ben sana : O zât gadr eder mi (ya-

ni ahbine vefasızlık eder mi)? diye sordum. Gadr etmez dedin. Peygamberler de böyledir, gadr etmezler. Ben sana : Bu sözü içinizde ondan evvel söylemiş bir kimse olaydı, bu da kendisinden evvel söylenmiş bir söze uyub taklîde kalkışmış bir kimsedir diye düşünürdüm, dedi. Bundan sonra Hırakl :

— Size ne emrediyor? diye sordu. Ben :

— O bize namazı, zekâtı, sılayı (yani Allah'ın riâyet edilmesini emrettiği hukûka riâyet edib durmayı), harâmlardan el çekip afif olmayı emrediyor, dedim. Hırakl :

— Eğer o zât hakkında bu dediklerin doğru ise, o muhakkak bir peygamberdir. Zâten ben bir peygamberin çıkacağını bilirdim. Lâkin onun sizden olacağını tahmîn etmezdim. Onun nezdine varabileceğimi bilsem, onunla buluşmayı çok isterdim. Onun yanında olaydım (hizmet ederek) ayaklarını yıkardım. Yemînle söylüyorum ki onun mülkü, iktidârı benim şu ayaklarımın altında bulunan yerlere muhakkak ulaşacaktır, dedi. Sonra Rasûlullah'ın mektûbunu istedi. Getiren zât onu Hırakl'e verdi. Akabinde mektûbu okudu, mektûbda şunlar yazılmışdı :

بسم الله الرحمن الرحيم من محمد رسول الله الى هرقل عظيم الروم سلام على من
اتبع الهدى اما بعد فاني ادعوك بدعاية الاسلام اسلم واسلم يؤتلك الله اجره مرتين
وان توليت فان عليك اسم الاريسين ويا اهل الكتاب تعالوا الى كلمة سواء بيننا وبينكم
ان لا نعبد الا الله ولا نشرك به شيئاً ولا يتخذ بعضنا بعضاً ارباباً من دون الله فان
تولوا فقولوا اشهدوا بانا مسلمون

= Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle, Allah'ın Rasûlu Muhammed'den Rûm'un büyüğü Hırakl'e!

Hidâyet yoluna uyanlara selâm olsun. Bundan sonra : (Ey Rûm milletin büyüğü)! Ben seni İslâm da'vetine çağırıyorum. Musliman ol ki selâmetde bulunasın. Musliman ol ki Allah senin ecrini iki kat versin. Eğer bu da'vetimi kabûl etmezsen, Hristiyan çiftçilerin günâhı senin boynunadır. EY KİTÂBLILAR! BİZİMLE SİZİN ARAMIZDA MUSÂVÎ VE MÜŞTEREK OLAN BİR SÖZE GELİNİZ: ALLAH'DAN BAŞKASINA TAPMIYALIM, ONA HİÇBİR ŞEYİ EŞ TUTMAYALIM, ALLÂH'I BIRAKIB DA BİRİBİRİMİZİ RABLAR EDİNMEYELİM. EĞER (KİTÂBLILAR BU DA'VETDEN) YÜZ ÇEVİRİRLERSE SİZ DE ONLARA : ŞÂHİD OLUN BİZ MUHAKKAK MUSLİMANLARIZ DEYİN. (Âlu Imrân: 64) ⁵³.

53. Rasûlullah'ın bu mektûbunda insanlık için şu ölümsüz kaideler ve tükenmez faydalar vardır :

(Ebû Sufyân der ki : Hırakl, diyeceğini dedikten ve) mektûbun okunmasından ayrıldıktan sonra yanında sesler yükseldi ve gürültü çoğaldı. Bizim çıkarılmamızı emretti. Biz de yanından çıkarıldık. Çıktığımız zaman arkadaşlarıma : İbnu Ebî Kepşe'nin ⁵⁴ (yani peygamberin) işi hakikaten azâmet peydâ etti. Şu muhakkak ki Benû Asfar meliki ondan korkmaktadır dedim. Artık ben Rasûlullah'ın işinin muhakkak gâlib geleceğine tâ Allah İslâm'ı kalbime sokuncaya kadar kani olmakda devam ettim ⁵⁵.

a. Kâfirlere harb açmadan evvel onları İslâm'a da'vet etmek. Bu da'vet vâcibdir. da'vetden önce kılâl harâmdır.

b. Kendilerine mektûb gönderilenler kâfir olsa da mektûba BİSMİLLÂHİRRAH-MÂNİRRAHİM ile başlamanın müstehâb olduğu.

c. Mektûbun kimden kime olduğunun tasrihi ve AMMA BA'DU faslu'l-hitâhının kullanılması.

d. Mektûblarda ve yazışmalarda ifrat ve tefrit yapmamak, kısa, açık ve kesin ifâdeler kullanmak, hitâblarda makam ve rütbeleri ve hurmet lafızlarını ihmâl etmemek, İslâm'a da'vetde en güzel metodları ve yolları ta'kib etmek. Çünkü Allah İslâm'a çağrılanlar hakkında yumuşak dil kullanmayı emredib şöyle buyurmuştur : «Rabbın yoluna hikmetle güzel öğütü ile da'vet et. Onlarla mücâdeleni en güzel yol hangisi ise onunla yap...» (en-Nahl: 125).

e. Hz. Peygamber'in Allah'ın emri gereğince mektûbuna aldığı (Âlu Imrân: 64) âyeti bütün dinleri ve insanlığı birleştirecek genişlik ve yüksekliğin hârika bir ifâdesidir.

«Burada muhtelif vicdânların, muhtelif milletlerin, muhtelif dinlerin, muhtelif kiltâbların, vicdânî bir esasta, bir hak kelimesinde nasıl tavih olunacakları, İslâm'ın beşeriyet âlemine nekadar geniş, nekadar açık, nekadar müstakim bir hidâyet yolu ve bir hürriyet kanûnu ta'lim eylediği ve artık bunun Arab ve gayr Arab'a inhisârı olmadığı tamamen gösterilmiştir. (ALLAH'dan BAŞKASINA TAPMIYALIM, ONA HİÇBİR ŞEYİ EŞ TUTMAYALIM, ALLAH'I BIRAKIB DA BİRİBİRİMİZİ RABLAR EDİNMEYELİM) kelimesinde toplanan vicdânî vahdetden daha geniş, daha hâkim hiçbir vicdân bulmak mümkün değildir ki onun arkasına düşülsün. Dini terakkiler, yükselişler, vicdânların ayrılık ifâde eden husûsiyetlerinde değil, külliyyetinde ve genişliğindedir. Bütün hürriyet ve müsâvaat da'vâsının esâsı bu bir kelimedede bir vicdânda toplanır: VE BA'ZİMİZ BA'ZİMİZİ ALLAH'DAN BERİDE RABB EDİNMESİN. İşte hürriyet ve müsâvaat da'vâsının yegâne çözüm anahtarı bundadır...» (Hak Dini Kur'an Dili, II, 1131-1132).

54. Muşrikler, Rasûlullah'ı Ebû Kebşe adındaki kimseye nisbet ederlerdi. Bu zât, putlara ibâdet husûsunda Kureys'e muhâlefet ederek Şi'ra'l-Abûr adındaki yıldızla tapmış bir Huzâa'lı idi. Peygamber de putlara ibâdet husûsunda Kureys'e muhâlefet edince ona benzederek : «Ebû Kebşe'nin oğlu» adını verdiler. Bir rivâyete göre de Ebû Kebşe, anası cihetinden Peygamber'in dedelerindendir. Peygamberi ona nisbet etmekle gûya ona çekmiş olduğunu kasetmek isterlerdi (İbn Esir, en-Nihâye).

55. İbn Abbâs'ın Ebû Sufyân'dan rivâyeti burada son buluyor. Buhârî'deki rivâyetde bundan sonra Zuhri'nin İbnu'n-Nâtûr, dan aldığı rivâyeti vardır. İbnu'n-Nâtûr, Abdulmelik'in halîfeliği zamanında hayatta idi. İbn Şihâb Zuhri kıssayı bizzât ondan dinlemiştir. Bu rivâyetin tercümesi şudur :

«İliyâ yani Beytu'l-makdis sâhibi ve Hırakl'in dostu olub Şâm Hristiyanlarına episkopos ta'yin edilen İbnu'n-Nâtûr, Hırakl'den bahsederek şöyle derdi : Hırakl, Beytu'l-makdis'e geldiği zaman (günün birinde) pek kederli göründü. Patriklerinden yani emirlerinden ba'zıları ona, «senin hâlini başka türlü görüyoruz» dediler. —İbn'un-Nâtûr

() : Buradaki râviler de İbn Şihâb ez-Zuhrî'den bu isnâdla rivâyet etmişlerdir. Bu hadîsde : «Kayser, Allah ondan Fars ordusunu bozguna uğrattığı zaman, Allahın kendisine in'âm ettiği bu büyük ni'meti şükr olmak üzere Hıms'dan İliyâ'ya (yani Beytu'l-Makdis'e) kadar yürüdü idi» fıkrasını ziyade etmiştir. Bir de bu hadîsde : «Allahın kulu ve Rasûlü Muhammed'den...»; «İsme'l-yerîsiyyîn» ve «bi-dâiyeti'l-İslâm» şeklinde söylemiştir.

(۲۷) باب كتب النبي صلى الله عليه وسلم إلى مالك الكفار برعهم إلى الله عز وجل

٧٥ - (١٧٧٤) حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ حَادٍ النَّسَبِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى عَنْ سَعِيدٍ ، عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَنَسٍ ؛ أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ كَتَبَ إِلَى كِسْرَى ، وَإِلَى فَيْصَرَ ، وَإِلَى النَّجَاشِيِّ ، وَإِلَى كُلِّ جَبَّارٍ ، يَدْعُوهُمْ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى . وَلَيْسَ بِالنَّجَاشِيِّ الَّذِي صَلَّى عَلَيْهِ النَّبِيُّ ﷺ .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الرَّزِيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ عَطَاءٍ عَنْ سَعِيدٍ ، عَنْ قَتَادَةَ . حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . وَلَمْ يَقُلْ : وَلَيْسَ بِالنَّجَاشِيِّ الَّذِي صَلَّى عَلَيْهِ النَّبِيُّ ﷺ .

(...) وَحَدَّثَنِي نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضِيُّ . أَخْبَرَنِي أَبِي . حَدَّثَنِي خَالِدُ بْنُ فَيْسٍ عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَنَسٍ . وَلَمْ يَذْكُرْ : وَلَيْسَ بِالنَّجَاشِيِّ الَّذِي صَلَّى عَلَيْهِ النَّبِيُّ ﷺ .

der ki : Hırakl, yıldızlara bakar, kehânete âşına bir kimse idi — Bu suâle ma'rûz kalınca onlara : «Bu gece yıldızlara baktığımda sünnetliler melikini zuhûr etmiş gördüm. Bu ümmet içinde sünnet olanlar kimlerdir?» diye sordu. Yahûdilerden başka sünnet olan yoktur. Onlardan da sakın endişe etme. Mülkün olan şehirlerine yaz, oradaki Yahûdileri öldürsünler» dediler. Derken Hırakl'ın huzûruna Gassân meliki tarafından Rasûlullah'a dâir haber ulaştırmağa me'mûr olarak gönderilmiş bir adam getirdiler. Hırakl o adamdan havâdis alınca, «gidin de bu adam sünnetli midir, değil midir? bakın» dedi. Baktılar ve sünnetli olduğunu bildirdiler. Sonra gelen adamdan «Arab kavmi sünnetli midir?» diye sordu. «Sünnet olurlar» cevâbını aldı. Bunun üzerine Hırakl : «Bu ümmetin meliki işte zuhûr etmiştir» dedi. Ondan sonra Hırakl, Rûmiyyede (yani Roma'da) ilimce kendi benzeri olan bir dostuna mektûb yazıp Hıms'a gitti. Hıms'dan ayrılmadan o dosdundan Peygamber'in zuhûr ettiği ve bu zâtın gerçekden bir peygamber olduğu hakkındaki görüşüne uygun bir mektûb geldi. Müteakiben Hırakl Hıms'da bulunan bir sarayına Rûm büyüklerini da'vet ederek kapuların kapanmasını emretti. Sonra yüksek bir yere çıkıp : «Ey Rûm cemâatı! Bu zâta bey'at edib de felah ve rüşde nâil olmayı ve mülkünüzün pâyidâr olmasını istemez misiniz?» diye hitâb etti. Cemâatı yaban eşekleri kadar sür'atle kapulara doğru kaçıştırlarsa da kapuları kapanmış buldular. Hırakl bu derece nefretlerini görüb iymâna girmelerinden umidini kesince : «Bunları geri çevirin» diye emr etti ve (onlara dönüb) : «Deminki sözlerimi dininize olan şiddetli tutumunuzu görmek için söyledim. (Bunu ise) gözümle gördüm» dedi. Bu söz üzerine oradakiler rızâlarını, memnuniyetlerini beyân ile kendisine ta'zîmen secde ettiler. Hırakl (ın iymâna da'vet olunması) hakkındaki haberin sonu da bundan ibârettir (Buhârî, keyfe kâne bed'ul-vahyi ilâ Rasûlillâhi (S), hadîsu Hırakl meliki'r-Rûm).

**(27) PEYGAMBER (S) İN, KENDİLERİNİ AZİZ VE CELİL OLAN
ALLAH DİNİNE DA'VET EDEREK KÜFFÂR DEVLET
BAŞKANLARINA YOLLADIĞI MEKTÛBLARI BÂBİ**

75 — (1774) : Enes (R) den (şöyle demiştir) : Allah'ın Peygamber'i (S) Kısra'ya, Kayser'e, Necâşi'ye ⁵⁶ ve her bir cebbâra kendilerini Allah Dinine da'vet için mektûblar yazıp göndermiştir. Rasûlullah'ın mektûb yazdığı Necâşi, üzerine gâib cenâze namazı kıldığı Necâşi de-gildir ⁵⁷.

56. Kısra yahut Kesra Fars meliklerinden her bir melike verilen umûmî bir lakabdır.

Kayser, Rûm meliklerinden her birine verilen gene umûmî bir lakabdır.

Necâşi de, Habeş hükümdarlarından her bir hükümdara verilen umûmî bir lakabdır. Bu ta'bîrler şahıs göstermeyib sâdece onlardaki hükümdarlık makamının unvânını ifâde ederler.

57. Hz. Peygamber'in burada isimleri sayılan hükümdarlardan başka ikinci derecede devlet adamlarına ve daha başkalarına da gönderdiği bir hayli sayıda sefirleri ve mektûbları vardır. Şüphesiz Peygamberin bu dinî, aynı zamanda siyâsî hareketi beşeriyeti umûmî olarak İslâm dînine da'veti idi. Bu umûmî da'vete :

... *قل يا أيها الناس أنى رسول الله اليكم جميعاً* : *Ey insanlar ben hepinize Allah'ın elçisiyim de!*... (el-A'râf: 158) fermânı ile me'mûr edilmişti. Şu âyetle de Peygamber'in bütün insanlığa gönderildiğini ifâde ederler: Sebe': 28; en-Nahl: 89; el-Enbiyâ': 107; el-Hacc: 49; el-Ahzâb: 40.

Peygamber Medîne'ye hicretinin altıncı yılında muslmanlığa düşman olan müşriklerle Hudeybiye sulhunu yapıp onları bu anlaşma ile bağladıkdan sonra umûmî da'vet sırası gelmişti. Bu yüksek ve bütün insanlığa şâmil vazifesini muâsır, uzak yakın devlet başkanlarına da'vet mektûblarını hâmil birer sefir göndermek sûretiyle ifâ etmiştir.

Hiz. Peygamber'in İslâm'a da'vet için bu hükümdarlara ve daha başkalarına gönderdiği mektûbların asılları yahut da sûretleri bu güne kadar kitâblarda muhâfaza edilmiştir. Bunlardan başlıcalarını metin ve tercemeleri ile verelim :

İrân Kısra'sına Gönderilen mektûb

بسم الله الرحمن الرحيم من محمد عبدالله ورسوله الى كبرى عظيم فارس سلام
على من اتبع الهدى ومن آمن بالله ورسوله وشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له
وان محمداً عبده ورسوله ادعوك بدعاية الله فانى رسول الله الى اناس كلهم لينذر من
كان حيا ويحق القول على الكافرين . اسلم تلم فان توليت فمليك اثم المجوس

=Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle. Allah'ın kulu ve Rasûlu Muhammed'den, Fars'ın büyüğü Kısra'ya!

Doğru yola gidenlere, Allah'a ve Rasûlune iymân edenlere, bir Allah'dan başka hiçbir ilâh olmayıp onun hiçbir ortağı da bulunmadığına ve Muhammed'in onun kulu ve Rasûlu olduğuna şehâdet edenlere selâm olsun! Ey Kısra! Ben seni Allah dînine çağırıyorum! Çünkü ben bütün insanlara hayâtı olan kimselere (gelecek tehlikeleri) haber vermek ve kâfirlere o söz hak olmak için (Yâ sîn: 70) Peygamber gönderildim. Muslman ol ki selâmete eresin. Eğer yüz çevirirsen Mecûsî kavminin günahı boynuna olsun* (Zâdu'l-Maâd, II, 56).

Habeş Necâşisine gönderilen mektûb

بسم الله الرحمن الرحيم من محمد رسول الله الى النجاشي ملك الحبشة اسم انت فاني
احمد اليك الله الذي لا اله الا هو الملك القدوس السلام المؤمن المهيمن واشهد ان
عيسى ابن مريم روح الله وكلته . القاها الى مريم البتول الطيبة الحصينة فحملت بيبى
فخلقه الله من روحه ونقحه كما خلق آدم بيده . واني ادعوك الى الله وحده لا شريك له
والموالات على طاعته وان تتبعني وتؤمن بالذي جاءني فاني رسول الله واني ادعوك
وجنودك الى الله عز وجل وقد بلغت ونصحت فاقبلوا نصيحتي والسلام على من اتبع الهدى.

= Rahmân ve Rahîm olan Allâh ismiyle. Allah'ın Rasûlu Muhammed'den, Habeşe meliki Necâşî'ye!

Ey Melik! Musliman olmanı dilerim. Ben senin nâmına — LÂ İLAHE İLLAHÜ, Melik, Kuddûs, Selâm, Mu'min, Muheymin (sıfatlarını hâiz) olan — Allah'a hamdu senâ ederim. Ve şehâdet ederim ki İsâ ibn Meryem Allah'ın kulu ve kelimesidir. Allah o kelimeyi (ki İsâ'ya vücud veren OL hitâbıdır) ve o rûhu çok temiz ve afif olan ve dünyâ hayâtından tamâmıyle çekilmiş bulunan Meryem'e nefhetti. Ve bu sûretle Meryem İsâ'ya gebe oldu. Böylece Allah, rûhu ile ve nefhi ile İsâ'yı yarattı. Nasıl ki Âdemi de Allah kudret eliyle (ve bir hârika olarak) yaratmıştı. Ey Melik, seni eşi ve ortağı olmayan bir Allah'a iymâna ve ona ibâdete, bana uymağa, Allah cânibinden bana gelen şeylere iymâna da'vet ediyorum. Çünkü ben Allah'ın bunları tebliğ me'mûr elçisiyim. Seni ve askerlerini Azîz ve Celîl olan Allah'a da'vet ediyorum. Şimdi ben size (İslâm umdelerini) tebliğ ettim ve nasîhat eyledim, siz de nasîhatımı kabûl ediniz, hidâyete tâbi' olanlara selâm olsun! (Zâdu'l-Mââd, II, 59).

Mısır büyüğü Mukavkıs'a

بسم الله الرحمن الرحيم من محمد عبدالله ورسوله الى المقوقس عظيم القبط . سلام على
من اتبع الهدى . اما بعد فاني ادعوك بدعاية الاسلام اسم تسلم يؤثك الله اجره مرتين
فان توليت فان عليك اثم اهل القبط يا اهل الكتاب تعالوا الى كلمة سواء بيننا وبينكم
ان لا نعبد الا الله ولا نشرك به شيئاً ولا يتخذ بعضنا بعضاً ارباباً من دون الله فان تولوا
فقولوا اشهدوا بانا مسلمون

= Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın ismiyle. Allah'ın kulu ve Rasûlu Muhammed'den Kıbt mülletinin büyüğü Mukavkıs'a!

Selâm hidâyet yoluna uyanlara olsun! Bu duâ ve temenniden sonra derim ki seni İslâm da'vetine çağırıyorum. Musliman ol ki selâmete eresin, musliman ol ki Allah ec-rini iki kat versin. Eğer bu da'vetimden yüz çevirirsen Kıbt kavminin günâhı senin üzerinedir. Ey ehl kitâb! Bizimle sizin aramızda musâvî ve müşterek olan bir söze geliniz: Allah'dan başkasına ibâdet etmeyelim ve ona hiç bir şeyi ortak koşmayalım. Allah'tı bırakıp da birbirimizi Rabblar edinmeyelim. Eğer yüz çevirirlerse siz de onlara: Şâhid olun biz muhakkak muslimanlarız deyiniz (Âlu Imrân: 64 — Zâdu'l-Mââd).

Yemâme büyüğü Hûze ibn Ali'ye

بسم الله الرحمن الرحيم من محمد رسول الله الى هوزة بن علي . سلام على من
اتبع الهدى . اعلم ان ديني سيظهر الى منتهى الخلف والحافر . فاسلم تسلم واجعل لك
ما تحت يديك

= Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle. Allah'ın Rasûlu Muhammed'den, Hûze ibn Ali'ye!

Doğru yoldan gidene selâm olsun. İyi bil ki benim dinim yakında dünyanın uzak ufuklarına kadar parlıyacaktır. Binâenaleyh ey Hûze! Müsliman ol ki selâmete eresin. Ben de hâkimiyetin altındaki memleketi sana tefvîz ederim» (*Zâdu'l-Maâd*).

Hâris ibn Ebî Şemmer'e

بسم الله الرحمن الرحيم من محمد رسول الله الى الحارث بن ابى شمر . سلام على من
اتبع الهدى . وآمن به وصدق وانى ادعوك الى ان تؤمن بالله وحده ولا شريك له
يبنى لك ملك

= Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın ismiyle. Allah'ın Rasûlu Muhammed'den Hâris ibn Ebî Şemmer'e!

Doğru yolda gidenlere, Allah'a iymân ve Rasûlünü tasdik eyleyenlere selâm olsun! Ben seni ortağı olmayan bir Allâh'a iymâna da'vet ediyorum. İcâbet ettiğin sûrette mülkünde yine hükümdar olarak kalacaksın» (*Zâdu'l-Maâd*).

Culendi Oğullarından Ca'fer ile Abd'e

بسم الله الرحمن الرحيم من محمد عبدالله ورسوله الى جعفر وعبد ابنى الجندى .
سلام على من اتبع الهدى . اما بعد فانى ادعوكا بدعاية الاسلام اسلما تسلما فانى
رسول الله الى الناس كافة لانذر من كان حيا ويحقق القول على الكافرين فانكما ان اقررتما
وليتكما . وان ايتما ان تقررا بالاسلام فان ملكما زائل عنكما وخيل تحل . بساحتكما
وتظهر نبوتى على ملككما (وكتب ابى ابن كعب وختم الكتاب : زادالمعاد)

= Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın ismiyle. Allâh'ın kulu ve Rasûlu Muhammed'den Culendi oğullarından Ca'fer ile Abd'e!

Doğru yolda gidenlere selâm olsun! Bu duâdan sonra ey iki birader! Sizi İslâm da'vetine çağırıyorum. Müsliman olunuz ki selâmete eresiniz. Ben beşeriyetin umûmuna hayâtta olan kimselere (gelecek tehlikeleri) haber vermek ve kâfirlere de o söz hak olmak için (Yâ sin: 70) gönderilmiş Allâh'ın elçisiyimdir. Ey kardeş hükümdarlar! İslâm dinini kabûl ve ikrâr ederseniz sizleri mülkünüzde vâliler kılarım. Eğer İslâmı ikrâr etmekden çekinirseniz, mülk ve iktidârınız uhdenizden zâil olacaktır. İslâm suvâripleri topraklarınızı çiğneyeceklerdir. Mülkünüzde Peygamberliğim hâkim olacaktır» (Bu mektûbu Ubeyy ibn Kâ'b yazıp Peygamber'in mührü ile mühürlemiştir. *Zâdu'l-Maâd*).

Bu mektûblar başlıca İslâm tarihi ve siyer kitaplarında ve bilhassa şu kaynaklarda toplanmıştır :

İbnu'l-Kayyım, *Zâdu'l-Maâd fî Hedyi hayri'l-ibâd*, Mısır, tarihsiz.

Prof. Muhammed Hamidullah, *el-Vesâiku's-Siyâsiyye*, ikinci tabı, Kahire 1956.

Prof. Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, 200-361, İst. 1966.

() : Buradaki râvî de Enes ibn Mâlik'in, Peygamber'den yukarıki hadis gibi tahdîs ettiğini rivâyet etmiştir. Burada : Peygamber'in mektûb yazdığı Necâşî, üzerine namaz kıldığı Necâşî değildir fıkrasını söylemedi.

() : Buradaki râvî de Enes'den ayni hadîsi rivâyet etti. Fakat bu da : «Peygamber'in mektûb gönderdiği Necâşî, üzerine namaz kıldığı Necâşî değildi fıkrasını zikretmedi.

(۲۸) بَابُ فِي غَزْوَةِ مَدْيَنَ

۷۶ - (۱۷۷۵) وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَحْمَدُ بْنُ حَمْرٍو بْنِ سَرِيحَ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ . قَالَ : حَدَّثَنِي كَثِيرُ بْنُ عَبَّاسٍ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ . قَالَ : قَالَ عَبَّاسٌ : شَهِدْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ حُتَيْنَ . فَلَزِمْتُ أَنَا وَأَبُو سُفْيَانَ بْنَ الْحَارِثِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ . فَلَمْ تُقَارَفْهُ . وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى بَنَاتِهِ لَهُ ، يَنْضَاءُ . أَهْدَاهَا لَهُ فَرَوْهَ بْنَ قُتَيْبَةَ الْجُدَامِيِّ . فَلَمَّا اتَّقَى الْمُسْلِمُونَ وَالْكَفَّارُ ، وَلَّى الْمُسْلِمُونَ مَذْبِرَيْنَ . فَطَلَّقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَرْكُضُ بَنَاتَهُ قَبْلَ الْكَفَّارِ . قَالَ عَبَّاسٌ : وَأَنَا آخِذٌ بِلِجَامِ بَنَاتِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . أَكْثُفُهَا إِرَادَةً أَنْ لَا تُسْرِعَ . وَأَبُو سُفْيَانَ آخِذٌ بِرِكَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَيْ عَبَّاسُ ! نَادِ أَصْحَابَ السَّمُرَةِ » . فَقَالَ عَبَّاسٌ (وَكَانَ رَجُلًا صَبِيًّا) : فَقُلْتُ بِأَعْلَى صَوْتِي : أَيْنَ أَصْحَابُ السَّمُرَةِ ؟ قَالَ : فَوَاللَّهِ ! لَكَأَنَّ عَطْفَهُمْ ، حِينَ يَمِيمُوا صَوْتِي ، عَطْفَةُ الْبَقَرِ عَلَى أَوْلَادِهَا . فَقَالُوا : يَا لَيْتَنِي ! يَا لَيْتَنِي ! قَالَ : فَاقْتَتَلُوا وَالْكَفَّارَ . وَالْدَّعْوَةُ فِي الْأَنْصَارِ . يَقُولُونَ : يَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ ! يَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ ! قَالَ : ثُمَّ قُصِرَتِ الدَّعْوَةُ عَلَى ابْنِ الْحَارِثِ ابْنِ الْخَزْرَجِ . فَقَالُوا : يَا ابْنِي الْحَارِثِ بْنِ الْخَزْرَجِ ! يَا ابْنِي الْحَارِثِ بْنِ الْخَزْرَجِ ! فَنَظَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ عَلَى بَنَاتِهِ ، كَأَنَّهُمْ طَائِلٌ عَلَيْهَا ، إِلَى قِتَالِهِمْ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « هَذَا حِينَ حَمَى الْوَطِيسُ » . قَالَ : ثُمَّ أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَصِيَّاتٍ فَرَمَى بِهِنَّ وَجُوهَ الْكَفَّارِ . ثُمَّ قَالَ « انْهَرُّمُوا . وَرَبُّ مُحَمَّدٍ » . قَالَ : فَذَهَبْتُ أَنْظُرُ فَإِذَا الْقِتَالُ عَلَى هَيْئَتِهِ فِيمَا أَرَى . قَالَ : فَوَاللَّهِ ! مَا هُوَ إِلَّا أَنْ رَمَاهُمْ بِحَصِيَّاتِهِ . فَمَا زِلْتُ أَرَى حَدَثَهُمْ كَلِيلًا وَأَرْزَمَهُمْ مَذْبِرًا .

(28) HUNEYN GAZVESİ HAKKINDA BÂB

76 — (1775) : İbn Şihâb dedi ki : Bana Kesîru'bnü Abbâs ibn Abdi'l-Muttalib tahdîs edib şöyle dedi : Abbâs (R) dedi ki : Ben Huneyn günü Rasûlullah'ın maiyyetinde hâzır bulundum. Ben ve Ebû Sufyân

İbnu'l-Hâris ibn Abdî'l-Muttalib Rasûlullah'ın yanibaşında bulunduk ve ondan hiç ayrılmadık. Rasûlullah kendisine âid beyaz bir katır üzerinde bulunuyordu. Bu katırı ona Fervetu'bnü Nufâse el-Cüzâmî hediye etmişti. Müslimanlarla kâfirler karşılaştınca (ansızın yapılan saldırının şiddetinden) müslimanlar arkalarına dönüp kaçıştılar. Rasûlullah ise katırını kâfirler üzerine doğru üzengileyip sürmeğe başladı. Abbâs der ki : Ben Rasûlullah'ın katırının dizginini tutuyor ve onu sür'at ettirmemesi için ilerlemesine mâni' oluyordum. Ebû Sufyân da Rasûlullah'ın özengisini tutuyordu. Rasûlullah (S) : «Ey Abbâs! Hudeybiye günü Semure ağacının altında Rıdvân bey'atı yapanlara nidâ et! buyurdu. Abbas (ki sesi pek kuvvetli ve yüksek bir zâtdı) der ki : Ben sesimi en yüksek perdesi ile : Semure ağacı altında dönmek üzere söz verenler nerede? diye bağırdım. Allah'a yemîn ederim ki bu bağırmayı müteâkib sesimi işittikleri zaman onların (Peygamberi korumak için) geri dönüşleri sığır cinsinin kendi yavrularını korumak üzere şefkatle dönüşlerini andırıyordu. Onlar Rasûlullah'a doğru sur'atle toplanırlarken : Yâ lebbeyk, yâ lebbeyk! diyerek icâbet nidâları yapıyorlardı. Toplananlar kâfirlerle kıyâsıya vuruştular. Ensârı yardıma çağırmada : Ey Ensâr topluluğu, ey Ensâr topluluğu! diyorlardı. Sonra da'vet ve çağırma, Hâris ibn Hazrec oğullarına inhisar ettirildi de: Ey Hâris ibn Hazrec oğulları! Ey Hâris ibn Hazrec oğulları! diye bağırdılar. Bu sırada Rasûlullah katırının üzerinde kurula kurula onların harb edişlerine baktı da : «İşte bu fırının kızıştığı zamandır» buyurdu. Sonra da Rasûlullah yerden bir avuç çakıl alıp bunları kâfirlerin yüzleri tarafına attı. Sonra : «Muhammed'in Rabbına yemîn olsun kâfirler hezîmete uğradılar» buyurdu.

Abbâs der ki : Ben gidib gözetliyordum, kıtâl gördüğüme göre aynı şekilde devam ediyordu. Allah'a yemîn ederim ki Rasûlullah çakıllarını atmasını müteâkib kâfirlerin kuvvetini zaîf ve işlerini tersine gidiyor gördüm.

۷۷ - (...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ جَمِيعًا عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرُ بْنُ الزُّهْرِيِّ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ، نَحْوَهُ. غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ : قَرَأْتُ عَنْ نَعْمَةَ الْجَذَامِيِّ . وَقَالَ « أَنْهَزْمُوا . وَرَبُّ الْكُفَّةِ ! أَنْهَزْمُوا . وَرَبُّ الْكُفَّةِ ! » وَزَادَ فِي الْحَدِيثِ : حَتَّى هَزَمَهُمُ اللَّهُ . قَالَ : وَكَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ يَرْكُضُ خَلْفَهُمْ عَلَى بَعْلَتِهِ .

(...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ الزُّهْرِيِّ . قَالَ : أَخْبَرَنِي كَثِيرُ بْنُ الْعَبَّاسِ عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ يَوْمَ حُنَيْنٍ . وَسَاقَ الْحَدِيثَ . غَيْرَ أَنَّ حَدِيثَ يُونُسَ وَحَدِيثَ مَعْمَرٍ أَكْثَرُ مِنْهُ وَأَتَمُّ .

77 — () : Buradaki üç râvînin hepsi de Abdurrazzâk'dan tahdîs ettiler ki, onda da Ma'mer, Zuhri'den olmak üzere bu isnâdla yukarıki hadîs tarzında haber vermiştir. Şu kadar ki burada râvî : (Fervetu'bnü Nufâse el-Cüzâmî yerine) Fervetu'bnü Nuâme el-Cüzâmî demiştir. Bir de Rasûlullah'ın : «Kâbe'nin Rabbına yemîn olsun ki hezîmete uğradılar, Kâbe'nin Rabbına yemîn olsun ki hezîmete uğradılar» buyurduğunu söyleyib hadîsde : Nihâyet Allah onları bozub perişân etti. Bu sırada Peygamber'in katırı üzerinde olduğu halde onları arkalarından harıl harıl sürmesi hâlâ gözümün önündedir fıkrasını ziyâde etmiştir.

() : Buradaki râvîler de Zuhri'nin : Bana Abbâs'ın oğlu Kesîr, babasından haber verdi. Abbâs : Huneyn günü ben Peygamber'in maiyyetinde bulundum dedi diyerek hadîsin tamâmını sevk ettiğini rivâyet etmişlerdir. Şukadar var ki (76 ve 77 rakamları ile geçen) Yûnus ve Ma'mer hadîsleri bu hadîsden daha mufassal ve daha bütündür.

٧٨ — (١٧٧٦) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى : أَخْبَرَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ . قَالَ : قَالَ رَجُلٌ لِلْبَرَاءِ : يَا أَبَا عُمَارَةَ ! أفررتُمُ يَوْمَ حُنَيْنٍ ؟ قَالَ : لَا . وَاللَّهِ ! مَا وَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . وَكَانَ خَرَجَ شُبَّانُ أَصْحَابِهِ وَأَخِفَاؤُهُمْ حُسْرًا لَيْسَ عَلَيْهِمْ سِلَاحٌ ، أَوْ كَثِيرٌ سِلَاحٍ ، فَلَقُوا قَوْمًا رُمَاةَ لَا يَكَادُ يَسْقُطُ لَهُمْ سَهْمٌ . جَمْعٌ هَوَازِنَ وَابْنِي نَصْرٍ . فَرَشَقُوهُمْ رَشَقًا مَا يَكَادُونَ يُخْطِثُونَ . فَأَقْبَلُوا هُنَاكَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى بَغْلَتِهِ الْبَيْضَاءِ . وَأَبُو سَفْيَانَ بْنُ الْحَارِثِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ يَقُودُ بِهِ . فَتَرَلَّ فَاسْتَنْصَرَ . وَقَالَ :

« أَنَا النَّبِيُّ لَا كَذِبَ أَنَا ابْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ »

ثُمَّ صَفَّوهُمْ .

78 — (1776) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdis etti. Bize Ebû Hayseme, Ebû Ishâk'ın şöyle dediğini haber verdi: Bir kimse Berâ' ibn Âzib'e :

— Yâ Ebâ Umâre! Huneyn günü kaçtınız mı? diye sordu. Berâ' :

— Hayır vallâhi, Rasûlullah (S) aslâ geriye dönmedi. Lâkin Peygamberin ashâbının gençleri sür'atle, acele ile ilerlemek isteyenler, zırhsız, üzerlerinde silâh yahut çok silâh olmıyarak yola çıktılar. Akabinde hemen hemen attıkları hiçbir ok boşa gitmiyecek kadar çok mahâretli atıcılardan ibâret olan bir kavm ile karşılaştılar. Fevkalâde nişâncı olan bu gurublar Hevâzin ve Benû Nasr kabîleleri idi. Bunlar bizim öncülere öyle bir ok yağmuruna tuttular ki hemen hemen attıkları okların hiçbirini boşa gidermiyorlardı. Musliman öncü kuvvetleri karşı koydularsa da bu baskın mevkiinden geri dönüb Rasûlullah'a doğru ric'ata mecbûr oldular. Fakat Rasûlullah (S) beyaz katırının üzerinde hiç korkusuz duruyor,

Ebû Sufyân İbnu Hâris İbn Abdilmuttalib de onu yediyordu. Rasûlullah indi ve Allah'dan yardım ve zafer dileğinde bulunarak :

**ENE'N-NEBİYYU LÂ KEZİB
ENE'BNÜ ABDİ'L-MUTTALİB**

= Ben o Peygamber'im yalan yok,

Ben o Abdu'l-Muttalib oğluyum! sözlerini muhtevî ateşli hitâbesi ile bozulan orduyu nizâma sokub tekrar harb saffına koydu.

٧٩ - (...) حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ الْمِصِّصِيُّ . حَدَّثَنَا عَيْسَى بْنُ يُونُسَ عَنْ زَكَرِيَّا ، مَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ، قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ إِلَى الْبَرَاءِ . فَقَالَ : أَكُنْتُمْ وَلَيْتُمْ يَوْمَ حُنَيْنٍ ؟ يَا أَبَا عُمَارَةَ ! فَقَالَ : أَشْهَدُ عَلَى نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ مَا وَلَّى . وَلَكِنَّهُ انْطَلَقَ أَخْفَاءَ مِنَ النَّاسِ ، وَحُمِرَ إِلَى هَذَا الْحَيِّ مِنْ هَوَازِنَ . وَهُمْ قَوْمٌ رُمَاءٌ . فَرَمَوْهُمْ بِرِشْقٍ مِنْ نَبَلٍ . كَانَهَا رَجُلٌ مِنْ جَرَادٍ . فَأَنْكَشَفُوا . فَأَقْبَلَ الْقَوْمُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . وَأَبُو سُفْيَانَ بْنُ الْحَارِثِ يَقُودُ بِهِ بَقْلَتَهُ . فَتَرَلَّ ، وَدَعَا ، وَاسْتَنْصَرَ ، وَهُوَ يَقُولُ :
« أَنَا النَّبِيُّ لَا كَذِبَ » أَنَا ابْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ

اللَّهُمَّ أَنْزِلْ نَصْرَكَ

قَالَ الْبَرَاءُ : كُنَّا ، وَاللَّهِ ! إِذَا أَحْمَرَّ النَّاسُ تَتَّقِي بِهِ . وَإِنَّ الشُّجَاعَ مِنَّا لِلَّذِي يُحَازِي بِهِ . يَعْنِي النَّبِيَّ ﷺ .

79 — () : Ebû Ishâk şöyle dedi : Bir kimse Berâ' ibn Âzib'e gelib :

— Huneyn gününde yüz geri edib arkanıza dönmüş mü idiniz, yâ Ebâ Umâre? dedi. Berâ' da :

— Allah'ın Peygamber'i (S) üzerine şehâdet ediyorum ki o yüz geri etmemişdir. Lâkin hafif, aceleci, zırhları ve silâhları olmayan birtakım insanlar Hevâzin'den şu seçkin askerler üzerine çıkıp vardılar. Bu Hevâzin'liler çok mahâretle ok atan bir kavim idi. Bunlar musliman öncülerine ansızın öyle bir ok atışına tuttular ki üzerlerine gelen oklar büyük bir çekirge alayını andırıyordu. Muslimanlar bu ânî ve öldürücü baskın karşısında bozulub dağıldılar. Bozulan bu kalabalık, Rasûlullah'ın yanına kadar geldi. Ebû Sufyân İbnu'l-Hâris de Rasûlullah'ın bindiği katırı yediyordu. Rasûlullah hemen hayvandan indi, duâ etti, Allah'dan yardım ve zafer niyâz eyledi. Rasûlullah :

«ENE'N-NEBİYYU LÂ KEZİB,
ENE'BNÜ ABDİ'L-MUTTALİB,
ALLÂHUMME! NEZZİL NASREKE!

= Ben O Peygamber'im yalan yok,

Ben o Abdu'l-Muttalib oğluyum,

Yâ Allâh! Yardımını indir!» sözlerini söylüyordu.

Berâ' der ki : Vallâhi biz harb kızıştığı zaman Peygamber'le korunuyor idik. İçimizden hakikaten yiğit olanımız Peygamber'in hizâsında durabilen kimse idi.

٨٠ — (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى) قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ . قَالَ : سَمِعْتُ الْبَرَاءَ . وَسَأَلَهُ رَجُلٌ مِنْ قَيْسٍ : أَفَرَرْتُمْ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ حُنَيْنٍ ؟ فَقَالَ الْبَرَاءُ : وَلَكِنْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَمْ يَفِرَّ . وَكَانَتْ هَوَازِنُ يَوْمَئِذٍ رُمَاءً . وَإِنَّا لَمَّا حَمَلْنَا عَلَيْهِمْ انْكَشَفُوا . فَأَكْبَيْنَا عَلَى الْغَنَائِمِ . فَاسْتَقْبَلُونَا بِالسَّهَامِ . وَلَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَلَى بَعْلَتِهِ الْبَيْضَاءِ . وَإِنَّ أَبَا سُفْيَانَ بْنَ الْحَارِثِ أَخَذَ يَلْجَأُ بِهَا ، وَهُوَ يَقُولُ : « أَنَا النَّبِيُّ لَا كَذِبَ » أَنَا ابْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ .

(...) وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ خَلَّادٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ سُفْيَانَ قَالَ : حَدَّثَنِي أَبُو إِسْحَاقَ عَنِ الْبَرَاءِ . قَالَ : قَالَ لَهُ رَجُلٌ : يَا أَبَا عُمَارَةَ ! فَذَكَرَ الْحَدِيثَ . وَهُوَ أَقْلٌ مِنْ حَدِيثِهِمْ . وَهُوَ لَأَنْتُمْ حَدِيثًا .

80 — () : Ebû Ishâk şöyle dedi : Ben Berâ'dan işittim, Kays kabîlesinden bir kimse Berâ'ya :

— Siz Huneyn günü Rasûlullah'ın yanından kaçtınız mı? diye sormuşdu. Berâ' da :

— (Evet biz kaçtık) lâkin Rasûlullah (S) kaçmadı. O gün Hevâzin halkı iyi ok atan kimselerden ibâretti. Biz (onlarla karşılaşb) üzerine atıldığımız zaman onlar açılıverdiler (yani bozuldular). Bunun üzerine bizler yüzlerimizi ganimetler üzerine çevirdik (başka şeye bakmaz olduk). Hevâzin ise bu anda bizleri oklarla karşıladılar. Rasûlullah'ı pek iyi gördüm ki o beyaz katırının üstünde korkusuzca duruyordu. Ebû Sufyân İbnu Hâris de katırın gemini tutuyordu. Bu sırada Rasûlullah : «Ben o Peygamber'im yalan yok, ben Abdu'l-Muttalib oğluyum» diyordu⁵⁸.

58. Huneyn, Mekke ile Tâif arasında ve Mekke'ye on kûsûr mil mesâfede bir vâdîdir. Arab'ların meşhûr panayırlarından Zu'l-mecâz panayırı bu vâdinin kenarında kurulurdu. Bu panayırda da diğerlerinde olduğu gibi Arab şâirlerinin edebî mahsûlleri yarışıldığından Huneyn adı edebîyyat tarihinde de anılır. Ku'rân-ı Kerim'de zikrolunan YEVMU HUNEYN (et-Tevbe: 25) bu harbin cereyan ettiği hicretin sekizinci yıl Şevvâlinin altıncı günüdür. Mekke'nin fethinden on altı gün sonradır.

Peygamber Mekke'nin fethini bitirib şehrin idâri işlerini tanzim ettiği bir sırada Hevâzin kabîlesinin muslimanlara karşı harbe hazırlandıkları, genç ve ateşli şâirleri Mâ-

() : Buradaki râvî de Ebû Ishâk'ın Berâ'dan tahdîs ederek : Berâ'ya bir kimse : Yâ Ebâ Umâre dedi dediğini ve böylece hadîsin tamâmını zikrettiğini rivâyet etmiştir. Bu, yukarıkilerin hadîsinden daha azdır. Yukarki râvîlerin hadîsi daha tamâmdır.

٨١ - (١٧٧٧) وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ يُوسُفَ الْحَنْظَلِيُّ . حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ بْنُ عَمَّارٍ . حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَلَمَةَ . حَدَّثَنَا أَبِي . قَالَ : غَزَوْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ حُنَيْنًا . فَلَمَّا وَاجَهْنَا الْعَدُوَّ تَقَدَّضْتُ . فَأَعْلُو كَيْفِيَّةً . فَاسْتَقْبَلَنِي رَجُلٌ مِنَ الْعَدُوِّ . فَأَرَمِيهِ بِسَهْمٍ . فَتَوَارَى عَنِّي . فَمَا دَرَيْتُ مَا صَنَعَ . وَنَظَرْتُ إِلَى الْقَوْمِ فَإِذَا هُمْ قَدْ طَلَعُوا مِنْ كَيْفِيَّةٍ أُخْرَى . فَاتَّقُواهُمْ وَصَحَابَةُ النَّبِيِّ ﷺ . فَوَلَّى صَحَابَةُ النَّبِيِّ ﷺ . وَأَرْجِعُ مُنْهَرِمًا . وَعَلَى رُؤْدَانٍ . مُتَرِّزًا بِإِخْدَاهُمَا . مُرْتَدِيًا بِالْأُخْرَى . فَاسْتَطَلَقَ إِزَارِي . فَجَمَعْتُهُمْ مَاجِيًا . وَرَرْتُ ، عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، مُنْهَرِمًا . وَهُوَ عَلَى بَغْلَتِهِ الشَّهْبَاءِ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَقَدْ رَأَى ابْنُ الْأَكْوَعِ فَرَعَا » فَلَمَّا غَشُوا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَزَلَ عَنِ الْبَغْلَةِ ، ثُمَّ قَبَضَ قَبْضَةً مِنْ تَرَابٍ مِنَ الْأَرْضِ . ثُمَّ اسْتَقْبَلَ بِهِ وَجُوهَهُمْ . فَقَالَ « شَهِتِ الْوُجُوهُ » فَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْهُمْ إِنْسَانًا إِلَّا مَلَأَ غَيْنِيهِ تَرَابًا ، يَتْلُكَ الْقَبْضَةُ . فَوَلُّوا مُذْبِرِينَ . فَهَزَمَهُمُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ . وَقَسَمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ غَنَائِمَهُمْ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ .

lik ibn Avf'ın kumandası altında toplandıkları duyuldu. Hevâzin kadar kuvvetli olan Sakif de tamâmiyle bu harekete katılmışdı. Bu iki büyük kabile diğer bir takım kabileleri de ittifaklarına alarak muhim bir kuvvet toplanmışdı. Bu harekete ölüm kalım harbi şeklini vermek için ve lüzûmunda askerin gerilemesini önlemek maksadıyla kadınlarını, çocuklarını, koyun, sığır ve deve sürülerini de beraber getirmişlerdi.

Mekke fethi için techîz edilen on bin kişilik orduya Mekke'nin yeni müslimanlarından iki bin kişilik bir kuvvet de katılarak on iki bin kişilik bir kuvvetle bu toplanan düşman üzerine gidildi. Bu orduda seksen kadar da müşrik bulunuyordu. İslâm ordusu her bakımdan düşmandan üstündü. Hatta bu üstünlüğün verdiği gurûr ve azametle «bu ordu hiçbir zaman mağlûb olmaz» denmişdi de Peygamber bu sözden hoşlanmamışdı. Çünkü : «Zafer ancak Allah katındandır» (Âlu İmrân: 126 ve el-Enfâl: 10) hakikatından bir nevi gafleti tazammun ediyordu.

Nihâyet iki ordu Huneyn vâdisinde karşılaştı. Hevâzin kuvvetleri daha evvel buraya gelib yerleşmiş, pusu kurmuştu. İslâm ordusunun öncüleri pervasızca ilerliyorken düşman ansızın bunları ok yağmuruna tuttu ve umûmî kuvvetleri kılıçlarını çekib bir vucûd gibi hucûm etti. Bunun üzerine İslâm ordusunun bu ön hattı gerilemeğe mecbûr oldu. Bu gerileme, gerideki hatlara da sirâyet ederek umûmî bir panik hâlini aldı. Herkes kaçacak yer arıyordu. Yalnız Peygamber bindiği beyaz katır üzerinde dimdik sebât ediyor, katırını düşman saflarına doğru sürüyordu. Amucası Abbâs sağ tarafında amucası oğlu Ebû Sufyân ibn Hâris ibn Abdî'l-Muttalib de sol tarafında katırın dizgini tutarak ileri gitmesini önlemeğe çalışıyorlardı. Bu sırada Peygamber hadîs metinlerinde geçen ateşli hitâbeyi ve nidâları yapmış, bozulan orduyu toplamışdı.

İlk bozgun sırasında kendi yanında seksen yahut yüz kişi kadar kalmışken onun bu ilâhî metânet ve şecâati bütün orduyu derib toplayarak metânetli ve şuurlu ham-

81 — (1777) : İyâs ibn Seleme tahdîs etti ki, ona da babası Seleme (İbnu'l-Ekva') tahdîs edib şöyle demiştir : Biz, Rasûlullah'ın maiyyetinde Huneyn gazvesine gittik. Düşmanla karşılaşib yüz yüze geldiğimiz zaman ben ileri geçtim. Bir tepe üzerine yükseliyordum. Derken beni düşmandan biri karşıladı. Derhal ona bir ok attım, benden gizlendi de artık onun ne yaptığını bilemedim. Bir de baktım ki öteki tepeden bir ordu çıkıverdi. Bunlarla Peygamber'in sahâbîleri karşılaştılar. Bu karşılaşma akabinde Peygamber'in sahâbîleri geriye döndüler. Ben de münhezim olarak geriye dönüyordum. Üzerimde iki bürde vardı. Birini izâr olarak aşağı tarafıma bağladım. Diğerini de ridâ olarak bürünmüştüm. Acelemden dolayı izârım çözülüyordu. Onların ikisini birlikde topladım. Bu şekilde kaçarak Rasûlullah'ın yanına vardım. Rasûlullah beyaz katırının üzerinde korkusuzca duruyordu. Rasûlullah (S) : «Seleme'tu'bnu'l-Ekvâ' muhakkak bir korku görmüştür» dedi. Nihâyet dağılıb kaçanlar Rasûlullah'ın etrafında toplanınca, kendisi katırdan indi, sonra yerden bir avuç toprak avuçladı, daha sonra bununla düşmanın yüzlerini karşıladı ve «yüzleri çirkin olsun!» dedi. Allah'ın onlardan yaratmış olduğu hiçbir insan yok ki iki gözüne bu bir avuç topraktan muhakkak doldurmasın. Bunun üzerine arkalarına yüzgeri edib döndüler. Böylece Azîz ve Celîl olan Allah onları bozub sındırdı ve Rasûlullah da onların ganîmetlerini muslimanlar arasında taksîm etti.

(۲۹) باب غزوة الطائف

۸۲ — (۱۷۷۸) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَابْنُ عُثْمِيرٍ . جَمِيعًا عَنْ سُفْيَانَ . قَالَ زُهَيْرٌ : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَمْرِو ، عَنْ أَبِي الْعَبَّاسِ الشَّاعِرِ الْأَعْمَى ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو . قَالَ : حَاصِرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَهْلَ الطَّائِفِ . فَلَمْ يَنْسَلْ مِنْهُمْ شَيْئًا . فَقَالَ « إِنَّا قَاتِلُونَ » ، إِنْ شَاءَ اللَّهُ . قَالَ أَصْحَابُهُ : نَرْجِعُ وَلَمْ تَنْفَتِحْهُ . فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « اغْدُوا عَلَى الْقِتَالِ » فَعَدَّوْا عَلَيْهِ فَأَصَابَهُمْ جِرَاحٌ . فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّا قَاتِلُونَ غَدًا » قَالَ : فَأَعْجَبَهُمْ ذَلِكَ . فَضَحِكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ .

leler yaptırmıştı. Neticede zafer kazanıldı. Altı bin esir, yirmi dört bin deve, kırk binden fazla koyun ve dört bin ükiyye kadar olduğu söylenen birçok altın ve gümüş ve daha başka birçok ganîmetler elde edilmişti. Bütün bu ganîmetler Cîrâne'de bir müddet toplanıp muhâfaza edilmiş, Tâif dönüşü taksimleri cihetine gidilmişti.

Kur'ân bu Huneyn vak'asına şöyle temâs etmektedir :

«Andolsun ki Allah birçok yerlerde ve Huneyn gününde size yardım etmiştir. Çokluğunuz o zaman size ucub vermişti de bu size (gelecek kazâdan) bir şeyi gidermeğe yaramamışdı. Yeryüzü o genişliğine rağmen başınıza dar gılmıştı. Nihâyet (bozularak) gerisin geri dönüb gitmişdiniz. Sonra Allah Rasûlu ile mu'minlerin üzerine sekînetini (ma'nevî kuvvetini) indirdi, görmediğiniz orduları indirdi ve kâfirleri azâblandırdı. Bu, o kâfirlerin cezâsı idi. Sonra Allah bunun ardından kimi dilerse onun tevbesini kabûl eder. Allah Gafûrdur, Rahîm'dir» (et-Tevbe: 25-27).

(29) TÂİF GAZVESİ BÂBİ

82 — (1778) : Sufyân ibn Uyeyne, Amr'dan, o da a'mâ şâir olan Ebu'l-Abbâs'dan, o da Abdullah ibn Amr'dan⁵⁹ tahdîs etti ki Abdullah şöyle demiştir : Rasûlullah (S) Tâif ahâlisini (günlerce) muhâsara etti fakat onlardan hiçbir şeye nâil olamadı. Bunun üzerine «inşâallah yarın döneceğiz» diyerek muhâsaranın kaldırılacağını i'lân etmişti. Fakat bu haber mucâhidlere ağır geldiğinden : Tâif'i feth etmeden nasıl döneriz? dediler. Bu sözleri üzerine Rasûlullah onlara : «Öyle ise yarın sabah harbe hazır olun» buyurdu. Ertesi sabah harb ettiler. (Düşman çetin müdâfaada bulundu, attığı ok, taş, kızgın demir çivilerle) sahâbîlerden pek çoğu yaralandı. Bunun üzerine Rasûlullah yine : «inşâallah yarın döneceğiz» buyurdu. Bu defa bu karar onları sevindirdi. Rasûlullah da sahâbîlerin bu sevincine güldü⁶⁰.

(۳۰) بَابُ غَزْوَةِ بَكْرِ

۸۳ — (۱۷۷۹) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَفَّانُ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ أَنَسٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ شَاوَرَ ، حِينَ بَلَغَهُ إِقْبَالُ أَبِي سُفْيَانَ . قَالَ : فَتَكَلَّمَ أَبُو بَكْرٍ فَأَعْرَضَ

59. Muslim *Sahih*'inin nushalarında bu hadis böyle «an Abdullah ibn Amr» diye gelmiştir. Bu da Abdullah ibn Amr ibn Âs (R) dır. *Buhârî* nushalarında, *Buhârî* ile *Muslim*'i cem' eden Humeydî'nin kitâbında, Ebû Mes'ûd Dımaşki'nin *el-Etrâf*'ında, Ahmed ibn Hanbel'in *Müsned*'inde bu hadis Abdullah ibn Umer ibn Hattâb'dan gelmiştir. Kadî İyâd ile Darakutni de bunun Abdullah ibn Umer ibn Hattâb olmasının doğruluğunu söylemişlerdir. Biz terceme kanûnuna göre buradakini aynen terceme edip bu küçük izahı da koymayı bir vazife saydık.

60. Huneyn'de müttefik kabîlelerin ordusu hezimete uğradıktan sonra Benû Sakîf de kendi memleketleri olan Tâif kal'asına çekilmişlerdi. Hevâzin kabîlesinin reisi ve müttefik kuvvetlerin kumandanı Mâlik ibn Avf da onların başında bulunuyordu.

Peygamber esirlerle ganimet mallarını Cîrâne mevkiinde Ubâd ibn Bişr'in kumandasında muhafız bir kuvvete bırakarak Tâife doğru hareket etti ve Tâif'i muhâsara etti. Muhâsara üç hafta kadar sürdü. Muhâsara esnasında Selmân Fârisî'nin ta'lîmi ile ilk defa mancınık ve kal'a yıkmaya mahsûs debbâbeler kullanıldı. Fakat kal'a çok mükemmel tahkim edilmiş olduğundan bunların te'siri görülmedi. Sağlam bir hisâr ile çevrili ve içinde aylarca geçindirecek erzâk biriktirilmiş bulunan Tâif'in uzun zaman mukâvemet edeceği anlaşıldı. Peygamber vaz'iyeti askerî bir şûrâda tedkik ettirip Nevfel ibn Muâviye tarafından : Artık tilki ine kapandı, uzun zaman muhâsara ile çıkabilir. Şimdiki halde bir zarar gelmeyeceği de muhakkaktır, teklifi ileri sürülüb kabûl edildiğinden muhâsaranın kaldırılması ve hareket günü i'lân edildi. İbn Hişâm'ın *Sîret*'inde İbn Ishâk'ın rivâyetine göre ba'zı kimseler: Yâ Rasûlullah! Sakîf oğullarına bedduâ ediniz demişlerdi. Rasûlullah : «Yâ Rabb! Sakife doğruyu göster de onları bizim câmiamıza getir» diye duâ buyurmuşdu. Hakikaten çok geçmeden bir sene sonra Tâif'liler kendiliklerinden gönderdikleri bir hey'etle İslâm Dinini kabûl ettiklerini Peygamber'e bildirdiler.

عَنْهُ . ثُمَّ تَكَلَّمَ مُعْمَرٌ فَأَعْرَضَ عَنْهُ . فَقَامَ سَمُودُ بْنُ عُبَادَةَ فَقَالَ : إِيَّانَا تُرِيدُ يَا رَسُولَ اللَّهِ ! وَالَّذِي نَفْسِي
بِيَدِهِ ! لَوْ أَمَرْتَنَا أَنْ نُخَيِّضَهَا الْبَحْرَ لَأَخَضْنَاهَا . وَلَوْ أَمَرْتَنَا أَنْ نَضْرِبَ أَكْبَادَهَا إِلَى بَرَكِ الْغِمَادِ
لَفَعَلْنَا . قَالَ : فَتَدَبَّرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ النَّاسَ . فَأَنْطَلَقُوا حَتَّى نَزَلُوا بِدْرًا . وَوَرَدَتْ عَلَيْهِمْ رَوَايَا قُرَيْشٍ .
وَفِيهِمْ غَلَامٌ أَسْوَدٌ لِبْنِي الْحَجَّاجِ . فَأَخَذُوهُ . فَكَانَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَسْأَلُونَهُ عَنْ أَبِي سُفْيَانَ
وَأَصْحَابِهِ ؟ فَيَقُولُ : مَالِي عِلْمٌ بِأَبِي سُفْيَانَ . وَلَكِنْ هَذَا أَبُو جَهْلٍ وَعُتْبَةُ وَشَيْبَةُ وَأُمَيَّةُ بْنُ خَافٍ .
فَإِذَا قَالَ ذَلِكَ ، ضَرَبُوهُ . فَقَالَ : نَعَمْ . أَنَا أَخْبَرُكُمْ . هَذَا أَبُو سُفْيَانَ . فَإِذَا تَرَكَوهُ فَسَأَلُوهُ فَقَالَ : مَالِي
بِأَبِي سُفْيَانَ عِلْمٌ . وَلَكِنْ هَذَا أَبُو جَهْلٍ وَعُتْبَةُ وَشَيْبَةُ وَأُمَيَّةُ بْنُ خَافٍ فِي النَّاسِ . فَإِذَا قَالَ هَذَا أَيْضًا
ضَرَبُوهُ . وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَائِمٌ يُصَلِّي . فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ انْصَرَفَ . قَالَ « وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ !
لَتَضْرِبُوهُ إِذَا صَدَقْتُكُمْ . وَتَتَرَكَوهُ إِذَا كَذَبْتُكُمْ » .
قَالَ : فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « هَذَا مَصْرَعُ فُلَانٍ » قَالَ : وَيَضَعُ يَدَهُ عَلَى الْأَرْضِ ، هَهُنَا وَهَهُنَا . قَالَ :
فَمَا مَاطَ أَخَذَهُمْ عَنْ مَوْضِعِ يَدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

(30) BEDR GAZVESİ BÂBİ

83 — (1779) : Hammâd ibn Seleme, Sâbit'den, o da Enes (R) den tahdîs etti ki Rasûlullah (S), kendisine Ebû Sufyân'ın gelmekte olduğu haberi ulaşınca bir istişâre meclisi kurdu. Evvelâ Ebû Bekr sonra Umer ayağa kalkıp, Muhâcirler nâmına Kureyş ordusuna karşı gidilmesi lehinde konuşdular ve kervanı ta'kîbden yüz çevirdiler. Muteâkibne En-sâr'dan Sa'd ibn Ubâde ayağa kalkıp : Bizi kasdediyorsunuz sanırım? yâ Rasûlallah! Nefsim elinde bulunan (Allâh) a yemin ederim ki eğer sen bize atlarımızı deryâyâ saldırmamızı emretmiş olsaydın bizler muhakkak onları deryâyâ saldırdık. Ve eğer sen bize atlarımızı Berku'l-Ğımâd'a⁶¹ kadar gitmek üzere, üzerlerine binib de sür'atle hareket ettirmek için ciğer bölgelerini mahmuz vurmamızı emretseydin bunu da muhakkak yerine getirirdik dedi. Bunun üzerine Rasûlullah insanları Kureyş ordusu üzerine yürümeğe çağırdı. Muteâkiben hareket ettiler, nihâyet Bedr'e indiler. Derken üzerlerine Kureyş ordusunun saka develeri çıkageldi. Bunların arasında Benu'l-Haccâc'ın siyah bir kölesi vardı. Sahâbîler onu ya-

61. Berku'l-Ğımâd, Mekke'nin arkasında sâhil tarafında beş gecelik mesâfede bir yerdir. İki beldedir de denilmiştir. Kadî İyâd ve ondan başkaları da: O, Hecer'in en uzak yerinde bir mevkiin ismidir demişlerdir (Nevevî).

kaladılar. Rasûlullah'ın sahâbîleri ondan Ebû Sufyân ve arkadaşları hakkında haber soruyorlardı. O da : Benim Ebû Sufyân'la ilgili bir bilgim yoktur. Lâkin size şunları haber veriyorum : Ebû Cehl, Utbe, Şeybe ve Umeyyetu'bnü Halef diye Kureyş ileri gelenlerinin isimlerini söylüyordu. Köle bunları söyleyince sahâbîler onu dövdüler. Bunun üzerine köle çaresiz kalarak : Peki ben size şu Ebû Sufyân'dan haber veriyorum, dedi. Bu sefer sahâbîler ona tazyîk etmeği bırakıp tekrar Ebû Sufyân'ı sordular. Köle serbest kalınca yine: Bende Ebû Sufyân hakkında hiçbir bilgi yoktur. Fakat ben size şunu haber veriyorum: Ebû Cehl, Utbe, Umeyyetu'bnü Halef (harb için gelmekte olan) insanların arasındadırlar dedi. Köle bunu söyleyince sahâbîler onu yine dövdüler. Bu sırada Rasûlullah dikilmiş namaz kılıyordu. Kölenin böyle zorla sorguya çekildiğini görünce namazından selâm verib çıktı ve sahâbîlerine : «Nefsim elinde olan (Al-lâh) a yemîn ederim ki bu zavallı size doğru söyleyince onu dövüyorsunuz. Yalan söyleyince de onu bırakıyorsunuz» buyurdu.

Râvî der ki : Bir ara Rasûlullah harb sâhasını gezdi de elini yer üzerine koyub işâret ederek ve Kureyş eşrâfının adlarını birer birer sayarak : «(İnşâallah) şurası fulânın öleceği yerdir», burası da fulânın, burası da fulânın diye gösterdi ve hakîkaten haber verdiği kimselerden hiçbirisi Rasûlullah'ın elini koyub işâret ettiği yerden öteye geçmemiş (oraya devrilmiş) dir ⁶².

62. Bedr, Mekke ile Medîne arasında bir kuyu suyunun adıdır ki sâhibi Bedr ibn Keld'e'nin adıyla veya ay gibi parlak ve yuvarlak olduğundan dolayı Bedr diye isimlendirilmiştir. O yere veyahut o vâdiye Bedr denildiği de rivâyet edilmiştir. Burası câhiliye devrinde bir ticâret yeri imiş. Rasûlullah'ın müşriklerle ilk muhârebesi olan Bedr gazvesi burada hicretin ikinci senesi ramazanın yirmi yedinci cumua günü vâki' olmuşdu. Şöyle ki: Rasûlullah Ebû Sufyân'ın Şamdan getirmekde olduğu zengin ticâret kervanını ve bunun kırk kişi tarafından muhâfaza edildiğini haber alınca üç yüz on kûsûr mücâhidle yola çıktı. Bu arada Ebû Sufyân Peygamber'in bu hareketini öğrenerek Mekke'ye haber gönderib imdâd istedi. Mekke zenginlerinin hepsi bu Ebû Sufyân kaflesinin sermayesinde hissedar bulunduklarından şehir heyecan içinde çalkandı. Ebû Cehl'in kumandasında 950 ilâ 1000 kişilik bir ordu techiz edilip yola çıktı. Peygamber bütün bunlardan haberdar oluyordu. Müsliman mevcûdu ile Kureyş ordusunun aded ve kuvvet bakımından dengesizliği, Ensârın ilk defa Medîne dışında bir harbe girib girmiycekleri, binâenaleyh yalnız kervana mı yoksa Mekke'den gelen orduya mı karşı çıkılması gerektiği gibi husûslarda bir karâr almak üzere bir şûrâ meclisi kurdu. Konumuz olan hadîsde de temas edildiği gibi Muhâcirler, Ensâr ve daha başkaları fikirlerini beyân edip Rasûlullah'ın uygun gördüğü harekete razı olduklarını söylediler. Allah tarafından da kervan ve Kureyş ordusundan biri müslimanlara va'd edilmişti. Bunların en şerefli de Kureyş ordusunu vurub İslâm'ın ilk zaferini kazanarak İslâm'a bir izzet ve varlık sağlamaktı. İşte bu şerefli olan tercîh edilip Bedr'e gelindi. Düşman daha evvel oraya gelmişti. Yapılan harbin sonucu kuvvet dengesizliğine rağmen bir takım ilâhî te'yîd ve yardımlarla va'd edildiği üzere müslimanların büyük zaferi ile bitti. Kur'an müteaddid yerlerinde bu harbin safahâtını işâret ederek bu vesîle ile müstakbel nesillere ölümsüz cihâd ve harb dersleri verir. Bunlardan Bedr ahvâlini sarahaatla temas eden ba'zı âyetler şunlardır :

«Andolsun ki siz zâif ve dîn iken Allah size Bedr'de kat'i zafer verdi. Allah'dan

(۳۱) باب فتح مكة

۸۴ - (۱۷۸۰) حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُعِيرَةِ . حَدَّثَنَا ثَابِتُ الْبُنَانِيُّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ رَبَاجٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : وَقَدَتْ وَفُودٌ إِلَى مُعَاوِيَةَ . وَذَلِكَ فِي رَمَضَانَ . فَكَانَ يُصْنَعُ بَعْضُنَا لِبَعْضٍ الطَّعَامَ . فَكَانَ أَبُو هُرَيْرَةَ يَمَّا يُكْثِرُ أَنْ يَدْعُونَا إِلَى رَحْلِهِ . فَقُلْتُ : أَلَا أُصْنَعُ طَعَامًا فَأَدْعُوهُمْ إِلَى رَحْلِي ؟ فَأَمَرْتُ بِطَعَامٍ يُصْنَعُ . ثُمَّ لَقِيتُ أَبَا هُرَيْرَةَ مِنَ الْعَشِيِّ . فَقُلْتُ : الدَّعْوَةُ عِنْدِي اللَّيْلَةَ . فَقَالَ : سَبَقْتَنِي . قُلْتُ : نَعَمْ . فَدَعَوْهُمْ . فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ : أَلَا أُعْلِمُكُمْ بِحَدِيثٍ مِنْ حَدِيثِكُمْ ؟ يَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ ! ثُمَّ ذَكَرَ فَتْحَ مَكَّةَ فَقَالَ : أَقْبَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى قَدِمَ مَكَّةَ . فَبَعَثَ الزُّبَيْرَ عَلَى إِحْدَى الْمُجَنَّبَتَيْنِ . وَبَعَثَ خَالِدًا عَلَى الْمُجَنَّبَةِ الْأُخْرَى . وَبَعَثَ أَبَا عُبَيْدَةَ عَلَى الْحَسْرِ . فَأَخَذُوا بَطْنَ الْوَادِي . وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي كَتِيبَةٍ . قَالَ : فَنَظَرَ فَرَآنِي . فَقَالَ « أَبُو هُرَيْرَةَ » قُلْتُ : لَيْسَ بِكَ . يَا رَسُولَ اللَّهِ ! فَقَالَ « لَا يَأْتِينِي إِلَّا أَنْصَارِي » .

زَادَ غَيْرُ شَيْبَانَ : فَقَالَ « اهْتَفَى لِي بِالْأَنْصَارِ » ، قَالَ : فَأَطَاعُوا بِهِ . وَوَبَّشَتْ قُرَيْشٌ أَوْبَاشًا لَهَا وَاتِّبَاعًا . فَقَالُوا : تَقَدَّمُ هَؤُلَاءِ . فَإِنْ كَانَ لَهُمْ شَيْءٌ كُنَّا مَعَهُمْ . وَإِنْ أُصِيبُوا أُعْطِينَا الَّذِي سِئَلْنَا . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « تَرَوْنَ إِلَى أَوْبَاشِ قُرَيْشٍ وَأَتْبَاعِهِمْ » ، ثُمَّ قَالَ يَدَيْهِ ، إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَى . ثُمَّ قَالَ « حَتَّى تَوَافُونِي بِالصَّفَا » قَالَ : فَأَنْطَلَقْنَا . فَمَا شَاءَ أَحَدُنَا أَنْ يَقْتُلَ أَحَدًا إِلَّا قَتَلَهُ . وَمَا أَحَدٌ مِنْهُمْ

sakının tâ ki şükretmiş olmanız. O vakit sen mu'minlere: İndirilen üç bin melekle Rabbınızın size imdâd etmesi yetişmez mi size diyordun. Evet siz sabreder, itâatsizlikden sakınırsanız, bu düşmanlar da anızın üstünüze gelecek olurlarsa Rabbınız size nişanlı nişanlı beş bin melekle imdâd edecektir. Allah bu imdâdı size, başka değil sırf bir müjde olsun, kalbleriniz onunla yatışsın diye yaptı. Yoksa nusret ve zafer yegâne gâlib ve yegâne hüküm ve hikmet sâhibi olan Allah cânibindendir» (Âlu İmrân: 123-127).

«Hani siz Rabbınızdan imdâd istiyordunuz da o da: Muhakkak ki ben size biribiri ardınca bin melek ile imdâd edeceğim diyerek duânızı kabûl buyurmuşdu. Allah bunu ancak bir müjde olsun, kalbleriniz o sayede oturaklaşsın diye yapmıştı. (Yoksa) Allah'ın katından başkasından hiçbir yardım yoktur. Şübhesiz ki Allah Azîz ve Hakîm'dir. O, size o vakit kendisinden bir eminlik olmak üzere hafif bir uyku bürüyordu. Sizi tertemiz yapmak, sizden şeytânın murdarlığını gidermek, kalblerinize râbıta vermek, ayakları pekiştirmek için de gökden üstünüze bir su indiriyordu. Hani Rabbin meleklerle: Şübhesiz ki ben sizinle beraberim. Haydi iymân edenlere sebât ilhâm edin diye vahy ediyordu. Ben, kâfirlerin yüreklerine korku salacağım. (Ey mu'minler)! Hemen vurun boyunlarınızın üstüne, vurun onların her bir parmağına (diyordu). Bunun sebebi şudur: Çünkü onlar Allah'a ve Rasûlune karşı geldiler. Kim Allah'a ve Rasûlune karşı gelirse Allah'ın cezası cidden çetindir» (el-Enfâl: 9-13).

Bilhassa Enfâl sûresinde bu harbin birçok ibretli teferruâtı, her iki tarafın maddî ve ma'nevî halleri, rûhî durumları tesbît edilmiştir. İbretle okunması ve üzerinde durulması icâb eder.

يُوجِبُهُ إِلَيْنَا شَيْئًا . قَالَ : بَجَاءِ أَبِي سُفْيَانَ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَيْبَحْتُ خَضْرَاءَ قُرَيْشٍ . لَا فُرَيْشَ بَعْدَ الْيَوْمِ . ثُمَّ قَالَ : مَنْ دَخَلَ دَارَ أَبِي سُفْيَانَ فَهُوَ آمِنٌ . فَقَالَتِ الْأَنْصَارُ ، بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ : أَمَّا الرَّجُلُ فَأَذْرَكْتَهُ رَغْبَةً فِي قَرَيْبَتِهِ ، وَرَأْفَةً بِمَشِيرَتِهِ . قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ : وَجَاءَ الْوَحْيُ . وَكَانَ إِذَا جَاءَ الْوَحْيُ لَا يَخْفَى عَلَيْنَا . فَإِذَا جَاءَ فَلَيْسَ أَحَدٌ يَرْفَعُ صَوْفَهُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ حَتَّى يَنْقُضِيَ الْوَحْيُ . فَلَمَّا انْقَضَى الْوَحْيُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : يَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ ! قَالُوا : لَيْسَ . يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَالَ : قُلْتُمْ : أَمَّا الرَّجُلُ فَأَذْرَكْتَهُ رَغْبَةً فِي قَرَيْبَتِهِ . قَالُوا : قَدْ كَانَ ذَلِكَ . قَالَ : كَلَّا . إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ . هَاجَرْتُ إِلَى اللَّهِ وَإِلَيْكُمْ . وَالْمَحْيَا عَمِيَّاكُمْ . وَالْمَمَاتُ مَمَاتُكُمْ . فَأَقْبِلُوا إِلَيْهِ يَنْكُورُونَ وَيَقُولُونَ : وَاللَّهِ ! مَا قُلْنَا الَّذِي قُلْنَا إِلَّا الضَّنَّ بِاللَّهِ وَبِرَسُولِهِ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : إِنْ اللَّهُ وَرَسُولُهُ يُصَدِّقَانِيكُمْ وَتَعْدِرَانِيكُمْ ، قَالَ : فَأَقْبَلَ النَّاسُ إِلَى دَارِ أَبِي سُفْيَانَ . وَأَغْلَقَ النَّاسُ أَبْوَابَهُمْ . قَالَ : وَأَقْبَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى أَقْبَلَ إِلَى الْحَجَرِ . فَاسْتَلَمَهُ . ثُمَّ طَافَ بِالْبَيْتِ . قَالَ : فَأَتَى عَلَى الصَّمِّ إِلَى جَنْبِ الْبَيْتِ كَانُوا يَمْبُدُونَهُ . قَالَ : وَفِي يَدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَوْسٌ . وَهُوَ آخِذٌ بِسِيَةِ الْقَوْسِ . فَلَمَّا أَتَى عَلَى الصَّمِّ جَعَلَ يَطْمُئِنُّ فِي عَيْنِهِ وَيَقُولُ : جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ . فَلَمَّا فَرَغَ مِنْ طَوَافِهِ أَتَى الصَّفَا فَمَلَأَ عَلَيْهِ . حَتَّى نَظَرَ إِلَى الْبَيْتِ . وَرَفَعَ يَدَيْهِ . فَعَمَلَ بِحَمْدِ اللَّهِ وَيَدْعُو بِمَا شَاءَ أَنْ يَدْعُو .

(31) MEKKE FETHİ BÂBİ

84 — (1780) Bize Şeybân ibn Ferrûh tahdîs etti. Bize Süleymân İbnu'l-Muğîra tahdîs etti. Bize Sâbit el-Bünânî, Abdullah ibn Rebâh'dan, o da Ebû Hureyre'den tahdîs etti. Abdullah ibn Rebâh şöyle dedi : Muâviye'ye birçok elçiler geldi. Bu bir ramazan ayında idi. Bizler biribirimiz için yemekler yapardık. Ebû Hureyre bizleri kendi menziline en çok da'vet eden kimselerdendi. Bir gün ben kendi kendime : Ben de bir yemek yapıp da onları menzilime da'vet etmez miyim? dedim ve menzildekilere bir yemek yapılmasını emrettim. Sonra ikinci zamanı Ebû Hureyre'ye rast geldim ve : Bu gece da'vet bendedir dedim. Benden çabuk davrandın dedi. Evet öyle dedim. Muteâkiben cemâati da'vet ettim. Bir ara Ebû Hureyre söz alıp : Ey Ensâr topluluğu! Ben size hadislerinizden bir hadis bildireyim mi? dedi. Sonra Mekke fethini zikredib şöyle devâm etti : Ra-

sûlullah yöneldi. Nihâyet Mekke yakınına geldi. Burada Zubeyr'i, sağ ve sol birliklerinden birinin kumandanı olarak hareket istikâmetine yolladı. Hâlid'i de diğer birlik ile yolladı. Ebû Ubeyde'yi de zırhsız askerlerin başında olarak yolladı. Bunlar vâdî içinde yol aldılar. Rasûlullah (S) ise ordunun büyük merkezî kısmı içinde bulunuyordu. Bir ara baktı da beni gördü ve:

— Ebû Hureyre! diye seslendi. Ben :

— Lebbeyk yâ Rasûlallah! dedim. Rasûlullah :

— Bana yalnız Ensâri gelsin buyurdu.

Şeybânu'bnu Ferrûh'dan başkası şunu ziyâde etti : Rasûlullah :

— Ensâra seslen de onları bana çağır, dedi. Akabinde Ensâr geldiler ve Rasûlullah'ın etrafını çevirdiler. Kureyş de Rasûlullah'la harb etmek için kendine âid muhtelif kabîlelerden ve tâbi'lerinden bir ordu topladı da : Bu toplanan ordumuzu ileri süreriz. Eğer bunlar lehine bir zafer olursa biz de onlarla beraber oluruz. Şâyet bunlar musîbete uğrarlarsa o takdîrde bizden istenilecek şeyi veririz diye konuştular. Rasûlullah etrafındakilere hitâben :

— Kureyş'in cemâatlerini ve tâbi'lerini görüyorsunuz dedi, sonra da ellerinin birini diğeri üzerine koyarak onların topluluklarının kökünden sökölüb atılmasını işâret etti. Sonra da: «Nihâyet Safâ'da benimle buluşursunuz» buyurdu. Muteâkiben bizler hareket ettik. Bizden herhangi bir kimse onlardan birini öldürmek istediye muhakkak öldürdü ve onlardan hiçbiri bize bir şey yöneltmeğe muktedir olamadı (yani hiçbiri kendi nefisini müdafaa edemedi). Ebû Sufyân gelib :

— Yâ Rasûlallah! Kureyş cemâatının kanları mubâh kılındı, artık bu günden sonra Kureyş yokdur, dedi. Sonra Rasûlullah :

— Her kim Ebû Sufyân'ın evine girerse emîndir... dedi. Bunun üzerine Ensâr biribirleri ile Peygamber hakkında : Bu zâta gelince ona kendi memleketi hakkında bir rağbet ve kendi aşiretine karşı da büyük bir şefekat erişti diye konuştular.

Ebû Hureyre dedi ki : Bu arada Rasûlullah'a vahy geldi. Ona vahy geldiği zaman bu vahy hâli bize gizli olmazdı. Kendisine vahy gelince bizden hiç kimse vahyi tamâm oluncaya kadar gözünü Rasûlullah'dan bir an kaldırmazdı. Bu vahy tamamlanınca Rasûlullah :

— Ey Ensâr topluluğu! diye nidâ etti. Ensâr :

— Lebbeyk yâ Rasûlallah! dediler.

— «Bu zâta gelince ona memleketi hakkında bir rağbet erişti» dediniz buyurdu. Onlar :

— Evet bu söylenmiştir diye tasdik ettiler.

— Muhakkak ki ben Allâh'ın kulu ve Rasûluyum. Ben Allah'a ve sizin diyârınıza hicret ettim. Artık benim hayâtım sizin yanınızda, ölümüm

de sizin yanınızdadır buyurdu. Bunun üzerine Ensâr sevinç göz yaşları dökerek ona doğru yöneldiler ve :

— Allâh'a yemin olsun ki biz söylediğimiz o sözleri ancak Allâh'a ve Rasûlüne olan sıkı bağlılığımız ve senin bizim aramızda kalmanı şiddetle arzu ettiğimizden dolayı söyledik diyerek ma'ziret beyân eylediler. Bunun üzerine Rasûlullah :

— Şüphesiz ki Allah ve Rasûlü sizleri tasdik ediyorlar ve özürlerinizi kabûl ediyorlar buyurdu.

Ebû Hureyre der ki : Bundan sonra halkın kimi Ebû Sufyân'ın evine yöneldi, kimi de evlerine çekilib kapularını kilitlediler. Rasûlullah da ilerledi nihâyet Haceru'l-Esved'i karşıladı ve onu isti'lâm etti. Sonra da Beyt'i tavâf eyledi. Daha sonra Beyt'in yanında bulunan ve müşriklerin tapmakta oldukları bir putun yanına geldi. Rasûlullah'ın elinde bir yay vardı ki onun eğri tarafından tutmakda idi. Nihâyet putun yanına gelince onun gözünü dürtmeğe ve : «HAK GELDİ BÂTIL ZEVÂL BULDU. ŞÜPHE SİZ Kİ BÂTIL DÂİMA ZEVÂL BULUCUDUR» (el-İsrâ: 81) âyetini okumağa başladı. Nihâyet tavâfını bitirince Safâ tepesine geldi ve tâ Beyt'i görünceye kadar üzerinde yükseldi. Mûteâkiben ellerini kaldırarak Allâh'a hamd etmeğe ve istediği duâlarla duâ etmeğe başladı.

٨٥ — (...) وَحَدَّثَنِيهِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ هَاشِمٍ . حَدَّثَنَا بِهِ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَزَادَ فِي الْحَدِيثِ : ثُمَّ قَالَ يَدِّيهِ ، إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَى « اَحْصِدُوهُمْ حَصْدًا » . وَقَالَ فِي الْحَدِيثِ : قَالُوا : فُلْنَا : ذَاكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ . قَالَ « فَمَا اسْمِي إِذَا ؟ كَلَّا إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ » .

85 — () : Burada da Suleymân ibn Muğire bu isnâdla tahdis etmiş ve hadîsde şunu ziyâde eylemiştir : Sonra ellerinin birini diğerinin üzerine koymak sûretiyle «onları biçiniz» işâreti yaptı. Bir de bu hadîsde şunu söyledi : Ensâr : Biz bunu söyledik yâ Rasûlullah! dediler. Rasûlullah da : «O takdîrde benim ismim ne olacaktır? ⁶³ Hayır asla sizin düşündüğünüz olamaz. Çünkü ben Allah'ın kulu ve Rasûluyum» buyurdu ⁶⁴.

63. Bu iki ma'nâya muhtemeldir: Bununla kendisinin Nebiyy olduğunu murâd etmişti. Benim ismim Nebiyydir çünkü sizin gizlice konuştuğularınızı size bildiriyorum demektir. İkincisi: Bu korktuğunuzu yapmış olsam, sizlerden ayrılısam ve Mekke'de vatan tutmağa dönseydim muhakkak sizden ayrılmıyacağım husûsundaki ahdimi bozmuş olurum. Bu da benim isminin kendisinden türemiş bulunduğu hamd köktüne uygun olmazdı. O takdîrde ben hamdden başka bir isimle tavsif olunur idim (Kadı İyâd).

64. Mekke fethinin, Mekke fethine çıkış, şehre giriş ve orada yapılan işler gibi ibret dolu birçok safhaları vardır. Bunlar daha tafsilli olarak diğer hadîs ve siyer kitâblarında mevcûddur. Buhârî'nin el-Câmiu's-Sahîh'inden bu konu ile ilgili birkaç hadîsin tercemesini burada vermek uygun olacaktır :

İbn Abbâs (R) dan : Peygamber (S) Mekke'nin fethi seferine Medîne'den ramazanda çıktı. Kendisi ile beraber on bin mücâhid vardı. Bu hareket Medîne'ye gelişinden

۸۶ - (...) حدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ. حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَسَّانَ. حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ. أَخْبَرَنَا ثَابِتٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ رَبَاجٍ. قَالَ: وَفَدْنَا إِلَى مُعَاوِيَةَ بْنِ أَبِي سُفْيَانَ. وَفِينَا أَبُو هُرَيْرَةَ. فَكَانَ كُلُّ رَجُلٍ مِنَّا يَصْنَعُ طَعَامًا يَوْمًا لِأَصْحَابِهِ. فَكَانَتْ نَوَافِي. فَقُلْتُ: يَا أَبَا هُرَيْرَةَ! الْيَوْمَ نَوَافِي. تَجَاوَأُوا إِلَى الْمَنْزِلِ، وَلَمْ يُدْرِكْ طَعَامُنَا. فَقُلْتُ: يَا أَبَا هُرَيْرَةَ! لَوْ حَدَّثْتَنَا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ حَتَّى يُدْرِكَ طَعَامُنَا. فَقَالَ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ الْفَتْحِ. فَجَعَلَ خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ عَلَى الْمُجَنَّبَةِ الْيَمْنَى. وَجَعَلَ الزَّيْزِرُ عَلَى الْمُجَنَّبَةِ الْيُسْرَى. وَجَعَلَ أَبَا عُبَيْدَةَ عَلَى الْبَيَازِقَةِ وَبَطْنِ الْوَادِي. فَقَالَ «يَا أَبَا هُرَيْرَةَ! ادْعُ لِي الْأَنْصَارَ» فَدَعَوْهُمْ. فَجَاوَأُوا يَهْرُولُونَ. فَقَالَ «يَا مُقْتَرِ الْأَنْصَارِ، هَلْ تَرَوْنَ أَوْبَاشَ قُرَيْشٍ؟» قَالُوا: نَعَمْ. قَالَ «انْظُرُوا. إِذَا لَقِيتُوهُمْ غَدًا أَنْ تَحْصِدُوهُمْ حَصْدًا» وَأَخْفَى يَدَيْهِ. وَوَضَعَ يَمِينَهُ عَلَى شِمَالِهِ. وَقَالَ «مَوْعِدُكُمْ الصُّفَا» قَالَ: فَمَا أَشْرَفَ يَوْمٌ لَهُمْ أَحَدٌ إِلَّا أَنَامُوهُ. قَالَ: وَصَعِدَ

l'tibâren sekizinci yılın başında ve altı ay geçedir. Bu târihte Rasûlullah maiyyetindeki musulmanlardan techiz edilen ordusu ile beraber Mekke'ye doğru yollandı. Kendisi oruc tutuyordu. Sahâbîleri de oruçlu idiler. Kedid mevkiine varınca — ki bu Ustân ile Kudeyd arasında bir sudur — Rasûlullah iftâr etti. Mucâhidler de iftâr ettiler (Buhârî, Mağâzi, bâbu gazveti'l-feth fi-ramadân, V, 299 -285-).

Urvetu'bnu'z-Zubeyr (R) şöyle dedi: Mekke'nin fethi yılında Rasûlullah (S) Medîne'den hareket edince bu haber Kureys'e ulaştı. Ebû Sufyân, Hakim ibn Hizâm, Budeyl ibn Varkâ, Rasûlullah'ın hareketine dâir haber almak üzere Mekke dışına çıktılar. Medîne'ye doğru yönelib tâ Merruzzahrân'a kadar yürüdüler. Bir de burada (gece vakti) birçok ateşler yakıldığını gördüler. Bu ateşler hacıların Arafat'da arefe gecesini yaktıkları ateşlere benziyordu. Ebû Sufyân hayretle: Bu ne ateştir! Vallâhi hakikaten arefe gecesini ateşlerine benziyor dedi. Budeyl ibn Varkâ da: Huzâa'lı Benû Amr'ın ateşleri olduğuna hükmetti. Ebû Sufyân: Hayır Huzâa'lîların ateşleri bundan çok azdır diye karşılıdı. Bu sırada Rasûlullah'ın muhafızlarından bir kısmı Ebû Sufyân ile arkadaşlarını gördüler ve yetişib bunları yakalayarak Rasûlullah'ın huzûruna getirdiler. Ebû Sufyân hemen musulman oldu. Rasûlullah Merruzzahrân'dan hareket ederken Abbâs'a:

— Sen Ebû Sufyân'ı al, ordunun geçeceği yolun dar bir yerine götür de suvârîlerin kalabalığını, İslâm ordusunun ihtişamını görsün buyurdu. Abbâs da onu böyle dar bir geçit' yerine oturttu. (Ordu harekete başlayınca) Arab kabileleri Rasûlullah ile beraber alay alay Ebû Sufyân'ın önünden geçmeğe başladılar: Önce bir alay geçti. Ebû Sufyân Abbâs'a: Bu alay hangi kabiledir? diye sordu. Abbâs: Gıfâr kabilesidir dedi. Ebû Sufyân: Benimle Gıfâr arasında ne münâsebet var ki buraya kadar geliyorlar diye hayretini bildirdi. Sonra Cûheyne kabilesi geçti. Ebû Sufyân evvelki gibi sordu. Sonra Sa'd ibn Huzeyn geçti. Bunu da öyle sordu. Sonra Suleym kabilesi geçti. Yine o sûretle sordu. Nihâyet Ebû Sufyânın ömründe eşini görmediği yiğitlik örneği bir alay karşı geldi. Abbâs'a: Bu alay hangi kabiledir? diye sordu. Abbâs: Ensâr'dır dedi. Ensâr'ın başında Sa'd ibn Ubâde bulunuyordu. Ensârın bayrağını taşıyordu. Sa'd ibn Ubâde, (Uhud ve Handek harblerinde düşmanın baş kumandanı olan) Ebû Sufyân'ın önünden geçerken: Yâ Ebâ Sufyân! Bu gün büyük kitâl günüdür, bu gün Kâ'beye kan dökmek halâl kılındığı bir gündür dedi. (Bu korkulu sözlerden sarsılan) Ebû Sufyân Abbâs'a: Ey bu gün senin Kâ'beyi, Mekke halkını ve beni himâye edeceğin güzel bir gündür dedi. Sonra bir alay daha geldi. Bu alay sayıca öteki alayların en azı idi. Bu kâfilede Ra-

رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الصَّفَا . وَجَأتِ الْأَنْصَارُ . فَأَطَاعُوا بِالصَّفَا . فَجَاءَ أَبُو سُفْيَانَ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَيْدَتْ خَضِرَاءَ قُرَيْشٍ . لَا قُرَيْشَ بَعْدَ الْيَوْمِ . قَالَ أَبُو سُفْيَانَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ دَخَلَ دَارَ أَبِي سُفْيَانَ فَهُوَ آمِنٌ . وَمَنْ آتَى السَّلَاحَ فَهُوَ آمِنٌ . وَمَنْ أَغْلَقَ بَابَهُ فَهُوَ آمِنٌ » فَقَالَتِ الْأَنْصَارُ : أَمَّا الرَّجُلُ فَقَدْ أَخَذَتْهُ رَأْفَةٌ بِمَشِيرَتِهِ . وَرَغْبَةٌ فِي قَرَّتِهِ . وَنَزَلَ الْوَحْيُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . قَالَ « قُلْتُمْ : أَمَّا الرَّجُلُ فَقَدْ أَخَذَتْهُ رَأْفَةٌ بِمَشِيرَتِهِ وَرَغْبَةٌ فِي قَرَّتِهِ . أَلَا فَمَا أَسْمَى إِذَا ! (ثَلَاثَ مَرَّاتٍ) أَنَا مُحَمَّدٌ عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ . هَاجَرْتُ إِلَى اللَّهِ وَإِلَيْكُمْ . فَالْحَيَا عَمَّا كُمْ وَالْمَمَاتُ مَمَّا كُمْ » . قَالُوا : وَاللَّهِ ! مَا قُلْنَا إِلَّا حِينًا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ . قَالَ « فَإِنَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُصَدِّقَانِيكُمْ وَيَمْدِرَانِيكُمْ » .

86 — () : Abdullah ibn Rebâh şöyle dedi : Bizler Muâviyetu'bnü Ebî Sufyân'ın yanına elçi olarak gitmiştik. Aramızda Ebû Hureyre de vardı. Bizden herbir kimse bir gün arkadaşları için yemek yapıyordu. Benim nevbetim olunca: Yâ Ebâ Hureyre! Bu gün benim nevbe-

sûlullah ile (Muhâcır ve Ensâr'dan bir kısım) sahâbîleri bulunuyordu. Rasûlullah'ın sancağını da Zubeyr ibn Avvâm çekiyordu. Rasûlullah Ebû Sufyân'ın önünden geçerken Ebû Sufyân :

— Yâ Rasûlallah! Sa'd ibn Ubâde'nin ne söylediğini duydun mu? dedi. Rasûlullah:

— Ne söyledi? diye sordu. Ebû Sufyân :

— Şöyle şöyle söyledi diye Sa'd ibn Ubâde'nin sözlerini haber verdi. Rasûlullah :

— Sa'd yanlış söylemiştir. Bu gün Allah'ın (ezân sesleri ile) Kâ'benin şânını yükselteceği bir gündür. Bu gün Kâ'be'nin (tevhîd libâsı ile) kisveleneceği bir gündür buyurdu. (Rasûlullah Kasvâ adlı devesine binmişti. Etrafında tekbir sesleri göklere yükselterek ordu ilerliyordu). Hadîsin râvîsi Urve der ki Rasûlullah bayrağının Hacûn mevkiine dikilmesini (Zubeyr'e) emretti. Urve yine bir rivâyetinde der ki: (Mekke fethinden bir hayli zaman sonra) Abbâs Zubeyr'e: Yâ Ebâ Abdillâh! (Mekke fethi günü) Rasûlullah sana bayrağı şuraya dikmeni emretmişti dedi. Yine Urve der ki: Rasûlullah Hâlid ibn Velîd'e de şehrin üst tarafındaki Kedâ mevkiinden Mekke'ye girmesini emretti. Peygamber ise (Mekke'nin alt tarafındaki) Kudâ mevkiinden girmişti. Mekke'ye girerken Hâlid ibn Velîd'in suvârî fıkрасından iki kişi şehid oldu: Hubeyş ibn Eş'ar ile Kürz ibn Câbir el-Fihrl. (Buhârî, magazî, bâbun eyne rakeze er-râyetu yevme'l-fethi, V, 300 «288»).

Abdullah ibn Muğaffel (R) şöyle dedi: Ben Mekke'nin fethi günü Rasûlullah (S) 'ı devesi üzerinde gördüm. O, sesini igtirecek derecede yükselterek Fetih Sûresini okuyordu. Râvî Muâviye der ki: Halkın etrafına toplanması düşüncesi olmasaydı Abdullah ibn Muğaffel'in (Rasûlullah'ın okuyuşunu hikâye ederek) sesini yükselttiği gibi ben de yükseltirdim. (Buhârî, magazî, bâbun eyne rakeze'n-Nebiyru er-râyetu yevme'l-fethi V, 301, «289»).

Rasûlullah'ın Mekke'ye girdikten sonraki işleri arasında bilhassa Kâ'beye girmesi, Kâbe avlusunda toplanan Mekke halkına ve onların şahsında bütün insanlık âlemine hitâb eden nutku umûmî avf i'lân etmesi, Bilâl'in Kâ'be üstünde ezân okuması, erkeklerden ve kadınlardan ayrı ayrı İslâm bey'atı alması, Ensâr'ın Rasûlullah'ın Mekke'de kalır endişesi, Peygamber'in onların gönüllerini feth edib ağlatan konuşmaları ve daha nice ibretli hâdiseler vardır. İbn Hişâm'ın Sîre'si, İbn Kayyım'ın Zâdu'l-Maâd'ı ile diğer sîret ve târih kitâblarında bunlar bütün teferruâtıyla mahfûzdur.

timdir, dedim. Muteâkiben menzile geldiler fakat yemeğimiz henüz pişib yetiştirilmemişti. Ben : Yâ Eb: Hureyre! Yemeğimiz yetişinceye kadar bizlere Rasûlullah'dan hadîs tahdîs etsen dedim. Bunun üzerine Ebû Hureyre (R) şöyle dedi :

Biz feth günü Rasûlullah'ın maiyyetinde idik. Rasûlullah Hâlid ibn Velîd'i, sağ taraftan gidecek birliğin kumandanı yaptı. Zubeyr'i de sol tarafta ilerleyecek birliğin kumandanı yaptı. Ebû Ubeyde'yi de vâdî içinden gidecek zırhsız piyâdelerin başına kumandan ta'yîn etti. Bir ara :

— Yâ Ebâ Hureyre! Ensârı bana çağır, dedi. Ben Ensârı çağırdım. Onlar koşar adım geldiler. Rasûlullah :

— Ey Ensâr topluluğu Kureyş'in bize karşı harb etmek maksadıyla topladığı gurubları görüyor musunuz? diye sordu. Onlar :

— Evet görüyoruz dediler.

— Yarın onlarla vuruşmak üzere karşılaştığınız zaman onları ekin biçer gibi biçmeğe bakınız buyurdu ve sağ elini sol eli üzerine koyub eli ile işâret etti. Sonra da : «Sizinle buluşma yerimiz Safâ'dır» buyurdu.

Artık bunlar o gün kendileri ile savaştıkları üzere her kim karşılarına çıkmışsa onu muhakkak öldürüb dâimî uykuya yatırmışlardır. Nihâyet Rasûlullah Safâ üzerine yükseldi, Ensâr da gelib Safâ etrafına dolaştılar. Ebû Sufyân da geldi ve :

— Yâ Rasûlallah! Kureyş'in yeşilliği yani cemâatları ifnâ edildi. Artık bu günden sonra Kureyş yoktur, dedi.

Ebû Sufyân dedi ki : Rasûlullah :

— Her kim Ebû Sufyân'ın evine girerse emîndir. Her kim silâhı bırakırsa o da emîndir. Her kim evine girib kapusunu kapatırsa o da emîndir buyurdu. Bunun üzerine Ensâr :

— Bu zâta gelince onu muhakkak kendi aşîretine karşı bir şefekat ve kendi beldesine bir rağbet (ve düşkünlük hissi) yakalamışdır dediler. Bu arada Rasûlullah üzerine vahy indi. Akabinde :

— «Bu zâta gelince onu muhakkak kendi aşîretine karşı bir şefekat ve kendi beldesine karşı bir rağbet yakalamışdır» dediniz. Haberinizi olsun o takdîrde benim ismim nedir ki! (Rasûlullah bunu ilk defa söyledi).

BEN ALLAH'IN KULU VE RASÛLU MUHAMMED'İM. Allah'a ve size hicret ettim. Hayâtım hayatınızdır, ölümüm de ölümünüzdür buyurdu. Ensâr :

— Vâllâhi biz o sözü ancak Allah'a ve Rasûlune sıkı bağlılığımız ve kendisine hırsıla düşkünlüğümüzden dolayı söyledik dediler. Rasûlullah da :

— Şüphesiz ki Allâh ve Rasûlu sizin bu sözünüzün doğruluğunu tasdik eder ve özürlerinizi kabûl eylerler buyurdu.

(۳۲) باب إزالة الأصنام من حول الكعبة

۸۷ - (۱۷۸۱) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرُو النَّاقِدُ وَابْنُ أَبِي حُمَرَ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ أَبِي شَيْبَةَ) قَالُوا : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ ، عَنْ مُجَاهِدٍ ، عَنْ أَبِي مَعْمَرٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : دَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ مَكَّةَ . وَحَوْلَ الْكَعْبَةِ ثَلَاثُمِائَةٍ وَسِتُّونَ نَصَبًا . لَجَمَلٍ يَطْعُنُهَا بِمُودٍ كَانَ بِيَدِهِ . وَيَقُولُ « جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ . إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا » [۱۷/الإسراء/۸۱] . جَاءَ الْحَقُّ وَمَا يُبْدِي الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ « [۱۹/سبا/۲۱] . زَادَ ابْنُ أَبِي حُمَرَ : يَوْمَ الْفَتْحِ .

(...) وَحَدَّثَنَا حَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْخَلَوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ مُعِينٍ . كِلَاهُمَا عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا الثَّوْرِيُّ عَنْ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، إِلَى قَوْلِهِ : زَهُوقًا . وَلَمْ يَذْكُرِ الْآيَةَ الْأُخْرَى . وَقَالَ : (بَدَلْ نَصَبًا) مَنَّا .

(32) KÂ'BE'NİN ETRAFINDAN PUTLARIN İZÂLE EDİLMESİ BÂBİ

87 — (1781) : Abdullah (ibn Mes'ûd R) şöyle dedi : Peygamber (S) feth günü Mekke'ye girdi. Halbuki Kâ'be'nin etrafında ibâdet için dikilmiş üç yüz altmış put vardı. Rasûlullah elindeki değnekle bu putlara dürtmeğe başlayarak şöyle söylüyordu : «HAK GELDİ BÂTIL HELÂK OLDU. ŞÜPHE SİZ Kİ BÂTIL DÂİMA HELÂK OLU CUDUR» (el-İsrâ: 81).

«Hak geldi. Halbuki bâtil ne icâda, ne de öleni diriltmeğe muktedir değildir» (Sebe' : 49).

() : Buradaki iki râvî de Abdurrazzâk'dan tahdîs ettiler. Ona da Sevri, İbn Ebî Necîh'den bu isnâd ile : «Zehûkan» kavline kadar haber vermiş ve diğer âyeti zikretmemiştir. Bir de : (Nusuben yerine) Sanemen diye söylemiştir.

(۳۳) باب لا يقتل قرشي صبرا بعد الفتح

۸۸ - (۱۷۸۲) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ وَوَكَيْعٌ عَنْ زَكْرِيَّا ، عَنْ الشَّعْبِيِّ ، قَالَ : أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُطِيعٍ عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ ، يَوْمَ فَتْحِ مَكَّةَ « لَا يُقْتَلُ قُرَشِيٌّ صَبْرًا بَعْدَ هَذَا الْيَوْمِ ، إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ » .

(33) «MEKKE FETHİNDEN SONRA HİÇBİR KUREYŞ'Lİ BAĞLANIB HABSEDİLEREK ÖLDÜRÜLMEZ» BÂBİ

basından haber verdi. Mutî' şöyle demiştir: Ben Peygamber (S) den işittim Mekke fethi günü şöyle buyuruyordu: «Bu günden sonra kıyâmet gününe kadar hiçbir Kureyş'li bağlanıp hapsedilerek öldürülmez»⁶⁵.

۸۹ - (...) حَدَّثَنَا ابْنُ عُثْمَرَ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا زَكْرِيَّا ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَزَادَ : قَالَ : وَلَمْ يَكُنْ أَسْلَمَ أَحَدٌ مِنْ عَصَاةِ قُرَيْشٍ ، غَيْرَ مُطِيعٍ . كَانَ اسْمُهُ الْعَامِي . فَسَمَاءُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مُطِيعًا .

89 — () : Burada da yine Zekerîyyâ bu isnâdla tahdîs edib sunu ziyâde kılmıştır: Abdullah dedi ki: Fetihden önce Kureyş içinde Âs isimli kimselerden hiçbiri musliman olmuş değildi. Bunlardan yalnız Mutî' musliman olmuşdu. Onun ismi de Âsî idi de musliman olduktan sonra Rasûlullah (S) onu Mutî' diye isim takmıştı⁶⁶.

(۳۴) باب صلح الحديبية في الحربية

۹۰ - (۱۷۸۳) حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ . قَالَ : سَمِعْتُ الْبَرَاءَ بْنَ عَازِبٍ يَقُولُ : كَتَبَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ الصَّلْحَ بَيْنَ النَّبِيِّ ﷺ وَبَيْنَ الشَّرِكِينَ ، يَوْمَ الْحَدَيْبِيَةِ . فَكَتَبَ « هَذَا مَا كَاتَبَ عَلَيْهِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ » فَقَالُوا : لَا تَكْتُبْ : رَسُولُ اللَّهِ . قَالُوا نَسَلِمُ أَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ لَمْ تَقَاتِلْكَ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِمَلِي « انْحُمُ » فَقَالَ : مَا أَنَا بِالَّذِي أَنْعَاهُ . فَمَحَاهُ النَّبِيُّ ﷺ يَدَهُ . قَالَ : وَكَانَ فِيمَا اشْتَرَطُوا ، أَنْ يَدْخُلُوا مَكَّةَ فَيَقِيمُوا بِهَا ثَلَاثًا . وَلَا يَدْخُلَهَا بِسِلَاحٍ ، إِلَّا جُلْبَانَ السَّلَاحِ . قُلْتُ لِأَبِي إِسْحَقَ : وَمَا جُلْبَانُ السَّلَاحِ ؟ قَالَ : الْقِرَابُ وَمَا فِيهِ .

(34) HUDEYBİYE'DE YAPILAN HUDEYBİYYE⁶⁷ SULHU BÂBİ

90 — (1783) Bize Ubeydullah ibn Muâz el-Anberî tahdîs etti. Bize babam tahdîs etti. Bize Şu'be, Ebû Ishâk'dan tahdîs etti. Ebû Ishâk dedi

65. Âlimler şöyle dediler: Bu sözün ma'nâsı Kureyş'in hepsinin musliman olduğunu ve onlardan kimsenin Peygamber'in vefatından sonra kendileri ile harbler yapılan ve bağlanıp habs edilerek öldürülen diğer kimselerde olduğu gibi dünden çıkıp irtidâd etmeyeceğini i'lâm vardır. Yoksa bundan Kureyş ferdlerinden hiçbir kimsenin zulmen bağlanıp hapsedilerek öldürülemeyeceği murad edilmiş değildir. Nitekim bundan sonra Kureyş üzerinde nelerin cereyân ettiği ma'lûm'dur (Nevevî).

66. Kadî İyâd el-Meşârik'da şöyle dedi: Usât, burada sıfat değil surf isim olan Âs'ın cem'i'dir. Yani o zaman bu isimle isimlendirilen hiç kimse fethinden önce musliman olmamışdı. Yalnız bir kimse müstesnâ ki o da el-Âsî Ibnu'l-Esved idi. Peygamber onun da ismini Mutî'e çevirmişdi.

67. Hudeybîyye, Mekke'ye bir konak mesâfede ve Medine yolu üzerinde bir köydür. Civarında bulunan bir kuyunun adı ile anılmışdır. Şecere Mescidi oradadır. Bu kelime sonundaki yâ'nın şeddeli ve şeddesiz okunuş tarzı ile zabt edilmiştir.

ki : Ben Berâ' ibn Âzib'den işittim şöyle diyordu: Hudeybiyye gününde Peygamber (S) ile müşrikler arasında sulhu Ali ibn Ebî Tâlib yazdı. Ali : «Bu, Muhammed Rasûlullah'ın, üzerinde sulh olub yazıştığı kitâbedir» unvânını yazmışdı. Kureyş hey'eti : Rasûlullah yazma! Eğer biz senin Rasûlullah olduğunu bilmiş olaydık seninle mukatele yapmazdık dediler. Bunun üzerine Peygamber Ali'ye : «Rasûlullah sözünü sil» buyurdu. Ali : Ben onu imhâ edici olamam, dedi. Bu sefer Peygamber onu bizzât kendi eliyle sildi.

Râvî der ki : Şart kıldıkları husûslar arasında, muslimanların (gelecek sene) Mekke'ye girmeleri ve orada üç gün ikâmet etmeleri, Mekke'ye kılıç, yay ve benzeri silâhlarla ancak mahfazaları içinde olarak girilmesi vardı. Râvî Şu'be : Ben Ebû Ishâk'a: Hadîsdeki **culubbânî's-silâh** ta'biri nedir? diye sordum da o: Kın ve içindekidir diye cevâb verdi demiştir.

٩١ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ . قَالَ : سَمِعْتُ الْبَرَاءَ بْنَ عَازِبٍ يَقُولُ : لَمَّا صَالَحَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَهْلَ الْحَدِيثِ ، كَتَبَ عَلَيَّ كِتَابًا يَنْتَهَمُ . قَالَ : فَكُتِبَ « مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ » . ثُمَّ ذَكَرَ بَنُو حَدِيثٍ مُنَادٍ . غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَذْكُرْ فِي الْحَدِيثِ « هَذَا مَا كَاتَبَ عَلَيْهِ » .

91 — () : Burada da Şu'be, Ebû Ishâk'dan onun : Ben Berâ' ibn Âzib (R) den işittim şöyle diyordu : Rasûlullah (S) Hudeybiyye ehli ile sulh anlaşması yaptığı zaman, Ali onlar arasında bir kitâbe yazdı ki, Ali : «MUHAMMED RASÛLULLAH» yazmışdı dediğini sonra da (90 rakamlı) Muâz hadîsi tarzında zikrettiğini tahdîs etmiştir. Şu kadar var ki bu hadîsde râvî : «Bu, üzerinde sulh yazışması olan kitâbedir» ibâresini zikretmemiştir.

٩٢ - (...) حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ وَأَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ الْبَصِيفِيُّ . جَمِيعًا عَنْ عِيسَى بْنِ يُونُسَ (وَاللَّفْظُ لِإِسْحَقَ) . أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ . أَخْبَرَنَا زَكَرِيَّا عَنْ أَبِي إِسْحَقَ ، عَنْ الْبَرَاءِ . قَالَ : لَمَّا أُخْصِرَ النَّبِيُّ ﷺ عِنْدَ الْبَيْتِ ، صَالَحَهُ أَهْلُ مَكَّةَ عَلَى أَنْ يَدْخُلَهَا فَيَقِيمَ بِهَا ثَلَاثًا . وَلَا يَدْخُلَهَا إِلَّا بِحُلُبَانِ السَّلَاحِ . السِّيفِ وَفِرَافِهِ . وَلَا يَخْرُجَ بِأَحَدٍ مَعَهُ مِنْ أَهْلِهَا . وَلَا يَمْنَعُ أَحَدًا يَمْكُثُ بِهَا يَمِّنَ كَانَ مَعَهُ . قَالَ لِعَلِيٍّ « اكْتُبِ الشَّرْطَ يَتَنَآ » . بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ . هَذَا مَا قَاضَى عَلَيْهِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ ، فَقَالَ لَهُ الْمُشْرِكُونَ : لَوْ نَعْلَمُ أَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ تَابَعْنَاكَ . وَلَكِنْ اكْتُبْ : مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ . فَأَمَرَ عَلَيْهِ أَنْ يَمْحَاهَا . فَقَالَ عَلَى : لَا . وَاللَّهِ ! لَا أَمْحَاهَا . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَرِنِي مَكَانَهَا »

فَأَرَاهُ مَكَانَهَا . فَمَعَاهَا . وَكَتَبَ « ابْنُ عَبْدِ اللَّهِ » ، فَأَقَامَ بِهَا ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ . فَقَالَا أَنْ كَانَ يَوْمَ الثَّالِثِ
قَالُوا لِعَلِي : هَذَا آخِرُ يَوْمٍ مِنْ شَرَطِ صَاحِبِكَ . فَأَمْرَةٌ فَلْيَخْرُجْ . فَأَخْبَرَهُ بِذَلِكَ . فَقَالَ « نَعَمْ » ، فَخَرَجَ .
وَقَالَ ابْنُ جَنَابٍ فِي رِوَايَتِهِ : (مَكَانَ تَابِعْنَاكَ) بِأَيْمَنَّاكَ .

92 — () : Berâ' ibn Âzib (R) şöyle dedi : Peygamber (S) Beyt yanında oraya gitmekten men' olunduğu zaman Mekke'liler, kendisi ile (gelecek sene) Mekke'ye girmesi, orada üç gün ikâmet etmesi ve Mekke'ye ancak mahfaza içinde silâhla, kılıç ve kını ile girmesi, Mekke ahâlisinden hiçbir kimseyi kendisi ile beraber çıkarmaması ve bilâkisi Peygamber'in yanında bulunan mu'minlerden Mekke'de kalmak isteyen hiçbir kimseye de mâni' olmaması şartları üzerine sulh anlaşması yaptılar. Peygamber Ali'ye : «Aramızdaki şartı yaz! BİSMİLLÂHİRRAHMÂNİRRAHİM. Bu, Muhammed Rasûlullah'ın, üzerinde sulh olduğu şartlardır» dedi. Muşrikler Peygamber'e karşı : Eğer senin Allâh'ın Rasûlu olduğunu bilir olsaydık sana mutâbaat ederdik. Fakat sen : Muhammed ibn Abdillah yaz dediler. Bunun üzerine Peygamber Ali'ye : RASÛLULLAH ta'bîrini silmesini emretti. Ali de :

— Hayır vallâhi onu silmem! dedi. Bu sefer Rasûlullah :

— Onun yerini bana göster, dedi. Ali o ta'bîrin yerini Peygamber'e gösterdi de Peygamber onu sildi ve «İbnu Abdillâh» yazdı. Yeni sene gelince Peygamber Mekke'de üç gün ikâmet etti. Üçüncü gün tamâm olunca Mekke'liler Ali'ye : Bu, sâhibinin şartından olan son gündür. Binâenaleyh sâhibine emret de çıksın dediler. Ali bunu Peygamber'e haber verdi. Peygamber «evet» deyip çıktı. Râvîlerden Ahmed ibn Cenâb kendi rivâyetinde : (Sana mutâbaat ederdik yerine) sana bey'at ederdik demiştir.

٩٣ - (١٧٨٤) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَفَّانُ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ ،
عَنْ أَنَسٍ ؛ أَنَّ قُرَيْشًا صَالَحُوا النَّبِيَّ ﷺ . فِيهِمْ سُهَيْلُ بْنُ صَمْزُ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِعَلِيٍّ « اكْتُبْ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ » . قَالَ سُهَيْلٌ : أَمَّا بِاسْمِ اللَّهِ ، فَمَا نَذَرِي مَا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ .
وَلَكِنْ اكْتُبْ مَا تَعْرِفُ : بِاسْمِكَ اللَّهُمَّ . فَقَالَ « اكْتُبْ مِنْ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ » ، قَالُوا : لَوْ عَلِمْنَا أَنَّكَ
رَسُولُ اللَّهِ لَاتَّبَعْنَاكَ . وَلَكِنْ اكْتُبْ اسْمَكَ وَاسْمَ أَيْيِكَ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « اكْتُبْ مِنْ مُحَمَّدِ بْنِ
عَبْدِ اللَّهِ » ، فَاشْتَرَطُوا عَلَى النَّبِيِّ ﷺ أَنْ مَنْ جَاءَ مِنْكُمْ لَمْ تَزِدْهُ عَلَيْكُمْ . وَمَنْ جَاءَكُمْ مِنَّْا رَدُّوا عَنْكُمْ .
فَقَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! ائْتِكُنْ هَذَا ؛ قَالَ « نَعَمْ » . إِنَّهُ مَنْ ذَهَبَ مِنَّا إِلَيْهِمْ ، فَأَبَدَهُ اللَّهُ . وَمَنْ جَاءَنَا
مِنْهُمْ ، سَيَجْعَلُ اللَّهُ لَهُ قَرْبًا وَخَرَجًا .

93 — (1784) : Hammâd ibn Seleme, Sâbit'den, o da Enes (R) den şöyle tahdis etti : Kureyş, Peygamber (S) ile sulh anlaşması yaptı. Kureyş hey'eti içinde Suheyl ibn Amr da vardı. Peygamber Ali'ye :

— Yaz! BİSMİLLÂHİRRAHMÂNİRRAHÎM buyurdu. Suheyl :

— Biz BİSMİKE'LLAHUMME'yi biliyoruz, BİSMİLLÂHİRRAHMÂNİRRAHÎM'i bilmiyoruz. Binâenaleyh bizim tanımakta olduğumuz BİSMİKE'LLAHUMME'yi yaz, dedi⁶⁸. Peygamber :

— Yaz, ALLÂH'IN RASÛLU MUHAMMED'den buyurdu. Suheyl ve arkadaşları :

— Eğer biz senin ALLÂH'ın RASÛL'u olduğunu bilmiş olsaydık muhakkak sana tâbi' olurduk. Lâkin kendi ismini ve babanın ismini yaz, dediler. Bunun üzerine Peygamber :

— Haydi «Muhammed ibn Abdillah'dan» yaz buyurdu. Onlar Peygamber'e şu şartı teklif ettiler :

— Sizden her kim bize gelirse biz onu iâde etmiyeceğiz. Bizden sana bir erkek gelirse senin dininde dahi olsa onu bize iâde edersiniz. Sahâbîler :

— Yâ Rasûlallah! Bu şartları yazacak mıyız? diye i'tiraz ettiler. Peygamber :

— Evet. Çünkü bizden her kim onlara giderse Allah onu daha da uzak eylesin! Onlardan bize gelen için de Allah yakında bir ferahlık ve bir kurtuluş yolu halk edecektir buyurdu.

٩٤ - (١٧٨٥) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ . ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ (وَقَارَبَا فِي اللَّفْظِ) . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ سَيَّاحٍ . حَدَّثَنَا حَبِيبُ بْنُ أَبِي ثَابِتٍ عَنْ أَبِي وَائِلٍ . قَالَ : قَامَ سَهْلُ بْنُ حَنْبَلٍ يَوْمَ صِفِّينَ فَقَالَ : أَيُّهَا النَّاسُ اتَّهَمُوا أَقْسَمُكُمْ . لَقَدْ كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

68. Hakikaten câhiliyet devrinde BİSMİKE'LLAHUMME kullanılır ve tanınırdı. Muşrikler «Rahmân»ı tanımıyorlardı... (el-Furkan: 60).

Rasûlullah bilhassa İNNEHU MİN SULEYMÂNE VE İNNEHU BİSMİLLÂHİRRAHMÂNİRRAHÎM : O, gerçek Süleymandandır ve o hakikaten Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyledir» (en-Neml: 30) âyetinden sonra BİSMİKE'LLAHUMME yerine BİSMİLLÂHİRRAHMÂNİRRAHÎM kullanılmışdır. Bunun için Suheyl ibn Amr onlarca tanınan bismike'llahumme'nin yazılmasında ısrâr etmiştir. Rasûlullah da her ne sûretle olursa olsun Kureyş'i bir sulh anlaşması ile bağlamak ve bu sûretle İslâm Dîninin siyâsî kudret ve mevcûdiyetini hem onlara hem bütün Arabistan halkına tanıtmak istiyordu. Bu yüksek gâye için Süheyl'in bu ve diğer tekliflerini kabûl ediyordu. Bu incelik bazı sahâbîler ve hatta Umer tarafından bile zor kavranmış, onların i'tirazları bu yüzden meydana gelmişti.

يَوْمَ الْحُدَيْبِيَّةِ. وَلَوْ تَرَى قِتَالًا لَقَاتَلْنَا. وَذَلِكَ فِي الصُّلْحِ الَّذِي كَانَ بَيْنَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَبَيْنَ الْمُشْرِكِينَ. نَجَّاهُ مُعَرِّبُ بْنُ الْخَطَّابِ. فَأَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَلَسْنَا عَلَى حَقٍّ وَهُمْ عَلَى بَاطِلٍ؟ قَالَ: «بَلَى» قَالَ: أَلَيْسَ قِتَالُنَا فِي الْجَنَّةِ وَقِتْلَاهُمْ فِي النَّارِ؟ قَالَ: «بَلَى» قَالَ: فَفِيمَ نُعْطِي الدِّينَةَ فِي دِينِنَا، وَنَرْجِعُ وَلَمَّا يَحْكَمْ اللَّهُ بَيْنَنَا وَيَنْتَهَمْ؟ فَقَالَ: يَا ابْنَ الْخَطَّابِ! إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ. وَلَنْ يُضَيِّعَ اللَّهُ أَبَدًا، قَالَ: فَأَنْطَلِقَ مُعَرِّبُ قَلَمٍ يَصْبِرُ مُتَعَبًا. فَأَتَى أَبَا بَكْرٍ فَقَالَ: يَا أَبَا بَكْرٍ! أَلَسْنَا عَلَى حَقٍّ وَهُمْ عَلَى بَاطِلٍ؟ قَالَ: «بَلَى» قَالَ: أَلَيْسَ قِتَالُنَا فِي الْجَنَّةِ وَقِتْلَاهُمْ فِي النَّارِ؟ قَالَ: «بَلَى» قَالَ: فَكَلَامَ نُعْطِي الدِّينَةَ فِي دِينِنَا، وَنَرْجِعُ وَلَمَّا يَحْكَمْ اللَّهُ بَيْنَنَا وَيَنْتَهَمْ؟ فَقَالَ: يَا ابْنَ الْخَطَّابِ! إِنَّهُ رَسُولُ اللَّهِ وَلَنْ يُضَيِّعَ اللَّهُ أَبَدًا. قَالَ: فَتَزَلَّ الْقُرْآنُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِانْفِطَحَ. فَأَرْسَلَ إِلَى عُمرَ فَأَقْرَأَهُ إِيَّاهُ. فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَوْفَتْحُ هُوَ؟ قَالَ: «نَمْ» فَطَابَتْ نَفْسُهُ وَرَجَعَ.

94 — (1785) : Ebû Vâil şöyle dedi : Sıffin gününde Sehlü'-bnu Huneyf (R) ayağa kalkıp şunları söyledi :

— Ey insanlar! Sizler kendi nefislerinizi töhmetli kılınız⁶⁹. Andolsun ki bizler Hudeybiyye gününde Rasûlullah (S) ile beraber bulunduk. Eğer bizler harb etmeği (hayırlı) görseydik muhakkak harb ederdik. Rasûlullah ve müşrikler arasında yapılan sulh da böyle olmuşdu. Akabinde Umer ibn Hattâb gelib Rasûlullah'a vararak :

— Yâ Rasûlallah! Onlar bâtil üzerinde, bizler ise hak üzerinde değil miyiz? dedi. Rasûlullah :

— Evet, biz hak üzerindeyiz, buyurdu. Umer :

— Bizim ölülerimiz cennetde, onların ölüleri ateşde değil mi? dedi. Peygamber :

— Evet öyledir buyurdu. Umer :

— Öyle ise dinimiz uğrunda bu alçaklığa hangi sebeple söz veriyoruz ve Allah henüz onlarla bizim aramızda hükmünü vermeden biz neden dönüyoruz? dedi. Peygamber :

— Ey Hattâb oğlu! BEN ALLAH'IN RASÛLUYUM. Allâh beni ebediyyen zâyi' etmiyecektir buyurdu. Umer bu duruma sabredemeyib öfkeli olarak ayrıldı. Akabinde Ebû Bekr'e gelib :

— Yâ Ebâ Bekr! Onlar bâtil üzerinde, biz ise hak üzerinde değil miyiz? dedi. Ebû Bekr :

69. Sehl ibn Huneyf bu nutku ile Sıffin'de halkı sulh üzerinde sabırlı kılmak, sulh şartları başlangıçta görünüşü itibarıyla nefislerin hoşuna gitmiyecek şeylerden ise de Hudeybiyye sulhunda olduğu gibi sonundan hayır umulabileceğini bildirmek istemiştir.

— Evet öyledir dedi. Umer :

— Bizim maktûllerimiz cennetde, onların maktûlleri de ateşte değil-
ler mi? dedi. Ebû Bekr :

— Evet öyledir dedi. Umer :

— Öyle ise neden ve hangi sebep üzerine dinimiz uğrunda bu zillete
söz veriyor, kabûl ediyoruz. Ve Allah henüz onlarla bizim aramızda hük-
münü vermeden dönüb gidiyoruz? dedi. Bunun üzerine Ebû Bekr:

— Ey Hattâb oğlu! Şüphe yok ki o Allah'ın Rasûludur. Allah onu
ebediyyen telef ve zâyî' etmiyecektir dedi.

Râvî der ki : Muteâkiben Rasûlullah'ın üzerine Kur'ân FETH SÜRESİ
ile indi. Peygamber hemen Umer'e haber gönderdi ve bunu ona okutdu.
Akabinde Umer :

— Yâ Rasûlallah! Feth bu mudur? dedi. Peygamber :

— Evet deyince Umer'in gönlü bir hoş oldu ve döndü.

٩٥ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ. قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ
عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ شَقِيقٍ ، قَالَ : سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ حُنَيْفٍ يَقُولُ ، بِصِفَيْنِ : أَيُّهَا النَّاسُ ! اتَّهَمُوا رَأْيَكُمْ .
وَاللَّهِ ! لَقَدْ رَأَيْتُنِي يَوْمَ أَبِي جَنْدَلٍ وَلَوْ أَنِّي اسْتَطَعْتُ أَنْ أَرُدَّ أَمْرَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَرَدَدْتُهُ . وَاللَّهِ !
مَا وَضَعْنَا سُبُوقًا عَلَى عَوَاتِقِنَا إِلَى أَمْرِ قَطْ ، إِلَّا أَمْسَلْنَا بِنَا إِلَى أَمْرِ نَعْرِفُهُ . إِلَّا أَمْرَكُمْ هَذَا .
لَمْ يَذْكُرْ ابْنُ نُمَيْرٍ : إِلَى أَمْرِ قَطْ .

(...) وَحَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَاقُ . جَمِيعًا عَنْ جَرِيرٍ . م وَحَدَّثَنِي أَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ .
حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . كِلَاهُمَا عَنِ الْأَعْمَشِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَفِي حَدِيثِهِمَا : إِلَى أَمْرِ يُفْطَعُنَا

95 — () : Şakik şöyle dedi : Ben Sıffin'de Sehl ibn Hu-
neyf (R) den işittim şöyle diyordu: Ey insanlar! Sizler kendi rey'lerinizi
ittiham ediniz. Vallâhi Ebû Cendel gününde (yani Hudeybiyye'de) ben
kendimi gâyet iyi biliyorum ki eğer Rasûlullah'ın emrini red etmeğe muk-
tedir bulunsaydım onu muhakkak red ederdim. Vallâhi bizler kılıçlarımızı
hiçbir iş yolunda omuzlarımıza koymadık ki bu kılıçlar bilmekte ol-
duğumuz bir işin yolunu bizlere kolaylaştırmış olmasınlar. Ancak sizin
şu işiniz müstesnâdır (yani Şâm ehli ile aranızda vâki' olan kıtâl müstes-
nâdır)!

Râvî İbnu Numeyr : «Hiçbir işe doğru» fıkrasını zikretmemiştir.

() : Buradaki râvîlerin her ikisi de yine A'meş'den bu is-
nâd ile aynı hadisi rivâyet etmişlerdir. Bunların hadisinde : «Bizleri çetin-
lik ve korkunçluğa düşüren bir işe» tarzındadır.

٩٦ - (...) () : Ebû Vâil şöyle dedi : Ben Sıffin'de Sehl ibn Huneyf'den işittim şöyle diyordu : Dîninize karşı kendi rey'lerinizi töhmetli ve kusurlu kılınız. Andolsun Ebû Cendel gününde ben kendimi iyi biliyorum ki eğer Rasûlullah'ın emrini red etmeğe güç yetirir olsaydım (muhakkak onu red ederdim)!

أَبِي حَصِينٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ. قَالَ: سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ حَنْفٍ يَصِفُنِي يَقُولُ: اتَّهَمُوا رَأْيَكُمْ عَلَى دِينِكُمْ. فَلَقَدْ رَأَيْتُنِي يَوْمَ أَبِي جَنْدَلٍ وَلَوْ اسْتَطَعْتُ أَنْ أَرُدَّ أَمْرَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. مَا قَتَحْنَا مِنْهُ فِي خُصْمٍ، إِلَّا أَهْجَرَ عَلَيْنَا مِنْهُ خُصْمٌ.

96 — () : Ebû Vâil şöyle dedi : Ben Sıffin'de Sehl ibn Huneyf'den işittim şöyle diyordu : Dîninize karşı kendi rey'lerinizi töhmetli ve kusurlu kılınız. Andolsun Ebû Cendel gününde ben kendimi iyi biliyorum ki eğer Rasûlullah'ın emrini red etmeğe güç yetirir olsaydım (muhakkak onu red ederdim)!

Biz hiçbir taraf açıb düzeltmedik ki muhakkak bizim üzerimize diğer bir taraf açılıb (hâdiseler) fışkırmamış olsun ⁷⁰.

٩٧ - (١٧٨٦) وَحَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهَنَّمِيُّ. حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي عَرُوبَةَ عَنْ قَتَادَةَ؛ أَنَّ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ حَدَّثَهُمْ قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ: إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا لِيُغْفِرَ لَكَ اللَّهُ. إِلَى قَوْلِهِ: فَوْزًا عَظِيمًا [١٨/البقرة/الآيات ١-٥] مَرْجِعُهُ مِنَ الْحُدَيْبِيَّةِ وَهُمْ يُخَالِطُهُمُ الْحُزْنُ وَالْكَآبَةُ. وَقَدْ نَحَرَ الْهَدَى بِالْحُدَيْبِيَّةِ. فَقَالَ «لَقَدْ أَنْزَلَتْ عَلَيَّ آيَةٌ هِيَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ الدُّنْيَا جَمِيعًا».

(...) وَحَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ النَّضْرِ التَّمِيمِيُّ. حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ. قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي. حَدَّثَنَا قَتَادَةُ. قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ. ع. وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ. حَدَّثَنَا هَمَامٌ. ع. وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ مُهْمِدٍ. حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ. حَدَّثَنَا شَيْبَانُ. جَمِيعًا عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ. نَحْوَ حَدِيثِ ابْنِ أَبِي عَرُوبَةَ.

97 — (1786) : Katâde'den : Onlara Enes ibn Mâlik (R) tahdis edib şöyle demiştir : Rasûlullah (S) ın Hudeybiyye'den dönüşü sırasında : «Biz hakikat sana apaşık bir feth açtık. (Bu) geçmiş ve gelecek günâhını Allah'ın mağfiret etmesi, senin üzerindeki ni'metini tamamlaması, seni doğru yola iletmesi içindir. Ve Allah'ın sana çok şerefli bir muzafferiyetle yardım etmesi içindir. O, mu'minlerin yüreklerine — iymanlarını katmerli bir iymân ile artırmaları için — sekîneti (ma'nevî kuvveti) indirendir. Göklerin ve yerin orduları Allâh'ındır. Allah her şeyi

70. en-Nihâye'nin *husm* kelimesi hakkındaki ibâresi şöyledir: «Bu öyle bir iştir ki ondan bir taraf kapatıldıkça muhakkak bizim üzerimize diğer bir taraf açılacaktır».

Sehl ibn Huneyf, işin ve zorlukların yayılıb genişlemesini, ıslâh ve telâffisine davranıp hazırlanılmadığını haber vermek istemiştir. Çünkü Sıffin'deki iş, üzerinde ittifak hâlinde bulundukları işlerin hilâfıdır.

hakkiyle bilendir, yegâne hüküm ve hikmet sâhibidir. (Bütün bu lutuflar) erkek mu'minlerle kadın mu'minleri, altlarından ırmaklar akan cennetlere — içlerinde ebedî ve sermedî olarak — sokmak, onların günahlarını mağfiret etmek içindir. İşte bu Allah indinde en büyük kurtuluş ve saâdettir» (el-Feth: 1-5) âyetleri nâzil olduğu zaman, muslimanlar kendilerini şiddetli bir hüzn ve gönül kırıklığı sarmış halde idiler. Rasûlullah Hudeybiyye'de kurbanlıkları kesmişti. Müteâkiben : «Andolsun üzerime bir âyet indirildi ki o bana bütün dünyâdan daha sevimlidir» buyurdu.

() : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de yine Katâdeden, o da Enes'den (97 rakamlı) İbn Ebî Arûbe hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir.

(۳۵) بَابُ الْوَفَاءِ بِالْمَهْرِ

۹۸ — (۱۷۸۷) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ الْوَلِيدِ بْنِ مُجْمَعٍ . حَدَّثَنَا أَبُو الطُّفَيْلِ . حَدَّثَنَا حُذَيْفَةُ بْنُ الْيَمَانِ . قَالَ : مَا مَنَعَنِي أَنْ أَشْهَدَ بِدْرًا إِلَّا أَنِّي خَرَجْتُ أَنَا وَأَبِي ، حُسَيْلٌ . قَالَ : فَأَخَذْنَا كِفَارًا قُرْبَى . قَالُوا : إِنَّكُمْ تَرِيدُونَ عُمْدَةً فَقُلْنَا : مَا نُرِيدُهُ . مَا نُرِيدُ إِلَّا الْمَدِينَةَ . فَأَخَذُوا مِنَّا عَهْدَ اللَّهِ وَمِيثَاقَهُ لَنَنْصَرِفَنَّ إِلَى الْمَدِينَةِ وَلَا نُقَاتِلُ مَعَهُ . فَأَتَيْنَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَأَخْبَرْنَاهُ الْخَبَرَ . فَقَالَ « انْصَرِفَا . تَقِي لَهْمَ يَمُودِهِمْ ، وَتَسْمِينُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ » .

(35) AHDE VEFÂ ETMEK BÂBİ

98 — (1787) : Huzeyfetu'bnu'l-Yemân (R) tahdîs edib şöyle dedi: Beni Bedr'de hâzır bulunmaktan ancak müşriklere verdiğim şu ahd mâni' olmuştur. Şöyle ki : Ben ve babam Huseyl⁷¹ yola çıkmışdık. Derken bizi Kureyş kâfirleri yakaladılar ve : Siz Muhammed'in yanına mı gitmek istiyorsunuz? dediler. Biz de : Biz ona gitmek istemiyoruz, biz ancak Medîne'ye gitmek istiyoruz dedik. Bunun üzerine onlar bizden : Muhakkak Medîne'ye gideceğimize ve Muhammed'in maiyyetinde harb etmiyeceğimize dâir Allah'ın ahdini ve yeminli misakını aldılar. Muteâkiben biz Rasûlullah'a geldik ve bu ahd verme haberini kendisine haber verdik. Bunun üzerine Rasulullah (S) : «Siz ikiniz Medîne'ye gidiniz. Biz mus-

71. Bu Huseyl — ki ona Hısl dahi denilmiştir — Huzeyfe'nin babasıdır «Yemân» ise bu zâtın ismi değil lakabıdır. Bu zât Uhud'da Peygamber'in maiyyetinde hâzır bulunmuş ve yanlışlıkla muslimanlar tarafından öldürülüb şehid edilmiştir. Huzeyfe'ye gelince o, Rasûlullah'ın munâfıklar hakkında ba'zı bilgiler verdiği sır arkadaşındır (İbn Hacer, *Usdu'l-Gâbe*).

limanlar onlara verdiğimiz ahdları vefa eder tamamlarız ve onlara karşı da Allah'dan yardım isteriz» buyurdu ⁷².

(۳۶) باب غزوة الأحزاب

۹۹ - (۱۷۸۸) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . جَمِيعًا عَنْ جَرِيرٍ . قَالَ زُهَيْرٌ : حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ ، عَنْ أَبِيهِ ، قَالَ : كُنَّا عِنْدَ حُذَيْفَةَ . فَقَالَ رَجُلٌ : لَوْ أَدْرَكْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَاتَلْتُ مَعَهُ وَأَبْلَيْتُ . فَقَالَ حُذَيْفَةُ : أَنْتَ كُنْتَ تَفْعَلُ ذَلِكَ ؛ لَقَدْ رَأَيْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَيْلَةَ الْأَحْزَابِ . وَأَخَذْنَا رِيحَ شَدِيدَةٍ وَقُرْ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : « أَلَا رَجُلٌ يَأْتِينِي بِخَبَرِ الْقَوْمِ ، جَعَلَهُ اللَّهُ مَعِيَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ؟ » فَسَكْنَا . فَلَمْ يُجِبْهُ مِنَّا أَحَدٌ . ثُمَّ قَالَ : « أَلَا رَجُلٌ يَأْتِينَا بِخَبَرِ الْقَوْمِ ، جَعَلَهُ اللَّهُ مَعِيَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ؟ » فَسَكْنَا . فَلَمْ يُجِبْهُ مِنَّا أَحَدٌ . ثُمَّ قَالَ : « أَلَا رَجُلٌ يَأْتِينَا بِخَبَرِ الْقَوْمِ ، جَعَلَهُ اللَّهُ مَعِيَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ؟ » فَسَكْنَا . فَلَمْ يُجِبْهُ مِنَّا أَحَدٌ . فَقَالَ : « فَمَنْ ؟ » يَا حُذَيْفَةُ ؛ فَأَتَيْنَا بِخَبَرِ الْقَوْمِ . فَلَمْ أَجِدْ بُدًّا ، إِذْ دَعَانِي بِاسْمِي ، أَنْ أَقُومَ . قَالَ : « اذْهَبْ . فَأَتِنِي بِخَبَرِ الْقَوْمِ . وَلَا تَذَرَهُمْ عَلَى » فَلَمَّا وَلَيْتُ مِنْ عِنْدِهِ جَعَلْتُ كَأَنَّمَا أُمِيتُ فِي حِمَامٍ . حَتَّى أَتَيْتُهُمْ . فَرَأَيْتُ أَبَا سُفْيَانَ بَصُلِيَ ظَهْرُهُ بِالنَّارِ . فَوَضَعْتُ سَهْمًا فِي كَبِدِ الْقَوْمِ . فَأَرَدْتُ أَنْ أُرْمِيَهُ . فَذَكَرْتُ قَوْلَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ : « وَلَا تَذَرَهُمْ عَلَى » وَلَوْ رَمَيْتُهُ لَأَصَبْتُهُ . فَرَجَعْتُ وَأَنَا أُمِيتُ فِي مِثْلِ الْحِمَامِ . فَلَمَّا أَتَيْتُهُ فَأَخْبَرْتُهُ بِخَبَرِ الْقَوْمِ ، وَفَرَعْتُ ، قُرِئْتُ . فَأَلْبَسَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ فَضْلِ عِبَاءٍ . كَانَتْ عَلَيْهِ يُصَلَّى فِيهَا . فَلَمْ أَزَلْ نَائِمًا حَتَّى أَصْبَحْتُ . فَلَمَّا أَصْبَحْتُ قَالَ : « فَمَنْ ؟ » يَا زَوْمَانُ .

(36) AHZÂB GAZVESİ BÂBİ ⁷³

72. Akd ve ahdlere vefâkârlık İslâm'ın en kat'î asıllarındandır. Buna dâir birçok âyetlerden biri meâlen şudur :

«Ey İymân edenler, bağlandığınız akdleri yerine getirin...» (el-Mâide: 1).

Akd, tevsik olunmuş ahd demektir ki bir şeyi diğerine sağlam sûrette bağlayan bağa ve düğmeye benzetilmiştir.

Ahd, lügatde bir şeyi halden hâle hıfz edib riâyet etmektir. Böyle riâyet edilmesi ilzâm veya iltizâm edilen tevsikata da ahd adı verilir.

Vefâ ve ifâ ise ahd ve akdın gereğini edâ etmek, icâbını tamâmıyle icrâ eylemektir. Burada ahd bütün ahdlar yani gerek Allah'ın kullarına ilzâm ve akd eylediği teklifler ve dinî hükümler ve gerek kulların kendiliklerinden Allâh'a karşı akdettikleri nezirlere, yeminlere ve gerekse insanların kendi aralarında sahîh olarak akd eyledikleri emânetler, muâmeleler ve sâire ile ilgili her nevi akdlere şâmilidir. Hatta harb ehli, zimmet ehli, hâriciler ve sâir insanlarla akdedilen muâhedeler dahi dahildir (Hak Dîni, II, 1546).

73. Ahzâb gazvesi hakkında kısa bir açıklama Handak gazvesi ismiyle tekrar gelecek olan 44 cü bâbda verilecektir.

99 — (1788) Bize Zuheyr ibn Harb ve Ishâk ibn İbrâhîm cemian Cerîr'den tahdîs ettiler. Zuheyr dedi ki : Bize Cerîr, A'meş'den, o da İbrâhîm et-Teymî'den, o da babasından tahdîs etti. Babası dedi ki : Biz Huzeyfe'nin yanında idik. Derken bir kimse :

— Eğer ben Rasûlullah'a erişseydim onun maiyyetinde savaşırdım ve ona son derece yardım ederdim, dedi. Bunun üzerine Huzeyfe :

— Sen hakikaten şunu yapar mıydın? Andolsun ben kendimizi iyice biliyorum ki Ahzâb gecesinde Rasûlullah'ın maiyyetinde bulunuyorduk. Bizi çok şiddetli ve soğuk bir rüzgâr yakaladı. Bu sırada Rasûlullah :

— Bana düşmanın haberini getirecek bir kimse var mı ki, Allah onu kıyâmet gününde benimle beraber kılsın? dedi.

— Biz sükût ettik, bizden hiçbir kimse ona icâbet edemedi. Sonra yine :

— Bana düşman ordusunun haberini getirecek bir kimse var mı ki Allah onu kıyâmet gününde benimle beraber kılsın? buyurdu.

— Biz yine sükût ettik, bizden hiçbir kimse ona cevâb veremedi. Sonra Peygamber tekrâr :

— Bana düşman ordusunun haberini getirecek bir kimse var mı ki, Allah onu kıyâmet gününde benimle beraber kılsın? buyurdu.

— Biz yine sükût ettik ve bizden hiç bir kimse Peygamberin bu talebine cevâb veremedi. Bu sefer Peygamber :

— Kalk yâ Huzeyfe! Düşmanın hâline dâir haberi bize sen getir, buyurdu. Beni isimimle çağırdığı için ben kalkmaktan başka bir çâre bulamadım.

— Git ve bize o kavmin haberini getir. Ve sakın onları (kendin ve dolayısıyla) benim aleyhime tahrik etme buyurdu. Ben bu vazîfeyi yerine getirmek üzere Peygamber'in huzûrundan ayrıldığım zaman (bunca şiddetli soğuğa rağmen) ben hammâmda yürüyorum gibi oldum. Nihâyet düşmanların yakınına sokuldum. Akabinde Ebû Sufyân'ı sırtını ateşe yaslanmış da ısıtırken gördüm. Hemen yayımın ortasına bir ok yerleştirdim ve onu Ebû Sufyân'a atıp vurmak istedim. Fakat derhal Rasûlullah'ın : «Ve sakın onları benim üzerime harekete getirmeyesin!» tenbihini hatırladım (da atmaktan vazgeçtim). Eğer oku atmış olaydım, onu muhakkak vurmuş gitmişdim. Muteâkiben ben yine hammâm gibi bir ortamda yürüyerek döndüm. Nihâyet Peygamber'e gelib kavmin haberini ona bildirdim. Ve bu vazîfeyi bitirdiğim zaman ben soğuğu hissedib üşümeğe başladım. Rasûlullah hemen kendi üzerinde bulunan ve içinde namaz kılar olduğu fazla bir abayı bana giydirdi. Ben sabah oluncaya kadar uyumak-

dan ayrılmadım. Nihâyet sabaha dâhil olduğumda Peygamber : «Kalk artık ey uykucu!» buyurdu ⁷⁴.

(۳۷) باب عزوة أُمِّ

۱۰۰ - (۱۷۸۸) وَعَدْنَا هَذَابُ بْنُ خَالِدٍ الْأَزْدِيَّ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدٍ وَثَابِتِ
الْبُنَانِيِّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَفْرَدَ يَوْمَ أُحُدٍ فِي سَبْعَةٍ مِنَ الْأَنْصَارِ وَرَجُلَيْنِ مِنْ قُرَيْشٍ .
فَلَمَّا رَمَقُوهُ قَالَ « مَنْ يَرُدُّهُمْ عَنَّا وَلَهُ الْجَنَّةُ ، أَوْ هُوَ رَفِيقِي فِي الْجَنَّةِ ؟ » فَتَقَدَّمَ رَجُلٌ ، مِنْ الْأَنْصَارِ ،
فَقَاتَلَ حَتَّى قُتِلَ . ثُمَّ رَمَقُوهُ أَيْضًا . فَقَالَ « مَنْ يَرُدُّهُمْ عَنَّا وَلَهُ الْجَنَّةُ ، أَوْ هُوَ رَفِيقِي فِي الْجَنَّةِ ؟ » فَتَقَدَّمَ
رَجُلٌ ، مِنَ الْأَنْصَارِ ، فَقَاتَلَ حَتَّى قُتِلَ . فَلَمْ يَزَلْ كَذَلِكَ حَتَّى قُتِلَ السَّبْعَةُ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِصَاحِبَيْهِ
« مَا أَنْصَفْنَا أَصْحَابَنَا . »

(37) UHUD GAZVESİ BÂBİ ⁷⁵

74. Bu hadis savaşta ve barışta câsûsluk yapıldığını, düşmanın askeri sırlarının ve durumunun Rasûlullah tarafından dâima öğrenilib ona göre savaş tedbirleri alındığını açık ve gâyet canlı olarak göstermektedir. Böyle bir câsûsluk vazîfesi Benû Kureyza'ya karşı yapılmıştır. Bunu da Zubeyr ifâ etmiştir: Câbir (R) şöyle dedi: Ahzâb günü (Kureys ve müttefikleri olan kabîlelerin İslâm aleyhine harekete geçmesi, Benû Kureyza'nın da ahd bozması üzerine vaz'iyet ciddileşince) Rasûlullah (S) :

- Bana Benû Kureyza'nın vaz'iyetine dâir kim haber getirir? diye sordu. Zubeyr:
- Ben dedi. Rasûlullah başka bir defa yine :
- Benû Kureyza'nın (durumu) haberini bana kim getirir? dedi. Zubeyr :
- Ben diye cevâb verdi. Bunun üzerine Peygamber :
- Her bir Peygamberin bir havârisi vardır, benim havârîm de Zubeyr'dir buyurdu. (Buhârî, cihâd ve siyer, bâbu fadlî't-tâliâ, IV, 88 «61»).

Nesâî'nin rivâyetine göre Zubeyr üç defa ayrı ayrı zamanlarda Benû Kureyza'ya gidib vaz'iyetlerini tecessüs ederek Rasûlullah'a sık sık haberler ulaştırmıştır.

75. Uhud, Medîne'nin kuzeyinde yaya olarak takriben bir saatlik mesâfede bir dağdır. Bu dağın eteğindeki arâzide hicretin üçüncü yılı içinde meşhûr Uhud harbi cereyan etmiştir. Şöyleki: Kureys, Bedr hezimetinin intikamını almak için Ebû Sufyân'ın kumandasında üç bin kişilik techîzathı bir ordu ile Medîne üzerine yürüdü. Kureys kadınlarının da iştirak ettiği bu ordunun yedi yüzü zırhlı, iki yüzü suvârî idi. Bu ordu Uhud dağı civârına gelib Ayneyn mevkiine konmuştu. Peygamber bir harb şûrâsında tedbiri müzâkere ve müşâvere etti. Kendisi ve ba'zı arkadaşları mudâfaa harbini yapma tezini tutmuşlarken diğer ba'zı bahadîrlar da buna râzîy olmıyarak meydan harbine tarafdar olmuşlardı. Bunların ısrarları üzerine Peygamber birbiri üstüne iki zırh giyib başına da miğfer geçirerek hareket etti. Bu defa meydan harbi taraftarları Peygamber'in fikrine muhâlefeti doğru bulmayarak mudâfaa harbine meyletilerse de Rasûlullah: «Bir Peygamber zırhı giydikten sonra harb etmeden çıkarmak yaraşmaz» diyerek cumua günü sabah namazından sonra bin kişilik ordusu ile Medîne'den çıktı. Uhud'a yakın Şevt bûstânına varıldığında Abdullah ibn Ubeyy: Ben meydan harbine muhâlifim diyerek üç yüz kişilik bir münâfık zumresi ile Medîne'ye döndü. Peygamber yedi yüz kişilik bir kuvvetle yoluna devam ederek Uhud'a vardı. Vâdinin ağzındaki Şı'b mevkiine inib burasını ordugâh edindi. Piyâdeleri harb nizâmına tabie etti ve düşman bozulsa da ta'kîb

100 — (1789) : Enes ibn Mâlik (R) den (şöyle demiştir) : Uhud günü Rasûlullah (S) yedisi Ensârdan ikisi Kureyş'den olmak üzere dokuz kişi içinde ayrıldı. Düşmanlar kendisine yetişib yaklaştıkları zaman : «Cennet kendisinin olmak yahut da kendisi cennetde benim yoldaşım olmak üzere bunları bizden kim red eder?» buyurdu. Hemen Ensâr'dan biri ileri geçib mukâtele etti nihâyet şehîd oldu. Sonra düşmanlar Rasûlullah'a yine yetişib yaklaştıklarında tekrâr : «Cennet kendisinin olmak, yahut cennetde benim yoldaşım olmak üzere şu düşmanları bizden kim red eder?» buyurdu. Hemen yine Ensâr'dan biri ileri geçib mukâtele etti ve nihâyet o da şehîd oldu. Bu tarzda düşmanlar Rasûlullah'ı kuşatmağa, Rasûlullah da böyle söylemeğe devam etti. Nihâyet arka arkaya Ensâr'dan o yedi kişinin hepsi de şehîd oldular. Bunun üzerine Rasûlullah yanında bulunan Kureyş'li iki arkadaşına hitâben : «Biz arkadaşlarımıza insâf etmedik»⁷⁶ buyurdu.

١٠١ - (١٧٨٠) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ سَهْلَ بْنَ سَعْدٍ يُسَآلُ عَنْ جُرْحِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، يَوْمَ أُحُدٍ ؛ فَقَالَ : جُرْحٌ وَجَّهَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، وَكَبَّرَتْ رَبَاعِيَّتُهُ ، وَهَشِمَتْ الْيَبْقَةُ عَلَى رَأْسِهِ . فَكَانَتْ فَاطِمَةُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ تَنْسِلُ الدَّمَ . وَكَانَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ يَنْسُكِبُ عَلَيْهَا بِالْجَعْنِ . فَلَمَّا رَأَتْ فَاطِمَةُ أَنَّ الْمَاءَ لَا يَزِيدُ الدَّمَ إِلَّا كَثْرَةً ، أَخَذَتْ قِطْمَةً حَصِيرٍ فَأَخْرَقَتْهُ حَتَّى صَارَ رَمَادًا . ثُمَّ أَلْقَتْهُ بِالْجُرْحِ . فَاسْتَمْسَكَ الدَّمَ .

için yerlerinden ayrılmamalarını tenbîhledi. Elli kişilik bir okcu gurubunu da Abdullah ibn Cübeyr'in kumandasında, piyâdelerin arkasına yerleştirdi. Bunlara da yerlerini hiçbir sûretde terk etmemelerini hatta düşman bozulsay yahut biz bozulsak da, askerin başını kuşlar kapsa da, bu muhim yerden hiç bir tarafa ayrılmamalarını tekrar tekrar tenbîh etti. Böylece piyâde kuvvetine arkadan baskın yapılmaması için orasını okla müdâfaa etmelerini tenbîh etti. Yapılan savaşın başında muslimanlar gâlib gelmişken bir aralık Peygamber'in emirlerinin harfiyen tatbikinde kusûr edildiğinden bozulma oldu.

Uhud harbi hakkında bu kadarla yetinerek tafsilatın siyer ve târih kitaplarından okunmasını tavsiye ederiz. Ancak Âlu İmrân sûresinin altmış, diğer bir rivâyete göre yüz yirmi âyeti bu harbe temâs etmektedir. Binâenaleyh bu âyetleri de en kesin bilgiler olarak okumalıdır. Bunlardan örnek olmak üzere ikisini zikrederim :

«Hani sen mu'minleri muhârebeye elverişli yerlerde tabie etmek üzere erkenden âilenden ayrılmışydın, Allah hakkıyla işidendi, kemâliyle bilendi. O zaman içinizden iki zümre za'f göstermişti. Halbuki onların yardımcısı Allah'dı. Mu'minler ancak Allah'a güvenib dayanmalıdır» (Âlu İmrân: 121-122).

76. Eskilerden ve sonrakilerden olan bütün âlimler bu son cümleyi bu şekilde tesbit etmişlerdir. Bunun ma'nâsı : Kureyş'liler Ensâr'a insâf yani yardım etmediler demektir. Çünkü Kureyş'li olan iki kişi kîtâle çıkmamışlardı. Fakat Ensâriler biribiri ardına teker teker kîtâle çıkmışlardı.

Kadi İyâd ve başkaları zikretti ki ba'zı râviler bu son cümleyi «mâ ensafenâ (= bize insâf etmediler)» şeklinde zabt etmişlerdir. Buna göre maksad, kîtâlden kaçanlardır. Çünkü onlar kaçmaları sebebiyle imdâd ve yardım etmediler (Nevevî).

101 — (1790) : Ebû Hâzım, Sehl bin Sa'd es-Sâldiyy (R) den işitti ki, Sehl'e Rasûlullah'ın Uhud günündeki yarısından soruluyordu? Sehl şöyle dedi :

O gün Rasûlullah'ın yüzü yaralandı. Ön dişleri ile azı dişleri arasındaki dişi kırıldı. Başı üzerindeki miğfer de kırıldı. Rasûlullah'ın kızı Fâtıma akan kanı yıkıyor, Ali ibn Ebî Tâlib de kalkanı ile ona su döküyordu. Fâtıma yıkamakla kanın daha da aktığını görünce hemen bir hasır parçası alıp o tamâmıyla kül oluncaya kadar yakdı. Sonra da o temiz külü yaraya bastı, bu sûretle kan dindi ⁷⁷.

۱۰۲ - (...) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ (يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْقَارِيَّ) عَنْ أَبِي حَازِمٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ سَهْلَ بْنَ سَعْدٍ وَهُوَ يُسْأَلُ عَنْ جُرْحِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؛ فَقَالَ : أُمٌّ ، وَاللَّهِ إِنِّي لَا أَعْرِفُ مَنْ كَانَ يَنْسِلُ جُرْحَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . وَمَنْ كَانَ يَنْسُكِبُ الْمَاءَ . وَبِمَاذَا دُوِيَ جُرْحُهُ . ثُمَّ ذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِ عَبْدِ الرَّزِيزِ . غَيْرَ أَنَّهُ زَادَ : وَجُرْحَ وَجْهَهُ . وَقَالَ (مَكَانَ هُشِمَتْ) : كَسِرَتْ .

102 — () : Ebû Hâzım, Selh ibn Sa'd (R) den işitti ki, Sehl'e Rasûlullah (S) ın yarısından sorulmakda idi. Bunun üzerine Sehl: Vallâhi, ben o gün Rasûlullah'ın yarasını kimin yıkıyor olduğunu, kimin

77. İbn Hişâm'ın Ebû Saïd'den rivâyetine göre Peygamber'in rebâiye dişini, Utbe ibn Ebî Vakkas bir taş atarak kırmış ve alt dudakını da yaralamıştı. Abdullah ibn Şihâb da alnını yarmıştı. Abdullah ibn Kamie de bir kılıç darbesi ile yanağının göz altındaki yumrucuğu olan elmacığı yaralamış ve bu şiddetli darbe ile parçalanmış miğferin iki halkası elmacığına batmıştı.

Ubeyy ibn Halef'in de dâhil bulunduğu bu şerirler Peygamberi öldürmeğe ahd ve ittifak etmişlerdi. İslâm askerlerinin bozulduğu en buhranlı bir sırada bunlar Rasûlullah'ın yanına kadar sokulmayı başarmış ve bu kötülüğü işlemişlerdi. Bunlardan Utbe ibn Ebî Vakkas'a — ki Sa'd ibn Ebî Vakkas'ın kardeşi ve müşriklerin azgını idi — bu cinâyet üzerine Peygamber : «Yılma erişmesin!» demiş, hakikaten sene içinde ölmüştür. İbnu Kamie de vahşi bir hayvan tarafından parçalanmıştır.

Bunların saldırması üzerine Ubeyy ibn Halef de :

— Vallâhi Muhammedi öldüreceğim diye hücum etmiş Peygamber de İbnu Samme'nin elinden okunu alarak :

— Belki ben seni öldürürüm! diye oku kendisine yöneltince Ubeyy kaçmaya başlamıştı. Peygamber :

— Yalancı! Nereye kaçyorsun? diyerek oku yerleştirmiş ve zırhının arkasından vurmuştu. Ubey ibn Halef aldığı bu ağır yara üzerine boğa gibi bağırarak hemen devrilmiş ve arkadaşları tarafından yüklenip götürülmüştü. Bir kaç gün sonra da ölmüştü.

Buhârî'de şu rivâyet vardır: İbn Abbâs (R) dedi ki: Rasûlullah bu vak'a üzerine: «Allah'ın intikamı, Rasûlullah'ın Allah yolunda öldürdüğü Ubeyy ibn Halef hakkında şiddetli oldu. Yine Allah'ın intikamı, Allah'ın Peygamber'inin yüzünü yaralayan kavim hakkında şiddetli oldu» buyurdu (Buhârî, meğazî, bâbu mâ esâbe'n-Nebiyye mine'l-cirâh yevme Uhud, V, 226 «111, 112»).

İslâm kadınlarının yaralıları tedâvisi, şehidlerin harb sahası dışına nakli, kırba-larla su taşınması gibi ordunun geri hizmetlerini ifâ etmeleri Uhud harbinde başlayarak devâm etmiştir. Bunlara dâir başka rivâyetler çokdur.

suyu döküyor olduğunu ve yarasının ne ile tedâvî edildiğini pek iyi biliyorum, dedi. Sonra da (101 rakamı ile geçen) Abdulaziz hadîsi tarzında zikretti. Şukadar ki burada: «Yüzü yaralandı» yı ziyâde etmiş, bir de (huşimet yerine) : Kusirat (yani miğferi kırıldı) demiştir.

۱۰۳ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَأَبْنُ أَبِي مَرْوَةَ جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ . ح وَحَدَّثَنَا تَمْرُ بْنُ سَوَادٍ الْمَازِنِيُّ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي تَمْرُ بْنُ الْحَارِثِ عَنْ سَمِيدِ بْنِ أَبِي هِلَالٍ . ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ سَهْلٍ التَّمِيمِيُّ . حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي مَرْوَةَ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ (يَعْنِي ابْنَ مُطَرِّفٍ) . كَلَّمَهُمْ عَنْ أَبِي حَازِمٍ ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ ، بِهَذَا الْحَدِيثِ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . فِي حَدِيثِ ابْنِ أَبِي هِلَالٍ : أُصِيبَ وَجْهُهُ . وَفِي حَدِيثِ ابْنِ مُطَرِّفٍ : جُرِحَ وَجْهُهُ .

103 — () : Buradaki üç tarîk râvilerinin hepsi de Ebû Hâzım'dan, o da Sehl ibn Sa'ddan Peygamber'in yaralarını anlatan bu hadîsi rivâyet etmişlerdir. Bunlardan İbnu Bilâl'in hadîsinde: Peygamber'in yüzü isâbet aldı; İbn Mutarrıf'ın hadîsinde ise: Yüzü yaralandı şeklin-dedir.

۱۰۴ - (۱۷۹۱) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ أَنَسٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَسَرَتْ رِبَاعِيَّتَهُ بِمِائَةِ أَحَدٍ . وَشَجَّ فِي رَأْسِهِ . فَجَعَلَ يَسْلُتُ الدَّمَ عَنْهُ وَيَقُولُ : « كَيْفَ يُفْلِحُ قَوْمٌ شَجُّوا نَبِيَّهُمْ وَكَسَرُوا رِبَاعِيَّتَهُ ، وَهُوَ يَدْعُوهُمْ إِلَى اللَّهِ ؟ » فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ : لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ [۳/ آل عمران/ ۱۲۸] .

104 — (1791) : Enes ibn Mâlik (R) den (şöyle demiştir) : Uhud günü Rasûlullah (S) ın rabâiye denilen dişi kırıldı ⁷⁸, Başından da yaralandı. Bu sırada Rasûlullah hem yüzünden eli ile kanı siliyor, hem de : «Peygamber onları Allah'a dâ'vet ederken, Peygamber'lerini yaralayan ve rabâiye dişini kıran bir kavim nasıl felâh bulur?» sözlerini söylüyordu. Bunun üzerine Aziz ve Celîl olan Allah : «İşden hiçbir şey sana âid değildir. Allah ya onlara tevbe nasîb eder, yahut onları, kendileri zâlim kimseler oldukları için azâblandırır» (Âlu Imrân : 128) âyetini indirdi.

78. Ağzın sağında ve solunda altı üstü dört diş vardır ki bunlar ön dişlerle azı dişlerin arasındadır. Bu dört dişe Arab dilinde rabâiye denir. Uhud günü Peygamber'in bu dört rabâiyeden sağ ve alt taraftaki dişleri kırılmıştı.

۱۰۵ - (۱۷۹۲) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ شَقِيقٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . يَخْشَى نَبِيًّا مِنَ الْأَنْبِيَاءِ ضَرْبَةً قَوْمُهُ ، وَهُوَ يَمْسَحُ الدَّمَ عَنْ وَجْهِهِ وَيَقُولُ « رَبِّ اغْفِرْ لِقَوْمِي فَإِنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ » .

(...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشِيرٍ عَنِ الْأَعْمَشِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ : فَهُوَ يَنْصَحُ الدَّمَ عَنْ جَبِينِهِ .

105 — (1792) : Abdullah (ibn Mes'ûd R) şöyle dedi : Şimdi ben Rasûlullah (S) ın yüzüne bakıp görür gibiyim ki, kendisi Peygamber'lerden bir Peygamber'i hikâye ediyordu: O Peygamberi, kendi kavmi dövmüş (de onu kan içinde bırakmışdı). Fakat o Peygamber, yüzünden hem kanı siliyor, hem de : «Yâ Rabb! Kavmimi mağfiret eyle, çünkü onlar bilmiyorlar!» diyordu.

() : Buradaki râvî de A'meş'den bu isnâdla rivâyet etmiştir. Şu kadar ki râvî burada «o yüzünden kanı yıkıyor, izâle ediyordu» demiştir.

(۳۸) بَابُ اسْتِغْرَادِ غَضَبِ اللَّهِ عَلَى مَنْ قَتَلَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

۱۰۶ - (۱۷۹۳) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ . قَالَ : هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا : وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « اسْتَدَّ غَضَبُ اللَّهِ عَلَى قَوْمٍ قَتَلُوا هَذَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ » وَهُوَ حِينَئِذٍ يُشِيرُ إِلَى رِجْلَيْهِ . وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « اسْتَدَّ غَضَبُ اللَّهِ عَلَى رَجُلٍ يَقْتُلُهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ » .

(38) RASÛLULLAH (S) IN ÖLDÜRDÜĞÜ KİMSELERE ALLAH'IN GADABININ ŞİDDETLİ OLMASI BÂBİ

106 — (1793) : Hemmâm ibn Münebbih : Bu, Ebû Hureyre'nin Rasûlullah'dan bize tahdîs ettikleridir dedi ve birçok hadisler zikretti. Onlardan birisi şudur : Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Rasûlullah'a bunu yapan bir kavme Allah'ın gadabı (intikamı) şiddetli oldu». Rasûlullah bunu söylerken kendi rabâiye dişini işâret ediyordu. Rasûlullah yine : «Azîz ve Celîl olan Allah'ın gadabı, Rasûlullah'ın, Allah yolunda öldürdüğü kimseye şiddetli oldu» buyurdu ⁷⁹.

79. Bu «fi sebîlillâh (= Allah yolunda)» kaydı, kısâs ve hadd husûsunda öldüreceklerinden ihtirâz içindir. Onlar bu vaide dâhil değildir. Çünkü Rasûlullah'ın Allah yolunda öldürdüğü kimseler Peygamber'i öldürmeği kasd ediyorlardı. Bu hadis 103 rakamlı hadisin hâşiyesinde verilen açıklama ve bilgilerin dayanağıdır. Bu münâsebetle bu açıklama tekrâr okunmalıdır.

(۳۹) باب ماضی النبی صلی اللہ علیہ وسلم من اذى الشرکین والمنافقین

۱۰۷ - (۱۷۹۴) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُرَرِّ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنُ أَبِي الْجَنْحِ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحِيمِ . (بُخَارِي
ابْنُ سُلَيْمَانَ) عَنْ زَكْرِيَّا ، عَنْ أَبِي إِسْحَقَ ، عَنْ صُرَّو بْنِ مَيْمُونِ الْأَوْدِيِّ ، عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ . قَالَ :
يَتَنَمَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي عِنْدَ الْبَيْتِ ، وَأَبُو جَهْلٍ وَأَصْحَابُ لَهُ جُلُوسٌ ، وَقَدْ نُحِرَتْ جَزُورٌ بِالْأَمْسِ .
قَالَ أَبُو جَهْلٍ : أَيُّكُمْ يَقُومُ إِلَى سَلَا جَزُورِ بَنِي فَلَانٍ فَيَأْخُذُهُ ، فَيَضَعُهُ فِي كَتِفِ مُحَمَّدٍ إِذَا سَجَدَ ؟
فَانْبَثَتْ أَشَقَى الْقَوْمِ فَأَخَذَهُ . فَلَمَّا سَجَدَ النَّبِيُّ ﷺ وَضَعَهُ بَيْنَ كَتِفَيْهِ . قَالَ : فَاسْتَضَحَكُوا .
وَجَعَلَ بَعْضُهُمْ يَمِيلُ عَلَى بَعْضٍ . وَأَنَا قَائِمٌ أَنْظُرُ . لَوْ كَانَتْ لِي مَنَعَةٌ مَلَاحَتْهُ عَنْ ظَهْرِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ .
وَالنَّبِيُّ ﷺ سَاجِدٌ ، مَا يَرْفَعُ رَأْسَهُ . حَتَّى انْطَلَقَ إِنْسَانٌ فَأَخْبَرَ قَاطِمَةَ . فَجَاءَتْ ، وَهِيَ جُوزِيَةٌ ،
فَطَرَحَتْهُ عَنْهُ . ثُمَّ أَقْبَلَتْ عَلَيْهِمْ تَشْتِمُهُمْ . فَلَمَّا قَضَى النَّبِيُّ ﷺ صَلَاتَهُ رَفَعَ صَوْتَهُ ثُمَّ دَعَا عَلَيْهِمْ .
وَكَانَ إِذَا دَعَا ، دَعَا ثَلَاثًا . وَإِذَا سَأَلَ ، سَأَلَ ثَلَاثًا . ثُمَّ قَالَ « اللَّهُمَّ اعْلِيكَ بِقُرْبَشٍ » ثَلَاثَ مَرَّاتٍ .
فَلَمَّا سَمِعُوا صَوْتَهُ ذَهَبَ عَنْهُمْ الضَّحْكُ . وَخَافُوا دَعْوَتَهُ . ثُمَّ قَالَ « اللَّهُمَّ اعْلِيكَ بِأَبِي جَهْلٍ بْنِ هِشَامٍ ،
وَعُتْبَةَ بْنِ رَيْمَةَ ، وَشَيْبَةَ بْنِ رَيْمَةَ ، وَالْوَلِيدَ بْنَ عُقْبَةَ ، وَأُمَيَّةَ بْنَ خَلْفٍ ، وَعُقْبَةَ بْنَ أَبِي مُصَيْبٍ »
(وَذَكَرَ السَّابِعَ وَلَمْ أَحْفَظْهُ) فَوَالَّذِي بَعَثَ مُحَمَّدًا ﷺ بِالْحَقِّ ! لَقَدْ رَأَيْتُ الَّذِينَ سَمِعُوا صَوْتَهُ يَوْمَ بَنِي
ثُمَّ سَجُّوا إِلَى الْقَلِيبِ ، قَلِيبِ بَنِي .
قَالَ أَبُو إِسْحَقَ : الْوَلِيدُ بْنُ عُقْبَةَ غَلَطَ فِي هَذَا الْحَدِيثِ .

(39) PEYGAMBER (S) İN MÜŞRİKLERDEN VE MUNAFIKLARDAN GÖRDÜĞÜ EZİYETLER BÂBİ

107 — (1794) : Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle dedi : Rasûlul-lah (S) Beyt'in yanında namaz kılarken, Ebû Cehl ve ba'zı arkadaşları da oturuyorlardı. Bir gün evvel de bir dişi deve kesilmişdi. Ebû Cehl diğerlerine : Hanginiz fulân oğullarının dün kesilen dişi devesinin döl eşine gider ve onu alır da, secde ettiği zaman Muhammed'in iki kürek kemiği arasına koyar? dedi. Oradakilerin en şakîsi seyirdib onu getirdi, Peygamber secdeye vardığı zaman iki omuzu arasına onu koydu.

Râvî Abdullah dedi ki : Herifler (eğlenmek için) nefislerini gülmeğe sevk ettiler. Sonra da cidden gülmeğe ve gülmenin şiddetinden birbirlerine meyl etmeğe başladılar. Ben ise (hiç bir işe yaramıyarak) dikilib

bel bel bakıyordum. Eğer o zaman elimde bir kuvvet olaydı Rasûlullah'ın sırtından o döl yatağını fırlatır atardım⁸⁰. Peygamber secdeden başını kaldırmıyordu. Nihâyet bir insan gidib Fâtıma'ya haber verdi. Fâtıma küçük bir kızcağız olduğu halde geldi ve onu sırtından attı. Sonra da o heriflere dönüb onlara adamakıllı çıkıştı. Peygamber namazını bitirince sesini yükseltti, sonra da onlara bedduâ etti. Rasûlullah bedduâ ettiği zaman üç defa tekrâr etmek, hayır duâ ettiği zaman da yine üç defa tekrâr etmek i'tiyâdında idi. Sonra «yâ Allâh! Kureyş'i sana havâle ederim!» diye üç defa bedduâ etti. Onlar Peygamber'in sesini işittikleri zaman kendilerinden gülme kesildi ve Peygamber'in bedduâsından korktular. On-
dan sonra Peygamber birer birer isim sayarak : «Yâ Allâh! Ebû Cehl'i sana havâle ederim ve Utbetu'bnü Rabîa'yı, Şeybetu'bnü Rabîa'yı, Velîd ibn Ukbe'yi, Umeyyetu'bnü Halef'i ve Ukbetu'bnü Ebî Muayt'ı da sana havâle ederim» dedi. (Yedinciye de saydı amma ben onu ezberliyemedim).

İbn Mes'ûd der ki : Muhammed'i hak ile gönderen (Allâh'a) yemin ederim ki Rasûlullah'ın, isimlerini saydığı kimseleri Bedr gününde yere serilmiş gördüm. Sonra bu cesedler Kalîb denen büyük çukura Bedr'in kalîbine sürüklendiler⁸¹.

Râvî Ebû Ishâk : Bu hadîsde Velîd ibn Ukbe yanlıştır, demiştir.

١٠٨ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَحُمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى) . قَالَ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا إِسْحَاقَ يُحَدِّثُ عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : يَنْمُو رَسُولُ اللَّهِ ﷺ سَاجِدٌ ، وَحَوْلَهُ نَاسٌ مِنْ قُرَيْشٍ . إِذْ جَاءَ عُقْبَةُ بْنُ أَبِي مُعَيْطٍ بِسَلَا جَزُورٍ . فَقَذَفَهُ عَلَى ظَهْرِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَلَمْ يَرْفَعْ رَأْسَهُ . جَاءَتْ فَاطِمَةُ فَأَخَذَتْهُ عَنْ ظَهْرِهِ . وَدَعَتْ عَلَى مَنْ صَنَعَ ذَلِكَ . فَقَالَ «اللَّهُمَّ ! عَلَيكَ الْمَلَأَ مِنْ قُرَيْشٍ . أَبَا جَهْلٍ بْنُ هِشَامٍ ، وَعُتْبَةُ بْنُ رَيْمَةَ ، وَعُقْبَةُ بْنُ أَبِي مُعَيْطٍ ، وَشَيْبَةُ بْنُ رَيْمَةَ ، وَأُمَيَّةُ بْنُ خَلْفٍ ، أَوْ ابْنُ بَنِي خَلْفٍ (شُعْبَةُ الشَّالِكُ) » . قَالَ : فَلَقَدْ رَأَيْتُهُمْ قُتِلُوا يَوْمَ بَدْرٍ . فَالْقُوا فِي بَيْرٍ . غَيْرَ أَنَّ أُمَيَّةَ أَوْ أَبَا تَقَطَّعَتْ أَوْصَالُهُ . فَلَمْ يُلْقَ فِي الْبَيْرِ .

80. Abdullah ibn Mes'ûd aslen Kureyş'li değil Huzelî'dir. Mekke'deki Kureyş'lilerden bir tâifenin halîfi (yani yeminli müttefik) idi. Bu müttefikleri o zaman henüz kâfir olduklarından bu şeni' muâmelede bulunan Kureyş ileri gelenlerine karşı kudreti yoktu. Biraz davransa kendini himâye edecek kavm ve kabilesi yok idi.

81. Kalîbu Bedr, Âd kavmi zamanından kalma diyecek kadar eski ve susuz bir kuyu idi ki Bedr gazvesinde öldürülen Kureyş ileri gelenlerinden yirmi bu kadarının cesedleri Peygamber'in emriyle içine atılmıştı.

Hadîsin râvisi Abdullah ibn Mes'ûd : «O güne kadar Rasûlullah'ın bunlar aleyhine duâ ettiğini hiç görmemişdim» diyor. Demek ki Peygamber Rabbına ibâdeti esnâsında alay etmeleri üzerine bu duâyâ hak kazanmışlardır. Yoksa ezâ edenlere karşı Peygamber'in hîlmi herkesce ma'lûmdur.

108 — () : Şu'be tahdis edib dedi ki : Ben Ebû Ishâk'dan işittim, O Amr ibn Meymûn'dan tahdis ediyordu: Abdullah ibn Mesûd (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) secdede bulunduğu sırada, etrafında Kureys'den bir takım insanlar vardı. Birden Ukbetu'bnü Ebî Muayt bir dişi devenin döl eşini getirdi ve onu Rasûlullah'ın sırtı üzerine attı. Rasûlullah artık başını secdeden kaldırmadı. Nihâyet Fâtıma gelib onu sırtından aldı ve bunu yapanlara bedduâ etti. Akabinde Peygamber de : «Yâ Allah! Kureys'in şu ileri gelen kişilerini sana havâle ediyorum: Ebû Cehl'i, Utbetu'bnü Rabîa'yı, Ukbetu'bnü Ebî Muayt'ı, Şeybetu'bnü Rabîa'yı, Umeyyetu'bnü Halef'i⁸² yahut Ubeyy ibn Halef'i (şek eden râvî Şu'bedir)» diye bedduâ etti. İbn Mesûd der ki : Yeminle söylüyorum ki onların hepsini Bedr günü öldürülmüşler gördüm. Akabinde hepsi bir kuyu içine atıldılar. Ancak Umeyye yahut Ubeyy'in mafsılları kopuk kopuk döküldüğü için onun cesedi kuyuya atılamadı.

١٠٩ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ . أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ . وَزَادَ : وَكَانَ يَسْتَحِبُّ ثَلَاثًا يَقُولُ «اللَّهُمَّ اَعْلَيْكَ بِقُرَيْشٍ . اللَّهُمَّ اَعْلَيْكَ بِقُرَيْشٍ . اللَّهُمَّ اَعْلَيْكَ بِقُرَيْشٍ ، ثَلَاثًا . وَذَكَرَ فِيهِمُ الْوَلِيدَ بْنَ عُبَيْدَةَ ، وَأُمَيَّةَ بْنَ خَلَفٍ . وَلَمْ يَشْكُ . قَالَ أَبُو إِسْحَقَ : وَنَسِيتُ السَّابِعَ .

109 — () : Burada Sufyân (bin Uyeyne), Ebû Ishâk'dan bu isnâdla aynı tarzda haber verib şunu ziyâde etmiştir: Rasûlullah (S) üç defa söylemeği severdi. Bunun için üç defa «yâ Allâh! Kureys'i sana havâle ediyorum. Yâ Alâh! Kureys'i sana havâle ediyorum. Yâ Allâh Kureys'i sana havâle ediyorum» diye aleyhlerine duâ etti. Bu Kureys topluluğu içinde Velîd ibn Utbe ve Umeyyetu'bnü Halef'i zikretti. Râvî burada şekk etmemiştir. Ebû Ishâk : Ben yedinciyi unuttum demiştir.

١١٠ - (...) وَحَدَّثَنِي سَلَمَةُ بْنُ شَيْبٍ . حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أُعَيْنٍ . حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ . حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَقَ عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : اسْتَقْبَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْبَيْتَ . فَدَعَا عَلَى سَيْتَةِ تَقْرِ مِنْ قُرَيْشٍ . فِيهِمْ أَبُو جَهْلٍ وَأُمَيَّةُ بْنُ خَلَفٍ وَعُتْبَةُ بْنُ رَبِيعَةَ وَشَيْبَةُ بْنُ رَبِيعَةَ وَعُقْبَةُ بْنُ أَبِي مُعَيْطٍ . فَأَنِيمُ بِاللَّهِ لَقَدْ رَأَيْتُهُمْ صَرَغُوا عَلَى بَدْرِ . قَدْ غَيَّرَهُمُ الشَّمْسُ . وَكَانَ يَوْمًا حَارًّا .

82. Pek şişman olan vücûdu daha da şiştiği için ve gömülmesine çâre bulunamadığı için tamamen örtülünceye kadar üzerine toprak yığıldılar. Sonra leşi Kalib'e sürüklenirken parça parça oldu. Bu lâ'netli herif Rasûlullah ile alay edenlerden biri olup «VEYLUN Lİ-KÜLLİ HUMEZETİN LUMEZE (arkadan çekışdirmeyi, yüze karşı eğlenmeyi ve ayıblamayı âdet edinen her kişinin vay hâline!)» sûresi onun hakkında nâzil olmuştur.

Mekke'de iken Bilâl'e İslâm Dininden dönsün diye türlü türlü işkenceler ederdi.

110 — () : Burada da Ebû Ishâk, Amr ibn Meymûn'dan, o da Abdullah (ibn Mes'ûd R) dan tahdîs etmiştir; Abdullah şöyle dedi. Rasûlullah (S) Beyt'e yöneldi ve Kureys'den altı kimse aleyhine duâ yaptı. Bunların içinde Ebû Cehl⁸³, Umeyyetu'bnü Halef, Utbetu'bnü Rabia, Şeybetu'bnü Rabia, Ukbetu'bnü Ebî Muayt vardır. Allah adına yemin ediyorum ki ben bunları Bedr'de yere serilmişler gördüm. Sıcak bir gün olduğu için güneş onları başkalaştırmıştı.

۱۱۱ — (۱۷۹۵) وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَحْمَدُ بْنُ عَمْرٍو بْنِ سَرْجٍ ، وَحَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى ، وَعَمْرُو بْنُ سَوَادٍ الْعَمِيرِيُّ (وَالْعَاطِفُ مَتَّارِبَةُ) قَالُوا : حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . قَالَ : أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ . حَدَّثَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ حَدَّثَتْهُ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! هَلْ أَتَى عَلَيْكَ يَوْمٌ كَانَ أَشَدَّ مِنْ يَوْمٍ أُحِدٍ ؛ فَقَالَ : لَقَدْ لَقِيتُ مِنْ قَوْمِكَ . وَكَانَ أَشَدُّ مَا لَقِيتُ مِنْهُمْ يَوْمَ الْقَعْبَةِ . إِذْ عَرَضْتُ قَسِيَّ عَلَى ابْنِ عَبْدِ يَلِيلَ بْنِ عَبْدِ كَلَالٍ . فَلَمْ يُجِبْنِي إِلَى مَا أَرَدْتُ . فَأَنْطَلَقْتُ وَأَنَا مَهْمُومٌ عَلَى وَجْهِ . فَلَمْ أَسْتَفِقْ إِلَّا بِقَرْنِ الثَّمَالِيبِ . فَرَفَعْتُ رَأْسِي فَإِذَا أَنَا بِسَعَابَةِ قَدْ أَظَلَّتْنِي . فَتَنَظَّرْتُ فَإِذَا فِيهَا جَبْرِيلُ . فَتَادَانِي . فَقَالَ : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ قَدْ سَمِعَ قَوْلَ قَوْمِكَ لَكَ وَمَارَدُوا عَلَيْكَ . وَقَدْ بَسَتْ إِلَيْكَ الْمَلَائِكَةُ لِتَأْمُرَهُ بِمَا شِئْتَ فِيهِمْ . قَالَ : فَتَادَانِي مَلَكُ الْجِبَالِ وَسَلَّمْ عَلَى . ثُمَّ قَالَ : بِأَحْمَدُ ! إِنَّ اللَّهَ قَدْ سَمِعَ قَوْلَ قَوْمِكَ لَكَ . وَأَنَا مَلَكُ الْجِبَالِ . وَقَدْ بَعَثَنِي رَبُّكَ إِلَيْكَ لِتَأْمُرَنِي بِأَمْرِكَ . فَمَا شِئْتَ ؛ إِنْ شِئْتَ أَنْ أُطِيقَ عَلَيْهِمُ الْأَخْشَبِينَ . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : « بَلْ أَرْجُو أَنْ يُخْرِجَ اللَّهُ مِنْ أَصْلَابِهِمْ مَنْ يَبْعُدُ اللَّهَ وَحْدَهُ ، لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا » .

111 — (1795) Bana Ebu't-Tâhir Ahmed ibn Amr ibn Serh, Harmeletu'bnü Yahyâ ve Amr ibn Sevâd el-Âmirî her üçü de (lafızları biribirine yakın olduğu halde) tahdîs edib dediler ki : Bize İbn Vehb tahdîs edib şöyle dedi : Bana Yûnus, İbn Şihâbdan haber verdi. Bana Urvetu'bnü Zübeyr tahdîs etti ki ona da Peygamber'in eşi Âişe (R) tahdîs etmiştir. Âişe bir defasında Rasûlullah'a :

— Yâ Rasûlallah! Sana Uhud gününden daha şiddetli olan bir gün erişti mi? diye sordu. Rasûlullah :

— (Yâ Âişe!) Kavmin Kureys'den gelen birçok zorluklarla karşılaş-

83. Ebû Cehl'in asıl ismi, Amr bin Hişâm İbnî'l-Muğîra'dır. Künyesi Ebu'l-Hakem, yahut Ebu'l-Velid idi. Peygamber tarafından ismi Ebû Cehl'e tebdil edilmiştir. İsminin en başında ve ayrıca bunun zikir edilmesi, Kureys kâfirlerinin en şiddetlisi olmasından dolayıdır. Hakkında : «Bu ümmetin Fir'avn'u» buyurulmuştur.

dım. Fakat onlardan Akabe günü karşılaştığım müşkil vaziyet, hepsinden zorlu idi. Ben (Kureys'den gördüğüm ezâ üzerine Tâife gidib) hayatımın korunmasını Abdu Kulâl'ın oğlu İbnu Abdi Yâ'il'e teklif ettiğim zaman dileğime cevâb vermemişdi. Ben de kederli ve şaşkın bir halde yüzümün doğrusuna (Mekke'ye) dönmüşdüm. Bu hayretim Karnu Seâlib mevkiine kadar devâm etti. Burada başımı kaldırıp (semâya) baktığımda bir bulutun beni gölgelendirmekte olduğunu gördüm. Buluta (dikkatle) baktığımda bunun içinde Cibrîl bulunduğunu gördüm. Cibrîl bana nidâ edib :

— Azîz ve Celîl olan Allah, kavminin senin hakkında dediklerini muhakkak işitti. Seni korumayı red ettiklerini de vâkıf oldu. Allah sana şu Dağlar Meleğini gönderdi. Bu meleğc kavmin hakkında ne dilersen emredebilirsin dedi. Bunun üzerine Dağlar Meleği (yani dağlar kendi emrine verilen melek) bana nidâ edib selâm verdi sonra :

— Yâ Muhammed! Şüphesiz Allah, kavminin sana söylediği sözü işitmiştir. Ben Dağlar Meleğiyim. Senin Rabbin, kavmin hakkında istediğin işini bana emredesin diye beni sana göndermiştir. Binâenaleyh onları ne yapmamı istersin? Eğer şu iki yalçın dağı (Ebu Kubeys ile mukabilindeki Kayakan dağını) Mekke'liler üzerine biribirine kapatıvermemi istersen (emret onları biribirine kavuşturuvereyim) dedi. Rasûlullah da ona :

— Hayır, ben Allâh'ın bu müşriklerin sulblerinden yalnız Allâh'a ibâdet eden ve ona hiçbir şeyi ortak kılmayan (muvahhid) bir nesil meydana çıkarmasını recâ ederim, dedi ⁸⁴.

84. Hz. Peygamber'in Uhud harbinden daha güç bir vâkıanın cereyân ettiği bir mekân olarak haber verdiği Akabe mevkii, Mina'da hacc menseklerinden Cemre sünnetinin icrâ edildiği yer, yahut Tâif'de husûsî bir mahallin adı olduğu hakkında iki rivâyet vardır. Bu sıkıntılı ve çok üzüntülü vak'a Peygamber'in Tâif yolculuğunda olduğuna göre ikinci rivâyet birinciden daha kuvvetlidir. Rasûlullah'ın Tâif yolculuğu Peygamberliğinin onuncu senesi sevvâl ayında olmuştu. O târihte Hz. Hadice ile Ebû Tâlib biribirini müteâkib vefat etmiş ve Peygamber her müşkil zamanda kendisini himâye ve tesellî eden iki muhim ve kuvvetli dayanakdan mahrûm kalmıştı. Müşriklerin tecâvüzleri günden güne artmakta ve ashâba işkence yapılmakta idi. Artık Mekke'de kendi hayatını koruyacak ve ashâbını himâye edecek kimse kalmamıştı. Bu cihetle Peygamber'in hayatında geçen en ızdırahlı yıl bu yıl olduğu ve bundan ötürü *âmu'l-huzn* (= keder yılı) denildiği bildirilmiştir (*el-Mevâhibu'l-Ladunniyye*).

Mûsâ İbn Ukbe'nin mağâzî bahsinde İbn Şihâbdan rivâyetine göre Rasûlullah, Hadice ile Ebû Tâlib'in vefatından sonra Tâif halkını ırşâd etmeği düşündü. Tâif şehrine Sakîf kabilesi esrafından Abdu Yâ'il'e, kardeşleri Habib ve Mes'ûd'a gitti. Bunlara İslâm dininin esaslarını bildirdi. Kureys'in gerek kendisi, gerek ashâbı hakkında revâ gördükleri zulumlerden bahsederek himâye talep etti. Mağâzî bahsinde bir rivâyete göre Rasûlullah bu üç kârdeşden yalnız Abdu Yâ'il ile görüşmüştür. Bundan dolayı hadiste yalnız onun adı anılmıştır. Sakîf oğullarının en ziyâde mu'teber olanı o idi. Mucâhid'e göre «*şu Kur'ân iki memleketin birindeki büyük bir adama indirilmeli değil miydi?*» dediler» (ez-Zuhruf: 31) âyeti Utbe bin Rabia ile İbnu Abdi Yâ'il hakkında ve bunların halk arasındaki mevkilerini beyân sadedinde nâzil olmuştur.

İbn Sa'd'dan gelen rivâyete göre Peygamber Tâifde on gün ikamet etmiştir. Arab yarımadasının en nüfuzlu adamı diye mürâcata ettiği Abdu Yâ'il oğlu Peygamber'i fenâ bir sûrette red ettiğinden orada daha fazla kalması mümkün olmamıştır. Çünkü mûra-

۱۱۲ - (۱۷۹۶) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . كِلَاهُمَا عَنْ أَبِي عَوَانَةَ . قَالَ يَحْيَى : أَخْبَرَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ قَيْسٍ ، عَنْ جُنْدُبِ بْنِ سُفْيَانَ . قَالَ : دَمِيتُ إِصْبَعُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي بَعْضِ تِلْكَ الْمَشَاهِدِ . فَقَالَ :

« هَلْ أَنْتَ إِلَّا إِصْبَعُ دَمِيتُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ مَا لَقِيتُ »

112 — (1796) Bize Yahyâ ibn Yahyâ ve Kuteybetu'bnü Saïd her ikisi de Ebû Avâne'den tahdîs ettiler. Yahyâ dedi ki : Bize Ebû Avâne, Esved ibn Kays'dan, o da Cundub ibn Sufyân'dan haber verdi. Cundub dedi ki: Rasûlullah'ın parmağı şu gazvelerin birinde (yaralanıb) kanamışdı. Bunun üzerine Rasûlullah (S) :

«HEL ENTİ İLLÂ İSBAUN DEMİTİ,
VE Fİ SEBİLİ'LLÂHİ MÂ LAKİTİ

= Sen ancak bir parmaksın ki kanadın,

Allah yolundadır bütün bu çattığın» dedi.

caatı red etmekle beraber Tâif'in ayak takımını da Rasûlullah üzerine harekete teşvik etmişdi. Bunlar tarafından atılan taşlarla Peygamber'in ayakları yaralanıb kanamışdır. Yanında Zeyd ibn Hârîse'den başka kimse yokdu. İşte Peygamber'in hayatında karşılaştığı en büyük ezâ bu olmuştur. Peygamber bu inütecâvizlerin saldırısından kurtulmak için Utbe ibn Rabîa'nın bağına sığınmış, o da Peygamber'i koruyarak kendisine üzüm ikram edilmesini kölesine emretmiştir. İşte bu bağın içinde bir çardağın gölgesinde — Taberânî'nin *Kitâbu'd-Duâ's*ında Abdullah ibn Ca'fer ibn Ebi Tâlib'den rivâyetine nazaran — şu hazin duâ ile şekvâ arz etmiştir.

«İlâhî, kuvvetimin za'fa uğradığımı, çâresiz kaldığımı, halk nazarındaki hakirliğimi ancak sana arz ederim. Yâ erhamerrâhimin! Mustad'afinin (herkesin zaif görüb de dalına bindiği biçârelerin) Rabbi sensin.

İlâhî, kötü huylu, fenâ karşılayıcı, yabancı bir düşman eline düşürmiyecek, hatta isimim zimâmını eline verdiği akrîbâdan bir dosta bile beni bırakmıyacak kadar bana rahîmsin.

İlâhî, eğer bana karşı gadablı değil isen çektiğim mihnetlere, belâlara hiç aldırmam. Ancak şu da var ki sıyânet sâhan bunları da göstermiyecek kadar geniştir.

İlâhî, gadabına giriftâr, yahut rızâsızlığına düçâr olmakdan senin o zulmetleri parıl parıl parlatan dünyâ ve âhiret işlerinin salâh medârı olan nûr vechine sığınırım.

İlâhî, sen râzîy olasıya kadar işte afvını dillyorum.

İlâhî, havl ve kuvvet ancak seninle kaaimdir» (*Tecrid Ter. II, 611-620*).

Tâif'den dönüşte Mut'im ibn Adiyy'in himâyesi ile Mekke'ye girebilmiştir.

Hadîsde Peygamber'in Cibrîl'i gördüğü yer olarak haber verilen Karn Seâlib, Nevevî'ye göre Necd'lilerin mikatı olan Karnu'l-Menâzildir ve Mekke'ye iki konak mesâfededir. Karn lugaten büyük dağdan ayrılmış her küçük dağdır.

Bu hadîsde Peygamber'in bu kadar müşkil zamanlarda ve sıkıntılara ma'rûz kaldığı vakıtlarda bile müşriklerin kahr ve helâklerini istemeyib bunların sulbunden mü'min bir neslin gelmesini istemesi, onun ümmeti ve bütün insanlık hakkındaki derin şefekatine şahiddir.

۱۱۳ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَاسْتَعْقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ ، عَنْ الْأَسْوَدِ بْنِ قَيْسٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَقَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي غَارٍ . فَكَسِبَتْ إصْبَعُهُ .

113 — () : Buradaki iki râvî de cemîan İbn Uyeyne'den, o da Esved ibn Kays'dan bu isnâdla rivâyet ettiler. Râvî Cundub (R) bu hadîsde : Rasûlullah (S) bir gâr'da⁸⁵ idi, parmağı bir musîbete uğradı demiştir.

۱۱۴ - (۱۷۹۷) حَدَّثَنَا اسْتَعْقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ عَنْ الْأَسْوَدِ بْنِ قَيْسٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جُنْدُبًا يَقُولُ : أَبْطَأَ جِبْرِيلُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَ الْمُشْرِكُونَ : قَدْ وُدَّعَ مُحَمَّدٌ . فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ : وَالضُّحَى . وَاللَّيْلُ إِذَا سَجَى . مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَى . [۹۳/المنى/۲۰۲و۲۰۳] .

114 — (1797) Bize Ishâk ibn İbrahim tahdîs etti. Bize Sufyân, Esved ibn Kays'dan haber verdi ki Sufyân ibn Kays, Cundub'u şöyle derken dinlemişdir : Cebrâîl aleyhisselâm (ın vahiy getirmesi) gecikmişti. Musrikler: Muhammed bırakıldı dediler. Bunun üzerine Aziz ve Celil olan Allah :

«Andolsun kuşluk vaktına, sukûne vardıgı dem geceye ki Rabbin seni terk etmedi, darılmadı da...» (ed-Duhâ: 1-3) sûresini indirdi.

۱۱۵ - (...) حَدَّثَنَا اسْتَعْقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ رَافِعٍ) (قَالَ اسْتَعْقُ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ ابْنُ رَافِعٍ : حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ) . حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ عَنْ الْأَسْوَدِ بْنِ قَيْسٍ . قَالَ : سَمِعْتُ جُنْدُبَ ابْنَ سُفْيَانَ يَقُولُ : اشْتَكَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَلَمْ يَقُمْ لَيْلَتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا . فَجَاءَتْهُ امْرَأَةٌ فَقَالَتْ : يَا مُحَمَّدُ إِنِّي لَأَرْجُو أَنْ يَكُونَ شَيْطَانُكَ قَدْ تَرَكَكَ . لَمْ أَرَهُ قَرِيبَكَ مُنْذُ لَيْلَتَيْنِ أَوْ ثَلَاثٍ . قَالَ : فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ : وَالضُّحَى . وَاللَّيْلُ إِذَا سَجَى . مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَى .

85. Bu kelime asıllarda böyle gâr şeklinde gelmiştir. Kadi İyâd, Ebu'l-Velîd el-Kinânî'nin: Belki bu gâzî idi de noktası düşüb gâr olduğunu nakletmiştir. Nitekim Buhârî'nin rivâyetinde: «Peygamber yürürken ayağına bir taş isâbet etti» tarzında gelmiştir.

Kadi İyâd : Burada gâr ile mağara ma'nâsı kastedilmeyib, ordu ve asker ma'nâsının kastedilebileceğini, bu takdirde ise «ğazvelerin birinde» tarzındaki rivâyetlere de uyduğunu bildirmiştir. Çünkü gâr kelimesi ordu ve asker ma'nâsına da gelmektedir (Nevevî).

Ba'zı rivâyetlere göre Peygamber'in parmağı bu yarayı Uhud harbinde almışdı. Peygamber, parmağı yaralanıb da çokca sızlamağa başlayınca istiâre sûretiyle parmağa hitâb ederek metindeki recezi söylemiş ve: Parmağım uslu ol, sızlama, bu musîbet başına Allah yolunda gelmiştir, boşuna değildir... demek istemiştir.

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَ مُحَمَّدُ بْنُ الثَّمَنِي وَأَبْنُ بَشَّارٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ
مَنْ شُعْبَةَ . ع وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا الثَّمَلَانِيُّ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ . كِلَاهُمَا عَنْ الْأَسْوَدِ بْنِ قَيْسٍ ،
بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَ حَدِيثِهِمَا .

115 — () : Esved ibn Kays demiştir ki : Cundub ibn Sufyân (R) ı işittim şöyle diyordu : Rasûlullah (S) rahatsızlandı, iki yahut üç gece kalkmadı. Bir kadın geldi ve: Yâ Muhammed! Ben umarım ki şeytânın seni bırakmış olsun. Görüyorum ki iki yahut üç gecedir sana yaklaşmadı, dedi. Bunun üzerine Azîz ve Celîl olan Allah : «Andolsun kuşluk vaktına, sükûna vardığı zaman o geceye ki Rabbin seni terk etmedi, darılmadı da...» sûresini indirdi⁸⁸.

() : Buradaki iki tarîk râvîlerinin her ikisi de yine Esved ibn Kays'dan bu isnâdla yukarıki iki râvînin hadîsleri tarzında rivâyet ettiler.

(٤٠) باب في دعاء النبي صلى الله عليه وسلم ، وصبره على أذى المنافقين

١١٦ - (١٧٨) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ وَ مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَ عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ (وَاللَّفْظُ
لِابْنِ رَافِعٍ) (قَالَ ابْنُ رَافِعٍ: حَدَّثَنَا . وَقَالَ الْآخَرَانِ : أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ) . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ ،
عَنْ عُرْوَةَ ؛ أَنَّ أَسَمَةَ بْنَ زَيْدٍ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ رَكِبَ حِمَارًا ، عَلَيْهِ إِكْفٌ ، تَحْتَهُ قَطِيفَةٌ
فَدَكِيَّةٌ . وَأَرْدَفَ وَرَاءَهُ أَسَمَةُ ، وَهُوَ يَمُودُ سَمْعَ بْنَ عَبَّادَةَ فِي بَيْتِ الْحَارِثِ بْنِ الْخَزْرَجِ . وَذَلِكَ
قَبْلَ وَقْعَةِ بَدْرٍ . حَتَّى مَرَّ بِمَجْلِسٍ فِيهِ أَخْلَاطٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُشْرِكِينَ عَبْدَةَ الْأَوْثَانِ ، وَالْيَهُودِ . فِيهِمْ

88. «Vahyin ve Cebrâll'in gecikmesi müddetinde çeşitli rivâyetler vardır: İbn Cüreyc'den on iki gün, Kelbî'den on beş gün yahut on kûsûr gün, İbn Abbâs'dan yirmi beş gün, Süddî ve Mukatîl'den kırk gün diye rivâyetler vardır. Belli ki bu gibi müddetlere ilim, bunun başlangıcını bilmekle mütefâvit olur. Onu tamâmiyle bilmek Rasûlullah'ın kendisinden olabilir. Bu işe merfû' olarak rivâyet edilmemiştir. Sahîh olarak ma'lûm olan şudur ki, bir müddet vahyin gecikmesi vâki' olmuştur ve Rasûlullah bundan hüzn ve ızdırâb duymuş, hallerinden bu hissedilmiştir. İki üç gece kalkmadığı görüldünce onun her hâlini ta'kîb eden müşrikler öyle söylemeğe bir vesîle de bulmuştu. Cenâb Hak da onun kalbine itmi'nân vermek üzere en kat'î bir te'mînât olarak bu sûreyi indirmiştir. (Hak Dîni, VIII, 5885).

Bu hadîsler ve indirilen sûre Rasûlullah'ın Allah yolunda ma'rûz kaldığı bütün çetinlik ve zorlukların muvakkat olduğunu, onun bu mücâdele ve sıkıntıların muhakkak zafere ulaşacağını ve bu husûsda Peygamber'e en kat'î te'mînâtın verildiğini ifâde ediyor. Hakikaten bütün hâdiseler böylece tahakkuk etmiş ve kıyâmete kadar da İslâmın ve gerçek müslimanların zaferlerinin tahakkuku müjdelenmiştir (Mütercim).

عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي . وَفِي الْمَجْلِسِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَوَاحَةَ . فَلَمَّا غَشِيَتْ الْمَجْلِسَ مَجَاجُهُ الدَّابَّةُ ، حَمَرَ عَبْدُ اللَّهِ
ابْنُ أَبِي أَقْفَةَ بِرِدَائِهِ . ثُمَّ قَالَ : لَا تَغْبِرُوا عَلَيْنَا . فَسَلَّمَ عَلَيْهِمُ النَّبِيُّ ﷺ . ثُمَّ وَقَفَ فَتَزَلَّ . فَدَعَاهُمْ
إِلَى اللَّهِ وَقَرَأَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنَ . فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي : أَيُّهَا الْمَرْءُ ! لَا أَحْسَنَ مِنْ هَذَا . إِنْ كَانَ مَا تَقُولُ
حَقًّا ، فَلَا تُؤْذِنَا فِي مَجَالِسِنَا . وَارْجِعْ إِلَى رَحْلِكَ . فَمَنْ جَاءَكَ مِنَّا فَاقْصُصْ عَلَيْهِ . فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَوَاحَةَ :
أَغَشَيْنَا فِي مَجَالِسِنَا . فَإِنَّا نَحِبُّ ذَلِكَ . قَالَ : فَاسْتَبَ الْمُسْلِمُونَ وَالْمُشْرِكُونَ وَالْيَهُودُ . حَتَّى أَهْمُوا أَنْ يَتَوَاتَبُوا .
فَلَمْ يَزَلِ النَّبِيُّ ﷺ يُخَفِّضُهُمْ . ثُمَّ رَكِبَ دَابَّتَهُ حَتَّى دَخَلَ عَلَى سَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ . فَقَالَ « أَيُّ سَعْدُ !
أَلَمْ تَسْمَعْ إِلَى مَا قَالَ أَبُو حُبَابٍ ؟ (يُرِيدُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي) قَالَ كَذَا وَكَذَا » قَالَ : اغْفُ عَنْهُ . يَا رَسُولَ اللَّهِ !
وَاصْفَحْ . فَوَاللَّهِ ! لَقَدْ أَعْطَاكَ اللَّهُ الَّذِي أَعْطَاكَ ، وَلَقَدْ اصْطَلَحَ أَهْلُ هَذِهِ الْبُعِيرَةِ أَنْ يَتَوَجَّوهُ ،
فَيَمْصُبُوهُ بِالْمِصَابَةِ . فَلَمَّا رَدَّ اللَّهُ ذَلِكَ بِإِلْقَاءِ الَّذِي أَعْطَاكَ ، شَرِقَ بِذَلِكَ . فَذَلِكَ فَعَلَ بِهِ
مَا رَأَيْتَ . فَعَفَا عَنْهُ النَّبِيُّ ﷺ .

(...) حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا حُسَيْنُ (يَعْنِي ابْنَ الثَّمَنِ) . حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ عُقَيْلٍ ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ،
فِي هَذَا الْإِسْنَادِ ، بِإِسْنَادِهِ . وَزَادَ : وَذَلِكَ قَبْلَ أَنْ يُسَلَّمَ عَبْدُ اللَّهِ .

(40) PEYGAMBER (S) İN İSLÂMA ÇAĞIRMASI VE MÜNÂFIKLARIN EZÂSINA SABR ETMESİ HAKKINDA BÂB

116 — (1798) : Usâmetu'bnu Zeyd (R) şöyle haber verdi :
Peygamber (S) bir gün altına, Fedek dokuması saçaklı bir katife konu-
larak palanlanmış bir merkeb üzerine bindi. Usâmetu'bnu Zeyd'i de ter-
kisine alarak Hâris ibn Hazrec oğulları mahallesinde (ki evinde hasta
bulunan) Sa'd ibn Ubâde'yi ıyâdete gitmişti. Bu, Bedr vak'asından önce
idi. Giderken, içinde muslimanlar, müşrikler, putperestler ve Yahûdîler-
den meydana gelmiş bir topluluk bulunan bir meclise uğradı. Oturanlar
içinde Abdullah ibn Ubeyy de vardı. Abdullah ibn Revâha da bu mecliste
bulunuyordu. Merkebin kaldırdığı toz meclisi kablayınca Abdullah ibn
Ubeyy, kaftanıyle burnunu kapadı, sonra : Bizim üzerimizi tozlatmayı-
nız! dedi. Peygamber onlara selâm verdi, sonra da orada durub merkeb-
den indi. Onları İslâm'a da'vet etti ve onlara KUR'ÂN okudu. Bunun
üzerine Abdullah ibn Ubeyy :

— Ey kişi! Eğer bu söylediklerin doğru ise bunlardan güzel bir şey
olamaz. Fakat bizim meclislerimize gelib de bizi bununla ezâlandırma.

Kendi menziline git de bizden sana gelen olursa ona anlat, dedi. Bunun üzerine (şâir) Abdullah ibn Revâha :

— (Yâ Rasûlallah!) Sen bizleri meclislerimizde Kur'ân ile ört, onun nûrları ile bürü! Çünkü bizler senin bizi ziyâret edib Kur'ân okumanı çok severiz, dedi. Bunun üzerine muslimanlarla müşrikler, Yahûdiler sövüşmeğe başladılar. Hatta biribirleri üzerine atlayıp sıçramayı kasedtiler. Peygamber de onları dâima teskîn ediyordu. Sonra Peygamber hayvanına binib gitti. Nihâyet Sa'du'bnü Ubâde'nin evine girdi. Peygamber :

— Ey Sa'd! (Abdullah ibn Ubeyy'i kasederek) Ebû Hubâb'ın ne söylediğini duymadın mı? O şöyle, şöyle dedi buyurdu. Sa'd bin Ubâde :

— Yâ Rasûlallah! Siz İbn Ubeyy'in kusûrunu afvedin, biraz da ma'zûr görün. Yemin ederim ki Allah'ın irâdesi sana nasîb ettiği nübüvveti sana vermek sûretiyle tecellî etmiştir. Halbuki şu beldecik ahâlisi Abdullah ibn Ubeyy'e tâc giydirmeye ve üzerine de melike mahsûs sarık sarmağa (ve bu sûretle kendisini melik edinmeye) ittifak edib hazırlanmışlardı. Allah Taâlâ sana ihsân ettiği Peygamberlik hakkı ile onların bu tasavvurunu red edince bu mahrûmiyet sebebiyle İbn Ubeyy tikanib mahzûn ve mükedder oldu. İşte umûdinin boğazında kalıb da kederlendirmesi, İbn Ubeyy'i gördüğünüz bu çirkin hareketi yaptırmıştır, dedi. Bunun üzerine Peygamber de onu afvetti.

() : Buradaki râvî de İbn Şihâb'dan bu isnâd içinde onun benzeri hadisi rivâyet etmiştir. Burada : «Bu vak'a Abdullah ibn Ubeyy musliman olmazdan evvel idi»⁸⁷ fıkrası ziyâdedir.

۱۱۷ — (۱۷۹۸) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى الْقَيْسِيُّ . حَدَّثَنَا الشَّعْبِيُّ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ . قَالَ : قِيلَ لِلنَّبِيِّ ﷺ : لَوْ أَتَيْتَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي قَالٍ : فَأَنْطَلَقَ إِلَيْهِ . وَرَكِبَ حِمَارًا . وَأَنْطَلَقَ الْمُسْلِمُونَ . وَهِيَ أَرْضُ سَبَخَةَ . فَلَمَّا أَتَاهُ النَّبِيُّ ﷺ قَالَ : إِلَيْكَ عَنِّي . فَوَاللَّهِ لَقَدْ آذَانِي ثَنُّ حِمَارِكَ . قَالَ : فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ : وَاللَّهِ لِحِمَارِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَطْيَبُ رِيحًا مِنْكَ . قَالَ : فَفَضِبَ لِبَدِ اللَّهِ رَجُلٌ مِنْ قَوْمِهِ . قَالَ : فَفَضِبَ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا أَصْحَابُهُ . قَالَ : فَكَانَ يَنْتَهُمُ ضَرْبُ الْجَرِيدِ وَالْأَيْدِي وَالنَّعَالِ . قَالَ : فَبَلَغْنَا أَنَّهَا تَزَلَّتْ فِيهِمْ : وَإِنْ طَافَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلَحُوا يَنْتَهُمَا [۹/، الجبرات/۹] .

117 — (1799) : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi : Peygamber (S) e :

— (Hazrec kabîlesinin reîsi) Abdullah ibn Ubeyy'e gitseniz (de İs-

87. Abdullah ibn Ubeyy ibn Selûl ve onun başkanlık ettiği habîs zümrenin musliman olmaları zâhîrî idi. Hakikatde kinlerini ve düşmanlıklarını gönüllerinde gizlemişler ve her vesîle ile fesad çıkarmışlardır. Munâfık adıyla anılan bu zümrenin muslimanlara zararları büyük olmuştur.

lâm'a da'vet etseniz hayırlı olur) denildi. Bunun üzerine Peygamber bir merkebe binib, müslimanlar da kendisi ile beraber yaya yürüyerek Abdullah ibn Ubeyy (in Âliyedeki menzili) e gittiler. Gidilen yol çorak bir yerd. Peygamber, Abdullah ibn Ubeyy'in yanına vardığında Abdullah Peygamber'e karşı :

— Benden alarga dur. Vallahi merkebinin fena kokusu bana ezâ ediyor, dedi. Bunun üzerine Ensâr'dan birisi (yani Abdullah ibn Revâha), Abdullah ibn Ubeyy'e :

— Vallahi Rasûlullah'ın merkebi koku itibârıyla senden muhakkak çok temiz kokuludur diye karşıladı. Abdullah ibn Ubeyy hisâbına kavmin-den birisi de bu sözü söyliyene hiddetlendi. Bununla da iki kişiden her birinin taraftarları birbirlerine hiddetlenerek aralarında hurma değnekleri ile, elleri ile ve papuçları ile bir vuruşma başladı. Râvî der ki : Muteâkiben bize : «Eğer mu'minlerden iki zümre birbirleri ile döğüşürlerse aralarını bulub barıştırsın. Eğer onlardan biri diğerine karşı hâlâ tecâvuz ediyorsa siz, o tecâvuz edenle, Allah'ın emrine dönlünceye kadar savaşın. Binnetice eğer (Allah'ın emrine) dönerse artık adâletle aralarını bulub barıştırsın. Adâlet edin, Allah şüphesiz ki âdil olanları sever» (el-Hucurât: 9) âyetinin onlar hakkında nâzil olduğu haberi ulaştı⁸⁸.

(٤١) باب فضل أبي جهل

١١٨ - (١٨٠٠) حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ. أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ (يَعْنِي ابْنَ عَلِيَّةٍ). حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ التَّمِيمِيُّ. حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «مَنْ يَنْظُرْ لَنَا مَا صَنَعَ أَبُو جَهْلٍ ؟» فَأَنْطَلَقَ ابْنُ مَسْمُودٍ . فَوَجَدَهُ قَدْ ضَرَبَهُ ابْنَا عَفْرَاءَ حَتَّى بَرَكَ . قَالَ : فَأَخَذَ بِلِحْيَتِهِ . فَقَالَ : أَنْتَ أَبُو جَهْلٍ ؟ فَقَالَ : وَهَلْ فَوْقَ رَجُلٍ قَتَلْتُمُوهُ (أَوْ قَالَ) قَتَلَهُ قَوْمُهُ ؟

88. Şârih ibn Battâl: Bu âyetin bu kıssa hakkında nâzil olması müşkildir. Çünkü hadîsin medlûlune göre Peygamber'in maiyyeti ile İbn Ubeyy'in taraftarları arasında muhâsama vukû' bulmuşdu. Bunlar o sırada müsliman değillerdi. Halbuki âyetin medlûlü iki müsliman cemâat arasındaki muhâsamayı ifâde etmektedir der.

Bu müşkili diğer şârihler şöyle gidermişlerdir : Enes İbn Mâlik'in : «Bu âyetin onlar hakkında nâzil olduğu bize ulaştı» demesi, bu hâdisi üzerine nâzil oldu demek değildir. Âyetin nuzûlu daha sonra olsa bile bu ve benzeri hâdiselerde tutulacak hareket tarzını ifâde etmek demektir.

İbn Abbâs'ın tefsirinde ise: Abdullah ibn Ubeyy' taraftarları arasında mu'min olanlar da vardı denilmiştir ki bu tercih daha uygundur.

Kur'ân'da Rasûlullah'ın ve müslimanların eziyetlere ma'rûz kalacaklarına birçok yerlerde haber verilmiştir. Onlardan biri şudur:

«Andolsun ki mallarınız ve canlarınız husûsunda imtihana çekileceksiniz. Sizden evvel kendilerine kitâb verilenlerden ve Allah'a es tutanlardan da herhalde incitici birçok laflar işiteceksiniz. Eğer katlanırsanız, sakınırsanız, işte bu, hâdiselere karşı bir arzmandır» (Âlu İmrân: 186).

قَالَ : وَقَالَ أَبُو عِجْلَزٍ : قَالَ أَبُو جَهْلٍ : فَلَوْ غَيْرَ أَكْبَارٍ قَتَلَنِي !

(...) حَدَّثَنَا حَامِدُ بْنُ مُرَّةَ الْبَكْرَاوِيُّ . حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ . قَالَ : سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ : حَدَّثَنَا أَنَسٌ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ بَسَلَ لِي مَا فَسَلَ أَبُو جَهْلٍ ؟ » يَنْبُلُ حَدِيثَ ابْنِ عَلِيَّةَ ، وَقَوْلَ أَبِي عِجْلَزٍ كَمَا ذَكَرَهُ إِسْمَاعِيلُ .

(41) EBÛ CEHL'İN ÖLDÜRÜLÜŞÜ BÂBİ

118 — (1800) : Enes ibn Mâlik (R) tahdîs edib şöyle dedi : Rasûlullah (S) :

— Ebû Cehl'in ne iş yaptığını, ne olduğunu bizim için kim bakıp anlar? buyurdu. Bunun üzerine Abdullah ibn Mes'ûd (R) gitti ve Ebû Cehl'i Afrâ kadının iki oğlu (Muâz ile Muavviz) tarafından vurulmuş da yere yığılmış vaziyette buldu. İbn Mes'ûd, Ebû Cehl'in sakalından tuttu da :

— Sen misin Ebû Cehl? dedi. Ebû Cehl (son nefeslerinde bulunduğu bu halde) :

— Sizin öldürdüğünüz kişinin fevkinde bir kimse var mıdır? Yahut da : Kendi kavminin öldürdüğü kişinin üstünde bir kimse var mıdır? dedi.

Râvî Ebû Miclez, Ebû Cehl'in : Keşki beni öldüren kimse çiftçiden başkası olaydı dediğini rivâyet etmiştir⁸⁹.

() : Buradaki râvîler de Enes ibn Mâlik'in : Rasûlullah, «Ebû Cehl'in ne iş yaptığını benim için kim öğrenir?» buyurdu dediğini rivâyet etmişlerdir. Bu hadis de İsmâil ibn Uleyye'nin zikrettiği ve sonunda Ebû Miclez'in sözünü naklettiği (118 rakamlı) hadis gibidir.

89. Hadisdeki *ekkâr* sözü, çiftçi, zirâatçı demektir. Ebû Cehl bu sözü ile, kendisini vurmuş olan Afrâ kadının iki oğlunu işâret etmiştir. Çünkü onlar Ensâr'dan, bahçelik ve hurmalık sâhibleri idiler. Çiftçilik Kureyş Arabları nazarında düşük bir meşgale idi. Ebû Cehl'in bu sözünün ma'nâsı: «Beni vurmuş olan kimse çiftçiden başkası olaydı, bu bana daha sevimli ve şerefim için daha büyük olurdu, bu işte de üzerime bir noksanlık olmazdı» demektir.

İbn Ishâk ile Hâkim'in, Abdullah ibn Abbâs'dan rivâyetlerinde şu ziyâdeler vardır. İbn Mes'ûd der ki: Ben vardığımda Ebû Cehl'i son nefesinde buldum ve ayağımı boynuna dayayarak: Ey Tanrı düşmanı! Allah seni hor kılsın! dedim. Ebû Cehl: Neye beni horluyorsun? Sizin öldürdüğünüz kişi hakir olur mu? dedi. Diğer bir rivâyetde de İbn Mes'ûd: Sonra Ebû Cehl'in başını koparıp Rasûlullah'ın huzûruna getirdim demiştir.

(٤٢) بَابُ قَتْلِ كَعْبِ بْنِ الْأَشْرَفِ طَاغُوتِ الْيَهُودِ

١١٩ - (١٨٠١) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْمُسَوَّرِ الزُّهْرِيُّ. كِلَاهُمَا عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ (وَاللَّفْظُ لِلزُّهْرِيِّ). حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرِو. سَمِعْتُ جَابِرًا يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «مَنْ لِكَعْبِ بْنِ الْأَشْرَفِ؟ فَإِنَّهُ قَدْ آذَى اللَّهَ وَرَسُولَهُ» فَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلَمَةَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَتُحِبُّ أَنْ أَقْتُلَهُ؟ قَالَ «نَعَمْ» قَالَ: ائْذَنْ لِي فَلَأُقْل. قَالَ «قُلْ». فَأَتَاهُ فَقَالَ لَهُ. وَذَكَرَ مَا يَنْتَهُمَا. وَقَالَ: إِنَّ هَذَا الرَّجُلَ قَدْ أَرَادَ صَدَقَةً. وَقَدْ عَنَانَا. فَلَمَّا سَمِعَهُ قَالَ: وَأَيْضًا. وَاللَّهِ! لَتَمْلِكُنَّهُ. قَالَ: إِنَّا قَدْ اتَّبَعْنَاهُ الْآنَ. وَنَكَرَهُ أَنْ نَدْعَهُ حَتَّى نَنْظُرَ إِلَى أَى شَيْءٍ يَصِيرُ أَمْرُهُ. قَالَ: وَقَدْ أَرَدْتُ أَنْ تُسَلِّفَنِي سَلَفًا. قَالَ: فَمَا تَرْهَنُنِي؟ قَالَ: مَا تَرِيدُ. قَالَ: تَرْهَنُنِي نِسَاءً كُمْ. قَالَ: أَنْتَ أَجْمَلُ الْعَرَبِ. أَنْزَهْتُكَ نِسَاءً نَا؟ قَالَ لَهُ: تَرْهَنُونِي أَوْلَادَ كُمْ. قَالَ: يُسِبُّ ابْنُ أَحَدِنَا. فَيَقَالُ: رُهْنٌ فِي وَسْقَيْنِ مِنْ تَمْرٍ. وَلَكِنْ تَرْهَنُكَ الْأَلَمَةُ (بِمَعْنَى السَّلَاحِ). قَالَ: فَتَمَّ. وَوَاعَدَهُ أَنْ يَأْتِيَهُ بِالْحَارِثِ وَأَبِي عَبْسٍ بْنُ جَبْرِ وَعَبَادِ بْنِ بِشْرِ. قَالَ: بَجَاؤًا فَدَعَوْهُ لَيْلًا. فَتَزَلَّ إِلَيْهِمْ. قَالَ سُفْيَانُ: قَالَ غَيْرُ عَمْرِو: قَالَتْ لَهُ امْرَأَتُهُ: إِنِّي لَأَسْمَعُ صَوْتًا كَأَنَّهُ صَوْتُ دَمٍ. قَالَ: إِنَّمَا هَذَا مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلَمَةَ وَرَضِيْعُهُ وَأَبُو نَائِلَةَ. إِنَّ الْكَرِيمَ لَوُدِعِيَ إِلَى طَلْعَتِهِ لَيْلًا لِأَجَابِ. قَالَ مُحَمَّدٌ: إِنِّي إِذَا جَاءَ فَسَوْفَ أُمْدُ يَدِي إِلَى رَأْسِهِ. فَإِذَا اسْتَمَكْتُ مِنْهُ قَدُونَكُمْ. قَالَ: فَلَمَّا تَزَلَّ، تَزَلَّ وَهُوَ مُتَوَشِّعٌ. فَقَالُوا: نَجِدُ مِنْكَ رِيحَ الطَّيِّبِ. قَالَ: نَعَمْ. تَحْتِي فَلَانَةٌ. هِيَ أَعْطَرُ نِسَاءِ الْعَرَبِ. قَالَ: فَتَأْذَنُ لِي أَنْ أَشُمَّ مِنْهُ. قَالَ: نَعَمْ. فَشَمَّ. فَتَنَاوَلَ فَشَمَّ. ثُمَّ قَالَ: أَتَأْذَنُ لِي أَنْ أَعُوذَ؟ قَالَ: فَاسْتَمَكَنَ مِنْ رَأْسِهِ. ثُمَّ قَالَ: دُونَكُمْ. قَالَ: فَقَتَلُوهُ.

(42) YAHÛDÎ TAĞÛTU KÂ'B İBN EŞREF'İN ÖLDÜRÜLÜŞÜ BÂBÎ⁹⁰

119 — (1801) : Câbir ibn Abdillâh (R) der ki: Rasûlullah (S) :

90. Kâ'b ibn Eşref, Medine Yahûdîlerinin en azgın bir şâiri idi. Rasûlullah ile müslimanları hicveder ve onlar aleyhine Mekke müşriklerine yardım ederdi. Bedr'de müşriklerin tam ma'nâsıyla hezîmete uğramaları Kâ'ba pek ağır gelmişdi. Bedr maktûllerine mütemâdiyen ağlar ve onlar hakkında şiirler, mersiyeleler inşâd ederdi. İslâm şâiri Hassân ibn Sâbit de Kâ'bın bu şiirlerine cevâblar verirdi. İşte Kâ'b, İslâm âlemindeki bu zehirli şiirleri ve düşmanca propagandaları yüzünden öldürülmüşdü.

— Kâ'b ibn Eşref (i öldürmek) için kim hazırdır? Çünkü o Allah'a ve Rasûlune ezâ etmiştir, dedi. Muhammed ibn Mesleme :

— Yâ Rasûlallah! Onu benim öldürmemi ister misin? dedi. Rasûlullah :

— Evet isterim, buyurdu. İbn Mesleme :

— Öyle ise (Kâ'b'e senin hakkında hoşlanacağı ta'rizli) bir şey söylememe izin ver de söyleyeyim dedi⁹¹. Rasûlullah :

— Ne istersen söyle, dedi. Bunun üzerine Muhammed ibn Mesleme Kâ'bın yanına vardı ve aralarında konuşub ona hitâben :

— Şu kişi (yani Peygamber) bizden sadaka istedi ve bize güç vergi teklîf etti, dedi. Kâ'b, Muhammed ibn Mesleme'nin bu sözünü işidince kendisi de onun söylediği gibi söylendi ve :

— Vallâhi o muhakkak sizin usancınızı daha da artıracaktır, dedi. Muhammed ibn Mesleme :

— Biz şimdi ona bir kere tâbî' olmuş bulunduk. Onu derhal bırakmak istemiyoruz. Onun işinin nereye varacağını göreceğiz. Şimdi ben senden ödünç vermeni istiyorum, dedi. Kâ'b :

— Peki sen bana ne rehn bırakırsın? dedi. Muhammed ibn Mesleme :

— Rehn olarak neyi istersin? dedi. Kâ'b :

— Bana kadınlarınızı rehn bırakırsınız, dedi.

— Sen Arab'ın en güzel bir sîmasıydın, biz kadınlarımızı sana rehn bırakır mıyız? dedi. Kâ'b :

— Öyle ise bana oğullarınızı rehn verirsiniz, dedi. Muhammed :

— O takdirde herhangi birimizin oğlu hakkında : İki deve yükü hurmaya rehn olan kimsedir denilerek sövülür (ki bu bize ebedî bir ârdır). Lâkin biz sana silâhımızı, zırhımızı rehn bırakalım, dedi. Kâ'b bu teklîfe :

— Evet diye muvâfakat etti ve kendisine Hâris, Ebû Abs ibn Cebr ve Abbâd ibn Bişr ile gelmesi için ona vakıt ta'yîn eyledi. Nihâyet onlar bir gece topluca Kâ'ba geldiler. Kâ'b da bunların yanına indi. Râvî Sufyân: Amr'dan başka râvîlerin şöyle dediğini rivâyet etti: Kâ'b onların yanına inerken, karısı kendisine hitâben :

— Emîn ol, ben bir ses işitiyorum ki sanki o ses bir kan dökücünün sesidir, dedi. Kâ'b :

— Bu gelen Muhammed ibn Mesleme ile onun süt kardeşi ve Ebû Nâile'dir. Hem kerîm olan bir kimse geceleyin kılıç darbesine çağrılrsa

91. Hadisin bu noktasında İbn Abdî'l-Berr'in rivâyetinde şu tafsîlat da vardır: Muhammed ibn Mesleme, Rasûlullah'a verdiği bu va'd üzerine birkaç gün bu işle meşgûl oldu. Ebû Nâil'e Abbâd, İbn Bişr, Hâris ibn Evs ve Ebû Abs ibn Cebr ile görüştü. Peygamber'e verdiği va'di bunlara açtı. Bunlar da muvâfakat ederek hepimiz birlik olub öldürürüz dediler. Sonra yine hepsi birlikte Peygamber'in huzûruna geldiler. Mulâkat esnasında: Yâ Rasûlallah! Hakkımızda Kâ'bı sevindirecek ba'zı şeyler söylemek lâzımdır, izin verin dediler. Peygamber: İcâb edeni söyleyebilirsiniz buyurdu.

bile o çağırıcıya muhakkak icâbet eder, dedi. Muhammed ibn Mesleme arkadaşlarına :

— Kâ'b geldiği zaman ben elimi onun başına uzatacağım. Onun başını sımsıkı tutmağa muktedir olduğum zaman hemen Kâ'bı öldürünüz diye ta'lîmat verdi. Nihâyet Kâ'b ibn Eşref (kal'asının yukarı katından) onların yanına indiği zaman giyimli kuşamlı halde idi. Onlar :

— Biz sende güzel koku buluyoruz dediler. O :

— Evet, benim elimin altında Fulâne kadın vardır ki o, Arab kadınlarının en güzel kokulusudur, dedi. Muhammed ibn Mesleme :

— Başını, saçını koklamama müsâade eder misin? dedi. Kâ'b :

— Evet ederim, dedi. İbn Mesleme uzanıb kokladı ve sonra :

— Bana bir daha koklamaya izin verir misin? dedi. Bu defa Muhammed ibn Mesleme, Kâ'b ibn Eşref'in başını sımsıkı yakaladı. Sonra arkadaşlarına :

— Haydi vurunuz! dedi, bu sûretle İbn Eşref'i öldürdüler⁹².

92. Rivâyete göre ilk kılıç darbesi üzerine Kâ'b haykırmış ve bu feryâdı duyan kale içindeki Yahûdiler toplanmışlar, sonra Peygamber'e gelerek Kâ'b'ın desise ile öldürüldüğünden şikâyet etmişler. Peygamber de Kâ'b'ın kendisine ve müslimanlar üzerine düşmanlarını nasıl teşvik ettiğini birer birer sayıp dökünce Yahûdiler bir kelime söylemeğe muktedir olamamışlardır. İbn Cevzî'nin Şerefu'l-Mustafâ adındaki kitabında bildirdiğine göre Kâ'b'ı öldüren mucâhidler onun başını bir yem torbasının içine koyarak Medîne'ye getirmişlerdi. Bu sûretle İslâm'da ilk naklölünen düşmân başı Kâ'bın başıdır denilmiştir. Kâ'bın öldürülmesi hicretin üçüncü yılındadır.

Buhârî'de diğer bir Yahûdî Ebû Râfi'nin öldürülmesine âid rivâyet de şöyledir :

Berâ' ibn Âzib (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) Ensâr'dan bir takım kimseleri Yahûdî Ebû Râfi'ye (öldürmek için) gönderdi. Bunlar üzerine de Abdullah ibn Atîk'i kumandan yaptı. Ebû Râfi' Rasûlullah'a ezâ eder ve aleyhinde (ki hareketlere maddî) yardım yapardı. Bu, Hicaz toprağında kendisine âid bir kal'ada otururdu. Abdullah ibn Atîk ile arkadaşları kal'aya yaklaştıklarında gün batmıştı. Köy halkı da yaylın hayvanları ile mer'adan dönmüşlerdi. Bu vaziyet üzerine Abdullah ibn Atîk arkadaşlarına :

— Siz yerinizde oturun da ben (Ebû Râfi'nin kal'asına) gireyim. Ve kapucularına nezâketli bulunayım. Bu sûretle kal'aya girebileceğimi sanırım dedi. Kal'a kapusuna doğru yürüdü. Nihâyet kapuya yaklaştı. Sonra (kendisini saklamak üzere) maslahına büründü. Sanki bir ihtiyâcını gideriyordu. Artık halk tamâmiyle kal'aya girmişti. Bu sırada kal'a kapucusu :

— Ey Allâh'ın kulu, kal'aya girmek istersen hemen gir! Zira ben kapuyu kapamak istiyorum dedi. Ben de hemen girdim ve (merkeb ahırına) gizlendim. Halkın kal'aya girmesi üzerine kapucu kapuyu kilitledi ve anahtarları bir direğe astı. İbn Atîk der ki: Hemen kalkdım, anahtarları alarak kapuyu açtım. Ebû Râfi'nin yanında akşamdan sonra gece sohbeti yapıldı. Bu sohbet kal'anın üst katlarında yapıldı. Bu gece sohbeti sona erib dostları Ebû Râfi'nin yanından dağılınca hemen ben yanına çıktım ve her kapuyu açtıkça iç tarafından sürgülüyordum. Düşünmüştüm ki eğer Ebû Râfi'nin adamları beni anarlarsa herifi öldürünceye kadar bu iyi fırsatı bana bırakmazlar. Bu sûretle Ebû Râfi'nin yattığı odaya kadar vardım. O, karanlık bir oda içinde âilesinin arasında (yatmış) idi. Odanın neresinde olduğunu kestiremedim. Anlamak için :

— Ebû Râfi'! diye seslendim.

— Kim o? diye cevap verdi. Hemen ben ses tarafına yaklaştım ve kılıcımınla ilk darbeyi yerleştirdim. Fakat dehşet içinde idim, bir iş göremedim. Ebû Râfi haykırdı.

(43) باب غزوة خيبر

١٢٠ - (١٣٦٥) وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (بْنِي ابْنِ عَلِيَّةَ) عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ ابْنِ صُهَيْبٍ ، مَنْ أَنَسَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَرَاحَ خَيْبَرَ . قَالَ : فَصَلَّيْنَا عِنْدَهَا صَلَاةَ الْعَدَاةِ بِنَافَسٍ . فَرَكِبَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ . وَرَكِبَ أَبُو طَلْحَةَ وَأَنَا رَدِيفُ أَبِي طَلْحَةَ . فَأَجْرَى نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ فِذْقًا خَيْرًا . وَإِنْ رُكِبْتِي لَتَمَسَّ نَفْذَ نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ . وَانْحَسَرَ الْإِزَارُ عَنِّي نَفْذَ نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ . وَإِنِّي لَأَرَى يَاخُضَ نَفْذِ نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ . فَلَمَّا دَخَلَ الْقَرْيَةَ قَالَ : اللَّهُ أَكْبَرُ ! خَرِبَتْ خَيْبَرُ . إِنَّا إِذَا تَزَلْنَا بِسَاحَةِ قَوْمٍ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِينَ ، قَالَهَا ثَلَاثَ رَرَارٍ . قَالَ : وَقَدْ خَرَجَ الْقَوْمُ إِلَى أَعْمَالِهِمْ . فَقَالُوا : مُحَمَّدٌ . قَالَ عَبْدُ الْعَزِيزِ : وَقَالَ بَعْضُ أَصْحَابِنَا : وَالْحَمِيسُ . قَالَ : وَأَصْبَنَاهَا عَنُوةً .

(43) HAYBER GAZVESİ BÂBİ

120 — (1365) : Enes ibn Mâlik (R) den (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S) Hayber gazasına çıkmışdı. Hayber'in yanibaşında sabah namazını daha karanlık iken kıldık. Sonra Allah'ın Peygamber'i (hayvanına) bindi. Ebû Talha da bindi. Ben de Ebû Talha'nın terkisinde idim. Allah'ın Peygamber'i (S) Hayber'in sokağı içine sürdü. (Bir halde ki) benim dizim Allah'ın Peygamber'inin uyluğuna dokunuyordu. Sonra Allah'ın Peygamber'inin izârı (yani fûtası) uyluğundan sıyrıldı. Hatta Allah'ın Peygamber'inin uyluğunun aklığı hâlâ gözümün önündedir. Şehre

Hemen ben odadan dışarı çıktım ve kısa bir zaman eğlenib sonra odaya tekrar daldım da (sesimi değiştirerek) :

— Bu feryâd nedir, yâ Ebâ Râfi'? dedim.

— Anan cehennem! Sen seslenmeden önce birisi beni oda içinde kılıçla vurdu dedi. Abdullah ibn Atik der ki: Ona bir darbe daha yerleştirdim, iyice yaraladım. Fakat yine öldüremedim. Sonra kılıcın keskin ucunu karnına bastım. Nihâyet Ebû Râfi' arkasına devrildi. Bu defa onu öldürdüğümü anladım ve hemen kapuları birer birer açmağa başladım.. (Bu sûretle savuşub) kal'a merdiveninin tâ son basamağına varmışdım. (Meğer daha sona gelmemiş olduğumdan) mehtablı bir gecede merdivenden düğtüm. Baldırım kırıldı. Hemen bir sargı ile bu kırığı sardım, sonra yürüdüm. Kapuya kadar varib orada oturdum ve kendi kendime: Şunu öldürüb öldürmediğimi iyice anlayıncaya kadar bu gece kal'adan çıkmam dedim. Horoz ötmeğe başlayınca ölü ilâncısı kal'a sürünün üstünde durub :

— Hicâz ahâlisininin tâciri Ebû Râfi'in ölümünü bildiririm! diye ilân etti. Bunun üzerine ben artık arkadaşlarımla yanına gittim; onlara :

— Artık kurtuluş, Allah Ebû Râfi'i katletti dedim. Nihâyet Peygamber'in huzuruna vardım. Vak'ayı arz ettim. (Ayağımın kırıldığını duyunca) bana : «Ayağını uzat» buyurdu. Ben de ayağımı uzattım. Rasûlullah ayağımı sıvazladı. Sanki hiç ağrı duymamışa döndüm. (Buhârî, Megâzî, bâbu katli Ebi Râfi'..., V, 210 «81, 82»).

giderken de «ALLÂHU EKBER, Hayber harâb oldu gitti (yahut harâb olsun). Biz (düşman) bir kavmin yurduna girdik mi inzâr edilmiş olanların hâli yaman olur»⁹³ buyurdu, bunu da üç kere söyledi.

Enes der ki : Hayberliler (sabah vakti) işlerinin başına çıkmışlardı. Bizleri görünce : «Amanın (işte) Muhammed!» Râvî Abdulazîz ibn Suheyb'in ba'zı arkadaşlarımızın rivâyetine nazâran da : «İşte Hamîs, yani ordu» dediler. Enes : Hayber'i harbederek ele geçirdik, dedi.

١٢١ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَفَّانُ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ . حَدَّثَنَا ثَابِتٌ عَنْ أَنَسٍ . قَالَ : كُنْتُ رِدْفَ أَبِي طَلْحَةَ يَوْمَ خَيْبَرَ . وَقَدِمَ تَحْتَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . قَالَ : فَأَتَيْنَاهُمْ حِينَ بَرَزَتِ الشَّمْسُ . وَقَدْ أَخْرَجُوا مَوَاشِيَهُمْ . وَخَرَجُوا بِقَوَائِمِهِمْ وَمَكَاتِلِهِمْ وَمَرُورِهِمْ . فَقَالُوا : مُحَمَّدٌ وَالْحَمِيسُ . قَالَ : وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « خَرِبَتْ خَيْبَرُ . إِنَّا إِذَا نَزَلْنَا بِسَاحَةِ قَوْمٍ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِينَ » قَالَ : فَهَزَمَهُمُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ .

121 — () : Enes (ibn Mâlik R) şöyle dedi : Hayber günü ben Ebû Talha'nın redifi idim. Ayağım Rasûlullah'ın ayağına temas ediyordu. Nihâyet güneş doğarken Hayber'lilere geldik. Onlar, yaylın hayvanlarını çıkarmışlar, kendileri de baltaları, zenbilleri, ipleri, kürekleri ile işleri başına doğru çıkmış halde idiler. Bizleri gördüklerinde : İşte Muhammed, işte ordu! diye bağırdılar. Rasûlullah (S) da : «Hayber harâb oldu (yahud harâb olsun). Biz (düşman) bir kavmin sâhasına girdik mi inzâr edilmiş olanların hâli yamân olur!» buyurdu. Netîcede Azîz ve Celîl olan Allah onları hezîmete uğrattı.

١٢٢ - (...) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ . قَالَا : أَخْبَرَنَا النُّضْرُ بْنُ شُمَيْلٍ . أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ . قَالَ : لَمَّا أَتَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَيْبَرَ قَالَ « إِنَّا إِذَا نَزَلْنَا بِسَاحَةِ قَوْمٍ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِينَ » .

93. Peygamber'in bu sözü : «Şimdi onlar çarçabuk bizim azâbımızı mı istiyorlar? Fakat bu, onların bölgesine çökünce (gelecek tehlikelerle öteden beri) korkutulan onların sabahı ne kötüdür» (es-Sâffât: 177) âyetinden iktibâs edilmiştir.

Âyetde geçen inzâr, lugat yönünden fenâ bir akîbeti bilhassa düşmana «size şöyle böyle edeceğiz» diye haber vermek; sabâh lafzı da günün evveline mevzû' iken ekseriya sabahleyin erkenden ikâ' edildiği için düşmana birdenbire baskın etmek ma'nâsına da gelir. Baskın ma'nâsında baskın kaydı mu'teber olmaz. Gece baskınma da sabâh denilir. Binâenaleyh «munzerinin sabâhı yaman olur» demek, ilâhî azâbla azâblandırılacakları evvelden haber verilen kâfirlere ansızın gelecek azâb müthiş olur» ma'nâsınadır. Hayber Yahûdileri'ne mukadder olan ilâhî azâbın İslâm ordusu eliyle ve baskın sûretiyle vâki' olduğu ve bu baskının sabâh vaktına tesâdüf etmesi mecâzî kullanışın lugavî vaz'a da uygunluğu düşünülürse, bu iktibâsdaki belâğat göze derhal çarpar. Böyle bir sözü Cevâmiu'l-kelim sâhibi olan Rasûlullah'dan başkasına yakıştıramamağa da insan mecbûr kalır (Ahmed Naim, Tecrid Ter. II, 252).

122 — () : Burada da Şu'be, Katâde'den, o da Enes ibn Mâlik'den, Enes (R) in : Rasûlullah (S), Hayber'e girdiğimiz zaman : «Biz bir kavmin sâhasına çökünce gelecek tehlikelerle öteden beri korkutulanların sabâhı ne kötüdür!» buyurdu dediğini haber verdi.

۱۲۳ — (۱۸۰۲) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَ مُحَمَّدٌ بْنُ مَبَّادٍ (وَالْفُظَّ لَا بِنِ عِبَادٍ) . قَالَا : حَدَّثَنَا حَاتِمٌ (وَهُوَ ابْنُ إِسْمَاعِيلَ) عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي عُمَيْدٍ ، مَوْلَى سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ . قَالَ : خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِلَى خَيْبَرَ . فَتَسَيَّرْنَا لَيْلًا . فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ لِمَا مِرِّ بْنِ الْأَكْوَعِ : أَلَا تَسْمِعُنَا مِنْ هُنَيَاتِكَ ؟ وَكَانَ مَامِرٌ رَجُلًا شَاعِرًا . فَقَرَأَ يَحْدُو بِالنَّوْمِ يَقُولُ :

اللَّهُمَّ ! لَوْلَا أَنْتَ مَا اهْتَدَيْنَا وَلَا تَصَدَّقْنَا وَلَا صَلَّيْنَا
فَأَغْفِرْ ، فِدَاءَ لَكَ ، مَا اقْتَفَيْنَا وَتَبَّتِ الْأَقْدَامُ إِنْ لَا قَيْنَا
وَأَلْقَيْنَا سَكِينَةً عَلَيْنَا إِنَّا إِذَا صَبَحَ يَنَا أَتَيْنَا
وَبِالصَّبَاحِ عَوَّلُوا عَلَيْنَا

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : « مَنْ هَذَا السَّائِقُ ؟ » قَالُوا : مَامِرٌ . قَالَ : « يَرْحَمُهُ اللَّهُ » ، فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ : وَجَبَتْ . يَا رَسُولَ اللَّهِ ! لَوْلَا أَمْتَمْتَنَا بِهِ . قَالَ : فَأَتَيْنَا خَيْبَرَ فَحَاصَرْنَاهُمْ . حَتَّى أَصَابَتْنَا خُمُصَةٌ شَدِيدَةٌ .

ثُمَّ قَالَ : « إِنَّ اللَّهَ فَتَحَهَا عَلَيْكُمْ » ، قَالَ : فَلَمَّا أَمْسَى النَّاسُ مَسَاءَ الْيَوْمِ الَّذِي فَتَحَتْ عَلَيْهِمْ ، أَوْقَدُوا نِيرَانًا كَثِيرَةً . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : « مَا هَذِهِ النَّيْرَانُ ؟ عَلَى أَى شَيْءٍ تُوقِدُونَ ؟ » قَالُوا : عَلَى النَّعْمِ . قَالَ : « أَى نَعْمٍ ؟ » قَالُوا : نَعْمُ حُمُرِ الْإِنْسِيَّةِ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : « أَهْرِقُوهَا وَاكْسِرُوهَا » ، فَقَالَ رَجُلٌ : أَوْ يَهْرِقُوهَا وَيَنْسِلُوهَا ؟ فَقَالَ : « أَوْ ذَلِكَ » ، قَالَ : فَلَمَّا تَصَافَّ الْقَوْمُ كَانَ سَيْفُ مَامِرٍ فِيهِ قِصْرٌ . فَتَنَاولَ بِهِ سَاقَ يَهُودِيٍّ لِيَضْرِبَهُ . وَبَرَجَعَ ذُبَابٌ سَيْفِهِ فَأَصَابَ رُكْبَةً مَامِرٍ . فَمَاتَ مِنْهُ . قَالَ : فَلَمَّا قَتَلُوا قَالَ سَلَمَةُ ، وَهُوَ آخِذٌ بِيَدِي ، قَالَ : فَلَمَّا رَأَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ سَاكِنًا قَالَ : « مَا لَكَ ؟ » قُلْتُ لَهُ : فَذَلِكَ أَنِي وَآتَى زَعَمُوا أَنَّ مَامِرًا حَبِطَ عَمَلُهُ . قَالَ : « مَنْ قَالَهُ ؟ » قُلْتُ : فُلَانٌ وَفُلَانٌ وَأَسِيدُ بْنُ حُضَيْرٍ الْأَنْصَارِيُّ . فَقَالَ : « كَذَبَ مَنْ قَالَهُ . إِنَّ لَهُ لَأَجْرَانِ » ، وَجَعَ يَنْبَغِيهِ « إِنَّهُ لَجَاهِدُ مُجَاهِدٍ . قُلْ عَرَبِيٌّ مَشَى بِهَا مِثْلُهُ » ، وَخَالَفَ قُتَيْبَةُ شُعْبًا فِي الْحَدِيثِ فِي حَرْفَيْنِ . وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ عَبَّادٍ : وَأَلْقَى سَكِينَةً عَلَيْنَا .

sûlullah (S) ile beraber Hayber gazasına çıktık. Bir gece cemâat yürürken kafileden bir kimse Âmir ibn Ekva'a :

— Ey Âmir! Kısa vezinli şiirlerinden bize dinletmez misin? dedi. Âmir şâir bir kişi idi. Bunun üzerine Âmir hayvanından indi ve şu şiirini (güzel ses ve edâ ile) okuyarak kafilâ develerini yollandırdı.

ALLÂHUMME! LEVNÂ ENTE ME'HTEDEYNÂ
VE LÂ TASADDAKNÂ VE LÂ SALLAYNÂ
FAĞFİR, FİDÂEN LEKE MA'KTAFAYNÂ
VE SEBBİT'L-AKDÂME İN LÂKAYNÂ
VE ELKIYEN SEKİNETEN ALEYNÂ
İNNÂ İZÂ SİHA BİNÂ ETEYNÂ
VE Bİ'S-SABÂHI AVVELÛ ALEYNÂ

= Yâ Allâh! Sen olmasaydın (yani senin hidâyetin olmayaydı) biz hidâyet bulamaz, tasadduk etmez, namaz da kılmazdık. Hayâtımız senin rızân yolunda fedâ olsun, kazandığımız günahları mağfiret eyle! Düşmanla karşılaşsak ayaklarımızı sâbit kıl. Gönüllerimize sükûnet ve metânet koy. Bize kıtâl için sayha edildiği ve feryâdla yardım istenildiği zaman hemen icâbet eder geliriz.

Bunun üzerine Rasûlullah :

— Şiir inşâd edip develeri yollandıran kimdir? diye sordu. Sahâbiler:

— Âmir ibn Ekva'dır, dediler. Rasûlullah :

— Allah Âmir'e rahmet etsin! dedi. Kafilâden bir kimse :

— Yâ Rasûlallah! Ona cennet vâcib oldu. Keşki Âmir'le bizleri daha faydalandırsaydınız, dedi⁹⁴. Nihâyet Hayber'e geldik ve Hayber halkını muhâsara ettik. Hatta bize şiddetli bir açlık isâbet etmişti. Sonra Peygamber :

— Allah Teâlâ Hayber'in fethini size müyesser kıldı, dedi. Hayber fethinin muslimanlara müyesser olduğu günün akşamı olunca mucâhidler yer yer birçok ateşler yakmışlardı. Rasûlullah :

— Bu ateşler nedir? Hangi şey için yakıyorsunuz? diye sordu. Sahâbiler :

— Et pişirmek üzere diye cevap verdiler. Rasûlullah :

— Hangi et (yani ne eti)? diye sordu. Sahâbiler :

— Ehli merkebelerin eti dediler. Rasûlullah :

— O etleri dökünüz, kaplarını da kırınız! buyurdu. Sahâbilerden biri:

— Etleri dökseler ve kaplarını yıkasalar olmaz mı? diye sordu. Rasûlullah :

94. Sahâbiler arasında tecrübe edilmiş bir hakikat idi ki, Rasûlullah'ın rahmet ve mağfiretle duâ ettiği kimse şehid olurdu. Bunun için Hz. Umer: Yâ Rasûlallah! Bu sözlünüzle ona şehâdat ve dolayısıyla cennet sâbit olmuştur. Keşki Âmir'le bizleri daha faydalandırsaydınız yani onu bize bıraksaydınız temennisinde bulunmuştur.

— Yahut öyle yapınız buyurdu.

Hayber'de muhâribler harb saffı bağladığı zaman Âmir'in kılıcında biraz kısalık vardı. Âmir bu kısa kılıcıyla vurmak için bir Yahûdînin bal-dırına saldırmışdı. Fakat kılıcın keskin yüzü dönüb Âmir'in diz kapağı-na isâbet etti ve bu yaradan dolayı kahraman şâir ânî vefat etti. Râvî Seleme der ki : Rasûlullah ile sahâbîleri Hayber'den döndükleri sıra Ra-sûlullah beni susmuş bir halde görünce, iki elimi tutarak :

— Yâ Seleme! Neyin var? dedi. Ben de ona :

— Babam, anam sana kurban olsun. Ba'zı kimseler (amucam) Âmir'in gazasının bâtil olduğunu ve şehâdetinin mükafatsızlığını iddiâ ettiler, de-dim. Peygamber :

— Bunu kim söyledi? dedi. Ben :

— Fulân, fulân ve Useyd ibn Hudayr el-Ensâri (söylediler) dedim. Peygamber :

— Bunu söyliyen kimse yalan söylemiştir. Muhakkak ki Âmir için iki ecir vardır (biri Allah yolunda mücâhidliğinin, diğeri de bu yolda son kudretini sarf etmesinin sevâbı) buyurdu ve iki parmağını birleştir-di. Sonra : «Şu muhakkak ki Âmir, hem Allâh'a, itâat yolunda bütün ilim ve amel kuvvetini sarf eden bir câhid, hem de bir mücâhiddir. Yeryüzün-de bu hasletlerle yürüyen Âmir'in benzeri bir Arab pek az bulunur.» buyurdu.

Râvî Kuteybe hadîsdeki iki kelimedede Muhammed ibn Abbâd'a muhâ-lefet etmiştir. Muhammed ibn Abbâd'ın hadîsinde : «Üzerimize bir sekî-net at!» ifâdesi vardır.

١٢٤ - (...) وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ بْنُ أَبِي شِهَابٍ . أَخْبَرَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ (وَنَسَبُهُ غَيْرُ ابْنِ وَهْبٍ ، فَقَالَ : ابْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبٍ بْنِ مَالِكٍ) ؛ أَنَّ سَلَمَةَ بْنَ الْأَكْوَعِ قَالَ : لَمَّا كَانَ يَوْمُ خَيْبَرَ قَاتَلَ أَخِي قِتَالًا شَدِيدًا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَارْتَدَّ عَلَيْهِ سَيْفُهُ فَقَتَلَهُ . فَقَالَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي ذَلِكَ . وَشَكُّوا فِيهِ : رَجُلٌ مَاتَ فِي سِلَاحِهِ . وَشَكُّوا فِي بَعْضِ أَمْرِهِ . قَالَ سَلَمَةُ : فَقَتَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ خَيْبَرَ . فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! ائْذَنْ لِي أَنْ أَرْجُزَ لَكَ . فَأَذِنَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ : أَعْلَمْ مَا تَقُولُ . قَالَ فَقُلْتُ :
وَاللَّهِ ! لَوْ لَا اللَّهُ مَا اهْتَدَيْنَا وَلَا نَصَدَقْنَا وَلَا صَلَّيْنَا
فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « صَدَقْتَ » .

وَأَنْزِلَنَّ سَكِينَةً عَلَيْنَا وَثَبَّتِ الْأَقْدَامَ إِنْ لَاقَيْنَا
وَالْمُشْرِكُونَ قَدْ بَغَوْا عَلَيْنَا

قَالَ : فَلَمَّا قَضَيْتُ رَجَزِي قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ قَالَ هَذَا ؟ » قُلْتُ : قَالَهُ أَخِي . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « يَرْحَمُهُ اللَّهُ » قَالَ فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنْ نَاسًا لِيَهَابُونَ الصَّلَاةَ عَلَيْهِ . يَقُولُونَ : رَجُلٌ مَاتَ بِسِلَاحِهِ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَاتَ جَاهِدًا مُجَاهِدًا »
 قَالَ ابْنُ شِهَابٍ : ثُمَّ سَأَلْتُ ابْنَ إِسْمَاعِيلَ ابْنَ الْأَكْوَعِ . أَخَذَنِي عَنْ أَبِيهِ مِثْلَ ذَلِكَ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ (حِينَ قُلْتُ : إِنْ نَاسًا يَهَابُونَ الصَّلَاةَ عَلَيْهِ) فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « كَذَبُوا . مَاتَ جَاهِدًا مُجَاهِدًا . فَلَهُ أَجْرُهُ مَرَّتَيْنِ » وَأَشَارَ بِإِصْبَعَيْهِ .

124 — () : Selemetu'bnu'l-Ekva' (R) şöyle dedi : Hayber günü olduğu zaman benim kardeşim, Rasûlullah (S) ın maiyyetinde çok şiddetli bir şekilde çarpışıp harb etti. Bir ara kendi kılıcı kendisine dönüb isâbet etti ve bu isâbet de onu öldürdü. Bunun üzerine Rasûlullah'ın sahâbîleri onun şehâdeti hususunda şüpheyeye düştüler de onun hakkında : O kendi silâhı ile ölmüş bir kimsedir dediler. Böylece onun işinin bir kısmı hakkında şüphe izhar ettiler. Seleme der ki: Rasûlullah Hayber'den döndüğünde ben :

— Yâ Rasûlallah! Sana kısa vezinli şiirler okumam için bana izin ver dedim. Rasûlullah Seleme'ye izin verdi. Bunun üzerine Umer ibn Hattâb:

— Senin ne söyleyeceğini ben biliyorum, dedi. Ben :

VALLÂHİ LEVLA'LLÂHU MEHTEDEYNÂ

VE LÂ TASADDAKNÂ VELÂ SALLAYNÂ

(= Vallâhi Allah olmayaydı biz hidâyeti bulamaz, tasadduk etmez, namaz da kılmazdık.) beytini söyledim. Rasûlullah :

— Doğru söyledin, buyurdu. Ben devamla :

VE ENZİLEN SEKÎNETEN ALEYNÂ

VE SEBBÎT'L-AKDÂME İN LÂKAYNÂ

VE'L-MUŞRİKÛNE KAD BAĞAV ALEYNÂ

(= Düşmanla yüz yüze geldiğimiz zaman sen bizim üzerimize bir sekînet indir ve ayaklarımızı sâbit kıl. Müşrikler ise bize tecâvüz etmişlerdir) beyitlerini okudum. Ben bu recezimi bitirdiğim zaman Rasûlullah :

— Bunları kim söyledi? diye sordu. Ben :

— Bu recezi kardeşim söylemiştir, dedim. Bunun üzerine Rasûlullah:

— Allah ona rahmet eylesin! diye duâ etti. Ben :

— Yâ Rasûlallah! Bir takım insanlar onun üzerine namaz kılmaktan heybet duyub sakınıyorlar ve : O, kendi silâhı ile ölmüş bir kimsedir (yani kendi kendine intihâr etmiş bir kimsedir) diyorlar dedim. Rasûlullah :

— O, bir câhid ve mücâhid olarak ölmüşdür buyurdu.

İbn Şihâb der ki: Sonra ben Selemetu'bnu'l-Ekva'nın bir oğlundan

sordum da o bana babasından bunun benzerini tahdis etti. Şukadar var ki Seleme'nin oğlu: Bir takım insanlar, onun üzerine namaz kılmaktan sakınıyorlar dediğim zaman Rasûlullah, «onlar yalan söylediler. O bir câhid ve mücâhid olarak ölmüştür. Onun için iki kere ecir vardır» buyurdu ve iki parmağı ile de işâret etti sözlerini ilâve etti.

(۴۴) بَابُ غَزْوَةِ الْأَمْزَابِ وَهِيَ الْخَمْرُ

۱۲۵ - (۱۸۰۳) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى) . قَالَ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ . قَالَ : سَمِعْتُ الْبَرَاءَ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ الْأَحْزَابِ يَنْقُلُ مَعَنَا التُّرَابَ . وَلَقَدْ وَارَى التُّرَابُ بَيَاضَ بَطْنِهِ وَهُوَ يَقُولُ :

«وَاللَّهِ لَوْ لَا أَنْتَ مَا امْتَدَيْنَا وَلَا تَصَدَّقْنَا وَلَا صَلَّيْنَا
فَأَنْزَلَنَ سَكِينَةً عَلَيْنَا إِنَّ الْأَلَى قَدْ أَبَوَا عَلَيْنَا»

قَالَ : وَرَبَّمَا قَالَ

«إِنَّ الْفَلَاحَ قَدْ أَبَوَا عَلَيْنَا لَئِنْ أَرَادُوا فِتْنَةً أَيْتَنَا»

وَيَرْفَعُ بِهَا صَوْتَهُ .

(...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ . قَالَ : سَمِعْتُ الْبَرَاءَ . قَدْ كَرَّمْتُهُ . إِلَّا أَنَّهُ قَالَ «إِنَّ الْأَلَى قَدْ بَنَوْا عَلَيْنَا» .

(44) HANDAK HARBİNDEN İBÂRET OLAN AHZÂB GAZVESİ
BÂBİ⁹⁵

95. Handak, şehir sûrunun tarafında kazılmış çukura denilir ki istihkâm demektir. Bu harbde Medine'yi müdâfaa için etrafına handak kazıldığından dolayı bu adla da anılmıştır.

Ahzâb da hızbın cem'idir. Hızb, bir kalınlığı bulunan cemâat, mutlaka bir tâife, kişinin rey' ve emrine itâat eden insan topluluğu ma'nâlarına gelir. Sonra ahzâb, Peygamber'e karşı muhârebe etmek üzere toplanıp Medine'yi muhâsaraya gelen ve Handak vak'asına sebep olan kâfirler cemâatlerine isim olmuştur ki buna Handak veya Ahzâb gazası da denir. Bu gazvede Yahûdiler, Mekke müşrikleri ve diğer bazı Arab kabileleri muslimanlar aleyhine ittifak ederek harekete geçtikleri için buna aynı zamanda Ahzâb adı da verilmiştir.

Harbin sebebi, cereyan tarzı ve neticesi kısaca şöyledir:

Hicretin beşinci senesi Ahzâb orduları — ki Kureys, Ehâbiş, Kinâne ve Tihâme'den onlara tâbi' olanlar, Necd'den Gatafân ile onlara tâbi' olanlar, Nadir ve Kurayza kabileleri gibi Arabistanın muhim kabileleri toplanıp şârihlerin nakline göre yirmi dört

125 — (1803) : Ebû Ishâk dedi ki, ben Berâ' (R) dan şöyle dediğini işittim : Rasûlullah (S) Ahzâb günü (Handak kazılırken) bizimle beraber toprak taşıyordu. Toprak karnının beyazlığı örtmüş olduğu halde Rasûlullah şöyle diyordu :

VALLÂHÎ LEVLÂ ENTE MEHTEDEYNÂ
VE LÂ TASADDAKNÂ VE LÂ SALLAYNÂ
FE ENZİLEN SEKÎNETEN ALEYNÂ
İNNE'L-ULÂ KAD EBEV ALEYNÂ

(= Vallâhi, sen olmayaydın biz hidâyeti bulamaz, tasadduk etmez, namaz da kılmazdık. Şüphesiz şu kâfirler bizim İslâm da'vetimize icâbetden çekinmişlerdir. Artık sen onlara karşı bizim üzerimize bir sekînet indir!)

Berâ' dedi ki : Yahut da Rasûlullah :
İNNE'L-MELE' KAD EBEV ALEYNÂ
İZÂ ERÂDÛ FİTNETEN EBEYNÂ

bine bâliğ olub — Medîne'yi muhâsara etmişlerdi. Şöyle ki: Hayber'de yerleşmiş olan Benû Nadîr Yahûdîleri İslâm'a karşı geniş bir suikast tertibine çalışıyorlardı. Bunların Selâm ibn Ebî'l-Hakik, Huyey ibn Ahtab ve Kinâne ibn Rabi' ibn Ebî'l-Hakik gibi ileri gelenleri Mekke'ye giderek Kureys'i Peygamber'e karşı harbe da'vet etmişler ve beraber olursak musلمانlığın kökünü kazırız demişlerdi. Kureys derhal kabûl etti. Sonra Necd'de Gatafân'a vardılar. Hayber'in yarı vâridâtını va'd ederek ve Kureys'in beraber olduğunu söyliyerek onları kendileri ile beraber olmağa da'vet ettiler. Gatafân'ın müttefiki olan Benû Esed de aynı iştirake da'vet olunmuştu. Benû Suleym de Kureys'e kan bağları ile bağlı oldukları için onlar da iltihak etmişti. Bu sûretle Arabistan'ın muhim kabîleleri birleşerek üç kolordu teşkil etmişlerdi. Birinci kol, Gatafân askerlerinden müteşekkil ve Arab reislerinden Uyeyne ibn Hısn'ın kumandasında idi. İkinci kol Benû Esed'den müteşekkil ve meşhûr Tuleyhatu'l-Esedî'nin kumandasında idi. Üçüncü kol, Ebû Sufyân kumandasında Kureys ordusu idi.

Rasûlullah bunların hazırlanmakta olduklarını haber alınca ashâbıyla istişâre etti. Selmân el-Fârisî'nin re'yile handak kazılması emredildi. Sonra üç bin kişi ile karşılarına çıktı. Seltî dağına arkalarına, handaki de düşman ile aralarına alarak kondu. Bir aya yakın zaman geçti, ok ve taş atısmaktan başka harb yapamıyorlardı. Mevsim kış idi, vaziyet şiddet peyda etti. Derken bir gece Allah Teâlâ soğuk bir sabâ ruzgârı gönderdi. Onları şiddetli üşütüyor, toprakları yüzlerine savuruyor, ateşlerini söndürüyor, çadırlarını söküyordu. Hayvanlar birbirine karışmışdı. Askerin etrafında melekler tek bir alıyorlardı. Bunun üzerine Tuleyhatu'l-Esedî: «Amma Muhammed size sihre bağladı. Haydi çabuk çabuk!» demişdi. Kureys ile Yahûdîlerin arası Peygamber'in ince bir tedbiri ile açılmışdı. Artık tutunamadılar, bozulub kaçtılar. Ahzâb sûresinin şu âyetlerinde bu ilâhî ni'metler zikredilmektedir:

«Ey iymân edenler! Allah'ın üzerinizdeki ni'metini hatırlayın, o zamanda ki size ordular saldırmıştı da biz onlara karşı bir rûzgâr ve sizin görmediğiniz ordular göndermiştik. Allah ne isterseniz hakkıyla verendir. O vakit onlar hem üstünüzden, hem altınızdan size gelmişlerdi. O zaman gözler yılmış, yürekler gırtlaklara dayanmışdı ve siz Allah'a karşı türlü zanlarda bulunuyordunuz. İşte orada mu'minler imtihâna uğratılmışdı. Şiddetli bir sarsıntı ile sarsılmışlardı. O vakit munâfıklarla kalblerinde bir maraz bulunanlar: Allah ve Rasûlu bize bir aldatıştan başka bir şey va'd etmemiş, diyorlardı. O zaman onlardan bir gürûh: Ey Yesrib ahâlisi, sizin için burada durmak yok, hemen dönün! demişdi. Onlardan bir kısmı da: Hakikaten evlerimiz açıktır diyorlardı, Peygamberden izin istiyorlardı. Halbuki onlar açık değildi. Onlar kaçmaktan başka bir şey arzu etmiyorlardı...» (el-Ahzâb: 9-20).

= Bu göz dolduran kâfirler bizim İslâm da'vetine icâbetden çekinmişlerdir. Onlar bizim çekindiğimiz fitneyi çıkarmak istediklerinde (sen onlara karşı bizim üzerimize bir sekînet indir!) dedi ve bu sözleri söylerken de sesini iyice yükseltiyordu.

() : Burada da Ebû Ishâk, Berâ'dan işittim diyerek yukarıki hadîsin benzerini zikretmiştir. Ancak burada o, «İNNE'L-ULÂ KAD BAĞAV ALEYNÂ (= Şüphesiz şu kâfirler bize karşı tecâvuze geçmişlerdir)» sözünü söylemiştir.

۱۲۶ — (۱۸۰۴) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ الْقَنْبَرِيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ . قَالَ : جَاءَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَنَحْنُ نَحْفَرُ الْخَنْدَقَ ، وَنَنْقُلُ التُّرَابَ عَلَى أَكْتَانِنَا . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « اللَّهُمَّ ! لَا عِيشَ إِلَّا عِيشُ الْآخِرَةِ . فَاعْفِرْ لِلْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ » .

126 — (1804) : Sehl ibn Sa'd (R) dedi ki : Biz handak kazarak omuzlarımız üzerinde toprak taşır halde iken Rasûlullah (S) bizim yanımıza geldi de :

ALLÂHUMME! LÂ AYŞE İLLÂ AYŞU'L-ÂHİRÂH
FA'ĞFİR Lİ'L-MUHÂCİRİNE VE'L-ENSÂR

(= Yâ Allâh! Âhiret diriliğinde başka bâkıy hiçbir dirilik yoktur. Sen Muhâcirlere ve Ensâra mağfiret eyle!) buyurdu.

۱۲۷ — (۱۸۰۵) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ (وَالْفَيْزِيُّ ابْنُ الْمُثَنَّى) . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ قُرَّةَ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهُ قَالَ : « اللَّهُمَّ ! لَا عِيشَ إِلَّا عِيشُ الْآخِرَةِ . فَاعْفِرْ لِلْمُهَاجِرِينَ وَالْمُهَاجِرَةِ » .

127 — (1805) : Şu'be, Muâviyetu'bnu Kurre'den, o da Enes ibn Mâlik (R) den, o da Peygamber'den tahdis etti ki Peygamber (S) şöyle buyurmuşdur :

«ALLÂHUMME! LÂ AYŞE İLLÂ AYŞU'L-ÂHİRÂH
FA'ĞFİR Lİ'L-ENSÂRİ VE'L-MUHÂCİRÂH

(= Yâ Allâh! Âhiret yaşayışından başka — taleb edilecek bâkıy — bir yaşayış yokdur. Sen Ensâra ve Muhâcirlere mağfiret eyle!)

۱۲۸ — (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ . حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَقُولُ « اللَّهُمَّ ! إِنْ أَلْبِشَ عِيشُ الْآخِرَةِ » ، قَالَ شُعْبَةُ : أَوْ قَالَ

« اللَّهُمَّ ! لَا عِيشَ إِلَّا عِيشُ الْآخِرَةِ . فَاعْفِرْ لِلْمُهَاجِرِينَ وَالْمُهَاجِرَةِ » .

128 — () : Enes ibn Mâlik (R) tahdis etti ki, Rasûlullah (S) — handak kazılırken — :

«ALLÂHUMME! İNNE'L-AYŞE AYŞU'L-ÂHİRÂH

(= Yâ Allâh! Dirlik ve yaşamak ancak âhiret dirliğidir!)

Râvî Şu'be dedi ki : Yahut da şöyle dedi :

«ALLÂHUMME! LÂ AYŞE İLLÂ AYŞU'L-ÂHİRÂH

FE EKRİMİ'L-ENSÂRA VE'L-MUHÂCİRÂH

(= Yâ Allâh! Yaşayış ancak âhiret yaşayışıdır. Sen Ensâr ve Muhâcire ikrâm eyle!)» der idi.

١٢٩ — (...) () : Enes ibn Mâlik (R) tahdis etti ki, Rasûlullah (S) — handak kazılırken — :

«...» () : Enes ibn Mâlik (R) tahdis etti ki, Rasûlullah (S) — handak kazılırken — :

اللَّهُمَّ الْآخِرَ إِلَّا خَيْرُ الْآخِرَةِ فَأَنْصُرِ الْأَنْصَارَ وَالْمُهَاجِرَةَ
وَفِي حَدِيثِ شَيْبَانَ (بَدَلْ فَأَنْصُرْ) : فَأَغْفِرْ.

129 — () : Enes ibn Mâlik (R) tahdis edib dedi ki; Rasûlullah (S) da kendileri ile beraber bulunduğu halde Ensâr ve Muhâcirler recezler söylüyorlar ve hep birlikte şu beyitleri terennüm ediyorlardı :

«ALLÂHUMME! LÂ HAYRA İLLÂ HAYRU'L-ÂHİRÂH

FE'NSURİ'L-ENSÂRA VE'L-MUHÂCİRÂH

(= Yâ Allâh! Hayır ancak âhiret hayrıdır, sen Ensâr ve Muhâcirlere yardım eyle!)

Şeybân'ın hadisinde (fe'nsur = yardım eyle yerine) : Fa'ğfir = mağfiret eyle ta'biri vardır.

١٣٠ — (...) () : Enes ibn Mâlik (R) tahdis etti ki, Rasûlullah (S) — handak kazılırken — :

«...» () : Enes ibn Mâlik (R) tahdis etti ki, Rasûlullah (S) — handak kazılırken — :

نَحْنُ الدِّينَ بَايَعُوا مُحَمَّدًا عَلَى الْإِسْلَامِ مَا بَقِينَا أَبَدًا

أَوْ قَالَ : عَلَى الْجِهَادِ . شَكََّ حَمَّادٌ . وَالنَّبِيُّ ﷺ يَقُولُ

«اللَّهُمَّ ! إِنْ الْخَيْرَ خَيْرُ الْآخِرَةِ فَأَغْفِرْ لِلْأَنْصَارِ وَالْمُهَاجِرَةِ»

130 — () : Sâbit, Enes (R) den tahdis etti ki Muhammed (S) in sahâbileri Handak gününde çarpışırken :

NAHNU'LLEZİNE BÂYEÛ MUHAMMEDEDEN
ALE'L-İSLÂMÎ MÂ BAKAYNÂ EBEDEN

(= Bizler bâkîy olduğumuz müddetce ebedî olarak İslâm'da sâbit olmak üzere Muhammed'e söz verib bey'at etmiş kimseleriz!) beytini terennüm ederlerdi de Peygamber de onlara :

ALLÂHUMME! İNNE'L-HAYRA HAYRU'L-ÂHİRÂH
FA'ĞFİR Lİ'L-ENSÂRÎ VE'L-MUHÂCİRÂH

(= Yâ Allâh! Hayır ancak âhîret hayrıdır. Sen Ensâr ve Muhâcirlere mağfiret eyle!) diye duâ ile mukabele ederdi ⁹⁶.

Râvî Hammâd : «İslâm'da sâbit olmak üzere «yahut» cihâd etmek üzere» ta'bîrlerinden hangisini işittiğinde şek etmiştir.

(۱۵) باب غزوة ذي قرد وغيرها

۱۳۱ - (۱۸۰۶) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَمِيْدٍ . حَدَّثَنَا حَاتِمٌ (يَعْنِي ابْنَ إِسْمَاعِيلَ) عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي عُبَيْدٍ . قَالَ : سَمِعْتُ سَلَمَةَ ابْنَ الْأَكْوَجِ يَقُولُ : خَرَجْتُ قَبْلَ أَنْ يُرْذَنَ بِالْأَوَّلَى . وَكَانَتْ لِقَاحُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ تَرَعَى بِذِي قَرْدٍ . قَالَ : فَلَقِيَنِي غَلَامٌ لِعَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مَوْفٍ فَقَالَ : أَخَذْتُ لِقَاحُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ : مَنْ أَخَذَهَا ؟ قَالَ : غَطَفَانُ . قَالَ : فَصَرَخْتُ ثَلَاثَ صَرَخَاتٍ : يَا صَبَاحَةَ ! قَالَ : فَأَسْمَعْتُ مَا بَيْنَ لَابَتَى الْمَدِينَةِ . ثُمَّ انْدَفَعْتُ عَلَى وَجْهِ حَتَّى أَذْرَكْتَهُمْ بِذِي قَرْدٍ . وَقَدْ أَخَذُوا يَسْقُونَ مِنَ الْمَاءِ . فَجَعَلْتُ أَرْمِيهِمْ بِنَبْلِي . وَكُنْتُ رَامِيًا . وَأَقُولُ :

أَنَا ابْنُ الْأَكْوَجِ وَالْيَوْمَ يَوْمَ الرُّضْعِ

فَارْتَجِزُ . حَتَّى اسْتَنْقَذْتُ اللَّقَاحَ مِنْهُمْ . وَاسْتَلْبَثْتُ مِنْهُمْ ثَلَاثِينَ بُرْدَةً . قَالَ : وَجَاءَ النَّبِيُّ ﷺ وَالنَّاسُ . فَقُلْتُ : يَا نَبِيَّ اللَّهِ ! إِنِّي قَدْ حَمَيْتُ الْقَوْمَ الْمَاءَ . وَمُمْ عِطَاشٌ . فَأَبَيْتُ [لِيَوْمِ] السَّاعَةِ . فَقَالَ : «يَا ابْنَ الْأَكْوَجِ ! مَلَكَتَ فَأَسْجِعْ» . قَالَ : ثُمَّ رَجَعْنَا . وَبُرْذِنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى نَاقَتِهِ حَتَّى دَخَلْنَا الْمَدِينَةَ .

96. Şârih ibn Battâl: Rasûlullah'ın inşâd ettiği beyt İbn Revâha'nındır, Rasûlullah'ın değildir dedi. Dâvûdî de: İbn Revâha'nın bunu elif lâmsız LÂ HUMME dediği, ba'zı râvîlerin de bu sûretle rivâyet ettiklerini bildirir ki bu sûretde mısra vezinli oluyor. Elif lâm ile ALLAHUMME denildiğine göre kelâm vezinli değildir, recez de değildir, söyliyene de şâir denilmez.

Bu hadislerden, memleketi düşmana karşı muhâfaza için hudûdları her türlü imkânlarla kapamak, Allâh yclunda harb meşakkatlerine katlanmak ve bütün tedbirlere başvurmak vucûbu, insana ezâ ve meşakkat ârız olduğu zamanlarda o meşakkatî kaldırmak ve fitrî kuvvetleri yerinde tutmak için şiir ve recez inşâd etmenin cevâzı hükümleri çıkarılmıştır.

(45) ZÜKARED⁹⁷ VE DİĞER GAZVELER BÂBİ

131 — (1806) : Yezîd ibn Ebî Ubeyd dedi ki : Ben Selemetu'bnu'l-Ekva' (R) dan işittim şöyle diyordu : Ben birgün sabâh namazı ezânı okunmadan önce (Ğâbe ormanlığı tarafına gitmek üzere) yola çıktım. O günlerde Rasûlullah (S) ın sağmal develeri Zûkared mer'asında yaylımda idi. İbnu'l-Ekva' der ki : Giderken yolda Abdurrahman ibn Avf'ın oğlanı bana kavuşdu ve :

— Rasûlullah'ın sağmal develeri (çapulcular tarafından) alınıb götürüldü, dedi. Ben :

— Onları kim alıb götürdü? diye sordum. Köle :

— Gatafân kabîlesi diye cevap verdi. Ben hemen üç defa :

— Ey sabahcılar! (Erken kalkanlar), yetişin baskın var! diye haykırdım da bu sesimi Medîne'nin iki kara taşlığı arasındaki halka duyurdum. Sonra kendim yüzüm doğrusuna heriflerin arkasından sür'atle koştum. Nihâyet onlara Zûkared mevkiinde yetişdim. Hakikaten develeri bunlar alıb oradaki sudan sulamağa başlamışlardı. Hemen bunlara oklarımı atmağa başladım ve atarken de «ENE'BNU'L-EKVA' VE'L-YEVMU YEVMU'R-RUDDA' (= Ben İbnu'l-Ekva'im, bu gün alçakların öleceği gündür)» diyerek recezler söylüyordum. Neticede develeri onlardan kurtardım. Aynı zamanda onlardan otuz tâne de bürde ganimet aldım. Sonra Peygamber (S) ve sahâbîleri geldiler. (Bağırmam üzerine Peygamber beş yüz veya yedi yüz kişilik zırhlı bir suvâri kuvveti ile yardıma çıkmışdı). Ben :

— Ey Allah'ın Peygamber'i! Ben bu eşkiyâya su içmelerine bile fırsat vermedim. Halbuki onlar susuzdurlar, (şimdi onlar su tedârîki ile

97. Zûkared, Gatafân diyârı yakınında bir su ismidir. Medîne ile Hayber arasında ve Şâm yolu üzerindedir. İbn Sa'd ile Vâkıdî bu gazvenin hicretin altıncı yılında Rabîu'l-evvel ayında vukû' bulduğunu nakletmişlerdir. Buhâri Sahîh'inde bu gazveyi kısaca şöyle ta'rif ediyor :

Zûkared, o gazvedir ki Hayber'den üç gün önce birtakım Gatafân ve Fezâre çapulcuları Rasûlullah'ın sağmal develerine yağmacılık etmeleri üzerine vukû' bulmuşdu.

İbn Sa'd bu develerin yirmi tâne olduğunu ve Ğâbe korusunda yayırlarken baskına uğradıklarını, bu develerin başında bulunan Ebû Zerr'in oğlu ile karısının bu çapulcu çetesinin taarruzuna uğrayarak Ebû Zerr'in oğlunun katl olunduğunu ve kadının da esir edildiğini bildirmiştir.

Siyer müelliflerinin izâhlarına göre Peygamber Zûkaredde bir gün kalmış ve orada salâtu havf (korku namazı kılmıştır). Peygamberin bu seferi beş gün sürmüştür. Bu müddet zarfında Medîne'de İbnu Umme Mektûm'u kaymakam bırakmıştır. Sa'd ibn Ubâde'yi de Ensârdan üç yüz kişilik bir kuvvetle Medîne'yi muhafazaya me'mûr etmiştir. Çünkü Yahûdîlerin tahriki ile harekete geçen Gatafân ve Fezâre kabîlelerinin Medîne'yi basmasından korkuluyordu.

meşgûl olacaklardır). Şu sâatde onların ardı sıra bir müfreze gönder dedim. Rasûlullah :

— Ey Ekva' oğlu! Sen alacağını aldın, onlara galebe ettin. Artık onlara şiddetli olmayıp iyilik ve yumuşaklık göster buyurdu. İbnu'l-Ekva' der ki : Sonra döndük. Rasûlullah benî Medîne'ye gidinceye kadar devesi üzerinde terkisine aldı.

۱۳۲ - (۱۸۰۷) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا هَاشِمُ بْنُ الْقَاسِمِ . ع وَحَدَّثَنَا اسْتَعْنِ ابْنُ إِسْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الْمُقَدِّسِيُّ . كِلَاهُمَا عَنْ عِكْرِمَةَ بْنِ عَمَّارٍ . ع وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ . وَهَذَا حَدِيثُهُ : أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الْحَنْفِيُّ عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْمَجِيدِ . حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ (وَهُوَ ابْنُ عَمَّارٍ) . حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَلَمَةَ . حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ : قَدِمْنَا الْحَدِيثِيَّةَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . وَنَحْنُ أَرْبَعُ عَشْرَةَ مِائَةً . وَعَلَيْهَا خَمْسُونَ شَاةً لَا تُرْوِيهَا . قَالَ : فَقَعَدَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى جَبَا الرِّكْبَةِ . فَلَمَّا دَمَا وَلَمَّا بَسَقَ فِيهَا . قَالَ : بَخَّاشْتُ . فَسَقَيْنَا وَاسْتَقَيْنَا . قَالَ : ثُمَّ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ دَمَانَا لِلْبَيْعَةِ فِي أَصْلِ الشَّجَرَةِ . قَالَ : فَبَايَعْتُهُ أَوَّلَ النَّاسِ . ثُمَّ بَايَعَ وَبَايَعَ . حَتَّى إِذَا كَانَ فِي وَسْطِ مِنَ النَّاسِ قَالَ « بَايِعْ . يَا سَلَمَةُ ! » قَالَ قُلْتُ : قَدْ بَايَعْتُكَ . يَا رَسُولَ اللَّهِ ! فِي أَوَّلِ النَّاسِ . قَالَ « وَأَيْضًا » قَالَ : وَرَأَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَزَلًا (بَعْنِي لَيْسَ مَعَهُ سِلَاحٌ) . قَالَ : فَأَعْطَانِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَجَفَةً أَوْ دَرَقَةً . ثُمَّ بَايَعَ . حَتَّى إِذَا كَانَ فِي آخِرِ النَّاسِ قَالَ « أَلَا تُبَايِعُنِي ؟ يَا سَلَمَةُ ! » قَالَ : قُلْتُ : قَدْ بَايَعْتُكَ . يَا رَسُولَ اللَّهِ ! فِي أَوَّلِ النَّاسِ ، وَفِي أَوْسَطِ النَّاسِ . قَالَ « وَأَيْضًا » قَالَ : فَبَايَعْتُهُ الثَّلَاثَةَ . ثُمَّ قَالَ لِي « يَا سَلَمَةُ ! أَنْ حَجَفْتُكَ أَوْ دَرَقْتُكَ الَّتِي أَعْطَيْتُكَ ؟ » قَالَ قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! لِقَبْنِي عَمِّي عَامِرٌ عَزَلًا . فَأَعْطَيْتُهُ إِيَّاهَا . قَالَ : فَضَحِكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَقَالَ « إِنَّكَ كَأَلَدِي قَالَ الْأَوَّلُ : اللَّهُمَّ ! ابْنِي حَبِيبًا هُوَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ نَفْسِي . ثُمَّ إِنَّ الْمُشْرِكِينَ رَاسَلُونَا الصُّلْحَ . حَتَّى مَشَى بَعْضُنَا فِي بَعْضٍ . وَاصْطَلَحْنَا . قَالَ : وَكُنْتُ نَبِيًّا لَطْلَحَةً . ابْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ . أَسْنَى فَرَسَهُ ، وَأَحْسَنَهُ ، وَأَخْدُمُهُ . وَآكُلُ مِنْ طَعَامِهِ . وَتَرَكْتُ أَهْلِي وَمَالِي ، مُهَاجِرًا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ ﷺ . قَالَ : فَلَمَّا اصْطَلَحْنَا نَحْنُ وَأَهْلُ مَكَّةَ ، وَاخْتَلَطَ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ ، أَتَيْتُ شَجَرَةً فَكَسَخْتُ شَوْكَهَا . فَاضْطَجَعْتُ فِي أَصْلِهَا . قَالَ : فَأَتَانِي أَرْبَعَةٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ . فَجَعَلُوا يَقْعُونَ فِي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَأَبْنَضْنَهُمْ . فَتَحَوُّتُ إِلَى شَجَرَةٍ أُخْرَى . وَعَلَقُوا

سِلَاحَهُمْ . وَاضْطَجَعُوا . فَبَيْنَمَا هُمْ كَذَلِكَ إِذْ نَادَى مُنَادٍ مِنَ أَسْفَلِ الْوَادِي : يَا لَأَمْهَاجِرِينَ أَقْتَلَ ابْنُ زُنَيْمٍ .
 قَالَ : فَأَخْتَرْتُ سِنِي . ثُمَّ شَدَدْتُ عَلَى أُولَئِكَ الْأَرْبَعَةِ وَهُمْ رُقُودٌ . فَأَخَذْتُ سِلَاحَهُمْ . فَجَعَلْتُهُ
 صِنْوًا فِي يَدِي . قَالَ : ثُمَّ قُلْتُ : وَالَّذِي كَرَّمَتْ وَجْهَهُ مُحَمَّدٌ ! لَا يَرْفَعُ أَحَدٌ مِنْكُمْ رَأْسَهُ إِلَّا ضَرَبْتُ الَّذِي
 فِيهِ عَيْنَاهُ . قَالَ : ثُمَّ جِئْتُ بِهِمْ أَسُوفَهُمْ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . قَالَ : وَجَاءَ عَمِي حَامِرُ بْنُ رَجُلٍ مِنَ الْعَبَلَاتِ
 يُقَالُ لَهُ مِكْرَزُ . يَقُودُهُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . عَلَى فَرَسٍ يُجَفِّفُ . فِي سَبْعِينَ مِنَ الْمَشْرِكِينَ . فَتَطَرَّ
 إِلَيْهِمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ « دَعُوهُمْ . يَكُنْ لَهُمْ يَدُ الْفُجُورِ وَثَنَاهُ » فَقَعَا عَنْهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ .
 وَأَنْزَلَ اللَّهُ : وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ بِبَطْنِ مَكَّةَ مِنْ بَعْدِ أَنْ أَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ
 [١٨/ النحل/ ٧٤] الْآيَةُ كُلُّهَا .

قَالَ : ثُمَّ خَرَجْنَا رَاجِعِينَ إِلَى الْمَدِينَةِ . فَتَزَلْنَا مَتَزِلًا . بَيْنَنَا وَبَيْنَ بَنِي لَحْيَانَ جَبَلٌ . وَهُمْ الْمُشْرِكُونَ .
 فَاسْتَغْفَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِمَنْ رَقِيَ هَذَا الْجَبَلَ اللَّيْلَةَ . كَأَنَّهُ طَلِيعَةُ النَّبِيِّ ﷺ وَأَصْحَابِهِ . قَالَ سَلَمَةُ :
 فَرَقِيتُ تِلْكَ اللَّيْلَةَ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا . ثُمَّ قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ . فَبَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِظَهْرٍ مَعَ رَبَاحٍ
 غُلَامِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . وَأَنَا مَعَهُ . وَخَرَجْتُ مَعَهُ بِفَرَسٍ طَلِيعَةٍ . أُنْدِيهِ مَعَ الظَّهْرِ . فَلَمَّا أَصْبَحْنَا إِذَا
 عَبْدُ الرَّحْمَنِ الْقَزَارِيُّ قَدْ أَغَارَ عَلَى ظَهْرِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَاسْتَأْفَقَهُ أَجْمَعُ . وَقَتَلَ رَاعِيَهُ . قَالَ فَقُلْتُ :
 يَا رَبَّاحُ ! خُذْ هَذَا الْفَرَسَ فَأَبْلِغْهُ طَلِيعَةَ بَنِ عُبَيْدِ اللَّهِ . وَأَخْبِرْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَنَّ الْمُشْرِكِينَ قَدْ أَغَارُوا
 عَلَى سَرَحِهِ . قَالَ : ثُمَّ قُمْتُ عَلَى أَكْمَةٍ فَاسْتَقْبَلْتُ الْمَدِينَةَ . فَتَأَدَّبْتُ ثَلَاثًا : يَا صَبَاحَاهُ ! ثُمَّ خَرَجْتُ
 فِي آثَارِ الْقَوْمِ أَرْمِيهِمْ بِالنَّبْلِ . وَأَرْجِزُ . أَقُولُ :

أَنَا ابْنُ الْأَكْوَجِ وَالْيَوْمُ يَوْمُ الرُّضْعِ

فَالْحَقُّ رَجُلًا مِنْهُمْ . فَأَصْلُكَ سَهْمًا فِي رَحْلِي . حَتَّى خَلَصَ نَصْلُ السَّهْمِ إِلَى كَتِفِهِ . قَالَ قُلْتُ : خُذْهَا
 : أَنَا ابْنُ الْأَكْوَجِ وَالْيَوْمُ يَوْمُ الرُّضْعِ

قَالَ : فَوَاللَّهِ ! مَا زِلْتُ أَرْمِيهِمْ وَأَعْقِرُهُمْ . فَلَمَّا رَجَعَ إِلَى قَارِسٍ أَتَيْتُ شَجَرَةً فَجَلَسْتُ فِي أَصْلِهَا .
 ثُمَّ رَمَيْتُهُ . فَتَقَرَّتْ بِهِ . حَتَّى إِذَا نَضَائِقُ الْجَبَلِ فَدَخَلُوا فِي نَضَائِقِهِ . عَلَوْتُ الْجَبَلَ . فَجَعَلْتُ أَرْمِيهِمْ
 بِالْحَجَارَةِ . قَالَ : فَمَا زِلْتُ كَذَلِكَ أَتْبِعُهُمْ حَتَّى مَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ بَعِيرٍ مِنْ ظَهْرِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ
 إِلَّا خَلَقْتُهُ وَرَأَى ظَهْرِي . وَخَلُّوا بَيْنِي وَبَيْنَهُ . ثُمَّ أَتْبَعْتُهُمْ أَرْمِيهِمْ . حَتَّى الْقَوَا أَكْثَرَ مِنْ ثَلَاثِينَ

بُرْدَةٌ وَثَلَاثِينَ رُمْحًا . يَسْتَعِفُّونَ . وَلَا يَطْرَحُونَ شَيْئًا إِلَّا جَعَلَتْ عَلَيْهِ آرَامًا . مِنَ الْجَبَارَةِ . يَعْرِفُهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَصْحَابُهُ . حَتَّى أَتَوْا مُتَضَائِقًا مِنْ ثَنِيَّةٍ . فَلَمَّا أَتَاهُمْ قَدْ أَتَاهُمْ فَلَانُ بْنُ بَدْرٍ الْفَزَارِيُّ . جَلَسُوا يَتَضَحَّوْنَ (يَمْنِي بَتَحْدُونِ) . وَجَلَسْتُ عَلَى رَأْسِ قَرْنٍ . قَالَ الْفَزَارِيُّ : لِمَا هَذَا الَّذِي أَرَى ؟ قَالُوا : لَقِينَا مِنْ هَذَا الْبَرَحِ . وَاللَّهُ مَا قَارَقْنَا مِنْذُ غَلَسَ . يَرْمِينَا حَتَّى انْتَزَعَ كُلُّ شَيْءٍ فِي أَيْدِينَا . قَالَ : فَلَيْتُمْ إِلَيْهِ قَرَرٌ مِنْكُمْ ، أَرْبَعَةٌ . قَالَ : فَصَدَّ إِلَيَّ مِنْهُمْ أَرْبَعَةٌ فِي الْجَبَلِ . قَالَ : فَلَمَّا أَمْكَنُونِي مِنَ الْكَلَامِ قَالَ قُلْتُ : هَلْ تَعْرِفُونِي ؟ قَالُوا : لَا . وَمَنْ أَنْتَ ؟ قَالَ قُلْتُ : أَنَا سَلَمَةُ ابْنُ الْأَكْوَجِ . وَالَّذِي كَرَّمَ وَجْهَ مُحَمَّدٍ ﷺ ، لَا أَطْلُبُ رَجُلًا مِنْكُمْ إِلَّا أَدْرَكْتُهُ . وَلَا يَطْلُبُنِي رَجُلٌ مِنْكُمْ . فَيُدْرِكُنِي . قَالَ أَحَدُهُمْ : أَنَا أَطْلُبُ . قَالَ : فَرَجَعُوا . فَمَا بَرَحْتُ مَكَانِي حَتَّى رَأَيْتُ فَوَارِسَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَتَخَلَّلُونَ الشَّجَرَ . قَالَ : فَلَمَّا أَوَّلَهُمُ الْأَخْرَمُ الْأَسَدِيُّ . عَلَى إِمْرِئِ أَبُو قَتَادَةَ الْأَنْصَارِيُّ . وَقَلَى إِمْرِئِ الْمُقَدَّادُ بْنُ الْأَسْوَدِ الْبَكْنَدِيُّ . قَالَ : فَأَخَذْتُ بِنِئَانِ الْأَخْرَمِ . قَالَ : فَوَلَّوْا مُذْبِرِينَ . قُلْتُ : يَا أَخْرَمُ ! اخْذَرُهُمْ . لَا يَقْطَعُوكَ حَتَّى يَلْحَقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَصْحَابُهُ . قَالَ : يَا سَلَمَةُ ! إِنْ كُنْتَ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ، وَتَسْلِمُ أَنَّ الْجَنَّةَ حَقٌّ وَالنَّارَ حَقٌّ ، فَلَا تَحْمِلْ بَيْنِي وَبَيْنَ الشَّهَادَةِ . قَالَ : فَعَلَيْتُهُ . فَاتَّقَى هُوَ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ . قَالَ : فَفَرَّ بِعَبْدِ الرَّحْمَنِ فَرَسَهُ . وَطَعَنَهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ فَقَتَلَهُ . وَتَحَوَّلَ عَلَى فَرَسِهِ .

وَلَحِقَ أَبُو قَتَادَةَ ، فَارِسُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِعَبْدِ الرَّحْمَنِ . فَطَعَنَهُ فَقَتَلَهُ . فَوَالَّذِي كَرَّمَ وَجْهَ مُحَمَّدٍ ﷺ ، لَتَبِعْتُهُمْ أَغْدُو عَلَى رِجْلِي . حَتَّى مَا أَرَى وَرَأَى ، مِنْ أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ ﷺ وَلَا غُبَارِهِمْ ، شَيْئًا . حَتَّى يَمْدُلُوا قَبْلَ غُرُوبِ الشَّمْسِ إِلَى شَيْبٍ فِيهِ مَاءٌ . يُقَالُ لَهُ ذَا قَرْدٍ . لِيَشْرَبُوا مِنْهُ وَهُمْ عِطَاشٌ . قَالَ : فَتَنَظَرُوا إِلَى أَغْدُو وَرَأَاهُمْ . فَخَلَّيْتُهُمْ عَنْهُ (يَمْنِي أَجَلَيْتُهُمْ عَنْهُ) فَمَا ذَاقُوا مِنْهُ قَطْرَةً . قَالَ : وَبَخْرُ جُودٍ فَيَشْتَدُونَ فِي ثَنِيَّةٍ . قَالَ : فَأَغْدُو فَالْحَقَّ رَجُلًا مِنْهُمْ . فَأَمْسَكْتُهُ بِسَهْمٍ فِي ثَنَاضٍ كَتِفِهِ . قَالَ قُلْتُ : خُذْهَا وَأَنَا ابْنُ الْأَكْوَجِ . وَالْيَوْمَ يَوْمَ الرُّضَيْعِ . قَالَ : يَا تَمَكِلْتُهُ أُمُّهُ ! أَلَا كَوَعُهُ مُبْكِرَةٌ . قَالَ قُلْتُ : نَعَمْ . يَا أَغْدُو نَفْسِي ! أَلَا كَوَعُكَ مُبْكِرَةٌ . قَالَ : وَأَرَدُوا فَرَسَيْنِ عَلَى ثَنِيَّةٍ . قَالَ : فَجِثْتُ بِهِمَا أُسُوفُهُمَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . قَالَ : وَلَحِقَنِي مَامِرٌ بِسَطِيحَةٍ فِيهَا مَذْقَةٌ مِنْ لَبَنٍ وَسَطِيحَةٍ فِيهَا مَاءٌ . فَتَوَضَّأْتُ وَشَرِبْتُ . ثُمَّ أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ عَلَى الْمَاءِ الَّذِي خَلَّاهُمْ عَنْهُ . فَلَمَّا رَأَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَدْ أَخَذَ بِنَاكِ الْإِبِلِ . وَكُلُّ شَيْءٍ اسْتَنْقَذْتُهُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ وَكُلُّ رُمْحٍ وَبُرْدَةٍ . وَإِذَا بِلَالٌ نَحَرَ نَافَةَ مِنَ الْإِبِلِ الَّذِي

اسْتَنْقَذْتُ مِنَ الْقَوْمِ . وَإِذَا هُوَ بِشَوَى لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنْ كِبِدِهَا وَسَنَاوِهَا . قَالَ قُلْتُ :
 يَا رَسُولَ اللَّهِ ! حَلَنِي فَأَتَخَبُّ مِنَ الْقَوْمِ وَآتَهُ رَجُلٌ . فَأَتْبَعَ الْقَوْمَ فَلَا يَبْقَى مِنْهُمْ مُخْبِرٌ إِلَّا قَتَلْتُهُ .
 قَالَ : فَضَحِكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى ابْدَتْ نَوَاجِذُهُ فِي ضَوْءِ النَّارِ . فَقَالَ « يَا سَلَمَةُ ! أَتُرَاكَ كُنْتَ فَأَعْلَا »
 قُلْتُ : نَعَمْ . وَالَّذِي أَكْرَمَكَ ! فَقَالَ « إِنَّهُمْ الْآنَ لَيَقْرُونَ فِي أَرْضِ غَطَفَانَ » قَالَ : بَجَاءِ رَجُلٍ مِنْ غَطَفَانَ .
 فَقَالَ : تَحَرَّاهُمْ فَلَانَ جَزُورًا . فَلَمَّا كَشَفُوا جِلْدَهَا رَأَوْا غُبَارًا . فَقَالُوا : أَتَاكُمْ الْقَوْمُ . نَفَرُوا هَارِبِينَ .
 فَلَمَّا أَصْبَحْنَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « كَانَ خَيْرَ فُرْسَانِنَا الْيَوْمَ أَبُو قَتَادَةَ . وَخَيْرَ رَجَالِنَا سَلَمَةُ » قَالَ : ثُمَّ
 أَعْطَانِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ سَهْمَيْنِ : سَهْمُ الْفَارِسِ وَسَهْمُ الرَّاجِلِ . فَجَمَعَهُمَا لِي جَمِيعًا . ثُمَّ أَرَدَنِي رَسُولُ اللَّهِ
 ﷺ وَرَأَاهُ عَلَى الْعُضْبَاءِ . رَاجِعِينَ إِلَى الْمَدِينَةِ . قَالَ : فَبَيْنَمَا نَحْنُ نَسِيرُ . قَالَ : وَكَانَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ
 لَا يُسَبِّقُ شَدًّا ، قَالَ : فَجَعَلَ يَقُولُ : أَلَا مُسَابِقُ إِلَى الْمَدِينَةِ ؟ هَلْ مِنْ مُسَابِقٍ ؟ فَجَعَلَ يُمِيدُ ذَلِكَ .
 قَالَ : فَلَمَّا سَمِعْتُ كَلَامَهُ قُلْتُ : أَمَا تُكْرِمُ كَرِيمًا ، وَلَا تَهَابُ شَرِيفًا ؟ قَالَ : لَا . إِلَّا أَنْ يَكُونَ
 رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . قَالَ قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! يَا أَبِي وَأُمِّي ! ذَرْنِي فَلِأَسَاقِ الرَّجُلِ . قَالَ « إِنْ شِئْتَ »
 قَالَ قُلْتُ : أَذْهَبَ إِلَيْكَ . وَثَنَيْتُ رِجْلِي فَطَفَرْتُ فَعَدَوْتُ . قَالَ : فَرَبَطْتُ عَلَيْهِ شَرَفًا أَوْ شَرَفَيْنِ
 أَسْتَبْقِي نَفْسِي . ثُمَّ عَدَوْتُ فِي إِمْرِهِ . فَرَبَطْتُ عَلَيْهِ شَرَفًا أَوْ شَرَفَيْنِ . ثُمَّ إِنِّي رَفَعْتُ حَتَّى الْحَقَّةُ
 قَالَ : فَأَصْحَكُ بَيْنَ كَتِفَيْهِ . قَالَ قُلْتُ : قَدْ سُبِقْتَ . وَاللَّهِ ! قَالَ : أَنَا أَظُنُّ . قَالَ : فَسَبَقْتُهُ إِلَى الْمَدِينَةِ .
 قَالَ : قَوَّاهُ ! مَا لَبِثْنَا إِلَّا ثَلَاثَ لَيَالٍ حَتَّى خَرَجْنَا إِلَى خَيْبَرَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . قَالَ : فَجَعَلَ عَمَّى
 حَامِرٌ يَرْتَجِرُ بِالْقَوْمِ :

تَاللَّهِ ! لَوْلَا اللَّهُ مَا اهْتَدَيْنَا وَلَا نَعَدَقْنَا وَلَا صَلَّيْنَا
 وَنَحْنُ عَنْ فَضْلِكَ مَا اسْتَعْنَيْنَا فَبَتَّ الْأَقْدَامَ إِنَّ لَافِينَا
 وَأَنْزَلَنَ سَكِينَةً عَلَيْنَا

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ هَذَا ؟ » قَالَ : أَنَا حَامِرٌ . قَالَ « غَفَرَ لَكَ رَبُّكَ » قَالَ : وَمَا اسْتَغْفَرُ
 رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِإِنْسَانٍ بِخُصَّةٍ إِلَّا اسْتَشْهَدَ . قَالَ : فَنَادَى عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ ، وَهُوَ عَلَى جَمَلٍ لَهُ : يَا نَبِيَّ اللَّهِ !
 لَوْلَا مَا مَتَّعْتَنَا بِحَامِرٍ . قَالَ : فَلَمَّا قَدِمْنَا خَيْبَرَ قَالَ : خَرَجَ مَلِكُهُمْ مَرْحَبٌ بِمُخْطَرٍ بِسَيْفِهِ وَيَقُولُ :
 قَدْ عَلِمْتَ خَيْرٌ أُنَى مَرْحَبٍ شَاكِي السَّلَاحِ بَطَلٌ مُجَرَّبٌ
 إِذَا الْحُرُوبُ أَقْبَلَتْ تَلَهَّبُ

قَالَ : وَبَرَزَ لَهُ نَمِيُّ حَامِرٍ ، فَقَالَ :

قَدْ عَلِمْتُ خَيْرُ أَتَى حَامِرٌ شَاكِيَ السَّلَاحِ بَطْلُ مُغَامِرٍ

قَالَ : فَاخْتَلَفَا ضَرْبَتَيْنِ . فَوَقَعَ سَيْفُ مَرْحَبٍ فِي تَرْسِ حَامِرٍ . وَذَهَبَ حَامِرٌ بِسَيْفِهِ لَهُ . فَرَجَعَ سَيْفُهُ عَلَى نَفْسِهِ . فَقَطَعَ أَعْطَاهُ . فَكَانَتْ فِيهَا قَتْلُهُ .

قَالَ سَلَمَةُ : تَفَرَّجْتُ فَإِذَا قَرَرٌ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ يَقُولُونَ : بَطْلَ عَمَلِ حَامِرٍ . قَتَلَ نَفْسَهُ . قَالَ : فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَأَنَا أَبْكِي . فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! بَطْلَ عَمَلِ حَامِرٍ ؟ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ قَالَ ذَلِكَ ؟ » قَالَ قُلْتُ : نَاسٌ مِنْ أَصْحَابِكَ . قَالَ « كَذَبَ مَنْ قَالَ ذَلِكَ . بَلْ لَهُ أَجْرُهُ مَرَّتَيْنِ » . ثُمَّ أَرْسَلَنِي إِلَى عَلِيٍّ ، وَهُوَ أَرْمَدُ . فَقَالَ « لَأُعْطِيَكَ الرَّايَةَ رَجُلًا يُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ ، أَوْ يُحِبُّهُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ » قَالَ : فَأَتَيْتُ عَلِيًّا فَجِئْتُ بِهِ أَفْوَدُهُ ، وَهُوَ أَرْمَدُ . حَتَّى أَتَيْتُ بِهِ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ . فَبَسَّقَ فِي عَيْنَيْهِ قَبْرًا وَأَعْطَاهُ الرَّايَةَ . وَخَرَجَ مَرْحَبٌ فَقَالَ :

قَدْ عَلِمْتُ خَيْرُ أَتَى مَرْحَبٌ شَاكِيَ السَّلَاحِ بَطْلُ مُجَرَّبُ

إِذَا الْحُرُوبُ أَقْبَلَتْ تَلَمَّبُ

فَقَالَ عَلِيٌّ : أَنَا الَّذِي سَمَّيْتَنِي أُمِّي حَيْدَرَةٌ كَلَيْتَ غَابَاتٍ كَرِيهَ الْمُنْظَرَةِ

أَوْفِيهِمْ بِالصَّاعِ كَيْلَ السَّنْدَرَةِ

قَالَ : فَضَرَبَ رَأْسَ مَرْحَبٍ فَقَتَلَهُ . ثُمَّ كَانَ الْفَتْحُ عَلَى يَدَيْهِ .

قَالَ إِبْرَاهِيمُ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُحْيَى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ عَمْرِو بْنِ الْوَارِثِ عَنْ عِكْرِمَةَ بْنِ عَمَّارٍ ، هَذَا الْحَدِيثُ بِطَوِيلِهِ .

(...) وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ الْأَزْدِيُّ السُّلَمِيُّ . حَدَّثَنَا النَّضْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ عِكْرِمَةَ بْنِ عَمَّارٍ ، هَذَا .

132 — (1807) : Selemetu'bnu'l-Ekva'nın oğlu İyâs şöyle tahdis etti : Bana babam tahdis edib dedi ki : Biz Rasûlullah (S) ın maiyetinde Hudeybiyye'ye geldik. Biz o gün yüzer mevcûdlu ön dört bölük (bin dört yüz) er idik. Kuyunun yanında kendilerini henüz suya kandırmadığı elli koyun vardı. Rasûlullah kuyunun kenarına oturdu. Müteâkiben Rasûlullah duâ etti ve kuyuya su püskürdü. Bunun üzerine kuyunun suyu yükseldi. Biz (oradan hareket edinceye kadar) hem hayvanları suladık, hem de kendimiz o sudan aldık. Sonra Rasûlullah bizleri bir ağacın dibinde bey'ata çağırdı. İnsanlar içinde ilk defa ben kendisi ile bey'at et-

tim. Sonra arka arkayı bey'at etti. Nihâyet insanların ortasında olduğu zaman :

— Bey'at et yâ Seleme! buyurdu.

— Ben seninle insanlardan önce bey'atlaştım yâ Rasûlallah! dedim. Rasûlullah :

— Bir daha bey'at et buyurdu ve Rasûlullah beni silâhsız olarak gördü de bana cehafe yahut deraka denilen ağaçsız ve sinirsiz olub sâdece deriden düzülmüş bir kalkan verdi. Sonra bey'at etti. Nihâyet insanların sonunda olduğu zaman :

— Sen bey'at etmez misin? Ey Seleme! buyurdu.

— Ben seninle insanların evvelinde ve insanların orta yerinde bey'at ettim yâ Rasûlallah! dedim.

— Bir daha bey'at et! buyurdu. Ben de üçüncü defa bey'at ettim⁹⁸. Sonra bana :

— Yâ Seleme! Sana verdiğim kalkanın nerededir? diye sordu. Ben :

— Yâ Rasûlallah! Amucam Âmir bana silâhsız halde kavuştu ben de o kalkanı kendisine verdim dedim. Bunun üzerine Rasûlullah güldü ve:

— Senin amucanla olan şu hâlin, evvel zamanda geçmiş olan adamın söylediği şu: Yâ Allâh! Bana kendi nefsimden daha sevgili olan bir sevgili ver! sözünün ma'nâsına benziyor dedi. Sonra müşrikler bize sulh teklîf ettiler. Biz birbirimize gidib geldik. Sonunda sulh anlaşması yaptık. Ben Talha ibn Ubeydillah'ın bir hizmetçisi idim. Onun atını suluyor, kaşarlıyor, ona hizmet ediyor ve kendi yemeğinden de yiyordum. Allah ve Rasûlu yolunda bir muhâcir olarak âilemi ve malımı terk etmişdim. Bizler Mekke ahâlisi ile sulh anlaşması yapıp da birbirimize karıştığımızda ben bir ağaç yanına geldim, altındaki dikenleri süpürdüm ve onun dibine uzandım. Derken Mekke'li müşriklerden dört kişi benim yanıma geldiler. Rasûlullah'a sövmeğe ve kötölemeğe başladılar. Ben onlara öfkelen dim ve diğer bir ağaç altına geçtim. Onlar da silâhlarını ağaca astılar ve uzanıb yattılar. Onlar bu haldelerken birdenbire vâdinin aşağısından bir münâdî : Yetişin ey Muhâcirler! İbnu Zuneym öldürülmüştür diye nidâ etti. Ben hemen kılıcımı sıyırdım, sonra uyumakta olan bu dört kişi üzerine hücum ettim. Hemen silâhlarını alıp elimde bir demet hâlinde topladım. Sonra : Muhammed'in yüzünü mükerrerem kılan (Allâh) a yemîn ederim ki sizden biri başını kaldırırsa muhakkak iki gözünün bulunduğu başını vururum dedim. Sonra onları önüme katıp sevk ederek Rasûlullah'a getirdim. Amucam Âmir de Kureys'in Abele kolundan Mikrez adında bir kimseyi müşriklerden yetmiş kişi içinde zırhlı bir at üzerinde

98. Selemetu'bnu'l-Ekva', sahâbiler içinde gür sesli, cesûr, harbde çok sebatkar, iyi ok ve kılıç kullanan bir cengâver ve çok sür'atli bir koşucu olmak gibi meziyyetlerle temâyüz etmişti. İşte Peygamber kendisini bu gibi üstün meziyyetlerinden dolayı üç defa bey'at yaptırmakla taltîf etmişti.

önünden çekerek Rasûlullah'a getirdi. Rasûlullah getirilen bu esirlere baktı ve: «Onları serbest bırakın. Kötülüğün evveli de sonu da onların olsun!» buyurdu. Akabinde Rasûlullah onları afvetti ve Allah şu âyeti indirdi: «O, sizi Mekke'nin karnında onlara karşı muzaffer kıldıktan sonra onların ellerini sizden, sizin ellerinizi onlardan çekendi. Allah ne yaparsanız hakkıyla görücüdür» (el-Feth: 24).

Râvî Seleme der ki : Sonra Medîne'ye dönmek üzere yola çıktık. Sonra öyle bir menzilde konak yaptık ki bizimle Lahyân oğulları arasında bir dağ vardı. Lahyân oğulları da müşrik halde idiler. Rasûlullah, bu gece şu dağa çıkıp gözetleme yapacak kimse için istiğfâr etti. Oraya çıkacak kimse Peygamber (S) ve sahâbileri için bir ileri karakol vazîfesi görecekdi. (Yani hem düşmanın gizli taraflarını, hâlini ve mikdârını muttali' olacak, hem de arkasındaki birliği düşman saldırısından koruyacakdı). Ebû Seleme der ki : Ben o gece içinde iki yahut üç kerre o dağa çıktım. Sonra Medîne'ye geldik. Akabinde Rasûlullah, binek ve yük develerini kendi hizmetcisi Rebâh'ın maiyyetinde otlığa gönderdi, ben de Rebâh'la beraber idim. Ben de Talha'nın atını Rebâh'la beraber yola çıkardım. Atı, binek ve yük develeri ile beraber suya getiriyor, bir mikdâr içirdikten sonra biraz otlatıyor, sonra yine suya götürüyordum. Sabaha dâhil olduğumuzda ansızın Abdurrahmân el-Fezârî, Rasûlullah'ın binek ve yük develerine bir baskın yaptı. Çobanını öldürerek hayvanların hepsini önüne kattı, sürüb götürdü. Ben hemen : Yâ Rebâh! Şu atı al da onu derhal Talhatu'bnu Ubeydillah'a ulaştır, Rasûlullah'a da otlakdaki hayvanlarını müşriklerin baskın yapıp götürdüklerini haber ver dedim. Sonra bir tepe üzerinde durub Medîne'ye yönelerek üç defa :

— Ey sabahcılar, erken kalkanlar! Yetişin, baskın var! diye haykırdım. Sonra kendim de yaya olarak eşkiyâ gürûhunun arkalarından sür'atle koştum. Onlara hem ok yağdırıyor, hem de «ENE'BNU'L-EKVA' VE'L-YEVMU YEVMU'R-RUDDA' (= Ben İbni'l-Ekva'ım, bu gün alçakların öleceği gündür)» diyerek kısa vezinli şiirler söylüyordum. Nihâyet onlardan bir adama yetiştim. Bineğine doğru bir ok attım. Okun demiri adamın omuzuna ulaştı : Al sana, ben İbnu'l-Ekva'ım. Bu gün alçakların öleceği gündür dedim. Allâh'a yemin ederim ki ben hiç durmadan onlara ok atıyor ve öldürüyordum. Derken bana doğru bir suvârî geldi, ben de bir ağacın yanına gelmişdim. Hemen ağacın dibine oturdum, sonra ona ok atıp öldürdüm. Nihâyet dağ daraldı. Eşkiyâ gürûhu dağın dar boğazına girdiler. Bu sûretde onlara ok atmak kâbil olmayınca ben dağın üzerine çıktım ve üzerlerine taş yağdırmağa başladım. Böylece onları adım adım ta'kib etmekden bir an ayrılmadım. Nihâyet Allah'ın yarattığı Rasûlullah'ın binek ve yük develerinden hepsini kendimden arka tarafa geçirdim. Eşkiyâlar develerle benim aramı tamâmıyle boşalttılar. Sonra onları yine ta'kib ettim ve ok atıyordum. Onlar kaçmağa muktedir olmak için

yüklerini hafifletmek maksdıyle otuzdan fazla kaftan ve mızrak attılar. Onların attığı her bir şeyin üzerine ben muhakkak taşlardan Rasûlullah ve sahâbîlerinin tanıyacağı bir takım işâretler koyuyordum. Nihâyet eşkiyâ gurûhu dar bir dağ yoluna geldiler. Akabinde onların yanına Fulân ibn Bedr el-Fezârî geldi, oturdular ve kuşluk yemeklerini yemeğe koyuldular. Ben de dağdan ayrılıb küçük bir tepe üstüne oturdum. Fezârî onlara :

— Görmekte olduğum bu perişan hal nedir? diye sordu. Onlar :

— Tepenin üstündeki şu adamdan çok darbe yedik. Vallâhi sabah karanlığından beri bizden hiç ayrılmayıb, durmadan bize ok yağdırıyor. Ellerimizde bulunan her şeyi koparıb aldı dediler. Fezârî :

— Hemen sizden dört kişilik bir müfreze kalkıp ona doğru gitsin dedi: Akabinde onlardan dört kişi bana doğru dağa tırmandı. Onlar kendileri ile konuşabileceğim bir mesâfeye yaklaştıkları zaman :

— Siz beni tanıyor musunuz? diye sordum.

— Hayır, sen kimsin? dediler.

— Ben Selemetu'bnu'l-Ekva'im. Muhammed'in yüzünü mükerrem kılan (Allâh) a yemin ediyorum ki sizden bir kimseyi yakalamak istersem ona muhakkak erişirim. Halbuki sizden hiçbir kimse beni yakalamak isteyib de erişemez dedim. Onlardan biri :

— Ben de öyle zannederim, dedi ve arkalarına dönüb gittiler. Ben ise Rasûlullah'ın imdâd için gelen suvârîlerini görünceye kadar yerimden ayrılmadım. Suvârîler ağaçların arasına giriyorlardı. Suvârîlerin en önünde el-Ahrem el-Esedî vardı. Onun arkasında Ebû Katâde el-Ensârî, onun izi üzerinde de Mikdâd ibn el. Esved el-Kindî vardı. Ben hemen Ahrem'in atının ipini tuttum. Eşkiyâlar da arkalarına dönüb kaçdılar. Ben :

— Yâ Ahrem! Bunlardan sakın. Rasûlullah ile sahâbîleri yetişinceye kadar onlar seni çevirib yakalamasınlar dedim. Ahrem :

— Yâ Seleme! Eğer Allâh'a ve âhiret gününe iymân ediyor ve cennetin hak, cehennem de bir gerçek olduğunu iyi biliyor isen benimle şehâdet arasına girib mâni' olma dedi. Bunun üzerine ben onun yolunu serbest bıraktım. Akabinde Ahrem ile Abdurrahmân karşılaştılar. Ahrem, Abdurrahmânın karşısında atını durdurdu. Abdurrahmân da onu mızrakla vurub öldürdü ve hemen atının üzerine sıçrayıb kaçdı. Ebû Katâde ile Rasûlullah'ın suvârîleri de Abdurrahmâna yetişdiler, onu mızraklayıb öldürdüler. Muhammed'in yüzünü mükerrem kılan (Allâh) a yemin ederim ki ben de yayan olarak bütün sür'atimle koşuyor ve onları ta'kîb ediyordum. Nihâyet arkamda Muhammed'in sahâbîlerinden ne de onların tozlarından hiçbir şey görmüyordum. Sonunda eşkiyâlar güneş batmadan önce su içmek için Zû Kared denilen sulu bir dereciğe saptılar. Onlar susuz halde idiler. Bana doğru bakıb arkalarından koşuyor olduğumu gördüler. Ben onları bu su başından da tard ettim. Onlar bu sudan bir

damla bile tadamadılar. Hemen çıkıp şiddetle bir tepede kaçmağa başladılar. Ben arkalarından sür'atle koştum, onlardan birine eriştim. Bir ok attım ve onu kürek kemiğinin kıkırdaklı oynak yerinden vurdum ve :

— Al sana, ben İbnu'l-Ekva'im. Bu gün alçakların öleceği gündür! dedim.

— Ey anası gayb edecise! Sen bu günün sabahında recez okuyan Ekva' mısın?

— Evet ey nefsinin düşmanı! Ben bugünün sabahında tanıdığım Ekva' (yani Bilekliyim) dedim. Şakiler bir tepe üzerinde iki atı son derece yorub düşürerek terk ettiler. Ben o iki atı önüme katarak Rasûlullah'a doğru sürüb getirdim. Âmir, beni bir tulum az sulandırılmış süt ve bir tulum da su ile karşıladı. Ben sudan abdest aldım, süttten de içtim. Sonra Rasûlullah'ın yanına geldim. Kendisi sabahleyin eşkiyâ gurûhunu içmekden men' ettiğim suyun başında bulunuyordu. Bir de baktım ki Rasûlullah bu develeri ve müşriklerden kurtardığım her şeyi, her mızrak ve her kaftanı almışdı. Bilâl de eşkiyâ gurûhundan kurtarmış olduğum develerden birini kesmiş, ciğeri ile hörgücünden Rasûlullah için kebab yapmakda idi. Ben :

— Yâ Rasûlallah! Beni bırak da şu kaçan eşkiyâ gurûhundan yüz kişi seçeyim ve bütün cemâatı ta'kib edeyim de onlardan hiçbir haberci kalmaksızın hepsini de öldüreyim dedim. Bunun üzerine Rasûlullah gündüzün parlaklığında yan dişleri meydana çıkıncaya kadar güldü de :

— Yâ Seleme! Bu husûsda sana izin versem bu işi yapacağını zannediyor musun? diye sordu.

— Sana ikrâm eden Allâh'a yemîn olsun ki evet yaparım, dedim. Bunun üzerine Rasûlullah :

— Muhakkak ki şimdi onlar Gatafân arâzisinde ziyâfete konduruluyorlardır buyurdu. Hakîkaten akabinde Gatafân'dan bir kimse geldi de : Fulân kimse onlar için bir deve kesti, devenin derisini açtıkları zaman ilerden bir toz gördüler. Oradakiler de : Sizi kovalıyanlar geldi deyince çıkıp kaçtılar diye haber verdi.

Sabaha girdiğimizde Rasûlullah : «Bu gün Ebû Katâde suvârîlerimizin en hayırlısı idi, piyâdelerimizin en hayırlısı da Seleme oldu» buyurdu. Sonra Rasûlullah bana bir suvârî hissesi, bir de piyâde hissesi olmak üzere iki hisse verdi de bu iki hisseyi benim için birleştirib topladı. Sonra Medîne'ye dönerken Rasûlullah beni Adbâ adındaki devesi üzerinde terkisine bindirdi. Biz bu şekilde yollanırken, Ensâr'dan piyâde koşusunda önüne geçilemeyen koşucu bir zât vardı ki bu zât : Medîne'ye kadar koşacak koşu yarışçısı var mı? Bir koşu yarışçısı var mı? demeğe ve bu sözleri tekrâr etmeğe başladı. Ben o zâtın bu sözlerini işidince :

— Bir kerîmi ikrâm etmez ve bir şerîfi hibede bulunmaz mısın? dedim.

— Hayır, uncuk o kerim ve şerifin Rasûlullah olması hâli müstesnâdır dedi. Ben :

— Yâ Rasûlallah! Babam anam sana fedâ olsun! Beni bırak da şu adamla bir koşu yarışı yapayım dedim. Rasûlullah :

— İstersen yap buyurdu. Ben o zâta :

— Sen koş dedim. Ayaklarımı büküb sıgradım ve koştum. Ona karşı bir yahut iki yüksek yerde nefesimi habs ettim. Nefesimin beni kesmesi için nefesimi devamlı kılmak istiyordum. Sonra arkasından sür'atle koştum ve ona karşı bir yahut iki yüksek yerde şiddetli koşmaktan nefesim kesilmesin diye nefesimi yine habsettim. Sonra ona yetişmek için son sür'atle koşdum, onun iki küreği arasına vurub :

— Vallâhi senin önüne geçildi, dedim.

— Ben de bunu zannediyorum, dedi. Akabinde onun önüne geçtim ve Medîne'ye ulaşımdı.

Seleme der ki : Allâh'a yemîn ederim ki biz bu Zû Kared seferinden döndükden sonra Medîne'de ancak üç gece eğlendik. Nihâyet Rasûlullah'ın maiyyetinde Hayber istikametinde yola çıktık. Amucam Âmir hareket hâlindeki orduya şu kısa vizinli şiirleri inşâd ediyordu :

TALLÂHÎ! LEVLA'LLÂHU MUH'TEDEYNÂ
VE LÂ TASADDAKNÂ VE LÂ SALLAYNÂ
VE NAHNU AN FADLIKE MA'STAĞNEYNÂ
FE SEBBÎTİ'L-AKDÂME İN LÂ KAYNÂ
VE ENZİLEN SEKİNETEN ALEYNÂ

= Allâh'a yemîn olsun ki eğer Allâh olmayaydı biz hidâyeti bulamaz, tasadduk etmez, namaz da kılmazdık. Biz senin fadlından da mustağnî olmadık. Eğer düşmanla karşılaşırsak sen bizim ayaklarımızı sâbit kıl ve bizim üzerimize bir sekînet (ma'nevî bir kuvvet) indir!

Bu recezden sonra Rasûlullah :

— Bu kimdir? diye sordu. Âmir :

— Ben Âmir'im, dedi. Rasûlullah :

— Rabbin sana mağfiret ihsân eylesin! diye duâ etti. Tecrube edilmişti ki Rasûlullah tahsis ederek bir insan için istiğfâr ederse o muhakkak şehid olurdu. Umer ibn Hattâb, kendisine âid bir deve üzerinde olduğu halde nidâ edib :

— Ey Allâh'ın Peygamber'i! Keşki bizleri Âmir ile faydalandırısaydın, dedi. Hayber'e geldiğimizde : Onların meliki Merhab kılıcını indirib kaldırarak ortaya çıktı ve şu recezleri inşâd ederek mübâriz istiyordu :

«KAD ALİMET HAYBERU ENNÎ MERHABU
ŞÂKÎ'S-SİLÂHI BATALUN MUCERREBU
İZE'L-HURÛBU AKBELET TELEHHEBU

= Hayber kat'iyen bilmiştir ki ben harbler gelib çattığı ve alev alev yan-

diği zamanlarda tam silâhlı, kahramanlığı tecrube edilmiş meşhûr Merhab'ım!»

Amucam Âmir onunla döğüşmek için ortaya çıktı ve :

«KAD ALİMET HAYBERU ENNÎ ÂMİR'UN
ŞÂKİ'S-SİLÂHI BATALUN MUĞÂMİRUN

= Hayber benim tam silâhlı, harb şiddetleri içine nefsi atar, kahraman Âmir olduğumu kat'î bilmiştir!» dedi. Akabinde birer darbe vuruştular. Merhab'ın kılıcı Âmir'in kalkanına isâbet etti. Âmir de ona altdan bir vuruşa geçti. Fakat kılıcı kendine döndü ve kendi kolunun orta damarını kesti. Âmir'in ölümü de bu yaradan oldu.

Seleme der ki : Dışarı çıktığımda Peygamber'in sahâbîlerinden bir gurub askeri gördüm ki onlar : Âmir'in cihâd ameli bâtıl oldu, o kendini öldürdü diye konuşuyorlardı. Ben ağlıyarak Peygamber'in yanına geldim ve :

— Yâ Rasûlallah! Âmir'in cihâd ameli bâtıl olup boşa mı gitti? diye sordum. Rasûlullah :

— Bunu kim iddiâ etti? dedi.

— Sahâbîlerinden ba'zı kimseler diye cevâb verdim.

— Bunu söyleyen kişi yalan söylemiştir. Bilâkis Âmir için iki sevâb vardır buyurdu. Sonra Rasûlullah beni Ali'yi çağırmağa yolladı, Ali de gözleri ağırlı halde idi. Rasûlullah : «Şu bayrağı yarın öyle bir kimseye vereceğim ki o, Allâh'ı ve Rasûlünü sever, Allâh ve Rasûlu da o kahramânı sever!» buyurmuşdu. Ben Ali'ye geldim, onun gözleri ağırlı halde olduğundan onu yederek getirdim. Nihâyet onu Rasûlullah'ın huzûruna çıkardım. Rasûlullah Ali'nin gözlerine (ilâç) tükürüb duâ etti, o da hemen iyileşdi. Ve sancağı Ali'ye verdi. Sonra harb sahasında ilk önce Yahûdî cengâveri Merhab çıktı ve :

«KAD ALİMET HAYBERU ENNÎ MERHABU
ŞÂKİ'S-SİLÂHI BATALUN MUCERREBU
İZE'L-HURÛBU AKBELET TELEHHEBU

(= Benim, harbler gelib çattığı ve alev alev yandığı zaman, tam silâhlı, kahramanlığı tecrube edilmiş meşhûr Merhab olduğumu Hayber kat'î olarak bilmiştir)» diyerek mubâriz istedi. Bunun üzerine Ali de :

«ENE'LLEZİ SEMMETNÎ UMMÎ HAYDARA
KE-LEYSİ ĞÂBÂTİN KERİH'L-MANZARA
ÛFİHİMU Bİ'S-SÂ'I KEYLE'S-SENDERA

= Ben o kimseyim ki anam beni Haydar (yani aslân) ismini vermiştir. Ben ormanların heybetli görünüşlü aslanı gibiyim. Ben düşmanlara sendere kilesi kadar büyük sâ' ölçeği ile gelirim (yani onları çok geniş katliâm yaparım, yahut çok sür'atle öldürürüm)» diyerek ona karşı meydana çıktı. Muteâkiben Hz. Ali Merhab'ın başına bir kılıç vurdu onu öldürdü.

Bundan sonra Hayber'in fethi Ali ibn Ebî Tâlib'in iki eliyle tahakkuk etti ⁹⁹.

Râvî İbrahim dedi ki : Bize Muhammad ibn Yahyâ tahdîs etti. Bize Abdussamed İbnu Abdî'l-Vâris, İkrimetu'bnü Ammâr'dan bu hadîsi bütün uzunluğu ile tahdîs etti.

() Ve bize Ahmed ibn Yûnus el-Ezdî es-Sülemî tahdîs etti. Bize Nadru'bnü Muhammed, İkrimetu'bnü Ammâr'dan yine bu tarzda tahdîs etti.

99. Rivâyete göre altı mustahkem kal'ası vardı. Yirmi gün kadar devâm eden muhâsara ve muhârebe neticesinde bunlar birer birer zabt edilmişti. Yalnız bunların en müstahkemi olan *Kamos Kal'ası* kalmıştı. Burada Yahûdîlerin en namı muhâribi Merhab müdâfaa ve kumanda ediyordu. Ashâb'dan birçok zevâtın kumandasındaki kuvvetlerin mükerrer hücumları, Yahûdîlerin çıkış hareketleri ve gerilemeleri ile sona ermişti. Fakat kal'alardan biri hayli çetin mukâvemet göstermişti.

Sehl ibn Sa'd, Peygamber'in, Hayber günü Hayber'in fethi uzayınca şöyle buyurduğunu işitmiştir :

— Muslimanların bayrağını artık yarın bir kişiye vereceğim ki Allah feth ve zaferi onun iki elleri ile müyesser kılacaktır. (O, Allah'ı ve Rasûlunu sever, Allah ve Rasûlü de onu sever). Bunun üzerine orada bulunan sahâbîler bayrağın onlardan hangisine verileceğini tahayyüle başladılar. Onların hepsi bayrağın kendisine verilmesini umarak ertesi güne erdiler. Fakat Rasûlullah ferdası günü :

— Ali nerededir? diye sordu. Ashâb tarafından :

— Gözleri ağrıyor denildi ve Rasûlullah'ın emri ile Ali huzûra çağrıldı. Rasûlullah Ali'nin gözlerine (ilâç) tükürdü. Gözleri hemen orada hiç ağrımamış gibi iyi oldu. Bunun üzerine Ali :

— Yâ Rasûlallah! Hayber Yahûdîleri ile onlar da bizim gibi (musliman) oluncaya kadar vuruşuruz dedi. Rasûlullah da :

— Yâ Ali, ağır ol! Tâ ki sükûnetle Hayber'lilerin sâhasına alarga bir mahalle iner (ordugâhını kurar) sın. Sonra onları İslâm'a da'vet edersin ve üzerlerine vâcib olan İslâm esaslarını haber verirsin!.. Vallahi, tek bir kişinin senin irşâdınla hidâyete erdirilmesi senin için kırmızı develerden daha hayırlıdır buyurdu. (Buhârî, megâzî, bâbu gazveti Hayber, V, 279 +231).

Hız. Ali Peygamber'in bu ta'limatı üzere hareket edip Yahûdîlere İslâmî umdeleri teklif etti. Fakat Yahûdîler musliman olmağı kabûl etmediler, sulh olmak da istemediler, bilakis harb açtılar. İlk önce Yahûdî cengâveri Merhab çıktı mubâriz istedi. Ona karşı bizzât Ali kendisi çıktı ve onu tepeledi. Yahûdîlerin bu azgın kumandânı yere serilmekle Yahûdîler dayanıksız kalarak harb nihâyete ermiş ve Peygamber'in fethin Ali ibn Ebî Tâlib'in iki eliyle müyesser olacağı hakkındaki bişâreti tahakkuk etmiş oldu.

İbn Ishâk, Mûsâ ibn Ukbe, Vâkıdî gibi siyer müellifleri Merhab'ın, Muhammed ibn Mesleme'nin darbesi ile katlolunduğunu rivâyet etmişlerdir. Buhârî, *Sahîh*'inde cihâd, menâkıbu Ali, megâzî gibi bahislerinde Sa'd ibn Ubâde hadisini tercihan rivâyet ederek Hayber fâtihliği gibi çok şerefli iftihâr unvânını Ali ibn Ebî Tâlib'e vermiştir.

(٤٦) بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى : وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ . الْآيَةُ

١٣٣ — (١٨٠٨) حَدَّثَنَا صَمْرُو بْنُ مُحَمَّدٍ النَّاقِدُ . حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَرُونَ . أَخْبَرَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّ ثَمَّائِينَ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ هَبَطُوا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنْ جَبَلِ التَّنِيمِ مُتَسَلِّحِينَ . يُرِيدُونَ غِرَّةَ النَّبِيِّ ﷺ وَأَصْحَابِهِ . فَأَخَذَهُمْ سِلَاحًا . فَاسْتَحْيَاهُمْ . فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ : وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ بِطَنِ مَكَّةَ مِنْ بَعْدِ أَنْ أَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ [١٨/الفصح/٢٤] .

(46) YÜCE ALLÂH'IN : «VE HUVELLEZÎ KEFFE EYDİYEHEM ANKUM...» (el-Feth: 24) KAVLÎ BÂBİ

133 — (1808) : Enes ibn Mâlik (R) den (şöyle demiştir) : Mekke ahâlisinden seksen kişi silâhlanmış halde Rasûlullah (S) ile sahâbilerinin gaflet sırasını gözedib onları öldürmek isteyerek bir sabah Ten'im dağından aşağı ansızın indiler. Rasûlullah onları kısıkıvrak yakaladı, sonra onları afvedib âzâd eyledi. Bunun üzerine Azîz ve Celîl olan Allah şu âyeti indirdi :

«O, sizi Mekke'nin karnında onlara karşı muzaffer kıldıkdan sonra onların ellerini sizden, sizin ellerinizi de onlardan çekendi. Allah ne yaparsanız hakkıyla görücüdür» (el-Feth: 24) ¹⁰⁰.

100. Abdullah ibn Ma'kil el-Muzeni'ye varan rivâyetde şu tafsilat da vardır :

Bu baskın sırasında Peygamber, sahâbileri ile birlikte altında *Rıdvân Bey'atı* yapılan ağaç altında bulunuyordu. Bu esnada silâhlı ve genç Kureyş eşkiyası görüldü ve derhal yakalandılar. Peygamber bunlara: «Siz birisinin ahd ve emânında olarak mı buna cür'et ettiniz?» diye sordu. Onlar, kimsenin emânında bulunmadıklarını söylediler. Bunun üzerine Peygamber tarafından afvedilib serbest bırakıldılar. Bu şerhlerin sui kasdından Allah'ın kudreti ile Peygamber ve sahâbilerinin kurtulmaları, sonra da Peygamber'in bunları afvetmesi üzerine bu âyet nâzil olmuştur (Aynî, *Umdetu'l-Kari*, VI, 460).

Fakat bu vâkıa dahi İslâm'ın yükselme devrinin başlangıcı olan muazzam Hudeybiyye hâdisesinin küçük bir cüz'üdür. Bu âyetlerin mensûb olduğu Feth Sûresi Hudeybiyye'den dönüşte nâzil olduğuna göre bunların nuzûl sebebi Hudeybiyye seferinin kendisidir de denilebilir. Filhakika Peygamber'in silâhsız, muhimmâtsiz bir kısım sahâbileri ile Mekke'nin harîmi dâhiline kadar varıp Hudeybiyye'yi karargâh edinmesi, Kureyş'i hiçe saymaktır ve en parlak bir zaferdir. Kan dökülmeksizin kazanılan bu zaferin muâhade nâme ile tevsiki ve her iki tarafın birbirine taarruzdan el çekmeleri

وهو الذي كف أيديهم عنكم وأيديكم عنهم بطن مكة من بعد أن أظفركم عليهم

: O, sizi Mekke'nin karnında onlara karşı muzaffer kıldıkdan sonra onların ellerini sizden, sizin ellerinizi de onlardan çekendi...» kavlinin en muvafık mazmûnudur denilebilir.

(٤٧) باب غزوة النساء مع الرجال

١٣٤ - (١٨٠٩) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَرُونَ . أَخْبَرَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ أَنَسٍ ؛ أَنَّ أُمَّ سُلَيْمٍ اتَّخَذَتْ يَوْمَ حُنَيْنٍ خَنْجَرًا . فَكَانَ مَعَهَا . فَرَأَاهَا أَبُو طَلْحَةَ . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! هَذِهِ أُمُّ سُلَيْمٍ مَعَهَا خَنْجَرٌ . فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَا هَذَا الْخَنْجَرُ ؟ » ، قَالَتْ : اتَّخَذْتُهُ . إِنْ دَنَا مِنِّي أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ بَقَرْتُ بِهِ بَطْنَهُ . فَجَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَضْحَكُ . قَالَتْ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! اقْتُلْ مَنْ بَدَنَّا مِنَ الطُّلُقَاءِ انْهَزَمُوا بِكَ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « يَا أُمَّ سُلَيْمٍ ! إِنْ اللَّهَ قَدْ كَفَى وَأَخْسَنَ » .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا بِهِ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ . أَخْبَرَنَا إِسْحَاقُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ ابْنِ أَبِي طَلْحَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ . فِي فِصَّةِ أُمِّ سُلَيْمٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . مِثْلَ حَدِيثِ ثَابِتٍ .

(47) İSLÂM KADINLARININ ERKEKLERLE BERABER HARB ETMELERİ BÂBİ

134 — (1809) : Enes ibn Mâlik (R) den (şöyle demiştir) : Ummu Suleym, Huneyn günü iki yüzlü büyük bir bıçak edildi. Bu bıçak dâima onun yanında bulunuyordu. Ebû Talha onu gördü de :

— Yâ Rasûlallah! İşte bu yanında bir hançer bulundurub taşıyan Ummu Suleym'dir, dedi. Rasûlullah (S) da Ummu Suleym'e :

— Bu hançer nedir? diye sordu. Ummu Suleym :

— Yâ Rasûlallah! Ben bunu bugün için edinmişimdir. Müşriklerden biri yanıma yaklaşırsa bununla karnını deşerim, dedi. Rasûlullah (bu cevâbdan memnûn olarak) gülmeğe başladı. Ummu Suleym devam ederek :

— Yâ Rasûlallah! Ben şu yeni İslâm'a girerek âzâd edilenlerden olub da panik yapıp yanından dağılıverenleri de muhârib müşrikler gibi öldürmek isterim, dedi. Rasûlullah ona cevâben :

— Yâ Umme Suleym! Allah bize yetişdi ve zafer ihsân etti, dedi ¹⁰¹.

() : Buradaki râvîler de Enes ibn Mâlik'in Peygamber'den

101. İslâm kadınlarının harbe fi'len iştirakleri yalnız Peygamber zamanına münhasır değildir. Hz. Umer'in halifeliği zamanında meşhûr Yermuk harbinde sayıca üstün Bizâns askerleri bir baskın yaparak İslâm ordugâhının içine kadar inmişlerdi. Bu sırada cen-gaver İslâm kadınları kılıçlarını çekmişler ve erler gibi düşmanla cenk etmişlerdir (Kastallâni, V, 84 Bulak tab'ı).

naklettiği Ummu Suleym kıssası hakkındaki hadîsi (134 rakamlı) Sâbit hadîsi gibi rivâyet etmişlerdir.

۱۳۵ — (۱۸۱۰) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ. قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَمْزُو بِأُمِّ سُلَيْمٍ. وَنِسْوَةٌ مِنَ الْأَنْصَارِ مَعَهُ إِذَا غَزَا. فَيَسْقِيَنِ الْمَاءَ وَيُدَاوِينَ الْجُرْحَى.

135 — (1810) : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) — annem — Ummu Suleym'i harbe götürmek i'tiyâdında idi. Peygamber harbe gittiği zamanlarda beraberinde Ensârdan bir takım kadınlar da bulunurdu da bunlar su taşırlar ve yaralıları tedâvî ederlerdi.

۱۳۶ — (۱۸۱۱) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ. حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو (وَهُوَ أَبُو مَعْمَرٍ الْبَنْقَرِيُّ). حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ (وَهُوَ ابْنُ صُهَيْبٍ) عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ. قَالَ: لَمَّا كَانَ يَوْمُ أُحُدٍ انْهَزَمَ نَاسٌ مِنَ النَّاسِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. وَأَبُو طَلْحَةَ بَيْنَ يَدَيْ النَّبِيِّ ﷺ مُجُوبٌ عَلَيْهِ بِحِجَافَةٍ. قَالَ: وَكَانَ أَبُو طَلْحَةَ رَجُلًا رَامِيًا شَدِيدَ التَّرَجُعِ. وَكَسَرَ يَوْمَئِذٍ قَوْسَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا. قَالَ: فَكَانَ الرَّجُلُ يَمْزُو مَعَهُ الْجُعْبَةَ مِنَ النَّبْلِ. فَيَقُولُ: انْثَرَاهَا لِأَبِي طَلْحَةَ. قَالَ: وَبُشِّرُ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ يَنْظُرُ إِلَى الْقَوْمِ. فَيَقُولُ أَبُو طَلْحَةَ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ! يَا بَايَ أَنْتَ وَأُمِّي! لَا تَشْرِفْ لَا يُصِيبَكَ سَهْمٌ مِنْ سِهَامِ الْقَوْمِ. تَحْرِي دُونَ تَحْرِيكَ. قَالَ: وَلَقَدْ رَأَيْتُ عَائِشَةَ بِنْتَ أَبِي بَكْرٍ وَأُمَّ سُلَيْمٍ وَلَهُمَا لَشُمُورَتَانِ. أَرَى خَدَمَ سُوقِهِمَا. تَنْقُلَانِ الْقِرْبَ عَلَى مُتُونِهِمَا. ثُمَّ تَقْرِغَانِهِ فِي أَفْوَاهِهِمَا. ثُمَّ تَرْجِمَانِ قَتْلَانِيهَا. ثُمَّ تَجِيحَانِ تَقْرِغَانِهِ فِي أَفْوَاهِ الْقَوْمِ. وَلَقَدْ وَقَعَ السَّيْفُ مِنْ يَدَيَّ أَبِي طَلْحَةَ إِثْمًا مَرَّتَيْنِ وَإِثْمًا ثَلَاثًا، مِنْ النَّعَاسِ

136 — (1811) : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi : Uhud günü insanlar hezîmete uğrayıp Peygamber'in yanından dağıldıkları zaman Ebû Talha Peygamber'in huzûrunda deriden kalkanını ona siper yaparak sebât etmiş bulunuyordu. Ebû Talha mahâretli bir ok atıcısı idi, yay çekişi çok sert idi. Uhud günü Ebû Talha (çok ok attığından) iki yahut üç yay kırmıştı. O gün Ebû Talha'nın yanından — terkisi okla dolu olarak — geçen her mücâhide Rasûlullah :

— Terkindeki okları Ebû Talha'nın önüne boşalt (o atsın) der idi. Allah'ın Peygamber'i düşman okcularına bakmak için kalkarsa Ebû Talha hemen :

— Ey Allah'ın Peygamber'i! Babam anam sana kurban olsun, sakın

yükselme! Düşman oklarından uğursuz bir ok sana isâbet etmesin! İşte göğsüm senin göğsünün önünde (siper)' dir der idi.

Enes der ki : Uhud günü Ebû Bekr'in kızı Âişe ile (annem) Ummu Suleym'i (mücâhidler arasında) görmüşümdür. Bu iki kadın elbiselerini çemremişlerdi, bacaklarının halhallarını görüyorduk. Bunlar, sırtlarında kırıbalar, çeviklikle su taşıyorlar, sonra bu suyu yaralıların ağızlarına döküyorlardı. Sonra kırıbalar boşanınca sür'atle geri dönüb gelerek kırıbaları dolduruyorlar, sonra gelib yaralı mucâhedlerin ağızlarına boşaltıyorlardı. Yine Uhud günü Ebû Talha'nın elinden iki yahut üç kerre nuâs (= uyku) dan dolayı kılıcı düşmüştü ¹⁰².

(٤٨) باب النساء الفاتيات برضخ لهن ولا يسهرن . والنهي عن قتل صبيان أهل الحرب

١٣٧ - (١٨١٢) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنُ قَتَنِبٍ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ (يَمْنِي ابْنُ بِلَالٍ) عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ هُرْمُزٍ ؛ أَنَّ نَجْدَةَ كَتَبَ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ يَسْأَلُهُ عَنْ تَحْسِي خِلَالٍ . فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : لَوْلَا أَنْ أَكْتُمُ عِلْمًا مَا كَتَبْتُ إِلَيْهِ . كَتَبَ إِلَيْهِ نَجْدَةُ : أَمَّا بَعْدُ . فَأَخْبِرْنِي هَلْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَفْزُو بِالنِّسَاءِ ؟ وَهَلْ كَانَ يَضْرِبُ لَهُنَّ بِسَهْمٍ ؟ وَهَلْ كَانَ يَقْتُلُ الصَّبِيَّانَ ؟ وَمَتَى يَنْقَضِي مِثْمُ الْيَتِيمِ ؟ وَعَنْ ائْتَمَسَ لِمَنْ هُوَ ؟ فَكَتَبَ إِلَيْهِ ابْنُ عَبَّاسٍ : كَتَبْتَ تَسْأَلُنِي هَلْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَفْزُو بِالنِّسَاءِ ؟ وَقَدْ كَانَ يَفْزُو بِهِنَّ فَيُدَاوِيَنَّ الْجُرْحَى وَيُحَذِّقَنَّ مِنَ الْغَنِيمَةِ . وَأَمَّا بِسَهْمٍ ، فَلَمْ يَضْرِبْ لَهُنَّ . وَإِنْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَمْ يَكُنْ يَقْتُلُ الصَّبِيَّانَ . فَلَا يَقْتُلُ الصَّبِيَّانَ . وَكَتَبْتَ تَسْأَلُنِي : مَتَى يَنْقَضِي مِثْمُ الْيَتِيمِ ؟ فَلَمَعَرَى إِنْ الرَّجُلَ لَتَنَبْتُ لِحَيْثُهُ وَإِنَّهُ لَضَعِيفُ الْأَخْذِ لِنَفْسِهِ . ضَعِيفُ الْمَطَاءِ مِنْهَا . فَإِذَا أَخَذَ لِنَفْسِهِ مِنْ مَالِجٍ مَا يَأْخُذُ النَّاسُ ، فَقَدْ ذَهَبَ عَنْهُ الْيَتِيمُ . وَكَتَبْتَ

102. Ebû Talha'nın adı Zeyd ibn Sehl'dir, Enes ibn Mâlik'in üvey babasıdır. Enes ibn Mâlik'in annesi Ummu Suleym, ilk kocası Mâlik ortadan kaybolub ölünce, bu Ebû Talha ile evlenmişti. Bu âile görüleceği üzere erkeği ve dişi ile en bahâdır mucâhidler arasında idiler.

Bu hadisin sonunda zikredilen nuâs (= uyku) Uhud harbinde sıdk ve yakın sahîbi mu'minlere Allah'ın ihsân ettiği ilâhî bir iş huzûru ve emniyet idi. Bu büyük ni'met şu âyetde de ifâde ve zikr edilmiştir :

«Sonra o kederin ardından Allah üzerinize öyle bir emânlık, öyle bir uyku indirdi ki o, içinizden bir zümreyi örtüb bürüyordu. Bir zümre de canları sevdâna düşmüştü. Allah'a karşı câhiliyet zannı gibi hakka aykırı bir zan besliyorlar ve . Bu işden bize ne? diyorlardı. De ki: Bütün iş Allah'ındır. Onlar sana açıklamıyacaklarını içlerinde saklıyorlar, diyorlardı ki: Bize bu işden bir şey (bir pay) olsaydı burada öldürülmezdik. Şöyle de: Siz evlerinizde olsaydınız bile üzerlerinize öldürülmesi yazılmış (takdir edilmiş) olanlar yine muhakkak yatacakları (öldürülecekleri) yerlere çıkıp gidecekti. Allah bunu göğüslerinizin içindekini yoklamak, yüreklerinizdekini temizlemek için yaptı. Allah sînelerdeki özü hakkıyla bilendir» (Âlu İmrân: 154).

نَسَأَلْنِي عَنِ الْخُمْسِ لِمَنْ هُوَ؟ وَإِنَّا كُنَّا نَقُولُ : هُوَ لَنَا. فَأَبَىٰ عَلَيْنَا قَوْمُنَا ذَلِكَ

(48) MUHÂRİB KADINLARA ATİYYE VERİLİB GANİMETDEN MUAYYEN BİR PAY AYRILMAMASI VE MUHÂRİB DÜŞMAN ÇOCUKLARINI ÖLDÜRMEKDEN NEYH BÂBİ

137 — (1812) : Yezîd ibn Hürmüz'den (şöyle demiştir) : Hâricî reîsi Necdet, İbn Abbâs'a bir mektûb yazdı da ona ihtiyâc duyduğu beş şeyi soruyordu. İbn Abbâs : Bildiğim bir ilmi ketmetmekliğim olmaydı Necdet'e bu suâllerimin cevâbını yazmazdım, dedi. Necdet, İbn Abbâs'a şunları yazmıştı : Amma ba'du. Bana şunlardan haber ver :

1. Rasûlullah (S) kadınlarla gazveye yani savaşa gider miydi?
2. Ve savaşa giden kadınlar için ganîmetden muayyen bir hisse ayırır mıydı?
3. Harb sahasında düşman çocuklarını öldürür müydü?
4. Yetimin yetimliği ne zaman nihâyet bulur?
5. Ganîmetin beşte biri kimlere âid olur?

İbn Abbâs da Necdet'e cevâben şöyle yazdı :

Bana mektûb yazıp, Rasûlullah kadınlarla savaşa gider miydi? diye soruyorsun.

1. Evet, Rasûlullah kadınlarla savaşa gider idi. Kadınlar da savaşta yaralıları tedâvî ederlerdi de kendilerine ganîmetden atıyye verilirdi.
2. Amma ganîmetden muayyen kılınmış bir hisseye gelince Rasûlullah, kadınlar için böyle muayyen bir hisse ayırmamıştır.
3. Rasûlullah (S) düşman çocuklarını öldürmezdi. Sakın sende çocukları öldürme!

Yine yazıp benden yetimin yetimlik hükmü ne zaman nihâyet bulur? diye soruyorsun.

4. Ömrüme yemin ederim, kişi vardır ki muhakkak sakalı biter, fakat o, hâlâ nefsinin lehine olan şeyleri tutub almakda hakîkaten zaîfdır. Kendi nefsinden ihsân ve a'tâsı da zaîfdır. Binâenaleyh kişi, diğer insanların alageldiği menfaatlardan nefsinin lehine olan şeyleri tılb muhâfız olduğu, alma ve verme vecihlerini tanıdığı zaman kendisinden yetimlik hükmü gider.

Yazıp bana humusun kimlere âid olduğunu yani Allah Teâlâ'nın zevu'l-kurbâya tahsîs ettiği yirmi beşte bir ganîmetin kimlere âid olduğunu soruyorsun.

5. Biz : O, bizlere âiddir, der idik. Fakat kavmimiz olan bu günkü

idâreciler bunun bize sarfının vâcib olmadığına kail oldular da onu bize vermediler ¹⁰³.

۱۳۸ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَاسْتَحَقُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . كِلَاهُمَا عَنْ حَاثِمِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ هُرْمُزٍ ؛ أَنَّ نَجْدَةَ كَتَبَ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ بِسْأَلِهِ عَنْ خِلَالٍ يَمْلِكُ حَدِيثَ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلَالٍ . غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ حَاثِمٍ : وَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَمْ يَكُنْ يَقْتُلُ الصَّبِيَّارَ . فَلَا تَقْتُلِ الصَّبِيَّانَ . إِلَّا أَنْ تَكُونَ نَعْلَمُ مَا عِلْمُ الْخَضِرُ مِنْ الصَّبِيِّ الَّذِي قَتَلَ . وَزَادَ اسْتَحَقُّ فِي حَدِيثِهِ عَنْ حَاثِمٍ : وَتُعَذِّرُ الْمُؤْمِنَ . فَتَقْتُلُ الْكَافِرَ وَتَدَعِ الْمُؤْمِنَ .

138 — () : Yezîd ibn Hürmüz'den (şöyle demiştir) : Necdet, İbn Abbâs'a mektûb yazıp ona beş husûsu soruyordu. Bu hadîs de (137 rakamlı) Suleyman ibn Bilâl hadîsi gibidir. Şukadar ki Hâkim'in bu hadîsinde İbn Abbâs şöyle demiştir : Ve şüphe yok ki Rasûlullah (S) çocukları öldürmezdi. Binâenaleyh sen de sakın çocukları öldürme! Ancak öldürmüş olduğu sabiyden Hıdır'ın bildiğini bilir olmaklığın müstesnâdır ¹⁰⁴.

Bu hadîsin Hâtîm'den rivâyet eden diğer râvîsi Ishâk ise : Mu'mini temyiz etmek sûretiyle kâfiri öldürüb bırakman hâli müstesnâdır fıkra-sını ziyâde etmiştir.

103. İslâm kanûnuna göre ganimet evvelâ beşe bölünüyor. Bu beşin biri de tekrar beşe bölünüyor. Böylece bu beşte birin tekrar beşe bölünmesinden meydana gelen beş hisse Kur'ân'da gösterilen beş sınıfa tahsis ediliyor. Bu beş sınıftan biri de Peygamber'in akribâlarıdır. İşte Necdet'in sorduğu ve İbn Abbâs'ın da devrindeki Emevî idârecilere ta'rif ederek bu haklarının kendilerine verilmediğini söylediği *humâ humâ* yani ganimetin yirmi beşte bir hisse budur. Ganimetin ilk taksimindeki beşte dördü ise gâziler arasında taksim olunur. Bunu ifâde eden âyet :

«Eğer Allah'a hak ile bâtılın ayrıldığı gün, iki ordunun birbirine kavuştuğu gün kulumuz (Muhammed) o indirdiğimize inanmışsanız bilin ki ganimet olarak aldığınız herhnagi bir şeyin mutlaka b e ş t e b i r i Allah'ın, Rasûlunun, husumların, yetimlerin, yoksulların ve yolcunundur. Allah herşeye hakkıyla kadirdir» (el-Enfâl: 41).

104. Bunun ma'nâsı şudur: Çocukları öldürmek halâl değildir. Ve sana, Hıdır kıssasına ve onun bir çocuğu öldürmesine tutumman da halâl olmaz. Çünkü Hıdır o çocuğu ancak ta'yin üzere Allah'ın emriyle öldürmüştür.

Bu sözlerin işâret ettiği Hıdır kıssası Kehf sûresinin 60-82 âyetlerinde anlatılmaktadır. Çocuğun öldürülmesini ve sebebini belirten âyet şudur :

«Oğlana gelince: Onun anası da babası da iymân etmiş kimseler idi. Bunun için onları bir azgınlık ve kâfirlik bürümelerinden endişe ettik de, istedik ki onların Rabbi bunun yerine kendilerine temizlikce daha hayırlısını, merhametce daha yakınını versin» (el-Kehf: 80-81).

١٣٩ - (...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أُمَيَّةَ ، عَنْ سَعِيدِ الْقُبَيْرِيِّ ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ هُرْمُزٍ . قَالَ : كَتَبَ نَجْدَةُ بْنُ طَامِرٍ الْحُرُورِيُّ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ يَسْأَلُهُ عَنِ الْعَبْدِ وَالْمَرْأَةِ يَخْضُرَانِ الْمَغْنَمَ ، هَلْ يُقَسَّمُ لَهُمَا ؟ وَعَنْ قَتْلِ الْوَلَدَانِ ؟ وَعَنِ الْيَتِيمِ مَتَى يَنْقَطِعُ عَنْهُ الْيَتَمُ ؟ وَعَنْ ذَوِي الْقُرْبَى ، مَنْ هُمْ ؟ فَقَالَ لِيَزِيدَ : اكْتُبْ إِلَيْهِ . فَلَوْلَا أَنْ يَقَعَ فِي أَحْمَقَةٍ مَا كَتَبْتُ إِلَيْهِ . اكْتُبْ : إِبْنُكَ كَتَبَتْ نَسَائِلِي عَنِ الْمَرْأَةِ وَالْعَبْدِ يَخْضُرَانِ الْمَغْنَمَ ، هَلْ يُقَسَّمُ لَهُمَا شَيْءٌ ؟ وَإِنَّهُ لَيْسَ لَهُمَا شَيْءٌ . إِلَّا أَنْ يُخْذَبَا . وَكَتَبْتُ نَسَائِلِي عَنْ قَتْلِ الْوَلَدَانِ ؟ وَإِنْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَمْ يَقْتُلْهُنَّ . وَأَنْتَ فَلَا تَقْتُلُهُنَّ . إِلَّا أَنْ تَعْلَمَ مِنْهُنَّ مَا عِلْمَ صَاحِبِ مُوسَى مِنَ الْغَلَامِ الَّذِي قَتَلَهُ . وَكَتَبْتُ نَسَائِلِي عَنِ الْيَتِيمِ ، مَتَى يَنْقَطِعُ عَنْهُ اسْمُ الْيَتِيمِ ؟ وَإِنَّهُ لَا يَنْقَطِعُ عَنْهُ اسْمُ الْيَتِيمِ حَتَّى يَبْلُغَ وَيُؤْتَسَرَ مِنْهُ رُشْدٌ . وَكَتَبْتُ نَسَائِلِي عَنْ ذَوِي الْقُرْبَى ، مَنْ هُمْ ؟ وَإِنَّا زَعَمْنَا أَنَا هُمْ . فَأَبَى ذَلِكَ عَلَيْنَا قَوْمُنَا .

(...) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ بَشِيرٍ الْعَبْدِيُّ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أُمَيَّةَ عَنْ سَعِيدِ ابْنِ أَبِي سَعِيدٍ ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ هُرْمُزٍ . قَالَ : كَتَبَ نَجْدَةُ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ . وَسَأَلَ الْحَدِيثَ بِمِثْلِهِ . قَالَ أَبُو إِسْحَاقَ : حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ بَشِيرٍ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ ، بِهَذَا الْحَدِيثِ ، بِطَوِيلِهِ .

139 - () : Yezîd ibn Hürmüz şöyle dedi : Necdetu'bnu Âmir el-Harûrî, İbn Abbâs'a mektûb yazıp ona, ganîmetde hâzır bulunan köle ile kadına hisse ayrılıp ayrılmıyacağını; harbde düşman çocuklarının öldürülüb öldürülmeyeceğini; yetîmden yetîmlik hükmünün ne zaman kalkacağını; Kur'ân'da Peygamber'in akribâsı olarak zikredilen zû'l-kurbâ (el-Enfâl: 41) yı ve bunların kimler olduğunu soruyordu. İbn Abbâs, kâ-tibi Yezîd'e şöyle emretti: Necdet'e hitâben mektûb yaz. Eğer bir ahmaklığa düşecek olmayaydı (yani câhillikle ahmakca bir fiil işlemesi endîşesi olmayaydı) ona mektûb yazıp cevâb vermezdim. Şöyle yaz : Sen mektûb yazıp ganîmetde hâzır olan kadın ile köle için bir hisse ayrılır mı diye soruyorsun. Şu muhakkak ki onlar için kendilerine atıyye verilmesinden başka ma'lûm bir hisse yoktur. Ve yazıp bana harb diyârındaki düşman çocuklarının öldürülüb öldürülmeyeceğini soruyorsun. Rasûlullah onları öldürmedi. Binâenaleyh sen de onları öldürme. Ancak, onlardan öldürmüş olduğu çocukdan Mûsâ'nın arkadaşının bildiği şeyi bilmekliğin müstesnâdır.

Yine yazıp bana, yetîmden yetîmlik isminin ne zaman kesileceğini soruyorsun. Şu muhakkak ki o buluş çağına erişib de kendisinden tam bir olgunluk bilininceye kadar ondan yetîmlik ismi kesilmez. Yazıp bana,

zû'l-kurbâyı, onların kim olduklarını soruyorsun. Biz i'tikad ettik ki (Kur'-ân'da ganîmetin beşde birinden beşde bir pay verilmek üzere zikrolunan — el-Enfâl : 41— onlar bizleriz. Fakat bizi idâre eden kavmimiz, ganîmetin bizlere sarfını vâcib görmeyib) bunu bize vermekden çekindiler.

() : Buradaki râvî de Yezîd ibn Hürmüz'ün : Necdî, İbn Abbâs'a mektûb yazdı dediğini rivâyet etmiş ve yukardaki gibi hadîsin tamamını sevk etmiştir.

Ebû Ishâk dedi ki : Bana Abdurrahmân ibn Bişr tahdîs etti. Bize Sufyân bu hadîsi bütün uzunluğu ile tahdîs etti.

١٤٠ - (...) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ بْنُ حَازِمٍ . حَدَّثَنِي أَبِي . قَالَ : سَمِعْتُ قَيْسًا يُحَدِّثُ عَنْ يَزِيدَ بْنِ هُرْمُزَ . ع . وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَامٍ (وَالْفُظُّ لَهُ) . قَالَ : حَدَّثَنَا بِهِ حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ . حَدَّثَنِي قَيْسُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ يَزِيدَ بْنِ هُرْمُزَ . قَالَ : كَتَبَ نَجْدَةُ بْنُ عَامِرٍ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ . قَالَ : فَشَهِدْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ حِينَ قَرَأَ كِتَابَهُ وَحِينَ كَتَبَ جَوَابَهُ . وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : وَاللَّهِ لَا أَنْ أُرَدُّهُ عَنْ تَنِي يَقَعُ فِيهِ مَا كَتَبْتُ إِلَيْهِ . وَلَا نَعْمَةَ عَيْنٍ . قَالَ : فَكَتَبَ إِلَيْهِ : إِنَّكَ سَأَلْتَ عَنْ سَهْمٍ ذِي الْقُرْبَى الَّذِي ذَكَرَ اللَّهُ ، مَنْ هُمْ ؟ وَإِنَّا كُنَّا نَرَى أَنْ قَرَابَةَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ هُمْ . فَأَبَى ذَلِكَ عَلَيْنَا قَوْمُنَا . وَسَأَلْتَ عَنِ الْيَتِيمِ ، مَتَى يَنْقَضِي يُتِمُّهُ ؟ وَإِنَّهُ إِذَا بَلَغَ النِّكَاحَ وَأُوْنِسَ مِنْهُ رُشِدَ وَدُفِعَ إِلَيْهِ مَالُهُ ، فَقَدْ انْقَضَى يُتِمُّهُ . وَسَأَلْتَ : هَلْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقْتُلُ مِنْ صِبْيَانِ الْمُشْرِكِينَ أَحَدًا ؟ فَإِنْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَمْ يَكُنْ يَقْتُلُ مِنْهُمْ أَحَدًا . وَأَنْتَ ، فَلَا تَقْتُلُ مِنْهُمْ أَحَدًا . إِلَّا أَنْ تَكُونَ تَعْلَمُ مِنْهُمْ مَا عِلِمَ الْخَضِرُ مِنَ الْغُلَامِ حِينَ قَتَلَهُ . وَسَأَلْتَ عَنِ الْمَرْأَةِ وَالْمَبْدِ ، هَلْ كَانَ لَهُمَا سَهْمٌ مَعْلُومٌ ، إِذَا حَضَرُوا النَّاسَ ؟ فَإِنَّهُمْ لَمْ يَكُنْ لَهُمْ سَهْمٌ مَعْلُومٌ . إِلَّا أَنْ يُحْذِيََا مِنْ غَنَائِمِ الْقَوْمِ .

140 - () : Yezîd ibn Hürmüz şöyle dedi :

Necdî ibn Âmir, İbn Abbâs'a bir mektûb yazdı. Ben onun mektûbunu okuduğu sırada ve ona cevâb yazdığı sırada İbn Abbâs'ın yanında hâzır bulundum. İbn Abbâs : Vallâhi, onu kötü bir fiile düşmekden men' etmeliğim olmayaydı sırf onu sevindirmek, yahut menfaatlandırmak maksadıyla ona bu mektûbun cevâbını yazmazdım dedi. Akabinde ona şöyle yazdı :

Sen Allah'ın Kur'-ân'da zikretmiş olduğu zû'l-kurbâ (payını) ve onların kimler olduğunu soruyorsun. Biz, Rasûlullah'ın bu akribâlarının ancak bizler olduğumuzu görüyorduk. Fakat bizi idâre eden kavmimiz (bize vermenin vâcib olmadığına kail olarak) bunu bize vermekden imtinâ etmişlerdir. Sen yetimden yetimlik hükmünün ne zaman nihâyete ereceğini

sordun. Nikâh çağına ulaştığı, kendinde bir olgunluk sezildiği ve malı da kendisine teslim edildiği zaman artık onun yetimliği sona ermiştir.

Sen : Rasûlullah (S) müşriklerin çocuklarından birini öldürür mü idi? diye sordun. Rasûlullah onlardan hiçbirini öldürmezdi ve sen de sakın onlardan kimseyi öldürmeysin! Ancak onlardan, Hıdır'ın çocuğu öldürdüğü sırada çocukdan bilmiş olduğu hakikatları bilir olmaklığın müstesnâdır (ki buna da imkân ve ihtimâl yoktur).

Kadın ile köleden, bunlar harbde hâzır bulundukları zaman bu ikisi için ganîmetden ma'lûm bir hisse var mıydı? diye sordun. Şu muhakkak ki bunlar için, ordunun umûmî ganîmetlerinden kendilerine atıyye verilmesi hâricinde ma'lûm ve muayyen bir pay yoktur.

١٤١ - (...) وَحَدَّثَنِي أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ . حَدَّثَنَا زَائِدَةُ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ الْأَعْمَشِيُّ

عَنِ الْمُخْتَارِ بْنِ سَيْفٍ ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ هُرْمُزٍ . قَالَ : كَتَبَ تَجَمُّدٌ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ . فَذَكَرَ بَعْضَ الْحَدِيثِ . وَلَمْ يَتِمَّ الْقِصَّةُ . كُلُّنَا مِمَّنْ ذَكَرْنَا حَدِيثَهُمْ .

141 - () : Buradaki râvî de Yezîd ibn Hürmüz'ün : Necdet, İbn Abbâs'a mektûb yazdı dediğini rivâyet ederek hadîsin bir kısmını zikretmiş, bundan evvel hadîslerini zikrettiğimiz kimselerin tamamlaması gibi kıssayı tamamlamamıştır.

١٤٢ - (١٨١٢) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ هِشَامٍ ، عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سِيرِينَ ، عَنْ أُمِّ مَطِيَّةَ الْأَنْصَارِيَّةِ . قَالَتْ : غَزَوْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ سَبْعَ غَزَوَاتٍ . أَخْلَقْتُهُمْ فِي رِحَالِهِمْ . فَأَتْنَعْتُ لَهُمُ الطَّعَامَ ، وَأَدَاوِي الْجِرْحَى ، وَأَتَوَمُّ عَلَى الرَّمْضَى .

(...) وَحَدَّثَنَا هَرْمُزُ النَّاقِدُ . حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَرْمُزٍ . حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ حَسَّانٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ .

142 - (1812) : Ummu Atıyye el-Ensâriyye (R) dedi ki : Ben, Rasûlullah (S) ile beraber on yedi gazvede bulundum. Ben mucâhidlerin menzillerinde onlara halef olurdum da onlar için yemekler yapar, yaralıları tedâvî eder ve hastaların başında bulunurdum.

() Bize Amr en-Nâkîd tahdîs etti. Bize Yezîd ibn Hârûn tahdîs etti. Bize Hişâm ibn Hassân, bu isnâd ile yukarıki hadîs tarzında tahdîs etti.

(۱۹) باب مرد غزوات النبي صلى الله عليه وسلم

۱۴۳ - (۱۲۵۴) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ (وَالْفَنَاءُ لِابْنِ الْمُثَنَّى) قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ يَزِيدَ خَرَجَ يَسْتَسْقِي بِالنَّاسِ . فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ اسْتَسْقَى . قَالَ : فَلَقِيتُ يَوْمَئِذٍ زَيْدَ بْنَ أَرْقَمَ . وَقَالَ : لَيْسَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ غَيْرُ رَجُلٍ ، أَوْ بَيْنِي وَبَيْنَهُ رَجُلٌ . قَالَ فَقُلْتُ لَهُ : كَمْ غَزَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ؟ قَالَ : تِسْعَ عَشْرَةَ . فَقُلْتُ : كَمْ غَزَوْتَ أَنْتَ مَعَهُ ؟ قَالَ : سَبْعَ عَشْرَةَ غَزْوَةً . قَالَ فَقُلْتُ : فَمَا أَوَّلُ غَزْوَةٍ غَزَاهَا ؟ قَالَ : ذَاتُ السَّيْرِ أَوِ الشَّيْرِ .

(49) PEYGAMBER (S) İN GAZVELERİNİN SAYISI BÂBİ

143 — (1254) : Bize Şu'be, Ebû Ishâk'dan tahdîs etti ki (Ebû Ishâk şöyle demiştir) : Abdullah ibn Yezîd, halka yağmur duâsı yapmak üzere dışarı çıktı ve iki rek'at namaz kıldı, sonra da yağmur duâsı yaptı. İşte ben o gün Zeyd ibn Erkam (R) a kavuştum. Benimle onun arasında bir kimseden başkası yokdu yahut benimle onun arasında bir kimse vardı. Ben Zeyd ibn Erkam'a :

— Rasûlullah (S) gazâlardan kaçında bizzât bulunub harb etti? diye sordum. Zeyd :

— On dokuz gazâda diye cevâb verdi. Sonra :

— Ya sen kaç gazâda Rasûlullah ile beraber gazâ ettin? dedim.

— On yedi gazâda, dedi.

— Rasûlullah'ın yaptığı ilk gazâ hangisidir? dedim. Zeyd ibn Erkam :

— Zâtu'l-Useyr yahut el-Uşeyr diye cevap verdi ¹⁰⁵.

105. Buhârî, İbn Ishâk'dan muallak olarak : Peygamber (S) ilk gazâsı Ebvâ gazâsıdır. Sonra Buvât, sonra Uşeyre'dir diye rivâyet ediyor. Şu halde Peygamber'in ilk gazâsına dâir olan bu iki rivâyet birbirinden farklıdır. Şüphesiz ki Zeyd ibn Erkam'dan mevzûlen gelen rivâyet isnâdî i'tibârıyla daha kuvvetlidir. Fakat siyer kitaplarında bu üç gazâ vâkıası şu tertibe göre sıralanmıştır :

Ebvâ : Mekke ile Medîne arasındadır. Medîne hudûdunun sonunda olup Medîne'ye Mekke'den daha yakındır. Dağlık ve hayli geniş bir yerdir. Veddân da bu arâzinin en büyük köylerinden biridir. Yâkût el-Hamevî, Veddân ile Ebvâ arasında sekiz mil mesâfe bulunduğunu bildirmiştir. Peygamber'in annesi Hz. Âmine Ebvâ köyünde gömülü idi.

Vâkidî, Rasûlullah'ın bizzât iştirak ettiği ilk gazânın Ebvâ olduğunu ve buna Veddân gazâsı da denildiğini bildirir. İbn Ishâk'dan gelen rivâyete göre Rasûlullah bu gazâyâ hicretin on ikinci ayı olan Safer'in başlangıcında çıkmıştır. Aradaki aylar da Medîne'de ikâmet etmiştir. İbn Hişâm da, Medîne'de Sa'd ibn Ubâde'yi kaymakam bıraktığını bildirmiştir. Zâdu'l-Maâd'da hazırlanan beyaz bayrağın Hz. Hamza'ya verildiği bildiriliyor. İbn Cerîr de bu sefer hakkında şu bilgileri vermiştir: Rasûlullah bu sefere Kureys'e karşı bir mukabele maksadıyla çıkmıştı. Aynı zamanda Kinâne ka-

۱۴۴ — (...) () : Bize Zuheyr, Ebû Ishâk'dan, o da Zeyd ibn Erkam (R) dan tahdîs etti. Ebû Ishâk, Zeyd'den şunu (söylerken) işitmiştir: Rasûlullah (S) bizzât on dokuz gazvede hâzır bulunmuşdur. Hicret ettikten sonra ve vedâ haccından ibâret olmak üzere bir tek hacc yapmış, ondan başka hacc yapmamıştır.

144 — () : Bize Zuheyr, Ebû Ishâk'dan, o da Zeyd ibn Erkam (R) dan tahdîs etti. Ebû Ishâk, Zeyd'den şunu (söylerken) işitmiştir: Rasûlullah (S) bizzât on dokuz gazvede hâzır bulunmuşdur. Hicret ettikten sonra ve vedâ haccından ibâret olmak üzere bir tek hacc yapmış, ondan başka hacc yapmamıştır.

۱۴۵ — (۱۸۱۳) : حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ. حَدَّثَنَا زَكْرِيَاءُ. أَخْبَرَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ: غَزَوْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَشْرَةَ غَزَوَةٍ. قَالَ جَابِرٌ: لَمْ أَشْهَدْ بَدْرًا وَلَا أُحُدًا. مَنَعَنِي أَبِي. فَلَمَّا قُتِلَ عَبْدُ اللَّهِ يَوْمَ أُحُدٍ، لَمْ أَتَخَلَّفْ عَنِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي غَزْوَةٍ قَطُّ.

145 — (1813) : Ebu'z-Zubeyr haber verdi ki, kendisi Câbir

bîlesinden Damre ibn Bekr oğullarını da itâata almak istiyordu. Fakat hiçbir tarafta düşmana tesâdüf edilmeyerek dönüldü. Ancak Benû Damre'nin reisi olan İbnu Amr ed-Damrî ile bir muâhede yapıldı. Zurkanî bu muâhadenin şu meâlde olduğunu bildiriyor :

Allah'ın Peygamber'inden Benû Damre'ye verilen Muâhadenâmedir: Benû Damre, mallarından, canlarından emindirler. Onlar bir taarruza uğradıklarında — Allah'ın Dînine karşı harb etmedikçe — Peygamber'in yardımını göreceklidir. Peygamber de onları yardıma da'vet edince onlar da icâbet edeceklerdir.

Buvât: Zû şuhub nâhiyesinden Cüheyne kabîlesi şu'belerinden bir soydur. Bunların oturdukları dağlık arâziye de Buvât denir. Buvât Medîne'ye kırk elli mîl mesâfededir. Peygamber bu sefere Şâm'dan gelen Kureyş kervanını karşılamak maksadıyla hicretin on üçüncü ayına tesâdüf eden Rebîulevvelde çıkmışdı. Medîne'de Sâib ibn Usmân ibn Maz'ûnu veya Sa'd ibn Muâz'ı kaymakam bırakmışdır. Beyaz bayrağı da Sa'd ibn Ebl Vakkas'a verib iki yüz kişilik süvârî müfrezesi ile hareket etmiştir. Buvât merkezine kadar varmış Kureyş kafilesine tesâdüf edilememişdi. Peygamber burada Rabîulâhîr ile Cumâde'l-ûlânın birkaç gününü geçirib Medîne'ye dönmüşdü.

Uşeyre Yenbû vâdisinde bir yerin adıdır. Medîne ile onun bir iskelesi olan Yenbû arasında yüz sekiz millik bir mesâfe vardır. Peygamber Buvât'dan sonra buraya sefer etmiştir. Medîne'de Ebû Seleme ibn Abdî'l-Esed el-Mahzûmî'yi kendisine vekil bıraktığı, sancağı Hamza'ya verdiği ve yine Kureyş kervanına karşı hareket ettiği bildiriliyor. Rasûlullah bu sefere iştirak ihtiyâra bırakmış, Muhâcirlerden iştirak eden yüz elli kişilik bir müfreme ile hareket edib yollarında aldıkları otuz deveye nevbetle binmişlerdir. Medîne'den hareket hicretin on altıncı ayı olan Cumâde'l-âhîr olduğu, bu seferde de harb edilmediği, yalnız Yenbû cihetinde oturan Benû Mudlic ile muâhade yapıldığı, bunlar da Benû Damre'nin müttefiki olduklarından kendilerine Benû Damre'ninki gibi emânnâme verilip Medîne'ye dönüldüğü bildiriliyor. Peygamber'in Medîne'den Uşeyre'ye varıncaya kadar uğradığı yerler İbn Hişâm'ın es-Sîra'sında bildirilmektedir.

ibn Abdillâh (R) dan şöyle derken işitmiştir : Ben Rasûlullah (S) ile beraber on dokuz gazâda bulundum. Bedr ve Uhud gazâlarında babam beni men ettiğinden bunlarda hâzır bulunamadım. Uhud gazâsında babam Abdullâh'ın şehîd düşmesi üzerine Uhud'dan sonraki hiçbir gazâda Rasûlullah'ın yanından asla ayrılmadım ¹⁰⁶.

١٤٦ - (١٨١٤) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ الْحَبَابِ . ح وَحَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْجَرْنِيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمَةَ . قَالَ جَمِيعًا : حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ وَاقِدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُرَيْدَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، قَالَ : غَزَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ تِسْعَ عَشْرَةَ غَزْوَةً . قَاتَلَ فِي ثَمَانٍ مِنْهُنَّ . وَلَمْ يَقُلْ أَبُو بَكْرٍ : مِنْهُنَّ . وَقَالَ فِي حَدِيثِهِ : حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بُرَيْدَةَ

146 — (1814) ; Bureyde (R) dedi ki : Rasûlullah (S) on dokuz gazâyâ çıktı. Bunlardan sekiz tanesinde bizzât mukatele etti. Râvî Ebû Bekr ibn Ebî Şeybe : «Bunlardan» kaydını söylemedi ve kendi hadîsinde : Bana Abdullâh ibn Bureyde tahdîs etti isnâdını söyledi.

١٤٧ - (...) وَحَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ . حَدَّثَنَا مُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ كَهْمَسٍ ، عَنْ ابْنِ بُرَيْدَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : غَزَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ سِتَّ عَشْرَةَ غَزْوَةً .

147 — () : Buradaki râvî de, Bureyde'nin : Rasûlullah (S) ın maiyyetinde on altı gazveye iştirak ettiğini söylediğini rivâyet etti.

١٤٨ - (١٨١٤) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ . حَدَّثَنَا حَاتِمٌ (يَعْنِي ابْنَ إِسْمَاعِيلَ) عَنْ يَزِيدَ (وَهُوَ ابْنُ أَبِي عُبَيْدٍ) قَالَ : سَمِعْتُ سَلَمَةَ يَقُولُ : غَزَوْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ سَبْعَ غَزَوَاتٍ . وَخَرَجْتُ ، فِيمَا يَبْتَغُ مِنَ الْبُعُوثِ ، تِسْعَ غَزَوَاتٍ . مَرَّةً عَلَيْنَا أَبُو بَكْرٍ . وَمَرَّةً عَلَيْنَا أَسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ .

(...) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا حَاتِمٌ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ ، فِي كِلْتَابِهِمَا : سَبْعَ غَزَوَاتٍ .

106. Yukarıda 143 rakamlı hadîsde Zeyd ibn Erkam'ın, Câbir'den Peygamber'in gazvelerini iki eksik rivâyet etmesi, Uşeyre'den evvelki iki gazâda henüz musliman olmamış bulunmasından yahut da onları muhim görmemiş olmasından ileri gelebilir. Siyer müellifleri Rasûlullah'ın gazve sayısını daha da yükseltirler. İbn Sa'd, Rasûlullah'ın bizzât bulunduğu gazâların 27, akıncı seriyyelerin de 47 olduğunu naklediyor. Ancak bu râvilerden bazıların rivâyet ettikleri gazâların, öbür râvilerin rivâyetlerinde bulunduğunu da bildiriyor. Şu halde gazâları birbirine tedâhul ettirerek iki gazâyı bir sayan râviler gazâ sayısını azaltmış, bazan bir gazâdaki vak'aları da ayrı ayrı gazve sayan râviler ise sayıyı artırmışlardır.

148 — (1815) : Yezîd ibn Ebî Ubeyd dedi ki : Ben Seleme'den işittim şöyle diyordu : Rasûlullah (S) ile beraber yedi gazâda bulundum. Rasûlullah'ın gönderdiği seriyyeler içinde de dokuz defa gazâyâ çıktım. Bir defa üzerimizde Ebû Bekr kumandân, bir defa da Usâmetu'bnü Zeyd üzerimizde kumandândı.

() Bize Kuteybetu'bnü Sa'd tahdis etti. Bize Hâtim, bu isnâdla tahdis etti. Şukadar var ki o, her iki nevi gazvede de yedi gazve demiştir.

(۵۰) بَابُ غَزْوَةِ ذَاتِ الرِّقَاعِ

۱۴۹ — (۱۸۱۶) حَدَّثَنَا أَبُو حَامِرٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بَرَادٍ الْأَشْعَرِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ الْهَمْدَانِيُّ (وَاللَّفْظُ لِأَبِي حَامِرٍ) . قَالَ : حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ بُرَيْدِ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ ، عَنْ أَبِي مُوسَى . قَالَ : خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي غَزَاوٍ . وَنَحْنُ سِتَّةٌ قَرَرٍ . يَتَنَابَعُ بَعِيرٌ نَمْتَقِبُهُ . قَالَ : فَتَقَبَّتْ أَفْدَامُنَا . فَتَقَبَّتْ قَدَمَايَ وَسَقَطَتْ أَظْفَارِي . فَكُنَّا نَلْفُ عَلَى أَرْجُلِنَا الْخِرْقَ . فَسُمِّيَتْ غَزْوَةُ ذَاتِ الرِّقَاعِ ، لِمَا كُنَّا نَمُصُّ عَلَى أَرْجُلِنَا مِنَ الْخِرْقِ .

قال أبو بردة : تحدث أبو موسى بهذا الحديث . ثم كره ذلك . قال : كأنه كره أن يكون شيئاً من عمله أفشاء .

قال أبو أسامة : وزادني غير برید : والله يجزي به .

(50) ZÂTU'R-RİKÂ' GAZVESİ BÂBİ

149 — (1816) : Ebû Mûsâ (R) şöyle dedi : Biz, Rasûlullah (S) ile beraber bir gazâyâ çıktık. Biz altı kişilik bir müfreze idik. Aramızda nevbetleşe bindiğimiz bir devemiz vardı. Artık ayaklarımız delinmişti. Benim de iki ayağım delinmiş, tırnaklarım dökülmüşdü. Bunun için ayaklarımıza bez parçaları sarıyorduk. Ayaklarımıza bu sûretle bez parçaları sardığımız için bu sefere Zâtu'r-rikâ' gazâsı denilmiştir ¹⁰⁷.

107. Rikâ', ruk'anın cem'idir. Ruk'a elbise yırtığına vurulan bez parçasıdır ki yama denir. Necd tarafına doğru gidilen bu sefere iştirak eden mucâhidlerin çıblak ayakları taşdan, dikenden parçalanmış ve tırnakları dökülüb ayaklarına bez parçaları bağladıklarından bu sefere zâtu'r-rikâ' (= Yamalılar, yahut Sargılılar gazvesi) denilmesine sebep olmuştur. Bu gazveye Zâtu'r-Rikâ' isminin verilmesinde orada beyaz, siyâh, kırmızı renkli kayalarla yamalı gibi bir dağ bulunması, yahut bu isimde bir ağacın var olması gibi vecihler de söylenmiştir. Hepsinden dolayı Zâtu'r-rikâ' denilmesi de mümkün olmakla beraber birinci vecih en kuvvetlisidir.

Bu sefer birkaç isimle anıldığı için Buhârî Zâtu'r-rikâ' adını şöyle tefsir ediyor: Zâtu'r-rikâ', Gatafân'dan bir şu'be olan Sa'lebe oğullarından Hasefe ibn Kays'ın reisi

Ebû Mûsâ'nın oğlu Ebû Burde dedi ki : Babam Ebû Mûsâ bu hadîsi tahdîs etti, sonra bunu nakletmeği kerîh gördü. Sanki o bu hadîsin medlûlünün kendi amelinden ifşâ ettiği bir şey olmasını istemiyordu. Râvî Ebû Usâme : Burde'den başkası bana : Allâh onun mükâfatını verir fıkrasını ziyâde etti demiştir.

(۵۱) بَابُ كَرَاهَةِ اسْتِعَانَةِ فِي الْغَزْوِ بِالْأَمْرِ

۱۵۰ - (۱۸۱۷) حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ مَالِكٍ . ع وَحَدَّثَنِيهِ أَبُو الطَّاهِرِ (وَاللَّفْظُ لَهُ) . حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ ، عَنِ الْفَضِيلِ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نِيَّارِ الْأَسْلَمِيِّ ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ مَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَبْلَ بَدْرٍ . فَلَمَّا كَانَ بِحِمْرَةِ الْوَبَرَةِ أَذْرَكَهُ رَجُلٌ . قَدْ كَانَ يُذَكِّرُ مِنْهُ جُرْأَةً وَنَجْدَةً . فَفَرِحَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ حِينَ رَأَوْهُ . فَلَمَّا أَذْرَكَهُ قَالَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ : جِئْتُ لِأَتَبِمَكَ وَأَصِيبَ مَمَّاكَ . قَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « تَوَمَّنْ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ؟ » قَالَ : لَا . قَالَ « فَارْجِعْ . فَلَنْ أَسْتَعِينَ بِمُشْرِكٍ » .

قَالَتْ : ثُمَّ مَضَى . حَتَّى إِذَا كُنَّا بِالشَّجَرَةِ أَذْرَكَهُ الرَّجُلُ . فَقَالَ لَهُ كَمَا قَالَ أَوَّلَ مَرَّةٍ . فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ كَمَا قَالَ أَوَّلَ مَرَّةٍ . قَالَ « فَارْجِعْ فَلَنْ أَسْتَعِينَ بِمُشْرِكٍ » . قَالَ : ثُمَّ رَجَعَ فَأَذْرَكَهُ بِالنِّبْدَاءِ . فَقَالَ لَهُ كَمَا قَالَ أَوَّلَ مَرَّةٍ « تَوَمَّنْ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ؟ » قَالَ : نَعَمْ . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « فَانْطَلِقْ » .

(51) GAZÂDA KÂFİRDEN YARDIM İSTEMENİN KERÂHATİ BÂBİ

150 — (1817) : Peygamber'in zevcesi Âişe (R) şöyle demiş-

bulunduğu Muhârib kabîlesine karşı yapılan seferdir. Rasûlullah bu seferde Medîne'ye iki günlük mesâfedeki Şedeh vâdîsinde Nahl mevkiine kadar gidib oraya inmiştir. Bu vâdîde Fizâre, Eşca', Enmâr kabîlelerinden bir takım Arab boyları bulunuyordu. Bu sefer Hayber gazâsından sonra olmuştu. Çünkü bu gazveye iştirâk eden Ebû Mûsâ'nın Habeş'den dönüşü Hayber'den sonradır. (Buhârî, megâzî bâbu zâtî'r-rükâ'... V, 245).

Vâkıdî seferin sebebini şöyle bildiriyor: Bir bedevi gelib Peygamber'e: Benû Sa'lebe ve Benû Enmâr'dan bir takım kimselerin aleyhinizde toplandıklarını gördüm. Siz ise bunların hareketinden gâfil bulunuyorsunuz demişdi. Bunun üzerine Peygamber, dört yüz veya yediyüz kişilik bir müfreze ile hareket etmiştir. Bu rivâyete göre de Benû Enmâr, Benû Muhârib, Benû Sa'lebe gazâları müttehiddir ve bunlar Zâtü'r-rükâ' gazâsından ibâretidir.

dir : Rasûlullah (S) Bedr tarafına doğru sefere çıktı. Harretu'l-Vebere ¹⁰⁸ mevkiine vardığı zaman, cür'et ve yiğitlikle zikrolunmakta bulunan bir kimse Peygamber'e erişti. Rasûlullah'ın sahâbîleri onu gördükleri zaman sevindiler. O zât yanına erişince Rasûlullah'a : Ben, senin ardından gitmek ve neticede seninle beraber (ganîmetden) nasîb almak üzere geldim dedi. Rasûlullah ona : «Allah'a ve Rasûlune iymân ediyor musun?» diye sordu. O zât : Hayır cevabı verince : «Öyle ise dön, ben bir müşrikden asla yardım istemem!» buyurdu.

Âişe der ki : Sonra Rasûlullah geçti. Biz Muslimanlar Şecere mevkiine vardığımız zaman o zât Peygamber'e yine yetişti de ona ilk söylediği şeyleri tekrar söyledi. Peygamber de ona hitâben ilk söylediği gibi söyledi de : «Öyle ise geri dön, ben bir müşrikden asla yardım istemem» buyurdu. O zât geri döndü fakat Beydâ mevkiinde Peygamber'e yine yetişti. Peygamber ona yine evvelki söylediği gibi : «Allah'a ve Rasûlune iymân ediyor musun?» diye sordu. Bu sefer o zât : Evet inanıyorum, diye cevâb verdi. Bunun üzerine Rasûlullah : «Öyle ise yürü!» buyurdu.

Hıtâmuhu misk olması niyâzıyla

BEŞİNCİ CİLDİN SONU

108. Harretu'l-Vebere, Medîne'den dört mil mesâfede bir mevkidir. Âişe'nin : «Biz Şecere mevkiine vardığımız zaman» sözünde iki ihtimal vardır : Âişe ya bu sefere gidenlerle beraberdi de bu konuşmaları bizzât gördü, yahut da bu : Biz idik sözü ile «muslimanlar idi» ma'nâsını kasd etmiştir.

Rasûlullah bu hadîsde : «Ben bir müşrikden asla yardım istemem» buyurdu. Halbuki diğer bir hadîsde Rasûlullah'ın, Mekke fethinden sonra Safvân ibn Umeyye adındaki zât'dan, o İslâm'a girmeden önce yardım aldığı haberi gelmiştir. Âlimlerden bir tâife birinci hadîsi mutlak olarak almışlar, yani hangi halde olursa olsun müşrikden yardım istemeğe cevâz vermemişlerdir. Diğerleri ise: Eğer kâfir muslimanlar hakkında iyi fikirli olur ve ihtiyâc da ondan yardım istemeği icâb ederse, böylesinden yardım istenir dediler ve bu iki hadîsi böyle iki hale haml ettiler.

Müşrik izinli olarak muslimanlarla beraber harbde hâzır bulunursa ona mucâhidler gibi ganîmet hissesi ayrılır mı? sorusuna gelince, cumhûr ona hisse ayrılmıyacağı fakat kendisine hissenin dînunda atıyye verileceğine kail oldular. Zuhri ile Evzâi ona da pay verilir demişlerdir (Nevevî).

İ Ç İ N D E K İ L E R

SAHİFELER

21 — KİTÂBU'L-BUYÛ'

(Alış verişler kitâbı)

(1) Mülânese ve münâbeze (sûretiyle yapılan) alış verişlerin bâtl kılınması bâbı	8
(2) Taş atma satışının ve kendisinde aldatma bulunan alış verişin bâtıllığı bâbı	10
(3) «Habelu'l-habele» alış verişinin tahrîmi bâbı	11
(4) Kişinin, kendi (dîn ve toprak) kardeşinin alış verişi aleyhine alış veriş etmesi ve onun pazarlığı aleyhine pazarlığa girişmesi- nin tahrîmi ile satıcı alıcı arasına girib fiat yükseltmenin, satılacak hayvanların memelerinde süd birikdirmenin tahrîmi bâbı	12
(5) Satılmak üzere getirilen erzâk ve ticâret maddelerini yolda karşılamamanın tahrîmi bâbı	15
(6) Şehirlinin bedevî — köylü — nâmuna malını satmasının tahrîmi bâbı	16
(7) Südü sağılmayıb memesinde birikdirilmiş olan hayvanın satılmasının hükmü bâbı	18
(8) Satılmış olan metân kabzdan (teslîm alınmadan) önce satılmasının bâtıllığı bâbı	20
(9) Mikdârı bilinmeyen hurma yığınının (mikdârı muayyen) hurmaya mukabil satmanın harâm kılınması bâbı	26
(10) Satıcı ile alıcının birbirlerinden ayrılana kadar meclis muhayyerliğinin subûtu bâbı	26
(11) Alış verişte ve (her türlü) beyânda doğru olmak ve gerçek söylemek bâbı	29
(12) Alış verişte aldatılan kimseye dâir bâb	30
(13) Salâhları meydâna çıkmadan önce yaş meyvaları satmaktan kat'iyet şartı olmayarak nehy bâbı	31
(14) Ariyyelerde olmak müstesnâ taze hurmayı kuru hurmaya mukabil satmanın tahrîmi bâbı	35
(15) Üstü meyveli hurma ağacı satan kimseye dâir bâb	42

SAHİFELER

(16) Muhâkaleden, muzâbeneden, muhâbaradan, meyvelerin salâhı meydana çıkmadan önce satılmasından, bir kaç yıllık mahsûlü satmak demek olan muâvama satışından nehy bâbı	45
(17) Arâzîyi kirâyaya vermek bâbı	48
(18) Zahîre mukabilinde arâzî kirâlamak bâbı	57
(19) Altun ve gümüş (para) mukabilinde arâzî kirâlanması bâbı ...	60
(20) Ortaklık akdine ve tarla kirâlamaya dâir bâb	61
(21) «Arâzî (Âriyet olarak) verilir» bâbı	62

22 — KİTÂBU'L-MUSÂKAT

(Sulayib tımâr etme akdi kitâbı)

(1) Ağaçlar husûsunda meyvenin, tarla husûsunda ekinin muayyen bir kısmı işçiye âid olmak üzere işçi ile sulayib bakma ve çalışma akdi yapma bâbı	65
(2) Ağaç dikmenin ve ekin ekmenin fazîleti bâbı	69
(3) Satıcının, âfetlerin telef ettiği zararı karşılayacak mîkdârı alıcının pahasından düşürmesi bâbı	72
(4) Borçlunun borcunda (alacaklı tarafından) indirme yapılmasının müstehablığı bâbı	75
(5) Sattığı şeyi, iflâs etmiş haldeki müşterinin nezdinde bulan kimse için o satışı fesh etmek hakkı vardır bâbı	77
(6) Fakir borçluya mühlet vermenin fazîleti bâbı	79
(7) Zengin kişinin, borcunu ödemeği uzatmasının tahrîmi, havâlenin sahîhliği ve bir zengine havâle edildiği zaman kabûlünün müstehablığı bâbı	83
(8) Sahrâda bulunan ve civârında hayvan otlatmak için kendisine ihtiyâc duyulan suyun fazlasını satmanın, dağıtım ve sarfını men etmenin tahrîmi ile damızlık erkek hayvanın tohumunu satmanın tahrîmi bâbı	84
(9) Köpek bedelinin, kâhinlik ücretinin, zinâ (fâhişelik) kazancının tahrîmi ve kedi satmanın nehyi bâbı	86
(10) Köpeklerin öldürülmesini emr, bu emrin kaldırıldığını beyân ile av, zirâat, çoban ve benzeri hizmetler için olanlar müstesnâ, köpek edinilmesinin tahrîmini beyân bâbı	88
(11) Kan aldırma ücretinin halallığı bâbı	95
(12) Alkollü içki satmanın tahrîmi bâbı	97
(13) Alkollü içki, ölmüş hayvan, domuz ve putlar alım satımının harâm kılınması bâbı	100
(14) Ribâ bâbı	102

SAHİFELER

(15) Sarrâflık yapmak ve altunu gümüşle nakden satmak bâbı	106
(16) Gümüşü, altuna mukabil va'deli borç olarak satmaktan nehy bâbı	111
(17) Kendisinde cevher (boncuk) ile altun bulunan gerdanlığın satımı bâbı	112
(18) Aynı cins iki yiyecek maddesinden birini diğeri ile misli misline satmak bâbı	114
(19) Ribâ (Fâiz) yiyene ve yedirene la'net bâbı	121
(20) Halâl şeyleri almak ve şüphelileri terk eylemek bâbı	123
(21) Yolculuk esnâsında iken bir süre daha binmesini istisnâ ederek deve satımı bâbı	124
(22) Bir şey ödünç alıb da aldığı şeyi daha hayırlı olarak ödeyen kimse ile «en hayırlınız, ödeyişi en güzel olanınızdır» hadîsi bâbı	130
(23) Hayvanı kendi cinsinden olan hayvan mukabilinde biribirinden fazla olarak satmanın cevâzı bâbı	132
(24) Rehn, hazar ve seferde rehnin cevâzı bâbı	133
(25) Selem bâbı	134
(26) Gıda maddelerinde ihtikârın tahrîmi bâbı	136
(27) Satışta yemîn etmekden nehy bâbı	138
(28) Şuf'a bâbı	139
(29) Komşu duvarına ağaç başları koymak bâbı	141
(30) Zulm etmenin, arâzî ve diğer şeyleri gasbetmenin harâmlığı bâbı	142
(31) Arâzî sâhibleri yol hakkında ihtilâf etdikleri zaman yol (genişliğinin) mikdârı bâbı	145

23 — KİTÂBU'L-FERÂİZ

(Mîrâs payları kitâbı)

(1) «Mîrâs paylarını sâhiblerine veriniz. Bu paylardan geri kalan şey ise en yakın er kişiye âiddir» hadîsi bâbı	147
(2) Kelâle mîrâsı bâbı	149
(3) «En son indirilen âyet kelâle âyetidir» bâbı	152
(4) «Her kim bir mal bırakırsa o mal mîrâscılarınındır» hadîsi bâbı	154

24 — KİTÂBU'L-HİBÂT

(Hibeler kitâbı)

(1) İnsanın, sadaka verdiği kimseden sadaka olarak verdiği şeyi satın almasının kerâhati bâbı	157
---	-----

SAHİFELER

(2)	Çocuğuna ve aşağıya doğru torunlarına verdiği şeyler müstesnâ, verdiği şâhıs teslim aldıktan sonra sadakadan ve hibeden (cayıb) geri dönmek harâmlığı bâbı	159
(3)	Hibe etmek husûsunda çocuklardan bazısını üstün tutmanın kerâhati bâbı	161
(4)	Umrâ bâbı	166

25 — KİTÂBU'L-VASIYYE

(Vasiyyet kitâbı)

(1)	Üçte birden vasiyyet bâbı	176
(2)	Sadakalardan hâsıl olan sevâbın ölüye ulaşması bâbı	181
(3)	Ölümünden sonra insana ulaşacak sevâblar bâbı	183
(4)	Vakf bâbı	184
(5)	Vasiyyet edilecek bir şeyi bulunmayan bir kimsenin vasiyyeti terk etmesi bâbı	185

26 — KİTÂBU'N-NEZRİ

(Adak kitâbı)

(1)	Adağı yerine getirmekle emredilmesi bâbı	192
(2)	Nezrden nehy ve nezr (kaderden) hiçbir şeyi geri çevirmez bâbı	193
(3)	Allâh'a ma'siyet yolunda olan nezr ile kulun mâlikî bulunmadığı şey hakkındaki nezr için vefâ yokdur bâbı	197
(4)	Ka'be'ye kadar yayan yürümeyi nezr eden kimse bâbı	199
(5)	Nezr keffâreti hakkında bâb	201

27 — KİTÂBU'L-EYMÂN

(Yeminler kitâbı)

(1)	Allah Teâlâ'dan başkası ile yemin etmekden nehy bâbı	202
(2)	Lât ve Uzzâ'ya yemin eden kimse : LÂ İLÂHE İLLALLÂH desin bâbı	205
(3)	Bir yemin edib de müteâkıben bu yeminin gayrısını daha hayırlı gören kimsenin daha hayırlı olan şeyi yapması ve yemininden de keffâret vermesinin mendûbluğu bâbı	207
(4)	«Yemin eden kimsenin yemini, yemin ettirenin niyyeti üzere- dir» bâbı	217
(5)	(Yeminden) istisnâ bâbı	218

SAHİFELER

(6) Harâm olmayan şeylerden olub, yemin edenin âilesinin eziyetlendiği husûslardaki yemin üzerinde ısrâr etmekden nehy bâbı	221
(7) Kâfirin nezri ve İslâma girdiği zaman ne yapacağı bâbı	222
(8) Kölelere güzel ülfet ve arkadaşlık yapmak ve kölesini tokatlıyan kimsenin keffâreti bâbı	224
(9) Kölesine zinâ iftirası atan kimseye günâhının ağırlaştırılması bâbı	230
(10) Efendinin köleye yediğinden yedirmesi, giydiğinden giydirmesi ve ona gücünün yetmiyeceği zahmetli işler yüklememesi bâbı	230
(11) Köle, efendisi için doğruluk ve hulûsla iş yaptığı, Allâh'a karşı da güzel ibâdet eylediği zaman nâil olacağı savâb ve ecr bâbı	234
(12) Müşterek bir köledeki kendi hissesini âzâd eden kimseye dâir bâb	236
(13) Müdebberin alınıb satılmasının cevâzı bâbı	240

28 — KİTÂBU'L-KASÂME VE'L-MUHÂRİBİN VE'L-KISÂS VE'D-DİYAD

(Kasâme yemini, İslâma karşı muhârebe edenler, kısâs ve diyedler kitâbı)

(1) Kasâme bâbı	244
(2) İslâm dînine karşı muhârebe edenlerin ve dînden dönen mürtedlerin hükmü bâbı	251
(3) Taşla, demirli ve ağırlıklı nev'den diğer bir şeyle işlenen katl cinâyetinde kısâsen subûtu ve kadın mukabilinde erkeğin de öldürülmesi bâbı	255
(4) Saldırgan bir kimse diğer bir insanın nefesine yahut bir uzvuna saldırırsa, saldırıya uğrayan da o mütecâvizi def' ettiği zaman onun canını, yahut bir uzvunu telef etse üzerine tazmîn yoktur bâbı	257
(5) Dişlerle ilgili cinâyetlerde ve bu ma'nâdaki diğer cinâyetlerde kısâsı sâbit kılma bâbı	260
(6) Müsliman kanını mübah kılan şey bâbı	261
(7) Öldürme çağrını açan kimsenin günâhını beyân bâbı	263
(8) (Dökülen) kanlar karşılığında âhiretde cezâlanılacağı ve bu kan da'vâlarının kıyâmet gününde insanlar arasında hükmolunacak da'vâların ilki olduğu bâbı	264
(9) Kanların, ırzların ve malların tahrîminin ağırlığı bâbı	265
(10) Katl fiilini ikrâr etmenin sahîhliği, maktûlun velisini kısâsa	

muktedir kılma ve maktûlun velisinden avf taleb etmenin de müstehablığı bâbı	269
(11) Cenâa diyeti, hatâen ve şibhu'l-amd katlilerinde cânînin baba tarafından olan akribâları üzerine diyetin vücûbu bâbı	271

29 — KİTÂBU'L-HUDÛD

(Şer'î cezâlar kitâbı)

(1) Hırsızlığın cezâsı ve hırsızlığın nisâb ölçüsü bâbı	276
(2) İctimâî mevkii yüksek olan ve olmayan her hırsıza el kesme cezâsının tatbiki ve şer'î cezâlarda şefâat etmekden nehy bâbı	281
(3) Zinânın cezâsı bâbı	284
(4) Dul kimse zinâ ettiğinde recm olunması bâbı	286
(5) Kendi nefsi aleyhine zinâ itirâf eden kimse bâbı	287
(6) Yahûdilerin ve diğer Zimmîlerin zinâ suçları sâbit olduğunda recm olunmaları bâbı	298
(7) Haddin, nifaslı kadınlardan geri bırakılması bâbı	305
(8) Şarâb içmenin cezâsı bâbı	306
(9) Ta'zîr (ve te'dîb) kamçılarının mikdârı bâbı	309
(10) Şer'î cezâlar, tatbik olundukları kimseler için birer keffârettirler bâbı	310
(11) Hayvanların meydana getirdikleri cinâyetlerle, ma'din ve kuyu cinâyetleri hederdir bâbı	312

30 — KİTÂBU'L-AKDİYE

(Hükümler kitâbı)

(1) Yemîn, da'vâhya (müddeâ aleyhe) düşer bâbı	315
(2) Hüküm vermek, yemîn ve şâhid ile (mumkin) dir bâbı	317
(3) Hüküm zâhire ve hucceti düzgün ifâde etmeye göredir bâbı ...	318
(4) Hind'e verilen hüküm bâbı	320
(5) İhtiyâc olmaksızın çok suâl sormakdan, hakkı men' etmekten ve (haksızca) «bana ver» demekden ya'nî ödemesi lâzım gelen bir hakkı edâdan imtinâ' ile hak etmediği bir şeyi talebden nehy bâbı	323
(6) Hükmedeceği zaman hakkı 'arama uğrunda çalışan, sonra da hakka isâbet yahut hata eden hâkimin sevâbını beyân bâbı ...	326
(7) Hâkimin öfkeli halde hüküm vermesinin kerâhati bâbı	327
(8) Bâtıl hükümlerin bozulması ve dinde sonradan icâd edilen işle- rin reddedilmesi bâbı	328

SAHİFELER

(9) Şâhidlerin hayırlısını beyân bâbı	329
(10) İki müctehidin ihtilâfını beyân bâbı	330
(11) Bir hakimin iki hasım arasını islâh etmesinin müstehablığı bâbı	331

31 — KİTÂBU'L-LUKATA

(Bulunan şeye dâir kitâb)	333
---------------------------	-----

(1) Hacınnn yitiği hakkında bâb	340
(2) Sâhibinin izni olmaksızın hayvanın südünü sağmanın tahrîmi bâbı	341
(3) Konukluk ve benzerlerine ikrâm etmek bâbı	342
(4) Mal fazlalıkları ile birbirlerine yardım etmelerinin müstehablığı bâbı	345
(5) Azıklar azaldığı zaman, çeşitli azıkları biribirine katıp karıştırmak ve meydana gelen bu karışımnda biribirlerine yardım etmenin müstehablığı bâbı	346

32 — KİTÂBU'L-CİHÂD VE'S-SİYER

(Cihâd ve sîretler kitâbı)	347
----------------------------	-----

(1) Kendilerine islâm da'veti ulaşmış olan kâfirler üzerine baskını i'lâm etmeksizin gece baskını yapılmasının cevâzı bâbı	347
(2) Devlet başkanının ordu birlikleri üzerine kumandanlar ta'yîn etmesi ve onlara gazve âdâbı ve diğer husûslara dâir tavsiyelerde bulunması bâbı	349
(3) Kolaylaştırmayı emr ve nefret ettirmeyi terk husûsunda bâb ...	352
(4) Ahde vefasızlık ve hıyânet etmenin tahrîmi bâbı	354
(5) Harbde (düşmanı) aldatmanın cevâzı bâbı	357
(6) Düşmanla karşılaşma temennîsinin kerâhati, karşılaşma sırasında da sabr ile emr bâbı	358
(7) Düşmanla karşılaşma sırasında Allah'dan yardım duâsı yapmanın müstehablığı bâbı	359
(8) Harbde kadınları ve çocukları öldürmenin harâm kılınması bâbı	360
(9) Kadınların ve çocukların geceleyin kasıdsız olarak öldürülmelerinin cevâzı bâbı	361
(10) Kâfirlerin ağaçlarını (harb zarûreti olarak) kesmenin ve yakmanın cevâzı bâbı	363
(11) Ganîmetlerin hâssaten bu ummet için halâl kılınması bâbı ...	365
(12) Ganîmetler bâbı	365
(13) Düşman öldüren mücâhidin, öldürdüğü kimsenin eşyâ ve silâhına hak kazanması bâbı	371

SAHİFELER

(14) Gazîlere husûsî ganîmetler vermek, düşman esirleri karşılığında musliman esirlerini kurtarmak bâbı	377
(15) Fey'in hükmü bâbı	378
(16) Peygamber (S) in : «Bizler vâris olunmayız, bizim bıraktığımız her mal sadakadır» kavli bâbı	383
(17) Hâzır olan gâzîler arasında ganîmet taksîminin keyfiyeti bâbı	390
(18) Bedr gazvesinde muslimanlara meleklerle imdâd edilmesi ve ganîmetlerin mübâh kılınması bâbı	392
(19) Esîrin bağlanıp hapsedilmesi ve kendisine in'âm olunmasının cevâzı bâbı	395
(20) Yahûdî'lerin Hicaz toprağından çıkarılmaları bâbı	398
(21) Yahûdîlerin ve hristiyanların Arab yarımadasından çıkarılmaları bâbı	400
(22) Ahd bozanlarla harb etmenin cevâzı ile (muhâsara edilen) bir kal'a ahâlisini, hüküm vermeğe ehliyetli ve âdil bir hâkimin hükmüne erdirmenin cevâzı bâbı	402
(23) Düşmanla cenge gidişde sür'at eylemek ve biribirine aykırı bulunan iki işin daha muhim olanını öne geçirmek bâbı	406
(24) Muhâcirlerin, Ensâr tarafından kendilerine âriyet olarak verilen ağaç ve meyve nev'inden menihalarını, fethler sebebiyle bunlara ihtiyacları kalmadığı zaman Ensâra geri vermeleri bâbı ...	408
(25) Harb sâhasında ganîmet yiyeceklerinden yemenin cevâzı bâbı	410
(26) Peygamber (S) in, kendisini İslâm'a da'vet ederek Hirakliyus'a yazdığı mektûbu bâbı	413
(27) Peygamber (S) in, kendilerini Aziz ve Celîl olan Allah dînine da'vet ederek küffâr devlet başkanlarına yolladığı mektûbları bâbı	419
(28) Huneyn gazvesi hakkında bâb	422
(29) Tâif gazvesi bâbı	429
(30) Bedr gazvesi bâbı	430
(31) Mekke fethi bâbı	433
(32) Ka'benin etrafından putların izâle edilmesi bâbı	439
(33) «Mekke fethinden sonra hiçbir Kureyşli bağlanıp hapsedilerek öldürülmez» bâbı	439
(34) Hudeybiye'de yapılan Hudeybiye sulhu bâbı	440
(35) Ahde vefâ etmek bâbı	447
(36) Ahzâb gazvesi bâbı	448
(37) Uhud gazvesi bâbı	450
(38) Rasûlullah (S) in öldürdüğü kimselere Allah'ın gadabının şiddetli olması bâbı	454

SAHİFELER

(39) Peygamber (S) in müşriklerden ve munâfıklardan gördüğü eziyetler bâbı	455
(40) Peygamber (S) in İslâm'a çağırması ve münâfıkların ezâsına sabretmesi hakkında bâb	463
(41) Ebû Cehl'in öldürülüşü bâbı	466
(42) Yahûdî Tâğûtu Ka'b ibn Eşref'in öldürülüşü bâbı	467
(43) Hayber gazvesi bâbı	470
(44) Handak harbinden ibâret olan Ahzâb gazvesi bâbı	476
(45) Zû Kared ve diğer gazveler bâbı	481
(46) Yüce Allah'ın : «Ve huvellezi keffe eydiyehum anküm... (el-Feth: 24)» kavli bâbı	494
(47) İslâm kadınlarının erkeklerle beraber harb etmeleri bâbı ...	495
(48) Muhârib kadınlara atıyye verilip ganîmetden muayyen bir pay ayrılmaması ve muhârib düşman çocuklarını öldürmekden nehy bâbı	498
(49) Peygamber (S) in gazvelerinin sayısı bâbı	503
(50) Zâtu'r-Rıka' gazvesi bâbı	506
(51) Gazâda kâfirden yardım istemenin kerâhatı bâbı	507